

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Polityka zagraniczna Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym

Author: Justyna Łapaj-Kucharska

Citation style: Łapaj-Kucharska Justyna. (2020). Polityka zagraniczna Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Justyna Łapaj-Kucharska

Polityka zagraniczna
Polski wobec
Ameryki Łacińskiej
w okresie
pozimnowojennym

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

**Polityka zagraniczna
Polski wobec
Ameryki Łacińskiej
w okresie
pozimnowojennym**

*Mojemu kochanemu
Dziadkowi Staszкови*

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3915

Justyna Łapaj-Kucharska

**Polityka zagraniczna
Polski wobec
Ameryki Łacińskiej
w okresie
pozimnowojennym**

Redaktor serii: Publikacje Wydziału Nauk Społecznych w Dostępie Otwartym
Dariusz Rolnik

Recenzent
Katarzyna Dembicz

Redakcja
Anna U. Piłśniak

Projekt okładki
Marek J. Piwko {mjp}

Redakcja techniczna, skład i łamanie
Jadwiga Piłśniak

Korekta
Marzena Marczyk

Publikacja elektroniczna, dystrybuowana bezpłatnie
Na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach
4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

ISSN 2391-4297
ISBN 978-83-226-3742-5

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12b, 40-007 Katowice
e-mail: wydawus@us.edu.pl
www.wydawnictwo.us.edu.pl

Ark. druk. 37,0. Ark. wyd. 46,5

Spis treści

Wstęp 9

- Wprowadzenie do zagadnienia 9
- Uzasadnienie podjęcia tematu 21
- Obszar badawczy 24
- Cel badawczy i metodologia 27
- Charakterystyka rozdziałów pracy 29
- Literatura przedmiotu 33
- Podziękowania 39

Rozdział 1

Polityka zagraniczna Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej do końca funkcjonowania układu dwubiegunowego 41

- 1.1. Uwarunkowania i cechy charakterystyczne relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej przed 1945 rokiem 44
  - 1.1.1. Brazylia 47
  - 1.1.2. Argentyna 56
  - 1.1.3. Meksyk 61
  - 1.1.4. Chile 66
- 1.2. Determinanty polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w latach 1945–1990 69
  - 1.2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie) 69
  - 1.2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe) 71
- 1.3. Polityka Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej w okresie zimnowojennym 77
  - 1.3.1. Brazylia 79
  - 1.3.2. Argentyna 84
  - 1.3.3. Meksyk 88
  - 1.3.4. Chile 92
  - 1.3.5. Kuba 94

R o z d z i a ł 2

Determinanty wewnętrzne i zewnętrzne polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej po 1989 roku 104

- 2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnętrznpolskie) 104
- 2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe) 116
- 2.3. Miejsce Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie 124

R o z d z i a ł 3

Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku 148

- 3.1. Istota stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 1989–2004 148
- 3.2. Implikacje przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dla polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej 158
- 3.3. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 2004–2016 170
  - 3.3.1. Płaszczyzna polityczna 170
  - 3.3.2. Płaszczyzna gospodarcza 190
  - 3.3.3. Płaszczyzna kulturalna 201
  - 3.3.4. Płaszczyzna naukowa 205
- 3.4. Czynniki warunkujące współpracę Polski z państwami Ameryki Łacińskiej po 1989 roku 212

R o z d z i a ł 4

Brazylia w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016 219

- 4.1. Płaszczyzna polityczna 219
- 4.2. Płaszczyzna gospodarcza 231
- 4.3. Płaszczyzna kulturalna 253
- 4.4. Płaszczyzna naukowa 258

R o z d z i a ł 5

Argentyna w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016 265

- 5.1. Płaszczyzna polityczna 265
- 5.2. Płaszczyzna gospodarcza 274
- 5.3. Płaszczyzna kulturalna 291
- 5.4. Płaszczyzna naukowa 298

R o z d z i a ł 6

Meksyk w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016 302

- 6.1. Płaszczyzna polityczna 302
- 6.2. Płaszczyzna gospodarcza 319
- 6.3. Płaszczyzna kulturalna 335
- 6.4. Płaszczyzna naukowa 340

R o z d z i a ł 7

Chile w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016 346

- 7.1. Płaszczyzna polityczna 346
- 7.2. Płaszczyzna gospodarcza 360
- 7.3. Płaszczyzna kulturalna 378
- 7.4. Płaszczyzna naukowa 385

R o z d z i a ł 8

Kolumbia w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016 394

- 8.1. Płaszczyzna polityczna 394
- 8.2. Płaszczyzna gospodarcza 404
- 8.3. Płaszczyzna kulturalna 424
- 8.4. Płaszczyzna naukowa 432

R o z d z i a ł 9

Wenezuela w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016 439

- 9.1. Płaszczyzna polityczna 439
- 9.2. Płaszczyzna gospodarcza 454
- 9.3. Płaszczyzna kulturalna 464
- 9.4. Płaszczyzna naukowa 471

R o z d z i a ł 10

Współpraca Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku – problemy i wyzwania, perspektywy, rekomendowane działania 476

- 10.1. Największe problemy i wyzwania 490
  - 10.1.1. Płaszczyzna polityczna 490
  - 10.1.2. Płaszczyzna gospodarcza 499
  - 10.1.3. Płaszczyzna kulturalna i naukowa 508
- 10.2. Perspektywy rozwoju współpracy 512
- 10.3. Rekomendowane działania 520

Zakończenie 531

Bibliografia 541

Summary 589

Resumen 591

Wprowadzenie do zagadnienia

W polityce zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym priorytetowe znaczenie ma obszar euroatlantycki (przede wszystkim stosunki z państwami europejskimi i, na płaszczyźnie bezpieczeństwa, ze Stanami Zjednoczonymi) oraz wschodni (w szczególności relacje z Rosją, Ukrainą i Białorusią). Pozostałe kierunki, w tym państwa tzw. Trzeciego Świata¹, między innymi Ameryka

---

¹ W czasach zimnej wojny ponad 130 państw pozaeuropejskich (przede wszystkim afrykańskich, azjatyckich oraz latynoamerykańskich) tworzyło niejednorodną grupę nazywaną Trzecim Światem, krajami niezaangażowanymi czy też, pod koniec tego okresu, Południem (zaczęto tym mianem określać państwa nowo wyzwolone spod panowania kolonialnego). Wschód i Zachód toczyły tam rywalizację o wpływy w przeświadczeniu, że polityczno-ideologiczne i gospodarcze pozyskanie tych obszarów przyczyni się do ostatecznego zwycięstwa jednego z bloków. Sam termin „Trzeci Świat” został wprowadzony do dyskursu politycznego przez francuskiego demografa Alfreda Saury’ego w 1952 roku. Stwierdził on, że Zachód i blok radziecki (tj. Pierwszy i Drugi Świat) walczą o wpływy w Trzecim Świecie, tj. grupie państw nierozwiniętych, których społeczeństwa przypominają pozbawiony praw i eksploatowany stan trzeciej w przedrewolucyjnej Francji. Jak pisze Roman Kuźniar, koniec rywalizacji zimnowojennej to zarazem zakończenie wspomnianego trójpodziału, wyodrębnianie Trzeciego Świata stało się więc bezzasadne. Pod koniec XX wieku rozpoczął się proces różnicowania krajów Trzeciego Świata i stosunki z tymi państwami zaczęły być określane w sposób indywidualny, adekwatnie do znaczenia i specyfiki danego kraju. Pomimo zakończenia zimnej wojny i formalnego zaniku podziału stosunków międzynarodowych na „trzy światy”, koncepcja Trzeciego Świata zachowuje aktualność, ze względu na ciągłość problemów związanych z zapóźnieniem ekonomicznym i wewnętrzną niestabilnością polityczną państw tego regionu, mimo że część z nich przezwyciężyła trudności rozwojowe, wchodząc do grona państw nowo uprzemysłowionych. Latynoamerykańskie kraje rozwijające się i dokonujące znacznego postępu w zakresie uprzemysłowienia i rozwoju gospodarki rynkowej określa się

Łacińska, nigdy nie cieszyła się dużym zainteresowaniem decydentów polityki zagranicznej Polski i zajmowały w polskiej dyplomacji miejsce drugorzędne czy wręcz marginalne.

Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej w znacznym stopniu zostały zdeterminowane przez wydarzenia historyczne. W czasie, gdy państwa tego regionu walczyły o swoją niepodległość, Polska jako suwerenne państwo nie istniała i przez długie lata była wymazana z politycznej mapy Europy. Nawiazanie przez nasz kraj stosunków dyplomatycznych czy handlowych było więc niemożliwe. Poza tym Polska nigdy w swej historii nie prowadziła polityki kolonialnej, dlatego też jej aktywność polityczna czy gospodarcza w Azji, Afryce i obu Amerykach była znikoma. W kontaktach z państwami pozaeuropejskimi, w tym latynoamerykańskimi, nie upatrywano nadzwyczajnych korzyści czy też możliwości realizacji celów strategicznych. Dążono przede wszystkim do umocnienia tych sił politycznych, które zmierzały do utrwalenia własnej suwerenności i osłabienia wpływów neokolonialnych.

Na przestrzeni wieków wystąpiło zatem niewiele okoliczności, które skłoniłyby Polskę i państwa Ameryki Łacińskiej do intensyfikacji wzajemnych relacji. Region ten od dawna jednak istniał w świadomości społecznej Polaków. Stosunki polsko-latynoamerykańskie mają długą tradycję, na którą składają się kontakty polityczne, gospodarcze, kulturalne i naukowe. Ameryka Łacińska to także obszar najliczniejszych (poza Europą) skupisk Polonii.

Historię stosunków polsko-latynoamerykańskich można podzielić na kilka etapów:

- 1) okres od XVI do XVIII wieku;
- 2) wiek XIX;
- 3) przełom XIX i XX wieku;
- 4) okres II RP (od 1918 do 1945 roku);
- 5) okres PL i PRL (od 1945 do 1989/1990 roku);
- 6) okres od 1989/1990 do 2004 roku;
- 7) okres najnowszy, po 2004 roku.

---

mianem państw budujących gospodarki rynkowe (ang. *emerging markets*). Według tygodnika „The Economist”, w regionie Ameryki Łacińskiej można do nich zaliczyć: Argentynę, Brazylię, Chile, Kolumbię, Meksyk, Peru i Wenezuelę. Spośród państw innych obszarów świata w grupie tej znajdują się między innymi: Chiny, Indie, Singapur, Republika Korei, Tajwan, Tajlandia, Malezja, Egipt, RPA, Izrael, a także Czechy, Węgry, Polska, Rosja i Turcja; według innej klasyfikacji, uznaje się je za kraje wysokorozwinięte, uwzględniając wysokość dochodu na jednego mieszkańca. Zob. R. KUŹNIAR: *Droga do wolności*. Warszawa 2008, s. 113; zob. też E. HALIŹAK: *Południe (państwa rozwijające się – Trzeci Świat)*. W: *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*. Red. E. HALIŹAK, R. KUŹNIAR. Warszawa 2006, s. 461.

W okresie od XVI do XVIII wieku do Ameryki Łacińskiej (na przykład na San Domingo²) zaczęli przybywać pierwsi Polacy. Były to jednak przypadki jednostkowe i odosobnione. W żadnym z krajów tego regionu Polacy nie stanowili wówczas zwartej grupy, a wyjazdy nie miały charakteru ani masowego, ani trwałego. Na okres ten przypada natomiast kształtowanie się pewnego negatywnego stereotypu wśród grup rządzących i polskiego społeczeństwa w odniesieniu do społeczeństw latynoamerykańskich, który zaczął być przełamany dopiero w XIX wieku. W połowie XVI wieku zostały nawiązane kontakty pomiędzy dworami królewskimi Polski i Hiszpanii, czego później jednak nie wykorzystano, ze względu na strategiczne zwrócenie się Polski ku Wschodowi. W miarę angażowania się naszego kraju w ekspansję polityczną i misję religijną za wschodnią granicą malało zainteresowanie sprawami Nowego Świata i następowało stopniowe oddalanie się od nurtu polityki międzynarodowej obejmującej ten region.

Wiek XIX był okresem kształtowania się pozytywnego obrazu Polaków i polskości wśród społeczeństw latynoamerykańskich oraz wzrostu zainteresowania Ameryką Łacińską w polskich środowiskach oświeconych, między innymi tworzącej się inteligencji Polski porobiorowej. Można odnotować trzy istotne z punktu widzenia relacji polsko-latynoamerykańskich ówczesne zjawiska. Pierwszym była znaczna emigracja polskiej inteligencji, w tym zwłaszcza z wykształceniem technicznym, będąca odpowiedzią na zapotrzebowanie kadrowe młodych republik Ameryki Łacińskiej, w których polscy inżynierowie różnych specjalności kształtowali pozytywny wizerunek swojego kraju ojczystego. Dotyczyło to zwłaszcza Chile, Peru, Argentyny i Brazylii. Drugie to działalność eksploracyjna polskich przyrodników, którzy prowadzili liczne badania w różnych częściach Ameryki Południowej. Trzecim zaś była aktywność polskich wojskowych, którzy ochotniczo wstępowali do służby w armiach wyzwolńczych i narodowych, przede wszystkim Argentyny, Brazylii, Chile, Wenezueli i Kuby.

Na przełomie lat 60. i 70. XIX wieku rozpoczęła się masowa emigracja (głównie zarobkowa) Polaków do krajów latynoamerykańskich, której apogeum stanowiła tzw. gorączka brazylijska (1890/1891). Większe grupy polskich emigrantów przybywały do krajów Ameryki Łacińskiej także w wyniku określonych wydarzeń historycznych i z powodów politycznych, najpierw po powstaniu listopadowym (w latach 30. XIX wieku), a następnie styczniowym (lata 60. XIX wieku). Przełom XIX i XX wieku to czas największego napływu

---

2 W XVI wieku w odniesieniu do Haiti używano nazw San Domingo lub Santo Domingo. Dawniej posługiwano się też nazwą Hispaniola – czyli Mała Hiszpania – nadaną przez Kolumba podczas jego wyprawy pod koniec XV wieku.

Polaków na ziemi Ameryki Południowej, głównie do Brazylii i Argentyny, a także do Urugwaju, Peru i Chile.

I wojna światowa zahamowała falę emigracyjną z Polski do Ameryki Łacińskiej, aż do momentu, kiedy po zakończeniu działań wojennych utworzono placówki konsularne na terenach stanowiących główne skupiska emigracyjne Polaków w krajach tego regionu – zwłaszcza w Brazylii, Argentynie i Meksyku. Rozpoczął się wówczas okres (trwający do 1939 roku), w którym budowano – na podstawie wcześniejszych doświadczeń współpracy – nową jakość stosunków politycznych i gospodarczych Polski z państwami latynoamerykańskimi. Odzyskanie przez Polskę niepodległości stworzyło możliwość instytucjonalizacji polityki zagranicznej RP wobec państw Ameryki Łacińskiej. Rozwojowi relacji politycznych i gospodarczych sprzyjała duża liczebność polskich emigrantów, którzy nie tylko zadowolili się w krajach swojego pobytu, ale także uzyskiwali tam znaczne wpływy. Jednym z najważniejszych efektów masowej fali przyływu Polaków na ziemi latynoamerykańskiej było rozbudzenie zainteresowania tym regionem w naszym kraju, ujawniającego się na wielu płaszczyznach, między innymi kultury i edukacji. Ponadto po 1918 roku zinstytucjonalizowano działalność na rzecz emigracji polskiej w Ameryce Łacińskiej.

Ameryka Łacińska została uznana przez decydentów politycznych II RP za ważny obszar współpracy gospodarczej i handlowej. Ruch emigracyjny trwał, choć nie przybierał już takich rozmiarów jak wcześniej. Emigrację masową zastąpiły wyjazdy indywidualne (badaczy, dziennikarzy, podróżników itp.). Pierwszymi krajami regionu, z którymi Polska nawiązała po I wojnie światowej stosunki dyplomatyczne, były Brazylia (1920), Argentyna (1922) i Meksyk (1924)³. Polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne do 1939 roku utworzono w 19 krajach Ameryki Łacińskiej. W latach 1939–1945, wskutek nacjonalistycznej polityki niektórych państw latynoamerykańskich (w tym kraju największej polskiej imigracji – Brazylii), zostały wprowadzone znaczne ograniczenia dotyczące cudzoziemców, uniemożliwiające dalsze przyjazdy Polaków, a także rozwój Polonii już tam osiadłej.

W okresie obejmującym lata powojenne, od 1945 roku do przełomu lat 1989 i 1990, stosunki polsko-latynoamerykańskie rozwijały się w nowych realiach międzynarodowych. W przypadku polskiej polityki zagranicznej związki te były zdeterminowane wpływem i zależnością od ZSRR. Po zakończeniu II wojny światowej większość krajów Ameryki Łacińskiej, w ślad za wielkimi mocarstwami, uznała władze w Warszawie. Jedynie Kuba i Paragwaj utrzymywały jeszcze przez pewien czas stosunki z rządem emigracyjnym w Londynie. Charakter

---

3 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 11–12.

kontaktów między państwowych oraz podłoże polskiej emigracji do krajów Ameryki Łacińskiej w omawianym okresie warunkowały głównie czynniki polityczno-ideologiczne.

Mimo że w PRL względy ideologiczne miały mniejszy wpływ na działalność polskiej dyplomacji niż w przypadku innych państw bloku wschodniego, to stosunki zewnętrzne Polski, między innymi z państwami latynoamerykańskimi, były w tym okresie podporządkowane regułom zimnowojennym. Kształtował się wówczas raczej niekorzystny wzorzec rozwoju relacji bilateralnych. Ameryka Łacińska pozostawała dla Polski regionem egzotycznym, odległym i przede wszystkim wymagającym pomocy obszarem Trzeciego Świata, z którego niewiele poza dorobkiem kulturowym i surowcami można było czerpać. Po 1959 roku – zwycięstwie rewolucji na Kubie i przejściu władzy przez Fidela Castro nastąpiła intensyfikacja stosunków PRL z tym państwem. Kuba odegrała szczególną rolę w zbliżeniu PRL i Ameryki Łacińskiej oraz w popularyzacji tego regionu w naszym kraju⁴.

Pod koniec lat 50. XX wieku obserwowano ożywienie relacji politycznych PRL także z innymi państwami latynoamerykańskimi, między innymi na forum ONZ. Zorganizowano wówczas wiele wizyt dwustronnych na wysokim szczeblu. Przykładowo podróż do Argentyny, Urugwaju, Brazylii i Meksyku odbył wiceminister spraw zagranicznych PRL Józef Winiewicz, natomiast w 1958 roku do Polski przyjechał prezydent Meksyku Adolfo Ruiz Cortinez.

Lata 60. i 70. XX wieku charakteryzowały się w stosunkach polsko-latynoamerykańskich dość dużą częstotliwością spotkań politycznych, zwłaszcza między delegatami rządów PRL oraz Meksyku i Kuby. W 1963 roku do Meksyku udał się premier Józef Cyrankiewicz, natomiast w 1962 roku minister spraw zagranicznych Adam Rapacki odwiedził Kubę. Trzy lata później wizytę w Polsce złożył minister Rewolucyjnych Sił Zbrojnych Kuby Raul Castro, a w maju 1972 roku – Fidel Castro. Jednym z ważniejszych wydarzeń w stosunkach polsko-kubańskich w tym okresie był przyjazd do Hawany I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka, w 1975 roku. Ostatnia wizyta na Kubie I sekretarza KC PZPR i premiera rządu PRL – Wojciecha Jaruzelskiego odbyła się w 1985 roku. Wśród istotnych spotkań w latach 80. XX wieku przedstawiciele PRL i państw Ameryki Łacińskiej należy wymienić oficjalną podróż dyplomatyczną ministra spraw zagranicznych Polski Józefa Czyrka w 1981 roku do Brazylii. Od momentu nawiązania relacji dyplomatycznych, tj. od

4 Intensyfikacja stosunków (politycznych, gospodarczych i kulturalnych) Polski z największym krajem Karaibów przyczyniła się to do wzrostu zainteresowania państwami Ameryki Łacińskiej wśród polskich badaczy (wiele prac poświęconych temu regionowi i stosunkom polsko-latynoamerykańskim pochodzi właśnie z tego okresu) i przedstawicieli świata kultury.

1947 roku, rozwijały się także polityczne i gospodarcze stosunki Polski z Nikaraguą. Kontakty dwustronne na najwyższym szczeblu zintensyfikowały się jednak dopiero w latach 80. XX wieku. Dwukrotnie wówczas odwiedził Polskę prezydent Nikaragui Daniel Ortega Saavedra, w 1984 i 1985 roku.

W latach 70. XX wieku nastąpił dynamiczny wzrost wymiany handlowej między Polską a krajami latynoamerykańskimi. Sprzyjała temu łatwość kredytowania zewnętrznego oraz otwieranie się polskiej gospodarki na kontakty z państwami spoza bloku wschodniego. Współpraca ta nie trwała jednak długo, bo już w latach 80. XX wieku zaczęto wycofywać się z wielu zobowiązań pomocowych. Zmniejszeniu uległa też wymiana handlowa i współpraca gospodarcza. Postępująca tendencja spadkowa była spowodowana kryzysem zadłużeniowym krajów latynoamerykańskich oraz podobnymi problemami Polski, a także sytuacją polityczną naszego kraju w związku z wprowadzeniem stanu wojennego w grudniu 1981 roku. Formalnie najważniejszymi partnerami Polski w regionie pozostawały Kuba i Nikaragua. Mimo że otwieranie się Polski na świat po 1970 roku ułatwiło nawiązywanie i rozbudowywanie kontaktów z innymi państwami Ameryki Łacińskiej, to nie wykraczano poza ściśle określone kryteria polityczno-ideologiczne. W konsekwencji przez kilkadziesiąt lat nie było możliwości rozwoju relacji Polski z większością państw tej części świata.

W wyniku przemian ustrojowych w Polsce po 1989 roku pojawiła się możliwość określenia na nowo polityki kraju wobec regionu latynoamerykańskiego. W aktywności zagranicznej RP w latach 90. XX wieku podkreślano przede wszystkim znaczenie przestrzegania praw człowieka oraz swobód demokratycznych i obywatelskich w stosunkach międzynarodowych. Wśród priorytetów polityki zagranicznej RP wobec państw Ameryki Łacińskiej w latach 1989–2004 znajdowały się: wprowadzenie regulacji z dziedziny prawno-traktatowej (w tym dotyczących stosunków w zakresie ochrony inwestycji, unikania podwójnego opodatkowania, współpracy kulturalnej), znoszenie obowiązków wizowych na zasadach wzajemności, a także tworzenie sieci polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych. Zgodnie z deklaracjami, dążono do aktywizacji relacji gospodarczych i wymiany handlowej Polski z państwami latynoamerykańskimi oraz szeroko rozumianej promocji naszego kraju w tym regionie.

O tym, że Ameryka Łacińska znajdowała się na początku lat 90. XX wieku w obszarze zainteresowań decydentów polityki zagranicznej Polski, świadczą między innymi wizyty ówczesnego ministra spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego, które złożył w 1991 roku w Brazylii, Argentynie, Urugwaju, Paragwaju i Chile. Podróż do tych samych państw cztery lata później odbył prezydent RP Lech Wałęsa.

Ostatnia dekada XX i pierwsza dekada XXI wieku nie sprzyjały rozwojowi relacji polsko-latynoamerykańskich ze względu na priorytety, jakie wyznaczyły

w swojej polityce zagranicznej państwa obu stron. Działania polskich władz skupiały się na reformach systemowych kraju oraz na zbliżeniu z państwami europejskimi i zachodnioeuropejskimi strukturami integracyjnymi (czego konsekwencją było przystąpienie do NATO i Unii Europejskiej), nie przywiązywano więc większej wagi do kwestii stosunków z krajami pozaeuropejskimi. Wyjątkiem były Stany Zjednoczone Ameryki, Kanada, a także (w mniejszym stopniu) niektóre państwa azjatyckie, w tym przede wszystkim Chiny. Ponadto zmiana systemu gospodarczego w Polsce, a zwłaszcza przejście na wolnodelizowe rozliczenia międzynarodowe, spowodowała drastyczne ograniczenie polsko-latynoamerykańskiej wymiany handlowej i współpracy gospodarczej. W rezultacie w latach 90. XX wieku doszło do marginalizacji obszarów spoza Europy, w tym Ameryki Łacińskiej, w polityce zagranicznej RP.

Ani po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, ani w latach 90. XX wieku nie wypracowano kompleksowej strategii, nie sprecyzowano podstawowych interesów i celów w zakresie polityki Polski wobec państw latynoamerykańskich, w perspektywie krótko- czy długookresowej. Podejmowano jedynie działania doraźne, nastawione głównie na osiąganie celów krótkofalowych. Uniemożliwiało to perspektywiczne kształtowanie relacji Polski z partnerami latynoamerykańskimi, z uwzględnieniem interesów państwa w skali globalnej. Z tego samego powodu wiele spośród wyznaczonych w latach 90. XX wieku założeń latynoamerykańskiej polityki Polski nie doznało się realizacji.

Za wyróżnieniem w polityce Polski wobec Ameryki Łacińskiej etapu, którego początek wyznacza 2004 rok, tj. przystąpienie naszego kraju do Unii Europejskiej, przemawiają implikacje, jakie w związku z tą akcesją zaistniały w relacjach polsko-latynoamerykańskich. Przede wszystkim nastąpiła zmiana ich formalnoprawnej podstawy. Wypowiedziawszy niektóre umowy bilateralne z krajami Ameryki Łacińskiej, Polska stała się beneficjentem porozumień unijnych.

Członkostwo RP w strukturach UE zwiększyło atrakcyjność Polski jako wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera współpracy. Zmianie uległa też percepcja naszego kraju, który strona latynoamerykańska zaczęła postrzegać z perspektywy roli, jaką odgrywa w UE, oraz jego potencjalnego wpływu na decyzje dotyczące państw Ameryki Łacińskiej. Ponadto przystąpienie Polski do UE wiązało się z niezbędnymi zmianami w wielu dziedzinach życia politycznego i ekonomicznego, w tym w zakresie polityki zagranicznej RP wobec krajów pozaeuropejskich. Generowało to konieczność zwrócenia większej uwagi między innymi na region latynoamerykański. Polskie władze zostały zobligowane do opracowania strategii dotyczącej pozaeuropejskich krajów rozwijających się, w tym regionu Ameryki Łacińskiej. Przystąpienie Polski do UE stworzyło szansę na intensyfikację relacji kraju z państwami

latynoamerykańskimi na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, z wykorzystaniem unijnych mechanizmów i zgodnie z priorytetami tej organizacji względem regionu. Tym bardziej, że UE prowadzi aktywną politykę wobec państw rozwijających się oraz intensywny dialog z Ameryką Łacińską w wielu różnych obszarach.

W opracowanej w 2004 roku przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, przy współudziale Ministerstwa Gospodarki RP, Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się⁵ wyróżniono kilka państw latynoamerykańskich ze względu na ich znaczenie dla polskiej dyplomacji. Do grupy państw określonych jako priorytetowe zaliczono Brazylię, Argentynę, Meksyk i Chile. Za państwa ważne zaś uznano Wenezuelę i Kolumbię. Podjęto także próbę wyznaczenia celów polityki RP względem regionu latynoamerykańskiego na podstawie analizy czynników sprzyjających (jak bliskość cywilizacyjna i tradycje kulturowe) i utrudniających (jak odległość geograficzna czy niewielki stopień dywersyfikacji polskiej oferty eksportowej relatywnie do możliwości i potencjału) rozwój efektywnej współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, a także na podstawie oceny szans i zagrożeń we wzajemnych relacjach.

Polska utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze wszystkimi 33 państwami Ameryki Łacińskiej. W regionie tym znajduje się 9 ambasad RP: w Argentynie, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Peru, Wenezueli, na Kubie i (od maja 2017 roku) w Panamie oraz jeden konsul generalny RP, w Kurytybie. W Polsce z kolei swoje oficjalne stałe przedstawicielstwo ma 10 państw regionu: Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Kuba, Meksyk, Peru, Panama, Urugwaj i Wenezuela⁶. Znacząco rozwinęła się instytucja konsula honorowego. Obecnie (w drugiej połowie 2017 roku) istnieje 45 konsulatów honorowych Polski w Ameryce Łacińskiej.

Rozwijaniu dialogu politycznego, jaki Polska prowadzi (w wymiarze dwu- i wielostronnym i na różnych szczeblach) ze swoimi głównymi partnerami w tej części świata, sprzyja mechanizm konsultacji polityczno-gospodarczych na poziomie wiceministerialnym. W stosunkach polsko-latynoamerykańskich praktycznie nie występują kwestie sporne czy sprzeczne interesy. Wyjątkiem są stosunki Polski z Kubą i Wenezuelą, ze względu na to, że nie przestrzega się w nich standardów demokratycznego państwa prawa ani nie respektuje praw człowieka. W relacjach Polski z tymi dwoma krajami nie bez znaczenia są działania Stanów Zjednoczonych, w większej mierze niż państw europejskich.

---

5 Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

6 Ambasada Ekwadoru w Polsce została zamknięta w 2015 roku.

Warto podkreślić, że polityka USA stała się jednym z najważniejszych czynników warunkujących kształt systemu międzynarodowego w Ameryce Łacińskiej.

Wyrazem takiej polityki było wprowadzenie w 1823 roku tzw. doktryny Monroego, opracowanej przez sekretarza stanu USA Johna Quincy'ego Adamsa. Jej podstawę stanowiło założenie, że kontynent amerykański nie może podlegać dalszej kolonizacji ani ekspansji politycznej ze strony państw europejskich. Zgodnie z doktryną, każda próba opanowania amerykańskiego terytorium (w tym także państw Ameryki Łacińskiej) miała zostać uznana za akt wrogi wobec USA. W kolejnych dziesięcioleciach XIX wieku, a także przez cały wiek XX Stany Zjednoczone miały istotny wpływ na kształtowanie się systemu politycznego i gospodarczego państw Ameryki Łacińskiej, w tym ich stosunków zewnętrznych. Aż do czasu zakończenia zimnej wojny region ten był uzależniony od interesów i polityki USA. W drugiej dekadzie XXI wieku tendencje te straciły na sile, ale ze względu na istniejące współzależności polityczne i gospodarcze pomiędzy USA a państwami Ameryki Łacińskiej, jak również bliskość terytorialną, nadal odgrywają niebagatelną rolę w polityce wewnętrznej i zagranicznej państw tego regionu.

Wśród głównych celów polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej w latach 2004–2016 można wymienić: rozbudowę relacji ekonomicznych i politycznych (zwłaszcza z państwami priorytetowymi w latynoamerykańskiej polityce Polski, tj. Brazylią, Argentyną, Chile i Meksykiem), działania na rzecz szybkiego wejścia w życie umowy stowarzyszeniowej UE – Ameryka Środkowa⁷, umowy o handlu między UE a Peru i Kolumbią⁸ oraz kontynuacji umowy stowarzyszeniowej UE – Mercosur, intensyfikację relacji politycznych z Meksykiem, Kolumbią, Peru i Chile (co zostało potwierdzone między innymi uzyskaniem przez Polskę w lipcu 2015 roku statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku oraz rozpoczęciem prac nad ustanowieniem wzmocnionego dialogu z Meksykiem), uzupełnianie bazy traktatowej z kluczowymi partnerami Polski w Ameryce Łacińskiej oraz intensyfikację dialogu politycznego z państwami, które zajmowały do tej pory miejsce drugoplanowe w polityce RP, takimi jak Peru, Ekwador (plany otwarcia ambasady RP w Quito), Boliwia (w marcu 2015 roku przeprowadzono pierwsze w historii dwustronne konsultacje polityczne), Panama (otwarcie placówki dyplomatycznej w maju 2017 roku) i Kuba (rewitalizacja dialogu politycznego – w maju 2015 roku zorganizowano polsko-kubańskie

---

7 Agreement establishing an Association between the European Union and its Member States, on the one hand, and Central America on the other, 20th of June, 2016, COUNCIL DECISION (EU) 2016/1001. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2016/1001/oj> [dostęp: 8.07.2017].

8 Trade Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Colombia and Peru, of the other part. EU/CO/PE/en 1. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/march/tradoc_147704.pdf [dostęp: 8.07.2017].

konsultacje polityczne w Hawanie, a w czerwcu 2017 roku odbyła się pierwsza od ponad 30 lat wizyta ministra spraw zagranicznych Polski, Witolda Waszczykowskiego, w tym kraju)⁹.

Polityka Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym determinowana była wewnętrznymi i zewnętrznymi uwarunkowaniami o charakterze subiektywnym oraz obiektywnym. Wśród obiektywnych czynników sprzyjających rozwojowi wzajemnych relacji po 1989 roku należy wymienić istniejącą tradycję kontaktów handlowych i politycznych, bliskość cywilizacyjną i kulturową (w tym pod względem religii dominującej, którą jest katolicyzm), podobne struktury instytucji demokratycznych oraz porównywalny charakter reform gospodarczych i politycznych przeprowadzonych w Polsce i w większości krajów regionu latynoamerykańskiego w latach 90. XX wieku. Istotne znaczenie ma także dostateczna komplementarność gospodarek polskiej i krajów latynoamerykańskich, co stwarza duże możliwości zwiększenia obrotów handlowych i uzyskania korzystniejszej struktury wymiany.

Niewątpliwie, czynniki takie, jak odległość geograficzna czy niestabilność polityczna i gospodarcza oraz pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego niektórych państw Ameryki Łacińskiej (na przykład od początku 2017 roku Wenezueli), należą do obiektywnych przyczyn utrudniających i hamujących rozwój współpracy. Ponadto część państw regionu nadal należy do najbardziej zadłużonych na świecie. Pomimo to, że została zwiększona skuteczność polityki makroekonomicznej oraz tworzy się warunki atrakcyjne dla zagranicznych inwestorów, tamtejsze gospodarki są według OECD zagrożone silnymi wahaniami koniunktury, inflacją i destabilizacją walut. Niekorzystny

---

9 Zob. np.: *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*. Warszawa 2012. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 8.07.2017]; *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/titul_strony;jsessionid=61FoFF2C3CC1D311D7A983278DFEF7BA.cmsap6p [dostęp: 8.07.2017]; *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/konsultacje_polityczne_wice_ministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru;jsessionid=2EED87DDCDE31B7270207E2D79A4A331.cmsap1p [dostęp: 8.07.2017]; *Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 8.07.2017]; *Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanskie_konsultacje_polityczne [dostęp: 8.07.2017].

bilans handlowy w relacjach polsko-latynoamerykańskich może być także wynikiem ograniczeń protekcjonistycznych (taryfowych i biurokratycznych) występujących w niektórych krajach Ameryki Łacińskiej (na przykład w Brazylii czy Argentynie).

W wypowiedziach decydentów oraz w dokumentach Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP poczynawszy od 1990 roku nie brakowało zapewnień o istotności Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej Polski, jak również o dążeniach do umacniania i intensyfikacji relacji z krajami tego regionu. Deklaracje te nie znajdowały jednak wystarczającego odzwierciedlenia w praktyce.

W ciągu ostatnich lat obserwuje się pewne pozytywne przejawy świadczące o wzroście zainteresowania kierunkiem latynoamerykańskim w zakresie stosunków dyplomatycznych. Należy tu wymienić między innymi: intensyfikację dialogu politycznego na najwyższym szczeblu z Meksykiem (historyczna wizyta prezydenta RP, Andrzeja Dudy, w Meksyku w kwietniu 2017 roku), przywrócenie placówki dyplomatycznej Polski w Panamie (w maju 2017 roku), wznowienie dialogu politycznego na wysokim szczeblu z największym krajem Karaibów – Kubą (wspomniana wizyta Witolda Waszczykowskiego) czy też otrzymanie przez Polskę statusu obserwatora w zyskującym na znaczeniu regionalnym grupowaniu, Sojusz Pacyfiku (w lipcu 2015 roku).

W dużej mierze jednak region Ameryki Łacińskiej nadal postrzegany jest przez decydentów polskiej polityki zagranicznej i przez polskich przedsiębiorców stereotypowo – jako zbyt „trudny”, niedostępny, nieatrakcyjny, o niewielkim potencjale gospodarczym. Wynika to z niewystarczającego rozpowszechnienia wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej w polskim społeczeństwie. Brakuje też odpowiedniej woli politycznej w sferze rozwoju relacji z państwami tego regionu. Ma to negatywny wpływ zarówno na wzajemną percepcję państw i narodów, jak i na dwustronne relacje.

Amerykę Łacińską w niewielkim stopniu uwzględnia się w debacie na temat polskiej polityki zagranicznej po 1989 roku, choć jest to obszar niezwykle ciekawy i bogaty pod względem cywilizacyjnym, politycznym i gospodarczym. Burzliwa historia, zróżnicowanie ekonomiczne, polityczne, kulturowe i społeczne, w połączeniu z unikalną przyrodą i dużymi zasobami naturalnymi, budują atrakcyjność regionu. Powodzenie polityczno-gospodarczych i społecznych reform, które przeprowadzono w krajach latynoamerykańskich po 1990 roku, przyczyniło się do dynamicznego rozwoju przemysłowego, a w konsekwencji do zauważalnego wzrostu roli i znaczenia Ameryki Łacińskiej w gospodarce światowej oraz w międzynarodowych stosunkach politycznych.

Sam termin „Ameryka Łacińska” został wyodrębniony przez kolumbijskiego pisarza i publicystę José Marię Torresa Caiceda w latach 50. XIX stulecia. Ameryka Łacińska jest definiowana jako region obejmujący południową część

kontynentu Ameryki Północnej (od Rio Grande¹⁰) oraz cały kontynent Ameryki Południowej, wraz z przybrzeżnymi wyspami oraz archipelagami – Ziemią Ognistą, Falklandami i Galapagos. Na potrzeby pracy stosowany jest termin „Ameryka Łacińska”, rozumiany w najszerszym ujęciu, czyli na oznaczenie państw 5 subregionów Ameryki Łacińskiej, tj. Meksyku, Ameryki Środkowej (Centralnej), Ameryki Południowej (Brazylia, Argentyna, Paragwaj, Urugwaj), państw andyjskich (Wenezuela, Kolumbia, Ekwador, Peru, Boliwia, Chile) oraz Karaibów (Antyle i Gujana). Obszar Ameryki Łacińskiej wynosi ponad 21 mln km², co stanowi blisko 50% powierzchni kontynentów amerykańskich, i jest zamieszkiwany przez około 590 mln ludzi (czyli około 8,6% populacji świata)¹¹. Pod względem podziału politycznego Ameryka Łacińska to 33 niepodległe państwa oraz 14 terytoriów niesamodzielnych¹².

Ludność regionu latynoamerykańskiego posługuje się w większości językami romańskimi (wywodzącymi się z łaciny, stąd nazwa całego obszaru). Język hiszpański, portugalski i francuski obowiązują jako języki urzędowe w 20 państwach tego regionu, zaś w pozostałych 13 językami urzędowymi są angielski i holenderski (na przykład w Belize, Gujanie, Saint Kitts and Nevis, Surinamie). Struktura wyznaniowa Ameryki Łacińskiej ukształtowała się pod wpływem oddziaływania europejskiej, głównie katolickiej i protestanckiej (europejskiej i północnoamerykańskiej) tradycji religijnej. Większość populacji regionu to chrześcijanie wyznania rzymskokatolickiego¹³.

Omawiając zagadnienie polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej, należy mieć na uwadze, że analizuje się działania jednego państwa wobec grupy ponad 30 różnorodnych organizmów państwowych – poczynając od największego spośród nich, Brazylii, skończywszy na krajach karaibskich. Mimo że istnieją przesłanki przemawiające za postrzeganiem Ameryki Łacińskiej jako regionu charakteryzującego się określoną i trwałą tożsamością, która wyraża dążenie do jedności przy zachowaniu różno-

10 Rzeka graniczna między Stanami Zjednoczonymi a Meksykiem; w języku hiszpańskim: Rio Bravo del Norte.

11 *Nowa encyklopedia powszechna PWN*. T. 1. Warszawa 1995, s. 137–138; H. SCHREIBER, M.F. GAWRYCKI: *Cywilizacja latynoamerykańska – zarys problematyki*. W: *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2011, s. 17–18; zob. E. CHWIEJ: *Czynniki wpływające na aktualną pozycję Ameryki Łacińskiej i Karaibów w stosunkach międzynarodowych*. W: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA. Kraków 2015, s. 7.

12 Terytoria zależne posiadają tu Stany Zjednoczone Ameryki, Wielka Brytania, Francja i Holandia. Posiadłości te obejmują 0,05% powierzchni regionu i zamieszkuje je około 1,2% jego mieszkańców.

13 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009, s. 23–25.

rodności¹⁴, to należy pamiętać, że kraje latynoamerykańskie różnią się między sobą (nieraz bardzo znacznie) pod względem uwarunkowań historycznych, geograficznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych. Taki sam pogląd reprezentują przedstawiciele elity intelektualnej regionu latynoamerykańskiego. Meksykański pisarz Carlos Fuentes zawarł tę ideę w słowach: „[...] trudno jest mówić o Ameryce Łacińskiej jako jedności. Istnieje wiele Ameryk Łacińskich, tak różnych jak mogą być narody tak dalekie jak Honduras i Urugwaj lub tak sąsiedzkie jak Chile i Boliwia”¹⁵.

Uzasadnienie podjęcia tematu

Za podjęciem tematu polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym przemawiają co najmniej trzy przesłanki. Pierwsza związana jest z miejscem i znaczeniem, jakie Ameryka Łacińska zyskuje mniej więcej od początku XXI wieku w globalnym systemie międzynarodowym. Dynamicznie rozwijające się gospodarki latynoamerykańskie zaczynają wywierać coraz większy wpływ na międzynarodowy układ sił, co niesie określone konsekwencje i skłania do zwracania większej uwagi na państwa tej części świata. W szczególności dotyczy to największego i najludniejszego kraju Ameryki Łacińskiej, Brazylii, która ma aspiracje oraz szansę w perspektywie średniookresowej stać się jednym z filarów gospodarki światowej, obok Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Chin, Indii i Rosji, a dynamiczny jej rozwój pozwala ją traktować jako jedno z mocarstw wschodzących.

Ponadto państwa latynoamerykańskie postrzegane są w kategoriach strategicznych nie tylko przez ich tradycyjnych partnerów, jak Stany Zjednoczone,

14 Amerykę Łacińską można określić jako podsystem w globalnym systemie stosunków międzynarodowych. Uzasadnieniem takiego spojrzenia, jak wskazuje Wiesław Dobrzycki, są następujące uwarunkowania: istnienie zespołu państw bliskich geograficznie; poziom i specyfika zinstytucjonalizowania stosunków politycznych oraz gospodarczych, a także duża dynamika i intensywność interakcji; świadomość identyfikacji i tożsamości regionalnej opierająca się na wspólnej przeszłości kolonialnej, walce o niepodległość i suwerenność, wspólnej kulturze, języku, religii; uznanie Ameryki Łacińskiej za region przez inne podmioty systemu międzynarodowego. Zob.: W. DOBRZYCKI: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Warszawa 1989, s. 5–8; IDEM: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*. Warszawa 2000; P. BORKOWSKI: *Procesy integracyjne we współczesnym świecie – przypadek Ameryki Łacińskiej*. W: *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2007, s. 35–45.

15 C. FUENTES: *Democracia latinoamericana: anhelo, realidad y amenaza*. El País. 15.05.2001. https://elpais.com/diario/2001/05/15/internacional/989877616_850215.html [dostęp: 10.07.2017]. Tłumaczenie własne – J.Ł.K.

Rosja, Wielka Brytania, Niemcy, Hiszpania i Włochy, ale również przez państwa azjatyckie szybko rozwijające się gospodarczo, takie jak Chiny, Indie, Singapur, Indonezja, Malezja, Tajlandia, Wietnam czy Korea Południowa. Współprace z regionem latynoamerykańskim intensyfikują także niektóre kraje Europy Środkowej, które wraz z Polską przystąpiły do struktur unijnych w 2004 roku – Czechy, Węgry, Słowacja, Słowenia.

Państwa Ameryki Łacińskiej przechodzą przyspieszony i zróżnicowany proces otwarcia, realizowany w drodze porozumień o wolnym handlu z państwami spoza tego regionu, a także porozumień integracyjnych i bilateralnych. Wytwarzają średnio produkt krajowy brutto w ujęciu rocznym w wysokości około 7,27 bln USD według PPP (przy czym globalny PKB to 80,04 bln USD, czyli na Amerykę Łacińską przypada około 11%), zaś w przeliczeniu na osobę jest to około 12,1 tys. USD w parytecie siły nabywczej, zatem nieznacznie poniżej średniej światowej¹⁶. Według niektórych prognoz, wzrost PKB *per capita* w Ameryce Łacińskiej będzie w najbliższych dekadach o wiele szybszy niż w rozwiniętych krajach UE¹⁷. Warto w tym miejscu zauważyć, że jednym z czynników hamujących rozwój współpracy polsko-latynoamerykańskiej jest panujące w Polsce przekonanie o niewielkim potencjale gospodarczym państw tego regionu. Tymczasem, biorąc pod uwagę najpopularniejsze wskaźniki makroekonomiczne, kraje Ameryki Łacińskiej znajdują się na poziomie rozwoju gospodarczego podobnym, jak kraje Europy Środkowej, zaś Meksyk, Argentyna i Chile są pod tym względem zbliżone do Polski. Brazylia z kolei sukcesywnie staje się coraz istotniejszym graczem w gospodarce światowej.

Państwa regionu latynoamerykańskiego są też coraz bardziej otwarte pod względem makroekonomicznym. Ze względu na wysokie tempo wzrostu gospodarczego poszukują one możliwości przeprowadzenia skutecznych zmian strukturalnych i społecznych, niezbędnych do zapewnienia, aby wzrost ten był trwały i zrównoważony. Gospodarki Ameryki Łacińskiej uznawane są w większości za rynki szybko i dynamicznie rozwijające się, o licznej i młodej populacji, z rosnącą siłą nabywczą i zwiększającą się klasą średnią, a zatem charakteryzują je coraz większe potrzeby oraz możliwości inwestycyjne i konsumpcyjne¹⁸. Oferta regionu w zakresie handlu i usług stale rozbudowuje się o nowe produkty, interesujące także z punktu widzenia polskiego rynku.

16 J. GOŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 56–57.

17 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 13.

18 J. GOŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 58–59.

Drugim uzasadnieniem podjęcia tematyki polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej po 1989 roku jest narastająca potrzeba zwiększenia oddziaływania naszego kraju w obszarze pozaeuropejskim oraz umocnienia pozycji RP na arenie międzynarodowej. W specyficie polityki zagranicznej III RP zauważalne jest przywiązanie do tradycyjnych obszarów politycznej i gospodarczej aktywności zewnętrznej państwa przy jednoczesnym niedocenianiu znaczenia i potencjału pozostałych kierunków.

Polska w ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia uczestniczyła w skomplikowanym procesie przeobrażeń systemowych, którego integralną częścią były gruntowne przewartościowania w polityce zagranicznej. Koncentrowano się przede wszystkim na umacnianiu suwerenności i bezpieczeństwa państwa, wspieraniu jego gospodarczego i cywilizacyjnego rozwoju, a także tworzeniu silnej pozycji RP w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz w Unii Europejskiej. Priorytetem był rozwój i zacieśnianie powiązań z głównymi instytucjami europejskimi i euroatlantyckimi oraz tradycyjnymi partnerami zachodnimi. W rezultacie prawie wszystkie państwa oddalone od Polski (poza USA, Chinami, Japonią i RPA) znalazły się na marginesie zainteresowań decydentów polskiej polityki zagranicznej i opinii publicznej.

Zrealizowanie wyznaczonych na początku lat 90. XX wieku priorytetów polityki zagranicznej naszego kraju rozpoczęło okres adaptacyjny związany ze stopniowym wzmacnianiem roli Polski w strukturach europejskich i euroatlantyckich. Ze względu na uwarunkowania i trendy właściwe środowisku międzynarodowemu Polski w drugiej dekadzie XXI wieku istnieje potrzeba zdwersyfikowania partnerów politycznych i gospodarczych poprzez intensyfikację działań RP na kierunkach pozaeuropejskich, w tym wobec Ameryki Łacińskiej. Należy mieć na uwadze, że to od aktywności w tych częściach świata będzie w znacznym stopniu zależało miejsce i znaczenie Polski na scenie regionalnej oraz globalnej w przyszłości.

Trzecią przesłanką do podjęcia tytułowego zagadnienia jest istnienie niewykorzystanego potencjału i możliwości rozwoju współpracy Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej. Kraje te nie tylko zgłaszają zapotrzebowanie na polskie towary i produkty, ale także są zainteresowane zacieśnianiem współpracy na płaszczyźnie politycznej (w wymiarze dwu- i wielostronnym) oraz kulturalnej i naukowej. Czynniki sprzyjającymi takiemu zbliżeniu są, jak już wspomniano, łącząca Polskę i kraje Ameryki Łacińskiej bliskość cywilizacyjna i kulturowa, pozytywne doświadczenia i tradycje kontaktów sięgające XVIII wieku oraz podobny charakter przemian demokratycznych i gospodarczych końca ostatniej dekady ubiegłego wieku. Czynniki te, jak również istnienie licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w regionie latynoamerykańskim, powodują, że warto przyjrzeć się relacjom Polski z państwami Ameryki Łacińskiej,

z uwzględnieniem zarówno historycznych doświadczeń współpracy, jak i uwarunkowań powstałych w drugiej dekadzie XXI wieku przemawiających za intensyfikacją wzajemnych kontaktów i generujących potrzebę redefinicji polityki zagranicznej Polski wobec tej części świata.

Należy zauważyć, że tematyka latynoamerykańska cieszy się w Polsce coraz większym zainteresowaniem wśród specjalistów. Świadczy o tym między innymi liczba wydawanych publikacji oraz organizowanych spotkań naukowych w różnych ośrodkach badawczych w Polsce (w szczególności przez Centrum Studiów Latynoamerykańskich w Warszawie, ale też inne centra uniwersyteckie i ośrodki badawcze rozwijające współpracę naukową z krajami tego regionu). Od pewnego czasu obserwuje się także rosnące zainteresowanie dalekimi kierunkami, między innymi państwami Ameryki Łacińskiej, w polskiej turystyce.

Oceny polskiej polityki wobec Ameryki Łacińskiej należy dokonywać przez pryzmat ogólnego kształtu polityki zagranicznej kraju, w której priorytetowymi pozostają relacje z państwami strefy euroatlantyckiej oraz położonymi za wschodnią granicą Polski. Ma to zasadnicze znaczenie dla jakości i zakresu działań podejmowanych przez władze III RP na kierunkach pozaeuropejskich, w tym w odniesieniu do omawianego regionu.

Obszar badawczy

Obszarem badawczym w pracy jest polityka zagraniczna Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym. Dolną cezurą czasową jest przełom 1989 i 1990 roku. Przyjęto ją ze względu na istotne prze wartościowania, jakich zaczęto wówczas dokonywać w zakresie wewnętrznej i zagranicznej polityki Polski, co było pokłosiem procesu transformacji ustrojowej, związanego z zakończeniem zimnej wojny oraz rozpadem układu bipolarnego. Uwarunkowania te nie pozostawały bez znaczenia dla polityki RP wobec państw latynoamerykańskich, której nie definiowano już na podstawie charakterystycznych dla rywalizacji zimnowojennej kryteriów ideologicznych.

W pracy poczyniono odniesienia również do wcześniejszej polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej, z podziałem na najbardziej charakterystyczne etapy, ukazujące elementy ciągłości i zmiany w stosunkach dwustronnych. Charakter polsko-latynoamerykańskich kontaktów w poszczególnych okresach od XVIII wieku do przełomu lat 1989 i 1990 miał istotny wpływ na jakość i specyfikę późniejszych stosunków Polski z państwami regionu, dlatego stanowi ważne tło problemu badawczego pracy i nie mógł zostać pominięty.

Za górną cezurę czasową przyjęto koniec 2016 roku, kiedy to została ukończona zasadnicza część monografii, aczkolwiek w opracowaniu można znaleźć

pewne nawiązania do ważniejszych wątków w polityce zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej z pierwszej połowy 2017 roku. Wyznaczenie wymienionych cezur czasowych pozwoliło na dokonanie analizy i oceny stosunków polsko-latynoamerykańskich w okresie ponad ćwierćwiecza. Jest to czas, w którym udało się zrealizować podstawowe założenia wyznaczone na początku ostatniej dekady XX wieku w polityce zagranicznej zarówno Polski, jak i państw latynoamerykańskich. Ponadto zmieniające się uwarunkowania międzynarodowe znacząco wpłynęły na pojawienie się nowych przesłanek przemawiających za intensyfikacją współpracy Polski z tą częścią świata. Istotne znaczenie w kształtowaniu nowej jakości relacji Polski z Ameryką Łacińską w początkach XXI wieku miało przystąpienie naszego kraju do UE, prowadzącej z państwami tego regionu intensywny dialog i współpracę na wielu różnych płaszczyznach.

Zasadniczą część pracy stanowi analiza polityki zagranicznej Polski w odniesieniu do kilku wybranych państw Ameryki Łacińskiej: Brazylii, Argentyny, Meksyku, Chile, Kolumbii i Wenezueli. Wyznacznikiem wyboru wymienionych państw było dążenie do omówienia relacji Polski z głównymi jej partnerami w regionie. Zgodnie ze Strategią RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się z 2004 roku, jak już wspomniano, do priorytetowych partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej zaliczono Brazylię, Argentynę, Meksyk i Chile, zaś za ważne uznano Kolumbię i Wenezuelę.

Mimo że, jak wykazano w pracy, dokument z 2004 roku wymaga aktualizacji i stanowi nazbyt syntetyczne ujęcie mających długą tradycję stosunków Polski z państwami latynoamerykańskimi, to należy mieć na uwadze, że póki co pozostaje on podstawowym dokumentem rządowym określającym główne cele i problemy w polityce naszego kraju wobec państw tej części świata. Ponadto wskazane wybrane państwa są tymi, z którymi Polska prowadzi w Ameryce Łacińskiej najbardziej intensywny dialog polityczny na forum zarówno dwu-, jak i wielostronnym (w ramach UE czy Sojuszu Pacyfiku, do którego należą Meksyk, Chile i Kolumbia). Na państwa określone w strategii z 2004 roku jako priorytetowe przypada też największy odsetek wartości obrotów Polski z regionem Ameryki Łacińskiej (około 75%). Jeżeli chodzi o historyczne doświadczenia, to należy zaznaczyć, że wspomniane kraje (a zwłaszcza Bразylia, Argentyna i Chile) stanowiły główne kierunki emigracji z ziem polskich do Ameryki Łacińskiej.

W ustaleniu kolejności prezentowania relacji z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej kierowano się, po pierwsze, przyjętym w strategii z 2004 roku podziałem – uwzględniając najpierw państwa nazwane w dokumencie priorytetowymi, a następnie odnosząc się do określonych jako ważne. Po drugie zaś kolejność w obu tych grupach została wyznaczona na podstawie kryterium wielkości terytorialno-ludnościowej. W rezultacie przyjęty porządek jest następujący: Bразylia, Argentyna, Meksyk, Chile, Kolumbia, Wenezuela.

Warto zaznaczyć, że wymienione w strategii z 2004 roku państwa nie są jedynymi z regionu Ameryki Łacińskiej, w których przypadku współpraca z Polską ma długie tradycje, a także z którymi wiążą się możliwości rozwoju kontaktów dwustronnych na różnych płaszczyznach. Dlatego też w pracy można znaleźć odniesienia do polskiej polityki zagranicznej obejmującej pozostałe kraje regionu, między innymi Peru, Kubę, Panamę, Ekwador, Boliwię i Urugwaj.

Dążąc do ukazania całego spektrum polityki zagranicznej Polski wobec wybranych państw latynoamerykańskich, dokonano analizy wielowymiarowej, na czterech różnych i komplementarnych płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej. Współpraca na płaszczyźnie militarnej, ze względu na marginalny charakter, jaki zajmuje w stosunkach RP z państwami Ameryki Łacińskiej, nie została wyodrębniona.

Relacje polityczne Polski z państwami latynoamerykańskimi ukazano w wymiarze dwu- i wielostronnym, uwzględniając formalno-prawne podstawy relacji oraz efekty odbywających się w omawianym okresie spotkań na różnych szczeblach.

W zakresie współpracy gospodarczej odniesiono się do charakteru oraz specyfiki wymiany handlowej, możliwości wejścia polskich firm na konkretne rynki latynoamerykańskie, jak również barier, które w związku z działalnością gospodarczą w określonych krajach regionu napotykać polscy przedsiębiorcy. Przedstawiono także funkcjonujące w krajach Ameryki Łacińskiej polskie firmy i inwestycje, a także szanse dalszej ekspansji i zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej.

Omawiając współpracę kulturalną, skoncentrowano się na szeroko rozumianej promocji Polski poprzez organizację w krajach latynoamerykańskich różnego rodzaju imprez i wydarzeń kulturalnych prezentujących polską historię, kulturę, dziedzictwo narodowe, a także na historycznych doświadczeniach dotyczących wzajemnych kontaktów. Przybliżono także sytuację Polonii w państwach regionu oraz działalność środowisk polonijnych na rzecz intensyfikacji polsko-latynoamerykańskich kontaktów (zarówno w ujęciu historycznym, jak i z uwzględnieniem zjawisk współczesnych).

Analiza polsko-latynoamerykańskiej współpracy naukowej obejmuje liczne porozumienia zawierane pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi uczelniami, wymianę naukowców i studentów, realizację wspólnych projektów naukowo-badawczych, a także organizację konferencji i spotkań naukowych celem wymiany informacji i doświadczeń, niezwykle cennych dla intensyfikacji relacji na innych płaszczyznach.

W przypadku każdego z omówionych obszarów współpracy polsko-latynoamerykańskiej położono nacisk na działalność promocyjną dotyczącą Polski

prowadzoną w ramach aktywności dyplomatycznej (w tym dyplomacji publicznej, ekonomicznej, kulturalnej i akademickiej). W analizie zaakcentowano także moment wejścia naszego kraju do UE, by przedstawić implikacje przystąpienia do tej organizacji w zakresie polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej.

Cel badawczy i metodologia

Głównym celem badawczym było ukazanie istoty polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym, na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, z uwzględnieniem kluczowych aspektów relacji z lat wcześniejszych, a także przybliżenie wiodących tendencji oraz elementów ciągłości i zmiany, kształtujących politykę III RP wobec państw tego regionu. Przedstawiono w ujęciu syntetycznym etapy i obszary tejszej polityki, jej cechy najbardziej dystynktywne, najważniejsze uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, jak również główne tendencje w systemie międzynarodowym po zimnej wojnie w wymiarze regionalnym i globalnym. Wskazano najważniejsze dylematy i problemy w zakresie polskiej dyplomacji dotyczącej państw Ameryki Łacińskiej, jak również potencjalne obszary współpracy z tymi państwami na różnych płaszczyznach i przesłanki przemawiające za jej intensyfikacją, z punktu widzenia wyzwań, jakie pojawiły się w latynoamerykańskiej polityce Polski w drugiej dekadzie XXI wieku.

W pracy sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Jakie były główne determinanty polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym?
2. Jakie były główne implikacje przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w zakresie polityki RP wobec państw latynoamerykańskich?
3. Jakie znaczenie z punktu widzenia interesów polskiej polityki zagranicznej ma rosnąca rola Ameryki Łacińskiej w coraz bardziej zglobalizowanym świecie?
4. Czy polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej i relacje Polski z państwami tego regionu mają wpływ na zwiększenie znaczenia i pozycji kraju w Unii Europejskiej i na arenie międzynarodowej?
5. Jakie są potencjalne obszary i możliwości intensyfikacji współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej?
6. Jakie czynniki sprzyjają, a jakie utrudniają skuteczną realizację polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej?
7. Jakie szanse i zagrożenia wystąpiły w latynoamerykańskiej polityce Polski do połowy drugiej dekady XXI wieku?
8. Jakie wyzwania i dylematy wystąpiły w latynoamerykańskiej polityce Polski po połowie drugiej dekady XXI wieku?

9. Jakie są główne przesłanki przemawiające za zwiększeniem znaczenia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej?

10. Jakie działania należałoby podjąć, by zintensyfikować współpracę Polski z państwami Ameryki Łacińskiej?

Metodologię i porządek analizy zastosowane w pracy określono na podstawie głównej tezy, która została sformułowana następująco: polityka RP wobec państw Ameryki Łacińskiej w pierwszych latach okresu pozimnowojennego charakteryzowała się stosunkowo niską intensywnością. Działania zewnętrzne RP po 1989 roku koncentrowały się przede wszystkim na polityce subregionalnej i europejskiej (regionalnej), a także, ze względów bezpieczeństwa, na relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe polityki Polski oraz państw latynoamerykańskich, wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polskiej polityki zagranicznej, jak również fakt, że Polska jest krajem średniej wielkości – to zasadnicze przyczyny, dla których Ameryka Łacińska nie stanowiła pierwszoplanowego obszaru i znaczącego kierunku polskiej aktywności dyplomatycznej. Państwa tego regionu, w których począwszy od lat 90. XX wieku następował intensywny proces przemian politycznych i gospodarczych, zyskiwały jednak szybko na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych. Aktywna polityka wobec Ameryki Łacińskiej prowadzona między innymi przez Unię Europejską (w tym państwa położone w bliskim sąsiedztwie Polski), a także wzrastające potrzeby polityczne i ekonomiczne naszego kraju, stawiają przed latynoamerykańską polityką RP wiele nowych wyzwań. W dzisiejszym, coraz bardziej zglobalizowanym świecie pojawia się wiele przesłanek wewnętrznych i międzynarodowych, związanych między innymi z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego, przemawiających za dokonaniem istotnych przewartościowań w polityce zagranicznej RP wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej, na rzecz intensyfikacji współpracy. Zmieniające się tendencje międzynarodowe, a także potrzeba kształtowania aktywnej roli i miejsca Polski zarówno w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, jak i w Unii Europejskiej, generują konieczność redefinicji dotychczasowej polskiej polityki dotyczącej Ameryki Łacińskiej.

Przyjęte w pracy podejście badawcze to podejście politologiczne, służące wyjaśnianiu zjawisk i procesów społecznych, w tym polityki zagranicznej państwa. W pracy wykorzystano wiele technik badawczych, przede wszystkim analizę dokumentów i analizę danych statystycznych oraz literatury naukowej. Z metod badawczych zastosowano metody: porównawczą, analizy systemowej, instytucjonalno-prawną, decyzyjną. Skorzystano także z metody obserwacyjnej w odniesieniu do tendencji rozwoju polityki zagranicznej III RP, kształtowania się stosunków polsko-latynoamerykańskich, a także ewolucji środowiska międzynarodowego w okresie pozimnowojennym, co pozwoliło przeanalizować politykę Polski wobec Ameryki Łacińskiej w szerszym kontekście.

Charakterystyka rozdziałów pracy

Dla możliwie kompleksowego, rzetelnego i przejrzystego przedstawienia zagadnienia pracę podzielono na dziesięć rozdziałów. Struktura pracy ma charakter chronologiczno-problemowy, odzwierciedla główne etapy polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej, w kontekście zmieniających się tendencji międzynarodowych. W pracy znalazł się ponadto wątek prognostyczny – zostały nakreślone potencjalne scenariusze rozwoju tejże polityki w bliższej i dalszej perspektywie. Podjęto także próbę określenia, czy zmieniające się tendencje międzynarodowe oraz istniejący potencjał współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej są wystarczającymi przesłankami, by sądzić, że znaczenie tego regionu w polityce zagranicznej RP, w perspektywie średnio- i długookresowej, zyska na znaczeniu.

Rozdział pierwszy pracy składa się z dwóch części. W pierwszej przedstawiono główne uwarunkowania historyczne i przejawy relacji polsko-latynoamerykańskich sięgające XVI i XVII wieku, aż do zakończenia II wojny światowej. Druga część rozdziału obejmuje okres od 1945 roku do rozpadu układu bipolarnego na przełomie 1989 i 1990 roku. Kontakty Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w obu wymienionych okresach odegrały istotną rolę w kształtowaniu wzajemnego postrzegania się państw i narodów, determinując charakter późniejszych relacji oraz miejsce poszczególnych państw regionu w polskiej polityce zagranicznej. Rozdział dotyczy krajów latynoamerykańskich, z którymi Polska podejmowała wówczas najintensywniejszą współpracę¹⁹. Jednocześnie zajmowały one szczególne miejsce w świadomości Polaków, głównie ze względu na wzmogoną polską emigrację na ich terytorium. Mowa tu przede wszystkim o Brazylii, Argentynie, Meksyku i Chile. Przybliżono także relacje Polski z Kubą, która w okresie istnienia układu bipolarnego, jako państwo bliskie ideologicznie, stała się dla Warszawy ważnym partnerem, na polu nie tylko politycznym, ale także gospodarczym, społecznym, kulturalnym i naukowo-technicznym. Ze względu na rozległy przedział czasowy oraz intensywność i wielowątkowość stosunków polsko-latynoamerykańskich zarówno przed 1939 rokiem, jak i w okresie zimnej wojny, rozdział pierwszy ma charakter daleko idącej syntezy, ukazującej wybrane aspekty wspólnej historii w wymiarze dwustronnym. Charakterystyki stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej do 1989

---

19 Po II wojnie światowej, w ramach polityki PL i PRL wobec państw latynoamerykańskich, prowadzonej na podstawie zasad zdeterminowanych zależnością wobec Związku Radzieckiego i zdominowanej ówczesną ideologią, można było zaobserwować zarówno okresowe zbliżenia Polski z państwami Ameryki Łacińskiej (na przykład z Kubą czy Nikaragwą) na różnych płaszczyznach (politycznej, gospodarczej, a także kulturalnej i naukowo-technicznej), jak i ochłodzenie i zmniejszenie zakresu relacji (zwłaszcza z państwami, które związane były z antagonistycznym względem ZSRR blokiem zachodnim).

roku dokonano w odniesieniu do najważniejszych etapów współpracy oraz jej głównych płaszczyzn, tj. politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej.

W rozdziale drugim przedstawiono główne determinanty polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej po 1989 roku, z wyeksponowaniem najistotniejszych uwarunkowań wewnętrzpaństwowych dotyczących Polski (o charakterze obiektywnym i subiektywnym) i państw Ameryki Łacińskiej, a także uwarunkowań międzynarodowych w skali globalnej, które miały zasadniczy wpływ na kształt omawianego obszaru polityki prowadzonej przez kolejne rządy RP w latach 1989/1990–2016. W rozdziale ukazano najważniejsze przewartościowania w polityce zagranicznej Polski po 1989 roku, które stały się podstawą kształtowania pozycji naszego kraju na arenie międzynarodowej, a także miały wpływ na politykę RP wobec krajów Ameryki Łacińskiej. Zarysowano najistotniejsze przemiany zachodzące w krajach latynoamerykańskich w okresie pozimnowojennym, jak również konsekwencje tych przeobrażeń mające kluczowe znaczenie dla kształtowania się miejsca Ameryki Łacińskiej w stosunkach międzynarodowych w XXI wieku. Uwzględniając dużą dynamikę stosunków międzynarodowych oraz zmieniające się trendy w tym obszarze, związane między innymi z formowaniem się ładu wielobiegunowego i postępującymi procesami globalizacji, nakreślono ewolucję uwarunkowań o charakterze globalnym. W istotny sposób determinują one miejsce Polski i państw Ameryki Łacińskiej w systemie międzynarodowym oraz krystalizowanie się nowych wyzwań w polityce zagranicznej obu omawianych stron. Ze względu na rozległy zakres czasowy uwarunkowania wewnętrzne oraz kontekst międzynarodowy polityki zagranicznej Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym przedstawiono w ujęciu syntetycznym, odwołując się do najistotniejszych zjawisk.

Rozdział trzeci zawiera charakterystykę głównych etapów polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich w latach 1989/1990–2016 (z odniesieniami do wybranych wydarzeń pierwszej połowy 2017 roku), w wymiarze dwu- i wielostronnym. Ze względu na istotne implikacje akcesji Polski do UE w 2004 roku z punktu widzenia polityki kraju dotyczącej państw latynoamerykańskich zasadne było wyróżnienie tej cezury czasowej i ukazanie specyfiki stosunków polsko-latynoamerykańskich po przystąpieniu RP do wspólnoty. Nakreślono także najważniejsze aspekty i przejawy polityki unijnej wobec regionu latynoamerykańskiego. Stosunkowo szeroko ukazano następstwa członkostwa Polski w UE, w kontekście jego wpływu na politykę RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie formalno-prawnej, jak również w odniesieniu do przejawów i możliwości intensyfikacji wzajemnych relacji. Chcąc ukazać możliwie szerokie spektrum stosunków polsko-latynoamerykańskich po 1989 roku, omówiono ich charakter na wspomnianych czterech płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej. Podjęto próbę

charakterystyki różnorodnych czynników sprzyjających i utrudniających współpracę Polski z regionem Ameryki Łacińskiej po 1989 roku. Starano się także ukazać kompleksowo i wieloaspektowo istotę stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 1989/1990–2016. Biorąc jednak pod uwagę to, że region latynoamerykański obejmuje dużą liczbę państw, dodatkowo znacznie różniących się między sobą, odniesiono się jedynie do niektórych, głównych wątków w polityce zagranicznej Polski wobec obszaru Ameryki Łacińskiej oraz wybranych aspektów współpracy w wymiarze dwu- i wielostronnym.

Kolejne sześć rozdziałów pracy poświęcono relacjom bilateralnym Polski w latach 1989/1990–2016 z państwami, które w Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się zostały uznane za priorytetowe (Brazylia, Argentyna, Meksyk, Chile) i ważne (Kolumbia, Wenezuela). Relacje międzypaństwowe ukazano przez pryzmat polityki Polski realizowanej w wymiarze dwu- i wielostronnym, w zakresie kluczowych płaszczyzn współpracy (politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej). W każdym z rozdziałów wskazano także najważniejsze – z punktu widzenia stosunków dwustronnych Polski z państwami latynoamerykańskimi – konsekwencje przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej.

W zakresie polsko-latynoamerykańskiej współpracy na płaszczyźnie politycznej uwagę zwrócono przede wszystkim na podstawy formalno-prawne relacji oraz charakter i częstotliwość spotkań różnego szczebla w ramach stosunków międzypaństwowych i międzyrządowych, na forum dwu- oraz wielostronnym. Analizie poddano także ważniejsze umowy i porozumienia oraz postanowienia będące rezultatem konsultacji polityczno-gospodarczych prowadzonych przez Polskę z państwami Ameryki Łacińskiej

Prezentując płaszczyznę gospodarczą, skupiono się na zakresie i strukturze wymiany handlowej po 1989 roku, z zaakcentowaniem tendencji i zmian w zakresie obrotów handlowych od momentu wejścia Polski do UE, tj. od 2004 roku, do końca 2016 roku. Poruszono kwestię polskich firm i inwestycji w omawianych państwach, a także inicjatyw mających na celu wspieranie polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej, pomoc polskim przedsiębiorcom w wejściu na rynki latynoamerykańskie czy promocję marki Polska w regionie. Przedstawiono ponadto potencjalne dziedziny i możliwości intensyfikacji stosunków gospodarczych oraz zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej, jak również bariery i trudności towarzyszące rozwojowi relacji handlowych.

W przypadku płaszczyzny kulturalnej wskazano główne inicjatywy podejmowane przez polskie placówki dyplomatyczne we współpracy z miejscowymi ośrodkami kulturalnymi, służące promocji i krzewieniu polskiej historii, kultury i tradycji. Odniesiono się także do obecnej sytuacji Polonii i potomków polskich emigrantów w omawianych państwach, między innymi z punktu widzenia

możliwości większego wykorzystania potencjału dobrze zorganizowanych środowisk Polonusów w rozwoju wieloaspektowej współpracy Polski z krajami Ameryki Łacińskiej, na przykład w zakresie zwiększenia promocji kraju w tym regionie.

Omawiając relacje polsko-latynoamerykańskie na płaszczyźnie naukowej, ukazano podejmowane przez główne ośrodki akademickie i eksperckie wspólne przedsięwzięcia o charakterze naukowo-badawczym, takie jak wymiany naukowców, badaczy, ekspertów technicznych i studentów, organizacja konferencji i sympozjów czy realizacja wspólnych projektów badawczych. Zaaumentowano także znaczenie oraz wpływ kontaktów naukowych i akademickich na rozwój kooperacji w sferze gospodarczej oraz zacieśnianie więzi między Polską a ważnymi dla naszego kraju partnerami latynoamerykańskimi.

W rozdziałach poświęconych relacjom Polski z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej starano się wskazać czynniki zarówno sprzyjające, jak i utrudniające rozwój współpracy bilateralnej na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej. W odniesieniu do omawianych zagadnień starano się także określić możliwości i obszary intensyfikacji wzajemnych kontaktów.

Rozdział dziesiąty stanowi próbę ukazania największych wyzwań i dylematów w polskiej polityce wobec państw latynoamerykańskich w drugiej dekadzie XXI wieku. W celu zachowania zgodności z przyjętą w pracy strukturą wywodu, a także zapewnienia przejrzystości przekazu, określone wyzwania i problemy scharakteryzowano w odniesieniu do poszczególnych płaszczyzn współpracy: politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej. Zagadnienia te zostały przedstawione na tle głównych interesów i celów Polski, jakie decydenci wyznaczyli w polityce kraju dotyczącej Ameryki Łacińskiej w całym omawianym okresie, od przełomu lat 1989 i 1990 do końca 2016 roku. W tej części pracy zwrócono także uwagę na pojawiające się od początku XXI wieku przesłanki intensyfikacji kontaktów Polski z państwami latynoamerykańskimi, a co za tym idzie, przyznania im w tej polityce bardziej znaczącego miejsca. Oprócz głównych problemów i dylematów w kontaktach dwustronnych wskazano także możliwe i rekomendowane działania mające na celu intensyfikację współpracy Polski z krajami regionu w przyszłości. Dążąc do ukazania możliwie szerokiego zakresu wyzwań i dylematów stojących przed polityką zagraniczną Polski wobec Ameryki Łacińskiej, w rozdziale nie ograniczono się jedynie do państw kluczowych w tej polityce, będących przedmiotem zasadniczej części pracy. Podobnie jak w rozdziale drugim i trzecim, poczyniono odniesienia także do innych, potencjalnych partnerów naszego kraju w tej części świata, jak również istotnych aspektów i możliwości rozwoju relacji z nimi. W rozdziale omówiono także główne mechanizmy i instrumenty, które miały kluczowe znaczenie w realizacji celów i założeń latynoamerykańskiej polityki Polski w drugiej dekadzie

XXI wieku. Biorąc pod uwagę historyczne doświadczenia wzajemnych relacji, współczesne uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne polityki zagranicznej Polski i państw Ameryki Łacińskiej, jak również tendencje zachodzące w skali globalnej, nakreślono możliwe scenariusze rozwoju polityki RP wobec państw tej części świata w bliższej i dalszej perspektywie.

Warto zaznaczyć, że niniejsza monografia nie jest opracowaniem wyczerpującym. W pracy wskazano najważniejsze, w przekonaniu autorki, aspekty zagadnienia, których analiza umożliwiła wykazanie słuszności przyjętej tezy, udzielenie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, jak również scharakteryzowanie istoty polityki RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym. Wyeksponowano stosunki z kluczowymi w kontekście polskiej polityki zagranicznej państwami latynoamerykańskimi, a także najważniejsze jej przejawy oraz związane z nią główne wyzwania i dylematy, jakie wystąpiły w drugiej dekadzie XXI wieku. Czytelnik może odnaleźć w opracowaniu omówienie istotnych zagadnień z zakresu polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej, na głównych płaszczyznach stosunków międzynarodowych (tj. politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, wraz z odniesieniami do niektórych kwestii militarnych i bezpieczeństwa) w nakreślonym przedziale czasowym. W pracy uwzględniono także istotne wątki dotyczące polityki państw latynoamerykańskich wobec Polski, jednak ze względu na przyjęte cele badawcze oraz główną tezę monografii akcent został położony na polską politykę zagraniczną dotyczącą Ameryki Łacińskiej.

Literatura przedmiotu

Prezentowana monografia jest pierwszą w literaturze przedmiotu, w której zostało podjęte zagadnienie polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w całym dotychczasowym okresie pozimnowojennym (tj. w latach 1989/1990–2016), w kontekście relacji z kluczowymi w tym regionie partnerami RP (wraz z odniesieniami do wybranych innych krajów latynoamerykańskich), na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej, a także ukazano przejawy i tendencje tej polityki oraz główne determinanty miejsca, jakie region zajmuje w stosunkach zagranicznych Polski po 1989 roku, z pewnymi odniesieniami do lat wcześniejszych.

Należy zauważyć, że dość skromnie prezentuje się polska literatura poświęcona relacjom naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej po 1989 roku²⁰. Jeżeli

²⁰ Wśród książek, które ukazały się na polskim rynku wydawniczym w ostatnich latach i które zawierają istotne analizy dotyczące polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich, należy wymienić: *Ameryka Łacińska w polskiej*

zagadnienie to jest podejmowane, to najczęściej w zakresie relacji bilateralnych z wybranymi państwami (na przykład stosunki polsko-brazylijskie, polsko-meksykańskie czy polsko-chilijskie) lub też określonej płaszczyzny relacji (na przykład gospodarczej)²¹. Ponadto opracowania te w dużej mierze dotyczą okresu ostatniej dekady XX wieku. Zdecydowanie więcej monografii i prac zbiorowych polskich autorów odnosi się do zagadnienia w perspektywie historycznej, aspektach takich jak emigracja Polaków do krajów tego regionu na przełomie XIX i XX wieku, kształtowanie się tamtejszych środowisk polonijnych²² czy też współpraca z krajami latynoamerykańskimi w okresie PRL²³. Brakuje natomiast opracowania, które ukazywałoby politykę Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej w szerszym i wieloaspektowym kontekście, nieograniczonego do stosunków naszego kraju z jednym wybranym państwem i odnoszącego się jednocześnie do problematyki relacji polsko-latynoamerykańskich z uwzględnieniem wydarzeń i trendów międzynarodowych, które ujawniły się w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku.

Wiele poszczególnych zagadnień będących przedmiotem rozważań w monografii doczekało się bogatej i wartościowej literatury. Dotyczy to przede wszystkim uwarunkowań i kierunków polityki zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym, w tym implikacji przystąpienia Polski do Unii Europejskiej²⁴, głównych tendencji rozwoju i polityki zagranicznej państw Ameryki

---

polityce. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009; *Polska – Ameryka Łacińska. Historia...*; *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej...*

21 Zob. np. *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.

22 Zob. np.: K. GŁUCHOWSKI: *Materiały do problemu osadnictwa polskiego w Brazylii*. Warszawa 1927; W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii*. Warszawa 1961; *Emigracja Polska w Brazylii. 100 lat osadnictwa*. Warszawa 1971; E. CIURUŚ: *Polacy w Brazylii*. Lublin 1977; Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej*. Lublin 1977; M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej*. Wrocław 1977; M. KULA: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981; M. KULA: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Wrocław 1983; M. PARADOWSKA: *Podróźnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa 1984; EADEM: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej*. Wrocław 1985; T. PALECZNY: *Emigracja, Polonia, Ameryka Łacińska: procesy emigracji i osadnictwa Polaków w Ameryce Łacińskiej i ich odzwierciedlenie w świadomości społecznej*. Warszawa 1996; M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989–2000*. Warszawa 2005.

23 Zob. np.: E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska-Kuba, gospodarka, współpraca*. Warszawa 1975; R. STEMPOWSKI: *Imigranci polscy w Brazylii podczas II wojny światowej*. Kraków 1978; Z. DOBOSIEWICZ: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1979; T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk 1918–1939*. Wrocław 1980; L. ONICHIMOWSKI: *Ameryka Łacińska*. Warszawa 1980; M. KULA: *Ameryka Łacińska w relacjach Polaków*. Warszawa 1982; R. STEMPOWSKI: *Ameryka Łacińska. Dyskusja o rozwoju*. Warszawa 1987.

24 Zob. np.: J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1996; *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*. Red. A. ŻUKOWSKI. Olsztyn 1999; S. PARZYMIŚ: *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945–1999*. Warszawa

Łacińskiej²⁵ oraz ewolucji systemu międzynarodowego²⁶. W przypadku kwestii rozwoju państw Ameryki Łacińskiej, a także roli i znaczenia największego państwa Ameryki Południowej, Brazylii, można znaleźć wiele publikacji obcojęzycznych, głównie w języku angielskim i hiszpańskim²⁷.

1999; *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002; J.K. BIELECKI: *Polska w Unii Europejskiej: jaka polityka zagraniczna?* Warszawa 2003; J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945–1989*. Toruń 2005; *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*. Red. R. ZIĘBA. Toruń 2005; *Unia Europejska i Polska wobec dylematów integracyjnych na początku XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK. Toruń 2006; *Polska w stosunkach międzynarodowych*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2007; R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008; R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku. Główne kierunki, fakty, ludzie, wydarzenia*. Zakrzewo 2009; T. ŁOŚ-NOWAK: *Stosunki międzynarodowe*. Warszawa 2010; S. BIELEŃ: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i do Unii Europejskiej. Problemy tożsamości i adaptacji*. Warszawa 2010; R. ZIĘBA: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013; *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.

25 Zob. np.: J. NOWICKI: *Ameryka Łacińska. Rozwój społeczno-ekonomiczny*. Warszawa 1977; T. ŁĘPKOWSKI: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1986; W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej...*; V. CORBO: *Reformy gospodarcze w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2002; W. DOBRZYCKI: *System międzyamerykański*. Warszawa 2002; M.F. GAWRYCKI: *Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*. Warszawa 2004; IDEM: *Kuba i rewolucja w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2004; A. BARTCZAK: *Struktura instytucjonalna MERCOSUR na tle struktur instytucjonalnych Unii Europejskiej i NAFTA*. Warszawa 2005; IDEM: *Ameryka Łacińska wobec wyzwań globalizacji*. Toruń 2006; IDEM: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 2006; *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006; J.CH. CHASTEEN: *Ogień i krew. Historia Ameryki Łacińskiej*. Przeł. K. BARTUZI. Warszawa 2007; *Doświadczenie demokracji w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KANIA, A. KAGANIEC-KAMIEŃSKA. Kraków 2008; M.C. EAKIN: *Historia Ameryki Łacińskiej. Zderzenie kultur*. Kraków 2009; K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009; A. OBERDA-MONKIEWICZ: *Polityka USA wobec Ameryki Łacińskiej po zimnej wojnie*. Warszawa 2009; E. CHWIEJ: *Mercosur. Organizacja regionalnej współpracy gospodarczej w Ameryce Południowej*. Kraków 2010; *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Red. M.F. GAWRYCKI Warszawa 2013; *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013; P. ŁACIŃSKI: *Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*. Warszawa 2013; *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*

26 Zob. np.: *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Red. W. MALENDOWSKI, C. MOJSIEWICZ. Poznań 1996; S. PARZYMIES: *Stosunki międzynarodowe w Europie...*; R. KUŹNIAR: *Porządek międzynarodowy u progu XXI w. Wizje – koncepcje – paradygmaty*. Warszawa 2005; R. ZIĘBA: *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Warszawa 2008; T. ŁOŚ-NOWAK: *Stosunki międzynarodowe...*; A. OLEKSIUK, M. VASHCHENKO: *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne: gospodarcze wyzwania XXI wieku*. Warszawa 2010; A. ZAĆMIŃSKI: *Historia, polityka, stosunki międzynarodowe. Wybrane zagadnienia*. Bydgoszcz 2010.

27 Angielskojęzyczne zob. np.: A. PRZEWORSKI: *Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge 1993; J.J. LINZ, A. STEPAN:

Zasadnicza część dostępnych w Polsce opracowań dotyczących stosunków polsko-latynoamerykańskich została wydana przez Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), powstałe w 1988 roku, które jest największym w Polsce ośrodkiem prowadzącym działalność badawczą i propagatorską w zakresie wiedzy o Ameryce Łacińskiej i relacjach Polski z państwami tego regionu. Monografie i prace zbiorowe opublikowane przez Centrum okazały się wielce przydatne w opracowaniu podjętego w pracy tematu²⁸.

Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, Latin America and Postcommunist Europe. London 1996; J.M. KATZ: *Structural Reforms, Productivity and Technological Change in Latin America.* Santiago 2001; G. MOGUILLANSKY, R. BIELSCHOWSKY: *Investment and Economic Reform in Latin America.* Santiago 2001; S. MORLEY: *The Income Distribution Problem in Latin America and the Caribbean.* Santiago 2001; J. WELLER: *Economic Reforms, Growth and Employment. Labour Markets in Latin America and the Caribbean.* Santiago 2001; J.A. OCAMPO: *Growth with Stability. Financing for Development in the New International Context.* Santiago 2002; J. GUIRA: *MERCOSUR. Trade and Investment Amid Financial Crisis.* London 2003; A. OCAMPO, J. MARTIN: *Globalization and Development. A Latin American and Caribbean Perspective.* Stanford 2003; F. HAGOPIAN, S. MAINWARING: *The Third Wave of Democratization in Latin America. Advances and Setbacks.* Cambridge 2005; B. LOMBORG: *Latin American Development Priorities.* Cambridge 2009; I. BUSTILLO, H. VELLOSO: *Debt Financing Rollercoaster. Latin American and Caribbean Access to International Bond Markets since the Debt Crisis, 1982–2012.* Santiago 2013; J.A. OCAMPO: *The History and Challenges of Latin American Development.* Santiago 2013; hiszpańskojęzyczne zob. np.: A. MOREIRA MATINS: *La visión europea de las relaciones entre la UE y el Grupo de Río.* Miami 1995; G. DI TELLA: *América Latina y La Unión Europea. Una nueva etapa político-económica en América Latina 1995.* Santiago 1996; J. BACARIA, S. SBERNO: *La Unión Europea y América Latina. Historia de una relación y diez propuestas para reactivarla. Documento de Trabajo IEIE (Institute de Estudio de la Integración Europea).* Mexico 2003; J.A. OCAMPO, A. UTHOFF: *Gobernabilidad e integración financiera. Ámbito global y regional.* Chile 2004; J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Los procesos de integración en América Latina. Tendencias y barreras.* Warszawa 2007.

²⁸ Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego powstało w 1988 roku z inicjatywy profesora Andrzeja Dembicza, uznanego i cenionego promotora i badacza Ameryki Łacińskiej. Centrum, zlikwidowane w 2017 roku, było jednostką organizacyjną Uniwersytetu Warszawskiego o charakterze międzydyscyplinarnym, wchodzącą od 2002 roku w skład Instytutu Ameryk i Europy. Główny cel działalności CESLA stanowiły inspirowanie, prowadzenie i popularyzacja studiów na temat Ameryki Łacińskiej. Wśród wielu opracowań dotyczących Ameryki Łacińskiej, jak również stosunków polsko-latynoamerykańskich, wydanych z ramienia CESLA po 1990 roku, dla przykładu warto wymienić: A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska – przestrzeń i społeczeństwo. Społeczne aspekty przestrzennej koncentracji ludności.* Warszawa 1992; *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność.* Red. A. DEMBICZ. M. KULA. Warszawa 1996; *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność.* Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996; *Obecność polska w Brazylii. Materiały z Sympozjum Brazylia–Polska, Kurytyba 1988.* Warszawa 1996; A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*; *Relacje Polska–Peru. Historia i współczesność.* Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998; *Relacje Polska–Chile. Historia*

Wiele wartościowych artykułów poświęconych polityce Polski wobec Ameryki Łacińskiej oraz stosunkom polsko-latynoamerykańskim można odnaleźć w polskojęzycznych pracach zbiorowych²⁹ oraz czasopismach specjalistycznych w języku polskim³⁰, hiszpańskim³¹ i angielskim³². Jeżeli chodzi o opracowania

i współczesność. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002; *Relacje Polska–Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006; A. DEMBICZ: *Filozofia poznawania Ameryki Łacińskiej. Studium idei i koncepcji poznawania i interpretowania Ameryki od czasów najdawniejszych po współczesne studia latynoamerykańskie*. Warszawa 2006; *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007; *Relacje Polska–Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013; A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w XXI wieku. Nowe oblicza, nowe struktury, nowe tożsamości*. Warszawa 2013.

29 Zob. np.: M.F. GAWRYCKI: *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne*. W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005; K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, 2006; J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, 2006; B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, nr 4 (32); M. KOPIŃ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. W: *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. T. ŁOŚ-NOWAK. Wrocław 2008; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*; L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990–2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*; J. STRYJEK: *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*; A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości w procesie kształtowania nowego ładu międzynarodowego*. W: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące...*; R. PIŁKA: *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*; EADEM: *Programy stypendialne w krajach Ameryki Łacińskiej – szansa na skuteczną internacjonalizację polskich uczelni*. W: *Czas internacjonalizacji. Wyzwania dla polskich uczelni*. Red. B. SIWIŃSKA, M. ZIMNAK. Warszawa 2016; EADEM: *Uczelnie latynoamerykańskie – atrakcyjni i wymagający partnerzy polskiej internacjonalizacji*. W: *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*. Red. B. SIWIŃSKA, G. MAZUREK. Warszawa 2017.

30 M.in.: „Stosunki Międzynarodowe”, „Sprawy Międzynarodowe”, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej”, „Rocznik Strategiczny”, „Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego”, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, „Ameryka Łacińska (Kwartalnik Analityczno-Informacyjny, CESLA)”, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia”, „Przeegląd Polonijny”, „Polonicus”, „Studia Ekonomiczne”, „Studia Europejskie”, „Monitor Polski”, „Zeszyty BRE Bank-Case”, „Pisma Humanistyczne”.

31 M.in.: „Estudios Latinoamericanos”, „Platforma Democrática”, „Revista de Ciencia Política”.

32 M.in.: „European Journal of Latin American Studies”, „Migration Research Series”, „Global Economics Paper”, „Foreign Affairs”.

hiszpańsko- i anglojęzyczne, to większość publikacji oscylujących wokół problematyki niniejszej monografii dotyczy przede wszystkim ewolucji systemu międzynarodowego w Ameryce Łacińskiej oraz relacji państw latynoamerykańskich z regionem europejskim³³. Opracowując niektóre zagadnienia, korzystałam ponadto z artykułów publicystycznych zamieszczonych w polsko- i hiszpańskojęzycznej prasie oraz z licznych materiałów internetowych. Pomocne były także wywiady i rozmowy z ekspertami i latynoamerykanistami w Polskim Radiu.

Ze względu na stosunkowo niewielką liczbę opracowań odnoszących się *stricto* do tytułowej kwestii w dużej mierze bazowano w pracy na dokumentach rządowych oraz informatorach i biuletynach ministerstw spraw zagranicznych RP i państw latynoamerykańskich, dokumentach UE, a także przewodnikach rynkowych dla polskich eksporterów i przedsiębiorców. Niezwykle cennym

---

33 Spośród hiszpańskojęzycznych zob. np.: L. GONZALES: *Siete etapas de la migración México-Estados Unidos*. W: *Y nos volvemos a encontrar. Migración, identidad y tradición cultural*. Ed. A. SERRANO. [s.l.] 2001; C.D. MARTIN: *Las Relaciones América Latina – Unión Europea: Antecedentes de la importancia e institucionalización del diálogo político*. „Revista de Ciencia Política” 2002, vol. 22, no. 2; *América Latina y La Unión Europea*. Ed. G. WAHLERS. [Santiago 2007]; A. INOTA: *Relaciones de Cuba con la Unión Europea. Evolución, problemas y perspectivas*. W: *Cuba 2009. Reflexiones en torno a los 50 años de la revolución de Castro*. Ed. A. DEMBICZ. Warszawa 2009; *La Unión Europea y América Latina. Una asociación de actores globales*. Bruselas 2009; C. MALAMUD: *Las relaciones entre la Unión Europea y América Latina en el siglo XXI: entre el voluntarismo y la realidad*. W: „Working Paper” [Platforma Democrática]. No. 6. [São Paulo] 2010; M. STELMACH: *Actitud del ejército guatemalteco en relación a la población indígena en el periodo de la guerra civil y de la paz*. „Estudios Latinoamericanos” 2011, vol. 31; *Sistemas de innovación en Centroamérica: fortalecimiento a través de la integración regional*. Ed. R.P. PÉREZ. Santiago 2012; „Revista Europea de Estudios Latinoamericanos” 2013, vol. 1, no. 2; spośród angielskojęzycznych zob. np.: *A Decade of Light and Shadow. Latin America and the Caribbean in the 1990s*. Ed. J.A. OCAMPO, J. MARTÍN. Santiago 2003; A. PELLEGRINO: *Migration from Latin America to Europe. Trends and Policy Challenges*. W: „IOM Migration Research Series”. Geneva 2004; *Building Better Global Economic BRICs*. W: „Global Economics Paper”. No. 66. [2011] <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [dostęp: 24.06.2017]; J. ONIS: *Brazil’s Big Moment*. „Foreign Affairs” 2008, no. 6 (87); *Modeling Public Policies in Latin America and the Caribbean*. Ed. C. DE MIGUEL et al. Santiago 2010; R.B. MANAUT: *Organized Crime and National Security in México*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 2010; S. PAJOVIĆ: *Particularities of International Insertion of Latin American Countries During the Last Decade of XX Century and Beginning of XXI Century*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 2010; M. STELMACH: *Military Cooperation in Latin America in 21st Century: Continuity or Change?* W: *Crucial Problems of International Relations through the Eyes of Young Scholars*. Ed. L. KOVACOVSKA, M. YANICKOVA. Prague 2010; M.E.S. DÍAZ DE RIVERA: *The Challenges in the Relationship between State and Nation. The Mexican Case*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 2011; *The International Financial Crisis and Its Implications for Latin America and the Caribbean*. Santiago 2012.

źródłem informacji były strony internetowe polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Gospodarki, Ministerstwa Rozwoju, Ministerstwa Obrony Narodowej, ambasad RP w krajach Ameryki Łacińskiej, Głównego Urzędu Statystycznego, Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Portalu Promocji Eksportu oraz międzynarodowych instytucji i ośrodków badawczych, na przykład: International Monetary Fund (IMF), World Bank, Inter-American Development Bank, Fundación Unión Europea – América Latina y el Caribe (Fundación EU-LAC), Centro Latinoamericano para las Relaciones con Europa (CELARE), Instituto de Estudios Latinoamericanos (ISLA), Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística, Latin American Studies Association (LASA), Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños (CELAC), Centre for Latin American Research and Documentation (CEDLA), Ibero-Amerikanisches Institut, Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL, Naciones Unidas). W opracowywaniu niektórych zagadnień pomocne były międzynarodowe raporty i rankingi, takie jak: Doing Business, EuroRating, Transparencia Internacional, Index of Economic Freedom, Economist Intelligence Unit, Social Progress Imperative, Climatescope, QS Latin America University Rankings. Wiele cennych materiałów źródłowych oraz informacji pozyskano na podstawie rozmów z promotor pomocniczą pracy, dr Joanną Gocłowską-Bolek z Ośrodka Analiz Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, a także z latynoamerykanistą dr. Karolem Derwichem z Instytutu Amerykanistyki i Studiów Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Poruszone w pracy kwestie i przedstawione rozważania dalekie są od całościowego ujęcia tak obszernego tematu, jakim są relacje i polityka Polski dotyczące ponad 30 różnorodnych i dynamicznie rozwijających się państw regionu latynoamerykańskiego, z którym łączą nasz kraj historyczne doświadczenia współpracy. Monografię należy potraktować jako wkład autorki w dyskusję na temat reorientacji polskiej polityki wobec państw Ameryki Łacińskiej, w kontekście przyznania im w przestrzeni polityki zewnętrznej RP bardziej adekwatnego niż dotychczas miejsca, ze względu na istniejący potencjał i doświadczenia współpracy, jak również współczesne trendy międzynarodowe.

Podziękowania

Praca ta jest wynikiem moich kilkuletnich badań nad wskazanym w tytule tematem, podejmowanych w ramach studiów doktoranckich w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, pod kierunkiem prof. dr. hab. Mieczysława Stolarczyka, kierownika Zakładu Stosunków Międzynarodowych w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych UŚ.

Pragnę podziękować promotorowi mojej pracy, Panu Profesorowi Mieczysławowi Stolarczykowi, za wyrażenie zgody na przygotowanie dysertacji pod Jego kierunkiem, opiekę naukową i przychylną pomoc, niezwykle cenne rady i sugestie. Podziękowania składam promotor pomocniczej, Pani Doktor Joannie Gocłowskiej-Bolek, za poświęcony mi czas, inspirujące rozmowy, życzliwe wsparcie i pomoc merytoryczną, między innymi w pozyskiwaniu istotnych materiałów źródłowych. Dziękuję Panu Doktorowi Karolowi Derwichowi za pomoc w opracowaniu niektórych zagadnień dotyczących stosunków Polski z Wenezuelą. Osobne podziękowania kieruję do mojego męża Michała, za pomoc, zrozumienie, cierpliwość i wsparcie na każdym etapie powstawania tej pracy.

Polityka zagraniczna Polski wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej do końca funkcjonowania układu dwubiegunowego

Nie ulega wątpliwości, że zarówno w początkowym okresie polskiej emigracji do Ameryki Łacińskiej w XVIII wieku, jak i na przełomie XIX i XX wieku, kiedy zjawisko to przybrało masowy charakter, obszarami najliczniejszego polskiego osadnictwa były Brazylia i Argentyna. Istniało wiele powodów, dla których Polacy jako cel swojej podróży do Ameryki Łacińskiej wybierali chętniej właśnie te dwa kraje. Jednym z najważniejszych było otwarcie się Brazylii i Argentyny, po walkach narodowowyzwoleńczych, na emigrację, jak również to, że imigranci mogli liczyć w tych krajach na dogodne warunki życia¹. Państwami, w których osiedlały się mniejsze liczbowo grupy Polaków, były Meksyk i Chile. Należy mieć na uwadze, że nie są to jedyne kraje latynoamerykańskie, do których docierali polscy emigranci. W różnych okresach odnotowywano ich obecność także w Peru, Urugwaju, Wenezueli, Ekwadorze, Kolumbii, Paragwaju czy na Haiti.

Przyczyny polskiej emigracji do krajów Ameryki Łacińskiej były liczne i w dużej mierze uwarunkowane indywidualnie. Różnice dotyczyły także czasu trwania oraz celu podróży. Przykładowo Meksyk i Kuba często stanowiły tylko przystanek w drodze do Stanów Zjednoczonych. Polacy w państwach swojego pobytu doświadczali różnych problemów i spotykali się z większą (co dotyczyło na przykład Brazylii) lub mniejszą (jak w przypadku Kuby) życzliwością mieszkańców. Wykonywali różnorodne zawody i podejmowali się różnych prac. Odmienne w poszczególnych państwach kształtował się stopień zorganizowania polskiej grupy narodowej, jak również jej wymiar wspólnotowy czy społeczno-ekonomiczny. Krajami o najwyższym stopniu zorganizowania polskiej społeczności były Brazylia i Argentyna.

---

¹ K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983, s. 41.

Do Wenezueli pierwsi Polacy dotarli już w XIX wieku, a następnie w czasie II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu. Zatrudniani byli głównie w przemyśle naftowym (w okręgu Maracaibo), jednym zaś z motywów osiedlenia się w tym kraju był rozkwit miejscowego przemysłu. Najlicniejszą grupę Polaków przybyłych do Wenezueli po wojnie tworzyli jednak żołnierze z rozwiązanych Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Według różnych szacunków, przez obozy dla uchodźców przeszło wówczas około 4 tys. Polaków. W latach 70. XX wieku przebywało w Wenezueli około 3 tys. osób pochodzenia polskiego², należy jednak pamiętać, że wśród polskiej emigracji zazwyczaj nie był to kraj docelowy, a jedynie przystanek w drodze do Stanów Zjednoczonych³.

W Peru Polacy stanowili nieliczną grupę etniczną, aczkolwiek nie brakowało w niej jednostek, które zapisały się pozytywnie w historii tego kraju. Polacy przybywali tam w różnych okresach (pierwsi jeszcze w czasach kolonizacji), a zawody i prace, jakie wykonywali, były bardzo zróżnicowane. Wśród polskich imigrantów znajdowali się między innymi misjonarze, wojskowi, nauczyciele, inżynierowie, robotnicy, naukowcy, architekci czy badacze peruwiańskich lasów deszczowych. Jednym z najbardziej znanych i zasłużonych dla Peru Polakiem był przebywający tam w latach 50. XIX wieku inżynier Ernest A. Malinowski. Zaprojektował on kolej transandyjską, której budowa była przedsięwzięciem nowatorskim na skalę światową i która znacząco przyczyniła się do rozwoju przemysłu i handlu tego kraju⁴. Polacy trafiali do Peru także w okresie międzywojennym, w tym niedługo przed wybuchem II wojny światowej⁵. Cechą wyróżniającą polską emigrację na tym obszarze był przede wszystkim jej polityczny, a nie zarobkowy charakter. Mimo że Polacy nigdy nie stanowili w Peru większej grupy etnicznej – z czego wynika niezwykle skromna liczba organizacji opiekujących się Polakami czy wspierających rozwój polskiej kultury – to miejscowe władze przychylnie odnosiły się do polskich imigrantów, stwarzając im dobre warunki do życia i pracy.

W Kolumbii najwięcej Polaków osiedliło się w okresie międzywojennym. W większości pochodzili oni ze skupisk emigracyjnych z innych krajów regionu, a ich podróż do Kolumbii wynikała na przykład z realizacji określonych

2 Według danych Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” z 1970 roku; zob. Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej*. Lublin 1977, s. 92.

3 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 92.

4 Zaprojektowana przez Malinowskiego kolej nie tylko jeździ do dziś po wybudowanych wówczas wiaduktach, ale od 1878 do 2005 roku była najwyżej położoną linią kolejową na świecie, sięgającą do 4817,8 metra nad poziomem morza. Zob. D. BARTKOWIAK: *Życie i działalność inż. Ernesta A. Malinowskiego w Peru*. W: *Relacje Polska–Peru. Historia i współczesność*. Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998, s. 90.

5 M. i W. TOMASZEWSKY: *Polacy w Peru*. W: *Relacje Polska–Peru...*, s. 81–82.

kontraktów na pracę. W całym okresie międzywojennym grupa polskich imigrantów była nieliczna i nie cechowała się wysokim stopniem zorganizowania. Mieli jednak swój udział w rozwoju kultury. Mieszkali tam między innymi polscy literaci, naukowcy i ekonomiści⁶.

Również w przypadku Ekwadoru nie można mówić o utworzeniu się środowiska polonijnego, gdyż przybywający do tego kraju Polacy stanowili grupę nieliczną, żyjącą w rozproszeniu i zazwyczaj nie zatrzymywali się tam na stałe. Imigrantami byli głównie polscy robotnicy lub badacze i często docierali oni do Ekwadoru z większych skupisk polonijnych Argentyny czy Brazylii. Pracę i życie osiedlających się w pierwszych dekadach XX wieku rodaków znacznie utrudniał brak polskiego konsulatu w tym państwie⁷.

Urugwaj i Paragwaj stały się celem polskiej emigracji dopiero w okresie międzywojennym, co było związane między innymi z utrudnieniami w wychodźstwie do Brazylii i Argentyny⁸. W przypadku obydwu tych państw nie można jednak mówić o dużej ilościowo grupie imigrantów z Polski, aczkolwiek w Urugwaju, inaczej niż w Paragwaju, istniała polska emigracja osadnicza. To działalnością w tym państwie zasłynął polski lekarz Maksymilian Rymarkiewicz, walczący z epidemią żółtej febry⁹. Emigracja do Paragwaju miała głównie charakter rolniczy. Pierwsze grupy Polaków pojawiły się tam pod koniec XIX i w XX wieku, tworząc jeden z najmniejszych zwartych ośrodków polonijnych w Ameryce Łacińskiej¹⁰.

Wśród państw, w których Polacy czasowo się osiedlali lub podejmowali pracę, znajdowała się większość krajów regionu Ameryki Łacińskiej. Można wśród nich wymienić: Gujanę¹¹, państwa Ameryki Środkowej: Gwatemalę, Belize, Salwador, Honduras, Nikaraguę, Panamę i Kostarykę (gdzie w 1944 roku prezydentem został Kostarykańczyk polskiego pochodzenia, Teodor Picado Michalski¹²) oraz Karaibów: Kubę, Haiti, Puerto Rico, Jamajkę.

Przybywający do tych krajów Polacy najczęściej poszukiwali pracy i możliwości lepszego życia. Niektórym z nich się to udawało, a nawet znacząco przyczyniali się do rozwoju kraju swojego pobytu, zapisując się na stałe na kartach jego historii. Antoni Olcha we wstępie do książki Władysława Wójcika *Moje życie w Brazylii* zauważa, że duża część wychodźstwa polskiego „wrosła już

6 I. KLARNER-KOSIŃSKA: *Polonia w Kolumbii*. W: *Dzieje Polonii...*, s. 176–177.

7 I. KLARNER-KOSIŃSKA: *Polonia w Ekwadorze*. W: *Dzieje Polonii...*, s. 178–180.

8 K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie...*, s. 60.

9 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 12.

10 Ibidem, s. 93.

11 M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa 1984, s. 197.

12 Ibidem, s. 200.

mocno w tamtejszą ziemię i społeczeństwo” i że ta wielka „armia pionierów rozwoju gospodarczego i kulturalnego – na niezaludnionych niegdyś obszarach – może poszczycić się ogromnym dorobkiem”¹³.

Charakter kontaktów Polaków osiadłych na ziemiach latynoamerykańskich i rodzimych mieszkańców, w zależności od tego, czy przeważały pozytywne czy negatywne doświadczenia, istotnie warunkował jakość późniejszej współpracy międzypaństwowej oraz wzajemną percepcję rządów i społeczeństw. Do dziś często można się spotkać ze stereotypowym postrzeganiem regionu Ameryki Łacińskiej w polskim społeczeństwie i wśród decydentów polityki zagranicznej Polski, jako zbyt odległego czy zacofanego pod względem gospodarczo-społecznym, co znacznie utrudnia rozwój relacji międzypaństwowych.

Należy jednak mieć na uwadze, że wyjeżdżający do państw Ameryki Łacińskiej Polacy (w przypadku Brazylii w szczytowym okresie nawet 100–200 tys. osób rocznie) w czasie, gdy państwo polskie znajdowało się pod zaborami, nie tylko rozpowszechniali wiedzę o Polsce na obczyźnie, ale także to dzięki nim docierały do kraju informacje o odległych państwach półkuli zachodniej, co miało niebagatelne znaczenie w kształtowaniu wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej w Polsce, a także nawiązywaniu późniejszych kontaktów międzypaństwowych.

1.1. Uwarunkowania i cechy charakterystyczne relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej przed 1945 rokiem

Pierwsze wiadomości na temat Ameryki Południowej, choć znikome i ogólnikowe, dotarły do Polski już w XVI wieku¹⁴. Stosunki naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej w znacznym stopniu zostały zdeterminowane przez wydarzenia historyczne. W czasie, gdy państwa latynoamerykańskie walczyły o swoją niepodległość, Polska nie istniała jako suwerenne państwo i przez długie lata była nieobecna na politycznej mapie Europy. Wykluczona była w związku z tym możliwość nawiązania oficjalnych stosunków międzypaństwowych. Ponadto

13 A. OLCZA: *Słowo wstępne*. W: W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii*. Warszawa 1961, s. 14.

14 Potwierdzają to polskie druki pochodzące z tamtego okresu, o których pisał obszerne polski geograf i historyk Bolesław Olszewicz. Zob. B. OLSZEWICZ: *Pierwsze wiadomości o odkryciu Ameryki w literaturze polskiej*. „Ziemia” 1910, nr 21, s. 321–323; IDEM: *Poland and the Discovery of America*. Poznań 1931. Z kolei pierwsza wzmianka o Ameryce Południowej w polskim piśmiennictwie pojawiła się w komentarzu Jana z Głogowa do dzieła Johanna de Sacrobosco, które zostało wydane w Krakowie w 1506 roku. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej*. Wrocław 1977, s. 15–16.

Polska nigdy nie prowadziła polityki kolonialnej, dlatego też jej aktywność polityczna i gospodarcza w Afryce, Azji czy Ameryce Łacińskiej była marginalna.

W historii relacji polsko-latynoamerykańskich w XVII, XVIII i na początku XIX wieku emigracja do Ameryki Łacińskiej była głównie dziełem jednostek. Okres wzmożonego wychodźstwa Polaków do krajów tego regionu, które stało się zjawiskiem na skalę masową, przypada na drugą połowę XIX i przełom XIX i XX wieku. Wówczas to Brazylia i Argentyna wiodły prym, jeżeli chodzi o najczęściej wybierane kierunki przyjazdu Polaków na ziemie Ameryki Południowej. Istotne miejsce na przedwojennej mapie polskiej emigracji zajmowały także Chile i Meksyk.

Okres od XVI do XVIII wieku¹⁵, mimo że nie był czasem szczególnego zainteresowania ze strony polskiej regionem latynoamerykańskim, zasługuje na wspomnienie ze względu na załężki kształtowania się negatywnego stereotypu w percepcji spraw amerykańskich¹⁶. Zaczął on być przełamywany dopiero w XIX wieku, a w przypadku Ameryki Łacińskiej okazał się mieć dużo większe znaczenie niż w odniesieniu do Ameryki anglosaskiej.

Na początku XIX wieku zamieszkujący obszary południowoamerykańskie Polacy stanowili nieliczną grupę. Byli to przeważnie oficerowie oraz szeregowi doświadczeni kłękami wojen napoleońskich i zawiedzeni działalnością Napoleona Bonapartego. Wielu naszych rodaków w owym czasie podejmowało walki na rzecz wyzwolenia Ameryki Południowej spod władzy Hiszpanów. Od początków XIX wieku ochotniczo wstępowali do służby w armiach narodowych i wyzwolńczych krajów niemal całego kontynentu, a w szczególności Argentyny, Brazylii, Chile, Urugwaju, Wenezueli i Kuby¹⁷.

W latach 1824–1829 oprócz niemieckich emigrantów do Brazylii docierali także Polacy, którzy zakładali pierwsze polskie osady na terenie tego kraju. Emigracja ta miała przede wszystkim charakter polityczny, w odróżnieniu od zarobkowej, która swoje apogeum przeżywała na przełomie XIX i XX wieku¹⁸.

15 W pierwszej połowie XVII wieku na tereny Ameryki Południowej przybyli Polacy zatrudnieni w holenderskiej Kompanii Zachodnioindyjskiej, prowadzącej walki z Portugalczycami i Hiszpanami o utrzymanie kolonii na brazylijskim wybrzeżu. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 36.

16 Bodźcem dla kształtowania się negatywnego obrazu Polaków był fakt nieistnienia od drugiej połowy XVIII wieku państwa polskiego. Wiadomo było, że polscy emigranci (choć w tym okresie za ocean docierali oni nielicznie) nie mogą liczyć na wsparcie ze strony swojego państwa. Polski emigrant mógł odczuwać upokorzenie traktowaniem go, zarówno na kontynencie amerykańskim, jak i w wielu krajach europejskich, jako tego, który „nie ma sztandaru”. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981, s. 62.

17 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 10.

18 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 46.

Polityczna emigracja Polaków do Ameryki Łacińskiej w kolejnych dziesięcioleciach była w istotnej mierze spowodowana najpierw upadkiem powstania listopadowego (1831 rok), a następnie styczniowego (1864 rok)¹⁹. Uchodźcy z Polski osiedlili się wówczas w kilku krajach Ameryki Południowej, głównie w Kolumbii, Argentynie i Brazylii²⁰. Znajdowali się wśród nich polscy naukowcy, badacze, matematycy i inżynierowie²¹.

Przyczyny wyjazdów Polaków w tak odległe i egzotyczne tereny były rozmaite. Zmienne natężenie emigracji zależało przede wszystkim od sytuacji politycznej i gospodarczej naszego kraju²². Dużą rolę w narastaniu fal uchodźstwa odegrała trudna sytuacja ekonomiczna Polski, a także czynniki o charakterze polityczno-ideologicznym, takie jak utrata przez Polskę niepodległości, starcia zbrojne z zaborcami czy konieczność ucieczki przed represjami ze względu na osobiste poglądy. Wśród innych pobudek towarzyszących decyzji o emigracji znajdowały się bardziej prozaiczne, na przykład chęć poznania obcych krajów, szukanie przygód czy pragnienie zdobycia sławy albo majątku.

Dodatkowym czynnikiem była proimigracyjna polityka władz w krajach Ameryki Południowej (zwłaszcza w Brazylii), prowadzona w celu zagospodarowania ogromnych, niewykorzystanych obszarów ziemskich. Stąd też do końca lat 30. XX wieku, przychylna ruchowi osiedleńczemu, polityka władz brazylijskich przejawiała się w hasle „rządzić znaczy zaludniać”. Największy napływ polskiej ludności do Brazylii w celach zarobkowych w ostatniej dekadzie XIX wieku zyskał miano gorączki brazylijskiej²³. Przełom XIX i XX wieku to także czas najliczniejszej emigracji Polaków do Argentyny, Urugwaju, Peru oraz Chile²⁴. Był to jednocześnie okres o niezwykle istotnym znaczeniu dla kształtowania się pozytywnego obrazu Polaków wśród społeczeństw latynoamerykańskich, a także pobudzania zainteresowania Ameryką Łacińską w środowisku polskiej inteligencji, między innymi polskich inżynierów i przyrodników²⁵.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku wiązało się z koniecznością nakreślenia głównych celów polityki zagranicznej wobec państw Ameryki

19 M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996, s. 35.

20 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 46–49.

21 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 13.

22 Uwarunkowania oraz sytuacja wewnętrzna Polski po rozbiorach i dwóch kolejnych powstaniach powodowała, że osoby zagrożone represjami ze strony władz zaborczych przedostawały się na obszar Ameryki Południowej przez cały XIX wiek i na początku XX stulecia, niezależnie od fal emigracji o charakterze masowym. Za: M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 51–52.

23 M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 17–18.

24 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 41.

25 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 9–10.

Łacińskiej. Rozwojowi relacji politycznych i gospodarczych z krajami tego regionu pod koniec drugiej dekady XX wieku sprzyjała duża liczba polskich imigrantów, którzy zadomowili się w krajach swojego pobytu, a czasem nawet uzyskali w nich znaczne wpływy. W przeciwieństwie jednak do emigracji z lat wcześniejszych, wyjazdy w latach 1919–1939²⁶ charakteryzowały się tymczasowością. Imigrantom zależało przede wszystkim na szybkim wzbogaceniu się i powrocie do kraju, a nie osiedleniu się w Ameryce Łacińskiej na stałe²⁷.

W okresie istnienia II RP aż do zakończenia II wojny światowej stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej były bardzo ograniczone. Polska nie przejawiała większego zainteresowania tym regionem poza sprawami emigracyjnymi. Dotyczyło to przede wszystkim Brazylii i Argentyny, gdzie imigracja była na tyle istotna pod względem liczebności, że wywierała znaczący wpływ na relacje gospodarcze i handlowe Polski z Ameryką Południową. Pierwszymi krajami, z którymi nawiązano oficjalne stosunki gospodarcze, były: Brazylia w 1920 roku, Argentyna w 1922 roku i Meksyk w 1924 roku. Natomiast do 1939 roku polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne znajdowały się w 19 państwach latynoamerykańskich²⁸.

Bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej większość krajów Ameryki Łacińskiej uznała władze w Warszawie. Jedynie Kuba i Paragwaj jeszcze przez pewien czas utrzymywały stosunki z rządem emigracyjnym w Londynie²⁹. Wkrótce jednak większość państw Ameryki Łacińskiej zaczęła postrzegać Polskę jako część wrogiego obozu republik socjalistycznych, wobec czego, jeżeli obustronne stosunki dyplomatyczne nie zostały zerwane, to były one wyłącznie formalne lub – jak w przypadku Kuby czy Nikaragui – warunkowane względami polityczno-ideologicznymi.

1.1.1. Brazylia

Od początku polskiej emigracji do Ameryki Łacińskiej Brazylia była najczęściej wybieranym celem destynacji. Kraj ten przez wiele lat stwarzał dogodne warunki osadnictwa i rozwoju, z czego korzystali nasi rodacy, nie tylko zatrudniając się do różnego rodzaju prac, ale także inicjując dobrze prosperującą

---

26 Okres międzywojenny to także początek emigracji Polaków na większą skalę do Urugwaju, gdzie Polonia pozostaje jednym z najmłodszych polskich ugrupowań wychodźczych w Ameryce Łacińskiej. Najwięcej przybywało tu z Polski robotników, zatrudniających się przeważnie w przemyśle mięsny. Zob. Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEŁ: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 91–92.

27 K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie...*, s. 41.

28 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 11.

29 Ibidem.

społeczną, kulturową i polityczną działalność polonijną. Nie zawsze jednak osiedlanie się w obcym i odległym kraju było łatwe. Polacy napotykali różnego rodzaju trudności zwłaszcza w okresie, kiedy nie istniało państwo polskie i nie mogli liczyć na wsparcie ze strony władz swojego kraju, czy też przed II wojną światową, w czasie restrykcyjnej polityki nacjonalizacyjnej brazylijskiego dyktatora Getúlia Vargasa. Jednakże dla wielu Polaków największy kraj Ameryki Południowej stał się drugą ojczyzną, a niektórzy z nich odegrali ważną rolę w jego rozwoju.

Emigracja Polaków do Brazylii rozwinęła się na większą skalę dopiero na przełomie XIX i XX wieku. Wcześniej można odnaleźć tam jedynie pojedyncze ślady bytności naszych rodaków³⁰, którzy przybyli w latach 20. XIX wieku wraz z falą emigracji niemieckiej³¹. Od XVI wieku do drugiej połowy XIX wieku odnotowywano przyjazdy do Brazylii polskich podróżników, misjonarzy, lekarzy, badaczy, inżynierów oraz żołnierzy³². Napływali tam także emigranci polityczno-wojskowi (między innymi w wyniku powstania listopadowego i styczniowego) czy grupy górników i hutników ze Śląska³³.

Wśród różnorodnej emigracji polskiej w Brazylii dużą rolę odegrało duchowieństwo³⁴. Księża, w czasie, kiedy nie istniało państwo polskie, często byli dla rodaków emigrantów jedynym wsparciem. Znaną postacią tego środowiska był ksiądz Antoni Zieliński, który wraz z Sebastianem Edmundem Wosiem-Saporskim – uważanym za ojca polskiego osadnictwa w Brazylii – zorganizował

30 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 127. Warto odnotować, że przybysze z Polski, legitymujący się wówczas dokumentami i paszportami wystawianymi przez władze zaborcze, często byli mylnie zaliczani do grona niemieckich lub rosyjskich imigrantów, przez co w statystykach brazylijskich figurowali jako przedstawiciele tych narodowości. Zob. M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii...*, s. 36.

31 Będąc w mniejszości, pierwsi przybysze nie mieli możliwości stworzenia własnych osad ani kultywowania polskiej kultury, zwłaszcza że spotykali się z naciskami o charakterze narodowościowym i kulturowym oraz prześladowaniem ze strony niemieckich kolonistów. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 127; A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 7.

32 M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989–2000*. Warszawa 2005, s. 67.

33 E. CIURUŚ: *Polacy w Brazylii*. Lublin 1977, s. 6.

34 O tym, jak wielkie znaczenie miała dla polskiego osadnictwa i funkcjonowania Polaków w Brazylii działalność polskiego duchowieństwa i duszpasterstwa, świadczą słowa prymasa Polski, kardynała Józefa Glempa, który, jako protektor Polonii odwiedzał w latach 80. XX wieku środowiska polonijne w Brazylii i Argentynie. Podczas jednej ze swoich wizyt stwierdził: „[...] pisać o duszpasterstwie polskim w Brazylii i Argentynie znaczyłoby opracować historię tej dziedziny dziejów Kościoła. Historia taka byłaby ogromnie ciekawa, bo ukazałaby promieniowanie polskiej kultury religijnej na kontynent Ameryki Łacińskiej”. Zob. Z. MALCZEWSKI: *Duchowieństwo i duszpasterstwo polskie w Brazylii*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 93.

migrację polskich kolonistów z Santa Catarina. Pierwszym zgromadzeniem zakonnym, które rozpoczęło swoją działalność na terenie Brazylii u schyłku XIX i w początkach XX wieku, byli księża werbiści, a następnie misjonarze św. Wincentego à Paulo. Z czasem docierały inne zakony męskie, do których dołączyli po II wojnie światowej członkowie Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej. Zgromadzenia żeńskie zaczęto tworzyć na tych terenach od 1904 roku (siostry wincentynki)³⁵. Oprócz tego, że sprawowali posługę religijną, duchowni mieli udział we wzmacnianiu poczucia identyfikacji narodowej, a także pełnili funkcje wychowawcze i integrujące. Kościół, parafia, ksiądz stanowili wśród emigrantów łącznik zespalaający w jedną społeczność, tym bardziej, że niejednokrotnie ich działalność przyczyniała się do powstawania i rozwoju polonijnych organizacji społecznych.

Jak już wspomniano, za ojca polskiego osadnictwa w Brazylii uchodzi Sebastian Edmund Woś-Saporski (właśc. Woś), którego inicjatywy przyczyniły się nie tylko do zwiększenia napływu polskich osadników na ziemię brazylijskie (zwłaszcza w stanie Parana), ale także do powstania zorganizowanych i z powodzeniem rozwijających działalność społeczną, kulturalną i polityczną polskich skupisk narodowych³⁶. Rok 1871, w którym założono pierwszą polską osadę w Brazylii (konkretnie w Kurytybie), uznawany jest za cezurę wyznaczającą początek zorganizowanego polskiego osadnictwa w tym kraju³⁷. W niedługim czasie Parana stała się centrum życia polonijnego w Brazylii. Zapoczątkowany wówczas napływ polskich emigrantów do tego kraju można podzielić na trzy etapy.

Pierwsza i zarazem najskromniejsza fala imigracji przypada na lata 70. i 80. XIX wieku, kiedy to na brazylijskich ziemiach osiedliło się około 8–9 tys. Polaków, pochodzących głównie z terenów zaboru pruskiego³⁸. Emigracja ta miała charakter przede wszystkim zarobkowy. Już wtedy jednak pojawiały się koncepcje założenia w Brazylii „Nowej Polski”³⁹.

Wyznacznikiem drugiej fali imigracji, w latach 90. XIX wieku, było zniesienie w 1888 roku niewolnictwa w Brazylii (już w 1830 roku zawarto z Anglią umowę

35 Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii. Zarys historyczny i współczesność Polonii brazylijskiej. Polonia w Brazylii*. Konsulat Generalny RP w Kurytybie. http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pl/polonia_w_brazylii/polonia_w_brazyli/ [dostęp: 19.06.2016].

36 W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii...*, s. 7; więcej zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 127–133.

37 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 52–53.

38 M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 68, 69.

39 Prezydent stanu Parana w liście skierowanym do Polaków w 1885 roku zwrócił się do wszystkich pozostałych na polskich ziemiach, którym „los nie sprzyja”, by przybyli do Brazylii, gdzie istnieje „Nowa Polska”, w której panuje szczęście i bezpieczeństwo. Za: A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 7–10.

o wygaśnięciu legalności przewozu niewolników murzyńskich z Afryki, co w konsekwencji przyczyniło się do poszukiwania taniej siły roboczej w Europie⁴⁰) oraz proklamowanie rok później republiki w miejsce cesarstwa. Obydwa czynniki wpłynęły na rozkwit procesu emigracyjnego, który zyskał w Polsce miano gorączki brazylijskiej. Jej apogeum zaś przypadało na lata 1890–1892, w którym to okresie do Brazylii przybyło kilkadziesiąt tysięcy Polaków⁴¹.

W latach 1890–1894 z Królestwa Polskiego do Brazylii wyjechało ponad 60 tys. osób⁴². Należy jednak mieć na uwadze, że mogą występować w tym względzie pewne nieścisłości statystyczne, ponieważ wielu polskich emigrantów zostało w Brazylii odnotowanych – w zależności od zaboru, z jakiego pochodzili – jako Rosjanie, Austriacy lub Niemcy⁴³.

Kolejny podetap zamyka się w latach 1894–1896, kiedy to do największego kraju Ameryki Południowej wyemigrowało około 25 tys. mieszkańców Galicji Wschodniej, z których 16 tys. stanowili Ukraińcy, a pozostałe 9 tys. – Polacy⁴⁴. Największe skupiska polskiej ludności powstawały wówczas w stanach takich, jak Parana, Santa Catarina czy Rio Grande do Sul⁴⁵.

Impulsem dla trzeciej fali emigracji i jednocześnie ostatniej fazy „gorączki brazylijskiej” były akcje kolonizacyjne prowadzone z inicjatywy brazylijskich władz federalnych w pierwszej dekadzie XX wieku⁴⁶. Towarzyszyła im szeroko zakrojona agitacja wśród potencjalnych emigrantów. Informowano o dobrobycie kolonistów, zapewniano o dogodnych warunkach pod uprawę roli i przekazywaniu ziemi za darmo. Panowało przekonanie, że ziemia w Paranie jest „błogosławioną ziemią dla rolnika”⁴⁷. Za ocean emigrowała ludność zarówno wiejska, jak i miejska, w tym przedstawiciele klasy robotniczo-rzemieślniczej. Niewielki jej odsetek stanowiła inteligencja, nauczyciele czy kler zakonny.

40 Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

41 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 5.

42 Ibidem, s. 19; zob. K. SMOLANA: *Za ocean po lepsze życie...*, s. 50–51.

43 Szacunki dotyczące polskiej fali migracyjnej z początku lat 90. XIX wieku były różne, wskazywano liczbę od 40 tys. do 80 tys. osób. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 19.

44 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 21–22.

45 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 134.

46 Ze względu na słabe zaludnienie i zagospodarowanie brazylijskich ziem, rząd tego kraju prowadził przyjazną imigrantom politykę, pod hasłem: „Rządzić znaczy zaludniać”. Przejawiała się ona wieloma ułatwieniami dla osadników, na przykład nadawaniem ziemi na własność na korzystnych warunkach lub za darmo czy udzielaniem kredytów rządowych. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 67–68.

47 Poza uprawą ziemi istniało także zapotrzebowanie na pracę przy robotach kolejowych. Władze brazylijskie przywiązywały w owym czasie szczególną wagę do rozbudowy infrastruktury, mającej istotny wpływ na dalszy rozwój tego kraju. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 57; M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 18, 29.

W latach 1911–1912 fala emigracyjna, głównie z Podlasia i Lubelszczyzny, liczyła około 10 tys. ludzi⁴⁸. Jak podaje Maria Paradowska, w okresie od 1907 do 1914 roku do Brazylii wyjechało ponad 25 tys. Polaków⁴⁹.

Istniało wiele czynników motywujących polskich chłopów do opuszczenia kraju i poszukiwania korzystniejszych warunków życia na obcej ziemi. Jednym z powodów emigracji zarobkowej była trudna sytuacja ekonomiczna na polskiej wsi pod zaborami (wzmacniana jednocześnie znacznym przyrostem naturalnym w kraju) i narastający kryzys agrarny, w efekcie którego doszło do znacznego pogorszenia się warunków życia⁵⁰. Istotnym impulsem skłaniającym do emigracji był także kryzys przemysłu włókienniczego w 1889 roku, który spowodował redukcje zatrudnienia, obniżki płac i zamknięcie wielu fabryk.

Mimo dogodnych warunków osadnictwa sytuacja polskich chłopów w Brazylii nie należała do najłatwiejszych⁵¹. Pierwsza fala emigracji nie objęła polskiej inteligencji (nastąpiło to dopiero kilkanaście lat później). Jej brak na ziemiach brazylijskich utrudniał rozwój związków polonijnych, które mogłyby pomóc w organizowaniu życia Polaków na miejscu⁵². Początkowo osadnicy otrzymywali nadania ziemi, dzięki czemu mogli się szybko zagospodarować i wzbogacić. Jednak masowa emigracja była ruchem tak żywiołowym, że władze nie były w stanie zapewnić odpowiednich warunków kolejnym przybyłym. Polacy borykali się więc ze złymi warunkami sanitarnymi, brakiem pomieszczeń, a w końcu wysyłano ich na gorsze, położone w głębi kraju tereny⁵³.

Osiedlające się w Brazylii polskie rodziny zaczęły tworzyć początkowo nieformalne wspólnoty, a następnie bardziej sformalizowane struktury. Powstawały

48 M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 19–20.

49 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 57.

50 Ibidem, s. 55.

51 Analizy licznych problemów, które napotykali Polacy po przybyciu do nowego kraju (także w porównaniu z imigrantami z innych państw) i które utrudniały im znalezienie dla siebie dobrego miejsca w społecznej i gospodarczej strukturze Brazylii, dokonał Marcin Kula. Zwrócił on uwagę między innymi na bariery psychologiczne związane z pobytem w nowym, odległym geograficznie państwie, często bez znajomości języka tego kraju, a także na trudne doświadczenia wyniesione z Polski, związane z kryzysem gospodarczym i zacofaniem polskiej wsi końca XIX wieku (M. KULA: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981, s. 80–81). Dodatkowo, jak podaje Władysław Wójcik, imigranci, którzy wyjechali z Polski w początkowym okresie „gorączki brazylijskiej” (koniec XIX wieku), byli zmuszeni toczyć walki ze stadami wyjców rudych (gatunek małpy szerokonosej z podrodziny wyjców), niszczących pierwsze plantacje kukurydzy, a ponadto stróżowali po nocach, by uchronić się od napaści Indian – Botokudów. Wielu z osiedlających się wówczas w pobliżu lasów Polaków straciło życie, spora część z nich chorowała, umierała na dyzenterię (czerwonkę) lub malarię. Zob. W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii...*, s. 32–33.

52 M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 146.

53 Ibidem, s. 133–134.

liczne towarzystwa, stowarzyszenia i organizacje, udzielające wsparcia rodakom i zajmujące się propagowaniem polskiej kultury, literatury i sztuki. W Paranie (stanie będącym największym skupiskiem polskiej ludności) powstawały liczne szkoły⁵⁴ i biblioteki⁵⁵. W 1892 roku w Kurytybie ukazał się pierwszy numer „Gazety Polskiej”⁵⁶.

Polscy emigranci w większości (aż 90%)⁵⁷ zatrudniani byli w rolnictwie. Część osadników trafiała do São Paulo, gdzie podstawowym sposobem na życie była praca najemna na plantacjach kawy. Polacy mieszkający w lasach zajęli się uprawą *yerba mate*, co nie tylko przynosiło im znaczne dochody, ale także uznanie rodowitych Brazylijczyków, w opinii których Polacy nawet lepiej od nich wykonywali tę pracę⁵⁸.

Wielu naszych rodaków wywarło wpływ na rozwój Brazylii. Należał do nich Florian Rozwadowski, polski kartograf, inżynier i badacz, który stworzył pierwszą mapę dopływów Amazonki, zyskując miano ojca brazylijskiej topografii. Był on także jednym z pomysłodawców masowej kolonizacji rolniczej Brazylii przez imigrantów z Europy⁵⁹ (w swojej rozprawie z 1857 roku skierowanej do rządu brazylijskiego zalecał sprowadzanie do kraju obcokrajowców, zwłaszcza polskiej narodowości)⁶⁰. Wśród Polaków służących w holenderskiej Kompanii Zachodnio-indyjskiej na rzecz utrzymania holenderskich kolonii w Brazylii znalazł się między innymi generał Krzysztof Arciszewski⁶¹. W uznaniu dla jego licznych zasług w bitwach o brazylijskie posiadłości kolonialne i bogactwa naturalne, w mieście Pernambuco ufundowano pomnik ku jego czci⁶². Sławę i uznanie zyskał także polski lekarz Piotr Ludwik Napoleon Czerniewicz, współzałożyciel akademii medycznej w Rio de Janeiro, który w 1841 roku opublikował encyklopedię medyczną, wielokrotnie uzupełnianą i wznawianą, a także rozpowszechnioną

54 Do 1937 roku w Brazylii funkcjonowało już ponad 300 polskich szkół. Zob. M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii...*, s. 40–41.

55 Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

56 M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 71–72; zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 145–151.

57 M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 29.

58 Ciekawostką jest, że liście *mate* zbierane przez Polaków miały cenę wyższą o 10% w handlu hurtowym od tych, które zbierali rodowici Brazylijczycy. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 141–142.

59 Ibidem, s. 52.

60 A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 7.

61 Więcej na temat Arciszewskiego i jego pracy badawczej, której wynikiem była pierwsza polska relacja z terenów Brazylii dotycząca Indian Tapuja. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 67–93.

62 E. CIURUŚ: *Polacy w Brazylii...*, s. 5.

w innych krajach Ameryki Łacińskiej⁶³. Ciekawostką jest, że od nazwiska jednego z polskich inżynierów (Aleksandra Brodowskiego) pracujących przy budowie kolei São Paulo – Santos jedno z miast powiatowych nazwano Brodosque⁶⁴. Inny polski inżynier, Aleksander Babiński, opracował pierwszą mapę geologiczną Brazylii⁶⁵.

Do wybuchu I wojny światowej do największego państwa Ameryki Południowej przybyło w sumie 115 tys. emigrantów z ziem polskich. Stanowili oni niecałe 3% wszystkich obcokrajowców, którzy osiedlili się w Brazylii w czasie imigracji o charakterze masowym⁶⁶. Emigracja ta w latach poprzedzających wojnę miała także często, poza zarobkowym, wymiar polityczny. Wybuch I wojny światowej wpłynął hamująco na trzecią falę emigracyjną. Jednocześnie w tym czasie powstał Polski Komitet Centralny w Kurytybie, utrzymujący kontakt z Komitetem Narodowym Polskim w Paryżu⁶⁷.

Mimo że w omawianym okresie, ze względu na uwarunkowania międzynarodowe oraz nieistnienie państwa polskiego, nie było możliwości nawiązania formalnych stosunków politycznych czy gospodarczych, to nie można zapominać o roli, jaką odegrali polscy emigranci – „prości ambasadorowie przyjaźni”, jak nazywa ich Antoni Olcha⁶⁸ – w kształtowaniu pozytywnego wizerunku naszego kraju i narodu, tworząc w ten sposób korzystny grunt dla nawiązania i rozwoju późniejszych kontaktów międzypaństwowych. Najlepiej świadczy o tym fakt, że w 1918 roku Brazylia była pierwszym krajem Ameryki Łacińskiej, który uznał niepodległość Polski.

Okres międzywojenny należy do szczególnie istotnych na kartach polsko-brazylijskich relacji politycznych, a także gospodarczych i kulturowych. Polska i Brazylia nawiązały stosunki dyplomatyczne na szczęblu poselstw 26 maja 1920 roku⁶⁹. W latach 20. XX wieku nie tylko odbyły się pierwsze oficjalne wizyty polityczne⁷⁰, a także zawarto pierwsze umowy i kontrakty handlowe pomiędzy

63 Ibidem, s. 8.

64 Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

65 M. KAWKA: *Polska obecność w Brazylii...*, s. 35.

66 M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 19–20.

67 Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii...*

68 A. OLCHA: *Słowo wstępne...*, s. 6.

69 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 47.

70 W 1934 roku w Brazylii przebywał marszałek Senatu RP Władysław Raczkiewicz, którego przyjmował prezydent Getúlio Vargas. W tym samym roku w Polsce miała miejsce wizyta brazylijskiej misji wojskowej, z gen. Leitem de Castro na czele, którą przyjmował marszałek Józef Piłsudski. W 1922 roku odznaczył on prezydenta Brazylii Epitácia Pessoa da Silvę Orderem Orła Białego. Najwyższe odznaczenie Brazylii, Krzyż Południa, otrzymali natomiast: marszałek Józef Piłsudski (1922), profesor Juliusz Szymański (1934) oraz prezydent RP Ignacy Mościcki (1935). Zob. J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków*

oboma krajami. Najważniejszą była umowa o taryfach celnych, podpisana 22 sierpnia 1929 roku⁷¹. Wówczas powstała też pierwsza polsko-brazylijska Izba Handlowa⁷². W okresie międzywojennym nowy partner handlowy Polski zgłaszał zapotrzebowanie przede wszystkim na węgiel, cement, rury, szyny kolejowe oraz cynk, które głównie eksportowano do Brazylii. Z kolei w Polsce już wtedy doceniano brazylijskie kakao, kawę oraz tytoń. Ponadto importowano bawełnę, nieobrobione skóry bydłęce i rudę żelaza⁷³. Również 1929 roku w Rio de Janeiro powstało Brazylijsko-Polskie Towarzystwo Kulturalno-Gospodarcze, pod przewodnictwem wiceprezydenta Brazylii. W tym samym roku powołano w Warszawie Towarzystwo Brazylijsko-Polskie im. Ruy Barbosy, które istnieje do dzisiaj⁷⁴.

Po I wojnie światowej, w 1919 roku wznowiły się nieliczne wyjazdy Polaków do Brazylii (głównie do stanu Parana). Przejawem dążeń do instytucjonalizacji polskiej emigracji było zawarcie układu w sprawie imigracji 19 lutego 1927 roku pomiędzy Urzędem Emigracyjnym w Warszawie a Departamentem Pracy stanu São Paulo⁷⁵. Sięgając do różnych źródeł, można stwierdzić, że w latach 1919–1939 do Brazylii przybyło z Polski od 35 tys.⁷⁶ do 41 tys. osób⁷⁷.

Okres międzywojenny, mimo znacznie mniejszej liczebności ówczesnej polskiej imigracji, był najbardziej owocny pod względem ożywienia działalności polsko-brazylijskich organizacji. Głównym motorem dla wzrostu ich aktywności było odrodzenie się państwa polskiego, a w konsekwencji utworzenie w Brazylii polskich przedstawicielstw dyplomatycznych. Wskutek wzmożonej działalności Konsulatu Generalnego w Kurytybie powstały stowarzyszenia skupiające Polaków, jak na przykład Towarzystwo Wychowania Fizycznego „Junak” (dysponujące blisko 100 oddziałami w tym kraju), Towarzystwo Kultury Teatralnej czy Organizacja Zrzeszająca Nauczycieli⁷⁸.

Rozkwit działalności polskich organizacji został jednak w kolejnych latach zahamowany, w rezultacie radykalnej zmiany polityki imigracyjnej władz brazylijskich. Jeszcze przed I wojną światową coraz częściej ujawniała się ksenofobia

---

dyplomatycznych. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii. <http://brasilia.msz.gov.pl/resource/2oad2be9-962b-44ae-b906-6661b5ff7830:JCR> [dostęp: 4.09.2015], s. 4.

71 Ibidem.

72 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 47–48.

73 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 4.

74 Ibidem, s. 3.

75 W tym samym roku doszło także do zawarcia umowy między Syndykatem Emigracyjnym a kompetentnymi pełnomocnikami stanu São Paulo w sprawie warunków pracy robotników polskich na plantacjach kawy. Zob. M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 64.

76 Szacunki polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych mówią o około 35 tys. emigrantów. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 74.

77 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 4.

78 W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii...*, s. 16.

rodowitych Brazylijczyków, co wynikało z poczucia zagrożenia tożsamości narodowej i kultury społeczeństw latynoamerykańskich związanego z obecnością imigrantów⁷⁹. Tym bardziej, że w niektórych miejscowościach przyjeźni stanowili większość mieszkańców⁸⁰.

Wcześniej czynnikiem hamującym manifestację dezaprobaty wobec masowej imigracji były odczuwalne korzyści płynące z udziału „obcych” w postępie gospodarczym kraju, w tym w użytkowaniu marnujących się wcześniej wielkich zasobów ziemskich. Sytuacja się jednak zmieniła, kiedy Amerykę Łacińską dotęgnęły skutki kryzysu światowego, zaś globalny spadek cen doprowadził w Brazylii do zmiany dotychczasowych struktur własności i wpływów politycznych⁸¹.

Wówczas, na fali populistycznych haseł, do władzy doszedł Getúlio Vargas⁸², prowadzący dyktatorską politykę tworzenia silnych struktur państwowych i budowania jednolitej tożsamości narodowej. Trzonem jego nacjonalistycznego programu politycznego była walka z separatyzmami stanowymi i rosnącymi wpływami środowisk imigracyjnych, czemu służyły zarządzenia skierowane przeciwko cudzoziemcom osiadłym w Brazylii. W rezultacie zlikwidowano wiele istniejących organizacji i stowarzyszeń, a tworzenie nowych ośrodków było zabronione.

Poza zniechęcającą do imigracji polityką Vargasa (choć ta pod koniec 1938 roku miała się zmienić, szczególnie na korzyść Polaków⁸³), determinantą o ka-

79 Brazylijska prasa tego okresu twierdziła, że „goście są wrogami”, ponieważ: „zachowują odrębność, trwają przy swojej narodowości, nie chcą stać się Brazylijczykami”; M. KULA: *Polonia brazylijska...*, s. 163–184.

80 M. KULA: *Polonia brazylijska w świetle stanu badań prowadzonych w Polsce. W: Obecność polska w Brazylii. Materiały z Sympozjum Brazylia–Polska, Kurytyba 1988*. Warszawa 1996, s. 26–30.

81 W latach 1929–1931 światowe ceny kawy spadły z 22 do 8 centów za funt. Brazylia, która w latach 20. XX wieku wyeksportowała ponad 800 mln funtów kawy, w kolejnym dziesięcioleciu zdołała sprzedać za granicę już niecałe 340 mln funtów tego produktu. W rezultacie w 1930 roku w magazynach w mieście São Paulo znajdowało się więcej kawy niż wynosiła dotychczasowa całoroczna konsumpcja światowa. Skutki brazylijskiego kryzysu odczuł przede wszystkim stan São Paulo, gospodarczo najbardziej związany z produkcją kawy w tym kraju. Zob. *ibidem*, s. 159.

82 W dniu 3 października 1930 roku w południowych stanach Rio Grande do Sul i Minas Gerais oraz w stanie Paraíba wybuchło powstanie przeciwko dotychczasowym rządóm. Nowym prezydentem został Getúlio Vargas, sprzeciwiający się rolniczemu profilowi gospodarki Brazylii i dominacji kawowej oligarchii, głoszący potrzebę walki z zacofaniem kraju. Okres rządów Vargasa oraz budowany przez niego system polityczny nazywany jest potocznie, od jego imienia, żetulizmem. Zob. *ibidem*, s. 159–160.

83 W 1939 roku prezydent Vargas osobiście interweniował w sprawie otwarcia zamkniętych towarzystw polonijnych w kilku brazylijskich stanach. Dodatkowo obiecano ponowne otwarcie stowarzyszeń w Paranie oraz zwrot skonfiskowanego majątku. Zob. *ibidem*, s. 202.

pitalnym znaczeniu dla osłabienia polskiego ruchu emigracyjnego, a nawet pojawienia się tendencji odwrotnej, tj. powrotu Polaków z krajów Ameryki Południowej do Europy, był wybuch II wojny światowej i okupacja Polski. Po napaści Niemiec na Polskę, 4 września 1939 roku Brazylia ogłosiła swoją neutralność, zaś społeczeństwo brazylijskie jednoznacznie wyraziło solidarność z Polską i Polakami⁸⁴. Brazylia przyjęła wielu polskich uchodźców wojennych (od 2 tys. do 3 tys. osób). Znalazły się wśród nich wielkie postaci polskiej kultury, jak Julian Tuwim, Jan Lechoń, Jan Kiepura, Kazimierz Wierzyński czy August Zamoyski⁸⁵.

W okresie powojennym ruch polonijny nie powrócił do swego dawnego kształtu. Działalność kulturalna, szkoły i organizacje nie prosperowały już na tak szeroką skalę⁸⁶. Podejmowano jedynie pojedyncze inicjatywy w wymiarze lokalnym. Innego charakteru nabrały również podróże Polaków na kontynent południowoamerykański. Po II wojnie światowej wykształciła się tendencja, niezmiennie zresztą trwająca, do odbywania podróży krótkotrwałych, za to zdecydowanie zwiększyła się ich częstotliwość.

1.1.2. Argentyna

W historii zaludnienia Argentyny, drugiego po Brazylii pod względem obszaru państwa Ameryki Łacińskiej, dużą rolę odegrały migracje, których szczególne natężenie przypadało na wiek XIX i XX. W latach 1860–1940 osiadło w tym kraju ponad 7 mln imigrantów z Europy, w tym z Polski. Kolejna duża fala imigracji rozpoczęła się po II wojnie światowej (i trwała mniej więcej do połowy lat 90. XX wieku), kiedy to do Argentyny przybywało rocznie około 100 tys. cudzoziemców⁸⁷.

Argentyna, podobnie jak Brazylia, była krajem, który zapisał się na kartach polskiej historii jako przystań dla wielu wyjeżdżających z ojczyzny Polaków. Część z nich osiedliła się tam na stałe. Dzisiejsza Polonia argentyńska należy do najstarszych i największych w regionie Ameryki Południowej. Zanim jednak doszło do masowego exodusu naszych rodaków na ziemie Argentyny, stała się ona kierunkiem emigracji politycznej – co dotyczyło głównie rzeczywistości powstaniowej⁸⁸. Obecność niektórych grup osiedleńczych sięga drugiej dekady

84 Ibidem, s. 203–204.

85 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 5.

86 M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 61.

87 J. MAKOWSKI: *Argentyna – środowisko, ludność i przestrzeń*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 13–14.

88 Falę emigracji politycznej stanowili uchodźcy z Polski po upadku powstania listopadowego (1831) i styczniowego (1864). Polacy, którzy przybyli wówczas na te ziemie, tworzyli

XIX wieku, mając za przyczynę przede wszystkim klęski i zawiedzione nadzieje związane z działalnością Napoleona. Część polskich uchodźców zasłużyła się w walkach o wyzwolenie Argentyny⁸⁹, stanowiącej wówczas integralną część Wicekrólestwa La Platy⁹⁰, spod hiszpańskiej dominacji.

Podobnie jak w przypadku Brazylii, Polacy napływający do Argentyny reprezentowali różne grupy i środowiska społeczne, a ich wyjazd determinowany był różnymi pobudkami. Porównując polską imigrację w obu krajach, można jednak zauważyć wiele różnic. W przeciwieństwie do osadnictwa w największym kraju Ameryki Południowej, emigracja do Argentyny początkowo wynikała bardziej z przyczyn politycznych niż ekonomicznych i w mniejszym stopniu miała charakter stały czy osadniczy⁹¹. W odróżnieniu od wychodźstwa do Brazylii, które dotyczyło przede wszystkim chłopów, wśród Polaków przybywających do Argentyny największą grupę stanowili robotnicy, zatrudniani w wielkich chłodniach, a także przy wydobywaniu ropy naftowej czy w portach, jako tragarze⁹². Ponadto, inaczej niż w Brazylii, w Argentynie silne było wśród polskich imigrantów dążenie do zrzeszania się. Pierwsza organizacja, Towarzystwo Polskie, powstała już w 1890 roku. Utworzono wiele stowarzyszeń opiekuńczych, których działalność wspierała tworzenie się na ziemiach argentyńskich spójnych grup polonijnych⁹³.

Na początku XX wieku liczbę Polaków w Argentynie szacowano na około 5 tys. osób⁹⁴. Pierwszym dużym ich skupiskiem była prowincja Buenos Aires. Polscy aktywiści w niektórych miastach tego regionu rozwinęli działalność oświatową i kulturalną, otwierali polskie szkoły, teatry⁹⁵, wydawali prasę polo-

---

zwartą grupę, kultywującą pamięć o ojczyźnie, co przyczyniło się do konsolidacji i integracji życia polonijnego w Argentynie. Zob. M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 78–82; K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię. Zarys historyczny stosunków polsko-argentyńskich*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 32.

89 W archiwach wojskowych Argentyny z lat 1812–1819 można znaleźć nazwiska polskich wojskowych, między innymi kaprała Manuela Zatockiego, porucznika Antoniego Mierza czy generała Antoniego Belina-Skupiewskiego. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 45.

90 Wicekrólestwo La Platy – kolonia hiszpańska wydzielona w 1776 roku z Wicekrólestwa Peru, w celu obrony jego południowych prowincji przed wpływami brytyjskimi i portugalskimi. Obejmowała dzisiejsze tereny Argentyny, Urugwaju, Paragwaju i Boliwii. Przed utworzeniem skonfederowanej republiki Argentyny w 1826 roku, w trakcie walk niepodległościowych z Wicekrólestwem La Platy odłączyły się i utworzyły odrębne państwa: Paragwaj, Boliwia i Urugwaj.

91 M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 21.

92 K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 34.

93 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 161–162.

94 M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 19.

95 K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 35.

nijną. Szczególne miejsce w dziejach polskiego osadnictwa w Argentynie zajęła prowincja Misiones, do której Polacy zaczęli przybywać w 1897 roku⁹⁶. Szacuje się, że do wybuchu I wojny światowej w Argentynie osiadło około 70 tys. emigrantów z ziem polskich, głównie z zaboru rosyjskiego i austriackiego. Znaczną część z nich stanowili Żydzi i Ukraińcy. Okres lat wojennych był przełomowy zarówno dla sytuacji Polaków w Argentynie, jak i dla stosunków między obu państwami. Najważniejszym motywem intensyfikacji działalności polskich emigrantów była nadzieja na odzyskanie przez Polskę niepodległości. Powołano wówczas Komitet Narodowy Polski w Buenos Aires, a także organizowano wyjazdy ochotników do powstającej we Francji Armii Polskiej. Władze Argentyny, jak również społeczeństwo tego kraju, podchodziły do polskich dążeń niepodległościowych z dużą dozą zrozumienia i życzliwości⁹⁷.

Argentyna w 1919 roku, niedługo po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, uznała formalnie państwo polskie, co otworzyło drogę do nawiązania oficjalnych stosunków międzypaństwowych. Najpierw nawiązano relacje konsularne⁹⁸, a w 1922 roku dyplomatyczne (w randze poselstw). Kompetencje placówki argentyńskiej rozciągały się także na Chile, Ekwador, Paragwaj, Peru, Urugwaj i Boliwię. Konsulat Generalny Argentyny w Warszawie został uruchomiony w 1921 roku, zaś od 1925 roku działał argentyński konsulat w Wolnym Mieście Gdańsku oraz w Gdyni⁹⁹.

Przyczyną ustanowienia pierwszych polskich placówek dyplomatycznych w Ameryce Łacińskiej, zarówno w Brazylii, jak i w Argentynie, było przede wszystkim to, że w krajach tych osiadła znacząca liczba Polaków. Z kolei z punktu widzenia Polonii niezwykle ważne było znalezienie oparcia w państwie polskim. Instytucjonalizacja kontaktów na szczeblu państwowym wpłynęła korzystnie na sytuację polskich imigrantów w Brazylii i Argentynie, co przełożyło się na rozkwit polskiej działalności w okresie międzywojennym w tych krajach¹⁰⁰. Cele, jakie stawiano sobie wówczas w wymiarze międzypaństwowym, sprowadzały się natomiast do usankcjonowania relacji na gruncie formalno-prawnym¹⁰¹.

96 M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 19.

97 Ibidem, s. 35–36.

98 Ibidem, s. 36; E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 45.

99 K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 37.

100 W Argentynie działało wówczas około 30 polskich stowarzyszeń, z Polski zaś przybyło do tego kraju prawdopodobnie ponad 150 tys. imigrantów. Zob. M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 88; K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 35.

101 Jedną z umów zawartych w tym czasie, która obowiązuje do dziś, była konwencja z 17 marca 1932 roku o odszkodowaniu za wypadki przy pracy (weszła w życie 9 marca 1935 roku). Zob. E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 47.

Po zajęciu terytorium Polski przez wojska hitlerowskie stosunki między Polską a Argentyną uległy zamrożeniu. Działalność polskiej placówki dyplomatycznej w Buenos Aires utrudniało stanowisko ówczesnego rządu Argentyny, reprezentującego proniemiecką orientację polityczną. Podobnie jak w przypadku Brazylii, Polonia argentyńska zorganizowała komitet pomocy dla walczących rodaków. Jednocześnie ponad 1,1 tys. polskich imigrantów z Argentyny zgłosiło chęć przystąpienia do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie¹⁰². Powołano także sieć instytucji zajmujących się gromadzeniem środków i pomocy dla rodaków w okupowanym kraju¹⁰³.

Argentyna jednak nie tylko nie wycofała swojego uznania dla rządu polskiego na uchodźstwie, ale także (opierając się próbom niemiecko-radzieckich nacisków dyplomatycznych, zmierzających do ograniczenia swobody działania polskiego poselstwa w Buenos Aires) podniosła w 1939 roku agencję konsularną w Posadas do rangi wicekonsulatu¹⁰⁴.

Po zakończeniu II wojny światowej Argentyna pozostawała otwarta na przyjazd tysięcy polskich emigrantów na jej ziemię, jednocześnie umożliwiając nadal swobodne funkcjonowanie polskich instytucji podległych rządowi na uchodźstwie. Od połowy 1946 roku rząd argentyński wycofał jednak uznanie dla rządu RP w Londynie i nawiązał stosunki dyplomatyczne z władzami w Warszawie. Wywołało to zmiany w życiu organizacyjnym Polonii argentyńskiej¹⁰⁵. Działające dotychczas instytucje musiały ulec przekształceniu w organizacje o charakterze opiekuńczym (na przykład poselstwo RP w Buenos Aires przemianowano na Towarzystwo Pomocy Polakom), które pomagały nowo przybyłym do Argentyny rodakom odnaleźć się w nieznanym miejscu i w nowych warunkach¹⁰⁶.

Zmierzająca w kierunku Ameryki Łacińskiej polska fala emigracyjna wywołana II wojną światową i jej konsekwencjami dotarła w swej największej części właśnie do Argentyny. Liczebnością sięgała około 20 tys. ludzi i różniła się od poprzednich. W dużej mierze składała się z polskiej inteligencji i działaczy, którzy przez wiele lat byli przeciwni zachodzącym w Polsce przemianom. Grupy Polaków, które osiadły wówczas w Argentynie, a przede wszystkim w Buenos Aires, aktywnie włączyły się w działalność organizacyjno-kulturalną Polonii¹⁰⁷.

---

102 Ibidem.

103 K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 39–40.

104 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 45.

105 K. SMOLANA: *Wspólnie poprzez historię...*, s. 41.

106 Ibidem, s. 40–41.

107 Ibidem, s. 42.

Początek kontaktów handlowych pomiędzy Polską a Argentyną przypada na czasy przedwojenne, jednak ich rozkwit nastąpił dopiero po II wojnie światowej. Pierwszy traktat handlowy między państwami podpisano w 1938 roku w Buenos Aires¹⁰⁸. Do głównych towarów, jakie Polska eksportowała do Argentyny w latach międzywojennych, należało drewno i wyroby z tego surowca, a także żelazo, węgiel i stal. W strukturze polskiego importu z kraju La Platy dominowały natomiast surowe skóry, wełna i farby. Odsetek wzajemnej wymiany handlowej nie był jednak znaczący. W 1928 roku eksport do Argentyny stanowił 0,2% całkowitego eksportu Polski, zaś import z tego kraju 1,3% całości polskiego importu. Dekadę później zarówno wywóz do Argentyny, jak i przywóz z tego kraju stanowiły 2,0% globalnego eksportu i importu Polski¹⁰⁹.

Początki kontaktów naukowych między Polską a Argentyną sięgają XIX wieku. Istniało wiele czynników sprzyjających napływowi polskich badaczy na ziemię argentyńskie. Wyjazdy naukowców z Polski wpisywały się w szerszy, międzynarodowy kontekst rosnącego zainteresowania niezbadanymi jeszcze zasobami przyrodniczymi i kulturowymi Ameryki Łacińskiej. Dodatkowo wizytom takim sprzyjała polityka władz argentyńskich, które, podobnie jak większość rządów latynoamerykańskich w tym czasie, prowadziła politykę proimigracyjną w celu efektywnego zasiedlenia i zagospodarowania swojego kraju¹¹⁰. W okresie dwudziestolecia międzywojennego uwagę polskich naukowców, jak również podróżników i publicystów, przykuwały argentyńskie Andy, a także polskie osadnictwo w prowincji Misiones. W latach 1934–1937 odbyły się dwie polskie wyprawy badawczo-alpinistyczne na terenie Andów¹¹¹. Do czasów II wojny światowej współpraca naukowa miała jednak charakter nieformalny i raczej incydentalny.

Po II wojnie światowej znacznie osłabły związki pomiędzy Polską a Polakami osiadłymi w Argentynie. Polonia latynoamerykańska w dużej mierze pozostawała wierna rządowi polskiemu na uchodźstwie i była negatywnie nastawiona do sytuacji politycznej i nowych władz w Polsce. Rządy stalinowskie z kolei nie wykazywały zainteresowania zacieśnianiem stosunków z grupami polskimi w Ameryce Łacińskiej.

---

108 E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 53.

109 Ibidem.

110 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 95.

111 Ibidem.

1.1.3. Meksyk

Władze Meksyku, odmiennie od rządów wielu państw (w tym w Ameryce Łacińskiej, takich jak: Brazylia, Argentyna, Chile, Paragwaj), formalnie uznały Polskę dopiero 1 września 1921 roku¹¹². Bilateralne stosunki dyplomatyczne zostały ustanowione kilka lat później, z czym obie strony zwlekały między innymi ze względu na ograniczone środki finansowe. Meksykańską propozycję nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych na szczeblu poselstw polski rząd zaakceptował na początku 1928 roku¹¹³.

Decydujący wpływ na kształtowanie relacji Polski z latynoamerykańskim partnerem miały Stany Zjednoczone, które wówczas były nastawione do Meksyku nieprzychylnie. Sytuacja wewnętrzna tego kraju również nie sprzyjała intensyfikacji relacji międzypaństwowych. Największe obawy polskich władz dotyczyły rewolucyjnego charakteru państwa, który utożsamiano z politycznym chaosem, bezprawiem, odsunięciem od władzy ludzi majątnych i kulturalnych, a także antyklerykalizmem i ksenofobią. To właśnie konflikt pomiędzy rządem meksykańskim a Kościołem katolickim w Meksyku¹¹⁴ był głównym powodem, dla którego strona polska w latach 1926–1928 wstrzymywała się (aż do 1928 roku) z ostatecznym usankcjonowaniem formalno-prawnych stosunków bilateralnych. Ponadto dla polskiego rządu priorytetowe znaczenie miały relacje ze Stanami Zjednoczonymi i Watykanem.

Ostatecznie, ze względu na dobrze rozwijające się kontakty handlowe między obu państwami, jeszcze przed podpisaniem w połowie 1929 roku ugody przez przedstawicieli Kościoła i rządu Meksyku, wznowiono rozmowy polsko-meksykańskie. Poza tym, że od 1924 roku istniał Konsulat Honorowy Meksyku w Warszawie¹¹⁵, w czerwcu 1928 roku uruchomiono Polski Konsulat Generalny w Meksyku. W lutym 1929 roku natomiast zainaugurowano działalność Konsulatu Generalnego Meksyku w Warszawie¹¹⁶.

---

112 Warte odnotowania jest to, że w większości przypadków państwa, które jako pierwsze uznały Polskę, należały – podobnie jak Rzeczpospolita – do Ligi Narodów, do której Meksyk dołączył dopiero w 1931 roku. Zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk 1918–1939*. Wrocław 1980, s. 55.

113 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej*. W: *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007, s. 118–119.

114 Więcej na temat wpływu konfliktu pomiędzy rządem meksykańskim a Kościołem katolickim zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 53–107; M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 137–138.

115 T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 66–71.

116 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 119–121.

Po okresie nawiązywania stosunków dyplomatycznych nadszedł ostatni, niespełna ośmioletni okres kontaktów zinstytucjonalizowanych, aczkolwiek realizowanych jedynie na niskim szczeblu. Stosunki międzypaństwowe ograniczały się do wymiany korespondencji i depesz o charakterze kurtuazyjnym. Dużą rolę w podtrzymywaniu i kultywowaniu pamięci o ważnych dla relacji bilateralnych wydarzeniach odegrało Towarzystwo Przyjaciół Polski (hiszp. Sociedad de Amigos de Polonia), założone w mieście Meksyk z inicjatywy Zygmunta Merdingera¹¹⁷.

O niewielkim znaczeniu Meksyku w polskiej polityce zagranicznej tego czasu świadczyć może brak jakichkolwiek umów dwustronnych między Polską a Meksykiem (politycznych, wojskowych, emigracyjnych, handlowych czy kulturalnych). Jest to tym bardziej symptomatyczne, że Meksyk podpisał traktaty o przyjaźni z kilkoma państwami Europy Wschodniej, między innymi z Bułgarią, Estonią, a także utrzymywał żywe stosunki handlowe z Czechosłowacją¹¹⁸.

W latach poprzedzających II wojnę światową (1935–1939) w rozwijanych na niewielką skalę, aczkolwiek poprawnych stosunkach polsko-meksykańskich pojawiły się kontrowersje, co miało negatywny wpływ na wzajemne postrzeganie się. Meksyk krytycznie oceniał konstytucję RP z 1935 roku oraz politykę zbliżenia Polski z krajami autorytarnymi i faszystowskimi, jak również ekspansjonistyczno-mocarstwowe oraz kolonialne tendencje w polityce naszego kraju¹¹⁹. Niedługo przed wybuchem II wojny światowej zaczęto zamykać meksykańskie placówki dyplomatyczne w Warszawie¹²⁰.

Chociaż relacje Polska–Meksyk nie miały jeszcze długiej tradycji, można odnotować pewne pozytywne przejawy współpracy i osiągnięcia. Meksyk był trzecim krajem latynoamerykańskim, po Brazylii i Argentynie, z którym władze Polski ustanowiły stosunki dyplomatyczne¹²¹. Miasto Meksyk było jedną z trzech stolic na mapie Ameryki Łacińskiej, w których istniały przedstawicielstwa dyplomatyczne RP. Ponadto placówkę tego kraju założono i przez wiele lat

117 Zygmunt Merdinger miał swoje zasługi w zacieśnianiu polsko-meksykańskich relacji. W latach 1928–1931 pełnił funkcję konsula generalnego w Meksyku, a od 1931 do 1936 roku obejmował stanowisko *charge d'affaires* w tym kraju. Jego zasługi dla Meksyku zostały w 1936 roku uhonorowane meksykańską Wielką Wstęgą Orderu Zasługi Wojskowej „Merito Militar”. Zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 85–86; Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej 1936, s. 299. <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=40976&tab=3> [dostęp: 15.09.2016].

118 Stosunki dyplomatyczne między Meksykiem a Czechosłowacją zostały nawiązane już w połowie 1922 roku. Zob. T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 89.

119 Ibidem, s. 98–99.

120 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 125.

121 Ibidem, s. 119.

utrzymywano w Warszawie, podczas gdy tego typu instytucje nie funkcjonowały we wszystkich krajach Europy Środkowej i Wschodniej¹²².

Znacznie większą intensywnością charakteryzowały się polsko-meksykańskie stosunki gospodarcze, sięgające początków okresu kolonialnego. Część statków pływających wówczas pomiędzy meksykańskimi portami zbudowana była z drewna pochodzącego z Polski i uszczelniana polską smołą. W czasie suszy importowano polskie zboże. Polska natomiast, nie odbiegając od innych państw europejskich, zaopatrywała swój rynek w meksykańskie wyroby ze srebra i innych metali szlachetnych¹²³. Kontakty handlowe pomiędzy tymi dwoma krajami zacieśniły się w XIX wieku. Meksyk zaopatrywał wówczas polski przemysł włókienniczy w bawełnę, zaś Polska wysyłała tam wyroby przemysłowe¹²⁴.

Wymiana handlowa nieco się zwiększyła po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Zainicjowana już w 1924 roku przez dwa lata pozostawała jednak symboliczna¹²⁵. Importowano wówczas z Meksyku surowce roślinne, pomarańcze oraz rudy metali. Na strukturę towarową polskiego eksportu składały się natomiast jedwabne tkaniny, papier, dykta oraz wyroby wędliniarskie. W następnych latach wartość wzajemnych obrotów handlowych systematycznie wzrastała, co najbardziej uwidoczniło się w okresie poprzedzającym II wojnę światową. Największy poziom obrotów handlowych osiągnięto w 1937 roku, kiedy wolumen wymiany wyniósł 1,1 mln USD, z czego eksport do Meksyku oszacowano na 470 tys. USD, zaś import – 625 tys. USD. Polska eksportowała w tym czasie przede wszystkim: tekstylia, alkohol, blachę cynkową, dyktę (której Meksykanie w ogóle u siebie nie wytwarzali i w latach 30. XX wieku Polacy pokrywali ponad połowę zapotrzebowania na przywóz tego artykułu¹²⁶) oraz bibułkę papierosową. Meksyk z kolei zaopatrywał polski rynek w włókna roślinne, cynk, miedź, bawełnę oraz kawę¹²⁷. Z inicjatywy Żydów polskich osiadłych w Meksyku i przy wsparciu polskiego poselstwa powołano w 1935 roku Kompanię Kupiecko-Zamorską (hiszp. Compañía Mercantil Transmaritima), której zadaniem była intensyfikacja wymiany handlowej z Polską¹²⁸. Po 1935 roku wprowadzono na meksykański rynek nowe polskie towary, takie jak: sól, tkaniny wełniane, skóry wyprawiane i rury żelazne.

122 T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 297.

123 R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk–Polska. W: Relacje Polska–Meksyk...*, s. 92.

124 Ibidem.

125 T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 110–112.

126 Ibidem, s. 122.

127 Ibidem, s. 112.

128 M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 122.

Mimo że kolejne polskie koła przemysłowe wyrażały zainteresowanie wejściem na rynek meksykański, to wybuch II wojny światowej skutecznie zahamował rozwój dobrze rokujących stosunków bilateralnych w tej dziedzinie¹²⁹. Należy jednak mieć na uwadze, że w latach 20. i 30. XX wieku, niezależnie od okresowych czy wręcz incydentalnych wzrostów obrotów handlowych, wolumen wzajemnej wymiany w skali stosunków zewnętrznych pozostawał znikomym. Jeśli porównać polską wymianę handlową w tym okresie z Meksykiem oraz z innymi państwami latynoamerykańskimi, ustępował on miejsca najważniejszym partnerom naszego kraju w regionie – Brazylii, Argentynie i Chile¹³⁰.

Po zakończeniu II wojny światowej odnowiono tradycję kontaktów handlowych. O przywiązywaniu do nich pewnej wagi świadczy to, że Meksyk był drugim, po Argentynie, krajem Ameryki Łacińskiej, z którym Polska podjęła współpracę gospodarczą.

Polsko-meksykańskie relacje w dziedzinie kulturalnej i naukowej, a także stosunki społeczne nie rozwijały się na szeroką skalę. Meksyk nie tylko nigdy nie był państwem docelowym polskiej emigracji (zazwyczaj Polacy zatrzymywali się tam jedynie czasowo, w drodze do USA), ale także do czasów II wojny światowej nie wzbudzał większego zainteresowania polskiej opinii publicznej¹³¹.

Na przełomie XIX i XX stulecia w polskiej prasie zaczęły się ukazywać artykuły na temat Meksyku, jego kultury, historii i kwestii politycznych. W większości jednak wiadomości dotyczące tego państwa można było znaleźć we wspomnieniach i relacjach polskich podróżników, a także w szkolnych podręcznikach i encyklopediach.

Na początku XX wieku w opinii wielu Polaków funkcjonował powszechny w Europie stereotyp dotyczący Meksyku – jako kraju dawnej, tajemniczej i niezrozumiałej kultury, cywilizowanego i chrystianizowanego przez Hiszpanów. Meksyk postrzegany był także przez pryzmat walk politycznych i wewnętrznego chaosu, w jaki popadł po uzyskaniu niepodległości, co spowodowało, że stał się obiektem ekspansji swojego północnego sąsiada i nie zdobył należnego sobie miejsca na arenie międzynarodowej.

W czasie rewolucji meksykańskiej (1910–1917) zainteresowanie Meksykiem nie wzrosło ani w Europie, ani w samej Polsce. Lata rewolucji pokrywały się w pewnym stopniu z latami I wojny światowej, a później odbudowy polskiej państwowości. Dlatego też zrozumiałe jest, że zarówno polska opinia społeczna,

129 T. ŁĘPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 126.

130 Ibidem, s. 115–119.

131 Polacy nie brali także udziału w wojnie o niepodległość Meksyku w latach 1810–1821, z odnotowanym jednym wyjątkiem. U boku cesarza Meksyku Agustina Iturbide służył wówczas Polak Karol Beneski. Zob. D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki. W: Relacje Polska–Meksyk...*, s. 54.

jak i kręgi polityczne czy kulturalne naszego kraju nie przywiązywały większej wagi do wydarzeń rozgrywających się na zachodniej półkuli.

Ważnym wydarzeniem w dziejach polsko-meksykańskich stosunków kulturalnych były występy w Meksyku Ignacego Jana Paderewskiego, zorganizowane przy okazji jego *tournée* po Stanach Zjednoczonych¹³².

Pewien wzrost zainteresowania problematyką mekсыkańską w Polsce można było obserwować w latach 1925–1929, ze względu na trwający wówczas konflikt religijny w tym kraju, mający znamiona wojny domowej¹³³.

Istotną barierę w rozwoju polsko-mekсыkańskich stosunków na płaszczyźnie politycznej i kulturalnej stanowiło to, że Polonia mekсыkańska była nieliczna, a ponadto, składała się w znacznej części z ludności pochodzenia żydowskiego, słabiej związanej z polską kulturą¹³⁴. Co prawda, pierwsi Polacy dotarli do Meksyku już w połowie XIX wieku, tuż po upadku powstań narodowych, jednak emigracja ta nigdy nie odbywała się na tak dużą skalę, jak w przypadku Brazylii czy Argentyny.

Niewielkie zainteresowanie Meksykiem wśród polskich emigrantów spowodowane było między innymi zaostrzeniem polityki imigracyjnej i wprowadzeniem kwot emigracyjnych w USA. Fala wychodźcza zakończyła się wraz z nadejściem wielkiego kryzysu gospodarczego, kiedy to rząd mekсыkański najpierw wprowadził ograniczenia, a następnie wstrzymał ruch imigracyjny do tego kraju¹³⁵.

II wojna światowa połączyła niejako Polaków i Meksykanów, nie tylko ze względu na to, że od 1942 roku obydwie kraje znalazły się w koalicji antyhitlerowskiej, ale także ze względu na prośbę polskiego prezesa Rady Ministrów na uchodźstwie Władysława Sikorskiego, jaką złożył podczas oficjalnej wizyty w Meksyku w 1942 roku. W odpowiedzi rząd tego państwa zgodził się udzielić schronienia grupie 1,5 tys. polskich uchodźców, którzy mieli przybyć do Santa Rosa w stanie Guanajuato¹³⁶. Istniejąca od 1946 roku kolonia rozwijała się szybko i prężnie – powstała tam szkoła podstawowa, organizowano kursy gimnazjalne,

132 Ibidem, s. 55.

133 Cristeros, ruch katolickiej opozycji zbrojnej, walczył o zniesienie antykościelnych restrykcji wprowadzonych przez mekсыkańskie władze świeckie. Zob. ibidem, s. 56.

134 Wzmózniona fala emigracji polskiej do Meksyku przypada na lata 1918–1930. Szacuje się, że do tego kraju przybyło wówczas kilka tysięcy Polaków, którzy osiedlili się głównie w stolicy państwa oraz na półwyspie Jukatan. Większość z nich stanowiła ludność pochodzenia żydowskiego. W dużej mierze był to ruch jedynie o charakterze tranzytowym, emigranci zatrzymywali się w Meksyku w drodze do Stanów Zjednoczonych. Zob. ibidem, s. 55.

135 W dniu 20 kwietnia 1929 roku wydano tzw. ustawę migracyjną, ograniczającą napływ imigrantów do Meksyku.

136 D. RYCERZ: *Polsko-mekсыkańskie związki...*, s. 57.

zbudowano teatr, szpital, a także dom handlowy oraz kościół. Nazywana była nawet Małą Polską, co dowodziło sympatii Meksykanów dla polskich uchodźców¹³⁷. Po jej rozwiązaniu większość mieszkańców wyjechała jednak do USA i Kanady, nieliczni tylko pozostali w Meksyku, a część powróciła do Polski¹³⁸.

1.1.4. Chile

Leżące w południowo-zachodniej części Ameryki Południowej Chile nie stanowiło, w ramach latynoamerykańskiego nurtu polskiej emigracji, najczęściej wybieranego przez Polaków kierunku. Ich obecność w tym państwie była o wiele skromniejsza w porównaniu z liczebnością Polonii argentyńskiej czy brazylijskiej. Nie tylko nie odnotowano tam dużego napływu naszych rodaków, ale także Polonia chilijska różniła się pod wieloma względami od polskiej emigracji w pozostałych krajach Ameryki Łacińskiej. Na przykład wśród osiedlających się tam Polaków nie było w ogóle chłopów, którzy stanowili pokaźny odsetek polskich imigrantów w innych krajach tego regionu.

Zalążki pierwszych quasi-politycznych kontaktów pomiędzy Polską a Chile można odnaleźć w czasach I wojny światowej, kiedy to polska emigracja w Chile, dzieląc niepodległościowe nastroje większości Polaków, powołała do życia w 1916 roku Komitet Pomocy Pro Polonia (hiszp. *Comite de Socorro Pro Polonia*). W ramach jego działalności gromadzono fundusze na rzecz ofiar wojny w kraju. Konsekwencją zacieśnienia współpracy wśród polskich emigrantów było utworzenie w tym samym roku Polskiego Koła Kulturalnego im. Ignacego Domeyki. Jest to tym bardziej istotne, że ówczesnie w Chile nie istniało polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne i Koło pełniło funkcję instytucji reprezentującej interesy Polaków w tym kraju¹³⁹.

Po zakończeniu I wojny światowej formalne stosunki dyplomatyczne na szczeblu poselstw między Polską a Chile zostały nawiązane 7 listopada 1920 roku. Warto odnotować, że posłowie RP w Argentynie byli jednocześnie akredytowani w Chile. Poselstwu RP w Buenos Aires podlegał od 1921 roku Konsulat Honorowy Polski w Santiago. W latach 1926–1937 konsulat Chile funkcjonował z kolei w Wolnym Mieście Gdańsku¹⁴⁰. Natomiast w 1922 roku otworzono placówkę dyplomatyczną Chile w Warszawie¹⁴¹.

137 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 120.

138 Ibidem, s. 121; D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki...*, s. 57.

139 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile*. W: *Relacje Polska–Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002, s. 117.

140 T. LICHOTA: *Kalendarium polsko-chilijskich stosunków politycznych*. W: *Relacje Polska–Chile...*, s. 167.

141 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze...*, s. 118.

Pierwszym ambasadorem Polski w Chile został Ksawery Orłowski. Polski dyplomata został przywitany przez chilijskiego prezydenta słowami: „[...] w żadnym innym miejscu nie było takiej radości z odrodzenia się Polski jak w Chile”¹⁴². Wbrew pozorom nie było to czysto kurtuazyjne stwierdzenie, ale wyznanie odzwierciedlające sympatię i solidarność z narodami walczącymi o swoją niezależność, poparte doświadczeniami własnego kraju¹⁴³.

Okres międzywojenny nie sprzyjał rozwijaniu stosunków między Polską a Chile. W odrodzonym państwie polskim przeważały inne polityczne priorytety, a ponadto brakowało funduszy pozwalających stworzyć kompletną sieć placówek dyplomatycznych na świecie.

Podczas II wojny światowej polska emigracja w Chile, podobnie jak w 1916 roku, zorganizowała zbiórkę funduszy na rzecz ofiar wojny w Polsce. Prowadziła rekrutację ochotników do polskiej armii, ze względu jednak na niewielką liczebność chilijską Polonię niewielu naszych rodaków się zgłosiło. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do Polski ambasady Chile we Włoszech i Rumunii reprezentowały interesy państwa polskiego w tych krajach. Ważną rolę w podtrzymywaniu solidarności z narodem polskim odegrał podczas wojny Władysław Mazurkiewicz, pełniący funkcję pełnomocnika rządu polskiego w Chile, oraz Anita Domeyko, wnuczka Ignacego Domeyki¹⁴⁴.

Nie będzie przesadne stwierdzenie, że to właśnie Ignacy Domeyko¹⁴⁵ jest ojcem pierwszych kontaktów i współpracy, jakie narodziły się w obszarze stosunków kulturalno-naukowych pomiędzy Polską a Chile, a jednocześnie najbardziej zasłużonym dla tego kraju Polakiem, nazywanym ojcem górnictwa chilijskiego¹⁴⁶. Przybyły tam w 1838 roku polski geolog, mineralog i inżynier górnictwa stał się twórcą opracowań naukowych dających podstawy do eksploatacji bogactw naturalnych Chile. Zajmował stanowisko profesora w szkole wyższej w Coquimbo,

142 Ibidem, s. 117.

143 Ibidem.

144 Ibidem, s. 119.

145 Polski inżynier, eksplorator złóż srebra i węgla, wieloletni rektor Uniwersytetu Chilijskiego, badacz kultury Indian Mapuczów. Rozległe pole jego aktywności to praca naukowa w dziedzinie mineralogii, geologii, paleontologii, fizyki, chemii, metalurgii, geografii, botaniki, a także działalność dotycząca kwestii społecznych i gospodarczych. Więcej zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Ameryce Południowej...*, s. 94–126; M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 144–158.

146 Ze względu na całokształt działalności Domeyki w 1902 roku w Santiago odsłonięto pomnik ku jego czci, a jego dzieła naukowe zostały zebrane i wydane w kilku tomach. Pamięć o nim uczczono także poprzez nazwanie jego imieniem miejscowości – Puerto Domeyko czy pasma górskiego – Cerro Domeyko. Jego nazwisko umieszczono nawet w nazwie jednego z pasm Andów chilijskich – Cordillera Domeyko, zaś jeden z odkrytych przez niego minerałów nazwano domejkitem. Zob. M. PARADOWSKA: *Podróżnicy i emigranci...*, s. 152–153.

a następnie rektora na uniwersytecie w Santiago¹⁴⁷. Pełnił także wiele innych funkcji w tym kraju (między innymi wysokiego urzędnika ds. górnictwa), jak również angażował się w prace na rzecz poprawy stanu szkolnictwa. Badacz utrzymywał kontakty z Polską – zaopatrywał uniwersytety w Warszawie i Krakowie¹⁴⁸ w liczne próbki minerałów i publikował tam wyniki swoich badań¹⁴⁹.

W ostatnich dekadach XIX i pierwszych XX wieku także inni polscy badacze zainteresowali się tym krajem i bogactwem jego przyrody oraz chilijskim społeczeństwem. Polscy naukowcy prowadzili w Chile między innymi badania mające na celu odkrycie złóż ropy naftowej i węgla kamiennego¹⁵⁰. Jednakże, jak słusznie zauważał Andrzej Dembicz, niewiele było czynników, które przyczyniłyby się do zbliżenia obu krajów w wymiarze naukowym¹⁵¹. Chile nie budziło wówczas tak dużego zainteresowania wśród polskich badaczy i podróżników jak Brazylia i Argentyna. Ta sytuacja zmieniła się dopiero w latach 70. XX wieku.

Pomimo że pod względem liczebności Polonia chilijska nigdy nie należała do największych, to sama obecność Polaków w Chile ma długą tradycję¹⁵². Do końca XIX wieku nasi rodacy przybywali do tego kraju sporadycznie. Część z nich zatrzymywała się w Chile tylko na jakiś czas, inni pozostawali na stałe. Byli wśród nich przedstawiciele wielu środowisk społecznych: duchowieństwa, artystów, badaczy i naukowców, prowadzących prace z zakresu geologii, mineralogii czy klimatologii.

Emigrujący do Chile Polacy osiedlali się najczęściej w Santiago, a także Valparaiso oraz, wysuniętym na południe kraju, Punta Arenas. Stanowili jednak niewielką, niezbyt zintegrowaną zbiorowość, co między innymi odróżniało polonię chilijską¹⁵³ od brazylijskiej czy argentyńskiej. Trudno dokładnie okre-

147 Domeyko stworzył w stolicy Chile nowoczesny uniwersytet na wzór Uniwersytetu Wileńskiego i uczelni niemieckich. Zob. W. GADOMSKI, S. GORDA, I. ŻBIKOWSKA: *KGHM otwiera kopalnię w Chile. Najtańsza w całym koncernie*. Wyborcza.biz. http://wyborcza.biz/Gieldy/1,114507,16737565,KGHM_otwiera_kopalnie_w_Chile__Najtansza_w_calym_koncernie.html?disableRedirects=true#ixzz3lFRzBA2 [dostęp: 20.03.2017].

148 Uniwersytet Jagielloński w Krakowie w 1887 roku nadał mu tytuł doktora *honoris causa*.

149 Domeyko, poza geologią, zajmował się także badaniami nad ludnością Chile, a w szczególności grupą etniczną Araukanów. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile. Doświadczenia i stan obecny*. W: *Relacje Polska–Chile...*, s. 125–126.

150 W 1983 roku inżynier górnictwa Henryk Babiński odkrył złoża węgla kamiennego w okolicach Cieśniny Magellana. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie...*, s. 127.

151 Ibidem, s. 126.

152 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile*. W: *Relacje Polska–Chile...*, s. 59.

153 Istnieją nawet wątpliwości co do tego, czy adekwatne jest określanie terminem „Polonia” indywidualnych i przypadkowych imigrantów z Polski przyjeżdżających do Chile. W literaturze przedmiotu zazwyczaj nie charakteryzuje się ich jako zbiorowości polonijnej, tylko opisuje historie poszczególnych osób. Zob. ibidem, s. 62.

ślić liczebność Polaków w Chile przed II wojną światową; według niektórych statystyk z 1935 roku, było to około 200 osób¹⁵⁴.

Grupy Polaków skupione w Santiago podejmowały próby instytucjonalizacji swojego środowiska. Na przykład w 1928 roku utworzono organizację Ognisko Polskie im. Józefa Piłsudskiego¹⁵⁵. Starano się promować polską kulturę, między innymi poprzez wydawanie pisma polonijnego, a także zapewniać dobrą komunikację pomiędzy Polonią a władzami chilijskimi. Nigdy jednak działalność ta nie była rozwinięta na taką skalę, jak w Brazylii czy Argentynie.

Jednym z powodów niewielkiej intensywności polskiego osadnictwa na ziemiach chilijskich była polityka rządu tego kraju, nastawiona na kolonizację terenów głównie przez Niemców. Należy także zaznaczyć, że Polacy w Chile nie cieszyli się tak dużą przychylnością władz, jak miało to miejsce w dwóch największych krajach Ameryki Południowej, o czym świadczy wstrzymanie wydawania wiz dla Polaków do Chile w 1937 roku¹⁵⁶.

W czasach II wojny światowej nieznacznie zwiększyła się liczba Polaków przybywających do Chile. Warto odnotować, że w spisie przeprowadzonym w tym kraju w latach 50. XX wieku zarejestrowano około 1,5 tys. osób pochodzenia polskiego. Należy jednak wskazać, że dane te najprawdopodobniej obejmują także, oprócz samych kombatantów i Polaków mieszkających w Chile przed wojną, obywateli polskich narodowości żydowskiej¹⁵⁷.

1.2. Determinanty polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej w latach 1945–1990

1.2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie)

Po zakończeniu II wojny światowej geopolityczna rola i pozycja Polski uległy diametralnej zmianie. W związku z nowym porządkiem międzynarodowym RP znalazła się w radzieckiej strefie wpływów, wstępując tym samym na drogę rozwoju socjalistycznego¹⁵⁸. Ukształtowany pod koniec lat 40. XX wieku ład międzynarodowy, który przybrał formę bipolarną, przetrwał do końca lat 80. XX

154 O wiele liczniejsze było skupisko ludności żydowskiej, która przybyła z ziem polskich na te tereny, a której liczbę szacowano na około 4 tys. osób. Zob. I. KLARNER-KOSIŃSKA: *Polonia w Chile*. W: *Dzieje Polonii...*, s. 210.

155 Ibidem, s. 211.

156 Ibidem, s. 212.

157 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 64–65.

158 J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945–1989*. Toruń 2005, s. 7.

wieku, kiedy to, w pewnym stopniu za sprawą przemian wewnętrznych w Polsce, rozpoczął się rozpad bloku wschodniego, a w konsekwencji proces jednoczenia Europy oraz ustanowienia nowego porządku światowego.

Zimnowojenny podział świata oraz niedemokratyczny ustrój Polski, ze znacznie ograniczoną suwerennością, uniemożliwiły samodzielne decydowanie zarówno o sprawach wewnętrznych, jak i o polskiej polityce zagranicznej. Stąd też to względy polityczno-ideologiczne i interesy głównego sojusznika Polski stanowiły dla władz naszego państwa kryterium w nawiązywaniu stosunków dyplomatycznych, na przykład z Kubą, lub ich zrywaniu czy zawieszaniu, jak w 1967 roku w przypadku Izraela czy w 1973 roku, po obaleniu prezydenta Salvadora Allende, w odniesieniu do Chile¹⁵⁹.

Stopień zależności Polski Ludowej od ZSRR zmieniał się w poszczególnych dekadach. W czasach stalinowskich i niedługo po śmierci Stalina (1953 rok), do 1956 roku, państwa bloku wschodniego łączyły ścisłe więzy, które potem nieco się rozluźniły¹⁶⁰. Przejawem przewycięzania zasad zimnowojennej rywalizacji było przychylne podejście polskich władz do idei pokojowego współlistnienia państw o odmiennych ustrojach politycznych i rozwoju współpracy z państwami kapitalistycznymi¹⁶¹.

O postępującej stalinizacji świadczyło natomiast wprowadzenie 22 lipca 1952 roku nowej konstytucji, na której mocy nazwa państwa została zmieniona na Polska Rzeczpospolita Ludowa, a suwerenem stawał się (w miejsce narodu) „lud pracujący miast i wsi”¹⁶². Konstytucja określała ustrój Polski jako demokrację ludową. Polska Partia Robotnicza, sprawująca faktyczną władzę, nadzorowała najważniejsze dziedziny życia państwowego, takie jak: wojsko, bezpieczeństwo publiczne, polityka zagraniczna, przemysł czy handel¹⁶³.

Przemianom polityki wewnętrznej towarzyszyła redefinicja celów i założeń polskiej polityki zagranicznej, którą tworzyły trzy główne filary¹⁶⁴. Były to, po pierwsze, relacje z najbliższym otoczeniem Polski, zwłaszcza ZSRR i krajami socja-

159 Zawieszano też stosunki dyplomatyczne z Ekwadorem. Zob. R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku. Główne kierunki – Fakty – Ludzie – Wydarzenia*. Zakrzewo 2009, s. 111.

160 Ibidem, s. 110.

161 Podejście to stanowiło pewną rozbieżność w stosunkach polsko-kubańskich, gdyż rząd w porewolucyjnej Hawanie sceptycznie podchodził do idei pokojowego współlistnienia państw o odmiennych ustrojach politycznych. Zob. J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 35; R. KUPIECKI, K. SZCZEPANIK: *Polityka zagraniczna Polski 1918–1994*. Warszawa 1995, s. 44.

162 J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 29.

163 Ibidem, s. 27.

164 *20 lat polityki zagranicznej Polski Ludowej*. Red. A. KRUCZKOWSKI et al. Warszawa 1964, s. 12.

listycznymi; po wtóre, współpraca z rozwiniętymi państwami kapitalistycznymi (zgodnie z zasadą pokojowego współistnienia z państwami o odmiennym ustroju społeczno-politycznym); po trzecie, prowadzenie aktywnej polityki wobec państw Trzeciego Świata (jako bezpośrednia konsekwencja założenia o solidarności i braterskiej pomocy względem państw rozwijających się)¹⁶⁵. Na tej podstawie realizowano współpracę Polski między innymi z państwami Ameryki Łacińskiej, na przykład z Kubą, socjalistyczną po 1959 roku, czy Nikaraguą, przechodzącą w latach 70. XX wieku przemiany, wspierane przez polskie władze¹⁶⁶.

Decyzja o wyborze na głowę Kościoła katolickiego kardynała z kraju socjalistycznego miała swoje konsekwencje nie tylko dla Polski, ale też dla sytuacji politycznej na świecie pod koniec XX wieku. Od sierpnia 1980 roku w Polsce zyskiwał na sile NSZZ „Solidarność”, którego liczba członków masowo się zwiększała. Decyzja o wprowadzeniu w naszym kraju stanu wojennego, 13 grudnia 1981 roku, oraz zmieniające się od połowy 1985 roku uwarunkowania międzynarodowe PRL wpłynęły na przyspieszenie zmian wewnątrzpaństwowych. W dniu 6 lutego 1989 roku rozpoczęły się obrady Okrągłego Stołu, w których uczestniczyli przedstawiciele władz PRL, opozycji i polskiego Kościoła. Negocjacje te uczyniły możliwym zorganizowanie wyborów parlamentarnych z udziałem opozycji, a także zainicjowały proces transformacji ustrojowej, co w połączeniu z przemianami na arenie międzynarodowej wyzwoliło Polskę spod sowieckiej dominacji.

1.2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)

Ład międzynarodowy kształtujący się od końca lat 40. XX wieku tworzyły wyraźnie zarysowane i antagonistyczne systemy oraz reprezentowane przez nie bloki państw. Znajdowały się one pod politycznym przywództwem – Związku Radzieckiego (blok komunistyczny lub wschodni) lub Stanów Zjednoczonych (blok zachodni). Państwa te uczestniczyły w rywalizacji na płaszczyźnie polityczno-ideologicznej, gospodarczej i militarnej. Istniała także grupa państw niezaangażowanych (część państw azjatyckich, afrykańskich i regionu Ameryki Łacińskiej), które pozostały niezależne w zimnowojennej rywalizacji¹⁶⁷. Okres zimnej wojny, aż do rozpadu układu bipolarnego, można podzielić na

165 R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010, s. 17.

166 J. ZAJĄC, R. ZIĘBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 35–36.

167 W 1961 roku w Belgradzie odbyła się konferencja, na której powołano Ruch Państw Niezaangażowanych (ang. Non-Aligned Movement, NAM). Ruch skupiał ponad 100 państw niezwiązanych z istniejącymi w czasie zimnej wojny blokami politycznymi.

kilka głównych etapów według kryterium kluczowych wydarzeń wówczas się rozgrywających.

W pierwszych latach po wojnie (1945–1947), charakteryzujących się rozpadem wielkiej koalicji i podziałem Europy, zwiększał się zasięg politycznego oddziaływania Związku Radzieckiego na świecie. Stany Zjednoczone, sprzeciwiające się rosnącej pozycji ZSRR, realizowały tzw. doktrynę powstrzymywania, między innymi przez wprowadzenie doktryny Trumana czy planu Marshalla, by zapobiec rozprzestrzenianiu się radzieckiej dominacji w Europie.

Do nasilenia konfrontacji zimnowojennej doszło w latach 1948–1953, czego przejawem były między innymi: podział Niemiec i pierwszy kryzys berliński (1948–1949), wojna na półwyspie koreańskim (1950–1953) oraz zbrojenia prowadzone w USA i ZSRR. Jednocześnie następowała konsolidacja i instytucjonalizacja bloków wschodniego i zachodniego, poprzez tworzenie struktur współpracy oraz sojuszy (na przykład NATO, Rady Europy, Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, Układu Warszawskiego).

Do 1962 roku trwał okres konfrontacji międzyblokowej, a także kształtowania się podstaw równowagi sił między Wschodem a Zachodem¹⁶⁸. Dochodziło wówczas do konfliktów zbrojnych i kryzysów w Europie i na świecie, takich jak na przykład: rewolucja węgierska (1956), kryzys sueski (1956), drugi kryzys berliński (zakończony utworzeniem w 1961 roku muru oddzielającego Berlin Zachodni od Wschodniego) czy kryzys kubański (1962), poprzedzony interwencją USA w Zatoce Świń (1961). To ostatnie wydarzenie było bezpośrednią konsekwencją rewolucji kubańskiej z 1959 roku, podczas której obalono, mającego poparcie USA, kubańskiego przywódcę Fulgencia Batistę. W wyniku rewolucji władzę na Kubie przejął Fidel Castro (właśc. Fidel Alejandro Castro Ruz), którego rządy z czasem nabrały prokomunistycznego charakteru.

W Ameryce Łacińskiej, będącej tradycyjną strefą oddziaływania Stanów Zjednoczonych, państwa europejskie traciły swoje wpływy na rzecz USA¹⁶⁹. Jednym z głównych celów polityki amerykańskiej w tamtym czasie było niedopuszczenie do wzrostu znaczenia Związku Radzieckiego i ideologii komunistycznej na kontynencie amerykańskim¹⁷⁰. Przejawem zacieśniania relacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a państwami latynoamerykańskimi było przekształcenie systemu

¹⁶⁸ J. KUKUŁKA: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1996, s. 121–133.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 117.

¹⁷⁰ Tym bardziej że przychylny Stanom Zjednoczonym rząd został obalony nie tylko na Kubie, ale także w innych państwach Ameryki Łacińskiej, na przykład w Boliwii (1952), Peru (1956), Kolumbii (1957), Wenezueli (1958), a także w Salwadorze (1960), Gwatemali (1957) i Dominikanie (1961). Zob. J. KUKUŁKA: *Historia współczesna...*, s. 161.

panamerykańskiego w międzyamerykański¹⁷¹, usankcjonowane powołaniem w 1948 roku Organizacji Państw Amerykańskich (OPA). Zgodnie z ustaleniami tej organizacji, każdy atak ze strony któregokolwiek państwa przeciwko państwu amerykańskiemu miał być postrzegany jako wymierzony przeciwko wszystkim państwom członkowskim¹⁷². W 1954 roku, na Konferencji Międzyamerykańskiej

---

171 Panamerykanizm rozwijał się w krajach Ameryki Łacińskiej od początków XIX wieku. Jego głównym założeniem było przekonanie o konieczności przeciwstawiania się powtórnej kolonizacji tych krajów przez państwa europejskie oraz ścisłej współpracy politycznej i gospodarczej państw obydwu kontynentów amerykańskich pod patronatem Stanów Zjednoczonych. Służyła temu między innymi doktryna Monroego, opracowana przez sekretarza stanu USA Johna Quincy'ego Adamsa, a ogłoszona przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Jamesa Monroego w 1823 roku. Zgodnie z nią przyjmowano, że Ameryka jest niepodległa i nie może od tej pory być uważana za teren przyszłej kolonizacji europejskiej. Zob. J. MONROE: Seventh Annual Message [orędzie prezydenta Jamesa Monroego wygłoszone 2 grudnia 1823 roku na forum Kongresu]. The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29465> [dostęp: 4.06.2016]. Zacieśnianie współpracy Stanów Zjednoczonych z państwami Ameryki Łacińskiej poprzez przekształcenie systemu panamerykańskiego w międzyamerykański miało na celu przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się idei międzynarodowego komunizmu w regionie. Praktycznym wyrazem wzmocnienia współpracy politycznej i przyjaznych stosunków pomiędzy USA a państwami latynoamerykańskimi była instytucjonalizacja relacji poprzez utworzenie w 1948 roku na konferencji w Meksyku Organizacji Państw Amerykańskich (OPA). Pierwszym filarem systemu międzyamerykańskiego stał się traktat podpisany na konferencji w Rio de Janeiro w 1947 roku. Zgodnie z jego postanowieniami każdy atak zbrojny wymierzony przeciwko jakemukolwiek państwu amerykańskiemu zostanie uznany za atak na wszystkie państwa amerykańskie. Traktat zobowiązywał również państwa amerykańskie do udzielenia w takim wypadku zbiorowej pomocy zaatakowanemu państwu. Działania takie miałyby zostać podjęte, zanim Rada Bezpieczeństwa ONZ wydałaby decyzję o zastosowaniu stosownych środków w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Kontrowersyjny był zapis pozwalający na ingerencję Stanów Zjednoczonych także w obliczu innych wymienionych w traktacie zagrożeń, takich jak agresja niebędąca atakiem zbrojnym, konflikt pozakontynentalny czy sytuacja, która mogłaby doprowadzić do zagrożenia pokoju na kontynencie amerykańskim. W związku z tym ostatnim zapisem państwa latynoamerykańskie obawiały się nadmiernej ingerencji USA w ich politykę wewnętrzną, ze względu na nieprecyzyjność oraz dowolność interpretacji sformułowania „sytuacji mogących doprowadzić do zagrożenia pokoju na kontynencie amerykańskim”. W 1948 roku na IX Międzynarodowej Konferencji Państw Amerykańskich w Bogocie podpisano Kartę Organizacji Państw Amerykańskich (OPA na mocy tego dokumentu została powołana do życia) oraz Międzyamerykański układ o pokojowym rozwiązywaniu sporów (tzw. pakt bogotański), które wraz ze wspomnianym traktatem z Rio stworzyły trzy filary systemu międzyamerykańskiego. Zob. W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*. Warszawa 2000, s. 41–104.

172 W obawie przed rozprzestrzenianiem się opcji lewicowej w Ameryce Łacińskiej Waszyngton wspierał w latach 50. XX wieku przewroty prawicowe i przychylnie Stanom

w Caracas, państwa półkuli zachodniej uchwałyły z kolei antykomunistyczną rezolucję i opowiedziały się za budową systemu demokratycznego¹⁷³.

Lata 1962–1969 to w stosunkach międzynarodowych z jednej strony okres konfrontacji, a z drugiej prób dialogu pomiędzy dwoma antagonistycznymi blokami (między innymi podjęto wówczas inicjatywy o charakterze rozbrojeniowym)¹⁷⁴. Do konfliktów zbrojnych dochodziło między innymi na Dalekim Wschodzie (druga wojna wietnamska, wojna chińsko-indyjska czy spór Indii z Pakistanem o Kaszmir) i w regionie Bliskiego Wschodu (wojna sześciodniowa). W całej dekadzie lat 60. XX wieku miały miejsce konflikty regionalne i kryzysy polityczne, przejawiające się między innymi pogorszeniem się stosunków chińsko-radzieckich czy jednym z ważniejszych wydarzeń tego okresu w Europie, jakim była, stłumiona przez wojska Układu Warszawskiego w 1968 roku, Praska Wiosna.

W Ameryce Łacińskiej Stany Zjednoczone podejmowały wzmożoną działalność na rzecz łagodzenia prokubańskich nastrojów oraz inspirowania, zgodnych z interesami Waszyngtonu, wydarzeń w regionie. Stąd też w latach 60. XX wieku w regionie latynoamerykańskim doszło do całej serii wojskowych zamachów stanu, w wyniku których władzę przejmowały prawicowe dyktatury¹⁷⁵. Lata 60. i 70. XX wieku stanowiły jednocześnie okres integracji ekonomicznej państw Ameryki Łacińskiej, czego przejawem było utworzenie w 1961 roku Stowarzyszenia Wolnego Handlu Ameryki Łacińskiej (hiszp. Asociación Latinoamericana de Libre Comercio, ALALC), w 1969 roku – Wspólnoty Andyjskiej (hiszp. Comunidad Andina), zaś w 1973 roku – Karaibskiej Wspólnoty i Wspólnego Rynku (ang. The Caribbean Community and Common Market, CARICOM).

W okresie odprężenia, przypadającym na lata 1970–1979, nastąpiło ożywienie współpracy na linii Wschód–Zachód. Świadczyła o tym między innymi zainicjowana w 1972 roku Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, w której wzięły udział Stany Zjednoczone, Kanada oraz państwa europejskie należące do NATO, a także państwa członkowskie Układu Warszawskiego¹⁷⁶.

Zjednoczonym rządy, między innymi w Wenezueli (w 1945 i 1952 roku), Peru (1948), Boliwii (1951), na Kubie (1952), w Kolumbii (1953), Paragwaju (1954), Argentynie (1955), Brazylii (1954), Nikaragui (gdzie dyktatura Somoźów trwała 43 lata, od 1936 do 1979 roku), Dominikanie (gdzie w latach 1930–1961 rządził gen. Rafael Trujillo), Gwatemali (1954). Zob. *ibidem*, s. 92, 125, 149.

173 *Ibidem*, s. 129–130, 135–138.

174 J. KUKUŁKA: *Historia współczesna...*, s. 147–159.

175 Stało się to między innymi w Boliwii (1964), Ekwadorze, Gwatemali, Hondurasie, Dominikanie (bezpośrednia interwencja zbrojna USA w 1963 roku) czy w Brazylii (1964). Zob. W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe...*, s. 246–247.

176 Akt końcowy KBWE, zwany Wielką Kartą Pokoju, został podpisany w 1975 roku w Helsinkach przez wiele państw europejskich i azjatyckich, a także Stany Zjednoczone oraz Kanadę. R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku...*, s. 135.

W tym samym roku USA i ZSRR podpisały pierwszy z układów o ograniczeniu zbrojeń strategicznych – SALT I (ang. Strategic Arms Limitation Treaty). Ponadto w latach 70. XX wieku doszło do zawarcia układów o normalizacji stosunków wzajemnych między Republiką Federalną Niemiec (RFN) a państwami socjalistycznymi, w tym PRL¹⁷⁷. Efektem osłabienia tendencji zimnowojennych była intensyfikacja kontaktów politycznych i gospodarczych między państwami bloku wschodniego i zachodniego. Zwiększyła się także liczba kredytów zaciąganych na Zachodzie przez państwa socjalistyczne (co wkrótce doprowadziło do ich znacznego zadłużenia).

Lata 70. XX wieku to czas, kiedy w niektórych państwach Ameryki Środkowej umacniały się wpływy komunistyczne, czego dowodem było zwycięstwo w 1979 roku lewicowego Sandinowskiego Frontu Wyzwolenia Narodowego w Nikaragui. Do władzy powrócili także po wielu latach zwolennicy Juana Peróna w Argentynie, a w 1973 roku on sam ponownie objął urząd prezydenta tego kraju¹⁷⁸. Wśród państw latynoamerykańskich nasilały się dążenia do niezależnienia się od Stanów Zjednoczonych. Świadczyły o tym między innymi działania rządu w Panamie, usiłującego przejąć kontrolę nad Kanałem Panamskim¹⁷⁹, czy polityka silnego gospodarzo Meksyku, który posiadając zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego, osłabił pozycję USA w Ameryce Łacińskiej poprzez zdywersyfikowanie swoich partnerów zagranicznych¹⁸⁰. Również Brazylia zdeprecjonowała USA jako partnera politycznego, na rzecz rozwijania kontaktów z Europą¹⁸¹.

Stany Zjednoczone nie zrezygnowały jednak z prowadzenia zdecydowanej polityki mającej na celu powstrzymanie rozwoju lewicowych rządów i ideologii w Ameryce Łacińskiej. W Chile w 1973 roku wojsko (przy wsparciu USA) dokonało krwawego zamachu stanu, w którym zginął antyamerykański prezydent Salvador Allende, a rządy w państwie objął proamerykański generał Augusto Pinochet¹⁸².

W latach 1979–1984 obserwowano wzrost napięcia w stosunkach globalnych. Zwiastunem ponownego nasilenia się rywalizacji zimnowojennej była

177 Wspomniane układy zawarły z RFN: ZSRR (1970), Polska Rzeczpospolita Ludowa (1970), Niemiecka Republika Demokratyczna (1972) oraz Czechosłowacka Republika Socjalistyczna (1973).

178 W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe...*, s. 301–302.

179 Ibidem, s. 266–267.

180 Dodatkowo rząd meksykański utrzymywał dobre stosunki z Kubą, Nikaraguą i Panamą.

181 W 1977 roku rząd Brazylii wypowiedział układ wojskowy ze Stanami Zjednoczonymi i wycofał się z planu utworzenia bloku wojskowego, który miał objąć jeszcze Argentynę i RPA. Zob. J. KUKUŁKA: *Historia współczesna...*, s. 267.

182 W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe...*, s. 302–304.

radziecka interwencja w Afganistanie w 1979 roku oraz wprowadzenie w 1981 roku stanu wojennego w Polsce. W konsekwencji państwa zachodnie ustanowiły sankcje zarówno wobec naszego kraju, jak i wobec ZSRR. Okres ten charakteryzował się międzyblokowym wyścigiem zbrojeń oraz ideologizacją stosunków gospodarczych¹⁸³. Wieloaspektowym i zdecydowanym działaniem USA wobec państw bloku wschodniego towarzyszyły próby nawiązania porozumienia z ZSRR.

Jednym z założeń polityki prowadzonej przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Reagana było wspieranie reżimów autorytarnych w państwach Trzeciego Świata, które angażowały się w walkę z komunizmem, czemu służyło udzielanie pomocy siłom partyzanckim w Afryce i Ameryce Środkowej.

W latach 80. XX wieku międzynarodowe uwarunkowania polityki zagranicznej PRL zaczęły się zmieniać. Na czele KPZR stanął Michaił Gorbaczow, którego polityka doprowadziła do wprowadzenia reform ustrojowych w państwach socjalistycznych. Ostatecznie wywołały one, wbrew zamierzeniom ich twórców, przyspieszenie przemian prowadzących do upadku niewydolnego gospodarczo i politycznie systemu komunistycznego. Rozpad ładu dwubiegunowego stworzył przestrzeń dla kształtowania się nowego systemu międzynarodowego.

Przełom lat 80. i 90. XX wieku to również w państwach Ameryki Łacińskiej początek okresu przemian demokratycznych i głębokich reform gospodarczych oraz tworzenia cywilno-parlamentarnych struktur politycznych. W Ameryce Środkowej proces ten wiązał się z pokojowym rozwiązywaniem konfliktów zbrojnych¹⁸⁴, zaś w Ameryce Południowej – na przykład w Argentynie, Brazylii, Chile – z upadkiem represyjnych dyktatur wojskowych¹⁸⁵. Do przyspieszenia zachodzących zmian przyczynił się kryzys gospodarczy z lat 80. XX wieku i coraz głębsze problemy społeczno-ekonomiczne¹⁸⁶, którym dotychczasowe rządy nie były w stanie sprostać.

---

183 J. KUKUŁKA: *Historia współczesna...*, s. 290–299.

184 Ibidem, s. 494.

185 W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe...*, s. 364, 370–378.

186 Lata 80. XX wieku w Ameryce Łacińskiej to tzw. stracona dekada (hiszp. *la década perdida*). Obserwowano w tym czasie znaczne pogorszenie się najważniejszych wskaźników ekonomicznych, dotyczących bezrobocia, ubóstwa, poziomu inflacji, ochrony zdrowia, budownictwa mieszkaniowego itp.

1.3. Polityka Polski¹⁸⁷ wobec wybranych państw Ameryki Łacińskiej w okresie zimnowojennym

Stosunki dwustronne Polski z państwami Ameryki Łacińskiej od zakończenia II wojny światowej do przełomu 1989 i 1990 roku należy postrzegać przez pryzmat zimnowojennej rywalizacji dwóch bloków (wschodniego i zachodniego) oraz podporządkowania polskiej polityki zagranicznej po 1945 roku interesom Kremla. Mimo że wystąpiło w tym czasie pewne zainteresowanie rozwojem współpracy PRL z niektórymi państwami regionu Ameryki Łacińskiej, to kierunek latynoamerykański stanowił margines w polityce zagranicznej naszego kraju.

W drugiej połowie lat 40. i na początku lat 50. XX wieku dużą rolę w stosunkach Polski z regionem latynoamerykańskim odgrywała polska placówka dyplomatyczna w Argentynie, która sprawowała nadzór także nad sprawami w Boliwii, Chile, Paragwaju, Urugwaju i Peru. Szerokie kompetencje miało też polskie poselstwo w Meksyku, którego działalność rozciągała się na region karaibski i część Ameryki Południowej. Polska placówka dyplomatyczna funkcjonowała również od 1948 roku w Brazylii. W kręgu politycznego zainteresowania Polski znalazły się ponadto Urugwaj i Paragwaj, z którymi planowano nawiązać relacje dyplomatyczne i handlowe¹⁸⁸.

Departament III Ministerstwa Spraw Zagranicznych PRL, odpowiedzialny w latach 50. XX wieku za kontakty z Ameryką Łacińską, swą działalność w odniesieniu do krajów tego regionu koncentrował jednak na pozyskiwaniu informacji dotyczących ZSRR, w zakresie kwestii ideologicznych, klasy robotniczej oraz atmosfery politycznej¹⁸⁹.

Mimo że w okresie narastania konfrontacji zimnowojennej kontakty dyplomatyczne Polski z krajami regionu Ameryki Łacińskiej nie układały się najlepiej, to istniały przejawy dążenia do zacieśniania relacji, zwłaszcza w dziedzinie ekonomicznej, czego przykładem była polsko-argentyńska umowa handlowa i finansowa z 1952 roku. Potencjalnym partnerem do współpracy pozostawała Brazylia, z którą jeszcze przed wojną łączyły nasz kraj szerokie kontakty. Należy jednak zaznaczyć, że również w przypadku tego państwa nie brakowało

---

¹⁸⁷ Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) była oficjalną nazwą państwa od 1952 roku. Wcześniej, w latach 1944–1952, obowiązywała nazwa Rzeczpospolita Polska, potocznie – Polska Ludowa. Podrozdział 1.3 dotyczy okresu rozpoczynającego się od 1944 roku aż do początku przemian ustrojowych w Polsce, zainicjowanych w 1989 roku.

¹⁸⁸ W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej*. T. 6: 1944/1945–1989. Warszawa 2010, s. 25–30, 397, 401.

¹⁸⁹ Ibidem, s. 43, 396–397.

polityczno-ideologicznych incydentów, których konsekwencją było utrudnianie funkcjonowania polskiego konsulatu w Kurytybie¹⁹⁰.

W 1959 roku, po zwycięstwie rewolucji na Kubie, w wyniku której odsunięto od władzy mającego poparcie Stanów Zjednoczonych kubańskiego dyktatora (w latach 1952–1959) Fulgencia Batistę, stosunki PRL z Hawaną uległy intensyfikacji. Pewne ożywienie nastąpiło także w relacjach Polski z innymi państwami regionu latynoamerykańskiego, w zakresie współpracy nie tylko gospodarczej, ale także politycznej (zarówno w wymiarze dwustronnym, jak i na forum międzynarodowym, zwłaszcza w ramach ONZ). W efekcie w 1960 roku odbyła się podróż wiceministra spraw zagranicznych PRL Józefa Winiewicza do Argentyny, Urugwaju, Brazylii i Meksyku¹⁹¹. Ponadto w Ministerstwie Spraw Zagranicznych PRL powstał Departament ds. Ameryki Łacińskiej. Z kolei w kwietniu 1969 roku Polska i Peru nawiązały stosunki dyplomatyczne na szczeblu ambasad, a także zaczęły rozwijać współpracę na płaszczyźnie gospodarczej¹⁹².

Lata 70. XX wieku to okres dynamicznego wzrostu wymiany handlowej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej, czemu sprzyjała łatwość kredytowania zewnętrznego i otwierania się polskiej gospodarki na kontakty z państwami kapitalistycznymi. Formalnie najważniejszymi partnerami naszego kraju pozostawała Kuba i Nikaragua, jednak znaczenie zyskały także Wenezuela, Kolumbia, Ekwador i Panama. Zwiększyła się też liczba polskich placówek dyplomatycznych, które podniesiono do rangi ambasad. Nowe przedstawicielstwa PRL utworzono w Chile, Urugwaju i Wenezueli¹⁹³.

Zmienił się natomiast kształt środowisk polonijnych w Ameryce Łacińskiej, które znacznie różniły się od skupisk sprzed II wojny światowej¹⁹⁴. Działalność powojennych organizacji polonijnych rozwijała się nie tylko w krajach tradycyjnie zamieszkiwanych przez Polaków, jak Brazylia czy Argentyna, ale także w Urugwaju, Wenezueli czy Meksyku, gdzie naszych rodaków przebywało znacznie mniej. Niewielka liczba Polaków obecna była w innych państwach tego regionu (na przykład w Peru, Boliwii, Paragwaju, na Kubie)¹⁹⁵. Polacy nie tworzyli tam jednak zwartych ośrodków ani nie rozwinęli działalności orga-

190 Ibidem, s. 399.

191 Kolegium MSZ zapoznało się po powrocie Winiewicza do kraju z jego relacją z podróży do Ameryki Łacińskiej, akceptując przedstawione przez niego rekomendacje. Uznano za konieczne rozwinięcie kontaktów gospodarczych z państwami tego regionu, upatrując w handlu najlepszej drogi do poszerzenia wzajemnych relacji. Zob. ibidem, s. 581.

192 Ibidem, s. 581, 727.

193 Ibidem, s. 31.

194 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 125–127.

195 Ibidem, s. 187.

nizacyjnej na większą skalę. W większości była to ludność zasymilowana, nie dążąca do podtrzymywania tradycji i kultury swojego kraju ojczystego.

Współpraca Polski z niektórymi państwami Ameryki Łacińskiej w okresie zimnej wojny w pewnych obszarach była znaczna, jednakże w latach 80. XX wieku zaczęto się wycofywać z wielu zobowiązań pomocowych i ograniczono rozwijanie wzajemnych kontaktów gospodarczych. Postępująca tendencja spadkowa w wymianie handlowej była spowodowana między innymi kryzysem zadłużeniowym krajów latynoamerykańskich oraz podobnymi problemami Polski.

Warto zaznaczyć, że czy to po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, czy w okresie PRL nie stworzono spójnej i konsekwentnej polityki wobec Ameryki Łacińskiej, której znaczenie w stosunkach zewnętrznych Polski było marginalne. Charakter relacji naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi opierał się głównie na przekonaniu, że jest to region egzotyczny, odległy i potrzebujący pomocy, z którego niewiele, poza dorobkiem cywilizacyjno-kulturowym i surowcami, można czerpać. Trzeba zaznaczyć, że realia rywalizacji zimnowojennej, nastawionej głównie na osiągnięcie określonych korzyści polityczno-ideologicznych i ekonomicznych, między innymi w krajach regionu Ameryki Łacińskiej, również nie sprzyjały tworzeniu pozytywnego obrazu tej części świata w percepcji polskiego społeczeństwa.

1.3.1. Brazylia

Brazylia we wrześniu 1945 roku oficjalnie uznała Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej RP. Jednocześnie władze obu państw wyraziły wolę wznowienia stosunków dyplomatycznych na szczeblu poselstw. Polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne ustanowiono w tym kraju latem 1946 roku, zaś rok później swoją działalność rozpoczęło brazylijskie poselstwo w Warszawie. Ponownie nawiązane stosunki polityczne cechowały się jednak mniejszą intensywnością niż przed wojną¹⁹⁶.

Do połowy lat 50. XX wieku kontakty polityczne w stosunkach dwustronnych były znacznie ograniczone. Charakter relacji determinował fakt reprezentowania od 1948 roku przez polskie przedstawicielstwo interesów Związku Radzieckiego, z którym Brazylia zerwała stosunki dyplomatyczne w październiku 1947 roku¹⁹⁷. Do obowiązków polskich konsulów należała między innymi opieka nad obywatelami radzieckimi, często uznawanymi przez władze stanowe i federalne za „jednostki niepożądane i szkodliwe dla ustroju politycznego Brazylii”¹⁹⁸. Praktycznym

196 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 6.

197 Ibidem.

198 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 48.

wyrazem ochłodzenia w relacjach dwustronnych było przemianowanie polskiego konsulatu w Kurytybie z Konsulatu Generalnego na Konsulat RP, a następnie, w 1952 roku, jego czasowe zamknięcie. Działalność placówki na prawach konsulatu generalnego wznowiono, dzięki polskim staraniom, dopiero w 1957 roku¹⁹⁹.

Oficjalne wznowienie przez Brazylię w 1961 roku stosunków dyplomatycznych ze Związkiem Radzieckim przyczyniło się do intensyfikacji polsko-brazylijskich kontaktów politycznych. Przejawem ożywienia dwustronnych relacji międzyparlamentarnych i międzyrządowych był przyjazd do Brazylii w marcu 1960 roku delegacji Sejmu PRL, a dwa miesiące później rewizyta reprezentantów parlamentu brazylijskiego w Polsce. W 1962 roku z kolei do Polski przybył minister spraw zagranicznych Brazylii Francisco Clementino de San Tiago Dantas, a Brazylię odwiedził minister handlu zagranicznego PRL Witold Trąmpczyński²⁰⁰. Nawiązanie kontaktów parlamentarnych oznaczało wyjście poza sferę relacji gospodarczych, która należała do najbardziej zaawansowanych w stosunkach Polski z Brazylią w omawianym okresie. Niewątpliwie jednak pozytywne doświadczenia w relacjach handlowych sprzyjały intensyfikacji współpracy także w innych obszarach²⁰¹.

Ożywienie kontaktów politycznych nie trwało jednak długo. Po dokonanim w Brazylii wojskowym zamachu stanu w 1964 roku (w wyniku którego na czele państwa stanęło wojsko) nastąpił regres. Dopiero w 1981 roku oficjalną wizytę w Brazylii złożył minister spraw zagranicznych Józef Czyrek. Z kolei w 1988 roku, podczas 40. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, doszło do pierwszego w historii stosunków bilateralnych spotkania na najwyższym szczeblu, premiera Wojciecha Jaruzelskiego z prezydentem Brazylii José Sarneyem²⁰².

Mimo że uwarunkowania zimnowojenne nie sprzyjały rozwojowi relacji politycznych pomiędzy Polską a Brazylią, to tendencja ta nie objęła wzajemnych kontaktów gospodarczych i handlowych. Już w latach 40. XX wieku zaistniały możliwości ich rozwoju. W 1948 roku Brazylia odnotowała dodatnie saldo handlowe w wymianie z Polską (podczas gdy w ogólnej wymianie handlowej tego kraju występował deficyt)²⁰³. Podstawy prawno-traktatowe współpracy gospodarczej stwarzały umowa handlowa i układ płatniczy z 1952 roku²⁰⁴

199 Ibidem, s. 49.

200 Ibidem, s. 50.

201 Ibidem.

202 Ibidem, s. 51.

203 Ibidem, s. 49.

204 Nie była to jednak pierwsza umowa handlowa zawarta pomiędzy Polską a Brazylią. W okresie międzywojennym funkcję tę pełniło prowizorium handlowe podpisane w lutym 1932 roku, prolongowane w lipcu 1936 roku. Zob. E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 68.

(później zastąpione umową handlową z listopada 1954 roku oraz układem płatniczym z kwietnia 1954 roku)²⁰⁵.

Pośrednim efektem ocieplenia stosunków radziecko-brazylijskich było przeniesienie relacji handlowych pomiędzy Brazylią a PRL na wyższy poziom formalno-prawny i instytucjonalny. Na początku lat 60. XX wieku oficjalne ustalenia gospodarcze z lat wcześniejszych poszerzono o umowę dotyczącą współpracy naukowo-technicznej oraz umowę o wymianie kulturalnej, naukowej i technicznej²⁰⁶. Dokumentem uzupełniającym prawną podbudowę współpracy gospodarczej było porozumienie o transporcie morskim zawarte między rządem PRL a rządem Brazylii w 1976 roku²⁰⁷.

Szczególny rozkwit polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej nastąpił w połowie lat 70. XX wieku i trwał do początku kolejnego dziesięciolecia. W 1975 roku podpisano w Brasílii porozumienie handlowe oraz umowę o dostawie polskiego węgla koksującego i brazylijskiej rudy żelaza. W tym samym roku zawarto umowę międzybankową w sprawie udzielenia Polsce kredytu przez stronę brazylijską na rozwój przemysłu siarkowego²⁰⁸, a także na zwiększenie mocy produkcyjnych polskiego górnictwa węglowego. Polska z kolei kredytowała brazylijską rozbudowę bazy wydobywania i przetwórstwa magnezytu. Dzięki temu oba kraje zapewniły sobie na długie lata własne źródła surowców.

W latach 1975–1981 obroty handlowe nie tylko osiągnęły najwyższy poziom w historii polsko-brazylijskiej wymiany handlowej, wzrastając ze 162 mln USD w 1975 roku²⁰⁹ do ponad 600 mln USD²¹⁰ (według innego źródła: 700 mln USD²¹¹) w kolejnych latach, ale także nabrały charakteru kompleksowego. Wielkość dwustronnej wymiany handlowej w tym okresie stawiała Brazylię na jednym z pierwszych miejsc w grupie krajów rozwijających się, z którymi Polska utrzymywała kontakty gospodarcze. Co prawda import z Brazylii stanowił w 1981 roku zaledwie 4% globalnego importu Polski, a eksport – 1% globalnego eksportu naszego kraju, jednak stanowiło to jednocześnie 31% polskiego importu z krajów rozwijających się i 6% polskiego eksportu do tych państw.

W strukturze towarowej polskiego eksportu do Brazylii dominowały surowce energetyczne, przede wszystkim węgiel, a także wyroby chemiczne²¹². Ważnym

205 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 49.

206 Ibidem, s. 50.

207 E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia...*, s. 62–64.

208 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 54.

209 E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia...*, s. 64.

210 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 51.

211 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 6.

212 E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia...*, s. 65.

towarem eksportowanym do Brazylii były również statki. Z Brazylii z kolei importowano głównie produkty rolno-spożywcze i surowce²¹³. Sprowadzano także wyroby i półfabrykaty dla przemysłu lekkiego, takie jak tkaniny, odzież czy obuwie i kosmetyki²¹⁴.

Kosztom znacznych ułatwień w wymianie handlowej, począwszy od 1976 roku, stały się dysproporcje między wartością eksportu a importu. Sprowadzanie towarów z Brazylii było możliwe głównie dzięki wysokim kredytom na ich zakup, jakich państwo to udzielało Polsce. Z czasem doprowadziło to do zadłużenia i trudności w wywiązywaniu się ze zobowiązań finansowych, wskutek czego doszło do poważnego kryzysu w stosunkach bilateralnych²¹⁵.

W latach 80. XX wieku zawierano kolejne umowy mające ułatwić dwustronną wymianę handlową. Przyjęto trzy porozumienia o współpracy gospodarczej Polskiej Izby Handlu Zagranicznego z Konfederacją Przemysłu Brazylii, Federacją Przemysłową stanu São Paulo oraz Federacją Przemysłową stanu Minas Gerais²¹⁶.

Polski eksport do Brazylii, poza okresowymi spadkami w połowie lat 60. XX wieku oraz w roku 1978 i 1980, utrzymywał się na względnie wysokim i stabilnym poziomie. Załamanie wymiany handlowej nastąpiło dopiero w 1982 roku. Jego bezpośrednią przyczyną był brak możliwości pozyskania nowych kredytów od brazylijskiego partnera na zakup kolejnych towarów. Impas bilateralnej wymiany handlowej utrzymywał się do końca lat 80. XX wieku²¹⁷.

Tym samym zakończył się pewien etap polsko-brazylijskich stosunków gospodarczych. Z początkiem lat 90. XX wieku oba kraje rozpoczęły proces przeobrażeń systemowych, które w Polsce były związane z upadkiem systemu socjalistycznego i budową gospodarki wolnorynkowej, zaś w Brazylii – z odejściem od polityki rozwoju opartego na substytucji importu. Przemiany te spowodowały pojawienie się zarówno nowych możliwości, jak i wyzwań w dwustronnej współpracy gospodarczej.

Wznowienie stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Brazylią po II wojnie światowej nadało oficjalnego i zinstytucjonalizowanego charakteru także relacjom na płaszczyźnie kulturalnej. W 1960 roku przedstawiciele rządów obu państw podpisali umowę o współpracy kulturalnej i naukowej. Nie opracowano jednak dotyczącego jej programu wykonawczego (nastąpiło to dopiero w latach 90. XX wieku²¹⁸).

213 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 6.

214 E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia...*, s. 67.

215 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 51.

216 E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia...*, s. 64.

217 Ibidem, s. 63, 66.

218 D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 69.

Stosunki kulturalne, zarówno w konsekwencji polityczno-ideologicznych uwarunkowań, jak i z powodu trudności finansowych obu krajów, nie były w czasie zimnej wojny rozwijane na szeroką skalę. W latach powojennych widoczne było w Polsce zainteresowanie literaturą brazylijską²¹⁹, jednak ze względu na propagandę komunistyczną lansowano głównie dzieła autorów lewicowych²²⁰. W 1976 roku uruchomiono w Katedrze Iberystyki Uniwersytetu Warszawskiego Pracownię Kultury Portugalskiej, co niewątpliwie wpłynęło korzystnie na rozpowszechnianie wiedzy i znajomości tematyki brazylijskiej w Polsce²²¹.

Dużą popularnością w Brazylii cieszył się polski film. Oprócz festiwali filmowych w Rio de Janeiro i São Paulo odbywały się tygodnie filmów polskich, podczas których brazylijska publiczność mogła zapoznać się między innymi z dorobkiem Andrzeja Wajdy, Krzysztofa Zanussiego czy Krzysztofa Kieślowskiego²²². Spore sukcesy odnotowywano na gruncie polsko-brazylijskiej współpracy w dziedzinie muzyki. Brazylijczycy byli zainteresowani twórczością nie tylko klasyków, na czele z Fryderykiem Chopinem²²³, ale także kompozytorów współczesnych, na przykład Krzysztofa Pendereckiego, który zresztą koncertował w tym kraju²²⁴.

Jeżeli chodzi o powojenne dzieje Polonusów i organizacji polonijnych w Brazylii, to można rozróżnić dwa główne okresy, lata 1945–1960 i etap od 1960 roku do początku lat 90. XX wieku. W 1945 roku cofnięto dekret nacjonalizacyjny prezydenta Vargasa, w poprzednich siedmiu latach oznaczający dla Polonii brazylijskiej poważne straty w związku z zamknięciem większości polskich szkół i organizacji. W pierwszych latach po wojnie Polacy mieszkający w Brazylii nie wykazywali większego zainteresowania wznawianiem działalności przedwojennych towarzystw. Był to proces stopniowy i dotyczył tylko części

219 Dużą popularnością cieszyła się w Polsce powieść XIX-wiecznego pisarza Bernarda Guimaraësa *Niewolnica Isaura*, rozpowszechniona w naszym kraju w latach 80. XX wieku za sprawą serialu telewizyjnego o tym samym tytule. Zob. ibidem, s. 72.

220 Lansowany w Polsce brazylijski pisarz modernistyczny (nazywany ojcem stereotypu) Jorge Amado aktywnie działał w Brazylijskiej Partii Komunistycznej, a także został laureatem Stalinowskiej Nagrody Pokoju. Był on autorem hymnów na cześć Stalina oraz entuzjastycznych reportaży z krajów bloku radzieckiego. Po tzw. czasie odwilży politycznej w 1956 roku jego popularność w Polsce zmalała. Zob. E. MILEWSKA: *Polsko-brazylijskie związki literackie*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 80.

221 Ibidem, s. 82.

222 D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią...*, s. 73.

223 W Brazylii działa Towarzystwo Chopinowskie, które zajmuje się popularyzowaniem muzyki artysty, a także przygotowaniem brazylijskich pianistów do udziału w międzynarodowych konkursach chopinowskich w Warszawie. Zob. ibidem, s. 74.

224 Ibidem.

organizacji. Najważniejszymi ośrodkami polonijnymi pozostawały stany: Parana, Rio Grande do Sul i Santa Catarina.

Nowe organizacje zajmujące się krzewieniem polskości, a także mające na celu wznowienie działalności oświatowej, zaczęły powstawać w latach 50. XX wieku. Wydarzenia w Polsce z 1956 roku przyczyniły się do ożywienia działalności Polonii brazylijskiej, czego przejawem było zorganizowanie w Paranie, pierwszego od 25 lat, zebrania polonijnych działaczy oświatowych²²⁵.

Poczynając od 1960 roku, zaczęto otwierać w Brazylii polskie szkoły, zakładać polskie organizacje i wydawać polskie gazety, zaś zrehabilitowane towarzystwo União Juventus zaczęło pełnić funkcję reprezentacyjną polskiej społeczności w Paranie²²⁶. W łonie ruchu polonijnego konsekwentnie zabiegano o zacieśnianie kontaktów z narodem polskim i kultywowanie polskich tradycji. Świadczyła o tym rosnąca liczba polskich organizacji w Brazylii, których wówczas działało około 100²²⁷. Wydarzeniem o znaczeniu przełomowym w umacnianiu polskiej społeczności był wybór kardynała Karola Wojtyły na zwierzchnika kościoła katolickiego w 1978 roku i jego wizyta w 1980 roku w Kurytybie²²⁸. Wzmocniona działalność organizacyjna polskich stowarzyszeń wynikała także z nasilających się tendencji do powracania do swoich korzeni, do kultury i tradycji kraju swoich przodków, co przekładało się na konsolidację i instytucjonalizację polskiej społeczności w tym kraju.

1.3.2. Argentyna

W latach powojennych obserwowano pozytywne tendencje w stosunkach polsko-argentyńskich, okresowo nacechowane wręcz przyjaźnią. Niezależnie jednak od ocieplenia relacji miały one przede wszystkim charakter pragmatyczny i były warunkowane, z jednej strony, polityką ówczesnej Polski, z drugiej zaś, sytuacją wewnętrzną Argentyny, gdzie władzę sprawowali wojskowi dyktatorzy.

225 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 133, 135.

226 R.Ch. WACHOWICZ: *Aspekty polityczne i ideologiczne polskiej imigracji do Brazylii 1869–1964*. W: *Obecność polska w Brazylii*. Warszawa 1996, s. 20.

227 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 155.

228 Wydarzenie to miało istotne znaczenie dla postrzegania Polaków przez brazylijskie społeczeństwo, którego nastroje, w wyniku nacjonalistycznych rządów Vargasa (1930–1945, 1951–1954), stały się bardziej radykalne i nieprzychylnie w odniesieniu do mniejszości narodowych, w tym Polaków. Wybór naszego rodaka na głowę Kościoła katolickiego nie tylko przyczynił się do wzrostu samooceny polskiej społeczności w Brazylii, ale także korzystnie wpłynął na postrzeganie grup polonijnych przez brazylijskie (jak również innych krajów Ameryki Łacińskiej) społeczeństwo, jako swego rodzaju pośredników między papieżem a narodami regionu latynoamerykańskiego. M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 83.

Warte podkreślenia jest to, że Argentyna była pierwszym krajem Ameryki Łacińskiej, który po II wojnie światowej nawiązał z Polską stosunki dyplomatyczne. Do wymiany not dyplomatycznych doszło w 1946 roku w Londynie. Polskie poselstwo w Buenos Aires wznowiło swoją działalność w 1947 roku, natomiast argentyńskie w Warszawie – jeszcze w grudniu 1946 roku. Ze względu na przyjazne stosunki pomiędzy naszymi państwami oba przedstawicielstwa dyplomatyczne podniesiono w 1964 roku do rangi ambasad²²⁹.

W celu intensyfikacji kontaktów politycznych nawiązano współpracę między-parlamentarną. Wydarzeniem nie bez znaczenia dla dalszych stosunków polsko-argentyńskich był powrót do władzy w latach 70. XX wieku, po obaleniu rządów wojskowych w tym kraju, peronistów. Na fali przemian politycznych w Argentynie Juan Domingo Perón²³⁰ ponownie objął urząd prezydenta, co przyjęto z zadowoleniem w polskich kręgach politycznych²³¹. W 1974 roku, na zaproszenie Sejmu PRL, z oficjalną wizytą przybyła do Polski delegacja Kongresu Narodowego Republiki Argentyńskiej w Warszawie²³².

Państwa budowały wzajemne relacje także na płaszczyźnie gospodarczej. Formalno-prawną podstawą tych kontaktów były konwencja handlowa i płatnicza podpisana w 1948 roku oraz zawarty pół roku później układ w sprawie odblokowania polskich kapitałów w Argentynie. O woli rozwijania stosunków gospodarczych świadczyły kolejne dwustronne umowy i porozumienia, w tym układ międzyrządowy w sprawie wyeliminowania podwójnego opodatkowania w transporcie morskim (obowiązujący od 1946 roku)²³³. Oba państwa liczyły na współpracę przede wszystkim w dziedzinie gospodarki morskiej, a także górnictwa węgla kamiennego i hutnictwa²³⁴.

Intensyfikacja polsko-argentyńskich stosunków handlowych nastąpiła jednak dopiero w 1968 roku, kiedy to zawarto w Buenos Aires międzyrządową umowę handlową, zawierającą klauzulę największego uprzywilejowania dotyczącą obu krajów²³⁵. Dokument stanowił ważny krok w uzupełnianiu formalno-prawnych podstaw rozwijających się relacji gospodarczych. W rezultacie zwiększyła się dwustronna wymiana handlowa. Z ekonomicznego punktu widzenia, kluczowe znaczenie miały również kolejne uregulowania, z 1974 roku, dotyczące współpracy w dziedzinie górnictwa i rybołówstwa²³⁶.

229 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 47–48.

230 Argentyński wojskowy i polityk, prezydent Argentyny w latach 1946–1955 i 1973–1974.

231 W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 725–726.

232 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 51.

233 E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna...*, s. 53–54.

234 W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 726.

235 E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna...*, s. 54.

236 Umowa w zakresie górnictwa przewidywała współpracę Polski i Argentyny przy zagospodarowaniu zagłębia węglowego Rio Turbio w Argentynie. Dążono do skorzystania

W 1977 roku, w związku z ponownym przejściem władzy w Argentynie przez wojsko, kontakty gospodarcze z Polską uległy osłabieniu, gdyż obie strony nie przejawiały zainteresowania współpracą z krajem należącym do przeciwnego obozu politycznego. Mimo to, na początku lat 80. XX wieku podpisano kilka umów gospodarczych. Pierwszą, była zawarta w 1982 roku umowa międzyresortowa o współpracy w górnictwie (obejmująca wspólne prace poszukiwawcze, roboty górnicze, przeróbkę oraz wzbogacanie materiałów). W 1983 roku podpisano konwencję o współpracy w dziedzinie weterynarii oraz umowę międzyresortową w sprawie warunków weterynaryjnych i zdrowotnych, wymaganych przy imporcie, eksporcie i transporcie zwierząt żywych oraz produktów pochodzenia zwierzęcego²³⁷.

Początek lat 80. XX wieku przyniósł istotne zmiany w obustronnych stosunkach handlowych. Do 1980 roku znaczna części importu z Argentyny była realizowana w ramach korzystnych kredytów udzielanych Polsce przez banki argentyńskie. Pogarszająca się sytuacja gospodarcza Argentyny oraz opóźnienia w spłacie zaciąganych przez stronę polską kredytów wymusiły przejście na zakupy gotówkowe, co doprowadziło do spadku importu z tego kraju. W efekcie oba kraje uzgodniły umowę w sprawie wymiany kompensacyjnej; została podpisana w 1984 roku w formie protokołu do umowy handlowej. Jednocześnie zawarto porozumienie pomiędzy Bankiem Handlowym w Warszawie a Bankiem Centralnym Argentyny o wzajemnym udzieleniu kredytu na finansowanie zakupów do wysokości 40 mln USD²³⁸.

W strukturze towarowej polskiego importu z Argentyny w latach 50. i 60. XX wieku dominowały surowce pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, a także produkty chemiczne. W połowie lat 80. XX wieku importowano również statki morskie i wyroby przemysłu elektromaszynowego²³⁹. Polski eksport do Argentyny koncentrował się natomiast na wyrobach przemysłu elektromaszynowego, paliwie i energii oraz wyrobach przemysłu chemicznego²⁴⁰. W szczytowym okresie wartość wymiany handlowej pomiędzy Polską a Argentyną przekraczała 100 mln USD²⁴¹. Mimo imponującej wartości obrotów, od lat 60. XX wieku

---

z polskich doświadczeń w opracowywaniu i wdrażaniu projektów kompleksowego zagospodarowania złóż węglowych. W umowie o współpracy w dziedzinie rybołówstwa morskiego Argentyna zobowiązała się do dopuszczenia statków pływających pod polską banderą do połowów w swojej wyłącznej strefie ekonomicznej oraz przyznała Polsce klauzulę traktowania narodowego, co nadało statkom rybackim polskiej bandery i ich załogom zatrudnionym w ramach wspólnych przedsięwzięć taki sam status, jaki przysługiwał statkom bandery argentyńskiej i ich załogom.

237 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 16.

238 E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna...*, s. 57–58.

239 Ibidem, s. 60–61.

240 Ibidem, s. 63.

241 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 48.

utrzymywał się deficyt w wymianie handlowej z Argentyną, który przyjął dodatnie wartości tylko w 1975 i 1989 roku²⁴².

Chociaż lata powojenne nie sprzyjały otwartości polskiej polityki zagranicznej na relacje z krajami pozostającymi poza blokiem państw socjalistycznych, właśnie w tym czasie doszło do stworzenia formalno-prawnych podstaw kontaktów naukowo-kulturalnych pomiędzy Polską a Argentyną. W 1974 roku podpisano umowę o współpracy naukowej i technicznej, zaś w 1987 roku – umowę formalizującą współpracę kulturalną i naukową²⁴³. Ze względu na kontekst międzynarodowy oraz sytuację wewnętrzną w obu krajach wzajemne relacje w tej dziedzinie były jednak znikome. Pewne napięcia ujawniały się także w kręgach niektórych organizacji polonijnych w Argentynie, na przykład Związku Polaków, który sprzeciwiał się rozwijaniu kontaktów z przedstawicielami czy organizacjami społecznymi PRL²⁴⁴.

W powojennej Argentynie, poza wspomnianym Związkiem Polaków, działało wiele organizacji polonijnych, których liczbę w latach 60. i 70. XX wieku szacowano na ponad 30²⁴⁵. Należy podkreślić, że związki kulturalne Polski z Argentyną miały silne umocowanie w argentyńskiej Polonii, która przed II wojną światową istotnie się przyczyniła do rozpowszechniania polskiej kultury na tych ziemiach. Liczne organizacje społeczne rozwijały tam działalność edukacyjną i kulturalną. Jej efektem było utworzenie, jeszcze przed II wojną światową, Polskiego Ośrodka Kulturalnego, koordynującego działalność polskich szkół w Argentynie, czy biblioteki im. Ignacego Domeyki, będącej trzecią co do wielkości biblioteką polonijną na świecie²⁴⁶. Staraniem polskich organizacji powstała także drukarnia w Buenos Aires, która do dziś drukuje książki i gazety dla różnych instytucji i stowarzyszeń mniejszości narodowych i etnicznych, w tym zrzeszających potomków polskich osadników²⁴⁷.

W latach 60. i 70. XX wieku w Argentynie występowało wielu polskich muzyków. Byli wśród nich śpiewacy operowi (np. Zdzisława Donat, Stefania Toczyska, Wiesław Ochman), skrzypkowie (np. Wanda Wiłkomirska, Konstanty Kulka), pianiści (np. Halina Czerny-Stefańska, Janusz Olejniczak, Krystian Zimmerman), polscy kompozytorzy i dyrygenci (np. Krzysztof Penderecki, Stanisław Wisłocki, Wojciech Michniewski) i inni. Odbywały się także występy polskich zespołów teatralnych. Wtedy też polskie kino zdobyło renomę na rynku

242 Zob. E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna...*, s. 59 (tab. 1).

243 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa...*, s. 96.

244 Z. DOBOSIEWICZ, W. RÓMMEL: *Polonia w Ameryce Łacińskiej...*, s. 168.

245 Ibidem, s. 169.

246 M. PARADOWSKA: *Podróznicy i emigranci...*, s. 83.

247 D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 70.

argentyńskim oraz uznanie publiczności tego kraju, co zaowocowało zakupieniem przez tamtejsze firmy dystrybucyjne kilkudziesięciu polskich filmów²⁴⁸. Warto przypomnieć też, że to właśnie w Argentynie mieszkał i tworzył w latach 1939–1963 Witold Gombrowicz²⁴⁹.

Obustronne zainteresowanie rozwijaniem stosunków kulturalnych doczekało się w 1984 roku formalno-prawnej podstawy, w postaci umowy o współpracy kulturalnej i naukowej. Jej zawarcie nastąpiło niedługo po obaleniu rządów wojskowych w tym kraju i zainicjowaniu procesu jego demokratyzacji.

1.3.3. Meksyk

Meksyk, jako pierwszy kraj regionu Ameryki Łacińskiej, 9 lipca 1945 roku, uznał polski Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej. Pomimo że pierwsze lata powojenne, praktycznie aż do lat 60. XX wieku, nie sprzyjały rozwojowi polsko-meksykańskich kontaktów politycznych na większą skalę, to dość szybko państwa nawiązały ze sobą trwałe stosunki na płaszczyźnie politycznej, handlowej, a także kulturalnej i naukowej. Jeszcze w 1945 roku w obu państwach akredytowano nowych przedstawicieli dyplomatycznych²⁵⁰.

Na początku lat 60. XX wieku nastąpiła intensyfikacja wzajemnych stosunków politycznych. W 1960 roku przedstawicielstwa dyplomatyczne Polski i Meksyku podniesiono do rangi ambasad²⁵¹. Warto zaznaczyć, że Meksyk był jedynym krajem Ameryki Łacińskiej, które odwiedził w 1963 roku premier rządu PRL Józef Cyrankiewicz²⁵². Tego samego roku do Polski przyjechał prezydent Meksyku Adolfo López Mateos. W latach 60. i 70. XX wieku odbyło się wiele dwustronnych spotkań na szczeblu ministerialnym, jak również wizyt delegacji parlamentarnych oraz przedstawicieli środowisk nauki i kul-

248 Przez wiele lat twórczość polskich filmowców była doceniana i cieszyła się sporą popularnością na międzynarodowych festiwalach filmowych w Mar del Plata. Zob. ibidem, s. 71–74.

249 To w Argentynie powstała słynna powieść Gombrowicza, *Transatlantyk*, a także sztuka teatralna *Ślub* oraz *Dziennik*. Witold Gombrowicz był znaną postacią w środowisku artystycznym Argentyny. Jego sztuki wystawiano w teatrach Buenos Aires, a argentyńskie wydanie *Ferdydurke* (1947) uznawane jest za znaczące wydarzenie w dziejach kultury argentyńskiej. Zob. ibidem, s. 70; zob. też „Przeciw pisarzom”: *Widowisko dedykowane Witoldowi Gombrowiczowi odbyło się w Buenos Aires w wypełnionym po brzegi Teatrze Globo 16 sierpnia*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/o_przeciw_pisarzom_widowisko_dedykowane_witoldowi_gombrowiczowi_odbylo_sie_w_buenos_aires_w_wypelnionym_po_brzegi_teatrze_globo_16_sierpnia [dostęp: 14.01.2017].

250 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 125–126.

251 Ibidem..., s. 127.

252 T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 300.

tury. W 1979 roku Meksyk odwiedził przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński.

Rozwojowi polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej towarzyszyły jeszcze w czasach przedwojennych trudne okoliczności. Od 1934 roku obowiązywała w Meksyku polityka substytucji importu poprzez wzmacnianie własnego przemysłu, którą utrzymywano aż do 1982 roku, kiedy to nastąpił kryzys gospodarczy w tym kraju. W czasach zimnej wojny Meksyk nie prowadził praktycznie żadnej wymiany handlowej z państwami socjalistycznymi. Wyjątkiem była Czechosłowacja, z której importowano chmiel, uzbrojenie czy samoloty marki Cessna. Wymiana handlowa ze wszystkimi państwami bloku socjalistycznego nie przekraczała natomiast 1% całkowitego obrotu handlowego Meksyku²⁵³.

Polsko-meksykańskie stosunki handlowe doczekały się w 1948 roku instytucjonalizacji w postaci polskiego przedstawicielstwa handlowego w Meksyku. Wskaźnikom wymiany handlowej daleko jednak było do wartości, jakie osiągały przed wojną, o czym najlepiej świadczy to, że w 1950 roku nie zanotowano żadnego importu do Polski z Meksyku, natomiast polski eksport oszacowano jedynie na 100 tys. USD²⁵⁴.

Sporadyczne kontakty handlowe pomiędzy Polską a Meksykiem do lat 60. XX wieku nie były w żaden sposób sformalizowane. Pewien przełom nastąpił w 1963 roku, w wyniku przyjazdu do Polski prezydenta Meksyku Adolfa Lópeza Matea oraz wizyty złożonej w tym kraju przez polskiego premiera Józefa Cyrankiewicza. W rezultacie tych spotkań jeszcze w tym samym roku podpisano układ handlowy między PRL a Meksykiem²⁵⁵. Zawarto w nim klauzulę wzajemnego największego uprzywilejowania w zakresie handlu i żeglugi, a także wprowadzono zapisy mające ułatwić przetargi przemysłowe. Niestety, umowa ta nigdy *de facto* nie weszła w życie²⁵⁶.

W latach 60. XX wieku, gdy Polska dokonała zakupu meksykańskiego zboża na sumę 88 mln USD, wartość polskiego importu z tego kraju znacząco wzrosła. Importowano także inne artykuły spożywcze (na przykład pszenicę, ryż, kawę, kakao, olej kokosowy), jak również bawełnę, koncentraty cynku i miedzi oraz artykuły przemysłowe. Eksport do Meksyku w tym okresie znacząco się jednak nie zmienił. Stopniowy wzrost wartości polskiego eksportu, jak również ogólnej wymiany w obrotach handlowych z Meksykiem, obserwowano dopiero od końca lat 60. XX wieku²⁵⁷. W latach 70. XX wieku odnotowano dodatnie saldo

253 R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze...*, s. 89.

254 Ibidem, s. 93.

255 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 127.

256 R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze...*, s. 93.

257 Sprzyjała temu także dokonana przez Polskę sprzedaż dwóch statków handlowych Maya i Azteca. Zob. ibidem.

wymiany handlowej z Meksykiem, co było związane z wysłaniem do tego kraju 6 polskich statków rybackich o wartości około 15 mln USD²⁵⁸.

Do połowy lat 70. XX wieku wartość polskiego eksportu do Meksyku utrzymywała się na niskim, aczkolwiek stałym poziomie, wynosząc od 400 tys. do 600 tys. USD rocznie. Przełomowe okazały się lata 1975–1976, kiedy polski eksport osiągnął poziom od 3 mln do 6 mln USD rocznie. Imponująco zwiększył się wolumen wymiany handlowej, w której obroty wzrosły z około 1 mln USD w latach 60. XX wieku do około 17 mln USD w 1975 roku²⁵⁹. Mimo znacznego wzrostu wartość dwustronnych obrotów handlowych w połowie lat 70. XX wieku w skali globalnych relacji handlowych obu państw pozostawała marginalna. Dla Meksyku obroty handlowe z Polską stanowiły 0,3% ogólnych obrotów tego kraju, zaś dla Polski było to 0,2%²⁶⁰.

W marcu 1976 roku zawarto kolejny układ handlowy, który obowiązywał aż do 1 maja 2004 roku²⁶¹. Inną ważną umową zawartą w latach 70. XX wieku i obowiązującą do momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej była umowa o współpracy gospodarczej i przemysłowej²⁶².

Biorąc pod uwagę skalę wymiany handlowej Polski z Meksykiem, można stwierdzić, że przez lata 70. aż do początku lat 80. XX wieku pozostawał on jednym z największych partnerów handlowych Polski w regionie Ameryki Łacińskiej. Dobra koniunktura współpracy gospodarczej została jednak przerwana na skutek kryzysu ekonomicznego, jaki nastąpił w tym państwie w 1982 roku. Na ponowny wzrost wymiany handlowej trzeba było czekać aż do końca lat 80. XX wieku. Zmianie uległa także struktura owej wymiany. Jej podstawą stały się produkty rolne i spożywcze importowane z Meksyku. Wartość eksportu wahała się od kilkuset tysięcy do kilkudziesięciu milionów USD. Fluktuację tę determinowały pojedyncze akty sprzedaży do Meksyku takich produktów, jak rzepak, kazeina czy mleko w proszku²⁶³.

Od połowy lat 80. XX wieku czyniono starania mające ożywić polski eksport na rynek meksykański. Rezultatem tych działań było między innymi złożenie przez stronę polską propozycji odbudowy huty szkła w Meksyku oraz powołanie do życia w 1985 roku spółki produkcyjno-handlowej (AGROPOLAND) zajmującej się produkcją wódki wyborowej. Trzy lata później podpisano porozumienia o współpracy przy produkcji central telefonicznych Pentaconta, a następnie utworzono polsko-meksykańską spółkę Inter-Vis Mexicana, która zajmowała się

258 Ibidem, s. 94.

259 T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 301.

260 R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze...*, s. 94.

261 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 128.

262 Ibidem.

263 R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze...*, s. 94.

dystrybucją narzędzi w Meksyku²⁶⁴. Działania te nie przyniosły jednak trwałej poprawy bilateralnych stosunków gospodarczych. Systematyczny spadek obrotów handlowych odnotowywany na przełomie lat 80. i 90. XX wieku (głównie w polskim eksporcie) doprowadził do utraty przez Meksyk pozycji jednego z najważniejszych latynoamerykańskich partnerów handlowych naszego kraju.

W latach powojennych Polska i Meksyk podejmowały także działania na rzecz intensyfikacji kontaktów w dziedzinie kulturalnej i naukowej. Przejawem podtrzymywania relacji kulturalnych niedługo po zakończeniu II wojny światowej były, na przykład, uroczyste obchody Roku Chopinowskiego w Meksyku w 1949 roku²⁶⁵. W 1961 roku natomiast w Muzeum Narodowym w Warszawie zorganizowano wystawę poświęconą sztuce meksykańskiej, pt. „Skarby sztuki meksykańskiej od czasów prekolumbijskich do naszych dni”, którą w ciągu dwóch miesięcy obejrzało ponad 200 tys. zwiedzających. Było to jedno z ważniejszych wydarzeń kulturalnych w powojennej Polsce²⁶⁶. Szczególnym zainteresowaniem środowisk akademickich w Meksyku cieszył się polski teatr. W 1968 roku Teatr Laboratorium zaprezentował się w programie kulturalnym XIX Letnich Igrzysk Olimpijskich²⁶⁷. Od lat 60. XX wieku dynamicznie rozwijały się także kontakty bilateralne w dziedzinie filmografii²⁶⁸. W polskiej Wyższej Szkole Filmowej w Łodzi kształcili się między innymi studenci z Meksyku²⁶⁹.

Jeżeli chodzi o sytuację meksykańskiej Polonii, to lata 1948–1957 charakteryzowały się przyspieszoną meksykanizacją i malejącym zainteresowaniem w zakresie kultywowania i propagowania polskiej tradycji, a także podtrzymywania związków z Polską. Nie istniały też wówczas w Meksyku żadne organizacje polonijne²⁷⁰. Dopiero zbliżenie Polski z Meksykiem w latach 60. i 70. XX wieku wpłynęło korzystnie na rozwój stosunków polsko-meksykańskich na płaszczyźnie społecznej. Zwielokrotniła się liczba wyjazdów indywidualnych Polaków do Meksyku oraz wymiana naukowa (wyjazdy wykładowców i stypendystów), co było możliwe dzięki zawartym umowom o współpracy kulturalnej,

264 Ibidem.

265 T. ŁEPKOWSKI: *Polska–Meksyk...*, s. 300.

266 D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki...*, s. 58.

267 Ibidem, s. 61.

268 W 1976 roku Naczelny Zarząd Kinematografii w Warszawie i Generalna Dyrekcja do spraw Radia, Telewizji i Kinematografii Meksyku zawarły porozumienie, na podstawie którego prezentowano polskie filmy na festiwalach w stolicy Meksyku oraz w Guadalajarze i Acapulco, a meksykańska Cineteca Nacional organizowała przeglądy filmów najwybitniejszych polskich reżyserów: Andrzeja Wajdy, Jerzego Kawalerowicza, Krzysztofa Zanussiego i Krzysztofa Kieślowskiego. Również meksykańskie filmy, począwszy od lat 50. XX wieku, znajdowały się w repertuarze polskich kin. Zob. ibidem, s. 63–64.

269 Ibidem, s. 64.

270 T. ŁEPKOWSKI: *Polonia meksykańska. W: Dzieje Polonii...*, s. 109.

naukowej i technicznej²⁷¹. W ramach wymiany naukowej z 1980 roku kadre Wydziału Geograficznego na Uniwersytecie w Guadalajarze stanowili między innymi polscy badacze i naukowcy²⁷². Na kierunku artystycznym natomiast zajęcia prowadzili wybitni artyści sztuki plakatu, tworząc aktywne środowisko meksykańskich grafików-plakacistów, nazwane później szkołą polską²⁷³.

Należy jednak stwierdzić, że choć polsko-meksykańskie kontakty kulturalne i naukowe przyniosły znaczące efekty w wielu dziedzinach (na przykład takich, jak film, teatr czy współpraca międzyuniwersytecka), to w porównaniu z relacjami na tych płaszczyznach pomiędzy Polską a Brazylią czy Argentyną, były znacznie mniej intensywne.

1.3.4. Chile

W polityce zagranicznej Polski wobec Chile w okresie zimnowojennym dochodziło zarówno do okresowej intensyfikacji współpracy, jak i do ochłodzenia relacji, a nawet ich zerwania. Po zakończeniu II wojny światowej nastąpiła przerwa w kontaktach dyplomatycznych pomiędzy Polską a Chile. Wprawdzie władze w Santiago już w 1946 roku uznały Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (podobnie zresztą jak większość państw Ameryki Łacińskiej) i wyraziły gotowość do nawiązania stosunków dyplomatycznych z Polską, jednak nie podjęto dalszych kroków zmierzających do ich usankcjonowania. Interesy Polski w Chile reprezentowane były aż do 1949 roku przez rząd Francji. Dopiero w 1962 roku ustanowiono polską placówkę – delegaturę Ministerstwa Handlu Zagranicznego, która po trzech latach została przekształcona w biuro *attaché* handlowego, a w 1966 roku – po przywróceniu polsko-chilijskich stosunków dyplomatycznych na szczeblu ambasad, co nastąpiło w 1965 roku²⁷⁴ – w ambasadę²⁷⁵.

W 1973 roku, w wyniku wojskowego zamachu stanu dokonanego w Chile przez Augusta Pinocheta, doszło jednak do zerwania dwustronnej współpracy politycznej. Rząd polski przyjął jednocześnie około 50 uchodźców politycznych z tego kraju – zwolenników obalonego prezydenta Salvadora Allende, którym przyznano azyl polityczny w Polsce²⁷⁶. Powołano nawet Komitet Solidarności z Demokratami Chilijskimi (hiszp. Comité de Solidaridad con los Demócratas Chilenos)²⁷⁷, który zajmował się organizowaniem pomocy dla uchodźców.

271 Ibidem, s. 301.

272 M.P. MOŁOENZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 129.

273 D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki...*, s. 60.

274 T. LICHOTA: *Kalendarium...*, s. 167.

275 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 67.

276 W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 272.

277 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze...*, s. 119–120.

Zerwane stosunki dyplomatyczne nie doczekały się ponownej legacji aż do przemian związanych z transformacją ustrojową zarówno w Polsce, jak i w Chile, w latach 1989–1990.

Do lat 70. XX wieku istniało przyzwolenie decydentów polskiej polityki zagranicznej na rozwijanie współpracy gospodarczej i wymiany handlowej Polski z Chile. W 1962 roku w Santiago uruchomiono Polskie Biuro Handlowe, a niecałe dziesięć lat później, oprócz porozumienia handlowego, oba kraje podpisały układ o współpracy naukowo-technicznej. Wojskowy zamach stanu nie pozostał jednak bez znaczenia dla dalszego rozwoju polsko-chilijskich kontaktów gospodarczych. Od początku lat 70. XX wieku kraje bloku socjalistycznego (z wyjątkiem Rumunii) nie utrzymywały bezpośrednich stosunków handlowych z Chile. W latach 1975–1978 wartość chilijskiego eksportu do krajów Europy Środkowej i Wschodniej nie przekroczyła 0,5% ogólnej wartości eksportu kraju.

Obserwowany od końca II wojny światowej napływ emigrantów z Polski do Chile znacząco ożywił tamtejsze środowisko polonijne. Jedną z najważniejszych w tym państwie organizacji reprezentujących Polaków było Zjednoczenie Polaków w Chile²⁷⁸. Podejmowane w okresie powojennym przez ośrodki polonijne inicjatywy miały jednak głównie podłoże polityczne, ich celem zaś była manifestacja poparcia dla polskiej emigracji powojennej, a jednocześnie dezaprobaty dla zmian zachodzących w Polsce²⁷⁹.

Polonia chilijska podejmowała w okresie powojennym próby sformalizowania swojej działalności, czego efektem było utworzenie organizacji i stowarzyszeń promujących polską kulturę, jak między innymi wspomniane Zjednoczenie Polaków w Chile, Stowarzyszenie Kombatantów Polskich czy Instytut Kultury Polskiej w Santiago. Wydawane były także czasopisma, na przykład „Polak w Chile – El Polaco en Chile”²⁸⁰. W 1962 roku natomiast zwolennicy władzy PRL założyli Polsko-Chilijski Instytut Kultury (hiszp. Instituto Chileno Polaco de Cultura). Zadaniem tej organizacji było zacieśnianie współpracy kulturalno-naukowej pomiędzy naszymi krajami²⁸¹.

Warto zauważyć, że Polonię w Chile stanowili przede wszystkim ludzie dobrze sytuowani. Polacy i ich potomkowie byli właścicielami warsztatów samochodowych, przedsiębiorstw usługowych czy szybko rozwijających się firm rodzinnych, a także sklepów i małych zakładów produkcyjnych²⁸².

278 Ibidem, s. 119.

279 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 65–66.

280 Ibidem, s. 66.

281 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze...*, s. 119.

282 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 68.

Od początku lat 50. XX wieku malała aktywność polskich organizacji w Chile, aż doszło praktycznie do jej stagnacji²⁸³. Poza brakiem trwałego umocowania Polonii i jej działalności, jak miało to miejsce w przypadku Brazylii czy Argentyny, nie bez znaczenia był fakt mniej przychylnego (w porównaniu ze wspomnianymi krajami) nastawienia władz Chile do polskich imigrantów. Napięta sytuacja polityczna również nie sprzyjała rozwojowi kontaktów społecznych i działalności organizacji polskich w tym kraju.

Lata 70. XX wieku, mimo skomplikowanych relacji politycznych między obu krajami, przyniosły pewne ożywienie kontaktów kulturalno-naukowych. Paradoksalnie przyczynił się do tego chilijski zamach stanu z 1973 roku, którego konsekwencją była emigracja Chilijczyków, między innymi do Polski²⁸⁴. Zapoczątkowany wówczas pozytywny trend w dwustronnej wymianie kulturalno-naukowej trwał aż do przemian demokratycznych z końca lat 80. XX wieku i przyczynił się do przyspieszenia wzajemnego zbliżenia, które następowało już w nowych wewnątrzpaństwowych i międzynarodowych realiach politycznych.

1.3.5. Kuba

Stosunki Polski z Kubą nie były w czasie zimnej wojny tak rozwinięte jak relacje innych krajów bloku wschodniego z Hawaną, przynajmniej na gruncie politycznym. Wynikało to głównie z tego, że Polska utrzymywała jednocześnie ograniczone kontakty ze Stanami Zjednoczonymi i nie chciała dopuścić do ich osłabienia²⁸⁵. Tymczasem stosunki kubańsko-amerykańskie od zwycięstwa rewolucji kubańskiej w 1959 roku, w wyniku której obalono przychylnego Stanom Zjednoczonym przywódcę Kuby w latach 1933–1944 i dyktatora w latach 1952–1959 Fulgencia Batistę²⁸⁶, systematycznie się pogarszały. Apogeum kryzysu politycznego w stosunkach pomiędzy Kubą a USA przypadło na kwiecień 1961 roku, kiedy to przeszkoleni przez CIA przeciwni rewolucji kubańscy emigranci dokonali inwazji w Zatoce Świń, mającej prowadzić do obalenia rządu Fidela Castro. Kubańskie siły zbrojne odniosły jednak zwycięstwo, pokonując siły inwazyjne w ciągu trzech dni²⁸⁷.

283 Na początku lat 50. XX wieku istniała tylko jedna organizacja Zjednoczenie Polskie w Chile, wokół której koncentrowało się całe życie polonijne. Zob. *ibidem*, s. 66.

284 A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile...*, s. 128.

285 W. MATERSKI, W. MICHOWICZ: *Historia dyplomacji polskiej...*, s. 583.

286 W dniu 1 stycznia 1959 roku odbyły się w kraju uroczystości, w których uczczono obalenie reżimu Fulgencia Batisty.

287 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze w kontekście sytuacji międzynarodowej*. W: *Relacje Polska-Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013, s. 133.

Równoległe z niezależnieniem się Kuby od USA oraz intensyfikacją kontaktów tego kraju z ZSRR przebiegał rozwój relacji polsko-kubańskich, kształtowanych stosownie do celów i interesów Związku Radzieckiego. Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Kubą a PRL zostały nawiązane 19 kwietnia 1960 roku. Niedługo potem, zgodnie z linią polityczną Moskwy, obydwa państwa zawarły umowy bilateralne dotyczące kilku obszarów. Jeszcze przed nawiązaniem stosunków dyplomatycznych, w marcu 1960 roku, Polska podpisała z Kubą umowę handlową i płatniczą oraz umowę o współpracy kulturalnej. Z kolei porozumienie podpisane w lipcu 1960 roku zainicjowało współpracę naukowo-techniczną, co umożliwiło wyjazdy polskich naukowców, nauczycieli i ekspertów różnych dziedzin na Kubę oraz podejmowanie przez nich pracy w kubańskich instytucjach oświatowych i przemysłowych²⁸⁸. Wkrótce polsko-kubańskie stosunki dyplomatyczne doczekały się swoich przedstawicielstw. W miesiącach od sierpnia do listopada 1960 roku w Warszawie i Hawanie swoją działalność rozpoczęły ambasady obu krajów²⁸⁹.

W latach 60. XX wieku zwiększyła się dynamika spotkań przedstawicieli Polski i Kuby, w tym także na forum wielostronnym. Pierwsze z nich odbyło się podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 1960 roku i wzięli w nim udział przywódcy obu państw – Władysław Gomułka i Fidel Castro²⁹⁰. Do ważniejszych należała niewątpliwie wizyta, którą w czerwcu 1962 roku złożył na Kubie minister spraw zagranicznych PRL Adam Rapacki. Przedstawiciele władz PRL podejmowali próby przekonania przywódców kubańskich do idei pokojowego współistnienia państw o różnych ustrojach (wobec czego rewolucyjny rząd kubański od początku powstania wyrażał swoją dezaprobatę). W tym samym czasie w Warszawie organizowano antyamerykańskie demonstracje wywołane inwazją w Zatoce Świń²⁹¹.

288 Ibidem, s. 134–135.

289 Jednym z problemów w stosunkach polsko-kubańskich w tym czasie były obawy strony polskiej, że przygotowywane przez kubańską ambasadę broszury polityczne mogą zawierać zbyt silne akcenty antyamerykańskie, w związku z czym zakazano ich wydawania. Zob. ibidem, s. 135.

290 Władysław Gomułka po spotkaniu stwierdził: „[...] sympatia dla narodów, które walczą o wolność i niepodległość, leży w głębokiej tradycji Polaków. Solidaryzujemy się z Wami, gdyż walczycie o ugruntowanie waszej wolności i kroczycie po drodze postępu społecznego. Pragniemy rozwijać z Kubą stosunki handlowe [...]. Pragniemy rozwijać współpracę we wszystkich dziedzinach, na polu gospodarczym, technicznym, naukowym i kulturalnym”. „Trybuna Ludu” 11.10.1960; cyt. za: ibidem.

291 W zakładach przemysłowych organizowano komitety poparcia dla Hawany, które następnie przekształcano w towarzystwa przyjaźni z Kubą. Jednocześnie wzrastało zainteresowanie polskiego społeczeństwa tym państwem, zwłaszcza w kręgach naukowych i akademickich. Zob. L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 136.

Pogorszenie stosunków na linii Moskwa–Hawana, w związku z kryzysem kubańskim w latach 60. XX wieku, miało negatywny wpływ na relacje Kuby z pozostałymi państwami bloku wschodniego, w tym z PRL. Istotne znaczenie dla poprawy kontaktów bilateralnych Polski z Kubą miał przyjazd ministra Rewolucyjnych Sił Zbrojnych Kuby Raúla Castro (właśc. Raúl Modesto Castro Ruz) do naszego kraju w marcu 1965 roku. Wizyta motywowana była przede wszystkim wydarzeniami politycznymi, jakie zachodziły w drugiej połowie lat 60. XX wieku w Polsce i Czechosłowacji. Warto podkreślić, że stosunek Kuby do interwencji państw Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w sierpniu 1968 roku, mimo wcześniejszego kryzysu w relacjach tego latynoamerykańskiego państwa z ZSRR, był zdecydowanie proradziecki²⁹².

Pod koniec lat 60. XX wieku zwiększyła się dynamika i ranga polsko-kubańskich stosunków na płaszczyźnie politycznej. Już 2 kwietnia 1969 roku Polska i Kuba zawarły umowę o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej. Trzy lata później, w maju 1972 roku, podczas (jedynej w historii) wizyty kubańskiego przywódcy w Polsce, doszło do spotkania na najwyższym szczeblu – Fidela Castro z pierwszym sekretarzem PZPR Edwardem Gierkiem²⁹³. Jednym z efektów wizyty kubańskiego przywódcy w państwach bloku wschodniego było przyjęcie Kuby do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG)²⁹⁴.

Przejawem dalszej intensyfikacji relacji w latach 70. XX wieku było zainicjowanie cyklicznych spotkań w ramach Polsko-Kubańskiej Komisji Współpracy Gospodarczej, Nauki i Techniki. Lata 70. XX wieku obfitowały także w dwustronne spotkania i wizyty. Przykładowo w czerwcu 1971 roku do Polski przybył minister spraw zagranicznych Kuby Raúl Roa García, zaś w kwietniu 1973 roku na Kubie przebywała polska delegacja partyjno-państwowa z przewodniczącym Rady Państwa Henrykiem Jabłońskim na czele²⁹⁵.

Jednym z ważniejszych wydarzeń tego okresu był przyjazd I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka w 1975 roku na Kubę²⁹⁶. Skutkiem tej wizyty było zawarcie umów bilateralnych, dotyczących przede wszystkim współpracy gospodarczej. Potwierdzeniem dobrego klimatu w relacjach dwustronnych była z kolei wizyta w 1976 roku kubańskiej delegacji wojskowej w Polsce, z udziałem

292 M.F. GAWRYCKI, N. BLOCH: *Kuba*. Warszawa 2010, s. 302.

293 Fidel Castro w 1972 roku odbył jedną z najdłuższych (trwającą dwa miesiące) podróży po krajach Europy Wschodniej, odwiedzając również Polskę. Kubański przywódca gościł w takich miastach, jak: Warszawa, Kraków, Katowice, Gdańsk. Ciekawostką jest, że przemawiając w Katowicach, Castro nie wystąpił w charakterystycznym dla siebie ciemno-oliwkowym mundurze, tylko w stroju górniczym. Zob. ibidem, s. 308.

294 Ibidem.

295 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 142–144.

296 Ibidem, s. 144.

Raúla Castro, pełniącego wówczas funkcję II sekretarza Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Kuby, a zarazem I wicepremiera i ministra obrony²⁹⁷.

W 1978 roku w Hawanie odbyła się VII sesja Polsko-Kubańskiej Komisji Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej²⁹⁸. Poza tematami oscylującymi wokół relacji gospodarczych i wymiany handlowej w rozmowach poruszano kwestię niepokojącej rząd kubański sytuacji wewnętrznej w Polsce. Z powodu tejże sytuacji zwiększyła się aktywność resortów spraw zagranicznych oraz częstotliwość wizyt dwustronnych. Jeszcze w 1984 roku na Kubę udał się minister spraw zagranicznych Polski Stefan Olszowski, natomiast w 1985 roku – I sekretarz KC PZPR i premier rządu PRL Wojciech Jaruzelski. W wyniku tych wizyt doszło do podpisania wieloletniego planu współpracy, specjalizacji, kooperacji i socjalistycznej integracji gospodarczej, na okres do 2000 roku. Ze względu na brak praktycznych i konkretnych rozwiązań postrzegany był on jednak jako oderwany od rzeczywistości²⁹⁹.

Polityczny wymiar wzajemnych stosunków wzmacniany był współpracą w innych obszarach, zwłaszcza na płaszczyźnie gospodarczej oraz kulturalno-naukowej. Na polsko-kubańskie relacje gospodarcze, zainicjowane i usankcjonowane w 1960 roku³⁰⁰, składała się przede wszystkim: wymiana handlowa, polityka kredytowa (związana z długoterminowymi kredytami inwestycyjnymi i finansowymi udzielanymi Kubie przez stronę polską) oraz współpraca naukowo-techniczna.

W 1969 roku Polska i Kuba zawarły umowę o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, co dało podstawy do powołania wspomnianej polsko-kubańskiej komisji. W dokumencie przewidziano zwiększenie zakresu wymiany towarowej, usług oraz kooperację i specjalizację produkcji, a także innych sfer działalności gospodarczej³⁰¹.

W 1970 roku w Hawanie odbyła się pierwsza sesja Polsko-Kubańskiej Komisji Współpracy Gospodarczej, Nauki i Techniki³⁰². W trakcie obrad do priorytetowych dziedzin współpracy zaliczono: gospodarkę morską, górnictwo, hutnictwo,

297 Ze względu na to, że wyjazdy zagraniczne Raúla Castro (z wyjątkiem ZSRR) należały do rzadkości, wizytę należy postrzegać w kategoriach symbolicznych. Zob. *ibidem*, s. 145.

298 Chodzi o organizację funkcjonującą wcześniej pod nazwą Polsko-Kubańska Komisja Współpracy Gospodarczej, Nauki i Techniki.

299 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 147–149.

300 Podpisano wówczas umowę handlową i płatniczą zawierającą klauzulę największego uprzywilejowania oraz umowę o współpracy naukowo-technicznej pomiędzy rządem PRL a rządem kubańskim. Zob. *ibidem*, s. 134; E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba. Gospodarka, współpraca*. Warszawa 1975, s. 231, 238.

301 E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 238.

302 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 141.

rolnictwo, a także przemysł cukrowniczy, celulozowo-papierniczy i płytowy³⁰³. Podczas kolejnych spotkań Komisji rozszerzano ramy kooperacji o nowe kierunki i umowy między państwowe³⁰⁴.

Istotnym elementem współpracy były kredyty finansowe i inwestycyjne, jakich Polska, wzorem innych europejskich państw socjalistycznych oraz samego ZSRR, udzieliła Kubie. Pierwszy kredyt inwestycyjny, w wysokości 48 mln złotych dewizowych, przewidziany na osiem lat, niskoprocentowy, został przyznany na podstawie umowy z grudnia 1960 roku, druga Kuba otrzymała na przełomie lat 1972 i 1973, również na preferencyjnych warunkach³⁰⁵. Natomiast pierwsze kredyty finansowe zostały przekazane władzom w Hawanie w latach 1964–1967³⁰⁶. W 1972 roku, ze względu na trudności gospodarcze Kuby, postanowiono o przedłużeniu spłaty zobowiązań finansowych³⁰⁷, a także udzielono kolejnego kredytu na dostawę maszyn, urządzeń i kompletnych obiektów³⁰⁸. Ponadto przekazano Kubie środki finansowe na zakup towarów konsumpcyjnych pochodzenia przemysłowego³⁰⁹. Umowę o ostatnim, jak się później okazało, kredycie przyznanym Kubie przez stronę polską, podpisano 10 lutego 1979 roku, na dostawy maszyn, urządzeń oraz usługi techniczne³¹⁰.

Wolumen dwustronnej wymiany handlowej między obu krajami utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie jedynie do 1963 roku. Następnie obroty handlowe zaczęły spadać, aż osiągnęły swoje perygeum w 1972 roku. Jeszcze w 1960 roku, w ramach pomocy dla kubańskiej gospodarki, podobnie jak inne państwa bloku wschodniego, Polska zakupiła od Kuby cukier. Jednakże już w połowie lat 60. XX wieku starano się przekształcić handel z Hawaną o wymiarze jednostronnej pomocy w instrument zapewniający obopólne korzyści gospodarcze. Zmiana charakteru współpracy polsko-kubańskiej przyczyniła się do spadku wzajemnych obrotów handlowych³¹¹. Czynnikiem utrudniających dwustronną wymianę handlową w tym czasie było wiele. Należały do nich, między innymi, niskie zdolności eksportowe kubańskiej gospodarki³¹² i jej

303 Polska miała uczestniczyć w rozbudowie jednej z hawańskich stoczni, świadcząc w tym zakresie kompleksowe usługi. Opracowano również plan współdziałania PRL w modernizacji i rozbudowie kubańskiego przemysłu cukrowniczego. Zob. E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 239.

304 Ibidem, s. 240.

305 Ibidem, s. 237.

306 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 139.

307 E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 238.

308 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 142.

309 E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 238.

310 L. MIODEK: *Polsko-kubańskie relacje...*, s. 148.

311 E. LEGOMSKA-DWORNIAK: *Polska, Kuba...*, s. 231–233.

312 Ibidem, s. 233.

monokulturowa struktura. Znaczenie miało również to, że Polska była w tym czasie jednym z największych producentów i eksporterów cukru w Europie.

W strukturze towarowej polskiego eksportu na Kubę dominowały maszyny, urządzenia i środki transportu. Udział tej grupy towarów stanowił ponad połowę całości wywozu. Do produktów, w które Polska zaopatrywała się u kubańskiego partnera, należały przede wszystkim: ruda chromu, tlenek niklu, koncentraty miedzi i manganu, a także tytoń, owoce cytrusowe, rum i likiery oraz przetwory owocowo-warzywne³¹³.

Należy zaznaczyć, że obroty towarowe PRL z Kubą zajmowały marginalne miejsce w handlu zagranicznym naszego kraju. Saldo tych obrotów w latach 1960–1973 było dla Polski ujemne. Wynikało to między innymi ze spłacania przez Kubę udzielonych jej kredytów. Udział obrotów handlowych Polski z Hawaną w szczytowym okresie (lata 1961–1963) wyniósł zaledwie 1,2%, natomiast w latach 1971–1972 – 0,1%. Podobnie kształtowały się bilans wymiany handlowej i miejsce Polski w kubańskim handlu zagranicznym³¹⁴. Pierwszym partnerem handlowym Kuby pozostawał Związek Radziecki, jednak Polska ustępowała miejsca także takim krajom bloku wschodniego, jak Czechosłowacja, NRD, Bułgaria i Rumunia. Na porównywalnym do Polski poziomie wymianę handlową z Kubą w latach 1960–1972 prowadziły Węgry³¹⁵.

Nieodłącznym elementem relacji gospodarczych była współpraca o charakterze naukowo-technicznym, której podstawy prawne stworzyła umowa z 1960 roku, a następnie wspomniana już umowa o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej z 1969 roku. Wspólne działania PRL i Kuby w tym zakresie obejmowały prowadzenie prac naukowych i badawczych, wymianę specjalistów z różnych dziedzin, a także bezpośrednią kooperację instytucji naukowych, placówek oświatowych i zakładów pracy³¹⁶. Działalność polskich inżynierów, naukowców i badaczy zaznaczyła się na Kubie szczególnie we wczesnych latach 60. XX wieku³¹⁷. Polsko-kubańska współpraca naukowa była realizowana głównie poprzez wyjazdy polskich specjalistów na Kubę w celu udzielania pomocy

---

313 Ibidem.

314 Ibidem, s. 234–236.

315 Ibidem, s. 214–224.

316 Ibidem, s. 241.

317 Wybitnym badaczem Ameryki Łacińskiej, a także jednym z inicjatorów polsko-kubańskiej współpracy naukowej na szerszą skalę oraz prekursorem badań w dziedzinie geografii tego kraju był profesor Andrzej Dembicz z Instytutu Geograficznego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego (założyciel i wieloletni dyrektor Centrum Studiów Latinoamerykańskich na tej uczelni). Prowadził on badania terenowe w wielu krajach latynoamerykańskich, między innymi na Kubie, w Meksyku, Peru, Brazylii, Argentynie i Chile.

technicznej i naukowej, szkolenia kadr oraz udostępniania licencji i patentów³¹⁸. W polskich zakładach pracy szkolono natomiast kubańskich praktykantów, a także przyznawano stypendia na pobyt i naukę w naszym kraju³¹⁹. W latach 70. i 80. XX wieku, postępował rozwój współpracy polsko-kubańskiej na wielu płaszczyznach, w tym również naukowej. Każdego roku na Kubę przyjeżdżało kilkuset polskich specjalistów i naukowców z różnych dziedzin, którzy w ramach wieloletnich kontraktów prowadzili tam swoje badania.

Warto także wspomnieć o podejmowanej w czasie zimnej wojny przez PRL i Kubę współpracy na płaszczyźnie kulturalnej. Należy zaznaczyć, że Polska była obecna w świadomości Kubańczyków, przynajmniej tych z kręgów pisarzy i artystów, już w pierwszej połowie XIX wieku. Kraj, który uległ rozbirowi, a mimo to jego naród nie przestawał dążyć do odzyskania niepodległości, stał się dla Kubańczyków symbolem walki o wolność³²⁰.

Od początku XX wieku odbywały się na Kubie występy polskich artystów. Szeroko opisywano w kubańskiej prasie koncerty Ignacego Jana Paderewskiego w Hawanie w 1926 roku. Wyjazdy polskich twórców na Kubę organizowano także w latach 60. i 70. XX wieku. Kraj ten odwiedzali między innymi Kazimierz Dejmek, Andrzej Wajda czy Krzysztof Zanussi. Licznie występowały wówczas polskie zespoły ludowe (na przykład Mazowsze, Śląsk), harcerskie, teatralne oraz zespoły muzyki rozrywkowej, między innymi powstałe w latach 60., jak Czerwone Gitary i wiele innych. Na Kubie występowali także polscy dyrygenci, pianiści, śpiewacy operowi oraz gwiazdy polskiej estrady³²¹. Częste i chętnie podejmowane przez polskich twórców i artystów wyjazdy na Kubę w czasach PRL motywowane były nie tylko pozytywnym odbiorem, z jakim spotykali się ze strony kubańskiej publiczności, ale także polityką polskich władz, które

318 W samych tylko latach 1961–1963 przebywało na Kubie 69 polskich specjalistów z różnych dziedzin, między innymi: energetyki, elektroniki, mechaniki, ekonomii, górnictwa i budownictwa. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku pracowało na Kubie ponad 250 polskich konsultantów. Zob. *ibidem*, s. 224, 241, 242.

319 *Ibidem*, s. 242–243.

320 O Polsce pisał już 1843 roku jeden z kubańskich poetów, Gabriel de la Concepción Valdés. W swoim sonecie zatytułowanym *Do Polski* nie tylko ubolewał z powodu sytuacji narodu polskiego, ale także wyrażał przekonanie, że inne narody przyjdą Polsce z pomocą, stąd jego apel, by naród polski nie tracił „ducha i nadziei na lepsze jutro”. Z kolei w latach 60. XIX wieku, po klęsce powstania styczniowego (1863) i jednocześnie zwycięstwie Hiszpanii w wojnie dziesięcioletniej na Kubie (1868–1878), na łamach jednego z kubańskich czasopism opublikowano wiersz *Oda do Warszawy*. Wskazywano w nim na podobieństwa między narodami polskim i kubańskim, które mierzyły się z poczuciem upokorzenia i musiały zaakceptować narzucone im rozwiązania polityczne. Zob. D. RYCERZ: *Relacje kulturalne Polska–Kuba, przeszłość i teraźniejszość*. W: *Relacje Polska–Kuba...*, s. 170–172.

321 *Ibidem*, s. 175, 178.

gwarantowały im korzystną wymianę kubańskiego peso, co czyniło wyjazdy na Kubę opłacalnymi także pod względem finansowym³²².

Umowa będąca podstawą prawną kontaktów na płaszczyźnie kulturalnej została podpisana rok po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych, tj. w 1961 roku. Zainicjowano wówczas współpracę w zakresie kultury i nauki obejmującą takie dziedziny, jak muzyka, film, taniec, teatr, sztuki plastyczne i literatura. Nie ograniczała się ona do relacji międzypaństwowych wysokiego szczebla, kontakty rozwijano także na poziomie regionalnym, między województwami polskimi a prowincjami na Kubie, a także instytucjami kultury, uczelniami artystycznymi czy związkami twórców³²³.

Dużym zainteresowaniem cieszył się na Kubie polski film. W latach 60. i 70. XX wieku, w okresie najbardziej ożywionej współpracy dwustronnej między krajami, prawie cała polska produkcja filmowa lat powojennych była znana kubańskiej widowni³²⁴. W środowisko kulturalnym Kuby obchodzono ważniejsze jubileusze związane z polską kulturą, na przykład Rok Chopinowski, ustanowiony z okazji setnej rocznicy śmierci kompozytora, czy stulecie urodzin Karola Szymanowskiego. Kubańscy artyści absolwenci Akademii Muzycznej w Warszawie założyli natomiast w Hawanie Towarzystwo Przyjaciół Chopina, mające propagować na Kubie polską muzykę i kulturę³²⁵.

W dziejach polskiej emigracji Kuba nigdy nie była często wybieranym kierunkiem. Pierwsze wyjazdy Polaków do tego kraju odnotowano dopiero w XIX wieku i dotyczyły one głównie jednostek³²⁶. Stąd też udział naszych rodaków w wojnie o wyzwolenie Kuby spod panowania hiszpańskiego, trwającej w latach 1868–1878 (zwanej dziesięcioletnią), był bardzo skromny. Niewątpliwie jednak w kubańskiej historii zapisał się Polak Karol Roloff-Miałowski³²⁷, który w walkach tych pełnił funkcję generała, majora i szefa Sztabu Generalnego³²⁸. Na początku 1892 roku, wraz z późniejszym bohaterem wojny o niepodległość z lat

322 Ibidem, s. 180.

323 Ibidem, s. 177.

324 Ibidem, s. 180.

325 Ibidem.

326 Pierwszą zbiorowość polską na Kubie stanowili żołnierze i oficerowie Legionów Polskich, którzy walczyli u boku Napoleona w armii francuskiej, przeciwko ruchom wyzwolńczym na Haiti. W wyniku klęsk ponoszonych w walkach na San Domingo Polacy znajdowali schronienie na Kubie, gdzie nie osiedlali się jednak na stałe. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej*. Wrocław 1985, s. 226–228.

327 D. RYCERZ: *Relacje kulturalne Polska–Kuba...*, s. 173.

328 Roloff-Miałowski obejmował także wysokie stanowiska w administracji wojskowej. Po zakończeniu wojny dziesięcioletniej osiadł w Hawanie i prowadził działalność spiskową przeciwko władzom hiszpańskim, a po wydaleniu go z kraju zaangażował się w aktywność Rewolucyjnego Komitetu Kubańskiego na emigracji. Zob. M. PARADOWSKA: *Polacy*

1895–1898, José Martí, założył on Kubańską Partię Rewolucyjną³²⁹. Pamięć o Polaku jest na Kubie kulturowana do dziś. Kilka szkół i bibliotek nosi jego imię, podobnie jak jedna z ulic Hawany, ku czci Roloffa-Miałowskiego postawiono pomnik, jego wizerunek zamieszczono też na znaczku pocztowym³³⁰.

W latach 20. i 30. XX wieku zwiększyła się nieco skala polskiego wychodźstwa na Kubę, jednak nie przybrało ono charakteru masowego. W 1922 roku w państwie tym przebywało około 297 Polaków. W następnym roku liczba ta zwiększyła się do 1581 osób, a w 1924 roku na Kubę przybyło 2461 Polaków. Liczebność naszych rodaków w tym kraju zaczęła się jednak w kolejnych latach zmniejszać³³¹. Zgodnie ze spisem ludności przeprowadzonym w 1931 roku, na Kubie przebywało w okresie międzywojennym około 1500 Polaków. Problematyczne jednak było rozróżnienie rodowitych Polaków od emigrantów z Polski pochodzenia żydowskiego i ukraińskiego, stanowiących zresztą większą grupę³³². Warto zaznaczyć, że niezależnie od pochodzenia polscy imigranci traktowali pobyt na Kubie jedynie jako przystanek w drodze do USA i nie mieli zamiaru osiedlenia się tam na stałe.

Wśród przyczyn, dla których Polacy niechętnie wybierali Kubę jako miejsce swojej destynacji, należy wskazać przede wszystkim panującą w tym kraju biedę, brak możliwości znalezienia pracy³³³ oraz niesprzyjającą politykę władz³³⁴, które, w przeciwieństwie do brazylijskich, nie oczekiwały na przyjazd ludności z Europy. Ponadto emigranci nie mogli liczyć na oficjalne wsparcie ze strony Polski, gdyż z powodów finansowych, a także ze względu na marginalność polsko-kubańskich stosunków gospodarczych, nie istniała w Hawanie placówka dyplomatyczna³³⁵. W 1934 roku natomiast, w odpowiedzi na restrykcyjną politykę rządu kubańskiego wobec polskich imigrantów, władze naszego kraju rozpoczęły proces repatriacji bezrobotnych Polaków do kraju³³⁶.

---

w *Meksyku i Ameryce Środkowej...*, s. 235; M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie*. W: *Relacje Polska–Kuba...*, s. 94–95.

329 M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie...*, s. 95–96.

330 M. PARADOWSKA: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej...*, s. 240.

331 M. KULA: *Polonia na Kubie*. W: *Dzieje Polonii...*, s. 134.

332 Ibidem, s. 129–133.

333 Przyczyną była nie tylko trudna sytuacja gospodarcza Kuby. Emigranci z Polski przeważnie nie posiadali wyższego wykształcenia. Dodatkowo trudno im było konkurować z osiadłymi tam od lat Hiszpanami czy lepiej przygotowanymi do pracy w ciężkich i tropikalnych warunkach Jamajczykami i Haitańczykami. Praca, jaką najczęściej otrzymywali Polacy, należała w związku z tym do najprostszych i jednocześnie najgorzej opłacanych. Zob. ibidem, s. 141, 147.

334 M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie...*, s. 108.

335 M. KULA: *Polonia na Kubie...*, s. 141–142.

336 M. MALINOWSKI: *Polonia na Kubie...*, s. 103.

Wymienione okoliczności sprawiły, że polska społeczność przybywająca na Kubę nie rozwinęła działalności organizacyjnej ani nie kultywowała polskiej tradycji, kultury czy języka. Polacy nie stworzyli tam też zwartej skupiska – była to ludność rozproszona po całym kraju³³⁷.

Po rewolucji kubańskiej z 1959 roku, w związku z rozwijającymi się bilateralnymi relacjami państwowymi, polscy obywatele zaczęli częściej wyjeżdżać na Kubę, zwłaszcza przedstawiciele środowisk naukowych i artystycznych, z których część osiedliła się tam na stałe. Wpłynęło to na instytucjonalizację życia Polaków w tym kraju. Pod auspicjami polskiej ambasady utworzono szkołę polską, obejmującą kilka klas szkoły podstawowej, następnie przekształconą w Szkołę Polską przy Ambasadzie PRL w Hawanie im. Karola Roloffa-Miałowskiego. Emigracja ta była jednak konsekwencją polityczno-ideologicznych realiów i interesów między ówczesną Polską a socjalistyczną Kubą.

---

337 M. KULA: *Polonia na Kubie...*, s. 133.

R o z d z i a ł 2

Determinanty wewnętrzne i zewnętrzne polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej po 1989 roku

2.1. Uwarunkowania wewnętrzne (wewnątrzpolskie)

Pod koniec lat 80. XX wieku rozpoczęła się głęboka przemiana systemu międzynarodowego, w wyniku której sytuacja geopolityczna Polski zaczęła się zmieniać. Jednocześnie nowe okoliczności sprzyjały kształtowaniu suwerennej polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa¹. Jednym z impulsów do demontażu systemu socjalistycznego w Europie były przemiany systemowe w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Wyrazem tego w Polsce były między innymi obrady Okrągłego Stołu (stanowiące w dużej mierze konsekwencję działalności opozycji oraz protestów polskiego społeczeństwa), a następnie sukces opozycji w częściowo wolnych wyborach parlamentarnych, które odbyły się w naszym kraju w czerwcu 1989 roku.

Władze Polski na przełomie lat 1989 i 1990 koncentrowały się przede wszystkim na polityce wewnętrznej, związanej z odzyskiwaniem suwerenności. Kluczowym czynnikiem w osiągnięciu tego i innych celów politycznych i gospodarczych była transformacja ustrojowa, której towarzyszyły kompleksowe reformy państwowe, w tym przemiana polskiej gospodarki z centralnie planowanej na rynkową.

W pierwszych latach transformacji ustrojowej w Polsce zmianie i reorientacji ulegały także główne założenia polityki zagranicznej kraju. Jej podstawą stało się dążenie do zapewnienia Polsce bezpieczeństwa. Dlatego też priorytetowe znaczenie przyznano stosunkom Polski z państwami zachodnimi, a w szczególności

---

¹ R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010, s. 13.

ze Stanami Zjednoczonymi (jako głównym gwarantem bezpieczeństwa Polski), z NATO, wspólnotami europejskimi (później Unią Europejską, w której upatrywano możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego oraz wzmocnienia roli RP na arenie międzynarodowej), a także Francją i Niemcami (czego przejawem było na przykład utworzenie Trójkąta Weimarskiego), które postrzegano jako strategicznych partnerów w procesie integracji Polski ze strukturami zachodnioeuropejskimi². Cel polityki zagranicznej naszego państwa stanowiło członkostwo w strukturach Unii Europejskiej, Unii Zachodnioeuropejskiej oraz NATO³. Istotne znaczenie miało również kształtowanie relacji z sąsiadami naszego kraju, czego przejawem było między innymi utworzenie w 1991 roku Trójkąta Wyszehradzkiego.

Chociaż w latach 90. XX wieku w polskiej polityce zagranicznej przeważał zachodni wektor, to kierunek wschodni pozostawał ważnym jej filarem. Głównym celem było uregulowanie stosunków z Rosją, Ukrainą, Białorusią i Litwą⁴. Miało to istotne znaczenie nie tylko ze względu na dążenie do ustanowienia poprawnych relacji bilateralnych z tymi państwami. Należy pamiętać, że stanowisko Moskwy było znaczące w kwestii rozszerzenia paktu północnoatlantyckiego na wschód w latach 90. XX wieku.

Pomimo okoliczności pozwalających na kształtowanie stosunków zewnętrznych RP niezależnie od kryteriów ideologicznych, jakie dominowały w czasie zimnej wojny, a na podstawie pragmatycznego podejścia, które odzwierciedlało nasze interesy, okres reform systemowych w Polsce, jak również określona hierarchia celów polskiej dyplomacji, nie sprzyjały budowaniu relacji z wieloma pozaeuropejskimi państwami, w tym rozwijającymi się krajami Ameryki Łacińskiej⁵. Miało to zasadniczy wpływ na ich marginalizację w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku⁶. Ponadto znaczne rozdrobnienie polskiej sceny politycznej i walka wielu różnych sił politycznych osłabiały skuteczność działań zewnętrznych naszego kraju.

W rezultacie decyzji polityki zagranicznej Polski w latach 90. XX wieku nie wypracowali strategii ani nie wyznaczyli podstawowych celów i interesów w perspektywie krótko- czy długookresowej wobec państw latynoamerykańskich. Ten brak całościowej koncepcji stał się przyczyną podejmowania działań

2 R. GRODZKI: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku*. Zakrzewo 2009, s. 172.

3 R. KUPIECKI, K. SZCZEPANIK: *Polityka zagraniczna Polski 1918–1994*. Warszawa 1995, s. 51.

4 R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008, s. 81–85.

5 Poważnym problemem w tym czasie była także słabość ekonomiczna Polski, z której wynikały ograniczenia finansowe dla sposobu prowadzenia polityki zagranicznej RP. Zob. ibidem, s. 42, 113.

6 R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 22.

doraźnych i przypadkowych, które nie sprzyjały kształtowaniu regularnej współpracy czy trwałemu zacieśnianiu relacji z państwami Ameryki Łacińskiej. Z tego samego powodu wiele spośród sformułowanych wówczas pomysłów dotyczących tego kierunku polskiej dyplomacji pozostało w sferze deklaratywnej.

Zrealizowanie głównych założeń polityki zagranicznej Polski wyznaczonych w ostatniej dekadzie XX wieku, do których należało przystąpienie kraju do NATO (1999) oraz Unii Europejskiej (co ostatecznie nastąpiło w maju 2004 roku), przyniosło konsekwencje zarówno w wymiarze wewnątrzpaństwowym, jak i w odniesieniu do stosunków międzynarodowych.

W związku z wejściem Polski do UE decydenci polityki zagranicznej naszego kraju zyskali między innymi możliwość rozwoju efektywnej współpracy z innymi państwami, na podstawie unijnych narzędzi i mechanizmów⁷. Korzystnie wpłynęło to na pozycję i postrzeganie Polski na świecie – jako atrakcyjnego, wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera współpracy⁸. Generowało to także konieczność zwrócenia większej uwagi w polskiej polityce na pozaeuropejskie kraje rozwijające się, w tym latynoamerykańskie, ważne w relacjach zewnętrznych UE. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP zostało zobligowane do opracowania, pierwszej po 1989 roku, strategii dotyczącej tych krajów. W rezultacie wyznaczono (choć tylko syntetycznie i ogólnie) główne cele polityki zagranicznej Polski we wspomnianym obszarze, między innymi w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej, a także wskazano na niektóre aspekty dotyczące szans i możliwości rozwoju współpracy z państwami tego regionu⁹.

Ponadto, jak zauważył Roman Kuźniar, „uwidaczniały się coraz poważniejsze, obiektywne powody, dla których Warszawa musiała podjąć politykę wobec państw pozaeuropejskich”¹⁰. Poza zobowiązaniem partycypacji w unijnej polityce, która charakteryzuje się dużą aktywnością wobec tychże, konieczne było poszukiwanie nowych partnerów Polski ze względu na wzrost gospodarczy naszego kraju i związaną z tym konieczność bilansowania handlu zagranicznego. Równie istotnym czynnikiem był rozwój gospodarczy państw pozaeuropejskich (zwłaszcza w Azji Wschodniej) oraz wzrost ich znaczenia w stosunkach międzynarodowych¹¹. W polskiej polityce zagranicznej Ameryka Łacińska ustępowała

7 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 55.

8 J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 388.

9 Zob. Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

10 R. KUŹNIAR: *Droga do wolności...*, s. 253.

11 Ibidem.

jednak miejsca innym, dynamicznie rozwijającym się gospodarkom z regionu Azji Południowo-Wschodniej, Bliskiego Wschodu i Afryki¹².

Na początku XXI wieku wśród głównych założeń polityki zagranicznej Polski nadal priorytetowe znaczenie miało pogłębianie relacji ze Stanami Zjednoczonymi i NATO. Przejawiało się to między innymi udziałem w misjach wojskowych w Iraku i Afganistanie, co było konsekwencją włączenia się naszego kraju po 2001 roku do wojny przeciwko terroryzmowi, a także intensyfikacją współpracy politycznej i wojskowej z USA¹³, która dotyczyła między innymi kwestii zainstalowania na terenie Polski elementów tarczy antyrakietowej. Stosunki RP ze Stanami Zjednoczonymi w pierwszej dekadzie XXI wieku (do 2007 roku) określane były jako okres samowasalizacji i klientelizmu¹⁴. Wynikało to między innymi z bezkrytycznej postawy Polski wobec amerykańskiego partnera oraz popierania jego działań, nawet wtedy gdy były one pozbawione legitymizacji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Bezkrytyczna polityka RP wobec Stanów Zjednoczonych miała niekorzystny wpływ na relacje Polski z niektórymi państwami zachodnioeuropejskimi, zwłaszcza Niemcami i Francją. Szczególne kontrowersje wzbudziła decyzja polskiego rządu o udziale żołnierzy RP w (pozbawionej legitymizacji RB ONZ) operacji Iraqi Freedom, przeprowadzonej w Iraku w 2003 roku¹⁵.

Pierwsze lata członkostwa Polski w UE koncentrowały się głównie na budowaniu pozycji kraju w strukturach organizacji oraz aktywnym włączaniu się w prace poszczególnych instytucji. Niedługo po wejściu naszego kraju do UE powstał spór dotyczący ratyfikacji traktatu konstytucyjnego, w 2007 roku udało się go jednak zażegnać, dzięki dyplomatycznym zabiegom Niemiec i Francji. Polska angażowała się też w ustanowienie Partnerstwa Wschodniego, w celu promowania wśród naszych wschodnich sąsiadów stabilności politycznej, demokracji, rządów prawa oraz rozwoju społeczno-gospodarczego¹⁶.

Eurosceptyczna i pod wieloma względami antyunijna postawa, jaką reprezentował polski rząd w latach 2005–2007, miała negatywny wpływ także na relacje Polski z jej bliskimi partnerami – Niemcami i Francją. Należy pamiętać, że obydwie te państwa, a w zwłaszcza RFN, odegrały szczególną rolę w procesie integracji Polski z Unią Europejską. Niemiecki rząd aktywnie wspierał starania naszego kraju o akcesję do UE. Kraj ten, według wielu opinii, pełnił

12 Strategia RP...

13 R. KUŹNIAR: *Druga do wolności...*, s. 224.

14 R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 149–151.

15 K. CZORNIK, M. LAKOMY: *Polityczny i wojskowy wymiar stosunków polsko-amerykańskich w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014, s. 419.

16 R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 120–121.

rolę adwokata spraw państw Europy Środkowej w NATO i Unii Europejskiej¹⁷. Dopiero powstały w 2007 roku rząd Donalda Tuska zmienił w polskiej polityce zagranicznej stanowisko w sprawach unijnych i euroatlantyckich na bardziej pragmatyczne, co korzystnie wpłynęło na poprawę relacji bilateralnych z naszym zachodnim sąsiadem¹⁸.

Polska prowadziła aktywną politykę także na kierunku wschodnim. W stosunkach z Rosją przejawiała się ona dążeniem do ustanowienia relacji partnerskich (w tym sprzyjanie budowie bliskich i trwałych powiązań Rosji z NATO i UE), a w kontaktach z Ukrainą i Białorusią – do kształtowania proeuropejskich postaw w polityce wewnętrznej i zagranicznej tych państw¹⁹. Wyrazem strategicznego partnerstwa Polski i Ukrainy, a także przejawem wspierania przez Polskę demokratycznych rządów wschodniego sąsiada, było zaangażowanie polskich polityków w wydarzenia na Ukrainie w 2004 roku, nazwane pomańcówką rewolucją²⁰.

W początkach drugiej dekady XXI wieku zaczęły pojawiać się pewne nowe akcenty w polskiej polityce zagranicznej. Nadal w kwestii polityki bezpieczeństwa Polski priorytetowe znaczenie miały strategiczne stosunki z USA, jednak coraz większą rolę zaczęto przypisywać kierunkowi europejskiemu. Od końca pierwszej dekady XXI wieku relacje Warszawy z Waszyngtonem cechował coraz większy pragmatyzm. Było to wynikiem nie tylko zmiany ekipy rządzącej w RP, ale także objęcia urzędu prezydenta USA przez Baracka Obamę, którego polityka różniła się od działań jego poprzedników. Stany Zjednoczone w znacznym stopniu przeniosły uwagę z Europy na Azję (zwłaszcza Chiny, Indie i Japonię)²¹. Ważnym wydarzeniem było zakończenie udziału Polski w misjach w Iraku i Afganistanie. Wycofywanie kontyngentu z Iraku rozpoczęło się jeszcze pod koniec pierwszej dekady XXI wieku. Misja w Afganistanie zakończyła się natomiast w grudniu 2014 roku. W 2009 roku z kolei Obama zrezygnował z negocjowanego od 2004 roku projektu budowy baz tarczy antyrakietowej w Polsce i Czechach. Prezydent USA zapewnił jednocześnie, że Polska będzie mogła uczestniczyć w tworzeniu systemu obrony przeciwrakietowej na późniejszych jego etapach²².

Zgodnie z przedstawionymi w marcu 2012 roku przez ministra spraw zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego dokumentem *Priorytety polskiej polityki zagranicznej na lata 2012–2016*, kluczową rolę w polityce zagranicznej

17 M. STOLARCZYK: *Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989–2009*. Katowice 2010, s. 163–164.

18 R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 78.

19 R. KUŹNIAR: *Droga do wolności...*, s. 233–234.

20 R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 206.

21 K. CZORNIK, M. LAKOMY: *Polityczny i wojskowy wymiar...*, s. 425.

22 Ibidem, s. 435.

naszego kraju przypisano Europie. Jako główne zadanie w tym obszarze wskazano budowę konkurencyjnej, solidarnej, otwartej i bezpiecznej UE. Celem Polski był także aktywny udział w kształtowaniu polityki unijnej oraz kreowanie przyszłości tej organizacji²³. Ważna z tego punktu widzenia była prezydencja naszego kraju w Radzie UE w drugiej połowie 2011 roku.

W kwestii bezpieczeństwa Polski zaznaczono, że jest ono realizowane poprzez utrzymywanie i rozwój własnych zdolności obronnych oraz współdziałanie z kluczowymi partnerami z NATO i UE, a także wpływanie na ewolucję tych struktur. Podkreślono także, że jednym z filarów bezpieczeństwa RP są dobre relacje naszego kraju z sąsiadami. W tym kontekście wspomniano o potrzebie wzmacniania współpracy bilateralnej z poszczególnymi państwami sąsiedzkimi, jak również w zakresie struktur regionalnych (takich jak Grupa Wyszehradzka czy Rada Państw Morza Bałtyckiego) oraz inicjatyw europejskich (jak na przykład Partnerstwo Wschodnie)²⁴.

Wśród kluczowych partnerów politycznych i gospodarczych Polski na zachodzie Europy wymieniono Francję i Niemcy. Jednym z celów polskiej polityki zagranicznej wobec tych państw było utrzymanie wysokiego poziomu współpracy gospodarczej i inwestycyjnej, a także wysokiej dynamiki stosunków dwustronnych²⁵.

Ważnym kierunkiem polskiej aktywności zagranicznej pozostawał Wschód. Jak zaznaczono w dokumencie z 2012 roku, działania proreformatorskie w Europie Wschodniej i na Kaukazie Południowym były konieczne nie tylko jako cel sam w sobie. Stabilne rządy państwa prawa za wschodnią granicą naszego kraju mają wpływ na bezpieczeństwo i realizację interesów Polski i UE. Podkreślono, że szczególne znaczenie ma dla Polski rozwój stosunków z Ukrainą, naszym strategicznym partnerem w tym regionie. Polsce zależało też na utrzymywaniu dobrych i pragmatycznych relacji z Rosją, na zasadach wzajemności²⁶.

W polityce zagranicznej RP istotne są także stosunki z państwami nordyckimi, zwłaszcza w zakresie współpracy na forum Rady Państw Morza Bałtyckiego, a także relacje bilateralne z Litwą, Łotwą i Estonią. Równie ważny jest kierunek południowy polskiej dyplomacji, a w szczególności realizacja wspólnych dążeń wraz z kluczowymi partnerami: Czechami, Słowacją i Węgrami²⁷.

23 Zob. Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych]. Warszawa, marzec 2012. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 27.08.2016].

24 Ibidem.

25 Ibidem.

26 Ibidem.

27 Ibidem.

Jednym z celów polskiej polityki zagranicznej w drugiej dekadzie XXI wieku było zaangażowanie we współpracę rozwojową oraz promocję takich wartości jak demokracja czy prawa człowieka na świecie²⁸.

W dokumencie z 2012 roku wskazano także potrzebę zwiększenia aktywności naszego kraju w skali globalnej oraz zwrócenia większej uwagi na kierunki pozaeuropejskie. Stwierdzono: „[...] aby rozwój Polski był w dalszym ciągu intensywny, jakość życia w Polsce osiągnęła poziom państw nordyckich, a gospodarka – państw Europy Zachodniej, należy rozwijać współpracę z państwami pozaeuropejskimi oraz organizacjami międzynarodowymi i globalnymi”²⁹. Wśród kluczowych partnerów pozaeuropejskich naszego kraju wymieniono państwa położone w najbliższym sąsiedztwie Europy – na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej. Podkreślono także rosnące znaczenie państw Azji i Pacyfiku oraz wynikającą z tego potrzebę umacniania wizerunku Polski w tym regionie, jako ważnego członka UE, zdolnego do wpływania na jej politykę zewnętrzną. Głównymi partnerami Polski w tej części świata pozostają: Chiny (nasz największy partner gospodarczy w Azji), Indie, Japonia i Korea Południowa³⁰.

Jako ostatni obszar aktywności pozaeuropejskiej RP wymieniono Amerykę Łacińską. Głównym celem polskiej polityki zagranicznej jest tu realizacja projektów w zakresie polityki klimatycznej i energetycznej. Wśród ważnych partnerów Polski w regionie latynoamerykańskim wymieniono: Brazylię, Argentynę, Meksyk, Chile oraz Peru, podkreślając potrzebę rozwoju stosunków gospodarczych z tymi państwami³¹.

W przedstawionej przez Sikorskiego informacji na temat polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku Ameryka Łacińska została właściwie pominięta. Szef polskiej dyplomacji podkreślił: „Dla Polski najważniejsza jest Europa, a zwłaszcza Europa Środkowo-Wschodnia”³². Jednocześnie zaznaczył, że Polska posiada „interesy polityczne i gospodarcze także w innych regionach świata” oraz że to od aktywności w tych regionach „zależać będzie, czy nasz kraj pozostanie ważnym podmiotem Europy czy tylko partnerem regionalnym”³³. Jednakże spośród istotnych kierunków pozaeuropejskich skupił się przede wszystkim na

---

28 Ibidem.

29 Ibidem.

30 Ibidem.

31 Ibidem.

32 *Informacja Ministra Spraw Zagranicznych nt. polityki zagranicznej RP w 2011 r.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. <http://www.msz.gov.pl/resource/6fd9a0c0-79ef-4eac-82ef-5fbc4202948e:JCR> [dostęp: 10.06.2016].

33 Ibidem.

regionie azjatyckim, wymieniając takich partnerów gospodarczych Polski, jak Chiny, Japonia czy Korea Południowa. Jeżeli chodzi o region latynoamerykański, to wspomniał o nim tylko w jednym zdaniu: „Szukamy możliwości rozwoju naszej współpracy gospodarczej z Ameryką Łacińską i coraz dynamiczniej rozwijającą się Afryką”³⁴.

Rok później, w *exposé* Sikorskiego wygłoszonym w Sejmie 29 marca 2012 roku również zabrakło stwierdzeń czy wskazań dotyczących Ameryki Łacińskiej w kontekście otwierania się Polski na kierunki pozaeuropejskie w drugiej dekadzie XXI wieku. Minister wprawdzie zapewnił, że wykorzystuje się wzrost rozpoznawalności Polski jako marki na świecie w skutecznej realizacji naszych interesów poza Europą, zwłaszcza w Azji i Ameryce Łacińskiej³⁵, ale było to jedyne odniesienie do regionu latynoamerykańskiego, jakie poczynił w swoim przemówieniu programowym.

W informacji ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku Ameryka Łacińska została wspomniana w kontekście wzmocnienia pozycji polskich firm na rynkach pozaeuropejskich. Jak zaznaczył Sikorski, krajowy eksport na rynki pozaeuropejskie w 2012 roku w największym stopniu wzrósł właśnie w przypadku krajów latynoamerykańskich (o 17,6%)³⁶. Mimo to wśród kierunków polskiej polityki zagranicznej, które szef polskiej dyplomacji wymienił w swoim *exposé*, nie znalazło się ani jedno państwo z regionu Ameryki Łacińskiej. Minister wspominał jedynie o rosnącej potrzebie wzmocnienia stosunków z odległymi i słabiej rozpoznanymi rynkami.

Nieco więcej uwagi Sikorski poświęcił Ameryce Łacińskiej w przedstawionej przez niego informacji o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku. Podkreślił, że w krajach latynoamerykańskich panuje stabilna sytuacja polityczna i utrzymuje się wzrost gospodarczy, pomimo globalnego spowolnienia, a także zapewnił, że polska dyplomacja, mając to na względzie, uaktywnia dialog nie tylko polityczny, ale i gospodarczy z krajami tego regionu. Nie przedstawił jednak nawet ogólnej wizji relacji Polski z państwami tej części globu w najbliższej przyszłości. Tak jak w ubiegłych latach szef MSZ nie określił ani

34 Ibidem.

35 *Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 29 marca 2012 roku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2012/ [dostęp: 7.11.2016].

36 *Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, wygłoszona w Sejmie 20 marca 2013 roku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2013/ [dostęp: 8.11.2016].

priorytetowych partnerów Polski z tego obszaru, ani też najważniejszych zadań polskiej dyplomacji wobec Ameryki Łacińskiej³⁷.

Dopiero w *exposé* ministra spraw zagranicznych RP, Grzegorza Schetyny, z 2015 roku kilkakrotnie pojawiły się odniesienia do współpracy Polski z krajami regionu latynoamerykańskiego. Poza głównymi obszarami polskiej polityki zagranicznej, wśród których wyszczególniono między innymi stosunki transatlantyckie, relacje z państwami europejskimi oraz politykę wschodnią, zostały wymienione także kierunki pozaeuropejskie, w tym państwa regionu Ameryki Łacińskiej, przedstawione w kontekście ich znaczenia dla polskiej aktywności na arenie międzynarodowej³⁸. Szef polskiej dyplomacji podkreślił: „[...] rola Polski w kształtowaniu unijnej polityki zewnętrznej zobowiązuje nas do większej aktywności również poza Europą”³⁹, w naturalnej konsekwencji rosnącego znaczenia i potencjału naszego kraju. Ponadto nie tylko wspomniał o „ogromnym potencjale gospodarczym” rynków pozaeuropejskich, ale także zaznaczył, że „lepsze zakotwiczenie polskiej gospodarki i polskiego biznesu w globalnym systemie współpracy zapewni Polsce dodatkowy impuls rozwojowy po 2020 roku, gdy dobiegnie końca obecna perspektywa finansowa Unii Europejskiej, prawdopodobnie ostatnia tak korzystna dla naszego kraju”. W kontekście potrzeby rozwoju polityki RP na kierunkach pozaeuropejskich, w tym wobec Ameryki Łacińskiej, istotne było spostrzeżenie: „[...] jeszcze dwadzieścia–trzydzieści lat temu, wystarczyło być krajem europejskim, by zapewnić sobie wysoką pozycję w społeczności międzynarodowej, te czasy już minęły”. Schetyna zwrócił też uwagę na to, że powstały po II wojnie światowej porządek polityczny i gospodarczy świata, oparty na dominacji Zachodu, jest coraz częściej kwestionowany i obserwuje się obecnie kształtowanie się ładu wielobiegunowego, oraz że, ze względu na zmiany demograficzne, technologiczne i gospodarcze, rośnie znaczenie państw spoza naszego kręgu cywilizacyjnego, co przejawia się między innymi wzrostem ich udziału w wytwarzaniu światowego PKB, w światowej wymianie handlowej i inwestycjach⁴⁰.

37 Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku, wygłoszona w Sejmie 8 maja 2014 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2014/ [dostęp: 7.11.2016].

38 Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Grzegorza Schetyny, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, wygłoszona w Sejmie w dniu 23 kwietnia 2015 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2015/ [dostęp: 7.11.2016].

39 Wszystkie cytaty w akapicie: ibidem.

40 Ibidem.

Zgodnie z jednym z wniosków zawartych w wystąpieniu, Polska stoi przed wyzwaniem: „albo stanie się krajem zdolnym do zajęcia ważnego miejsca we współpracy między Europą i innymi kontynentami”, zyskując tym samym ważną pozycję międzynarodową, albo „będzie skazana na niszowość, na ograniczenie się do spraw własnego regionu, a w dalszej perspektywie na marginalizację”⁴¹. Minister wyraził też przekonanie, że w światowym współzawodnictwie nasz kraj posiada wszelkie atrybuty do tego, by stać się ważnym i wpływowym partnerem współpracy globalnej, do czego należy dążyć, podejmując skoordynowane i systematyczne działania w czterech kluczowych obszarach:

- 1) w sferze dialogu politycznego, zorientowanego na budowę trwałych, wielowymiarowych relacji dwustronnych z naszymi partnerami pozaeuropejskimi;
- 2) na forum Unii Europejskiej, gdzie naszą ambicją powinno być wywieranie większego wpływu na politykę wobec państw Azji, Afryki, Ameryki Łacińskiej i Oceanii;
- 3) w odniesieniu do pozaeuropejskich organizacji regionalnych, z którymi chcemy ustanowić rzeczową i długofalową współpracę;
- 4) w sferze budowy konsensusu polskich środowisk politycznych, samorządowych, naukowych i gospodarczych na rzecz globalnych priorytetów polskiej polityki zagranicznej⁴².

Jako najważniejszy kierunek pozaeuropejski polskiej polityki zagranicznej Schetyna wymienił jednak relacje z krajami Azji, a zwłaszcza z naszymi strategicznymi partnerami – Chinami, Japonią i Koreą Południową oraz z dynamicznie rozwijającymi się państwami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) – Indonezją, Wietnamem, Singapurem, Tajlandią, Malezją, Filipinami i Mjanmą. Na drugim miejscu wśród kluczowych partnerów Polski w wymiarze pozaeuropejskim znalazły się państwa Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Dopiero na końcu tej listy zostały wymienione kraje Ameryki Łacińskiej, ze wskazaniem potrzeby zwiększenia polskiej obecności politycznej i gospodarczej w tym regionie.

Wskazał także podejmowane przez Polskę w połowie drugiej dekady XXI wieku działania motywowane chęcią intensyfikacji relacji z państwami regionu latynoamerykańskiego. Należały do nich między innymi starania polskiego rządu o uzyskanie statusu obserwatora w ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku (hiszp. Alianza del Pacífico)⁴³, co ostatecznie nastąpiło w lipcu 2015 roku. Jak zaznaczył szef polskiej dyplomacji, ponad 50% obrotów handlowych Polski

41 Ibidem.

42 Ibidem.

43 Utworzone w 2011 roku przez Chile, Kolumbię, Meksyk i Peru ugrupowanie regionalne o charakterze gospodarczym w Ameryce Łacińskiej. Więcej na ten temat w rozdziale 3.

z krajami Ameryki Łacińskiej przypada właśnie na kraje Sojuszu, a w jednym z państw członkowskich tego ugrupowania (Chile) ulokowana jest największa polska inwestycja zagraniczna (kopalnia miedzi, molibdenu i złota KGHM w Sierra Gorda, o wartości 4,2 mld USD). Co istotne, po raz pierwszy w *exposé* ministra spraw zagranicznych RP po 1990 roku wskazano na ważnego i strategicznego partnera Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, określając tym mianem Brazylię⁴⁴. Zabrakło jednak stwierdzeń dotyczących innych państw latynoamerykańskich, zwłaszcza tych, które w rządowym dokumencie – Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku, zostały uznane za priorytetowych i ważnych partnerów naszego kraju, jak: Argentyna, Chile i Meksyk oraz Kolumbia i Wenezuela.

W porównaniu z *exposé* ogłoszonym w 2015 roku, informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej zaprezentowana przez Witolda Waszczykowskiego w 2016 roku zawierała znacznie mniej odniesień dotyczących aktywności Polski na kierunkach pozaeuropejskich, a także ich znaczenia w kształtowaniu pozycji naszego kraju w UE i na arenie międzynarodowej. Wymienionych zostało kilka ważnych obszarów globalnej aktywności Polski, w tym na kierunku azjatyckim, w Afryce, na Bliskim Wschodzie, a także w regionie Ameryki Łacińskiej. W tym ostatnim przypadku zabrakło jednak przedstawienia konkretnych założeń i celów polskiej polityki zagranicznej czy wskazania partnerów strategicznych RP. Waszczykowski deklarował jedynie, że „będziemy zacieśniaли współpracę, w tym gospodarczą, z krajami Ameryki Łacińskiej i Karaibów”. Jej rozwojowi miały sprzyjać w regionie przemiany demokratyczne, stabilna sytuacja gospodarczo-społeczna, postępująca liberalizacja handlu z UE, a także silna i ugruntowana obecność Polonii. Zwrócił także uwagę na planowane uruchomienie placówek dyplomatycznych RP w Panamie i Ekwadorze⁴⁵.

Wyzwaniem dla polskiej polityki zagranicznej w drugiej połowie drugiej dekady XXI wieku, zgodnie z wypowiedzią Waszczykowskiego, było zmierzenie się z kryzysami, jakie uwidoczniły się w Europie: kryzysem bezpieczeństwa na naszym kontynencie (związany z pogarszającą się sytuacją we wschodnim i południowym sąsiedztwie UE, w tym bezpośrednio u wschodnich granic RP), kryzysem sąsiedztwa europejskiego (na który składają się między innymi konflikty zbrojne i rozkład struktur państwowych na południe od Europy, terroryzm międzynarodowy oraz problem rosnącej fali migracji zarobkowej i uchodźców

44 Ibidem.

45 Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Witolda Waszczykowskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, wygłoszona w Sejmie 29 stycznia 2016 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2016/ [dostęp: 7.11.2016].

na obszarze europejskim)⁴⁶, a także kryzysem samego projektu europejskiego (w tym kryzysem zadłużeniowym w Grecji i planowanym wyjściem Wielkiej Brytanii z UE)⁴⁷.

Koniec pierwszej i połowa drugiej dekady XXI wieku były okresem rozwoju społeczno-gospodarczego Polski oraz wzmocnienia jej roli w strukturach europejskich i euroatlantyckich. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne kraju świadczyły o wzroście Produktu Krajowego Brutto (PKB) *per capita* do poziomu ponad 60% średniej UE (w porównaniu do około 50% w momencie przystąpienia Polski do UE)⁴⁸. Pod względem gospodarki Polska zajmowała 8. miejsce spośród państw unijnych⁴⁹, zaś w 2015 plasowała się już na 7. pozycji, wyprzedzając Szwecję⁵⁰. W omawianym okresie była nie tylko najszybciej rozwijającym się gospodarczo państwem unijnym (skumulowany wzrost PKB w latach 2004–2014 wyniósł 53%), ale także jedynym spośród państw członkowskich UE, które uniknęło recesji spowodowanej światowym kryzysem finansowym z 2008 roku⁵¹. Na wysokim poziomie znajdowała się także atrakcyjność inwestycyjna kraju, co potwierdzały międzynarodowe rankingi i zestawienia. Według World Investment Report 2014, Polska w latach 2014–2016 była jedną z najatrakcyjniejszych gospodarek dla zagranicznych inwestorów (13. miejsce). Warto zaznaczyć, że wśród 20 państw uznanych za najlepsze lokalizacje dla BIZ znalazło się jedynie 5 krajów europejskich, przy czym Polska była jedynym przedstawicielem regionu Europy Środkowej⁵².

Mimo to pozycja gospodarcza Polski na świecie w drugiej dekadzie XXI wieku nie była satysfakcjonująca (według Global Innovation Index 2009–2010,

---

46 Jak zapewnił Waszczykowski jako minister spraw zagranicznych: „[...] polska dyplomacja, używając również instrumentów pomocy rozwojowej, aktywnie włączając się w rozwiązywanie problemów Afryki i Bliskiego Wschodu, będzie dążyła do utrzymania właściwej równowagi między zaangażowaniem naszych partnerów i sojuszników z NATO i UE w zapobieganie i rozwiązywanie problemów w sąsiedztwie wschodnim i południowym”. Ibidem.

47 Ibidem.

48 Priorytety polskiej polityki zagranicznej...

49 *Ranking największych gospodarek w Unii Europejskiej*. Euro-dane. <http://euro-dane.com.pl/wydarzenia-gospodarcze-428> [dostęp: 27.08.2016].

50 *Polska siódmą gospodarką Unii Europejskiej. Przegoniliśmy Szwecję*. Money.pl. <http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/artukul/polska-siodma-gospodarka-unii-europejskiej,75,0,1794123.html> [dostęp: 27.08.2016].

51 BIZ – bezpośrednie inwestycje zagraniczne (ang. FDI – *foreign direct investment*). *Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji pomiędzy Polską a Meksykiem*. Meksyk 2016, s. 40.

52 *Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego*. Warszawa 2015. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/15696/ROHZ2015_20150827_druk_ost.pdf [dostęp: 17.09.2016], s. 28.

Polska zajęła 47. miejsce). Wskaźniki w takich dziedzinach, jak stopa zatrudnienia, infrastruktura transportowa czy poziom kapitału społecznego, odbiegały od pożądaných⁵³. Istotną kwestią pozostawała dbałość o bezpieczeństwo energetyczne kraju, nie tylko ze względów gospodarczych, ale także z racji miejsca RP na geopolitycznej mapie Europy. Stąd też Polska powinna dążyć zarówno do zwiększenia efektywności wykorzystania surowców, jak i dywersyfikacji źródeł zaopatrywania⁵⁴.

2.2. Uwarunkowania zewnętrzne (międzynarodowe)

W latach 90. XX wieku dokonała się jakościowa i strukturalna zmiana w stosunkach międzynarodowych, w których bipolarny podział na Wschód i Zachód, determinowany kryteriami ideologicznymi oraz bezpieczeństwa, został zastąpiony przez nowy, unipolarny ład na świecie. Od początku XXI wieku można z kolei obserwować wzmocnienie się tendencji powstawania ładu wielobiegunowego, przejawiającego się między innymi wzrastającą rolą tzw. mocarstw wschodzących, w tym między innymi Rosji, Chin, Indii i Brazylii.

Do najważniejszych czynników mających wpływ na politykę zagraniczną Polski po 1989 roku występujących w środowisku międzynarodowym można zaliczyć: rozpad bloku wschodniego i ZSRR (w latach 1989–1991), konflikty religijne i etniczne na Bałkanach, jak również w obszarze poradzieckim, podjęcie przez Rosję prób reintegracji byłych republik radzieckich w formie Wspólnoty Niepodległych Państw i nasilenie się rosyjskich dążeń mocarstwowych, zjednoczenie Niemiec (3 października 1990 roku) i wzrost roli międzynarodowej tego państwa, zwłaszcza w strefie euroatlantyckiej, oraz przyspieszenie procesu integracji europejskiej, czego wyrazem było utworzenie na mocy traktatu z Maastricht (1992 rok) Unii Europejskiej i dążenie decydentów europejskich do rozszerzania struktur unijnych⁵⁵. Zjawiskom tym towarzyszyła transformacja wewnętrzna NATO, działania mające na celu rozszerzenie sojuszu o nowe państwa członkowskie, a także zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w proces demokratyzacji państw byłego bloku wschodniego i umacnianie wpływów supermocarstwa w Europie.

W ostatniej dekadzie XX wieku nie tylko w regionie Europy Środkowej i Wschodniej następowały zmiany związane z transformacją ustrojową

53 Priorytety polskiej polityki zagranicznej...

54 Ibidem.

55 R. ZIĘBA: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013, s. 33–34.

i reformami społeczno-gospodarczymi. Rozpad świata dwubiegunowego stał się podłożem głębokich przemian także w krajach Ameryki Łacińskiej, które ani przed II wojną światową, ani w czasach zimnej wojny nie mogły kształtować niezależnej od USA polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz autonomicznego systemu regionalnego. Dopiero wraz z upadkiem ZSRR i z tego wynikającym zmniejszeniem się amerykańskiej dominacji w regionie latynoamerykańskim poszczególne państwa zyskały możliwość reorientacji swojej polityki zagranicznej⁵⁶. Rozpoczął się okres przemian zorientowanych na demokratyzację, implementację reform gospodarczych, zmiany instytucjonalne i liberalizację sektora finansowego. W rezultacie w początkach lat 90. XX wieku w większości państw tego regionu przeprowadzono demokratyczne wybory.

Przejście od rządów autorytarnych do systemów demokracji parlamentarnej odbywało się w krajach Ameryki Środkowej wskutek pokojowego rozstrzygnięcia konfliktów zbrojnych, zaś w Ameryce Południowej było rezultatem upadku dyktatur wojskowych⁵⁷. Otwarcie gospodarcze oznaczało koniec dominującej od lat 50. XX wieku strategii uprzemysłowienia przez substytucję importu oraz szeroki interwencjonizm państwowy. Wprowadzono ułatwienia w wymianie handlowej z krajami spoza regionu latynoamerykańskiego oraz zlikwidowano niektóre mechanizmy ochrony rynku krajowego. Jednocześnie rozpoczęto proces dostosowywania ustrojów politycznych i systemów gospodarczych do wyzwań związanych z globalizacją i nową falą regionalizmu. Tendencjom tym towarzyszyły dążenia emancypacyjne i próby usamodzielniania się regionu latynoamerykańskiego, który od czasu wprowadzenia doktryny Monroego w 1823 roku był uzależniony od interesów i polityki USA⁵⁸.

Lata 90. XX wieku w krajach Ameryki Łacińskiej to czas przyspieszonych procesów integracyjnych i tworzenia nowego wymiaru współpracy regionalnej. Była to odpowiedź na zmiany zachodzące w gospodarce światowej, takie jak wzrost współzależności czy globalizacja⁵⁹. Przejawem tendencji integracyjnych było chociażby utworzenie w 1991 roku Wspólnego Rynku Południa (Mercosuru)⁶⁰,

56 M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. W: *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. T. ŁOŚ-NOWAK. Wrocław 2008, s. 414.

57 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009, s. 28.

58 M.F. GAWRYCKI: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 22–23.

59 J. SPYRA: *Stosunki Polski...*, s. 387.

60 Mercosur (hiszp. Mercado Común del Sur) to powstała na mocy traktatu z Asunción, podpisanego 26 marca 1991 roku, organizacja gospodarcza utworzona przez Argentynę, Brazylię, Paragwaj i Urugwaj. Obecnie Mercosur jest jedną z największych na świecie unii celnych. W 2012 roku do jej struktur dołączyła Wenezuela, która początkowo posiadała niepełny status członka, z prawem do wyrażania opinii, ale bez prawa głosu. Mimo że Wenezuela stała się później pełnoprawnym członkiem, to od 1 grudnia

stanowiącego największą strefę wolnego handlu w Ameryce Południowej, do którego należą obecnie: Brazylia, Argentyna, Urugwaj, Paragwaj i Wenezuela⁶¹ (w trakcie akcesji jest Boliwia). Status państw stowarzyszonych z Mercosurem posiadają natomiast cztery kraje: Chile, Ekwador, Kolumbia i Peru⁶². Na uwagę zasługują także inne formy integracji państw latynoamerykańskich, takie jak powstała w 1993 roku Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku (ang. Asia-Pacific Economic Co-operation, APEC)⁶³, zainicjowany w 1994 roku Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu (ang. North American Free Trade Agreement, NAFTA; nazwa tłumaczona na język polski także: Północnoamerykańska Strefa Wolnego Handlu) czy Środkowoamerykańskie Porozumienie o Wolnym Handlu (ang. Central European Free Trade Agreement, CEFTA), zawarte w maju 2004 roku. Z kolei Meksyk w 1994 roku został przyjęty do elitarnego ugrupowania Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD)⁶⁴, co świadczyło, z jednej strony, o dążeniach tego państwa do wzmocnienia swojej międzynarodowej pozycji, a z drugiej, o tym, że jest ono postrzegane jako reprezentant nie Trzeciego, ale Pierwszego Świata⁶⁵.

Zaangażowanie państw latynoamerykańskich w przemiany wewnętrzne oraz tworzenie struktur integracji regionalnej powodowało, że w ostatniej dekadzie XX wieku państwa te nie wykazywały większego zainteresowania współpracą w obszarze Europy Środkowej i Wschodniej. Tym bardziej że był

2016 roku została, na wniosek Paragwaju, zawieszona – ze względu na niedostosowanie swoich przepisów prawa do wymogów tej organizacji (w tym nieprzestrzeganie reguł demokracji). Boliwia zaś w 2012 roku podpisała formalny wniosek o akcesję do Mercosuru i od tej pory dysponuje prawem zabierania głosu na spotkaniach państw członkowskich. Od 17 lipca 2015 roku trwa procedura włączania Boliwii do Mercosuru. Zob. J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 189–196.

61 Przyjęcie Wenezueli w 2012 roku do struktur organizacji „tylnymi drzwiami” (pod nieobecność zawieszzonego wówczas w prawach członka Paragwaju) wywołało wiele kontrowersji. Wenezuela do połowy drugiej dekady XXI wieku nie spełniła wymogów prawnych Mercosuru. Zob. *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015.

62 J. STRYJEK: *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*, s. 163.

63 Układ współpracy gospodarczej, którego członkami są: od 1993 roku Meksyk, od 1994 roku Chile, a od 1998 roku Peru.

64 W 2010 roku do OECD zostało przyjęte także Chile.

65 M.F. GAWRYCKI: *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne*. W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005, s. 363.

to region, z którym rywalizowały o inwestycje zagraniczne i pomoc rozwojową ze strony USA⁶⁶.

Już w połowie lat 90. XX wieku w wielu krajach Ameryki Łacińskiej obserwowano pozytywne efekty reform neoliberalnych. Średni wzrost PKB wyniósł wówczas 3,3%, trzykrotnie przewyższając wartości z wcześniejszej dekady⁶⁷. Zanotowano także wzrost eksportu⁶⁸ i napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zmniejszyły się deficyty w obrotach handlowych państw, zredukowano inflację (na przykład w Brazylii w wyniku wdrożenia przez ówczesnego ministra finansów Fernanda Henrique'a Cardosa „Plano Real” – planu naprawy stanu gospodarki i finansów państwa, w celu zmniejszenia deficytu bilansu obrotów bieżących oraz stabilizacji brazylijskiej gospodarki – wskaźnik inflacji zmniejszył się z 5000% do 4% rocznie), zwiększono wydatki na cele społeczne (w tym edukację i opiekę zdrowotną), dzięki czemu obniżył się wskaźnik ubóstwa (z 41% w końcu lat 80. XX wieku do 36% pod koniec lat 90. XX wieku)⁶⁹. Ameryka Łacińska przedstawiana była wówczas jako przykład skutecznego wprowadzania neoliberalnych koncepcji ekonomicznych, które nie tylko wpłynęły na poprawę w zakresie funkcjonowania systemu gospodarczego poszczególnych państw, ale także sprzyjały utrwalaniu ustroju demokratycznego w regionie.

Jednakże o szybkim wzroście gospodarczym można mówić jedynie w odniesieniu do połowy lat 90. XX wieku (4,2% w latach 1990–1995). Pod koniec XX wieku doszło do znacznego wyhamowania wzrostu gospodarczego (do 2,5% w 2000 roku), a podstawowe wskaźniki makroekonomiczne, w tym PKB, w wielu krajach regionu zaczęły się pogarszać. Odejście od protekcjonizmu celnego i subsydiowania gospodarki, a także uwolnienie cen spowodowały między innymi upadek wielu małych i średnich przedsiębiorstw. Implementacji zasad neoliberalnej polityki gospodarczej nie towarzyszyło natomiast wprowadzanie i skuteczne realizowanie takich rozwiązań prawnych, które przyczyniłyby się do prawidłowego funkcjonowania wolnego rynku, wolnej konkurencji czy zwalczania korupcji i nepotyzmu. Nastąpiła redukcja wydatków na cele społeczne, a w jej rezultacie doszło do znacznego zubożenia ludności, wzrostu bezrobocia,

66 J. SPYRA: *Stosunki Polski...*, s. 387–388; zob. też: W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*. Warszawa 2000, s. 394.

67 Warto pamiętać, że lata 80. XX wieku w Ameryce Łacińskiej to tzw. stracona dekada (hiszp. *la década perdida*), którą charakteryzował kryzys zadłużeniowy większości państw tego regionu i poważny spadek najważniejszych wskaźników makroekonomicznych w połączeniu z hiperinflacją.

68 Aczkolwiek udział Ameryki Łacińskiej w eksporcie światowym nadal był niski – poniżej 5%. Za: K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 178.

69 M.F. GAWRYCKI: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej...*, s. 19–30.

spadku realnej wartości płac oraz pogorszenia się jakości opieki zdrowotnej i oświaty. Wprowadzone zmiany nie tylko więc nie przyczyniły się do rozwiązania podstawowych problemów społeczno-ekonomicznych państw latynoamerykańskich, ale też pogłębiły istniejące podziały społeczne⁷⁰. Zjawiskiem towarzyszącym negatywnym tendencjom było zwiększanie się dysproporcji pomiędzy najbogatszymi a najbiedniejszymi grupami społecznymi i koncentracja kapitału w rękach tych pierwszych. Konsekwencją tych zjawisk stał się pod koniec ostatniej dekady XX wieku kryzys gospodarczy w Ameryce Łacińskiej, odczuwany zwłaszcza w Meksyku, Brazylii, Argentynie⁷¹ i Urugwaju⁷².

W pierwszych dwóch dziesięcioleciach XXI wieku nastąpiły istotne zmiany w otoczeniu międzynarodowym Polski. Ich cechą charakterystyczną była duża dynamika. Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku w otoczeniu zarówno regionalnym (sąsiedzkim), jak i dalszym, regionalno-kontynentalnym i globalnym, pojawiło się wiele nowych zjawisk, procesów i tendencji, które wpłynęły na modyfikację dotychczasowych celów polskiej polityki zagranicznej w wymiarze bilateralnym oraz wielostronnym⁷³.

Do kluczowych tendencji występujących w skali globalnej w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku mających wpływ na latynoamerykańską politykę Polski należy zaliczyć osłabienie pozycji USA na arenie międzynarodowej (określane wręcz jako zakwestionowanie ich prymatu⁷⁴), pomimo utrzymywania przez to państwo statusu jedyne go supermocarstwa na świecie. Istotne stały się także nowe akcenty w polityce zagranicznej prezydenta USA Baracka Obamy, w tym między innymi przypisanie priorytetowego znaczenia relacjom z państwami Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej oraz związane z tym mniejsze zainteresowanie Europą. Minister spraw zagranicznych RP Radosław Sikorski w swoim *exposé* z 2012 roku stwierdził: „[...] gospodarcza i wojskowa siła Zachodu oraz jego prestiż zmalały. W Europie wspólnotowa metoda decyzyjna jest coraz częściej podważana, a kryzys gospodarczy zmniejszył atrakcyjność cywilizacyjną i siłę oddziaływania Unii. Stany Zjednoczone redukują budżet obronny oraz reorientują swą politykę na Pacyfik”⁷⁵.

70 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 110.

71 M.F. GAWRYCKI: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej...*, s. 30–31.

72 J. GUGAŁA: *Ewolucja stosunków gospodarczych w zachodniej hemisferze*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 162.

73 K. CZORNIK, M. ŁAKOMY, M. STOLARCZYK: *Wstęp*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski...*, s. 10.

74 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej...*

75 *Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 29 marca 2012 roku...*

Na kształt stosunków międzynarodowych w omawianym okresie istotny wpływ miał kryzys finansowy i gospodarczy, który rozpoczął się w połowie 2008 roku w Stanach Zjednoczonych i w krótkim czasie nabrał charakteru globalnego⁷⁶. Na początkowym etapie, przypadającym na lata 2008–2010, w większości krajów zarówno wysoko rozwiniętych, jak i rozwijających się, w tym także w Polsce⁷⁷, kryzys ten wywołał spowolnienie gospodarcze. Podobne tendencje zaznaczyły się w krajach Ameryki Łacińskiej. W największym stopniu sytuacja ekonomiczna pogorszyła się w Paragwaju, Wenezueli i Brazylii. Kolejne lata przyniosły jednak znaczną poprawę sytuacji w większości państw latynoamerykańskich, co świadczy o dużym potencjale gospodarczym tego regionu⁷⁸. Zgodnie z informacjami zawartymi w raportach Banku Światowego, rejon Ameryki Łacińskiej również w 2012 roku był stosunkowo odporny na zawirowania w gospodarce światowej i wzrost ekonomiczny wyniósł tam od 3,5 do 4%⁷⁹.

W polityce światowej zauważalna była rosnąca rola tzw. mocarstw wschodzących (w tym między innymi państw BRIC⁸⁰), co zostało uznane przez państwa zachodnie, w tym przez jedyne w XXI wieku na świecie supermocarstwo, Stany Zjednoczone. Świadczy o tym zaproszenie do udziału w spotkaniach G8 przywódców Chin, Indii, Brazylii, Meksyku i RPA, co oznacza, że w podejmowaniu

76 K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK: *Wstęp...*, s. 10.

77 W wyniku kryzysu polski eksport zmniejszył się w 2009 roku o 15,5%, a import o 24,5% w stosunku do poziomu z roku 2008. W latach następnych rozpoczął się dynamiczny proces odbudowy obrotów handlu zagranicznego. Po stronie eksportu poziom przedkryzysowy został przekroczony już w 2010 roku, po stronie importu wymagało to dwóch lat. Zob. *Polska 2015...*

78 Radosław Sikorski, ówczesny minister spraw zagranicznych Polski, przedstawiając w 2012 roku podczas wizyty w Brazylii argumenty za rozwojem współpracy polsko-brazylijskiej, stwierdził: „Polska i Brazylija oparły się efektom światowego kryzysu gospodarczego. Dziś Brazylija jest szóstą gospodarką świata, Polska jest szóstą gospodarką UE”. Zob. *Polska zacieśnia kontakty gospodarcze, polityczne i naukowo-kulturalne z Brazylią*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_zacieśnia_kontakty_gospodarcze_polityczne_i_naukowo_kulturalne_z_brazylia [dostęp: 13.06.2016].

79 P. RUBAJ: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*, s. 330–331.

80 BRIC to akronim pochodzący od słów: Brazil, Russia, India, China, stworzony przez brytyjskiego ekonomistę Jima O’Neilla. Po raz pierwszy został użyty w publikacji *Building Better Global Economic BRICs*, opublikowanej w 2001 roku. Nazwa została rozpowszechniona w 2003 roku, gdy firma Goldman Sachs ogłosiła prognozę, zgodnie z którą do połowy XXI wieku kraje BRIC mają stać się światowymi potęgami gospodarczymi. Więcej zob. *Building Better Global Economic BRICs*. W: „Global Economics Paper”. No. 66. [2001]. <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [dostęp: 13.06.2017].

najważniejszych decyzji o wymiarze globalnym istotne jest stanowisko tych państw⁸¹. Warto zaznaczyć, że w pierwszej dekadzie XXI wieku wymienione państwa (z wyjątkiem RPA, która dołączyła do BRIC w 2011 roku) pod względem ekonomicznym rozwijały się szybciej niż najsilniejsze gospodarki świata. Zakłada się, że do 2020 roku wyprzedzą one Unię Europejską, a dziesięć lat później zdominują gospodarkę światową. Według prognoz Goldman Sachs, grupa BRIC (bez uwzględnienia RPA) do 2035 roku osiągnie wartość PKB większą niż grupa G7⁸². Procesy te sprzyjają kształtowaniu układu wielobiegunowego we współczesnym świecie.

Jedno z najpoważniejszych wyzwań dla bezpieczeństwa współczesnego świata, a jednocześnie zjawiskiem, którego skala i oddziaływanie w XXI wieku się zintensyfikowały, to zagrożenia asymetryczne, w tym przede wszystkim terroryzm międzynarodowy. Zamachy terrorystyczne z 11 września 2001 roku w Stanach Zjednoczonych były powodem, dla którego Polska włączyła się w utworzoną pod przewodnictwem USA tzw. koalicję antyterrorystyczną. Z jej ramienia nasz kraj uczestniczył w rozpoczętej 7 października 2001 roku wojnie w Afganistanie, wysyłając tam jednostkę do zadań specjalnych GROM⁸³. Seria zamachów terrorystycznych, które przeprowadzili w Europie w 2016 roku (zwłaszcza we Francji, Belgii i Niemczech) islamscy fundamentaliści, świadczy o tym, że skupili oni swoją uwagę na tym regionie, co tym bardziej generuje potrzebę wspólnych działań na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa.

Problemem dla bezpieczeństwa europejskiego są także nasilające się konflikty i zagrożenia w sąsiedztwie UE, związane między innymi z niestabilną sytuacją na Bliskim Wschodzie. Trwająca od 2011 roku wojna domowa w Syrii

81 A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości w procesie kształtowania nowego ładu międzynarodowego*. W: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2013, s. 120.

82 A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości...*, s. 120; zob. też: P. KUREČIĆ, G. BANDOVIĆ: *The Contemporary Role and Perspectives of the BRIC States in the World-Order*. „Electronic Journal of Political Science Studies” 2011, vol. 2, no. 2. https://bib.irb.hr/datoteka/565021.The_Contemporary_Role_and_Perspectives_of_the_BRIC_States_in_the_World-Order.pdf [dostęp: 5.06.2017]. Mowa o grupie G7, gdyż w 2014 roku Rosja została zawieszona w prawach członkowskich grupy i państwa powróciły do formuły G7.

83 W listopadzie 2001 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski zorganizował w Warszawie konferencję przywódców narodów centralnej i wschodniej Europy w sprawie zwalczania terroryzmu. Wzięli w niej udział przedstawiciele 17 państw. Konferencja zakończyła się przyjęciem deklaracji oraz planu działania, w których podkreślono wolę wzmocnienia i zjednoczenia wysiłków w zwalczaniu terroryzmu międzynarodowego w duchu solidarności z USA, innymi państwami członkowskimi NATO oraz wszystkimi innymi, które uznają to zjawisko za najpoważniejsze zagrożenie w XXI wieku. Zob. R. ZIĘBA: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski...*, s. 153.

oraz działalność tzw. Państwa Islamskiego (ISIS) nie tylko doprowadziły do prawie całkowitego upadku tego kraju i zdestabilizowały sytuację w całym regionie, ale także wywołały napływ nielegalnych imigrantów do Europy. Kryzys migracyjny oraz odmienna polityka poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej w kwestii przyjmowania uchodźców stały się przyczyną niekorzystnych zmian w zakresie relacji międzypaństwowych wewnątrz wspólnoty i jej osłabienia.

W wymiarze regionalnym (środowisku europejskim) ujawniły się także inne, wewnętrzne problemy, takie jak kryzys w strefie euro oraz problemy gospodarcze i finansowe Grecji, a także Hiszpanii i Portugalii. Dodatkowo negatywne konsekwencje dla dalszego procesu integracji w ramach Unii Europejskiej może mieć decyzja Brytyjczyków, podjęta w referendum przeprowadzonym w drugiej połowie 2016 roku, o opuszczeniu tej organizacji, tzw. brexit.

Do nowych zjawisk występujących w wymiarze regionalnym, ale mających swoje poważne implikacje w skali globalnej, należy zaliczyć osłabienie spójności NATO i zmniejszenie jego roli w dotychczasowej polityce bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego wielu państw członkowskich, w tym Polski, co ze względu na pojawiające się zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego może być szczególnie niepokojące.

W najbliższym (sąsiedzkim) środowisku międzynarodowym Polski doszło do znacznego wzmocnienia roli Niemiec, zwłaszcza w ramach UE i strefy euro. Jeśli natomiast chodzi o naszego wschodniego sąsiada, zarówno w pierwszej, jak i w drugiej dekadzie XXI wieku obserwowano nasilenie mocarstwowych dążeń i konfrontacyjnej polityki Rosji, przejawiających się między innymi wzmocnianiem jej wpływów w obszarze poradzieckim (świadczą o tym między innymi ataki na Gruzję w 2008 roku). To ostatnie zjawisko dało o sobie szczególnie znać w momencie aneksji Krymu, dokonanej przez Rosję w 2014 roku. Kryzys ukraiński, który przerodził się w konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy, stał się jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski od czasów zakończenia II wojny światowej, a także miał swoje implikacje w polityce zagranicznej części państw członkowskich Unii Europejskiej oraz w polityce światowej⁸⁴.

---

84 M. LAKOMY: *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*. W: *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2015, s. 13.

2.3. Miejsce Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie

Pod koniec XX wieku Ameryka Łacińska, podobnie jak w dużej części Europa Środkowa, weszła na drogę konsolidacji ustroju demokratycznego i neoliberalnych reform gospodarczych. W większości państw latynoamerykańskich utworzono wówczas demokracje elektoralne, a także zmniejszył się udział armii w życiu politycznym⁸⁵. Wybory przeprowadzone w 2014 roku w siedmiu państwach Ameryki Łacińskiej: Salwadorze, Kostaryce, Panamie, Kolumbii, Boliwii, Brazylii i Urugwaju były potwierdzeniem stabilizacji politycznej w regionie. Reelekcję zapewnili sobie przywódcy trzech państw: Brazylii (Dilma Rousseff), Boliwii (Evo Morales) i Kolumbii (Juan Manuel Santos), rok zaś wcześniej kolejne zwycięstwo w wyborach odniósł prezydent Ekwadoru, Rafael Correa. W Chile z kolei szefem państwa została (po raz drugi w swojej karierze) reprezentująca centrolewicę Michelle Bachelet. Partie lewicowe utrzymały swoją władzę w Urugwaju, gdzie wybory prezydenckie w 2014 roku zwyciężył Tabaré Vázquez (prezydent tego kraju w latach 2005–2010).

Pozytywne przemiany nastąpiły w Argentynie, gdzie wybory prezydenckie w 2015 roku wygrał dotychczasowy przedstawiciel opozycji Mauricio Macri⁸⁶, co oznaczało zakończenie 12-letnich rządów Kirchnerów.

Jednocześnie w XXI wieku obserwuje się spadek zaufania społeczeństw latynoamerykańskich do partii politycznych, jako reprezentantów interesów społecznych. Demokratyczne instytucje i procedury stworzyły możliwość wyrażania rozczarowania liberalnymi programami rozwoju ekonomicznego, a zwłaszcza – co odczuwane jest w wielu państwach Ameryki Łacińskiej – brakiem wpływu wzrostu gospodarczego na polepszenie poziomu życia ludności. Stąd też lewicowe programy społeczno-gospodarcze zaczęły zyskiwać popularność i przychylność społeczeństwa, które nie godziło się na rosnące dysproporcje między najbogatszymi a żyjącymi w skrajnym ubóstwie i brak konkretnych rozwiązań mających na celu poprawę stopy życiowej⁸⁷.

85 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska: między integracją a marginalizacją*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 185.

86 Wygrana przywódcy opozycyjnej Propozycji Republikańskiej i burmistrza Buenos Aires Mauricio Marciego została określona jako przełom w nowożytnych dziejach Argentyny. Pomijając okresy licznych rządów dyktatorskich w tym państwie, to po raz pierwszy od 100 lat władzę objął w drodze demokratycznych wyborów przywódca niezwiązany ani z Partią Radykalną (UCR), ani z żadnym ze skrzydeł partii peronistowskiej, do której należeli zarówno przedstawiciel liberałów Carlos Menem (1989–1999), jak i sprawująca populistyczne rządy Cristina Kirchner (2007–2015).

87 Ibidem, s. 185.

Szczególnie trudną sytuację polityczno-gospodarczą obserwuje się od połowy drugiej dekady XXI wieku w Brazylii. Wiosną 2016 roku wszczęto procedurę mającą na celu usunięcie z urzędu, podejrzanej o złamanie konstytucji, prezydent tego kraju Dilmy Rousseff⁸⁸. Z kolei wskaźniki makroekonomiczne, począwszy od 2014 roku, zaczęły się znacznie pogarszać, wskazując na recesję brazylijskiej gospodarki. Przyczyn obecnej sytuacji wewnętrznej w tym państwie jest wiele. Składa się na nią między innymi kryzys gospodarczy, wywołany spadkiem cen surowców i dóbr eksportowych Brazylii (w 2016 roku odnotowano ujemny wskaźnik wzrostu PKB, $-3,5\%$)⁸⁹, czy afera korupcyjna w państwowej firmie naftowej Petrobras. Podczas rządów poprzednika Rousseff, Inacia Luli da Silvy, i towarzyszącej jego prezydenturze najlepszej od dziesięcioleci koniunktury gospodarczej w Brazylii (przejawiającej się na przykład rosnącymi cenami dóbr eksportowych: rud żelaza, soi, ropy i minerałów)⁹⁰ znacząco wzrosła płaca minimalna, a zyski, jakie uzyskiwało państwo, trafiały do najbiedniejszych. Poszerzono także dostęp ludności do służby zdrowia i edukacji⁹¹. Doprowadziło

88 Wniosek o impeachment wobec prezydent Dilmy Rousseff złożono w brazylijskim Kongresie w grudniu 2015 roku.

89 *Wenezuela i Brazylia winne recesji gospodarki Ameryki Łacińskiej w 2016 roku*. PAP. <http://interpresspai.pl/pl/ameryka-poludniowa/item/1928-wenezuela-i-brazylia-winne-recesji-ameryki-lacinskiej-w-2016-roku> [dostęp: 23.11.2016].

90 W ostatnim roku rządów Luli da Silvy, w czasie gdy świat coraz dotkliwiej odczuwał efekty kryzysu gospodarczego, wzrost w Brazylii sięgał 7,5%. Zob. S. TROJANOWSKI: *Brazylia – spadająca gwiazda z gwiazdozbioru BRIC*. www.pb.pl/atta/2135-brazylia-raport-tekst-.doc [dostęp: 4.09.2016], s. 1–2.

91 Jednym z, jak się okazało, niezwykle skutecznych rozwiązań było wdrożenie programu „Bolsa Familia” – warunkowych transz pieniężnych skierowanych do najbiedniejszych. W programie przewidziano udzielenie pomocy finansowej gospodarstwom domowym o najniższych dochodach, jednakże dopiero wtedy, gdy spełniły one określone warunki. Należą do nich między innymi: regularne badania lekarskie dzieci, dotrzymanie ich kalendarza szczepień oraz obecność dzieci w wieku szkolnym na lekcjach przez co najmniej 85% zajęć w każdym miesiącu. Założenia programu są długofalowe, edukacja i dbałość o zdrowie mają doprowadzić do ograniczenia powszechnego zjawiska, jakim jest tzw. dziedziczenie ubóstwa, czyli przekazywanie z pokolenia na pokolenie wzorców utrzymywania się z przestępczości, żebractwa i wykonywania najprostszyc prac. Wprowadzenie warunkowych transzy pieniężnych okazało się niezwykle skuteczne na obszarach wiejskich, których wcześniej nie obejmowały żadne państwowe programy pomocowe. W miastach z kolei głównym osiągnięciem było podniesienie liczby najmłodszych korzystających z państwowej edukacji (wcześniej niektórzy rodzice woleli posyłać swoje dzieci do pracy i żebractwa niż do szkół – efekt finansowy był niewielki, ale za to natychmiastowy; tak wychowywane kolejne pokolenia mieszkańców faweli nie miały szans na znalezienie lepiej płatnej pracy i wyjście z kręgu ubóstwa). Aby zniwelować ryzyko korupcji i defraudacji ze strony administracji, środki przekazywane są bezpośrednio ze skarbu państwa i wydawane w postaci specjalnych kart magnetycznych, z których pieniądze można wypłacać w bankach. Ciekawostką jest,

to do prawdziwego boomu konsumpcyjnego i przyczyniło się do wyjścia z biedy oraz awansu społecznego ponad 40 mln ludzi (co przy 200 milionowej populacji tego kraju jest sporym osiągnięciem).

Jak zauważyła ekonomistka i latynoamerykanistka Joanna Gocłowska-Bolek, nowa brazylijska klasa średnia, która zaznała dobrobytu społecznego, zaczyna w coraz większym stopniu domagać się swoich praw i artykułować swoje potrzeby. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że nie ma już w Brazylii społecznej zgody na naprawę finansów państwa kosztem ogromnych wyrzeczeń społecznych i powrotu do ubóstwa ani też na korupcję, czego dowodem były powtarzające się manifestacje, w których uczestniczyły setki tysięcy ludzi oburzonych łapownictwem na wielką skalę utrzymującym się w administracji państwowej⁹². Brazylijczycy zaczęli masowo protestować przeciwko nie tylko takim negatywnym zjawiskom w państwie, jak korupcja, ale też niskiej jakości usług publicznych⁹³.

W czasie trwania procedury impeachmentu władzę w kraju przejął wiceprezydent Brazylii Michel Temer, przed którym stało wyzwanie poprawy sytuacji wewnętrznej państwa oraz spełnienie oczekiwań społecznych poprzez przywrócenie kraju na drogę rozwoju i *prosperity*. Początek jego prezydentury wskazywał jednak, że polityk ten nie miał sprecyzowanej wizji kierunku, w jakim powinna podążać Brazylia⁹⁴.

Trudną sytuację polityczno-gospodarczą i społeczną obserwuje się w drugiej dekadzie XXI wieku w Wenezueli, w której po śmierci Hugo Cháveza w 2013 roku urząd prezydenta objął Nicolás Maduro⁹⁵. Postępujący kryzys

---

że opracowania tego niezwykle skutecznego programu podjął się między innymi Ladislau Dowbor (ur. 1941) – profesor, brazylijski ekonomista polskiego pochodzenia i wieloletni doradca brazylijskiego rządu. Zob. K. KARCZEWSKI: *Bolsa Familia – brazylijski sposób na biedę*. Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2010/09/bolsa-familia-brazylijski-sposob-na-biede/>; A. PACEWICZ, P. PACEWICZ: *Szalony świat wymyka się z rąk*. „Gazeta Wyborcza”, 11.08.2012, dodatek: „Magazyn Świąteczny”. http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,12274921,Szalony_swiat_wymyka_sie_z_rak.html [dostęp: 28.06.2017].

92 *Brazylia: państwo Boga?* Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek. EurActiv. <http://www.euractiv.pl/demokracja/artikul/brazylia-pastwo-boga-008858> [dostęp: 4.09.2016].

93 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 14.

94 *Brazylia: państwo Boga?*...

95 Należy pamiętać, że Wenezuela już w 2010 roku (pod rządami Hugo Cháveza) została uznana w corocznym raporcie Freedom House (o stanie demokracji i wolności we wszystkich krajach świata, z uwzględnieniem respektowania i ochrony przez władze państwowe praw politycznych i wolności obywatelskich) za kraj częściowo wolny. Powodem były między innymi zabiegi służące marginalizacji opozycji politycznej oraz wzmacnianie zakresu władzy prezydenckiej (a także wprowadzenie możliwości nieograniczonej liczby kadencji na ten urząd), w tym prawo dysponowania rezerwami finansowymi czy wywłaszczania obywateli z własności prywatnej. Kryzys gospodarczy oraz problemy ze świadczeniem usług publicznych doprowadziły do licznych protestów społecznych, zwiększając ryzyko konfliktu

gospodarczy kraju (wywołany między innymi spadkiem cen ropy naftowej), bardzo duża inflacja⁹⁶ i znaczne pogorszenie się warunków życia (w tym niedobory żywności i trudności w dostępie do podstawowych artykułów, jak leki czy środki czystości) wywołały masowe protesty i spadek poparcia dla rządzących⁹⁷. Dochodzi również do różnych incydentów z udziałem bojówkarzy wspieranych przez opozycję, a także starć z udziałem wojska inspirowanych przez rząd. W wyniku tych zamieszek od początku 2016 roku, w ciągu dziesięciu miesięcy, ponad 70 osób straciło życie. Parlament zdecydował o wszczęciu wobec Maduro procedury impeachmentu (mimo że po mediacji Watykanu⁹⁸ władze w Caracas zgodziły się na podjęcie dialogu z opozycją), ze względu na ciężące na nim oskarżenia o łamanie konstytucji i prowadzenie wyniszczającej kraj polityki gospodarczej⁹⁹.

Z trudnościami gospodarczymi w postaci recesji i inflacji boryka się także od pewnego czasu Argentyna. Wzrost PKB Argentyny w latach 2003–2013 był imponujący i wynosił średnio 6%. Do czasu światowego kryzysu w 2008 roku argentyński eksport zwiększał się dzięki zwiększonej konkurencyjności wynikającej z deprecjacji waluty, wzrostu gospodarczego u głównych partnerów

---

zbrojnego w tym kraju. Zob. J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 17.

96 Kryzys rozpoczął się wraz ze spadkiem cen ropy naftowej na świecie, której eksport był jednym z głównych źródeł dochodów Wenezueli. W 2015 roku gospodarka tego kraju skurczyła się o 5,7%, a inflacja wyniosła 180,9%. Zob. M. WĄSOWSKI: *Trzy sytuacje pokazują, jak bardzo cierpi Wenezuela*. Business Insider Polska. <http://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wenezuela-pograzaj-sie-w-kryzysie-gospodarczym/69wdgnv> [dostęp: 22.12.2016].

97 Według sondaży blisko 80% Wenezuelczyków chce ustąpienia prezydenta z urzędu i przeprowadzenia przedterminowych wyborów (Maduro miał rządzić do 2019 roku). Zwłaszcza że w czasach, kiedy rządził Chávez, społeczeństwo odczuło znaczną poprawę, jeżeli chodzi o warunki życia. Skala ubóstwa i nierówności społeczne znacznie się zmniejszyły, zagwarantowana była darmowa opieka zdrowotna, a także szkolnictwo wyższe. Zob. *Parlament odwoła prezydenta Wenezueli?* Rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/9/863/Artykul/1685251,Parlament-odwoła-prezydenta-Wenezueli> [dostęp: 22.12.2016].

98 Watykan wielokrotnie w historii angażował się w rozwiązywanie sporów występujących w Ameryce Łacińskiej, odgrywając w nich rolę mediatora. W przypadku wenezuelskiego sporu uznawany jest za bezstronny, a przez to wzbudza zaufanie skonfliktowanych stron. Dlatego też udział Watykanu może pomóc w pokojowym rozwiązaniu sporu. Zob. *ibidem*.

99 Opozycji zależy na przeprowadzeniu referendum dotyczącego odwołania prezydenta Maduro przed 10 stycznia 2017 roku – wówczas będzie można zorganizować przedterminowe wybory. W przeciwnym razie władze po Maduro przejmie pochodzący z tego samego obozu politycznego obecny wiceprezydent, Aristobulo Istariz.

handlowych kraju oraz wysokich cen surowców na rynkach międzynarodowych. Od 2008 roku jednak argentyńska gospodarka zaczęła zwalniać, a od 2014 roku mówi się o recesji. Według szacunków Komisji Gospodarczej Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (hiszp. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, CEPAL) gospodarka Argentyny w 2015 roku odnotowała wzrost PKB na poziomie 2%. Inflacja, będąca jednym z głównych problemów tego kraju, w 2015 roku wahała się w granicach od 25% do 27%¹⁰⁰. Do pogorszenia się sytuacji gospodarczej w Argentynie przyczynił się spadek cen surowców na świecie, jak również kryzys polityczny i gospodarczy Brazylii (oraz globalne spowolnienie tempa wzrostu PKB w regionie), do której Argentyna kieruje połowę swojego eksportu¹⁰¹. Ponadto wprowadzane w ostatnich latach przez rząd prezydent Cristiny Fernández de Kirchner rozwiązania polegały na reglamentacji walut, ścisłej kontroli wymiany handlowej, druku pieniądza i subsydiowaniu sektora energetycznego czy transportu¹⁰². Rząd prezydent Kirchner w 2015 roku praktycznie nie prowadził rozmów z grupą wierzycieli domagających się zwrotu długu wraz z odsetkami. Bez takiego porozumienia z kolei powrót Argentyny na międzynarodowe rynki kapitałowe i wyjście ze stanu technicznej niewypłacalności jest niemożliwy.

W grudniu 2015 roku urząd prezydenta objął Mauricio Macri, który zapowiedział podczas swojej kampanii wyborczej przeprowadzenie prorynkowych zmian i reform. W krótkim czasie zniesiono ograniczenia wymiany walut i przepływu kapitału oraz ograniczenia importowe. Ponadto rząd Macriego, przygotowując się do uwolnienia kursu peso, zniósł podatki od eksportu kluczowych płodów rolnych i oczekuje na zyski ze sprzedaży zakumulowanych zbiorów. Zachęca też przedsiębiorstwa rolne do zwiększenia produkcji¹⁰³. Obecnie Argentyna stara się odbudować utracone zaufanie na arenie międzynarodowej. Nie jest to jednak proste zadanie, gdyż z jednej strony, zmiany przeprowadzane przez nowego prezydenta (którym towarzyszy poprawa sytuacji na rynkach surowcowych) świadczą o otwieraniu się na rynek światowy i odzyskiwaniu wiarygodności, z drugiej

---

100 *Informator ekonomiczny Argentyna*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 28.12.2016].

101 *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_o8_2016.pdf [dostęp: 1.01.2017].

102 Głównym źródłem spłaty zadłużenia Argentyny są nadwyżki w obrotach handlu zagranicznego oraz rezerwy dewizowe. Celem zabezpieczenia tych rezerw dla obsługi zadłużenia zewnętrznego poprzedni rząd Argentyny wprowadził politykę sztywnego kursu walutowego i restrykcji importowych.

103 *Informator ekonomiczny Argentyna...*

jednak, wieloletnie łamanie reguł finansowych i międzynarodowych przez jego poprzedników wciąż rodzi obawy i nieufność u niektórych inwestorów¹⁰⁴.

Pozytywne zmiany polityczne i gospodarcze występują w Meksyku. Po głębokiej recesji w 2009 roku (najgłębszej od ponad 70 lat), skutkującej spadkiem PKB o 6,5%, załamaniem eksportu i produkcji przemysłowej, a także wzrostem bezrobocia i zatrudnienia w „szarej strefie”, w 2010 roku gospodarka Meksyku weszła na ścieżkę wzrostu¹⁰⁵. Prezydent Enrique Peña Nieto¹⁰⁶, od objęcia władzy w grudniu 2012 roku, deklaruje dążenie do głębokiej transformacji kraju, której celem jest dynamiczny rozwój ekonomiczny i społeczny Meksyku oraz wzmocnienie jego pozycji na arenie międzynarodowej. Reformy strukturalne, których efekty już zaczynają być widoczne¹⁰⁷, prowadzone są w sektorach: telekomunikacyjnym (zwiększenie konkurencyjności i dostępności dla inwestorów zmonopolizowanego dotąd sektora), energetycznym (modernizacja i liberalizacja oraz stworzenie możliwości zawierania kontraktów przez państwowy koncern Pemex ze spółkami prywatnymi dotyczących poszukiwania i eksploatacji złóż surowców energetycznych), fiskalnym (między innymi w celu

104 *Argentyna niedawno zbankrutowała, teraz z powodzeniem emituje obligacje*. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/42/3889/Artykul/1610513,Argentyna-niedawno-zbankrutowala-teraz-z-powodzeniem-emituje-obligacje> [dostęp: 22.12.2016].

105 Sytuacja gospodarcza Meksyku w dużym stopniu zależy od czynników zewnętrznych, przede wszystkim od koniunktury gospodarczej USA, światowych cen surowców oraz wpływów dewizowych. W 2009 roku recesja w Stanach Zjednoczonych ujawniła znaczące, negatywne skutki uzależnienia gospodarki meksykańskiej od rynku amerykańskiego. Mimo kryzysu bezpieczeństwa i przejściowego spadku PKB w roku 2009, prezydent Felipe Calderón (2006–2012) pozostawił Meksyk w generalnie dobrej kondycji gospodarczej – jako kraj stabilny makroekonomicznie, o niskiej inflacji, zrównoważonym bilansie handlowym, niskim deficycie budżetowym i długi publiczny oraz dysponujący wysokim poziomem rezerw dewizowych. Zob. *Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej*. Ambasada RP w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ogolna_charakterystyka/?printMode=true [dostęp: 22.12.2016].

106 Wybory parlamentarne w Meksyku w 2015 roku wygrała partia ówczesnie rządząca – Partia Instytucjonalno-Rewolucyjna (PRI), z którą związany jest Nieto. Jednocześnie jednak obserwuje się spadek popularności obecnego prezydenta, któremu zarzuca się powolne tempo wzrostu gospodarczego, a także brak skuteczności w walce z kartelami narkotykowymi i korupcją.

107 Nieto doprowadził do liberalizacji sektora energetycznego i osłabił pozycję związków zawodowych, utrudniających wcześniej przeprowadzenie jakichkolwiek reform na rynku pracy. Odbyła się też pierwsza w historii kraju licytacja nowych kanałów telewizyjnych, które przyznano spółkom medialnym Cadena Tres i Grupo Radio Centro. Miały one stworzyć konkurencję dla postrzeganych jako medialne wsparcie dla gabinetu federalnego stacji telewizyjnych Azteca i Televisa. Z kolei w celu rozszerzenia ekspansji handlowej i przyciągnięcia inwestycji z krajów azjatyckich Meksyk przystąpił do negocjacji Partnerstwa Transpacyficznego (ang. Trans-Pacific Partnership, TPP), zakończonych pod koniec 2015 roku.

poprawy ściągalności podatków) oraz edukacyjnym (podwyższenie poziomu edukacji i przygotowania zawodowego)¹⁰⁸. W 2014 roku zaobserwowano poprawę koniunktury, która, zgodnie z przewidywaniami Banku Światowego, do 2016 roku ma spowodować, że tempo wzrostu PKB Meksyku osiągnie poziom sprzed recesji (4%), poziom inflacji w 2015 roku będzie zaś rekordowo niski i wyniesie 2,13%¹⁰⁹.

Należy jednakże mieć na uwadze, że sytuacja polityczna w regionie, a także zwycięstwo w wyborach prezydenckich w Stanach Zjednoczonych Donalda Trumpa, mają niekorzystny wpływ na wskaźniki makroekonomiczne Meksyku. Eksperti i międzynarodowe instytucje gospodarcze, między innymi CEPAL czy Międzynarodowy Fundusz Walutowy (ang. International Monetary Fund, IMF), obniżyli prognozy wzrostu gospodarczego dla Meksyku na rok 2016 (średnio o 0,5%) oraz przewidują niższe tempo wzrostu w kolejnych latach¹¹⁰.

Bardzo dobre wyniki gospodarcze będące efektem wolnorynkowych rozwiązań, utrzymywanych i wzmacnianych przez demokratycznie wybierane rządy przez 25 lat od ustąpieniu Augusta Pinocheta, można obserwować w Chile. Jest to kraj osiągający w połowie drugiej dekady XXI wieku najlepsze wyniki gospodarcze w Ameryce Południowej¹¹¹ i jedne z najlepszych w Ameryce Łacińskiej. PKB *per capita* przekracza tam 22 tys. USD (w ujęciu parytetu siły nabywczej, PPP) i jest wyższy niż w Argentynie, Brazylii czy Meksyku¹¹². Od 2014 roku

108 Rząd przyjął na początku 2013 roku Narodowy Plan Rozwoju na lata 2013–2018, zakładający głęboką transformację państwa oraz maksymalne wykorzystanie jego potencjału rozwojowego, dzięki współpracy rządu federalnego, władz lokalnych i organizacji obywatelskich. Zob. *Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej...*

109 Spadek cen ropy naftowej na rynkach światowych wpłynął negatywnie na poziom przychodów budżetowych i bilans handlowy Meksyku (z eksportu ropy pochodzi aż 34% wpływów budżetowych tego państwa).

110 W wymiarze makroekonomicznym rok 2016 przyniósł stosunkowo niski wzrost PKB (od 2,0% do 2,2% w skali roku, według wstępnych szacunków), a także niski poziom bezrobocia (4,3%; dane z listopada 2016 roku) oraz najsilniejszą od siedmiu lat deprecjację miejscowej waluty względem USD (o ponad 20%), która wpłynęła także na wzrost inflacji (mimo tego utrzymuje się ona na niskim poziomie 2,89%; dane z listopada 2016 roku). Zob. *ibidem*.

111 Deficyt budżetowy Chile wyniósł w 2015 roku jedynie 2,0% PKB. Inflacja utrzymywała się na niskim poziomie (około 3,9% w 2015 roku) i, co ważne, państwo to nie boryka się z kryzysem zadłużenia zagranicznego, cały czas stanowiącym problem wielu innych gospodarek latynoamerykańskich, w tym brazylijskiej. Zob. M. FELDSTEIN: *Niepewna przyszłość Chile*. Obserwator Finansowy.pl. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/niepewna-przyszlosc-chile/> [dostęp: 22.12.2016].

112 Poziom życia w Chile jest jednym z najwyższych w Ameryce Łacińskiej. Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) umiejscowił ten kraj na 44. miejscu w rankingu rozwoju społecznego (HDR). Zob. *Chile: powrót prawicy. Zmiana pilota, nie kursu*.

władzę w państwie sprawuje lewicowa prezydent Verónica Michelle Bachelet Jeria (ponownie, bo wcześniej piastowała ten urząd w latach 2006–2010).

Niektórzy ekonomiści wyrażają pewne obawy dotyczące przyszłości Chile, zastanawiając się nad konsekwencjami istniejących rozbieżności pomiędzy sukcesem polityki wolnorynkowej (realizowanej już od kilku lat) a lewicowym programem prezydent¹¹³. W 2010 roku, po zakończeniu pierwszej kadencji Bachelet, władzę w kraju objął, po raz pierwszy od ponad 20 lat, kandydat prawicy, Sebastián Piñera¹¹⁴.

Trzeba jednak pamiętać, że to za pierwszej kadencji Bachelet rozpoczęto cykl wielu przemian politycznych, które przyczyniły się do umocnienia chilijskiej demokracji. Z konstytucji wykreślono niedemokratyczne zapisy, a na jej straży przestało stać wojsko. Zainicjowano też szereg procesów sądowych pinochetowskich zbrodniarzy, zlikwidowano instytucję dożywotnich senatorów (wówczas członkowie izby wyższej pochodzili jeszcze z nominacji generała), przyznano odszkodowania ofiarom reżimu i zalegalizowano rozwody. W okresie tym nie dochodziło do żadnych kryzysów i od samego początku Bachelet cieszyła się dużym poparciem społecznym¹¹⁵.

Gospodarka Chile, podobnie jak innych krajów Ameryki Łacińskiej, w dużym stopniu uzależniona jest od eksportu surowców (a co za tym idzie, od wahań cen na rynku globalnym), głównie miedzi (przypada na nią aż 50% eksportu tego kraju, który jest jednocześnie największym producentem miedzi na świecie)¹¹⁶.

Polityka Globalna.pl. <http://www.politykaglobalna.pl/2010/01/chile-powrot-prawicy-zmiana-pilota-nie-kursu/> [dostęp: 22.12.2016].

113 Jednym z postulowanych celów w polityce wewnętrznej państwa jest wprowadzenie bezpłatnej edukacji na poziomie wyższym, wzorowanej na systemach europejskich. Jak twierdzą ekonomiści, sfinansowanie reformy edukacyjnej będzie wymagało podwyższenia stawek podatkowych. Zmiany mają objąć także prawo pracy i wzmocnić rolę związków zawodowych. Istnieją obawy, że realizacja takiej polityki spowoduje obniżenie inwestycji i spowolni wzrost gospodarczy kraju. Zob. M. FELDSTEIN: *Niepewna przyszłość Chile...*

114 Ibidem.

115 Po jej zwycięstwie w wyborach prezydenckich w 2006 roku tłumy wyszły świętować na ulice. Istniało duże prawdopodobieństwo, że gdyby nie zapis konstytucyjny zabraniający ubiegania się o drugą kadencję z rządu, Bachelet powtórzyłaby w 2010 roku swój sukces wyborczy sprzed czterech lat, gdyż do samego końca cieszyła się dużym poparciem chilijskiego społeczeństwa (ponad trzy czwarte wyborców pozytywnie oceniało jej prezydenturę). Zob. *Chile: powrót prawicy...*; zob. też *Wybory w Chile – koniec strachu przed Pinochetem?* Polityka Globalna.pl. <http://www.politykaglobalna.pl/2010/07/wybory-w-chile-%E2%80%93-koniec-strachu-przed-pinochetem/> [dostęp: 22.12.2016].

116 Pozytywną tendencją w ostatnich latach jest dywersyfikacja chilijskiego eksportu. Coraz większy udział zaczynają w nim zyskiwać także inne kategorie, takie jak żywność czy produkcja i wywóz drewna. Zob. J. HAWRYŁUK: *Gospodarka Chile*. Rzeczpospolita. <http://www.rp.pl/artukul/1042570-Gospodarka-Chile.html#ap-1> [dostęp: 22.12.2016].

Chilijski rząd od dawna jednak stosuje konsekwentną i przemyślaną strategię fiskalną, polegającą na oszczędzaniu zysków z eksportu miedzi (osiąganych w latach wysokich przychodów z wywozu tego surowca), które umieszczane są w narodowym funduszu stabilizacyjnym. Do deficytu natomiast państwo dopuszcza tylko w sytuacji spowolnienia gospodarczego¹¹⁷. Mechanizmy te stanowiły podstawę sukcesu gospodarczego kraju. Wzrost ten Chile zawdzięcza także dobrej polityce handlowej, przejawiającej się między innymi zawieraniem umów o wolnym handlu, które zapewniły napływ kapitału zagranicznego¹¹⁸.

Rozwój gospodarczy (handlowy i inwestycyjny) oraz stabilna polityka tego państwa dostrzegane są na arenie międzynarodowej. Dyrektor IMF, Christine Lagarde, w 2012 roku określiła Chile jako jedno z „najbardziej stabilnych i zamownych narodów Ameryki Łacińskiej”. Był to jeden z powodów, dla których to właśnie w Chile zorganizowano w 2013 roku szczyt UE–CELAC¹¹⁹.

Drugim, wraz z Wenezuelą, krajem uznanym w 2010 roku w raporcie Freedom House za „częściowo wolny” była Kolumbia (spośród wszystkich państw latynoamerykańskich tak zaklasyfikowano tylko te dwa, pozostałe przyporządkowano do kategorii „wolne”). Wśród czynników, które wpłynęły na przyznanie Kolumbii takiego statusu, wymienia się między innymi wzrost w kraju niepewności politycznej w 2009 roku, wskutek działań podjętych przez zwolenników prezydenta Álvaro Uribe, mających na celu umożliwienie mu ubiegania się o pozostanie na tym urzędzie na trzecią już kadencję, w 2010 roku¹²⁰. Ponadto w pierwszej dekadzie XXI wieku coraz bardziej napięte były stosunki tego kraju z Wenezuelą, w której nieprzychylnie patrzono na porozumienie wojskowe zawarte przez sąsiada ze Stanami Zjednoczonymi. Kolumbijskie władze z kolei zarzucały Wenezueli tolerowanie aktywności rebeliantów kolumbijskich na jej terytorium¹²¹.

117 *Chile: powrót prawicy...*

118 Działania te wpisują się w szerszą strategię promocji chilijskich produktów na świecie. Kraj ten podpisał umowy o wolnym handlu z 22 państwami, odpowiadającymi za 85,7% światowego PKB. Na te rynki trafia ponad 90% chilijskiego eksportu. Organizacja Pro Chile (zajmująca się promocją tego kraju na świecie) prowadzi sieć biur świadczącym pomoc rodzimym przedsiębiorcom w dotarciu na nowe rynki. Zob. J. HAWRYLUK: *Gospodarka Chile...*

119 *Chile. Gospodarz i triumfator*. Portal Spraw Zagranicznych. <http://www.psz.pl/118-gospodarka/chile-gospodarz-i-triumfator> [dostęp: 22.12.2016]; *IMF Praises Chile as One of the Most Stable and Prosperous Nations in the Region*. Merco Press. South Atlantic News Agency. <http://en.mercopress.com/2012/12/14/imf-praises-chile-as-one-of-the-most-stable-and-prosperous-nations-in-the-region> [dostęp: 22.12.2016].

120 Ostatecznie decyzją Sądu Konstytucyjnego zakazano organizacji referendum w sprawie trzeciej kadencji Uribe.

121 J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej...*, s. 21.

W 2010 roku władzę w Kolumbii przejął Juan Manuel Santos Calderón (pełniący w czasach prezydentury Uribego funkcję ministra obrony). Santos od początku swojej kampanii wyborczej deklarował, że w razie wygranej będzie kontynuował politykę swojego poprzednika. Zobowiązał się także do dalszej zdecydowanej walki z handlem narkotykami oraz organizacjami przestępczymi i paramilitarnymi, w tym z Rewolucyjnymi Siłami Zbrojnymi Kolumbii (hiszp. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC), organizacją partyzancką biorącą udział w kolumbijskiej wojnie domowej¹²². Sytuację polityczną w Kolumbii w drugiej dekadzie XXI wieku określały przede wszystkim próby wypracowywania porozumienia z FARC i tym samym zakończenia trwającej od ponad 50 lat wojny partyzanckiej w tym kraju, w wyniku której zginęło ponad 270 tys. osób¹²³. Oficjalne rokowania pokojowe rozpoczęły się w 2012 roku w Hawanie (*de facto* rozmowy z przedstawicielami FARC trwały już od 2010 roku)¹²⁴, jednak ich postęp nie był znaczący. Przełom nastąpił dopiero we wrześniu 2015 roku, kiedy Santos Calderón przedstawił kompromisową propozycję, zapowiadając między innymi zbadanie zbrodni wojennych dokonanych przez obie strony, ukaranie winnych i wypłacenie odszkodowań ofiarom.

Układ pokojowy (na mocy którego miało nastąpić między innymi rozwiązanie oddziałów partyzanckich FARC, przeprowadzenie przez kolumbijski rząd radykalnej reformy rolnej oraz modyfikacji programu zwalczania podziemia narkotykowego, a także rozszerzenie interwencji państwa w najbardziej zaniedbanych rejonach kraju) podpisany w sierpniu 2016 roku przez rząd Kolumbii oraz lewicowych rebeliantów¹²⁵ w październikowym referendum został odrzucony¹²⁶. W związku z tym, uwzględniając uwagi i poprawki zgłaszane przez

122 Kolumbia w czasach prezydentury Uribego (2002–2010) prowadziła bezkompromisową walkę z FARC (które rząd Kolumbii i kilka innych państw uznało za organizację terrorystyczną), w wyniku której w 2008 roku zginął jeden z przywódców tej organizacji.

123 Według oficjalnych danych rządowych z 2013 roku, liczba śmiertelnych ofiar wojny domowej w Kolumbii trwającej od 1958 roku wyniosła 274 tys. Liczba poszkodowanych, w tym rannych, przymusowo wysiedlonych czy uciekinierów, sięga 8 mln. Samych uchodźców przesiedlonych z terenu działania FARC było około 4 mln. Zob. *Kolumbia: jest nowe porozumienie pokojowe między rządem i FARC*. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1691531,Kolumbia-je-st-nowe-porozumienie-pokojowe-miedzy-rzadem-i-FARC> [dostęp: 22.12.2016].

124 *Historyczny dzień w Kolumbii. Po pół wieku koniec wojny domowej*. TVP Info. <http://www.tvp.info/27084770/historyczny-dzien-w-kolumbii-po-pol-wieku-koniec-wojny-domowej> [dostęp: 22.12.2016].

125 *Kolumbia: rząd podpisał układ pokojowy z FARC*. PAP. <http://www.pap.pl/aktualnosci/news,655326,kolumbia-rzad-podpisal-uklad-pokojowy-z-farc.html> [dostęp: 22.12.2016].

126 Większość sondaży wskazywała, że porozumienie zostanie przyjęte przez kolumbijskie społeczeństwo. Obawiano się jedynie niskiej frekwencji. Wynik był jednak

różne grupy społeczne, przygotowano nowe porozumienie pokojowe, które strony podpisały w Hawanie w listopadzie 2016 roku. W oficjalnym komunikacie sygnatariusze zaapelowali do kolumbijskiego społeczeństwa oraz do wspólnoty międzynarodowej o poparcie układu, aby „uwolnić się od tragedii minionej wojny”. W niedługim czasie ma zostać przeprowadzony kolejny ogólnonarodowy plebiscyt¹²⁷, w którym społeczeństwo zadecyduje o dalszych losach porozumienia, którego przyjęcie niewątpliwie przyczyniłoby się do poprawy społeczno-politycznej i gospodarczej sytuacji kraju.

W krajach Ameryki Łacińskiej w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku trwał proces integracji regionalnej o charakterze politycznym i gospodarczym, który rozpoczął się w latach 90. XX wieku (a w odniesieniu do niektórych zjawisk nawet wcześniej). W 2004 roku, z inicjatywy Brazylii, powstała Południowoamerykańska Wspólnota Narodów, którą w 2007 roku przekształcono w Unię Narodów Południowoamerykańskich (hiszp. Unión de Naciones Suramericanas, UNASUR; port. União de Nações Sul-Americanas, UNASUL). Ugrupowanie stanowi blok integracji politycznej i skupia 12 państw regionu Ameryki Południowej. Usankcjonowany system bezpieczeństwa, wzorowany na systemie bezpieczeństwa Unii Europejskiej, powstał natomiast dzięki przyjęciu przez Wspólnotę Andyjską (hiszp. Comunidad Andina) kilku ważnych dokumentów: deklaracji z Galapagos (1989), Andyjskiej karty pokoju, bezpieczeństwa oraz ograniczenia i kontroli wydatków na obronę zewnętrzną (2002), a także Deklaracji o ustanowieniu i rozwoju andyjskiej strefy pokoju (2004)¹²⁸.

Powstawały także ugrupowania polityczno-ideologiczne mające stanowić przeciwwagę dla inicjatyw północnoamerykańskich (na przykład takich jak lansowana przez USA Strefa Wolnego Handlu Obu Ameryk, FTAA), inspirowane

---

zaskakujący – 50,2% głosujących opowiedziało się za odrzuceniem porozumienia. Za jego przyjęciem było 49,8% obywateli. Różnica to zaledwie 60 tys. głosów, przy 40% frekwencji. Prawdopodobnie powodem odrzucenia przez społeczeństwo wynegocjowanego przez rząd porozumienia było przekonanie części obywateli, że rząd kolumbijski zgodził się na zbyt duże ustępstwa wobec FARC. Zgodnie z ustaleniami zawartymi w porozumieniu, część członków organizacji miała po jej rozwiązaniu otrzymać mandaty poselskie, inni zaś mogli liczyć na nadzwyczajne złagodzenie kar za popełnione zbrodnie. Zawarte w porozumieniu rozwiązania nie znalazły także aprobaty u byłego prezydenta tego kraju, Uribe, który stwierdził, że tak daleko idące ustępstwa mogą stać się precedensem wykorzystanym w przyszłości przez inne ugrupowania przestępcze. Zob. *Kolumbia: nie będzie porozumienia z FARC*. Kresy.pl. <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/kolumbia-nie-będzie-porozumienia-z-farc> [dostęp: 22.12.2016].

¹²⁷ Warto wspomnieć, że prezydent Santos Calderón otrzymał w październiku 2016 roku za wypracowanie porozumienia pokojowego z FARC Pokojową Nagrodę Nobla. Zob. *Kolumbia: jest nowe porozumienie...*

¹²⁸ M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 414.

przez państwa o lewicowym charakterze rządów. Przykładowo z inicjatywy Kuby i Wenezueli w 2004 roku powstała Alternatywa Boliwariańska na Rzecz Narodów Naszej Ameryki (przemianowana w 2009 roku na Sojusz Boliwariański na Rzecz Narodów Naszej Ameryki; hiszp. Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América, ALBA). W następnych latach do organizacji dołączyły: Boliwia (2006), Nikaragua (2007), Dominika (2008), Honduras, Ekwador (2009), Antigua i Barbuda (2009) oraz Saint Vincent i Grenadyny (2009)¹²⁹.

W 2005 roku z kolei Wenezuela stworzyła Sojusz Naftowy Petrocaribe, w skład którego weszło 15 krajów Ameryki Środkowej. Jednym z ważniejszych ugrupowań powstałych w drugiej dekadzie XXI wieku była Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów – CELAC¹³⁰, skupiająca 33 kraje regionu. Jej istnienie sprzyjało zmniejszaniu zależności krajów latynoamerykańskich od północnego sąsiada, a także stanowiło alternatywę dla Organizacji Państw Amerykańskich (OPA)¹³¹.

Niezwykle istotną inicjatywą był założony przez Chile, Meksyk, Peru i Kolumbię (w trakcie akcesji są Panama i Kostaryka, swoje zainteresowanie wyraziła także Kanada) w 2011 roku Sojusz Pacyfiku (hiszp. Alianza del Pacífico). Kraje członkowskie tej organizacji, spośród państw regionu latynoamerykańskiego, wyróżnia konsekwentne opowiadanie się za gospodarką wolnorynkową. Celem ugrupowania jest integracja gospodarczo-handlowa. PKB tych krajów wynosi 2 bln USD, a łączna liczba ich ludności to 215 mln, co oznacza, że Sojusz może stać się w przyszłości potężnym blokiem handlowym i stanowić istotną przeciwwagę dla Mercosuru¹³². Rozwój tego ugrupowania wpłynąłby korzystnie na wzmocnienie gospodarcze regionu, tworząc jednocześnie podłoże dla jego efektywnej ekspansji na inne rynki.

129 R. PIŁKA: *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*, s. 97.

130 CELAC (hiszp. Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños) została utworzona 23 lutego 2010 roku. Regionalne stowarzyszenie skupiające – jako pierwsza organizacja tego typu – wszystkie 33 niepodległe państwa Ameryki Łacińskiej (około 600 mln mieszkańców). Do celów CELAC należy: stymulowanie dialogu politycznego w regionie, propagowanie integracji społeczno-kulturalnej, wspieranie wysiłków w zakresie poprawy warunków życia mieszkańców, stymulowanie wzrostu gospodarczego oraz służenie dobru wszystkich obywateli. CELAC jest mechanizmem dialogu i współpracy na rzecz integracji politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej w regionie Ameryki Łacińskiej. Zob. J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Spotkanie na Szczycie Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. „Nauka”. http://www.academia.edu/30597747/SPOTKANIE_NA_SZCZY_CIE_UNIA_EUROPEJSKA-AMERYKA_%C5%81ACI%C5%83SKA_I_KARAIBY [dostęp: 11.09.2016], s. 109.

131 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 18.

132 *Ibidem*, s. 19.

Ważnymi organizacjami regionalnymi o charakterze gospodarczym są ponadto: Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Integracji (hiszp. Asociación Latinoamericana de Integración, ALADI), Bank Południa (hiszp. Banco del Sur), Międzyamerykański Bank Rozwoju (hiszp. Banco Interamericano de Desarrollo, BID) oraz System Ekonomiczny Ameryki Łacińskiej (hiszp. Sistema Económico Latinoamericano, SELA). Wśród międzyregionalnych organizacji o charakterze integracyjnym, w ramach których współpracują niektóre państwa latynoamerykańskie, należy wymienić, oprócz wspomnianego Północnoamerykańskiego Układu Wolnego Handlu (NAFTA), Organizację Krajów Eksportujących Ropę Naftową (ang. Organization of the Petroleum Exporting Countries, OPEC), której członkiem jest Wenezuela i Ekwador. Warto odnotować, że wszystkie kraje Ameryki Łacińskiej należą do Światowej Organizacji Handlu (ang. World Trade Organization, WTO), a większość z nich także do wymienionego już wcześniej Międzynarodowego Funduszu Walutowego (IMF).

Jak słusznie zauważyła Katarzyna Krzywicka, historycznie uwarunkowaną rolę lidera w stosunkach międzyregionalnych na półkuli zachodniej pełnią Stany Zjednoczone. W ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku przywódcza polityka USA przybierała dwojaki charakter: z jednej strony kooperacyjny (przejawiający się podejmowaniem inicjatyw o charakterze multilateralnym), z drugiej zaś imperialny (wyrażający się w skłonnościach do unilateralnych działań politycznych USA)¹³³. W listopadzie 2013 roku państwo to oficjalnie odstąpiło od obowiązującej przez ponad 200 lat doktryny Monroego¹³⁴, która w praktyce uzależniała region Ameryki Łacińskiej od USA, czyniąc go całkowicie podporządkowanym północnoamerykańskim interesom¹³⁵. Równocześnie zapowiedziano, że relacje z regionem będą kształtowane na zasadzie stosunków partnerskich. Na VII szczycie obu Ameryk w 2015 roku w Panamie Barack Obama oznajmił, że minęły już czasy, kiedy Stany Zjednoczone „wtrącały się w wewnętrzne sprawy państw latynoamerykańskich”, i zapewnił: „nie jesteśmy zainteresowani obalaniem rządów”¹³⁶. Szczyt, poza ważnymi deklaracjami, był przełomowym także ze względu na to, że doszło podczas niego do pierwszego od 1956 roku spotkania prezydentów USA (Baracka Obamy) i Kuby (Raúla Castro)¹³⁷.

133 Imperialny charakter działań USA w Ameryce Łacińskiej jest efektem tradycyjnej i utrwalanej instytucjonalnie od schyłku XIX wieku do czasów współczesnych narodowej koncepcji roli Stanów Zjednoczonych na półkuli zachodniej. Zob. K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 28–29.

134 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 19.

135 Już w ostatniej dekadzie XX wieku obserwowano w polityce Busha zwrot ku bardziej partnerskiej współpracy obu Ameryk. Zob. W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe...*, s. 395.

136 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 19.

137 Ibidem.

Jednym z donioślejszych wydarzeń w historii Ameryki Łacińskiej, mającym wpływ na niektóre obszary stosunków międzynarodowych, było rozpoczęcie starań o normalizację relacji amerykańsko-kubańskich. W wyniku tych dążeń zostały nawiązane stosunki dyplomatyczne między krajami w lipcu 2015 roku, a także odbyła się, określana w mediach jako historyczna szansa, wizyta Baracka Obamy w marcu 2016 roku na Kubie. Przyjazd amerykańskiego prezydenta do tego kraju (po raz pierwszy od 88 lat) i wznowienie stosunków bilateralnych nie tylko oznaczają nowe otwarcie w stosunkach amerykańsko-kubańskich¹³⁸, ale także mogą się okazać jednym z czynników zmiany postrzegania Kuby przez sceptycznie dotąd nastawionych na współpracę decydentów niektórych państw europejskich, w tym Polski, oraz intensyfikację relacji budowanych w Europie z tym latynoamerykańskim krajem.

Napięcie utrzymuje się natomiast w stosunkach dwustronnych Wenezueli i USA i przejawia się między innymi nałożeniem na niektórych funkcjonariuszy wenezuelskiego aparatu władzy sankcji, ze względu na zarzuty dotyczące korupcji i łamania praw człowieka w tym kraju. Od 2010 roku nieobjęte pozostają stanowiska ambasadorów – USA w Caracas i Wenezueli w Waszyngtonie. Wenezuelski rząd boryka się także z problemami o charakterze wewnętrznym, czego przejawem jest duża polaryzacja społeczeństwa i spadek poparcia dla obecnie urzędującego prezydenta, Nicolása Maduro¹³⁹.

Potencjalne zmiany polityczne na Kubie i w Wenezueli mogą mieć określone reperkusje dla wszystkich krajów Ameryki Łacińskiej, wpływając na osłabienie w nich lewicy i wymuszając jej reorganizację¹⁴⁰.

Początek XXI wieku przyniósł w większości gospodarek latynoamerykańskich poprawę koniunktury. Produkty eksportowane przez kraje regionu – ropa naftowa, gaz i inne surowce naturalne, jak również produkty rolnicze – podrożały na rynkach światowych o blisko 30%. Zwiększyły się zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Ameryce Łacińskiej, a bilans handlowy w pierwszych latach XXI wieku wykazywał pozytywne wartości oraz nadwyżki¹⁴¹. Wzrost gospodarczy w USA i Japonii, a także zwiększenie popytu wewnętrznego w Chinach oraz pozostałych krajach Azji i Pacyfiku przyczyniły się do dynamizacji obrotów handlowych w Ameryce Łacińskiej na tych kierunkach, a co za tym idzie, do poprawy kondycji gospodarek regionu¹⁴².

138 Zob. *Obama rozpoczyna historyczną wizytę. O uwagę rywalizuje z Mickiem Jeggerem*. TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/kuba-barack-obama-z-wizyta-na-wyspie,628764.html> [dostęp: 4.09.2016].

139 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 11–12.

140 *Ibidem*, s. 12.

141 J. GUGAŁA: *Ewolucja stosunków gospodarczych...*, s. 163, 170.

142 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między: integracją a marginalizacją...*, s. 180.

W niektórych państwach Ameryki Łacińskiej nadal można było obserwować rywalizację pomiędzy protekcyjnizmem a gospodarką wolnorynkową. Kraje takie, jak Argentyna, Brazylia, Wenezuela, Boliwia czy Ekwador, chętniej stosują interwencjonizm gospodarczy. Z kolei Chile, Peru, Kolumbia i Meksyk aktywniej włączają się w rzeczywistość globalnej gospodarki opartej na porozumieniach o wolnym handlu oraz współpracy z państwami uprzemysłowionymi¹⁴³.

Na miejsce i rolę Ameryki Łacińskiej w stosunkach międzynarodowych w XXI wieku miały wpływ zmiany o charakterze ideologicznym, instytucjonalnym i technologicznym, zachodzące od końca lat 80. XX wieku, które znalazły odzwierciedlenie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej. Niewątpliwie peryferyjne znaczenie regionu w gospodarce światowej zaczęło się zmieniać między innymi w wyniku globalizacji¹⁴⁴. Państwa Ameryki Łacińskiej zaliczane są do zaawansowanych w budowie gospodarek rynkowych i można stwierdzić, że osiągnęły one sukces rozwojowy¹⁴⁵. Uwzględniając wskaźniki pozycji geopolitycznej, politycznej, gospodarczej, militarnej, demograficznej oraz kulturowej, do państw latynoamerykańskich o największym potencjale w stosunkach międzynarodowych zalicza się Brazylię¹⁴⁶, Meksyk¹⁴⁷, Argentynę¹⁴⁸, Chile¹⁴⁹ i Wenezuelę¹⁵⁰.

Nie można też pominąć Kolumbii, która stanowi największą potęgę węglową w regionie i jest postrzegana jako kraj o gospodarce wschodzącej¹⁵¹. Wyróżnia ją także duża aktywność społeczna i biznesowa, co przyczyniło się w krótkim czasie do szybkiego wzrostu gospodarczego państwa i przełożyło na zwiększenie przyływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Według

143 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 12.

144 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska: między integracją a marginalizacją...*, s. 176–177.

145 E. HALIŻAK: *Południe (państwa rozwijające się – Trzeci Świat)*. W: *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*. Red. E. HALIŻAK, R. KUŹNIAR. Warszawa 2006, s. 465.

146 Zob. J. SPYRA: *Polityka zagraniczna Brazylii*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 57–76.

147 Zob. W. DOBRZYCKI: *Polityka zagraniczna Meksyku – tradycja i współczesność*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 78–94.

148 Zob. R. PEREIRA CARRERO: *Polityka zagraniczna Argentyny*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 100–119.

149 Zob. J. SPYRA: *Polityka zagraniczna Chile*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 122–143.

150 Zob. J. PERLIN, A. OBERDA: *Polityka zagraniczna Wenezueli*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 167–185.

151 Analitycy rynku zaliczają Kolumbię do tzw. grupy CIVITES („nowe BRIC”), do której należą też Indonezja, Wietnam, Egipt, Turcja i Republika Południowej Afryki. Zob. U. KLONOWSKA: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 10.

rankingu Międzynarodowego Instytutu Rozwoju Zarządzania (IMD) z 2009 roku, Kolumbia odgrywała rolę regionalnego lidera w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy, zaś w rankingu Banku Światowego z 2008 roku, zajęła 2. miejsce. Rząd tego kraju zawarł także wiele umów handlowych (porozumień o wolnym handlu), co umożliwiło kolumbijskim przedsiębiorcom preferencyjny dostęp do rynków zagranicznych¹⁵².

Warto odnotować, że mimo kryzysu gospodarczego, który rozpoczął się w krajach Ameryki Łacińskiej w 2009 roku, udało się, zgodnie z raportem Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP), zredukować bezrobocie w miastach do 6,8%, tj. do najniższego od 1990 roku poziomu. Szacuje się, że począwszy od 2003 roku około 73 mln mieszkańców Ameryki Łacińskiej wyszło z biedy, zaś między 2003 a 2010 rokiem średni dochód w krajach latynoamerykańskich wzrósł o 30%. Oznacza to, że prawie jedna trzecia populacji regionu zaliczana jest do klasy średniej¹⁵³.

Ameryka Łacińska jest coraz poważniejszym aktorem gospodarki światowej i stosunków międzynarodowych. Przechodzi przyspieszony i zróżnicowany proces otwarcia, realizowany w drodze porozumień o wolnym handlu z krajami spoza regionu, a także porozumień integracyjnych i bilateralnych. Gospodarki latynoamerykańskie należą obecnie do szybko i dynamicznie rozwijających się¹⁵⁴, o licznej i młodej populacji z rosnącą stabilnie siłą nabywczą, a także coraz większymi potrzebami i możliwościami konsumpcyjnymi oraz inwestycyjnymi¹⁵⁵. Państwa Ameryki Łacińskiej wytwarzają łącznie PKB w ujęciu rocznym w wysokości około 7,3 bln USD według PPP (przy czym globalny PKB to 80,0 bln USD, co oznacza, że na region przypada 11%), zaś na osobę jest to około 12,1 tys. USD w paryciecie siły nabywczej – zatem nieznacznie poniżej średniej światowej¹⁵⁶.

W okresie od 1990 do 2012 roku udział Ameryki Łacińskiej w światowym wzroście PKB utrzymywał się na zbliżonym poziomie: 8–9%. W tym samym okresie udział wysoko zaawansowanych gospodarek, w tym krajów UE,

152 Wśród zawartych umów handlowych znajdują się między innymi: porozumienie ze Wspólnotą Andyjską, porozumienie z grupą G3 (którą tworzą Kolumbia, Meksyk, Wenezuela), z Mercosurem, umowa z Chile oraz z państwami tzw. Northern Triangle (Salwadorem, Gwatemalą i Hondurasem). Ibidem, s. 9–10.

153 J. SPRYSAK: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*, s. 59.

154 O tym, jak duże jest tempo rozwoju Brazylii, najlepiej świadczy to, że gospodarka tego kraju w 2010 roku osiągnęła taki poziom, jaki przewidywano w przypadku tego państwa dopiero na 2020 rok. Zob. A. GRZYWACZ: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości...*, s. 120.

155 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 59.

156 P. RUBAJ: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej...*, s. 330–331.

zmniejszył się z 50% do 22% w światowym wzroście PKB. Oznacza to, że o ile w 1990 roku wkład rozwiniętych krajów w światowy PKB ponad 6-krotnie przewyższał wkład krajów latynoamerykańskich, o tyle ponad dwie dekady później był on większy już tylko 3,5-krotnie. Świadczy to o wzroście geoeconomicznego znaczenia dynamicznie rozwijających się państw Ameryki Łacińskiej¹⁵⁷. Wzrost gospodarczy krajów latynoamerykańskich w latach 2011, 2012, 2013 utrzymywał się na poziomie, odpowiednio, 5,3%, 3,2%, 3,8%¹⁵⁸. W 2014 roku jego tempo zmniejszyło się o ponad połowę, tj. do 1,3%. Przyczyniło się do tego przede wszystkim wyhamowanie wzrostu PKB Brazylii – z 2,7% w 2013 roku do 0,1% w 2014 roku, co z kolei wynikało głównie ze złej polityki monetarnej i fiskalnej, słabnącego popytu zewnętrznego oraz z niskiego poziomu inwestycji w tym kraju. Ponadto Brazylija borykała się z wysoką inflacją (na poziomie 6,3%, czyli o 1,8 pkt. proc. przewyższającą wyznaczony cel inflacyjny) oraz szybko zwiększającym się długiem publicznym, który osiągnął poziom powyżej 60% PKB. Próba powstrzymania negatywnych zjawisk było zacieśnianie polityki fiskalnej, między innymi przez przywrócenie wyższych stawek podatkowych, oraz polityki monetarnej, przez kontynuowanie podwyższania stóp procentowych¹⁵⁹. W 2016 roku wskaźnik wzrostu PKB w Ameryce Łacińskiej był ujemny, wyniósł –0,8%. Wśród winnych recesji regionu wskazuje się przede wszystkim Brazylię i Wenezuelę, które odnotowały najgorsze na tle państw latynoamerykańskich wskaźniki rozwoju gospodarczego, odpowiednio –3,5% i –8,0%¹⁶⁰.

Najpopularniejszymi towarami eksportowymi państw latynoamerykańskich są produkty przemysłu rolno-spożywczego, energetycznego i wydobywczego, elektronicznego, a także wyroby tradycyjne (na przykład odzież)¹⁶¹. Region ten pełni także rolę zaplecza energetycznego, ze względu na posiadanie bogatych zasobów ropy naftowej (Wenezuela, Meksyk), gazu ziemnego (Argentyna, Boliwia) oraz duży potencjał w zakresie produkcji biopaliw (Brazylia)¹⁶².

Z kolei wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Ameryce Łacińskiej wyniosła na początku drugiej dekady XXI wieku niemal 175 mld USD,

157 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 13.

158 *Minister Radosław Sikorski na VII Szczycie UE – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_radoslaw_sikorski_na_vii_szczycie_ue_amerika_lacinska_i_karaiby?printMode=true [dostęp: 10.09.2016].

159 *Polska 2015...*

160 *Wenezuela i Brazylia winne recesji gospodarki Ameryki Łacińskiej w 2016 roku*. PAP. <http://interpresspai.pl/pl/ameryka-poludniowa/item/1928-wenezuela-i-brazylia-winne-recesji-ameryki-lacinskiej-w-2016-roku> [dostęp: 23.11.2016].

161 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska: między integracją a marginalizacją...*, s. 178.

162 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 30.

stanowiąc 12% przepływu BIZ na świecie¹⁶³. Głównymi odbiorcami inwestycji zagranicznych są Brazylia, Meksyk i Chile, zaś największymi inwestorami w regionie pozostają Stany Zjednoczone oraz Holandia. Coraz większe znaczenie wśród inwestorów zyskują także Chiny i Indie¹⁶⁴.

Jeżeli chodzi o wskaźnik wolności gospodarczej (*index of economic freedom*), opracowany przez amerykański think-tank Heritage Foundation i The Wall Street Journal, dotyczący 2013 roku, na 177 państw podzielonych na 5 kategorii: wolne (*free*), w zasadzie wolne (*mostly free*), umiarkowanie wolne (*moderately free*), w zasadzie bez wolności (*mostly unfree*) i bez wolności czy też represyjne (*repressed*), najwyżej w zestawieniu (im wyższe miejsce w zestawieniu zajmuje kraj, tym wykazuje się wyższą wolnością gospodarczą) spośród państw latynoamerykańskich uplasowało się Chile – na 7. miejscu. Do grupy krajów „w zasadzie wolnych” zaliczono dwa kraje karaibskie – Saint Lucia (32. miejsce) i Bahamy (35. miejsce). Większość państw regionu zakwalifikowano jako „umiarkowanie wolne”, należały do nich: Urugwaj, Kolumbia, Barbados, Peru, Kostaryka, Meksyk, Jamajka, Salwador Saint Vincent i Grenadyny, Dominika, Panama, Trynidad i Tobago, Paragwaj, Gwatemala (zajął one miejsca od 36. do 85.). Najniżej oceniono natomiast (uznając je za kraje represyjne) Argentynę, Kubę, Wenezuelę, Haiti i Boliwię (miejsca od 152. do 176.). Brazylia – największa potęga gospodarcza regionu i jedno z mocarstw wschodzących – również zajęła w zestawieniu odległe, 100. miejsce. Wśród powodów, dla których kraje latynoamerykańskie zajmowały w rankingu dalekie miejsca, były przede wszystkim: nadmierna biurokracja, korupcja oraz ingerencja rządu w rozwój narodowej gospodarki¹⁶⁵.

Według danych Banku Światowego z 2014 roku, kraje takie, jak Brazylia, Meksyk i Argentyna, znalazły się na liście 30 największych gospodarek świata pod

163 Według rankingu World Economic League Table CEBR, Brazylia zajmowała w 2011 roku 6. miejsce wśród największych gospodarek świata. Coroczny wzrost realnego PKB tego kraju był widocznie wyższy niż w przypadku krajów europejskich (w 2011 roku Brazylia wytworzyła PKB rządu 2,47 bln USD). Zob. A. MACKIEWICZ: *Co warto wiedzieć o gospodarce*. Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/gospodarka/3,co-warto-wiedziec-o-gospodarce.html> [dostęp: 9.09.2016]; zob. też *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 12.

164 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 31.

165 Wskaźnik Index of Economic Freedom tworzony jest za pomocą wielu zmiennych, podzielonych na cztery podlegające ocenie kategorie, takie jak: reguły prawne (prawo własności, wolność od korupcji), ograniczenia rządowe (wydatki rządu, wysokość podatków), regulacje efektywnościowe (swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, polityka monetarna, rynek pracy) i otwarcie rynku (swoboda przepływu towaru, kapitału i inwestycji). Zob. E. CHWIEJ: *Czynniki wpływające na aktualną pozycję Ameryki Łacińskiej i Karaibów w stosunkach międzynarodowych*. W: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA. Kraków 2015, s. 12–13.

względem wielkości PKB. Kolumbia, Chile, Peru oraz Wenezuela mieściły się natomiast w pierwszej pięćdziesiątce. Dla porównania, Polska zajęła 25. miejsce. Do niedawna, na początku drugiej dekady XXI wieku, Brazylia plasowała się na 6. miejscu w rankingu największych gospodarek świata (PKB tego kraju w 2011 roku wyniosło 2,975 bln USD), wyprzedzając Wielką Brytanię (której PKB w tym samym roku wyniosło 2,329 bln USD)¹⁶⁶. Kraj był uważany za wzorzec łączenia modernizacji i gospodarki wolnorynkowej z walką przeciwko wykluczeniu społecznemu¹⁶⁷. Warto dodać, że na liście największych eksporterów i importerów na świecie zajmował odpowiednio 25. i 21. miejsce¹⁶⁸.

Brazylia aspirowała wówczas do prześcignięcia Francji i znalezienia się na 5. miejscu w gospodarce światowej¹⁶⁹, w 2016 roku zajęła jednak 9. pozycję wśród państw uzyskujących najwyższe wartości PKB na świecie¹⁷⁰. Przyczyn recesji (czy wręcz zapaści) gospodarki i kryzysu gospodarczego w tym kraju było wiele. Jedną z nich stanowiło to, że po latach dobrej koniunktury gospodarczej oraz czerpania z pozytywnych efektów neoliberalnych reform gospodarczych z lat 90. XX wieku ceny za surowce naturalne, dzięki którym brazylijska gospodarka praktycznie nie odczuła efektów kryzysu z 2008 roku, stały się niekorzystne. Dodatkowo zmniejszyło się tempo wzrostu gospodarczego Chin, jednego z największych importerów brazylijskich surowców, a także innych gospodarek azjatyckich¹⁷¹, co negatywnie wpłynęło na możliwość poprawy sytuacji ekonomicznej kraju i powrotu do stanu sprzed 2015 roku.

Mimo pewnych problemów społeczno-gospodarczych i politycznych tego największego pod względem terytorialnym i ludnościowym latynoamerykańskiego państwa, zarówno jego pozycja i znaczenie w grupie państw BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, RPA)¹⁷², jak i przewodnia rola w latynoamerykańskich strukturach

166 Dane przedstawiają stan z 2011 roku. Za: *GDP, PPP (current international \$) – Brazil*. World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=BR>; *GDP, PPP (current international \$) – United Kingdom*. World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?end=2015&locations=GB&start=2003&view=chart>. W tym samym roku gospodarka Polski plasowała się na 22. miejscu, z PKB nominalnym w wysokości 528 mln USD. Za: *GDP (current US\$) – Poland*. World Bank Data. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PL&most_recent_year_desc=false&view=chart [dostęp: 30.10.2016].

167 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 10.

168 *Polska 2015...*, s. 20.

169 *Przed 2015 rokiem Brazylia piątą gospodarką świata*. Forbes. <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/Wydarzenia/przed-2015-r--brazylia-piata-gospodarka-swiata,22833,1> [dostęp: 30.10.2016].

170 *List of Countries by Projected GDP*. StatisticTimes.com. <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp.php> [dostęp: 30.10.2016].

171 *Brazylia: państwo Boga?*...

172 Yuddy Cahya wymienia kilka czynników, które gwarantują Brazylii silną pozycję wśród krajów BRICS oraz innych, dynamicznie rozwijających się gospodarek świata. Do

regionalnych oraz zaangażowanie w rozwiązywanie najważniejszych problemów międzynarodowych pozwalały w połowie drugiej dekady XXI wieku nadal uważać Brazylię nie tylko za mocarstwo regionalne, ale także za jedno z najbardziej obiecujących mocarstw wschodzących we współczesnym świecie.

Brazylia, wraz z Niemcami, Japonią i Indiami, tworzy grupę G4, której celem jest uzyskanie stałego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Świadczy to o mocarstwowym dążeniu tego państwa, które chce reprezentować w Radzie interesy całej Ameryki Łacińskiej¹⁷³. Warte odnotowania jest to, że Brazylia jest, zaraz po Japonii, najczęściej wybieranym niestałym członkiem RB ONZ. Brazylijczycy biorą też udział w wielu misjach zagranicznych z ramienia ONZ.

Należy także wspomnieć o powierzeniu Brazylii roli gospodarza dwóch największych imprez sportowych świata – Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej w 2014 roku oraz Letnich Igrzysk Olimpijskich w 2016 roku. Zlecenie Brazylii zorganizowania tych dwóch wydarzeń można odczytać jako symboliczne potwierdzenie i uznanie dla osiągnięć społeczno-gospodarczych tego największego latynoamerykańskiego państwa.

Państwa Ameryki Łacińskiej zaczynają być postrzegane jako strategiczne zarówno przez swoich tradycyjnych partnerów: Stany Zjednoczone, Rosję, Wielką Brytanię, Niemcy, Hiszpanię i Włochy, jak również przez dynamicznie rozwijające się gospodarki azjatyckie, takie jak: Chiny, Indie, Indonezja, Wietnam, Korea Południowa czy Singapur, korzystające z latynoamerykańskich surowców w produkcji przemysłowej i rozbudowie infrastruktury. Do roli czołowego partnera regionu urosły Chiny. Wartość dwustronnej wymiany handlowej pomiędzy Chinami a państwami Ameryki Łacińskiej od 2000 do 2012 roku wzrosła 21-krotnie, z 12 mld do 250 mld USD. W przypadku Brazylii azjatycki inwestor wyprzedził Stany Zjednoczone i stał się pierwszym partnerem handlowym tego kraju¹⁷⁴. Rośnie także gospodarcze zaangażowanie Rosji w regionie latynoamerykańskim¹⁷⁵. Wśród partnerów strategicznych Moskwy w drugiej dekadzie XXI wieku znajdowały się: Wenezuela, Kuba, Argentyna i Ekwador.

O tym, że kraje Ameryki Łacińskiej otwierają się na nowe kierunki globalnej rywalizacji, świadczy chociażby tworzenie Partnerstwa Transpacyficznego (TPP)

---

atrybutów tego państwa zaliczył: poszerzony i zdywersyfikowany eksport, surowce naturalne i energetyczne (w tym złoża ropy naftowej), stabilność finansową, niską inflację, rosnące inwestycje krajowe i zagraniczne, rosnący popyt konsumentów, pomoc społeczną skupioną na najbardziej potrzebujących oraz stabilne rządy demokratyczne. Więcej na temat roli Brazylii w BRICS: Y. CAHYA: *Brazil's Role in BRICS*. http://www.academia.edu/12880436/Brazils_Role_in_BRICS [dostęp: 13.09.2016].

173 M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 415.

174 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 7.

175 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku...*, s. 29.

czy dynamicznie rozwijające się regionalne ugrupowanie gospodarcze Sojusz Pacyfiku, założone w 2011 roku przez przedstawicieli Meksyku, Chile, Kolumbii i Peru. Państwa takie, jak Argentyna, Meksyk i Brazylia, akcentują swoją pozycję międzynarodową poprzez członkostwo w grupie G20, do której, z kilkoma wyjątkami, należą najbogatsze państwa świata. Jeśli chodzi o inne ważne ugrupowania gospodarcze, do OECD należą Chile (przyjęte w 2010 roku) oraz Meksyk, zaś w trakcie akcesji są Kolumbia i Kostaryka¹⁷⁶.

Mimo wielu pozytywnych zjawisk i tendencji politycznych, gospodarczych (kraje latynoamerykańskie w obliczu kryzysu gospodarczego z 2008 roku okazały się jednym z najbardziej stabilnych i odpornych na zawirowania finansowe świata regionów)¹⁷⁷ oraz społecznych państwa Ameryki Łacińskiej nadal borykają się z poważnymi problemami, których dla pełnego obrazu ich miejsca we współczesnym świecie nie można pominąć.

Jeden z najważniejszych problemów Ameryki Łacińskiej to zadłużenie zagraniczne kilku krajów tego regionu¹⁷⁸. Państwem zajmującym niechlubne miejsce w czołówce światowej jest Brazylia, której zadłużenie jeszcze w 2014 roku wynosiło 240 mld USD¹⁷⁹. Warto odnotować, że wskaźnik ten się zmniejsza – w 2015 roku zadłużenie zagraniczne tego kraju wynosiło już 180 mld USD, co jednak nadal jest wysoką i niepożądaną wartością¹⁸⁰. Wśród najbardziej zadłużonych krajów latynoamerykańskich znajdują się też: Argentyna, Meksyk, Wenezuela, Kolumbia, Peru i Ekwador¹⁸¹.

Do niekorzystnych zjawisk należy stagnacja gospodarki największego państwa Ameryki Południowej, a także inflacja, która znajduje się obecnie na wyższym poziomie niż wyznaczona przez bank centralny Brazylii wartość graniczna 4,5%¹⁸². Problemem jest także niestabilność finansowa i niewypłacalność oraz wysoki wskaźnik inflacji Argentyny. Najwyższy w regionie poziom inflacji odnotowała natomiast w połowie drugiej dekady XXI wieku Wenezuela, która boryka się jednocześnie z recesją gospodarczą¹⁸³.

176 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 10.09.2016].

177 Zob. więcej: *The International Financial Crisis and Its Implications for Latin America and the Caribbean*. Santiago 2012.

178 W Ameryce Łacińskiej skoncentrowane jest około 40% globalnego zadłużenia krajów rozwijających się. Zob. J. SPRYSAK: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego...*, s. 47.

179 J. GOŚŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 57.

180 A. MACKIEWICZ: *Co warto wiedzieć o gospodarce...*

181 J. GOŚŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 57.

182 A. MACKIEWICZ: *Co warto wiedzieć o gospodarce...*

183 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 14.

Istotny problem w wielu krajach Ameryki Łacińskiej stanowi korupcja, a także istnienie niejasnych ofert przetargowych oraz słabość systemów sądowniczych¹⁸⁴ (na przykład w Wenezueli czy Ekwadorze). Problemem jest także wysoki poziom przemocy i przestępczości. Jedne z najwyższych na świecie wskaźników zabójstw odnotowuje się w Salwadorze (70 na 100 tys. mieszkańców), Hondurasie (91 na 100 tys. mieszkańców) i Wenezueli. Z przestępczością zorganizowaną zmagają się także Brazylia, Meksyk i Argentyna¹⁸⁵.

Charakterystyczne dla współczesnej Ameryki Łacińskiej jest to, że praktycznie nie występują tam zagrożenia związane z konfliktami międzynarodowymi¹⁸⁶.

Mimo że w ostatnich dekadach w wielu państwach tego regionu udało się skutecznie przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu i doprowadzić do wzrostu klasy średniej, to nadal problemem społeczno-gospodarczym są tu duże dysproporcje ekonomiczne. Oznacza to, że obok niewielkich, uprzywilejowanych grup społecznych funkcjonują rzesze ubogich i skrajnie ubogich ludzi. Najczęściej są oni trwale wykluczeni z życia społeczno-gospodarczego i nie mają większych perspektyw na poprawę swojej sytuacji. Istotne dysproporcje występują także pomiędzy poszczególnymi krajami latynoamerykańskimi. Dlatego też błędnym jest traktowanie Ameryki Łacińskiej jako jednolitego obszaru ekonomicznego¹⁸⁷. Przykładowo w Nikaragui, najbiedniejszym kraju Ameryki Środkowej, dochód aż 46% ludności wynosi mniej niż 2 USD dziennie, natomiast w Kostaryce czy Panamie, należących do najprężniej rozwijających się krajów regionu, liczba ludności żyjącej w ubóstwie wynosi odpowiednio 24% i 29%¹⁸⁸. Państwami o najwyższych wskaźnikach skrajnego ubóstwa są natomiast: Boliwia, Gwatemala, Haiti, Honduras i Paragwaj. Wśród państw, które odnotowują najniższe wartości tego wskaźnika, znajdują się wspomniane Kostaryka i Panama, a także Chile i Urugwaj¹⁸⁹.

Problemem pozostaje bezrobocie, które obok nierówności społecznej i ubóstwa jest podstawowym czynnikiem marginalizacji regionu Ameryki Łacińskiej w systemie międzynarodowym w XXI wieku. W latach 90. XX wieku nastąpił wzrost stopy bezrobocia o 3%, zaś w pierwszej dekadzie XXI wieku utrzymywał się on na poziomie 10%. Wysokie bezrobocie powoduje natomiast, że realne dochody ludności pozostają na niskim poziomie. Wśród krajów odnotowujących najwyższą stopę bezrobocia znajdują się: Kolumbia, Wenezuela i Jamajka¹⁹⁰.

184 Ibidem.

185 Ibidem.

186 M. KOPIJ, M. SKOCZ: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych...*, s. 414.

187 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 57.

188 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 14.

189 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska między integracją a marginalizacją...*, s. 187.

190 J. SPRYSAK: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego...*, s. 59.

W pewnym stopniu wiąże się z tym inne zjawisko występujące w kilku krajach Ameryki Łacińskiej, jakim jest produkcja i sprzedaż narkotyków, zwłaszcza w Kolumbii, która jest jednym z największych producentów kokainy na świecie, a także w Peru i Boliwii. Wśród państw tranzytowych prym wiodą Ekwador¹⁹¹ i Meksyk. Największym rynkiem zbytu dla latynoamerykańskiej produkcji narkotyków pozostają Stany Zjednoczone i niektóre państwa europejskie¹⁹². Taka sytuacja wpływa negatywnie na bezpieczeństwo regionalne i międzynarodowe, jak również na postrzeganie krajów latynoamerykańskich w świecie. Podejmowane przez państwa Ameryki Łacińskiej i USA próby rozwiązania problemu okazały się jednak nieskuteczne. Jednostronne działania mające na celu wyeliminowanie produkcji narkotyków w krajach latynoamerykańskich – bez równoczesnego tworzenia nowych źródeł utrzymania dla ludności¹⁹³ i z pominięciem działań zwalczających kupno narkotyków w krajach, w których istnieje największy popyt na ten towar – nie przyniosą zamierzonego zmniejszenia produkcji i sprzedaży narkotyków.

191 Na początku XXI wieku zdarzały się przypadki osadzenia Polaków w ekwadorskich więzieniach za próbę przemytu narkotyków. Niezwykle ważną rolę w pomocy Polakom trafiającym do ekwadorskich ośrodków penitencjarnych (zwłaszcza w stolicy państwa) odegrał konsul honorowy RP w Quito Tomasz Morawski (zmarły w lipcu 2015 roku). Nie tylko udzielał on wsparcia Polakom, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji i nieprzystających do europejskich standardów warunkach więziennych, ale także podejmował działalność na rzecz podpisania umowy pozwalającej na repatriację polskich więźniów do kraju. W dużej mierze to dzięki jego staraniom, a także szeroko zakrojonej kampanii medialnej (której towarzyszył cykl programów Edwarda Miszczaka emitowanych w telewizji TVN *Cela Nr*) mającej zwiększyć świadomość polskiego społeczeństwa co do ryzyka podejmowanego wraz z próbą przemytu narkotyków, doszło do podpisania pomiędzy Polską a Ekwadorem konwencji strasburskiej w 2006 roku. Zawarte porozumienie pozwalało na wzajemną wymianę więźniów oraz umożliwiało skazanym za przemyt narkotyków Polakom odbywanie określonego wymiaru kary w polskich zakładach karnych. – Informacje pozyskane na podstawie rozmowy z Tomaszem Morawskim, przeprowadzonej za pośrednictwem kooperanta konsula honorowego Rafała Maćkowskiego w 2011 roku. Więcej zob. Konwencja o przekazywaniu osób skazanych sporządzona w Strasburgu, dnia 21 marca 1983 r. Dz.U. 1995 nr 51 poz. 279; T. MORAWSKI: *Więźniowie, kokaina, Ekwador, i...* Poznań 2008; J. ŁAPAJ: *Sytuacja Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za przemyt narkotyków w kontekście kryzysu wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze*. „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*” 2016, t. 16, s. 118–144.

192 Zwłaszcza Hiszpania, Holandia i Belgia. Więcej zob. U. ŁUGOWSKA: *Problem narkotykowy w Ameryce Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie...*, s. 193–195.

193 Tego typu błędy zostały popełnione chociażby w realizacji w 2002 roku przez rząd kolumbijski we współpracy z USA tzw. planu Kolumbia. Sposobem na ograniczenie dotychczasowej uprawy koki i maku miało być wówczas niszczenie na szeroką skalę upraw tych roślin. Akcja przyniosła jednak krótkoterminowy efekt, gdyż radykalnym działaniom nie towarzyszyły systemowe rozwiązania, które tworzyłyby alternatywę dla dochodowego biznesu i pozwoliłyby ludności zajmującej się uprawą na znalezienie nowych źródeł utrzymania.

Przed Ameryką Łacińską wciąż stoją liczne wyzwania. Stabilizacja polityczna w regionie i rozwój gospodarczy tworzą dogodne warunki do budowy zaufania społeczeństw do rządów państw oraz integracji. W dłuższej perspektywie pozwolą one państwom latynoamerykańskim utrzymywać i wzmacniać swoje znaczenie w stosunkach międzynarodowych, a także rolę w gospodarce światowej. Warunkiem koniecznym jest jednak kontynuowanie w tych krajach reform mających na celu zniwelowanie najważniejszych problemów gospodarczych, społecznych i politycznych oraz zwiększenie stabilności politycznej i gospodarczej.

R o z d z i a ł 3

Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku

3.1. Istota stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 1989–2004

W latach 90. XX wieku podstawowym celem polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej była szeroko rozumiana normalizacja wzajemnych stosunków. Już w wygłoszonym 12 września 1989 roku *exposé* premiera Tadeusza Mazowieckiego pojawiło się stwierdzenie, że w interesie Polski leży współpraca z nowo uprzemysłowionymi państwami latynoamerykańskimi¹. Założenie to podtrzymał w swoim *exposé*, wygłoszonym 26 kwietnia 1990 roku, minister spraw zagranicznych RP Krzysztof Skubiszewski, oświadczając, że „rozbudowa stosunków, ostatnio do pewnego stopnia zaniedbanych, z państwami innych kontynentów, w tym Ameryki Łacińskiej”² jest jednym z priorytetów polskiej polityki zagranicznej. W trzech kolejnych *exposé*, wygłoszonych przez ministra Skubiszewskiego w czerwcu 1991 roku, w maju 1992 roku oraz w kwietniu 1993 roku, wskazanie to było powtarzane³.

---

1 *Exposé premiera Tadeusza Mazowieckiego* [fragmenty dotyczące pomocy zagranicznej i stosunków międzynarodowych]. W: *Stosunki międzynarodowe 1989–2002. Wybór tekstów źródłowych i materiałów*. Wybór, red. i oprac. naukowe Z. LESZCZYŃSKI, A. KOSECKI. Pułtusk 2001, s. 12–14.

2 *Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 26 kwietnia 1990 roku*. <http://www.stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1133-expose-ministra-spraw-zagranicznych-krzysztofa-skubiszewskiego-w-sejmie-26-kwietnia-1990-r> [dostęp: 23.01.2017].

3 Zob. L.W. ZYBLIKIEWICZ: *Reorientacja polityki zagranicznej Polski w latach 1989–2008*. W: *Polityka zagraniczna, decyzje, procedury, instytucje*. Red. J.J. PIĄTEK, R. PODGÓRZAŃSKA. Toruń 2009, s. 11–14.

Wśród głównych założeń ówczesnej polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej znajdowały się przede wszystkim: uregulowanie kwestii związanych z dziedziną prawno-traktatową, a także stosunków w zakresie ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania oraz współpracy kulturalnej i naukowej⁴, znoszenie obowiązków wizowych⁵ na zasadach wzajemności oraz tworzenie sieci polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych (w tym konsulatów honorowych)⁶. Celem długofalowym była natomiast szeroko rozumiana promocja Polski oraz aktywizacja relacji gospodarczych i wymiany handlowej z państwami tego regionu. Zamiarem było także rozwijanie regularnych konsultacji politycznych na szczeblu wiceministerstw, a także kontaktów dwustronnych, poprzez obecność na szczytach międzynarodowych z udziałem przedstawicieli krajów latynoamerykańskich⁷. Za istotne uznano podtrzymywanie kontaktów z Polonią, a raczej ze społecznościami latynoamerykańskimi polskiego pochodzenia, które odgrywały niemałą rolę w kształtowaniu stosunków Polski z państwami regionu, zwłaszcza z Brazylią czy Argentyną⁸. Pierwszym krokiem w realizacji wyznaczonych przez decydentów polskiej polityki zagranicznej celów było wznowienie stosunków dyplomatycznych Polski z państwami uważanymi w PRL za wrogie. Zaliczało się do nich Chile, z którym stosunki dyplomatyczne wznowiono 11 marca

4 W 1991 roku podpisano z Urugwajem umowę o ochronie inwestycji i unikaniu podwójnego opodatkowania, a z Argentyną i Chile – o ochronie inwestycji, odpowiednio w 1991 i 1995 roku. Reaktywowano lub podpisano umowy o współpracy naukowej i kulturalnej z Argentyną, Brazylią, Chile i Meksykiem, a także zawarto umowę handlową z Brazylią. Zob. A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 171.

5 W latach 1990–1996 zniesiono obowiązek wizowy w przypadku: Argentyny, Boliwii, Chile, Hondurasu, Kostaryki, Kuby, Nikaragui i Urugwaju. Zob. ibidem, s. 171. Z kolei w latach 1998–1999 obowiązek wizowy przestał obowiązywać w stosunkach z: Wenezuelą, Ekwadorem, Meksykiem i Brazylią. Zob. T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 253.

6 W 2001 roku utworzono dwa konsulaty RP kierowane przez konsuli honorowych – w kwietniu w Kolumbii (Medellín), a w maju w Brazylii (Recife, Pernambuco). Zob. B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002, s. 324. W 2002 roku miała miejsce cała seria inauguracji konsulatów honorowych w krajach latynoamerykańskich, w tym w Chile, Meksyku, Antylach Niderlandzkich, a także w Surinamie, Grenadzie i Wenezueli. Zob. J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003, s. 342.

7 A. DEMBICZ: *Stosunki Polski i Europy Środkowej z Ameryką Łacińską w kontekście poszerzania Unii Europejskiej*. „Studia i Materiały. Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych” 1998, nr 10 (16), s. 11.

8 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 171.

1990 roku, czy Paragwaj, z którym relacje międzypaństwowe przywrócono 3 maja 1991 roku⁹.

Stosunki polityczne z państwami Ameryki Łacińskiej nie charakteryzowały się dużą dynamiką, ale układały się poprawnie. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku wzajemne kontakty polityczne były częste, między innymi na płaszczyźnie ministerialnej oraz eksperckiej. W 1994 roku powstały cztery bilateralne grupy parlamentarne: polsko-brazylijska, polsko-chilijska, polsko-kolumbijska i polsko-meksykańska. Odbywały się również regularne konsultacje między ministerstwami spraw zagranicznych.

Organizowano wzajemne wizyty, w tym na wysokim i najwyższym szczeblu. W sierpniu 1991 roku minister spraw zagranicznych RP Krzysztof Skubiszewski reprezentował polską dyplomację w Argentynie, Brazylii, Chile, a także Paragwaju i Urugwaju¹⁰. Niewątpliwie najbardziej doniosłym wydarzeniem dla stosunków polsko-latynoamerykańskich w tym czasie były wizyty prezydenta Lecha Wałęsy, jakie ten złożył w pięciu krajach Ameryki Łacińskiej w lutym 1995 roku. Prezydent RP odwiedził wówczas Brazylię, Chile, Argentynę, Paragwaj i Urugwaj¹¹. Wizyty te miały wymiar historyczny, gdyż po raz pierwszy głowa państwa polskiego odwiedziła kraje tego regionu. Cel podróży stanowiło między innymi tworzenie dobrego klimatu do podejmowania wspólnych inicjatyw na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej. Istotne dla zacieśniania polsko-latynoamerykańskich relacji były także spotkania prezydenta RP z Polonią¹².

W 1998 roku odbyła się podróż premiera RP Jerzego Buzka do Meksyku i Kostaryki. Dwa lata później uczestniczył on w uroczystościach objęcia władzy w Chile przez nowego prezydenta, Ricardo Lagosę. Odwiedził także Brazylię, gdzie spotkał się z wiceprezydentem tego kraju. Podpisana została wówczas polsko-brazylijska umowa o transporcie lotniczym¹³. Kolejną wizytę w krajach regionu latynoamerykańskiego złożył w 2003 roku minister spraw zagranicznych RP Włodzimierz Cimoszewicz. Przeprowadził on wówczas rozmowy

9 J. PERLIN: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski z Ameryką Łacińską*. Cz. 1. „Ameryka Łacińska” 1996, nr 2 (12), s. 101–102.

10 B. WIZIMIRSKA: *Polityka Polski wobec państw Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992, s. 206.

11 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 171.

12 W deklaracji wygłoszonej w Foz de Iguacu, gdzie zbiegają się granice trzech południowoamerykańskich państw: Paragwaju, Brazylii i Argentyny (tzw. potrójna granica), prezydent Lech Wałęsa podziękował społeczeństwom latynoamerykańskim za gościnność dla polskich emigrantów na przestrzeni dziejów. Zob. *Działalność prezydenta Lecha Wałęsy w sferze polityki zagranicznej. Rok 1995, bilans 1991–1995*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 179–181.

13 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 255.

z przedstawicielami Meksyku, Brazylii i Chile. W 2002 roku ponownie zorganizowano spotkanie na najwyższym szczeblu. Prezydent Polski Aleksander Kwaśniewski odbył oficjalną podróż do Brazylii, Chile, Peru i Kolumbii, przy czym w przypadku dwóch ostatnich państw były to pierwsze wizyty głowy państwa polskiego w ponad 80-letniej historii stosunków dwustronnych¹⁴.

Należy zauważyć, że spotkania te nie wpłynęły na stworzenie spójnej i długofalowej koncepcji polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej czy istotny wzrost aktywności RP w tym regionie.

W latach 90. XX wieku i połowie pierwszego dziesięciolecia XXI wieku odbywały się także wizyty najwyższych rangą przedstawicieli państw latynoamerykańskich w Polsce. Należały do nich: wizyta prezydenta Argentyny Carlosa Saúla Menema w 1990 roku¹⁵, prezydenta Peru Alberta Fujimoriego w 1998 roku, a rok później głowy państwa Chile Eduarda Freia Montalvy. Warto także zwrócić uwagę, że podczas uroczystości zaprzysiężenia trzech wymienionych prezydentów (Montalvy w 1994 roku, a Menema i Fujimoriego w 1995 roku) obecni byli przedstawiciele naszego kraju. W 2002 roku natomiast przyjechali do Polski szefowie państw: Brazylii – Fernando Henrique Cardoso i, ponownie, Chile – Ricardo Lagos¹⁶. Warto odnotować, że w 2002 roku prezydent Cardoso otrzymał Order Orła Białego. Mimo że podróże te miały wysoką rangę, a dodatkowo uczestniczyli w nich przedstawiciele biznesu, to nie przełożyły się one jednak na wymierne korzyści czy znaczące ożywienie dwustronnych stosunków politycznych lub gospodarczych.

W 1994 roku z nieoficjalną wizytą przybył do Polski prezydent Urugwaju Luis Alberto Lacalle, a także została zorganizowana misja handlowa z tego państwa. Podpisano wówczas umowę o współpracy pomiędzy Krajową Izbą Gospodarczą a Urugwajską Izbą Handlową. W tym samym roku w Urugwaju odbyło się forum gospodarcze Urugwaj–Polska, którego celem była promocja bilateralnej współpracy gospodarczej oraz polskiego eksportu na rynki Mercosuru. Powstały także dwustronne izby handlowe w Polsce, Argentynie, Brazylii i Chile¹⁷.

14 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Departament Ameryki MSZ. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. Red. A. DEMBICZ. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 10.

15 Prezydent Argentyny Carlos Saul Menem wyraził poparcie dla rozpoczynających się w Polsce w latach 90. XX wieku przemian demokratycznych. Jego wizyta miała także wymiar symboliczny, gdyż był on pierwszym po 1989 roku latynoamerykańskim szefem państwa, który odwiedził nasz kraj.

16 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

17 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 172.

Warto wspomnieć, że w latach 90. XX wieku polski kontyngent wojskowy współtworzył wielonarodowe siły wojskowo-policyjne na Haiti. W 1994 roku 50 komandosów z Jednostki Wojskowej GROM wzięło udział w operacji mającej na celu przywrócenie władzy prezydenta tego kraju Jeana Bertranda Aristidę'a, obalonego przez wojsko¹⁸.

W drugiej połowie lat 90. XX wieku odbyło się wiele dwustronnych wizyt roboczych szefów resortów, jak również misji handlowych. Przykładowo do Polski z wizytą przyjechali: minister energetyki i minister finansów Chile, minister rolnictwa Brazylii, minister turystyki Meksyku, a także minister spraw zagranicznych Argentyny. Natomiast na kontynent południowoamerykański udali się w podróż między innymi wicepremier i minister spraw wewnętrznych i administracji (do Argentyny i Chile), szef Komitetu Badań Naukowych i minister skarbu (do Brazylii) oraz wiceminister gospodarki na czele misji handlowej (do Brazylii, Argentyny i Chile)¹⁹. Pod koniec lat 90. XX wieku uruchomiono z kolei działalność grup parlamentarnych do współpracy z analogicznymi organami: Argentyny, Brazylii, Chile, Kuby, Meksyku, Peru i Wenezueli.

Do najbardziej newralgicznych należały stosunki Polski z Kubą. Polskie władze od początku lat 90. XX wieku wyrażały swoją dezaprobatę dla działań reżimu wobec kubańskiego społeczeństwa. Polski rząd udzielił (nie po raz pierwszy) poparcia dla rezolucji Komisji Praw Człowieka, potępiającej władze w Hawanie za nieprzestrzeganie praw człowieka. Rządy obu krajów zdecydowały się jednak na podjęcie dialogu, czego wyrazem było przeprowadzenie konsultacji politycznych na szczęblu wiceministrów. Odbyły się one w Warszawie w 2002 roku, przy okazji podróży po Europie wiceministra spraw zagranicznych Kuby²⁰.

Stosunki Polski z Ameryką Środkową na przełomie XX i XXI wieku nie należały do intensywnych. Polska delegacja była jednak obecna w 2002 roku na uroczystości objęcia władzy w Kostaryce przez prezydenta Abela Pacheco. Ponadto, w sierpniu tego samego roku, zostały przeprowadzone w San Jose (stolica Kostaryki) i Panamie polsko-kostarykańskie i polsko-panamskie konsultacje polityczne na szczęblu ministrów spraw zagranicznych²¹. Pierwsze po wielu latach konsultacje polityczne zostały zainaugurowane także z Wenezuelą, gdzie w 2002 roku przebywał z wykładami były prezydent RP Lech Wałęsa. W tym samym roku zorganizowano także polsko-ekwadorskie konsultacje polityczne w stolicy Ekwadoru, Quito²².

18 J. PERLIN: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski...*, s. 123.

19 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 252–253.

20 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 342.

21 Ibidem.

22 Ibidem.

Warto dodać, że w latach 90. XX wieku odbyły się dwa kongresy Polonii w Ameryce Łacińskiej. Delegacje polonijne utrzymywały stały kontakt z polskimi instytucjami gospodarczymi, politycznymi, a także naukowymi i kulturalnymi²³.

Dowodem na to, że w latach 90. XX wieku niektóre resorty w polskim rządzie dostrzegały potrzebę zwiększenia obecności państw latynoamerykańskich w polskiej polityce zagranicznej, jest fakt, że w 1994 roku podsekretarz stanu MSZ przedstawił nowe ramy koncepcyjne wzajemnych relacji. Podkreślił, że w sytuacji, kiedy „ekonomia, a nie ideologia stanowi czynnik cementujący sojusze i grupy, relacje między Polską a Ameryką Łacińską muszą ulec jakościowemu przewartościowaniu”²⁴.

Pomimo tego typu pozytywnych przejawów dążeń do uwzględnienia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej w większym stopniu, o miejscu, jakie region ten zajmował w naszej dyplomacji, oraz wadze, jaką polskie koła rządowe przywiązywały do kontaktów z państwami latynoamerykańskimi w latach 90. XX wieku, najlepiej świadczą słowa ministra spraw zagranicznych Polski Władysława Bartoszewskiego. Szef polskiej dyplomacji, w swoim *exposé* z 1995 roku, stwierdził, że: „Polska nie chce tracić z pola widzenia krajów Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, a w szczególności interesuje się związkami z Japonią, Koreą Południową, Chinami i Indiami”²⁵.

Ponadto od połowy lat 90. XX wieku w przedstawianej każdego roku informacji ministra spraw zagranicznych RP na temat polityki zewnętrznej Polski Ameryka Łacińska była zupełnie pomijana lub pojawiały się w odniesieniu do tego regionu jedynie wzmianki²⁶. Należy stwierdzić, że próby ożywienia stosunków dwustronnych, w tym relacji gospodarczych, podejmowano na niewielką skalę i nie były one podporządkowane długofalowej strategii polityki zagranicznej Polski wobec regionu.

Zmiany systemowe w naszym kraju, jak również reformy przeprowadzane w większości państw latynoamerykańskich na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, wpłynęły na kształt relacji gospodarczych Polski z tymi państwami. Skutkiem zmiany systemu gospodarczego i dostosowania handlu zagranicznego do potrzeb wolnego rynku oraz rezygnacji z rozliczeń bezdewizowych było

23 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 172.

24 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990–2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 24.

25 Ibidem.

26 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej Polski*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, nr 4 (32), s. 51–52.

ograniczenie współpracy gospodarczej i praktycznie załamanie się wzajemnej wymiany handlowej²⁷.

Jednym z przejawów dążeń do intensyfikacji polsko-latynoamerykańskich relacji politycznych i gospodarczych było nawiązanie przez Polskę współpracy z Grupą z Rio (skupiającą wówczas: Meksyk, Brazylię, Argentynę, Wenezuelę, Urugwaj, Peru i Kolumbię)²⁸. Zaowocowało to aktywną obecnością RP w Budapeszcie, w czerwcu 1990 roku, na konferencji przedstawicieli państw Grupy z Rio oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Polska wykazywała także zainteresowanie nawiązaniem współpracy z, powstałym w 1991 roku, Wspólnym Rynkiem Południa (Mercosurem). Świadczyła o tym wizyta prezydenta Lecha Wałęsy w siedzibie tego ugrupowania w Montevideo (w Urugwaju), jaką złożył podczas swojego pobytu w Ameryce Łacińskiej w 1995 roku.

Mimo że po 1989 roku niektórzy politycy polskich kręgów rządowych wielokrotnie podkreślali potrzebę rozwoju kontaktów gospodarczych z państwami regionu latynoamerykańskiego²⁹, nadając temu obszarowi wzajemnych relacji znaczenie priorytetowe, to dotychczasowe metody współpracy nie były zastępowane nowymi inicjatywami. Stąd też wartość wymiany handlowej z państwami tego regionu (pomimo wzrostu w wartościach bezwzględnych) w latach 1990–1991 była najniższa od 20 lat³⁰, a ujemny bilans handlowy systematycznie

27 W. LIZAK, J. SPYRA: *Azja, Bliski Wschód i Ameryka Łacińska w polityce zagranicznej RP*. W: *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002, s. 315.

28 Latynoamerykańska polityka Polski po 1989 roku w dużym stopniu zorientowana była na rozwój relacji gospodarczych z państwami regionu. Świadczyła o tym wypowiedź podsekretarza stanu w MSZ Roberta Mroziewicza, z 12 grudnia 1994 roku, który stwierdził, że podstawą dyplomacji polskiej w stosunkach z Ameryką Łacińską jest dialog z Grupą z Rio, otwierający kanały współpracy gospodarczej. Zob. wypowiedź Roberta Mroziewicza podczas konferencji „Ameryka Łacińska w polskiej polityce w kontekście współczesnych procesów regionalnych i globalnych; możliwe kierunki zainteresowań i studiów”, która odbyła się 12 grudnia 1994 roku. Transkrypcja w: *Sesja Robocza. Ameryka Łacińska w polskiej polityce w kontekście współczesnych procesów regionalnych i globalnych; możliwe kierunki zainteresowań i studiów*. Wstęp, podsumowanie A. DEMBICZ. „Ameryka Łacińska” 1994, nr 4 (6), s. 112–115.

29 O konieczności nawiązania bliższych relacji gospodarczych z państwami Ameryki Łacińskiej mówił już premier Tadeusz Mazowiecki w swoim *exposé* z 12 września 1989 roku. O potrzebie tej wspominali w swoich przemówieniach programowych także kolejni ministrowie spraw zagranicznych RP do końca lat 90. XX wieku.

30 Jak zaznaczył Andrzej Dembicz, wymiana handlowa między Polską a Ameryką Łacińską, według szacunkowych danych, mogła być nawet dwukrotnie wyższa, gdyż ze względu na wady infrastruktury finansowej (na przykład brak gwarancji kredytowych) i technicznej (brak właściwych terminali w Polsce) w znacznym stopniu była ona realizowana poprzez

się pogłębiał³¹. Bardziej atrakcyjne okazały się w tym czasie dynamicznie rozwijające się rynki azjatyckie. Jednocześnie, na skutek umów stowarzyszeniowych z Unią Europejską (1991), o wolnym handlu z EFTA (1992) i w ramach CEFTA (1992), postępową koncentracją wymiany na rynkach europejskich³².

Niewielki wzrost obrotów handlowych Polski z regionem Ameryki Łacińskiej nastąpił po 1994 roku, na skutek działalności nowo powstałych forów i izb handlowych (dotyczyło to między innymi Argentyny, Chile, Ekwadoru, Paragwaju, Meksyku, Peru i Urugwaju; w 1995 roku powstała Polsko-Brazylijska Izba Gospodarcza³³). W połowie lat 90. XX wieku obroty handlowe Polski z regionem Ameryki Łacińskiej wróciły do poziomu osiąganego na przełomie lat 70. i 80. XX wieku (czyli około 1 mld USD)³⁴. Co istotne, mimo że najważniejszymi kontrahentami Polski były w tym czasie – zgodnie z danymi z 1994 roku – Brazylia (257 mln USD), Argentyna (57 mln USD), Kolumbia (51 mln USD), Meksyk (36 mln USD) i Peru (21 mln USD), nasz kraj zaczął realizować wymianę handlową z około 40 krajami i terytoriami zależnymi regionu, w tym z Puerto Rico, Dominikaną, Barbados czy Belize; wzrosło także znaczenie Ekwadoru, z którym wymiana przekroczyła 70 mln USD³⁵. W 1997 roku odbyło się natomiast pierwsze forum gospodarcze Polska – Ameryka Łacińska³⁶, w którym wzięły udział delegacje rządowe z 13 państw regionu i ponad 100 przedstawicieli z 88 polskich firm³⁷.

Zmianie zaczęła podlegać struktura towarowa dwustronnej wymiany handlowej Polski z krajami latynoamerykańskimi. Do 1989 roku przeważały w niej surowce i produkty niskoprzetworzone. Z czasem zaczęły dominować towary rolno-spożywcze, stanowiące około trzy czwarte polskiego importu, przede wszystkim płody rolne, zwłaszcza świeże owoce, kawa i makuchy (wysokobiałkowa pasza). W dużych ilościach sprowadzano także rudę żelaza. Coraz mniejsze znaczenie miał import innych rud, koncentratów i półproduktów metali oraz innych produktów pochodzenia mineralnego. Zmalał także przywóz wyrobów przemysłu elektromaszynowego. Polski eksport z kolei koncentrował się

pośredników z Europy Zachodniej. Zob. A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 173.

31 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 34.

32 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 47–48.

33 Ibidem, s. 76.

34 R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008, s. 173.

35 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 173.

36 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 434.

37 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 254.

głównie na trzech grupach produktów: przemysłu elektromaszynowego (30%), chemicznego (około 27%) oraz paliw stałych (głównie węgiel i koks, stanowiące 27% wywozu). Na znaczeniu zyskiwały wyroby przemysłu metalurgicznego (w połowie lat 80. XX wieku ich udział w wywozie do Ameryki Łacińskiej wynosił 0,2%, zaś w połowie lat 90. XX wieku wzrósł do 10%). Mniej istotną część stanowiły wyroby ze szkła czy surowce, jak na przykład siarka. W zakresie artykułów spożywczych przeważały pochodne przetwórstwa mleka (mleko i śmietana w proszku) oraz nasiona rzepaku³⁸.

Powolniejsze zwiększanie się zakresu eksportu niż importu z krajów Ameryki Łacińskiej było w latach 90. XX wieku spowodowane głównie spadkiem wartości eksportu surowców, takich jak węgiel czy siarka, które trudno było zastąpić innymi, równie intratnymi towarami. Wśród najbardziej perspektywicznych produktów wymiany handlowej, które korzystnie mogłyby wpłynąć na zwiększenie polskiego eksportu do Ameryki Łacińskiej w tamtym czasie, wskazywano produkty przemysłowe wysokiej jakości, wymagające stosunkowo zaawansowanej technologii (głównie z sektora elektromaszynowego, chemicznego i metalurgicznego)³⁹.

W 2000 roku odnotowano w polsko-latynoamerykańskich stosunkach handlowych przyrost w zakresie zarówno eksportu, jak i importu. Saldo obrotów handlowych było jednak dla Polski ujemne⁴⁰. Jedynie z Wenezuelą zanotowaliśmy wówczas dodatni bilans handlowy⁴¹. W pierwszych latach XXI wieku obroty handlowe z państwami regionu wyniosły 1259 mln USD (2002 rok), co stanowiło 1,3% całości wymiany handlowej Polski.

Tuż przed akcesją Polski do UE, zgodnie z danymi Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2003 roku, eksport naszego kraju do Ameryki Łacińskiej wyniósł 0,9% całości polskiego eksportu (468 mln USD), zaś import 1,4% (1017 mln USD). Najwięcej towarów importowanych pochodziło z krajów Mercosuru 46,0%), następnie ze Wspólnoty Andyjskiej (14,7%) i Meksyku (12,3%)⁴².

Podczas wizyty Włodzimierza Cimoszewicza w Chile w 2003 roku podpisano porozumienie o współpracy polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości z EuroChile. Rok wcześniej natomiast zainaugurowano działalność forum gospodarczego Polska-Peru⁴³. Największymi partnerami gospodarczymi Polski w Ameryce Łacińskiej, z punktu widzenia wielkości obrotów handlowych, na przełomie XX i XXI wieku były: Brazylia, Meksyk, Argentyna, Ekwador

38 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 50–55.

39 Ibidem, s. 50–53.

40 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 257.

41 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 343.

42 J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

43 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 434.

i Wenezuela (od ponad 70 mln USD w przypadku wymiany z Wenezuelą do 370 mln USD w odniesieniu do wymiany z Brazylią)⁴⁴. Najniższą wartość wymiany handlowej na początku pierwszego dziesięciolecia XXI wieku Polska odnotowała z Kubą (zaledwie 5 mln USD w 2001 roku). Nieduże wartości pojawiały się także w wymianie naszego kraju z Kolumbią, Chile, Urugwajem, Peru, Kostaryką i Hondurasem (20–30 mln USD w 2001 roku)⁴⁵.

Jedną z przyczyn niskich obrotów handlowych i niewielkiego zakresu inwestycji między Polską a Ameryką Łacińską, jak wskazuje Tadeusz Lichota, był brak informacji o możliwościach obu stron. Dlatego też szczególnego znaczenia nabierała w tamtym czasie działalność promocyjna Polski, udział w międzynarodowych targach i wystawach organizowanych zarówno w Polsce, jak i w krajach regionu latynoamerykańskiego oraz zwiększenie liczby dwustronnych misji handlowych⁴⁶.

W początkach XXI wieku Polska eksportowała do krajów Ameryki Łacińskiej przede wszystkim wyroby przemysłu metalurgicznego i elektromaszynowego. Importowano zaś głównie mięso, owoce, skóry i olej. W strukturze wymiany zaczął zwiększać się udział towarów wysoko przetworzonych przemysłowo (na przykład samoloty Embraer z Brazylii czy samochody), produktów przemysłu chemicznego, a także spożywczego i skórzanego. Jak zauważył Andrzej Dembic, oferta handlowa obu stron została znacznie poszerzona i zdywersyfikowana, w stosunku do tej, jaka dominowała w latach 90. XX wieku⁴⁷.

Należy zauważyć, że pomimo niewielkiego wolumenu polsko-latynoamerykańskiej wymiany handlowej w latach 90. XX wieku oraz na początku pierwszej dekady XXI wieku jej znaczenie w zakresie niektórych towarów było stosunkowo duże, zaś wiele polskich firm z powodzeniem rozwijało działalność w państwach Ameryki Łacińskiej⁴⁸. To samo dotyczyło latynoamerykańskich przedsiębiorstw w Polsce (zwłaszcza argentyńskich, a także meksykańskich, chilijskich czy urugwajskich)⁴⁹. Wśród polskich firm należy tu wymienić: istniejący od lat 60. XX wieku na rynku latynoamerykańskim Polservice (znany i renomowany dostawca usług inżynierskich, szczególnie w branży budowlano-montażowej); Elektrim, również działający w Ameryce Łacińskiej mniej więcej od lat 60. XX wieku (dostawca między innymi wyposażenia dla podstacji trakcyjnych kolei brazylijskich oraz stacji transformatorowych w Kolumbii, a także osprzętu elektrycznego i telefonów do Meksyku, Chile, Argentyny, Paragwaju, Peru

44 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 257.

45 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 326.

46 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 258.

47 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 173–174.

48 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 53–54.

49 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 174.

i Urugwaju); Metronex, obecny na rynku latynoamerykańskim od lat 60. XX wieku (eksportuje aparaturę kontrolno-pomiarową, automaty, urządzenia informatyczne i biurowe); najbardziej aktywny w Kolumbii i Wenezueli, od początku lat 90. XX wieku zarzucający jednak kontakty z Ameryką Łacińską, Laktopol (eksportujący wyroby mleczarskie do większości państw regionu); Stalexport (importujący rudy żelaza i sprzedający w Ameryce Łacińskiej wyroby polskich hut) czy Rolimpex (zajmujący się handlem produktami rolnymi). W latach 90. XX wieku nawiązała się także współpraca między Fiatem Auto Poland a latynoamerykańskimi (przede wszystkim brazylijskimi) filiami koncernu Fiata⁵⁰.

Należy stwierdzić, że po 1989 roku istniało wiele czynników, które w polskiej polityce zagranicznej wobec pozaeuropejskich obszarów rozwijających się wyróżniały region latynoamerykański. Można do nich z pewnością zaliczyć: długoletnią tradycję kontaktów gospodarczych i handlowych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, komplementarność gospodarek polskiej i państw latynoamerykańskich, w miarę kompletną sieć konsularno-dyplomatyczną, liczną Polonię w krajach tego regionu, aktywnie działającą od wielu lat na rzecz promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej, a także podobne doświadczenia przemian demokratycznych i gospodarczych z początku lat 90. XX wieku⁵¹.

Założenia polityki RP dotyczącej Ameryki Łacińskiej w latach 1990–2004 i ich (częściowa) realizacja⁵² stanowiły fundament rozwijania przez Polskę współpracy z krajami latynoamerykańskimi po rozpadzie układu bipolarnego. Ze względu jednak na uwarunkowania polskiej polityki zagranicznej niemożliwe było rozbudowanie wzajemnych powiązań na większą skalę. Dopiero wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku przyniosło zmianę sytuacji, stworzyło bowiem nowe możliwości i narzędzia współpracy, a także określiło nowe zadania polskiej dyplomacji na kierunku latynoamerykańskim.

3.2. Implikacje przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dla polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej

Wejście Polski do Unii Europejskiej przyczyniło się do powstania nowych możliwości wzrostu aktywności politycznej i gospodarczej naszego kraju między innymi na kierunkach pozaeuropejskich. Stworzyło to szansę wzmocnienia relacji Polski z regionem latynoamerykańskim za pomocą unijnych mechanizmów. Należy podkreślić, że wraz z akcesją naszego kraju do UE, stał się on

50 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 66–68.

51 J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 34.

52 Niektóre z tych założeń pozostały jedynie w sferze deklaracji.

członkiem organizacji, która od wielu lat prowadzi aktywną politykę wobec państw rozwijających się, w tym Ameryki Łacińskiej⁵³.

Stosunki pomiędzy UE a Ameryką Łacińską mają charakter wielopłaszczyznowy i utrzymywane są na różnych szczeblach. Charakteryzują się wysokim stopniem zinstytucjonalizowania i bazują na trzech głównych podstawach: dążeniu do partnerstwa strategicznego, rozwoju stosunków gospodarczych (na przykład poprzez tworzenie stref wolnego handlu) i świadczeniu pomocy rozwojowej⁵⁴.

Od końca lat 90. XX wieku rozwijane było tzw. strategiczne partnerstwo Unii Europejskiej z regionem latynoamerykańskim. Mechanizm dialogu politycznego został wzbogacony o spotkania szefów państw i rządów, a także spotkania na szczeblu ministerialnym UE – Grupa z Rio. Pierwszy szczyt Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby, czyli UE–LAC (ang. Latin America and Caribbean), odbył się w Rio de Janeiro w czerwcu 1999 roku i zapoczątkował partnerstwo strategiczne obydwu regionów⁵⁵. Od 1999 roku przywódcy państw Unii Europejskiej oraz Ameryki Łacińskiej i Karaibów spotykają się regularnie na szczytach organizowanych co dwa lata, na przemian po obu stronach oceanu. Szczyty UE–LAC odbywały się w: Rio de Janeiro (1999), Madrycie (2002), Guadalajarze (2004), Wiedniu (2006), Limie (2008) i Madrycie (2010). Od 2013 roku organizowane są natomiast szczyty UE–CELAC (hiszp. Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños). Pierwszy w nowej formule i zarazem siódmy szczyt odbył się w 2013 roku w Santiago de Chile, kolejny – w 2015 roku w Brukseli, a ostatni – w 2016 roku w Santo Domingo na Dominikanie⁵⁶.

Unia Europejska współpracuje także z poszczególnymi państwami Ameryki Łacińskiej, na podstawie umów bilateralnych w różnych dziedzinach. Podtrzymywane są regularne kontakty na linii UE – Ameryka Łacińska w wymiarze parlamentarnym. W 2006 roku Europejsko-Latynoamerykańskie Zgromadzenie Parlamentarne (Eurolat), instytucja parlamentarna partnerstwa strategicznego obydwu regionów, zastąpiło konferencje międzyparlamentarne. Zgromadzenie liczy 150 członków: 75 z Parlamentu Europejskiego i 75 z regionalnych parlamentów Ameryki Łacińskiej. Ostatnia sesja plenarna Eurolatu odbyła się we wrześniu 2016 roku⁵⁷.

53 Szerzej zob. M.F. GAWRYCKI: *Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*. Warszawa 2004.

54 J. GOŚCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

55 J. TVEVAD: *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Parlament Europejski. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.2.html [dostęp: 11.09.2016].

56 *Spotkanie ministrów UE–CELAC, Santo Domingo 25–26.10.2016*. Rada Europejska – Rada Unii Europejskiej. <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2016/10/25-26/> [dostęp: 24.01.2017].

57 J. TVEVAD: *Ameryka Łacińska i Karaiby...*

Unia Europejska utrzymuje zinstytucjonalizowane kontakty z najważniejszymi ugrupowaniami integracyjnymi Ameryki Łacińskiej, a jednocześnie najbardziej liczącymi się na arenie międzynarodowej strukturami organizacyjnymi, takimi jak: Mercosur (Argentyna, Brazylia, Paragwaj, Urugwaj, Wenezuela), Wspólnota Andyjska (Boliwia, Ekwador, Kolumbia, Peru) czy Wspólny Rynek Ameryki Środkowej (hiszp. Mercado Común Centroamericano, MCCA)⁵⁸, utworzony w 1960 roku przez Kostarykę, Gwatemalę, Nikaraguę, Honduras i Salwador⁵⁹. W 1991 roku zostały nawiązane pierwsze kontakty pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Mercosurem, co rok później zaowocowało podpisaniem porozumienia o współpracy międzyinstytucjonalnej i wzajemnych konsultacjach. Podczas szczytu Rady Europejskiej w Korfu w 1994 roku podjęto decyzję o konieczności wzmocnienia i rozwijania stosunków gospodarczych Wspólnot Europejskich z Mercosurem. Podstawą wzajemnych stosunków stała się międzyregionalna umowa ramowa o współpracy podpisana 15 grudnia 1995 roku w Madrycie (w trakcie drugiej prezydencji Hiszpanii)⁶⁰. Relacje z państwami Karaibów rozwijają się natomiast poprzez dialog z CARIFORUM (ang. The Caribbean Forum)⁶¹. Z wieloma państwami Ameryki Łacińskiej UE posiada strefę wolnego handlu, między innymi z SICA⁶², Meksykiem, Chile, Peru i Kolumbią, zapowiadane jest także wznowienie negocjacji – wymiana oferty handlowej – z Mercosurem. Z większością państw regionu i ugrupowaniami integracyjnymi łączy Unię umowy stowarzyszeniowe. UE negocjuje aktualnie umowę stowarzyszeniową z Mercosurem, porozumienie z Kubą w sprawie dialogu politycznego i współpracy (które powinno zastąpić wspólne stanowisko UE z 1996 roku – obowiązującą formalnie podstawę polityki unijnej wobec Hawany), modernizację i aktualizację umów stowarzyszeniowych z Meksykiem i Chile, a także wspólną karaibsko-unijną strategię partnerstwa oraz porozumienie o partnerstwie gospodarczym UE–CARIFORUM⁶³.

58 Zob. J. GOŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

59 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 83.

60 H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 41.

61 Utworzone w 1992 roku Forum Karaibskie (CARIFORUM) jest podgrupą w ramach państw AKP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku) i służy, jako platforma dialogu gospodarczego z Unią Europejską. W jego skład wchodzi 15 państw Wspólnoty Karaibskiej wraz z Dominiką. W 2008 roku państwa te podpisały umowę o partnerstwie gospodarczym z Unią Europejską.

62 System Integracji Środkowoamerykańskiej (hiszp. Sistema de la Integración Centroamericana) zrzesza 7 państw Ameryki Środkowej: Belize, Kostarykę, Salwador, Gwatemalę, Honduras, Nikaraguę i Panamę oraz państwo karaibskie – Dominikanę.

63 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 21–22. Publikację opracował Krzysztof

Jednym z unijnych instrumentów polityki wobec regionu jest pomoc rozwojowa oraz stałe konsultacje z poszczególnymi państwami, realizowane na mocy zawartych umów międzynarodowych. Wartość unijnej pomocy rozwojowej szacuje się na około 2 mld EUR rocznie. Jest ona przeznaczana głównie na walkę z ubóstwem i nierównościami społecznymi, konsolidację dobrego rządzenia i promocję pokoju, a także współpracę gospodarczą, rozwój handlu czy wsparcie dla integracji regionalnej⁶⁴. Najważniejszymi donatorami są: Komisja Europejska, Niemcy, Hiszpania i Holandia, zaś największymi beneficjentami – kraje Ameryki Środkowej i państwa andyjskie⁶⁵.

Unia Europejska jest, zaraz po Stanach Zjednoczonych, drugim najważniejszym partnerem handlowym Ameryki Łacińskiej i pierwszym w odniesieniu do krajów Mercosuru⁶⁶. Zajmuje także pozycję pierwszego inwestora (40% BIZ, których wartość skumulowana wynosi około 400 mld EUR⁶⁷) i donatora w regionie⁶⁸. W 2004 roku eksport UE do państw latynoamerykańskich wyniósł 53 mld EUR (5,7% ogólnego eksportu UE), zaś import – 63 mld EUR (6,2% ogólnego importu UE). W wielkościach względnych udział obrotów handlowych z Ameryką Łacińską to około 6% całości wymiany handlowej UE. W przypadku krajów latynoamerykańskich na UE przypada około 13% całości obrotów krajów tego regionu. Obroty handlowe UE z regionem Ameryki Łacińskiej niemal podwoiły się w ciągu ubiegłej dekady i osiągnęły w 2015 roku wartość 208 mld EUR (dla porównania w 2010 roku było to 121 mld EUR)⁶⁹. Kraje europejskie importują z Ameryki Łacińskiej przede wszystkim produkty rolne oraz paliwa i produkty kopalne. W strukturze unijnego eksportu do krajów regionu dominują natomiast maszyny, sprzęt transportowy i chemikalia⁷⁰. Najważniejszymi partnerami handlowymi regionu są: Hiszpania, Niemcy, Francja, Holandia i Włochy. Głównymi odbiorcami unijnych towarów są zaś: Meksyk, Brazylia, Argentyna, Chile i Wenezuela⁷¹.

Jacek Hinz – polski iberysta, dyplomata i dziennikarz. W latach 2007–2012 pełnił funkcję ambasadora RP w Wenezueli, a w latach 2001–2005 ambasadora RP w Brazylii.

64 Ibidem, s. 22.

65 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

66 Ibidem, s. 36.

67 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21.

68 Ibidem, s. 7.

69 *Stosunki Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/wspolpraca_ue___ameryka_lacinska_i_karaiby [dostęp: 15.09.2016].

70 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21.

71 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 35.

Z punktu widzenia UE współpraca z regionem Ameryki Łacińskiej jest korzystna z wielu powodów. Między innymi przyczynia się ona do wzrostu gospodarczego państw unijnych i poprawy sytuacji na europejskim rynku pracy. Dla krajów latynoamerykańskich z kolei jest to szansa na ułatwienie sobie wejścia na ścieżkę zrównoważonego rozwoju i dostępu do nowoczesnych technologii. Na odbywającym się w kwietniu 2015 roku posiedzeniu Rady do Spraw Zagranicznych, wysoka przedstawiciel UE, Frederica Mogherini, stwierdziła, że jeśli UE chce pozostać globalnym aktorem, to nie może sobie pozwolić na rozluźnienie stosunków z regionem latynoamerykańskim⁷².

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej przyniosło określone konsekwencje we wzajemnych stosunkach naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej. Po pierwsze, zmienił się wizerunek Polski, którą decydenci krajów latynoamerykańskich zaczęli postrzegać przez pryzmat roli, jaką odgrywa w UE, oraz jej potencjalnego wpływu na decyzje dotyczące krajów Ameryki Łacińskiej. Ponadto członkostwo w strukturach unijnych zwiększyło atrakcyjność naszego kraju, jako wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera do współpracy.

Po drugie, przyjęcie instrumentów i zasad wspólnej polityki handlowej poprawiło warunki dostępu do polskiego rynku dotyczące towarów przemysłowych pochodzących z krajów rozwijających się. Przed akcesją Polski do UE państwa latynoamerykańskie (takie jak: Brazylia, Argentyna, Wenezuela i Urugwaj), które korzystały z obniżonej stawki Ogólnego Systemu Preferencji (GSP), nie mogły być w polskiej taryfie celnej traktowane na szczególnych warunkach⁷³.

Po trzecie, nastąpiła zmiana formalno-prawnej podstawy relacji, gdyż Polska, po wypowiedzeniu szeregu umów bilateralnych, stała się beneficjentem porozumień unijnych. Przystąpienie naszego kraju do UE stworzyło szansę intensyfikacji politycznej i gospodarczej współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, na podstawie unijnych mechanizmów i zgodnie z priorytetami organizacji względem tego regionu. Polski rząd został zobligowany do opracowania dokumentu dotyczącego relacji z krajami rozwijającymi się spoza Europy. Przygotowana przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, we współpracy z Ministerstwem Gospodarki, Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z listopada 2004 roku, jest pierwszym po 1989 roku i obecnie podstawowym dokumentem określającym politykę Polski we wskazanym zakresie, w tym wobec Ameryki Łacińskiej⁷⁴. Przyjęcie strategii stworzyło

---

72 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21–22.

73 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 49, 60.

74 J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 56.

konieczność zwrócenia większej uwagi na państwa tego regionu i redefinicję polskiej polityki zagranicznej zgodnie z przyjętymi założeniami.

W strategii wyznaczono główne cele i kierunki polityki RP względem państw regionu latynoamerykańskiego, na podstawie analizy czynników sprzyjających i ograniczających współpracę, a także oceny szans, możliwości i zagrożeń występujących we wzajemnych relacjach. Dokonano także klasyfikacji partnerów Polski w obszarze Ameryki Łacińskiej ze względu na ich znaczenie dla polskiej dyplomacji. Do grupy państw priorytetowych zaliczono Brazylię, Argentynę, Meksyk i Chile, jako ważne zaś określono Wenezuelę i Kolumbię⁷⁵. W klasyfikacji tej uwzględniono pozycję międzynarodową danego państwa, polskie doświadczenia i tradycje współpracy z nim⁷⁶, jak również ówczesny stan dwustronnych stosunków gospodarczych i politycznych oraz możliwości ich dalszego rozwoju. Wśród innych czynników priorytetyzacji znalazły się kryteria: geograficzne (położenie, wielkość państwa, liczba ludności, uwarunkowania klimatyczne, baza surowcowa i zasoby naturalne), polityczne (wewnętrzna stabilność systemu politycznego i prawa, występowanie konfliktów, znaczenie i rola państwa w regionie, aktywność we współpracy międzynarodowej), gospodarcze (wielkość PKB, potencjał inwestycyjny i gospodarczy, poziom i dynamika rozwoju, komplementarność z polską gospodarką, konkurencyjność polskich podmiotów i produktów na poszczególnych rynkach, możliwości i warunki kredytowania eksportu, istniejące ryzyko i bariery handlowe) oraz społeczno-kulturowe (różnice cywilizacyjne, etniczne, językowe i kulturowe)⁷⁷. Taki wybór państw odpowiadał też w pewnym stopniu hierarchii latynoamerykańskich partnerów Unii Europejskiej⁷⁸.

Główne cele polskiej dyplomacji w odniesieniu do krajów rozwijających się, w tym wobec regionu Ameryki Łacińskiej, podzielono w strategii na trzy grupy: krótkoterminowe (do bieżącej realizacji), średnioterminowe (do realizacji w perspektywie 5–15 lat) i długoterminowe. Pierwsza grupa obejmowała: mobilizację instytucji państwowych RP wokół konieczności zintensyfikowania polityki pozaeuropejskiej, stworzenie odpowiednich mechanizmów aktywizacji i koordynacji działań, skuteczniejsze oddziaływanie na polskich przedsiębiorców w kierunku wykorzystania istniejących możliwości handlowych i inwestycyjnych na obszarach pozaeuropejskich, jak również stworzenie sprzyjającego

75 Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

76 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 428.

77 Strategia RP...; K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2005, s. 207.

78 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 57.

klimatu współpracy poprzez intensyfikację kontaktów politycznych. Ponadto wskazano konieczność skutecznego formułowania stanowiska Polski wobec krajów pozaeuropejskich na forum unijnym⁷⁹.

W grupie drugiej znalazły się: poprawa stanu współpracy gospodarczej z krajami pozaeuropejskimi, zwiększenie obrotów handlowych, wydatne zmniejszenie deficytu Polski w handlu z niektórymi krajami, a także zwiększenie zakresu i wartości świadczonych usług⁸⁰.

Wśród celów długoterminowych wymieniono zapewnienie jak najlepszych warunków zewnętrznych do gospodarczego rozwoju kraju oraz szeroko pojętego bezpieczeństwa Polski. Wskazano również, że podejmowanie inicjatyw w odniesieniu do obszarów pozaeuropejskich oraz promowanie atutów Polski będą służyły umacnianiu relacji naszego kraju z jego najważniejszymi partnerami – Unią Europejską i Stanami Zjednoczonymi, a także pozyskiwaniu prestiżu na arenie międzynarodowej⁸¹.

Zgodnie z dokumentem, podstawowy cel polskiej polityki wobec Ameryki Łacińskiej to ustanowienie partnerstwa politycznego oraz stabilnej współpracy ekonomiczno-handlowej. Istotną kwestią poruszoną w strategii jest potrzeba propagowania w tym regionie pozytywnych skutków procesu rozszerzania UE przez podkreślanie komplementarności współpracy Unia Europejska – Ameryka Łacińska. W krajach latynoamerykańskich istnieje bowiem przekonanie o rywalizacji pomiędzy nimi a regionem Europy Środkowej i Wschodniej w dostępie do środków pomocowych i inwestycyjnych Unii Europejskiej⁸².

Co ważne, podkreślono istnienie niewykorzystanych możliwości we współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej. Zwrócono przede wszystkim uwagę na bogactwa jego zasobów naturalnych oraz dynamiczny rozwój przemysłu i potencjał ekonomiczny. Podkreślono także rosnącą rolę krajów latynoamerykańskich na arenie międzynarodowej i w gospodarce światowej oraz ich liczne powiązania ze strukturami integracyjnymi najbardziej rozwiniętych państw świata⁸³.

Podjęto także próbę wskazania przyczyn niewielkiego wolumenu obrotów handlowych Polski z krajami regionu. Za podstawowe uznano przede wszystkim: odległość geograficzną, niewielkie historyczne tradycje współpracy (z czym można polemizować), a także to, że w ostatnich latach priorytety polskiej polityki handlowej (a mówiąc szerzej: zagranicznej) ukierunkowane były głównie na Europę, natomiast zainteresowanie państw Ameryki Łacińskiej koncentrowało się na wybranych rynkach regionu półkuli zachodniej.

79 Strategia RP...

80 Ibidem.

81 Ibidem.

82 Ibidem.

83 Ibidem.

Zaznaczono, że istotnym instrumentem intensyfikacji współpracy z państwami tego regionu będzie czynny udział w dialogu prowadzonym w ramach struktur unijnych, przy jednoczesnym podtrzymywaniu dialogu bilateralnego z najważniejszymi partnerami Polski w Ameryce Łacińskiej oraz w ramach stałych międzyrządowych kontaktów gospodarczych (w formie komisji mieszanych, konsultacji gospodarczych czy spotkań z think-tankami)⁸⁴.

Mimo że w opracowaniu MSZ wyszczególniono kilka istotnych kwestii dotyczących relacji Polski z państwami latynoamerykańskimi, to jednak zabrakło w nim bardziej wnikliwej analizy realnych możliwości i szans rozwoju współpracy z państwami latynoamerykańskimi (z uwzględnieniem instrumentów polityki unijnej), priorytetowych obszarów, jak również występujących ograniczeń. Nie uwzględniono kwestii roli, jaką Polska mogłaby pełnić w latynoamerykańskiej polityce Unii Europejskiej. Pominięto niektórych potencjalnych partnerów naszego kraju spośród państw tego regionu (na przykład Peru, Kubę, Panamę czy Urugwaj). Poza wyznaczeniem celów dotyczących ogólnych kierunków budowania relacji z państwami rozwijającymi się, nie sprecyzowano konkretnych założeń krótko-, średnio- i długookresowych. Dokument ten z pewnością wymaga poszerzenia i doprecyzowania wielu ważnych kwestii dotyczących polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej. Ponadto konieczna jest jego aktualizacja, zgodnie ze zmieniającą się sytuacją wewnętrzną i międzynarodową Polski oraz krajów latynoamerykańskich, a także, co za tym idzie, z nowymi wyzwaniami w polityce zagranicznej naszego państwa.

W strategii z 2004 roku znalazło się stwierdzenie, że w związku ze wzrastającym importem z krajów Ameryki Łacińskiej i ujemnym dla Polski saldem handlowym istnieje potrzeba podjęcia wysiłków na rzecz równoważenia obrotów poprzez zwiększenie polskiego eksportu na rynki latynoamerykańskie, jednak nie określono działań, które prowadziłyby do osiągnięcia tego celu. Nie wskazano też głównych przeszkód, które utrudniają taki eksport lub zniechęcają polskich przedsiębiorców do aktywności na rynkach w tym regionie. Zabrakło również wskazania działań mających na celu likwidację pojawiających się w stosunkach dwustronnych barier⁸⁵.

Należy zaznaczyć, że sam dobór i klasyfikacja państw określonych jako priorytetowe i ważne wzbudziły wśród niektórych badaczy stosunków polsko-latynoamerykańskich pewne wątpliwości. Jak zaznaczono, nie uwzględniono niektórych krajów Ameryki Łacińskiej, z którymi również łączą Polskę doświadczenia i tradycje współpracy i w których przypadku także można wskazać nie wykorzystany potencjał relacji na wielu różnych płaszczyznach (politycznej,

---

84 Ibidem.

85 Ibidem.

gospodarczej, kulturalnej czy naukowej). Dotyczy to między innymi Peru – dynamicznie rozwijającego się państwa, z którym Polska ma tradycyjnie dobre kontakty polityczne, gospodarcze i naukowe, kształtowane częściowo za sprawą działającej w Limie polskiej placówki dyplomatycznej i pracy polskich badaczy⁸⁶. Wenezuela natomiast, zaliczona do grupy państw ważnych, mogłaby znaleźć się – jak wskazują niektórzy badacze – w grupie pierwszej, ze względu na bogactwo surowców naturalnych oraz otwieranie się na współpracę inwestycyjną i kontakty międzynarodowe⁸⁷. Niektórzy z kolei uważają, że miejsce Wenezueli w strategii powinno zająć inne rozwijające się państwo (na przykład Panama), w którym nie panuje tak trudna sytuacja społeczno-gospodarcza i polityczna. Podkreśla się także, że w dokumencie należałoby uwzględnić najważniejsze państwo Karaibów, jakim jest Kuba. Występują, co prawda, pewne kwestie sporne w relacjach RP z Hawaną, jednak warto zwrócić uwagę na rosnący potencjał tego kraju w zakresie sektora turystycznego, a także zgłaszane coraz większe zapotrzebowanie na rozwój technologiczny w kubańskim przemyśle⁸⁸. Warto dodać, że sytuacja polityczna i społeczno-gospodarcza na Kubie zaczęła w drugiej dekadzie XXI wieku zasadniczo się zmieniać, między innymi ze względu na wznowienie stosunków dyplomatycznych ze Stanami Zjednoczonymi, a także wdrażanie w państwie reform wolnorynkowych.

Należy zauważyć, że fakt poświęcenia Ameryce Łacińskiej zaledwie kilku stron rządowego dokumentu, jak również uwzględnienie tego regionu na końcu listy ważnych z punktu widzenia polskiej dyplomacji krajów rozwijających się, były wyrazem marginalnego znaczenia tej części świata w polityce zagranicznej RP.

Autorzy dokumentu zaznaczyli, że istnieje potrzeba okresowej aktualizacji, weryfikacji i uzupełniania strategii, jednak po 2004 roku próżno szukać dokumentu, który spełniałby to założenie, nie licząc okresowych raportów oceniających stan stosunków bilateralnych Polski z wybranymi państwami Ameryki Łacińskiej na określonych płaszczyznach.

Członkostwo naszego kraju w UE pozytywnie wpłynęło na zwiększenie częstotliwości kontaktów politycznych Polski z państwami latynoamerykańskimi na forum wielostronnym, stanowiących istotne uzupełnienie relacji bilateralnych. Jeżeli chodzi o aktywność Polski w polityce Unii Europejskiej wobec regionu, to nasz kraj uczestniczy co dwa lata w organizowanych na szczeblu szefów państw i rządów szczytach UE – Ameryka Łacińska i Karaiby. Jeszcze w maju 2004 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski wziął udział w III szczycie UE–LAC w Guadalajarze. Spotkał się wówczas z prezydentami Meksyku, Chile, Kolumbii

86 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 428–429.

87 Więcej zob. *ibidem*.

88 *Ibidem*, s. 429.

i Urugwaju⁸⁹. W 2006 roku natomiast premier Kazimierz Marcinkiewicz uczestniczył w IV szczycie UE–LAC w Wiedniu i przeprowadził rozmowy z prezydentami Chile, Meksyku i wiceprezydentem Kolumbii⁹⁰. Na VI i VII szczycie UE – Ameryka Łacińska i Karaiby, odpowiednio w 2010 roku i w 2013 roku, Polskę reprezentował minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski. Podczas drugiego z wymienionych szczytów spotkał się on z szefami dyplomacji takich państw, jak Chile (z którym podpisano porozumienie o dwustronnej współpracy obronnej oraz wspólny plan działań, nadający nowe ramy stosunkom polsko-chilijskim, między innymi poprzez mechanizm dwustronnego dialogu politycznego), Meksyk i Wenezuela (z którą podpisano ramową umowę o współpracy, umożliwiającą pogłębienie relacji gospodarczych i handlowych)⁹¹.

Szczyt, który odbył się w 2013 roku, należał do przełomowych o tyle, że partnerem po stronie latynoamerykańskiej – jak już wspomniano – po raz pierwszy była nowa organizacja regionalna utworzona w grudniu 2011 roku, CELAC, zrzeszająca wszystkie 33 państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów⁹². Co ważne z punktu widzenia współpracy unijno-latynoamerykańskiej, a także rosnącego znaczenia i roli regionu Ameryki Łacińskiej na arenie międzynarodowej, zapowiedziano zwalczanie kryzysu gospodarczego, rozwijanie wymiany handlowej między regionami, jak również inwestycji, nie tylko ze strony UE w regionie Ameryki Łacińskiej, ale też latynoamerykańskich w Europie⁹³.

Oprócz szczytów o charakterze *stricte* politycznym organizowane są także spotkania ukierunkowane na intensyfikację kontaktów gospodarczych i biznesowych pomiędzy Unią Europejską a Ameryką Łacińską. Przykładowo w kwietniu 2015 roku odbył się szczyt biznesowy UE–CELAC w Brukseli, poświęcony współpracy małych i średnich przedsiębiorstw. Gościem specjalnym była europejska

89 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 10.

90 *Ibidem*.

91 *Strategiczne Partnerstwo UE – Ameryka Łacińska i Karaiby potwierdzone w Santiago de Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/strategiczne_partnerstwo_ue_amerika_lacinska_i_karaiby_potwierdzone_w_santiago_de_chile [dostęp: 15.09.2016].

92 *Minister Radosław Sikorski na VII Szczycie UE – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_radoslaw_sikorski_na_vii_szczycie_ue_amerika_lacinska_i_karaiby?printMode=true [dostęp: 10.09.2016].

93 *Rezultaty VII Szczytu Szefów Państw i Rządów Unii Europejskiej – Ameryki Łacińskiej i Karaibów* [wypowiedź K. Brudzińskiej – Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (PISM) dla TOK FM]. <http://www.pism.pl/PISM-w-mediach/wywiady/Rezultaty-7-szczytu-szefow-panstw-i-rzadow-UE-Ameryki-Lacinskiej-i-Karaibow-Kinga-Brudzinska-dla-TOKFM#> [dostęp: 12.09.2016]; zob. nagranie rozmowy: <http://bi.gazeta.pl/im/3/13318/m13318853.mp3> [dostęp: 12.09.2016].

komisarz ds. rynku wewnętrznego i usług Elżbieta Bieńkowska, która wystąpiła z przemówieniem na temat promowania trwałego wzrostu gospodarczego poprzez zwiększenie roli małych i średnich przedsiębiorstw: „Europe, Latin America and the Caribbean: Promoting inclusive and sustainable growth by enhancing the role of Small and Medium Sized Enterprises”. Rezultatem spotkania była formalna rekomendacja zwiększenia liczby inwestycji Unii Europejskiej oraz współpracy ekonomicznej w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach⁹⁴.

Polska, od momentu wejścia do UE, ma wpływ na kształt i przebieg negocjacji unijnych z ugrupowaniami regionalnymi Ameryki Łacińskiej, na przykład Mercosurem czy Wspólnotą Andyjską, a także dąży do podpisania wielostronnej umowy handlowej struktur unijnych z Peru i Kolumbią. Nasz kraj uczestniczy w wypracowywaniu polityki UE wobec regionu w różnych gremiach tej organizacji, między innymi na forum COLAC (Grupy Roboczej ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów), w kontekście przygotowań do negocjacji zmodernizowanej umowy UE–Meksyk oraz negocjacji części handlowej umowy stowarzyszeniowej UE–Mercosur. Zgodnie z zapewnieniami Departamentu Ameryki MSZ RP, Polska aktywnie uczestniczy w opracowaniu i zatwierdzaniu polityki unijnej wobec Kuby, między innymi umowy o dialogu i współpracy UE–Kuba, oraz w prowadzeniu dialogu z obecnymi władzami kubańskimi⁹⁵. Nasz kraj był także zwolennikiem ustanowienia strategicznego partnerstwa UE z Brazylią, co nastąpiło w 2007 roku. Od tego czasu do 2014 roku zorganizowano siedem szczytów UE–Brazylia. Jeden z nich odbył się w trakcie polskiej prezydencji w 2011 roku. Podczas tego spotkania zatwierdzono wspólny plan działania UE–Brazylia, na lata 2012–2014.

Do najważniejszych ustaleń unijno-latynoamerykańskiego szczytu, który odbył się w czerwcu 2015 roku w Brukseli, należały z kolei: przekształcenie Fundacji EU–LAC w organizację międzynarodową⁹⁶, zawarcie umów w sprawie wprowadzenia krótkoterminowych wiz turystycznych z Peru i Kolumbią, powołanie grupy roboczej ds. przyspieszenia negocjacji modernizacji umowy

94 Szczyt biznesowy ma na celu zainteresowanie współpracą biregionalną ponad 500 przedsiębiorców, instytucji finansowych oraz decydentów politycznych z obszaru Unii Europejskiej i państw członkowskich CELAC. Stanowi okazję do zbliżenia europejskich oraz latynoamerykańskich polityków, liderów biznesu, przedsiębiorców, inwestorów oraz instytucji finansowych zainteresowanych rozwijaniem współpracy biznesowej, inwestycji i wprowadzaniem innowacji. Zob. *Szczyt biznesowy UE–CELAC*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/szczyt_biznesowy_ue___celac [dostęp: 15.09.2016].

95 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 10.

96 Umowa konstytuująca Fundację UE–LAC jako organizację międzynarodową została podpisana na kolejnym Szczytzie UE–CELAC, który odbył się w październiku 2016 roku. Zob. *Spotkanie ministrów UE–CELAC, Santo Domingo...*

stowarzyszeniowej UE–Chile, wyrażenie woli rozpoczęcia rozmów dotyczących modernizacji umowy stowarzyszeniowej UE–Meksyk, a także przekazanie politycznego sygnału na rzecz doprowadzenia do wymiany ofert w negocjacjach umowy handlowej UE–Mercosur⁹⁷.

Na ostatnim szczycie UE–CELAC, który odbył się w październiku 2016 roku, minister spraw zagranicznych Polski Witold Waszczykowski wziął udział w debacie plenarnej poświęconej przyszłości partnerstwa biregionalnego. Szef polskiej dyplomacji przeprowadził także rozmowy z ministrami i wiceministrami spraw zagranicznych: Kuby, Antigui i Barbudy, Kolumbii, Boliwii, Saint Kitts i Nevis, Argentyny, Kostaryki, Barbadosu oraz szefem delegacji Gwatemali. Spotkania dotyczyły przede wszystkim wzmocnienia współpracy dwustronnej, promowania kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018–2019, jak również kwestii relacji Polski z poszczególnymi państwami Ameryki Łacińskiej. Warto podkreślić, że rozmowy z przedstawicielami niektórych państw miały wymiar historyczny, gdyż były pierwszymi spotkaniami na tym szczeblu w stosunkach międzypaństwowych.

Decydenci krajów latynoamerykańskich wykazywali zainteresowanie inwestycjami gospodarczymi w Polsce oraz doświadczeniami polskiej transformacji ustrojowej. W szczególnym stopniu dotyczyło to Kuby, gdzie w drugiej dekadzie XXI wieku zaczęły zachodzić przemiany polityczne i gospodarcze podobne do tych, które miały miejsce w latach 90. XX wieku w naszym kraju. Współpraca w tym obszarze może stanowić dobry początek nowego otwarcia w stosunkach polsko-kubańskich i przyczynić się w przyszłości do rozwoju relacji z tym państwem także na innych płaszczyznach.

Jednym z efektów szczytu było podpisanie umowy ustanawiającej Fundację UE–LAC⁹⁸. Państwa członkowskie zyskały dzięki temu instrument pozwalający na efektywniejsze koordynowanie swoich działań względem Ameryki Łacińskiej i Karaibów⁹⁹.

97 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/titul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 10.09.2016].

98 Fundacja, funkcjonująca jako spółka prawa cywilnego, została utworzona w Hamburgu w 2011 roku, na podstawie decyzji szczytu UE–LAC, który odbył się w Madrycie w 2010 roku. Jej członkowie to 61 państw CELAC oraz UE. Fundacja UE–LAC, o statusie organizacji międzynarodowej, będzie postrzegana jako narzędzie wspólnej polityki zagranicznej UE.

99 *Minister Witold Waszczykowski na Szczycie UE–CELAC*. Ambasada RP w Hawanie. http://www.hawana.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/minister_witold_waszczykowski_na_szcycie_ue_ue_celac;jsessionid=8276DDCAACD63F59EBFB32EFA125E2E9.cmsap6p [dostęp: 20.11.2016].

Należy stwierdzić, że przystąpienie Polski do UE nie przyniosło przełomu w stosunkach między Polską a Ameryką Łacińską. Działalność polskich władz w odniesieniu do regionu po 2004 roku, choć podlegała w pewnych obszarach intensyfikacji, to wynikała z konieczności dostosowania się do unijnej polityki wobec państw latynoamerykańskich. Zobowiązało to jednak polskich decydentów do poczynienia pewnych kroków w stronę aktywizacji polityki Polski dotyczącej tego obszaru oraz zwrócenia większej uwagi na związaną z nim problematykę. Przyczyniło się to także do zwiększenia częstotliwości spotkań na różnych szczeblach przedstawicieli obu stron na forum międzynarodowym. Biorąc pod uwagę intensywność relacji biregionalnych pomiędzy UE a Ameryką Łacińską, można się spodziewać, że polityka UE w coraz większym stopniu będzie wpływać na zwiększenie znaczenia Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej.

3.3. Stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 2004–2016

3.3.1. Płaszczyzna polityczna

Po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych z Dominiką oraz Saint Kitts i Nevis kompetencje terytorialne ambasad RP w Ameryce Łacińskiej obejmują łącznie 32 spośród 33 państw latynoamerykańskich¹⁰⁰. W regionie znajduje się 9 ambasad RP – w Argentynie, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Peru, Wenezueli, na Kubie i, od maja 2017 roku, w Panamie oraz 2 konsulaty generalne – w Kurytybie i São Paulo¹⁰¹. W strukturze ambasady RP w Brasílii znajduje się ataszat wojskowy z *attaché* obrony i jego zastępcą, akredytowany również w Kolumbii, Chile, Peru i Argentynie¹⁰². Do 2017 roku Polska nie posiadała żadnej placówki dyplomatycznej w Ameryce Środkowej, co znacznie ograniczało możliwość realizacji naszej polityki względem państw tego regionu (w szczególności takich, jak Belize, Gwatemala, Kostaryka, Honduras, Nikaragua czy Salwador i, zyskująca na znaczeniu, Panama)¹⁰³. Zanim otworzono ambasadę RP w Panamie, kraj ten podlegał właściwościom terytorialnym ambasady Polski w Kolumbii, a pozostałe państwa środkowoamerykańskie pozostawały w kompetencji polskiej placówki dyplomatycznej w Meksyku¹⁰⁴. W Polsce swoją siedzibę ma

100 Bahamy podległy są jurysdykcji terytorialnej Ambasady RP w Waszyngtonie.

101 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 9.

102 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

103 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 27.

104 *Ibidem*, s. 34.

10 ambasad państw Ameryki Łacińskiej: Argentyny, Brazylii, Chile, Kolumbii, Kuby, Meksyku, Peru, Panamy, Urugwaju i Wenezueli¹⁰⁵. Ambasada Ekwadoru została zamknięta w 2015 roku.

W polityce Polski wobec krajów latynoamerykańskich po 1990 roku powrócono do przedwojennej tradycji ustanawiania w regionie konsulatów honorowych¹⁰⁶. W ostatniej dekadzie XX wieku powstało ponad 20 polskich okręgów konsularnych, między innymi w miastach: Córdoba, Mar de la Plata i Posada (Argentyna), Punta del Este (Urugwaj), La Paz (Boliwia), Belo Horizonte, Vitória i Erechim (Brazylia), Guadalajara, Guanajuato, Tulancingo (Meksyk), Kingston (Jamajka) czy La Serena (Chile). Instytucja konsula honorowego znacząco się rozwinęła. Do końca 2016 roku w Ameryce Łacińskiej powstało 47 konsulatów RP prowadzonych przez konsulów honorowych. W Buenos Aires i São Paulo funkcjonują natomiast 2 wydziały promocji handlu i inwestycji, które formalnie są wydziałami polskich ambasad, ale podlegają Ministerstwu Gospodarki¹⁰⁷.

Stosunki polityczne Polski z państwami regionu Ameryki Łacińskiej tradycyjnie układają się poprawnie. W relacjach dwustronnych nie występują istotne kwestie sporne. Zgodnie z opinią polskiego MSZ, najważniejszymi partnerami RP w regionie pozostają: Brazylia, Argentyna, Chile, Meksyk, Wenezuela, Kolumbia oraz, w Ameryce Środkowej, Kostaryka¹⁰⁸.

Po 1989 roku w relacjach Polski z państwami Ameryki Łacińskiej wprowadzono mechanizm konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu podsekretarza stanu w MSZ¹⁰⁹. Spotkania tego typu odbywają się systematycznie w przypadku większości państw latynoamerykańskich, zaś pogłębione konsultacje przeprowadzono w 2010 roku w przypadku Argentyny, Chile i Meksyku, a w dwóch kolejnych latach – Salwadoru i Kolumbii. Warto także wspomnieć o współpracy parlamentarnej, koncentrującej się na relacjach bilateralnych na szczeblu przewodniczących izb, komisji spraw zagranicznych i grup¹¹⁰. Do końca 2016 roku

105 *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. [http://msz.gov.pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/](http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/) [dostęp: 8.09.2016].

106 Powodem ustanawiania konsulatów honorowych w państwach Ameryki Łacińskiej w okresie międzywojennym były głównie ograniczone fundusze państwa polskiego, którego celem była obecność konsularno-dyplomatyczna w całym regionie latynoamerykańskim. Do wybuchu II wojny światowej Polska posiadała konsulaty prowadzone przez konsulów honorowych we wszystkich państwach Ameryki Łacińskiej, w których kraju nie reprezentowali zawodowi dyplomaci, z wyjątkiem Hondurasu i Wenezueli. Zob. H. DUMAŁA: *Polska – Ameryka Łacińska. Powojenne stosunki dyplomatyczno-konsularne*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 1997, s. 24.

107 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

108 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 10.

109 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

110 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 10–11.

w polskim parlamencie istniały grupy współpracy dwustronnej z Argentyną, Brazylią, Chile, Ekwadorem, Kolumbią, Kubą, Meksykiem, Peru i Wenezuelą.

Nowym mechanizmem w relacjach polsko-latynoamerykańskich po 1989 roku było także wprowadzenie instytucji eksperckich think-tanków. Ich działalność miała koncentrować się na monitorowaniu dwustronnych relacji między stronami i przygotowywaniu corocznego raportu, w którym określone są główne problemy utrudniające współpracę, a także zalecenia dotyczące działań na rzecz ich rozwiązania¹¹¹.

Podtrzymywany jest dialog polityczny na różnych szczeblach z głównymi partnerami latynoamerykańskimi Polski. Aczkolwiek, jak zauważyła Beata Wojna, jedną z jego słabości stanowi niewielka częstotliwość wzajemnych kontaktów, jak również niski stopień ich instytucjonalizacji. Bilateralne stosunki dyplomatyczne nawet z najważniejszymi dla Polski partnerami tego regionu opierają się głównie na mechanizmie regularnych konsultacji wiceministrów spraw zagranicznych¹¹². Pod koniec pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku odbyło się jednak kilka wartych odnotowania wizyt i spotkań w zakresie relacji dwustronnych.

W 2008 roku premier Polski, Donald Tusk, złożył wizyty w Peru i Chile, gdzie prowadził rozmowy dotyczące między innymi kwestii gospodarczych¹¹³, zaś przy okazji V szczytu UE–LAC, w tym samym roku w Limie, spotkał się z prezydentami Brazylii, Meksyku i Kolumbii. Efektem jednego z tych spotkań było zawarcie porozumienia z Kolumbią w sprawie zniesienia obowiązku wizowego dla Polaków przyjeżdżających do tego państwa¹¹⁴.

W 2009 roku prezydent Lech Kaczyński spotkał się z prezydentem Kolumbii Álvaro Uribem podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, zaś rok później oficjalną podróż do tego kraju oraz do Peru odbył minister spraw zagranicznych Polski Radosław Sikorski¹¹⁵. W listopadzie 2012 roku szef polskiej dyplomacji wraz z misją gospodarczą polskich przedsiębiorców złożył wizytę w Brazylii, a w styczniu 2013 roku uczestniczył w szczycie UE–CELAC w Santiago

111 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 27.

112 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 57.

113 A. ZIELENIEC: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2008 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2009, s. 351.

114 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 432.

115 Podczas wizyty szef MSZ RP spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Peru i ministrem obrony narodowej tego kraju. Spotkania poświęcono przede wszystkim kwestiom gospodarczym. Ponadto Peru zobowiązało się do przyspieszenia negocjacji w sprawie umowy o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, a także umowy o przekazywaniu osób skazanych, która umożliwi przeniesienie do kraju obywateli polskich odbywających kary pozbawienia wolności w Peru. Zob. *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2010 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2011, s. 203–204.

de Chile¹¹⁶. W 2012 roku podróż do Ameryki Łacińskiej odbyła także wiceminister Beata Stelmach, która odwiedziła Peru, Chile, Meksyk, Kolumbię i Brazylię. We wszystkich tych miejscach towarzyszyli jej polscy przedsiębiorcy, zainteresowani nawiązaniem wymiany handlowej lub inwestowaniem na rozwijających się w szybkim tempie rynkach latynoamerykańskich. Rok później wiceminister Stelmach, wraz z polskimi przedsiębiorcami (reprezentującymi sektory: medyczny, górniczy, energetyczny, budowlany i spożywczy), przebywała w Argentynie i Urugwaju¹¹⁷.

Strona latynoamerykańska również zorganizowała kilka ważnych wizyt. W maju 2004 roku Polskę odwiedzili: prezydent Meksyku Vicente Fox, a także ministrowie kilku krajów tego regionu – minister spraw zagranicznych Kolumbii, minister przemysłu i handlu zagranicznego Brazylii, minister obrony Chile oraz wiceminister obrony Kolumbii. W latach 2006–2009 odbyły się w Polsce wizyty: ministra spraw zagranicznych Kostaryki, szefa dyplomacji Peru¹¹⁸ (spotkał się z ministrem spraw zagranicznych i gospodarki, z którym rozmawiał między innymi o zacieśnianiu dwustronnych relacji w ramach UE)¹¹⁹, wiceprezydenta Salwadoru i Kolumbii oraz ministra spraw zagranicznych Brazylii. W lutym 2013 roku Polskę odwiedziła szefowa kolumbijskiej dyplomacji María Ángela Holguín Cuéllar¹²⁰.

Doszło także do podpisania kilku istotnych umów bilateralnych, nie tylko z głównymi latynoamerykańskimi partnerami Polski, ale także innymi krajami regionu. W 2006 roku zawarto umowę o współpracy w dziedzinie nauki, kultury i edukacji z Paragwajem¹²¹. W tym samym roku Polska i Ekwador podpisały konwencję strasburską (międzynarodową umowę pozwalającą na wzajemną wymianę więźniów, która umożliwiała skazanym za przemyt Polakom odbywanie określonego wymiaru kary w zakładach karnych w Polsce)¹²². Podczas wizyty Donalda Tuska w 2008 roku w Peru, podpisano z kolei umowę

116 Minister Radosław Sikorski...

117 *Rozmowy o współpracy gospodarczej z Argentyną i Urugwajem*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/amerika_lacinska_i_karaiby/rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_z_argentyna_i_urugwajem [dostęp: 15.09.2016].

118 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 432.

119 R. TARNOGÓRSKI: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2008, s. 361.

120 *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

121 A. STACHURA-ŚWIEŻAWSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2007, s. 377.

122 Więcej zob. Konwencja o przekazywaniu osób skazanych, sporządzona w Strasburgu dnia 21 marca 1983 r. Dz.U. 1995 nr 51 poz. 279; T. MORAWSKI: *Więźniowie, kokaina, Ekwador, i...* Poznań 2008; J. ŁAPAJ: *Sytuacja Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za*

o współpracy w dziedzinie turystyki, obronności oraz program wykonawczy do umowy kulturalno-naukowej¹²³.

Rozwojowi relacji z pewnością nie sprzyjało likwidowanie polskich placówek dyplomatycznych w regionie Ameryki Łacińskiej. W 2008 roku zamknięto ambasady RP w Kostaryce (San José), Panamie (Panama) i Urugwaju (Montevideo), zaś kompetencje tej ostatniej przekazano Ambasadzie RP w Buenos Aires¹²⁴. W tym samym roku zlikwidowano Konsulat Generalny Polski w Rio de Janeiro¹²⁵. Często było także kumulowanie stanowisk dyplomatycznych i pełnienie przez akredytowanych przedstawicieli w określonych krajach funkcji ambasadorów w innych państwach (na przykład w przypadku placówki w Limie, której działalność obejmowała także obszar Ekwadoru i Boliwii).

Pozytywnym przejawem w tym kontekście było podjęcie w marcu 2007 roku starań, z inicjatywy Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, o ustanowienie stosunków dyplomatycznych z Dominiką oraz Saint Kitts i Nevis. Jak twierdziła ówczesna minister tego resortu Anna Fotyga, skłoniła do tego polski rząd ekonomizacja polityki zagranicznej RP i związane z tym dążenia do intensyfikacji współpracy gospodarczej z tymi państwami, a także aktywniejszy udział Polski w kształtowaniu polityki zagranicznej UE wobec państw karaibskich (w tym kontekście Fotyga podała przykład dialogu UE-CARIFORUM, w ramach którego mieszczą się negocjacje UE o partnerstwie gospodarczym oraz unijną pomoc rozwojową)¹²⁶.

Niektóre sytuacje ujawniały jednak brak należytej koordynacji pracy polskich instytucji, czego skutkiem było zaprzepaszczenie wielu szans i możliwości rozwoju efektywnych relacji Polski z krajami Ameryki Łacińskiej¹²⁷. Przykładem może być zgłoszenie się Polski do uczestnictwa w unijnym Pilotażowym Programie Mobilności ALCUE. Warto dodać, że był to program, do którego państwa członkowskie UE przystępowały fakultatywnie. Polska, po zgłoszeniu

---

przemyt narkotyków w kontekście kryzysu wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze. „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2016, t. 16, s. 118–144.

123 U. MIRSKA-STREBSKA: *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Radca Ministra, Departament Międzynarodowej Współpracy Dwustronnej, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Warszawa 2011. [DWD-1-531-158-11].

124 *Polskie placówki za granicą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polskie_placowki/placowki [dostęp: 8.09.2016].

125 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

126 Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na zapytanie nr 2663 w sprawie stosunków dyplomatycznych utrzymywanych przez Rzeczpospolitą Polską z innymi państwami oraz uznawania innych podmiotów terytorialnych za państwa. Sejm.gov.pl. <http://orkaz.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/oBD2AB71> [dostęp: 10.09.2016].

127 Patrz też: przypadek Wenezueli w zakresie planów aktywizacji współpracy gospodarczej z tym państwem, omówiony w rozdziale 8, poświęconym relacjom Polski z Caracas.

swojej kandydatury, znalazła się w składzie komisji zarządzającej programem. Nie została jednak do niego włączona ze względu na nieuiszczenie przewidzianej w regulaminie opłaty, gdyż Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego nie ujęło jej w wydatkach budżetowych¹²⁸.

Pewne problemy we wzajemnych relacjach po 1989 roku obserwowano w kontaktach Polski z Kubą. Władze kubańskie w agresywny sposób komentowały przemiany zachodzące w Polsce w latach 90. XX wieku, a ich polityka legitymizuje na Kubie gwałcenie praw człowieka, wobec czego Polska wielokrotnie wyrażała swoją dezaprobatę zarówno w ramach kontaktów bilateralnych, jak i na forum wielostronnym. Warto zauważyć, że polskie stanowisko i działania wobec Kuby nie były jednak niezależne od stanowiska Stanów Zjednoczonych, których projekty na temat łamania praw człowieka forsowane w drugiej połowie lat 90. XX wieku w Komisji Praw Człowieka miały silne zabarwienie ideologiczne. Dlatego też Unia Europejska krytycznie odnosiła się do amerykańskich propozycji, piętnując proponowane przez to państwo sankcje wobec Kuby. W 2000 roku Polska była współtwórcą rezolucji dotyczącej łamania praw człowieka w tym kraju. Kiedy jednak rok później Czechy zaproponowały w jej ramach zapis uwzględniający krytykę amerykańskich sankcji, Polska wycofała się ze współautorstwa¹²⁹.

Okazją do zademonstrowania polskiego stanowiska wobec Kuby stała się debata na temat zawieszenia sankcji dyplomatycznych, nałożonych wobec tego kraju przez UE, 5 czerwca 2003 roku. Przyczynkiem do rozpoczętej w grudniu 2004 roku dyskusji był raport Komitetu UE ds. Ameryki Łacińskiej (COLAT), w którym zalecono okresową rezygnację z sankcji, w następstwie zwolnienia przez reżim Fidela Castro kilkunastu chorych więźniów i zezwolenia na zorganizowanie spotkania umiarkowanej opozycji. Przeciwnie zniesieniu sankcji wobec Kuby państwa (w tym Polska, Czechy, Słowacja i Holandia) uznały jednak, że działania te nie wpłyną w znacznym stopniu na zaistnienie rzeczywistych zmian na Kubie. Mimo tego sprzeciwu Rada UE w styczniu 2005 roku podjęła decyzję o zawieszeniu sankcji¹³⁰.

Nierespektowanie praw człowieka przez władze kubańskie jest działaniem godnym potępienia. Należy jednak stwierdzić, że uzależnianie polskiej polityki

128 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 32.

129 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 433.

130 Podtrzymując swoje stanowisko, Polska wielokrotnie powracała do problemu zawieszonych sankcji, zarówno przy okazji okresowych przeglądów polityki UE wobec Kuby, jak i w rozmowach na temat sytuacji w innych państwach autorytarnych. Przykładowo podczas dyskusji poświęconej problematyce Uzbekistanu polscy przedstawiciele wyrazili nadzieję, że UE zachowa spójność oceny również w odniesieniu do Kuby. Zob. B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 58–59.

od celów innych państw, w tym przede wszystkim USA, nie stanowiących jednocześnie bezpośrednich interesów Polski, powoduje, że droga do współpracy z tym karaibskim państwem jest zamknięta. Warto wyrazić przekonanie, że działania na rzecz przestrzegania praw człowieka na Kubie byłyby skuteczniejsze w przypadku zaistnienia dodatkowych, polityczno-gospodarczych i kulturalnych powiązań z tym państwem, co stwarzałoby wiele nowych szans i mechanizmów oddziaływania oraz wywierania wpływu w stosunkach dwustronnych. Nieustępliwe stanowisko Polski wobec standardów panujących na Kubie świadczy o braku elastyczności polskiej polityki oraz nieumiejętności oddzielenia ogólnego wsparcia dla idei demokratycznych i praw człowieka od konieczności realizacji pozostałych interesów państwa w ramach jego polityki zagranicznej.

Warto zauważyć, że kwestie budzące wątpliwości decydentów polskiej polityki wobec Hawany nie przeszkadzają rządowi Hiszpanii, Niemiec, Włoch, Francji czy Kanady rozwijać relacji handlowych z Kubą, nie wspominając o Stanach Zjednoczonych (których firmy od lat prowadzą liczne interesy z tym państwem) i Rosji (która po latach przerwy zdecydowała się na wznowienie i intensyfikację stosunków z Kubą, między innymi poprzez przyznawanie kredytów przedsiębiorcom oraz inwestowanie w sektor turystyczny). Dotyczy to także bliskich sąsiadów Polski, jak Czechy czy Słowacja, które mimo niebezpiecznej polityki wobec kubańskiego reżimu jednocześnie rozwijają współpracę z Hawaną¹³¹. Warto zwrócić uwagę także na to, że kwestia nieprzestrzegania praw człowieka nie stanowi przeszkody dla decydentów polskiej polityki zagranicznej w rozwijaniu współpracy międzypaństwowej na linii Warszawa–Pekin.

Pozytywnym przejawem w kontekście polityki Polski wobec Kuby były obustronne konsultacje polityczne, które odbyły się w 2015 roku w Hawanie. Nie bez znaczenia dla realizacji spotkania pozostawał kontekst międzynarodowy: negocjacje porozumienia o dialogu politycznym i współpracy UE–Kuba, stopniowa normalizacja stosunków USA–Kuba, a także planowana wizyta papieża Franciszka w Hawanie. W trakcie konsultacji strony zgodziły się, że pomimo dzielących oba kraje różnic ideologicznych wzajemne relacje powinien charakteryzować większy pragmatyzm. Omówiono także możliwości podjęcia rozmów dotyczących podpisania trzech umów sektorowych, dotyczących współpracy w zakresie gospodarczym, transportu morskiego i sportu¹³².

131 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 444.

132 *Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanskie_konsultacje_polityczne [dostęp: 15.09.2016].

W odniesieniu do Boliwii, Nikaragui i Ekwadoru z kolei, jak przekonuje Departament Ameryki MSZ, zwycięstwo przedstawicieli skrajnej lewicy o nastawieniu neopopulistycznym w wyborach prezydenckich w tych krajach utrudnia intensyfikację dwustronnych stosunków politycznych. Jak stwierdziło polskie MSZ, pogłębiły one sojusz o podłożu antyamerykańskim i antydemokratycznym¹³³, jaki usiłuje tworzyć Wenezuela pod rządami prezydenta Cháveza oraz Kuba¹³⁴.

Warto wspomnieć, że Departament Ameryki MSZ w 2009 roku przedstawił analizę dotyczącą czynników, które będą miały wpływ na politykę Polski względem krajów Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku. Zaliczono do nich: konsekwencje światowego kryzysu dla Ameryki Łacińskiej, stopień zaangażowania USA w regionie, rosnące tu wpływy polityczne i gospodarcze Chin i Rosji, zainteresowanie państw latynoamerykańskich zacieśnianiem relacji z UE, a także regionalne procesy wewnętrzne, w tym między innymi nasilenie się tendencji populistyczno-lewicowych¹³⁵.

Należy stwierdzić, że Polska w kontaktach z regionem latynoamerykańskim nie korzysta w wystarczającym stopniu z niektórych instrumentów unijnej polityki wobec krajów pozaeuropejskich. Dotyczy to na przykład pomocy rozwojowej, którą decydenci innych państw UE czynią istotnym elementem działań w zakresie wspierania prowadzonej polityki, budowania zaufania czy nawiązywania nowych kontaktów z krajami Ameryki Łacińskiej. Polska pomoc rozwojowa koncentruje się przede wszystkim na obszarze poradzieckim, zaś w odniesieniu do pozostałych regionów pozaeuropejskich największe wsparcie przekazywane jest państwom afrykańskim oraz azjatyckim, takim jak: Afganistan, Irak, Gruzja, Angola, Mołdawia, Wietnam i Autonomia Palestyńska. Kraje

133 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 10.

134 Dokonując tego typu ocen, warto mieć na uwadze, jak postrzegane są niektóre polskie partie polityczne w krajach Ameryki Łacińskiej, co również miało wpływ na kształtowanie wizerunku naszego kraju w tym regionie świata. Przykładowo Isaac Caro z Uniwersytetu w Santiago (Chile), w swoim artykule *Extremismos de derecha y movimientos neonazis como actores internacionales* (Ekstremizmy prawicowe i ruchy neonazistowskie jako aktorzy sceny międzynarodowej), zamieszczonym w „Diplomatica” 2004, no. 99, zaliczył do partii skrajnie prawicowych Ligę Polskich Rodzin (LPR), jako cieszącą się poparciem między innymi ugrupowań ultrakonserwatywnych i narodowosocjalistycznych, oraz Prawo i Sprawiedliwość (PiS), jako ugrupowanie „z dużą ilością aktywistów nacjonalistycznych i członków organizacji radykalnych”. Partie te autor wymienił obok Liberalno-Demokratycznej Partii Rosji Władimira Żyrynowskiego, Partii Wolności Jörga Haidera czy Frontu Narodowego Jeana-Marie Le Pena. Wśród cech charakterystycznych ich polityki wymienił natomiast promowanie ksenofobii i dyskryminacji rasowej. Zob. L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 26.

135 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół ..., s. 11.

latynoamerykańskie do połowy pierwszej dekady XXI wieku nie znajdowały się na liście kierunków polskiej pomocy rozwojowej¹³⁶.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP zapowiadało: „[...] istotnym elementem relacji z wybranymi partnerami w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach jest pomoc rozwojowa udzielana przede wszystkim w ramach systemu małych grantów”¹³⁷. Tymczasem dopiero od 2007 roku rozpoczęto realizację niewielkich projektów w zakresie pomocy rozwojowej na rzecz kilku państw latynoamerykańskich, takich jak: Peru, Brazylia, Wenezuela, Meksyk, Surinam, Kuba, Jamajka, Saint Kitts i Nevis, Grenada¹³⁸. Polskie placówki we współpracy z lokalnymi partnerami zrealizowały w 2014 roku projekty o wartości 391 tys. PLN. Program małych grantów realizowany był natomiast w Salwadorze, Kolumbii i na Kubie. Kilka krajów regionu zostało objętych programem MSZ „Wolontariat – polska pomoc”. W jego ramach wsparcie uzyskały: Jamajka (pomoc medyczna i edukacyjna), Peru (program edukacyjny w zakresie ekologii) i Boliwia (poprawa warunków bytowych dziewcząt w Cochabamba). Łączna wartość pomocy rozwojowej na rzecz państw latynoamerykańskich wyniosła 817 tys. PLN¹³⁹.

Jak zauważył jednak Marcin F. Gawrycki, polska pomoc rozwojowa w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej (do 2007 w ogóle nie organizowana), w porównaniu do działań podejmowanych przez inne państwa europejskie (w tym o mniejszym od Polski potencjale gospodarczym), jest tak niewielka, że trudno oczekiwać, by przełożyła się ona na budowę pozytywnego wizerunku naszego kraju w tym regionie świata¹⁴⁰.

Zgodnie z zapewnieniami Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP: „Ameryka Łacińska jest ważnym obszarem polskiej polityki zagranicznej. [...] Wzrost

---

136 Ani jedno państwo Ameryki Łacińskiej nie znalazło się na liście państw priorytetowych w polskiej pomocy rozwojowej, wskazanych w planie działań pomocowych polskiego MSZ na lata 2004–2005, ani też nie otrzymało polskiej pomocy bezpośrednio. Zob. Strategia polskiej współpracy na rzecz rozwoju. Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 października 2003 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. Warszawa, październik 2003. <https://www.polskapomoc.gov.pl/Archiwum,dokumentow,polskiej,pomocy,1058.html> [dostęp: 15.09.2016], s. 14; zob. też P. KUGIEL: *Polska współpraca na rzecz rozwoju w latach 2004–2009*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2010, s. 255.

137 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 440.

138 Ibidem.

139 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo... Szerzej na temat polskiej pomocy rozwojowej: *Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2009*. Warszawa 2010. https://www.polskapomoc.gov.pl/files/2010%20!/MSZ_raport_roczny_2009_www.pdf [dostęp: 16.09.2016]; *Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2014*. [Warszawa 2015]. https://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Raport2014/raport_2014.pdf [dostęp: 16.09.2016].

140 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 440.

znaczenia państw Ameryki Łacińskiej, szczególnie Brazylii, jest postrzegany jako korzystny dla Polski i UE. Bliskość cywilizacyjna i kulturowa tego obszaru oraz wyznawanie podobnych wartości sprzyja rozwojowi wzajemnych relacji¹⁴¹. Jeszcze w 2007 roku minister spraw zagranicznych Polski Anna Fotyga w swoim *exposé* przekonywała: „[...] w stosunkach z Ameryką Łacińską będziemy dążyć do zwiększania wymiany handlowej i utrzymywania wysokiego poziomu dialogu politycznego”¹⁴². Szefowa polskiej dyplomacji wskazała także państwa, które miały w relacjach Polski z regionem latynoamerykańskim znaczenie priorytetowe. Zaliczono do nich: Meksyk, Brazylię, Argentynę i Chile, zaś w stosunku do Kuby zapewniono o uważnym obserwowaniu rozwoju wydarzeń w tym państwie¹⁴³. Należy jednak stwierdzić, że realność aktywności polskiej dyplomacji na kierunku latynoamerykańskim nie pokrywa się z tymi deklaracjami.

Założenia i wyzwania polityki RP wobec krajów Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku przedstawiono w wydanym w marcu 2012 roku dokumencie *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*¹⁴⁴ oraz w publikacji wydanej w 2015 roku, pod auspicjami Departamentu Ameryki MSZ, *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*¹⁴⁵.

W dokumencie z 2012 roku zwraca się uwagę, że Ameryka Łacińska to „ważny obszar zaangażowania Polski”. Wśród istotnych dziedzin współpracy wymieniono projekty z zakresu polityki klimatycznej i energetycznej, a także rozbudowywanie relacji gospodarczych z kluczowymi z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej państwami tego regionu. Do najważniejszych partnerów Polski zaliczono natomiast: Brazylię, Argentynę, Meksyk, Chile i Peru¹⁴⁶. Były to jednak jedyne w dokumencie stwierdzenia odnoszące się do polityki Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej.

Jeżeli chodzi o drugą z wymienionych pozycji, to jak podkreślono we wstępie, publikacja ta nie jest wykładnią stanowiska MSZ i stanowi jedynie próbę

141 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 9.

142 *Exposé minister spraw zagranicznych Anny Fotygi w Sejmie – 11 maja 2007 r.* <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1112-expos-minister-spraw-zagranicznych-anny-fotygi-w-sejmie-11-maja-2007-r> [dostęp: 12.06.2016].

143 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 25.

144 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych]. Warszawa, marzec 2012. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 12.06.2016].

145 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*

146 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej...*

przybliżenia zmieniających się uwarunkowań regionalnych i globalnych oraz narzędzi pogłębiania współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej¹⁴⁷. Mimo że nie można uznać tej publikacji za aktualizację strategii z 2004 roku, to nie bez znaczenia jest fakt powstawania tego typu opracowań, świadczący o dostrzeganiu w Polsce coraz istotniejszej roli państw latynoamerykańskich na świecie oraz, co za tym idzie, potrzeby prowadzenia względem nich bardziej aktywnej polityki. Ponadto wnikliwe ujęcie problematyki polityki RP w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej oraz zwrócenie uwagi na istotne kwestie z uwzględnieniem uwarunkowań globalnych, a także wewnętrznych Polski i państw latynoamerykańskich powodują, że publikacja może stać się punktem wyjścia do stworzenia nowej strategii polityki Polski wobec tego regionu w XXI wieku.

Dokonując ogólnej analizy miejsca Ameryki Łacińskiej na arenie międzynarodowej w XXI wieku oraz czynników kształtujących latynoamerykańską politykę RP, skoncentrowano się zarówno na relacjach bilateralnych Polski z wybranymi krajami tego regionu, jak i na stosunkach biregionalnych, kształtowanych przez partycypację naszego kraju w latynoamerykańskiej polityce Unii Europejskiej. Przedstawiono potencjalne obszary i możliwości rozwoju relacji z państwami regionu, narzędzia i mechanizmy współpracy, a także jej wymiary, polityczny i gospodarczy. Dokonano również rozróżnienia państw Ameryki Łacińskiej na kluczowych i powracających partnerów Polski¹⁴⁸. W pierwszej grupie znalazły się: Brazylia, Meksyk i Argentyna. Do powracających partnerów naszego kraju zostały z kolei zaliczone dynamicznie rozwijające się kraje Ameryki Środkowej: Panama, Kostaryka i Gwatemala. W ich przypadku, zgodnie z przedstawioną w publikacji oceną, występują największe możliwości rozwoju współpracy. Kraje te odgrywały do tej pory

147 L. SOCZEWICA: *Słowo wstępne*. W: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 5–6.

148 Wśród kryteriów hierarchizacji latynoamerykańskich partnerów Polski znalazły się aspekty polityczne (takie jak: pozycja państwa w regionie, w tym dobre stosunki z państwami sąsiedzkimi i nieuczestniczenie w konfliktach regionalnych; ustabilizowana sytuacja polityczna i społeczna; brak konfliktów wewnętrznych; podobne podejście do poszanowania prawa międzynarodowego i przestrzegania zasad demokratycznego państwa prawa, ekspozycja na Polskę, tj. zainteresowanie współpracą z naszym krajem, liczna i dobrze reprezentowana Polonia, pozytywny wizerunek naszego kraju) oraz gospodarcze (w tym: siła gospodarki państwa, na którą składają się między innymi dynamika wzrostu gospodarczego, plany inwestycyjne, siła nabywcza mieszkańców, odpowiedni poziom i struktura towarowa importu; stabilne ramy legislacyjne i silne powiązania ze strukturami unijnymi; zasoby surowcowe; kontakty gospodarcze z Polską – dynamika obrotów, w tym zwłaszcza polskiego eksportu, tradycje kontaktów handlowych, istnienie polskich inwestycji w danym państwie, kompatybilność i komplementarność gospodarek).

mniejszą rolę w latynoamerykańskiej polityce RP¹⁴⁹ (o czym świadczył chociażby brak placówki dyplomatycznej RP w krajach Ameryki Środkowej aż do połowy 2017 roku).

Zwrócono także uwagę na inne latynoamerykańskie państwa, takie jak: Boliwia, Ekwador, Urugwaj i Paragwaj (z czego dwa ostatnie należą do Mercosuru, a pozostałe dwa posiadają status członków stowarzyszonych), całkowicie pominięte w strategii z 2004 roku. Jak to zostało podkreślone, w zbyt małym stopniu wykorzystujemy potencjał rynków tych krajów i choć wysokość dwustronnej wymiany handlowej jest dość duża, to od ponad 20 lat utrzymuje się ujemne dla Polski saldo handlowe. Z krajów tych importujemy przede wszystkim artykuły rolno-spożywcze (banany, kawę, kakao, owoce cytrusowe, ryby itp.), zaś eksportujemy głównie maszyny, urządzenia, chemikalia, przetwory spożywcze, wyroby z drewna, kauczuku i zabawki¹⁵⁰.

W tym kontekście pozytywnym przejawem było spotkanie ministra spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego z reprezentantami GRULAC (ang. Group of Latin American and Caribbean Countries) – grupy regionalnej systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, zrzeszającej kraje Ameryki Południowej i Karaibów, które odbyło się w Warszawie w lutym 2016 roku¹⁵¹. W pierwszym zorganizowanym w tak szerokiej formule spotkaniu szefa MSZ RP z przedstawicielami państw GRULAC nie tylko podkreślono potrzebę zwiększenia dwustronnych obrotów handlowych i liczby polskich inwestycji w krajach latynoamerykańskich, ale także pojawiła się zapowiedź wzmocnienia obecności Polski w Ameryce Łacińskiej, między innymi poprzez reaktywację placówek

149 Ibidem, s. 34.

150 Ibidem, s. 36.

151 Podobne spotkanie odbyło się także w kwietniu 2015 roku w Warszawie. Przedmiotem rozmów z szefami misji dyplomatycznych państw Ameryki Łacińskiej był stan relacji pomiędzy Polską a krajami tego regionu, przygotowania do szczytu UE–CELAC oraz rezultaty ostatniego szczytu obu Ameryk. Podczas spotkania podkreślono, że region Ameryki Łacińskiej stał się aktywnym uczestnikiem współpracy globalnej. Zaznaczono, że Polska jest zainteresowana pogłębieniem relacji politycznych i gospodarczych, a także samorządowych i akademickich z krajami latynoamerykańskimi. Wiceminister Leszek Soczewica określił państwa Ameryki Łacińskiej jako ważnych partnerów Polski i UE na forum wielostronnym, między innymi w zakresie problematyki agendy rozwojowej po 2015 roku, zmian klimatycznych, przestrzegania praw człowieka czy nieprolifracji broni masowego rażenia. W trakcie spotkania dyskusja poświęcona była także konfliktowi rosyjsko-ukraińskiemu z 2014 roku. Zob. *Z Ambasadorami GRULAC o wzmocnieniu relacji Polski z regionem Ameryki Łacińskiej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/z_ambasadorami_grulac_o_wzmocnieniu_relacji_polski_z_regionem_ameryki_lacinskiej [dostęp: 29.12.2016].

dypomatycznych RP w Panamie i Ekwadorze¹⁵², a w przyszłości także w innych krajach regionu¹⁵³.

Decyzja o ponownym otwarciu polskiej placówki dyplomatycznej w Panama City została potwierdzona przez prezydenta RP Andrzeja Dudę podczas pierwszego w historii wzajemnych stosunków spotkania na najwyższym szczeblu władz Polski i Panamy, które odbyło się w lipcu 2016 roku w Warszawie. Prezydentowi Panamy Juanowi Carlosowi Vareli Rodríguezowi towarzyszyła w podróży do Polski wiceprezydent i minister spraw zagranicznych tego kraju Isabel de Saint Malo de Alvarado. Otwarcie polskiej ambasady, jak stwierdził sekretarz stanu Krzysztof Szczerski, ma służyć między innymi rozwojowi stosunków gospodarczych między Polską a Panamą, jako ważnym krajem w globalnej polityce handlowej. Wyraził on także nadzieję, że ponowne otwarcie polskiej placówki dyplomatycznej w Panamie zwiększy zainteresowanie polskich inwestorów tym krajem¹⁵⁴. Jak podkreślił szef polskiej dyplomacji Witold Waszczykowski: „Panama jest piątym rynkiem w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów pod względem wielkości polskiego eksportu”¹⁵⁵. Oprócz tego, że odbyły się rozmowy z udziałem prezydentów obu państw, dotyczące głównie współpracy gospodarczej oraz sytuacji politycznej w Ameryce Środkowej, zostały podpisane (przez ministrów spraw zagranicznych, w obecności prezydentów): protokół ustanawiający mechanizm konsultacji politycznych między resortami spraw zagranicznych obu państw, umowa między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Panamy o współpracy w dziedzinie turystyki oraz memorandum o współpracy między MSZ Polski i Panamy¹⁵⁶. Ostatecznie Ambasada RP w Panamie rozpoczęła swoją działalność w maju 2017 roku.

152 Podczas spotkania podsekretarz stanu Katarzyny Kasperczyk z ekwadorskim wiceministrem ds. Ameryki Północnej i Europy w Warszawie w lipcu 2016 roku zwrócono uwagę na możliwości współpracy dwustronnej, między innymi w dziedzinie infrastruktury i nowoczesnych technologii, a także kultury oraz wymiany akademickiej. Zob. *Polsko-ekwadorskie konsultacje w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko___ekwadorskie_konsultacje_w_warszawie [dostęp: 15.09.2016].

153 *Spotkanie ministra Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_ministra_witolda_waszczykowskiego_z_ambasadorami_krajow_ameryki_poludniowej_i_karaibow [dostęp: 15.09.2016].

154 *Polska Ambasada w Panamie będzie znów otwarta*. TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wizyta-prezydenta-panamy-w-polsce,664576.html> [dostęp: 17.10.2016].

155 *Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Panamy*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_panamy [dostęp: 21.11.2016].

156 *Ibidem*.

W omawianej publikacji poświęcono nieco miejsca także dwóm najbardziej problematycznym, z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej na kierunku latynoamerykańskim, krajom – Wenezueli i Kubie. Zauważono, że Wenezuela była tradycyjnie partnerem, z którym wiązaliśmy duże nadzieje na współpracę gospodarczą. W przypadku Kuby zwrócił przede wszystkim uwagę na gotowość tego państwa do nadania nowych ram współpracy z UE i USA. W tym kontekście podkreślono potrzebę rewitalizacji polsko-kubańskiego dialogu politycznego, a w dłuższej perspektywie – intensyfikacji kontaktów, zwłaszcza gospodarczych¹⁵⁷.

Ponadto określono zadania latynoamerykańskiej polityki Polski w perspektywie krótko- (2015–2016), średnio- (2017–2020) i długoterminowej (po 2020), jak również narzędzia jej realizacji. Do zadań krótkoterminowych na płaszczyźnie politycznej zaliczono między innymi: potrzebę zwiększenia obecności dyplomatycznej Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, wzmocnienie stosunków politycznych z Ameryką Środkową (a w szczególności Panamą, Gwatemalą i Kostaryką), wzmocnienie relacji politycznych z krajami Sojuszu Pacyfiku (Chile, Kolumbią, Meksykiem i Peru) oraz z Brazylią, intensyfikację kontaktów z krajami karaibskimi czy też rewitalizację dialogu politycznego z Kubą. Osiągnięcie tych celów miały umożliwić między innymi: reaktywacja ambasady RP w Ameryce Środkowej (co nastąpiło w maju 2017 roku), uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku (co nastąpiło w lipcu 2015 roku), uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora w CARICOM w Gujanie oraz zwiększenie współpracy rozwojowej w ramach systemu małych grantów.

Wśród celów gospodarczych polityki Polski na kierunku latynoamerykańskim znalazło się natomiast: przyciągnięcie do Polski bezpośrednich inwestorów z Ameryki Łacińskiej, wspieranie ekspansji małych i średnich przedsiębiorstw na rynki regionu, a także ożywienie współpracy gospodarczej między innymi z Ekwadorem, Boliwią, Panamą, Kostaryką, Gwatemalą i Jamajką. Do głównych narzędzi realizacji celów gospodarczych zaliczono: misje gospodarcze w krajach regionu, kampanie promocyjne w Brazylii, Meksyku i Argentynie (w tym wizyty studyjne dziennikarzy), a także korzystanie w większym stopniu z unijnych sieci informacji, potencjału i środków Komisji Europejskiej oraz możliwości, jakie stwarzają unijne programy współpracy regionalnej (w tym między innymi pozycjonowanie polskich firm w Google na stronach latynoamerykańskich)¹⁵⁸.

Wśród celów krótkoterminowych wymieniono także: poszerzenie bazy prawno-traktatowej stosunków z krajami Ameryki Łacińskiej, pogłębienie współpracy

157 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 38.

158 *Ibidem*, s. 40–43.

kulturalnej i naukowo-badawczej z państwami tego regionu (a zwłaszcza z Meksykiem, Brazylią, Kostaryką, Ekwadorem, Peru, Argentyną i Kubą) oraz umacnianie marki Polska i dobrego wizerunku naszego kraju w tej części świata.

Niektóre z wymienionych w publikacji zadań średnio- i długoterminowych (2017–2020 i po 2020 roku) to: zwiększenie bezpieczeństwa ekonomicznego Polski – większy udział regionu Ameryki Łacińskiej w wymianie gospodarczo-handlowej naszego kraju, zwiększenie roli Polski jako partnera politycznego państw latynoamerykańskich, jak również w realizacji polityki unijnej wobec Ameryki Łacińskiej, a tym samym wzmocnienie pozycji kraju w skali wykraczającej poza region Europy. Wśród narzędzi realizacji tych zamierzeń znalazły się między innymi: odpowiednia koordynacja działań MSZ z działaniami innych resortów, zapewnienie odpowiedniej częstotliwości wzajemnych wizyt na najwyższym szczeblu w przypadku kluczowych latynoamerykańskich partnerów Polski (w tym z Brazylią, Meksykiem, Argentyną, Chile, Kolumbią i Peru) oraz aktywny udział w wypracowywaniu i realizacji polityki UE w tych obszarach unijnych działań, które dotyczą współpracy gospodarczej z państwami latynoamerykańskimi¹⁵⁹.

W latach 2012–2016 natomiast polityka zagraniczna RP w regionie koncentrowała się głównie na: rozbudowie relacji ekonomicznych (zwłaszcza z państwami priorytetowymi), działaniach na rzecz szybkiego wejścia w życie umowy stowarzyszeniowej UE z Ameryką Środkową oraz umowy handlowej między UE a Peru i Kolumbią, a także kontynuacji umowy stowarzyszeniowej UE–Mercosur.

Działania polskiej dyplomacji w Ameryce Łacińskiej w latach 2015–2016 ukierunkowane były z kolei na intensyfikację relacji politycznych z Meksykiem, Kolumbią, Peru i Chile, co zostało potwierdzone między innymi uzyskaniem przez Polskę statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku (w lipcu 2015 roku) oraz rozpoczęciem prac nad ustanowieniem wzmocnionego dialogu z Meksykiem. Rok 2015 zapisał się również jako istotny dla stosunków polsko-brazylijskich (wizyta wiceprezydenta tego kraju, Michela Temera, w polskim MSZ). Ponadto w 2015 roku zintensyfikowano dialog z Ekwadorem (plany otwarcia Ambasady RP w Ekwadorze)¹⁶⁰, Boliwią (pierwsze w historii polsko-boliwijskie konsultacje polityczne w La Paz) i Peru¹⁶¹, a także

159 Ibidem.

160 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 30 maja 2017 roku.

161 Zob. *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru [dostęp: 30.12.2016].

Panamą¹⁶² oraz innymi państwami Ameryki Środkowej (zapowiedź reaktywacji obecności dyplomatycznej)¹⁶³.

Podczas spotkania wiceszefa polskiej dyplomacji Leszka Soczewicy z wice-ministrem spraw zagranicznych Boliwii Juanem Carlosem Alurralem Tejadą w 2015 roku w La Paz wyrażono potrzebę zwiększenia pragmatyzmu we wzajemnych stosunkach, a także zwrócono uwagę na potencjalne obszary współpracy Polski z Boliwią, do których zaliczono między innymi wymianę akademicką, projekty kulturalne oraz wzmocnienie kontaktów gospodarczych i finansowych. Soczewica przypomniał też, że Boliwia jest najważniejszym odbiorcą polskiej pomocy rozwojowej w Ameryce Łacińskiej.

O potrzebie regularnych konsultacji wysokiego szczebla Soczewica rozmawiał z kolei z wiceszefem MSZ Peru Claudiem de la Puente Ribeyro w 2015 roku w Limie. Podczas spotkania omówiono rozwijającą się współpracę kulturalno-naukową między Polską a Peru, w tym archeologiczną. Polski wice-minister zwrócił również uwagę na to, że umowa o wolnym handlu z UE oraz planowane zniesienie reżimu wiz krótkoterminowych pomiędzy UE i Peru stwarzają szansę na rozwój relacji gospodarczych i turystycznych między obu krajami¹⁶⁴. W dyskusji z przedstawicielami Panamy zadeklarowano z kolei

---

162 W lipcu 2016 roku odbyła się pierwsza, historyczna wizyta prezydenta Panamy Juana Carlosa Vareli Rodrígueza w Polsce, któremu towarzyszyła minister spraw zagranicznych tego kraju Isabel de Saint Malo de Alvarado. Minister spraw zagranicznych RP Witold Waszczykowski wyraził przekonanie, że spotkanie przyczyni się do dalszej intensyfikacji dwustronnych stosunków i zaowocuje otwarciem Ambasady RP w Panamie. Szef polskiego MSZ zapewnił, że Panama jest ważnym partnerem politycznym i gospodarczym Polski. Przedstawiciele obu państw rozmawiali także na temat perspektyw rozwoju współpracy gospodarczej ze względu na niedawną inaugurację zmodernizowanego Kanału Panamskiego. Minister Waszczykowski zwrócił uwagę na szansę ożywienia polsko-panamskich kontaktów turystycznych. Szefowie dyplomacji obu krajów omówili również najważniejsze kwestie dotyczące integracji regionalnej, problemów globalnych, a także wzajemnego poparcia na forum ONZ, w tym Rady Bezpieczeństwa. Po spotkaniu, w obecności prezydentów Polski Andrzeja Dudy i Panamy Juana Carlosa Vareli Rodrígueza, ministrowie podpisali umowę o współpracy w dziedzinie turystyki oraz memorandum o współpracy między MSZ Polski i Panamy. Zob. *Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Panamy...* Ostateczną decyzję o przywróceniu polskiej placówki dyplomatycznej w Panamie minister Waszczykowski podjął w grudniu 2016 roku. W styczniu 2017 roku Dorota Kobierowska, *chargé d'affaires* ambasady RP w Panamie, wręczyła listy wprowadzające wiceministrowi spraw zagranicznych Panamy, Luisowi Miguelowi Hincapiému. Placówka uzyskała pełną zdolność operacyjną w pierwszym półroczu 2017 roku. W kompetencji terytorialnej ambasady, oprócz Panamy, znalazły się: Belize, Dominikana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua i Salwador. Warto podkreślić, że Republika Panamy posiada swoją ambasadę w Warszawie od 2007 roku.

163 *Stosunki Polska-Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

164 Zob. *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i Peru...*

ustanowienie mechanizmu konsultacji politycznych oraz podkreślono potrzebę przywrócenia odpowiedniej dynamiki kontaktów, na szczęblu zarówno rządowym, jak i parlamentarnym¹⁶⁵.

W lutym 2016 roku poczyniono kroki świadczące o zainteresowaniu strony polskiej zwiększeniem aktywności RP w regionie Ameryki Środkowej. Podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk spotkała się ze wszystkimi ambasadorami państw należących do Systemu Integracji Środkowoamerykańskiej (SICA)¹⁶⁶. Głównym tematem rozmów były możliwości zacieśnienia współpracy pomiędzy Polską a Ameryką Środkową¹⁶⁷. Jednocześnie zorganizowano z ramienia Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) seminarium z udziałem ambasadorów państw SICA dotyczące możliwości podejmowania działalności gospodarczej w Ameryce Środkowej¹⁶⁸.

O zainteresowaniu i dążeniu do intensyfikacji kontaktów Polski z krajami Ameryki Łacińskiej mówił także podsekretarz stanu MSZ Robert Grey podczas zorganizowanego w październiku 2016 roku w siedzibie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP spotkania z dziesięcioma ambasadorami i kierownikami placówek państw Ameryki Łacińskiej akredytowanymi w Polsce. Zadeklarował wówczas, że zostaną podjęte kroki w kierunku wzmocnienia współpracy Polski z państwami regionu, zwłaszcza pod względem gospodarczym i naukowym, i podkreślił znaczenie dynamiki regularnych wizyt oraz konsultacji wysokiego szczebla. Powtórzył zapowiedź ponownego otwarcia ambasady RP w Panamie, a także dokonał ogólnej oceny relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, odnosząc się przede wszystkim do pozytywnych doświadczeń współpracy na forach międzynarodowych (zwłaszcza w ramach systemu ONZ) w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i zmian klimatycznych¹⁶⁹.

165 Zob. *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_panamie_i_ekwadorze [dostęp: 30.12.2016].

166 SICA zrzesza 7 państw Ameryki Środkowej: Belize, Kostarykę, Salwador, Gwatemalę, Honduras, Nikaraguę i Panamę oraz państwo karaibskie – Dominikanę.

167 Zob. *Spotkanie z ambasadorami państw SICA*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_z_ambasadorami_panstw_sica [dostęp: 29.12.2016].

168 Zob. *Seminarium na temat możliwości podejmowania działalności gospodarczej w Ameryce Środkowej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/seminarium_nt_mozliwosci_podejmowania_dzialalnosci_gospodarczej_w_ameryce_srodkowej [dostęp: 29.12.2016].

169 Zob. *Podsekretarz Stanu Robert Grey o priorytetach Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_

Zacieśnianiu stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej służyły także działania na rzecz rozwoju bazy traktatowej, począwszy od umów o charakterze memorandumów politycznych, po porozumienia tematyczne (dotyczące na przykład przekazywania skazanych, ekstradycji, współpracy turystycznej i sportowej, współpracy z zakresu ochrony dóbr kultury, naukowo-technologicznej, wymiany informacji finansowej). Zgodnie z zapewnieniami Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, ważnym narzędziem polityki zagranicznej wobec regionu latynoamerykańskiego jest dyplomacja publiczna i kulturalna oraz współpraca na szczeblu samorządowym¹⁷⁰.

Oprócz relacji w wymiarze bilateralnym realizowana jest także współpraca Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na forum wielostronnym. Polska, jak już zostało wspomniane, uczestniczy w wypracowywaniu i realizacji polityki unijnej wobec regionu latynoamerykańskiego (biorąc udział w pracach COLAC, jak również innych gremiów unijnych). Nie jest to jednak jedyne forum współpracy wielostronnej, na którym Polska i Ameryka Łacińska podejmują działania na rzecz realizacji wspólnych interesów.

W ramach systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych Polska i kraje Ameryki Łacińskiej udzielają sobie wzajemnego poparcia w przypadku kandydatur na stanowiska lub starania o członkostwo w organizacjach międzynarodowych¹⁷¹. Państwa latynoamerykańskie są ważnym partnerem naszego kraju w dialogu na temat zmian klimatycznych i ochrony środowiska, a także zasad zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwa komunikacji w internecie i nieprolifracji broni masowego rażenia¹⁷².

Już w 1995 roku Polska zabiegała o poparcie niektórych krajów latynoamerykańskich dla swojej kandydatury w wyborach na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ. W tym celu polska misja specjalna złożyła wizyty w Trynidadzie i Tobago, Barbadosie, Wenezueli, na Dominice, Kubie, Jamajce, a także w Ekwadorze i Peru¹⁷³. Konsultacje polityczne wiceministra Soczewicy w Panamie i Ekwadorze, przeprowadzone w marcu 2015 roku, również służyły promocji kandydatury Polski na niestałego członka RB ONZ¹⁷⁴. Zabiegi w tym kierunku czynił także minister MSZ Witold Waszczykowski, który w styczniu 2017 roku przebywał na szczycie ONZ w Nowym Jorku, gdzie odbył rozmowy z ministrami wielu krajów latynoamerykańskich, między innymi w celu

---

stanu_robert_grey_o_priorytetach_polski_wobec_regionu_ameryki_lacinskiej_i_karaibow [dostęp: 29.12.2016].

170 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

171 *Ibidem*.

172 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 21–22.

173 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 24.

174 *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze...*

zapewnienia Polsce poparcia dla kandydatury na niestałego członka RB ONZ w latach 2018–2019¹⁷⁵.

W 2013 roku, podczas konferencji „Peru: partner strategiczny dla Polski w Ameryce Południowej” w Warszawie (zorganizowanej w 90. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych między naszymi krajami), wiceminister MSZ Beata Stelmach spotkała się z przewodniczącym peruwiańskiej delegacji, wiceministrem handlu zagranicznego Carlosem Posadą, z którym rozmawiała o współpracy Polski i Peru w przygotowaniach do sesji konferencji stron Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu – COP19 w Warszawie i COP20 w Limie¹⁷⁶. Jednym z głównych celów podczas sesji w Warszawie było wypracowanie fundamentów pod nowe, ogólnoświatowe porozumienie klimatyczne w sprawie redukcji emisji gazów cieplarnianych, którego sygnowanie planowano na sesję w Paryżu w 2015 roku (porozumienie, po raz pierwszy w historii, miało objąć zobowiązaniami wszystkie strony Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, czyli tzw. konwencji klimatycznej). Polska pełniła funkcję pierwszej z trzech prezydencji w ramach konwencji klimatycznej, obok Peru i Francji, na drodze do nowego porozumienia w sprawie redukcji emisji¹⁷⁷. Globalne porozumienie zostało ostatecznie podpisane podczas konferencji klimatycznej ONZ w 2015 roku w Paryżu (COP21) i będzie obowiązywało do 2020 roku¹⁷⁸.

Szczyt z udziałem szefów państw i rządów krajów UE–CELAC, który odbył się w czerwcu 2015 roku w Brukseli, przyczynił się między innymi do ożywienia relacji biregionalnych Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej, w tym podjęcia decyzji o skoordynowanej współpracy obu regionów na forum ONZ w kwestiach globalnych, takich jak klimat, „agenda post 2015 roku nieproliferacja” oraz zwalczanie przestępczości narkotykowej¹⁷⁹.

175 Polska kandydowała w wyborach na miejsce przypadające grupie Europy Wschodniej. W czerwcu 2017 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ podczas tajnego głosowania wybrało 5 niestałych członków Rady Bezpieczeństwa na lata 2018–2019, wśród których znalazła się również Polska. Zob. *Polska wybrana na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ*. TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/polska-wybrana-na-niestalego-czlonka-rady-bezpieczenstwa-onz,745534.html> [dostęp: 4.06.2017].

176 *W Warszawie o relacjach gospodarczych Polska – Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_o_relacjach_gospodarczych_polska_peru [dostęp: 16.09.2016].

177 *COP19: wszystko o szczycie klimatycznym w Warszawie*. Premier.gov.pl. <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/cop19-wszystko-o-szcycie-klimatycznym-w-warszawie-faq.html> [dostęp: 17.09.2016].

178 *Szczyt klimatyczny w Paryżu: państwa przyjęły historyczne porozumienie*. Polska Times. <http://www.polskatimes.pl/artykul/9184397,szczyt-klimatyczny-w-paryzu-panstwa-przyjely-historyczne-porozumienie,id,t.html> [dostęp: 17.09.2016].

179 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

Jedną z zyskujących obecnie na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych i dynamicznie rozwijającą się platformą współpracy wielostronnej jest utworzone w 2011 roku ugrupowanie regionalne o charakterze gospodarczym, Sojusz Pacyfiku (SP; hiszp. Alianza del Pacífico). Państwa założycielskie (Chile, Kolumbia, Meksyk i Peru) podjęły decyzję o wzajemnym zniesieniu wiz oraz stawek celnych w wewnętrznej wymianie towarowej na ponad 90% produktów, a także utworzeniu wspólnej giełdy MILA. Dodatkowym atutem tej organizacji jest posiadanie przez wszystkie państwa członkowskie umów o wolnym handlu z UE, z czego mogą korzystać także polskie firmy. Jak przewiduje wielu ekspertów, ugrupowanie w niedługim czasie powinno stać się istotnym partnerem Europy¹⁸⁰.

Status obserwatora SP posiada już ponad 40 państw z kilku kontynentów: większość państw unijnych¹⁸¹, USA, Kanada, Chiny i Australia, a od lipca 2015 roku także Polska. Głównym celem ugrupowania jest „stworzenie obszaru pogłębionej integracji, na którym stopniowo wprowadzany będzie swobodny przepływ towarów, usług, ludzi i kapitału”. Sojusz, tworzony przez państwa liczące w sumie 220 milionów konsumentów, odpowiada za 40% PKB wszystkich krajów Ameryki Łacińskiej i zajmuje 8. miejsce na liście największych gospodarek świata, a także przyciąga ponad 40% inwestycji całego regionu. Kraje Sojuszu powinny w perspektywie średnio- i długoterminowej stać się jednym z głównych kierunków ekspansji gospodarczej Polski w tej części świata. Tym bardziej że nasz kraj utrzymuje dobre stosunki ze wszystkimi państwami Sojuszu, na które przypada 50% naszych obrotów z całym regionem (w Chile natomiast ulokowana jest największa polska inwestycja zagraniczna – kopalnia miedzi, molibdenu i złota KGHM w Sierra Gorda)¹⁸².

W czerwcu 2016 roku w Puerto Varas w Chile odbyło się pierwsze spotkanie ministerialne krajów Sojuszu Pacyfiku z krajami obserwatorami. W wydarzeniu tym wzięło udział 49 delegacji reprezentujących państwa obserwatorów oraz ministrowie SZ Chile, Peru, Kolumbii i Meksyku. Polskiej delegacji przewodniczyła ambasador Polski w Chile Aleksandra Piątkowska. Podczas spotkania omówiono cztery priorytetowe obszary współpracy, takie jak: edukacja, ułatwienia w handlu, innowacyjność oraz rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

180 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 33.

181 W tym: Niemcy, Słowacja, Hiszpania, Finlandia, Francja, Belgia, Włochy, Portugalia, Wielka Brytania, Czechy, Rumunia, Austria, Szwecja, Dania, Węgry, Grecja, a od lipca 2015 roku także Polska (stan z sierpnia 2017 roku).

182 *Polska uzyskała status obserwatora w Sojuszu Pacyfiku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polska_uzyskala_status_obserwatora_w_sojuszu_pacyfiku;jsessionid=42EEBCAF8C2770FEEA092123FFDD20C5.cmsap2p [dostęp: 15.09.2016].

Podczas konsultacji politycznych w Santiago Polska przedstawiła własną ofertę współpracy z krajami Sojuszu Pacyfiku¹⁸³.

Ponadto Polska rozwija relacje z regionem latynoamerykańskim w ramach takich struktur współpracy wielostronnej, jak WTO czy OECD. Kraje Ameryki Łacińskiej coraz aktywniej uczestniczą w globalnym systemie handlowym. Od momentu powołania do życia WTO stały się one głównymi orędownikami interesów handlowych państw rozwijających się. W toczących się w WTO negocjacjach w ramach tzw. rundy Doha ich stanowisko wobec liberalizacji rolnictwa czy obniżenia barier w handlu towarami przemysłowymi, co należy także do zagadnień interesujących Polskę, jest kluczowe dla powodzenia całych rokowań¹⁸⁴.

3.3.2. Płaszczyzna gospodarcza

Faktem jest, że w historii relacji polsko-latynoamerykańskich współpraca gospodarcza i wymiana handlowa stanowiły niewielki odsetek zewnętrznych stosunków handlowych naszego kraju¹⁸⁵. Wynikało to między innymi z odległości geograficznej, określonych uwarunkowań historycznych, a także możliwości i potencjału RP, jeżeli chodzi o ekspansję na dalekie rynki. Istotne znaczenie miała również kwestia woli politycznej decydentów polityki zagranicznej RP w odniesieniu do intensyfikacji stosunków gospodarczych z państwami tego regionu.

Należy jednak stwierdzić, że istnieje niewykorzystany potencjał współpracy gospodarczej w stosunkach Polski z krajami latynoamerykańskimi. Intensyfikacji dwustronnych kontaktów handlowych mogą sprzyjać procesy liberalizacji handlu (trwające od drugiej dekady XXI wieku), a także pozytywne efekty przemian gospodarczych przeprowadzonych zarówno w Polsce, jak i w krajach latynoamerykańskich w latach 90. XX wieku. W opinii pracowników Wydziałów Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Buenos Aires i Konsulatu Generalnego w São Paulo oraz Wydziałów Ekonomicznych Ambasad RP

183 *Spotkanie ministerialne państw Sojuszu Pacyfiku z krajami obserwatorami*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministerialne_panstw_sojuszu_pacyfiku_z_krajami_obserwatorami;jsessionid=2E57F86C49C10FoE08FAED5D2BBFFDCD.cmsap4p [dostęp: 15.09.2016].

184 M. GRĄCIK-ZAJĄCZKOWSKI: *Ameryka Łacińska w WTO*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 109.

185 Wyjątkiem był rok 1980, kiedy to import z Brazylii stanowił aż 2,7% całego przywozu do Polski. Zob. M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej...*, s. 433–434.

funkcjonujących w innych krajach Ameryki Łacińskiej, istnieją duże możliwości rozwoju i zdynamizowania współpracy pomiędzy Polską a krajami tego regionu. Ponadto Stowarzyszenie Eksporterów Polskich wymienia Brazylię, Argentynę, Kolumbię, Meksyk i Chile wśród rynków o największym potencjale, jeśli chodzi o wzrost polskiego eksportu. Z kolei przedstawiciele Krajowej Izby Gospodarczej wskazują Amerykę Południową jako atrakcyjny i intratny kierunek dywersyfikacji polskiego eksportu¹⁸⁶.

Tabela 3.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z krajami latynoamerykańskimi w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]
2004	622,9	1 816,1	2 439,0	-1 193,2
2005	847,6	1 876,0	2 723,6	-1 028,4
2006	851,2	2 418,0	3 269,2	-1 566,8
2007	1 238,5	2 953,4	4 191,9	-1 714,9
2008	1 834,6	3 527,0	5 361,5	-1 692,4
2009	955,7	2 836,3	3 792,1	-1 880,6
2010	1 274,5	2 937,2	4 211,7	-1 662,7
2011	1 838,6	3 615,0	5 453,6	-1 776,3
2012	1 998,3	3 278,9	5 277,2	-1 280,6
2013	2 358,6	3 780,8	6 139,5	-1 422,2
2014	2 417,9	4 266,9	6 684,8	-1 849,0
2015	2 740,0	4 244,7	6 984,7	-1 504,7
2016	1 988,2	3 742,2	5 730,4	-1 754,0

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS: Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/DBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 15.09.2016].

Mimo że przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nie spowodowało przełomu w stosunkach handlowych naszego kraju z regionem latynoamerykańskim, to przyczyniło się do zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej. Wartość polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej z 623 mln USD w 2004 roku wzrosła do 1,2 mld USD w 2007 roku, a import z 1,8 mld USD w 2004 wzrósł do 2,9 mld USD w 2007 roku. Wartość obrotów handlowych zwiększyła się

186 U. KLONOWSKA: *Wstęp. W: Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 7–8.

z 2,4 mld USD w 2004 roku do 4,2 mld USD w 2007 roku. W latach 2004–2007 dynamika eksportu wyniosła 199%, importu – 162%, a obrotów ogółem – 172%. W 2007 roku polski eksport, w odniesieniu do roku poprzedniego, wzrósł o 23%, zaś import – o 10%¹⁸⁷. Wzrost wymiany handlowej w pierwszych latach po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej był jednak w znacznej mierze konsekwencją kumulacji impulsu akcesyjnego i korzystnej koniunktury¹⁸⁸.

Zgodnie z danymi GUS, na początku drugiej dekady XXI wieku, w 2011 roku obroty handlowe Polski z Ameryką Łacińską wyniosły 5,4 mld USD (wzrost o 30% w stosunku do 2010 roku), w tym eksport wyniósł 1,8 mld USD (1,3 mld USD w 2010 roku), import 3,6 mld USD (2,9 mld USD w 2010 roku). Bilans handlowy był dla Polski ujemny i wyniósł –1,7 mld USD. Mimo wzrostu obrotów handlowych w 2011 roku współpraca Polski z regionem Ameryki Łacińskiej miała nadal wymiar marginalny. Eksport do państw Ameryki Łacińskiej w połowie drugiej dekady XXI wieku stanowił zaledwie 1% całości polskiego eksportu, zaś import – jedynie 1,7% całkowitego importu naszego kraju¹⁸⁹.

Problemem w polsko-latynoamerykańskich stosunkach handlowych pozostaje ujemne saldo obrotów handlowych, jakie Polska po 1989 roku odnotowuje w przypadku większości kluczowych partnerów naszego kraju w tym regionie. Jak zauważył Lech Miodek, decydenci polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do stosunków handlowych Polski z Ameryką Łacińską przed 1989 rokiem wyrażali zaniepokojenie z powodu wysokiego deficytu w obrotach handlowych Polski. W 2006 roku również zwracano uwagę na niepokojące utrzymywanie się wysokiego deficytu obrotów handlowych Polski w wymianie z krajami Ameryki Łacińskiej (wynosił on wówczas –1,5 mld USD). Jak konstatuje Miodek, różnica jest jedynie taka, że poprzednio zarówno obroty, jak i deficyt były mniejsze¹⁹⁰.

Dodatnie saldo obrotów handlowych wystąpiło w drugiej dekadzie XXI wieku (począwszy od 2011 roku) w wymianie dwustronnej Polski z Meksykiem¹⁹¹ i utrzymywało się aż do 2015 roku. Dopiero w 2016 roku bilans ten

187 Zob. *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 12.

188 Rok przed przystąpieniem Polski do UE obroty handlowe naszego kraju z krajami Ameryki Łacińskiej wyniosły 1,5 mld USD i były o 21,5% wyższe w stosunku do roku poprzedniego. Wartość eksportu w 2003 roku wyniosła 488 mln USD i była większa o 18,1% w stosunku do 2002 roku, natomiast wartość importu osiągnęła kwotę 1,0 mld USD i była większa w stosunku do roku poprzedniego o 22,8%. Ujemne dla Polski saldo w 2003 roku wyniosło –551 mln USD, zaś w roku poprzednim było to –433 mln USD. Zob. *Strategia RP...*

189 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

190 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 28.

191 *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową*. Ambasada RP w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ambasada_rp_w_meksyku_340/?printMode=true [dostęp: 28.08.2016].

znów był ujemny (trzeba jednak zaznaczyć, że wyniósł on zaledwie –5,3 mln USD). Drugim państwem spośród kluczowych partnerów RP w Ameryce Łacińskiej, którego w 2011 roku w obustronnej wymianie dotyczyło dodatnie dla Polski saldo obrotów handlowych, była Wenezuela. Podobnie jak w przypadku Meksyku, utrzymywało się ono do 2015 roku. Ujemne dla Polski saldo handlowe w wymianie z Wenezuelą w 2016 roku wyniosło jednak zaledwie –1,9 mln USD. Warto dodać, że Wenezuela jest jedynym krajem spośród kluczowych dla Polski partnerów latynoamerykańskich, w którego przypadku najczęściej odnotowujemy dodatnie saldo obrotów handlowych – utrzymywało się ono w latach 2004–2009. Jeśli chodzi o pozostałych kluczowych partnerów naszego kraju w Ameryce Łacińskiej (Brazylię, Argentynę, Chile i Kolumbię), w latach 2004–2016 saldo obrotów handlowych dla Polski było ujemne¹⁹².

Najważniejszym partnerem gospodarczym Polski w Ameryce Łacińskiej jest ugrupowanie regionalne Mercosur, w którego skład wchodzi: Argentyna, Brazylia, Paragwaj, Urugwaj i Wenezuela. Na początku pierwszej dekady XXI wieku przypadało na nie około 42% obrotów handlowych RP ze wszystkimi krajami regionu (w tym na Brazylię – aż 26%)¹⁹³. Istotnymi partnerami handlowymi naszego kraju były także Meksyk i Chile. Warto podkreślić, że w 2012 roku Ameryka Łacińska stanowiła kierunek polskiego eksportu, na którym rósł on najszybciej, natomiast w 2013 roku polski eksport do krajów regionu zwiększył się w porównaniu do roku poprzedniego o 18%¹⁹⁴.

Analizując strukturę towarową polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej na podstawie danych polskich instytucji gospodarczych, można stwierdzić, że dominują w nim wyroby przemysłu maszynowo-elektrycznego, mineralnego i chemicznego, a także samochodowego i meblowego. Importujemy natomiast przede wszystkim produkty rolne (w tym soję, kawę, wino i owoce tropikalne), surowce (zwłaszcza miedź z Chile czy węgiel kamienny z Kolumbii), jak również towary wysoko przetworzone (na przykład sprzęt medyczny czy samoloty Embraer z Brazylii).

Istnieje wiele przykładów polskich firm, które z sukcesem zastosowały różne strategie wejścia na rynki państw latynoamerykańskich (i nadal są na nich obecne). Ich doświadczenia pokazują, że polskie przedsiębiorstwa mogą być konkurencyjne w regionie i że potrafią zaspokajać istniejący tam popyt oraz konkurować z innymi zagranicznymi firmami. Wśród polskich firm, które odniosły największy sukces w Ameryce Łacińskiej, znajdują się: Selena – lokująca

192 Na podstawie danych GUS.

193 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 61.

194 *Ameryka Łacińska obszarem nowych możliwości dla polskiej gospodarki*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ameryka_lacinska_obszarem_nowych_mozliwosci_dla_polskiej_gospodarki [dostęp: 16.09.2016].

swoje produkty z zakresu chemii budowlanej w Brazylii; Famur – działający w przemyśle maszynowym, obecny głównie na rynku meksykańskim i brazylijskim¹⁹⁵; KGHM Polska Miedź – producent miedzi, srebra i złota w Chile; Dr Irena Eris¹⁹⁶ – firma działająca w branży kosmetycznej w Kolumbii; Melex – z branży motoryzacyjnej, ukierunkowany głównie na Argentynę. Przykładem udanego i trwałego umieszczenia produktu na rynkach latynoamerykańskich przez polskie firmy jest także Wódka Wyborowa, obecna w większości państw tego regionu¹⁹⁷. Pod specjalnie stworzoną marką „Polka” firma Tan-Viet sprzedaje z kolei na Kubie polskie konserwy mięsne, pasztety i drób, a także nabiał (w szczególności mleko w proszku, sery, masło i mleko skondensowane)¹⁹⁸. Od końca II wojny światowej w regionie Ameryki Łacińskiej działała firma Ciech (producent sody kalcynowanej, sody oczyszczonej, soli, żywicy poliestrowej, a także produktów szklanych oraz chemikaliów). Do najważniejszych partnerów Ciecha tradycyjnie zaliczały się: Brazylia, Argentyna i Kuba, do których eksportowano głównie siarkę i nawozy mineralne¹⁹⁹. Firma zawiesiła jednak swoją działalność na rynku latynoamerykańskim w 2009 roku.

Nie najlepiej prezentują się natomiast polskie inwestycje kapitałowe w Ameryce Łacińskiej. W 2005 roku bezpośrednie polskie inwestycje zagraniczne wyniosły 2,5 mld EUR, z czego zaledwie 11 mln EUR (0,45%) trafiło do Ameryki Łacińskiej²⁰⁰.

Podejmowane są pewne próby ożywienia relacji gospodarczych i wymiany handlowej Polski z regionem latynoamerykańskim. W 2012 i 2013 roku MSZ Polski zorganizowało misje gospodarcze do kilku krajów Ameryki Łacińskiej: Argentyny, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Urugwaju i Peru. Wzięło w nich udział ponad 80 polskich firm, reprezentujących między innymi budownictwo, energetykę, transport, technologie ekologiczne, przemysł farmaceutyczny, górnictwo i przemysł stoczniowy. W 2014 roku odbyły się kolejne polskie misje

195 „Boletim da Embaixada da República da Polónia” 2012, n° 2. <http://brasilia.msz.gov.pl/resource/c972d1bo-d437-40b7-a128-dae666c06fe2:JCR> [dostęp: 28.08.2016].

196 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 68–71.

197 Ibidem, s. 59.

198 Firma Tan-Viet International została założona w 1990 roku. Jest wyłącznym dystrybutorem w Polsce i Europie produktów marki Vifon oraz właścicielem marek TaoTao, Tokyoto, Polka i Ammko. Na Kubie Tan-Viet działa od 2002 roku. Zob. *Tan-Viet podbija Kubę przetworami mięsnymi z Polski*. Portal Spożywczy. <http://www.portalspozywczy.pl/mieso/wiadomosci/tan-viet-podbija-kube-przetworami-miesnymi-z-polski,130885.html> [dostęp: 23.10.2016].

199 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 67; Ciech Group. <http://ciechgroup.com/relacje-inwestorskie/informacje-rynkowe/segment-organiczny/srodki-ochrony-roslin/> [dostęp: 17.09.2016].

200 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 29.

handlowe w Kolumbii i Chile²⁰¹. Inicjatywy te wpisywały się w szerszą strategię promocji i wsparcia polskich przedsiębiorstw na rynkach państw rozwijających się. Brazylia została zaliczona przez Ministerstwo Gospodarki RP do grona krajów nazwanych perspektywicznymi, obok Algierii, Kanady, Kazachstanu i Turcji. Są to państwa, w których w latach 2012–2014 prowadzono działania promujące polską gospodarkę na rynkach międzynarodowych²⁰².

Podczas spotkania ministra Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów, które odbyło się w lutym 2016 roku w Warszawie, dyskutowano między innymi na temat perspektyw rozwoju stosunków gospodarczych Polski z regionem Ameryki Łacińskiej. Ambasadorowie krajów latynoamerykańskich nie tylko wskazywali na geostrategiczne znaczenie Polski w Europie Centralnej i Wschodniej, ale także potwierdzili kluczową rolę relacji gospodarczych w kształtowaniu stosunków bilateralnych z naszym krajem. Przy okazji tego spotkania, w Krajowej Izbie Gospodarczej odbyło się seminarium gospodarcze na temat możliwości rozwoju relacji ekonomicznych Polski z regionem latynoamerykańskim. Zwrócono uwagę na szanse intensyfikacji współpracy z Ameryką Środkową, która ze względu na swój potencjał gospodarczy (ponad 4% wzrostu PKB w 2016 roku) i ludnościowy (58 mln mieszkańców), a także geostrategiczne położenie i implementację umowy stowarzyszeniowej z UE, jest dla polskiej dyplomacji ekonomicznej interesującym kierunkiem współpracy²⁰³.

Warto także wspomnieć o relacjach gospodarczych Polski i Kuby. Należy stwierdzić, że ze względu na determinujący kontakty dwustronne czynnik polityczny współpraca gospodarcza z tym państwem nie rozwijała się adekwatnie do istniejących możliwości i potencjału. Wśród polskich eksporterów na Kubie największym jest wspomniana firma Tan-Viet, zajmująca się między innymi produkcją zuppek typu instant (tzw. zuppek chińskich). Pozostałe to: eksporter samolotów cywilnych Pezetel Aviation, Balton, który sprzedaje aparaturę medyczną, oraz handlujący odzieżą i obuwiem Limex. Od końca pierwszej dekady XXI wieku obserwuje się rosnące zainteresowanie rynkiem kubańskim ze strony polskich przedsiębiorców. Jak twierdził radca Ambasady RP w Hawanie Paweł Józefowicz w 2008 roku, „praktycznie co tydzień” odbywał spotkania z Polakami zainteresowanymi rozpoczęciem działalności gospodarczej na Kubie lub eksportem do tego kraju²⁰⁴. Sytuacja polityczna i gospodarcza w tym państwie stawała się w drugiej dekadzie XXI wieku coraz bardziej korzystna, jeżeli chodzi o możliwości inwestycyjne. Przejawem stopniowego otwierania

201 *Ameryka Łacińska obszarem nowych możliwości...*

202 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

203 *Spotkanie Ministra Witolda Waszczykowskiego...*

204 T. SIKORSKI: *Gorąca Kuba kusi biznes*. Bankier.pl. <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Goraca-Kuba-kusi-biznes-1788438.html> [dostęp: 29.09.2016].

się kubańskiej gospodarki pod rządami Raula Castro była zapowiedź rządu dotycząca zwiększenia liczby inwestycji zagranicznych, ukierunkowanych głównie na turystykę oraz sektory gwarantujące wzrost kubańskiego eksportu. Na Kubie istnieje także duże zapotrzebowanie na rozwój technologiczny przemysłu. W związku z zachodzącymi w tym państwie zmianami, a także wznowieniem relacji amerykańsko-kubańskich wiele firm o zasięgu międzynarodowym podejmuje działania mające na celu ulokowanie swoich produktów czy usług na kubańskim rynku.

Pozytywną tendencją w polsko-kubańskich relacjach handlowych w drugiej dekadzie XXI wieku, świadcząca o dostrzeżeniu potencjału tkwiącego we współpracy z tym państwem, było ogłoszenie przez Ministerstwo Rozwoju RP „nowego otwarcia w stosunkach gospodarczych” Polski z Kubą. We wrześniu 2016 roku polscy przedsiębiorcy przebywali z misją gospodarczą na Kubie (wzięło w niej udział 20 przedstawicieli polskich firm reprezentujących branże: rolno-spożywcza, budowlaną, motoryzacyjną, medyczną i farmaceutyczną), której przewodniczył Paweł Chorąży, wiceminister rozwoju. Było to pierwsze od wielu lat przedsięwzięcie promujące współpracę gospodarczą pomiędzy Polską a Kubą i zarazem pierwsza od siedmiu lat oficjalna wizyta przedstawiciela rządu RP na Kubie. Polska, jak zapewniono, jest zainteresowana zwiększeniem dwustronnych obrotów handlowych, budową stabilnej pozycji naszego kraju na Kubie oraz nawiązaniem współpracy inwestycyjnej z kubańskim partnerem. Wiceszef resortu rozwoju uczestniczył wówczas w polsko-kubańskim forum biznesowym oraz odbył konsultacje w Ministerstwach: Handlu i Inwestycji Zagranicznych, Przemysłu, Energii i Górnictwa, Turystyki, w Banku Centralnym, jak również wiodących sektorowych spółkach państwowych (zajmujących się farmacją, usługami medycznymi i ochroną zdrowia). Odwiedził również, należące do spółki BioCubaFarma, Centrum Immunologii Molekularnej. Podczas tej wizyty omówiono możliwości rozwoju współpracy między innymi na podstawie działalności spółek *joint ventures* oraz programów praktyk studenckich w ramach wymiany i polsko-kubańskiej współpracy w zakresie biotechnologii. Nie bez znaczenia dla intensyfikacji współpracy gospodarczej Polski z Kubą są także plany kubańskiej administracji dotyczące rozwoju infrastruktury turystycznej. Polska chce wziąć udział w ich realizacji jako dostawca materiałów budowlanych oraz komponentów wyposażenia wnętrz, jak również usług budowlanych²⁰⁵.

Biorąc pod uwagę, że brakuje umowy regulującej dwustronną współpracę gospodarczą między Polską a Kubą, należy wyrazić nadzieję, że zapowiedź

---

²⁰⁵ *Kuba – nowe otwarcie w stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/kuba-nowe-otwarcie-w-stosunkach-gospodarczych/> [dostęp: 23.10.2016].

„nowego otwarcia” w relacjach z Hawaną przełoży się także w niedługim czasie na uregulowanie stosunków w wymiarze formalno-prawnym i odbudowę potrzebnej bazy traktatowej. Tym bardziej, że coraz większe zainteresowanie tym latynoamerykańskim państwem wykazują także polscy turyści (w 2015 roku Kubę odwiedziło 20,5 tys. Polaków), w odpowiedzi na co PLL LOT uruchomiły bezpośrednie (sezonowe – od listopada do marca) połączenia czarterowe na trasie Warszawa–Varadero. Polska w 2015 roku zajmowała 18. pozycję wśród państw, z których przybywała największa liczba odwiedzających Kubę²⁰⁶.

Polska podtrzymuje także relacje gospodarcze (choć w nieco mniejszym wymiarze niż z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim) z Peru, pominiętym w strategii z 2004 roku. Jak stwierdziła podsekretarz stanu w MSZ Beata Stelmach, podczas wspomnianej tu już konferencji „Peru: partner strategiczny dla Polski w Ameryce Południowej” z 2013 roku, Polskę i Peru łączy coraz więcej interesów, a dalszy rozwój strategicznego partnerstwa powinien sprzyjać umacnianiu konkurencyjności gospodarek obu państw. Głównym celem wydarzenia, w którym uczestniczyli przedstawiciele polskiego i peruwiańskiego biznesu, było zaprezentowanie możliwości gospodarczych oraz inwestycyjnych. Oficjalnej delegacji, której przewodniczył wiceminister handlu zagranicznego Carlos Posada, towarzyszyli przedstawiciele peruwiańskich firm. Jak zaznaczono, polsko-peruwiańskie obroty handlowe systematycznie wzrastają – w 2012 roku polski eksport do Peru zwiększył się o 40% w porównaniu do 2011 roku²⁰⁷. W 2014 roku z kolei oficjalnie rozpoczęło działalność pierwsze polskie przedsiębiorstwo na rynku peruwiańskim, spółka AC STAG, działająca w branży instalacji gazowych do samochodów, właściciel marki STAG. Wydarzenie to określono, jako przełomowy moment w polsko-peruwiańskich stosunkach gospodarczych. W październiku 2014 roku firma AC została członkiem Limeńskiej Izby Handlowej²⁰⁸. W strukturze towarowej polskiego eksportu do Peru dominują: wyroby stalowe, części samochodowe, oleje smarowe, kosmetyki, skrobia ziemniaczana, przetwory spożywcze oraz pasze. Importujemy natomiast głównie produkty rolno-spożywcze (takie jak: kawa, filety rybne, winogrona, mandarynki, suszona papryka, cytrusy, awokado, szparagi), a także rudy, koncentraty i tlenki cynku oraz boru. W ostatnich latach wizyty w Peru odbywały delegacje polskich przedsiębiorców zainteresowanych między innymi możliwościami inwestycji w górnictwie miedzi, współpracą

206 Ibidem.

207 *W Warszawie o relacjach gospodarczych Polska-Peru...*

208 *Pierwsza polska inwestycja w Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/p/lima_pe_a_pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ac_stag?channel=www [dostęp: 16.09.2016].

przy modernizacji sprzętu wojskowego i dostawami części zamiennych oraz badaniem możliwości inwestycji w zakresie uprawy i przetwórstwa papryki²⁰⁹.

Należy mieć na uwadze, że istnieją zasadnicze różnice w możliwościach nawiązywania współpracy handlowej i inwestycyjnej z poszczególnymi krajami latynoamerykańskimi, wynikające z wewnętrznych regulacji prawnych. W wielu państwach Ameryki Łacińskiej barierę stanowią przepisy dotyczące rozpoczęcia działalności gospodarczej (ze względu na złożone procedury, długi czas oczekiwania, konieczne do poniesienia koszty, wymagany kapitał minimalny itp.). Znacznym utrudnieniem w przypadku niektórych państw regionu jest także konieczność uzyskiwania koncesji, zezwoleń i licencji na wprowadzenie na rynek wybranych produktów. Problematiczna bywa ponadto kwestia zakresu ochrony inwestycji (nie z każdym państwem Ameryki Łacińskiej Polska podpisała odpowiednie umowy w tym zakresie) oraz zróżnicowanych systemów podatkowych w poszczególnych krajach. W rankingu Doing Business z 2010 roku, tworzonym na podstawie kryteriów gospodarczych i biznesowych dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej, wśród państw latynoamerykańskich, w których istnieją najbardziej dogodne warunki do rozpoczęcia i prowadzenia biznesu, znajdują się: Kolumbia (37. miejsce), Chile (49.) i Meksyk (51.). Dla porównania Polska w tym samym roku plasowała się w rankingu na miejscu 72. Najwięcej trudności w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w regionie stwierdzono w Wenezueli, która zajęła w rankingu 177. miejsce²¹⁰.

O atrakcyjności rynku latynoamerykańskiego stanowi wiele czynników. Najczęściej podkreśla się bogactwo surowców regionu. Do najzasobniejszych pod tym względem należą: Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia, Meksyk i Wenezuela. Kraje te (z wyjątkiem Chile) posiadają także duże zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego. Zasoby naturalne są w tych państwach podstawą rozwoju przemysłu oraz eksportu²¹¹. W Wenezueli występują jedne z największych na świecie złóż ropy naftowej (tzw. ropy ciężkiej). Bogactwem naturalnym regionu są także złoża miedzi. Aż około 30% światowych zasobów tego surowca występuje w Chile (kraj ten zajmuje 1. miejsce na świecie w wydobyciu miedzi i jest jednym z największych światowych jej eksporterów)²¹². Złoża miedzi znajdują się także w Brazylii i Meksyku. W wielu państwach latynoamerykańskich, a zwłaszcza w Argentynie, Brazylii, Chile, Meksyku, Panamie, Dominikanie,

209 U. MIRSKA-STRĘBSKA: *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach...*

210 J. GNIĄDEK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka. W: Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 37–38.

211 Jedynie Urugwaj nie posiada bogactw o znaczeniu przemysłowym, zaś Panama eksploatuje surowce mineralne w niewielkim stopniu. Zob. J. GNIĄDEK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej...*, s. 24.

212 W Chile zlokalizowanych jest też około 35% światowych zasobów molibdenu.

Urugwaju i Wenezueli, wydobywa się rudę żelaza. Złóża węgla kamiennego posiadają z kolei Argentyna, Kolumbia i Wenezuela. Innym ważnym surowcem występującym w krajach Ameryki Łacińskiej są rudy cynku i ołowiu (głównie w Argentynie, Brazylii, Chile i Meksyku). Ponadto w regionie tym znajdują się także złoża srebra i złota, cyny, diamentów przemysłowych, a także kamieni szlachetnych i półszlachetnych (zwłaszcza w Argentynie, Brazylii, Chile i Kolumbii; w ostatnim z tych państw wydobywa się najwięcej na świecie szmaragdów)²¹³.

Ameryka Łacińska jest atrakcyjna pod względem gospodarczym i inwestycyjnym również ze względu na istniejące w regionie zapotrzebowanie na tworzenie i modernizację infrastruktury, między innymi w zakresie dróg lądowych, wodnych i powietrznych²¹⁴. Duże możliwości inwestycyjne wiążą się także z przemysłem wydobywczym, w którym to zakresie Polska może stać się dostawcą produktów i usług. W tym kontekście warto wspomnieć o komplementarności gospodarek polskiej i państw latynoamerykańskich, co stwarza możliwości zwiększenia obrotów handlowych oraz uzyskania przez Polskę korzystniejszej struktury wymiany (poprzez zniwelowanie ujemnego salda bilansu handlowego). Polska ma szansę zaistnieć na rynkach krajów Ameryki Łacińskiej między innymi poprzez konkurowanie i oferowanie produktów w sektorach, w których wykorzystuje się średnio zaawansowane technologie, takich jak elektromaszynowy, metalurgiczny i chemiczny, a także w przypadku niektórych gałęzi przemysłu rolno-spożywczego (zwłaszcza produktów przetworzonych wysokiej jakości)²¹⁵. Do sektorów, w których istnieją największe perspektywy współpracy handlowej i inwestycyjnej z państwami Ameryki Łacińskiej, należą ponadto: przemysł obronny, energetyczny i paliwowy, spożywczy, budownictwo oraz tzw. zielone technologie²¹⁶.

W drugiej dekadzie XXI wieku zwiększył się polski eksport do Ameryki Łacińskiej i można zakładać, że w perspektywie średniookresowej utrzyma się wysokie tempo jego wzrostu. Zgodnie z prognozami analityków HSBC i Oxford Economics, w latach 2016–2020 polski eksport wzrośnie łącznie

213 J. GNIADK, K. WASYLEWSKA: *Kraje Ameryki Łacińskiej...*, s. 24–25.

214 Warto wspomnieć, że w krajach Ameryki Łacińskiej transport lotniczy jest bardzo dobrze rozwinięty. Specyficzne ukształtowanie terenu (duże różnice wysokościowe, wyżyny i pasma górskie) powoduje, że trudniej budować trasy kolejowe czy drogowe. Liczba lotnisk w poszczególnych krajach jest imponująca. Najwięcej jest ich w Brazylii (4000), następnie w Meksyku (1744), Argentynie (1130) i Kolumbii (992). Dla porównania w Polsce jest 125 lotnisk. Zob. *ibidem*, s. 31.

215 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 61–71.

216 *Minister Sikorski z wizytą w Brazylii, depesza PAP 25.11.2012*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/minister_sikorski_z_wizyta_w_brazylia_depesza_pap_25_11_2012 [dostęp: 23.11.2016].

o 55%²¹⁷. W 2013 roku polski eksport do Ameryki Łacińskiej wzrósł o 18% w stosunku do roku poprzedniego. Zgodnie z danymi GUS, wartość wymiany handlowej Polski z regionem wyniosła 6,1 mld USD (z czego 2,3 mld USD stanowił polski eksport, a 3,8 mld USD import z krajów Ameryki Łacińskiej). Dla porównania, wartość eksportu tylko do trzech krajów latynoamerykańskich (Brazylia, Argentyny i Meksyku) w przypadku Niemiec wynosiła 26 mld USD, a w przypadku Francji – 9 mld USD²¹⁸.

W 2014 roku nastąpił dynamiczny wzrost obrotów handlowych Polski z regionem Ameryki Łacińskiej, których wartość wyniosła 6,7 mld USD (wzrost o ponad 8% w stosunku do roku poprzedniego²¹⁹, z czego eksport w 2014 roku wyniósł 2,4 mld USD, a import – 4,3 mld USD). Podkreślano wówczas, że polscy przedsiębiorcy postrzegają rynki latynoamerykańskie jako potencjalne miejsce sprzedaży usług i towarów. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w 2015 roku, kiedy dynamika dwustronnych obrotów handlowych ponownie się zwiększyła. Wpływ na to mogły mieć między innymi decyzje krajów Ameryki Łacińskiej dotyczące znoszenia barier pozataryfowych w handlu z Polską²²⁰. Jak wynikało z danych GUS, w 2015 roku wielkość polskiego eksportu do krajów regionu wyniosła 2,7 mld USD, zaś wielkość importu spadła do poziomu 4,2 mld USD. W sumie wartość obrotów handlowych (6,9 mld USD) była większa niż w roku poprzednim. W 2016 roku natomiast zmniejszyła się wartość zarówno importu, jak i eksportu. Eksport z Polski do krajów Ameryki Łacińskiej wyniósł niecałe 2,0 mld USD, zaś import – 3,7 mld USD²²¹. Wartość dwustronnych obrotów handlowych w 2016 roku to zatem 5,7 mld USD.

Głównymi odbiorcami polskiego eksportu w Ameryce Łacińskiej w 2016 roku były kraje takie, jak: Meksyk (531,1 mln USD), Brazylia (363,3 mln USD), Kolumbia (98,4 mln USD – najwyższa wartość od lat 90. XX wieku), Chile (95,7 mln USD) i Argentyna (79,2 mln USD)²²². W przypadku wszystkich kluczowych partnerów w regionie latynoamerykańskim w 2016 roku Polska odnotowała ujemne saldo handlowe. Najniższa wartość niekorzystnego dla Polski bilansu dotyczyła Wenezueli (–1,9 mln USD) oraz Meksyku (–5,3 mln USD), a najwyższa – Argentyny (–645,9 mln USD) i Brazylii (–545,3 mln USD). Główne towary eksportowane przez Polskę w ostatnich latach do państw Ameryki Łacińskiej to, oprócz statków (głównie do remontu), urządzenia elektryczne

217 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 24.

218 *Ibidem*, s. 25.

219 *Ibidem*.

220 *Podsekretarz Stanu Robert Grey o priorytetach Polski...*

221 *Obroty handlu zagranicznego według krajów i kontynentów*. Główny Urząd Statystyczny. <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/handel-zagraniczny/> [dostęp: 25.11.2016].

222 Wartości podano w mln USD.

i elektroniczne, maszyny i urządzenia mechaniczne, pojazdy samochodowe, paliwa i oleje mineralne oraz nawozy. Importowaliśmy z kolei również statki (głównie do remontu), a także komponenty paszowe (głównie makuchy sojowe), owoce i orzechy, rudy metali oraz samoloty²²³.

Wartość polskich inwestycji bezpośrednich w krajach Ameryki Łacińskiej na koniec 2014 roku wyniosła ogółem 103,5 mln USD (w tym 65,4 mln USD w Ameryce Środkowej, 38,1 mln USD w Ameryce Południowej). Warto przypomnieć, że największą polską inwestycją w regionie (a także na świecie) jest kopalnia miedzi KGHM w Sierra Gorda w Chile, o wartości 4,2 mld USD²²⁴.

3.3.3. Płaszczyzna kulturalna

Realizacja dyplomacji kulturalnej RP leży w kompetencjach Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski, które współpracuje w tym zakresie z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego (odpowiedzialnym za promocję kultury za granicą) oraz Ministerstwem Sportu i Turystyki (promującym kierunki i współpracę w zakresie turystyki), a także polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi.

W ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku jednym z głównych celów polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej była normalizacja stosunków prawno-traktatowych. Jeszcze w 1989 roku podpisano umowę o współpracy kulturalno-naukowej z Urugwajem, następnie w 1991 roku z Brazylią i w 1995 roku z Chile. Większość porozumień zawartych w tej dziedzinie przed 1989 rokiem odnowiono, a w przypadku niektórych państw podpisano programy wykonawcze (na przykład z Argentyną 22 października 1993 roku). Jedynie z Kubą umowa bilateralna wygasła w 1997 roku.

W większości państw latynoamerykańskich, z którymi Polska odnowiła stosunki dyplomatyczne po 1989 roku, realizowano inicjatywy kulturalne, takie jak wystawy, koncerty, przeglądy polskich filmów, targi książki, festiwale muzyczne i teatralne, Dni Kultury Polskiej oraz występy chórów i zespołów folklorystycznych²²⁵. Wydarzenia te były organizowane przez polskie placówki dyplomatyczne i konsularne we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także z organizacjami polonijnymi działającymi w kilku krajach regionu (zwłaszcza w Brazylii i Argentynie). Organizowano też obchody ważnych wydarzeń i rocznic, między innymi Roku Chopinowskiego czy rocznic śmierci cenionego w krajach Ameryki Łacińskiej polskiego pianisty i kompozytora Ignacego Jana Paderewskiego. W 2002 roku

223 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

224 Ibidem.

225 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 259.

natomiast powołane zostało Polsko-Urugwajskie Stowarzyszenie Kulturalne i Argentyńsko-Polskie Towarzystwo Kulturalne²²⁶. W związku z przystąpieniem Polski do UE kontakty dwustronne na płaszczyźnie kulturalnej uległy intensyfikacji. Od 2004 roku placówki RP w państwach Ameryki Łacińskiej, w ramach prezentacji państw członkowskich UE, regularnie uczestniczyły w realizacji przedsięwzięć promujących polski dorobek kulturalny i naukowy²²⁷.

Wzmocnienie polskiej dyplomacji kulturalnej w krajach regionu korzystnie wpłynęłoby na intensyfikację stosunków polsko-latynoamerykańskich. Współpraca w tym obszarze stanowi ważny komponent realizacji interesów kraju i sprzyja urzeczywistnianiu celów polityki zagranicznej Polski także na innych płaszczyznach, w tym politycznej i gospodarczej. Mimo że z większością państw latynoamerykańskich Polska podpisała umowy dwustronne o współpracy kulturalnej, to należy zaznaczyć, że jedynie w czterech polskich ambasadach (w Argentynie, Brazylii, Meksyku i na Kubie) istnieją specjalnie wydzielone stanowiska do spraw współpracy w dziedzinie kultury²²⁸. W pozostałych placówkach dyplomatycznych w Ameryce Łacińskiej za sprawy kulturalne i naukowe odpowiadają bezpośrednio ambasadorzy, jednakże ze względu zarówno na braki personalne (czego przejawem jest wspomniane łączenie stanowisk), jak i na priorytetowość innych zadań znajdują się one na dalszym planie.

Istotne znaczenie w kształtowaniu i intensyfikacji polsko-latynoamerykańskich kontaktów kulturalnych (jak również na innych płaszczyznach) po 1989 roku miała działalność Polonii. Środowiska polonijne w Ameryce Łacińskiej przyczyniły się między innymi do utworzenia w latach 90. XX wieku dwustronnych izb handlowych (w przypadku Brazylii, Argentyny, Chile, Ekwadoru, Paragwaju, Meksyku, Peru i Urugwaju)²²⁹.

Trudno podać dokładną liczebność Polonii w krajach latynoamerykańskich po 1989 roku, zwłaszcza że dane z różnych źródeł są rozbieżne. Szacuje się, że w Ameryce Południowej żyje około 2,5 mln osób polskiego pochodzenia. Największą grupę wśród nich stanowią emigranci osiedli w Brazylii (od około 800 tys. do 1,5 mln osób), która stanowi trzecie pod względem liczebności, po USA i Niemczech, skupisko polskiej emigracji na świecie, oraz w Argentynie (około 300–500 tys. osób). Następne miejsca pod tym względem zajmują Wenezuela (do 4 tys. osób) i Meksyk (do 3 tys. osób)²³⁰. Ludność polskiego pochodzenia

226 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 343–344.

227 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 14.

228 M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka...*, s. 78.

229 Zob. A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 75–76.

230 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 16.

zamieszkuje także Urugwaj, Paragwaj, Chile, Peru i Ekwador. W krajach regionu latynoamerykańskiego, zwłaszcza tych, do których podczas masowej emigracji na przełomie XIX i XX wieku Polacy przybywali najczęściej, to jest w Brazylii i Argentynie, działają organizacje i stowarzyszenia polonijne, grupy folklorystyczne oraz wydawane są polskie czasopisma i działają polskie biblioteki. Okazją do spotkań są również kongresy Polonii²³¹. Trzeba jednak zaznaczyć, że znajomość języka polskiego wśród potomków polskich emigrantów w Ameryce Łacińskiej zanika. Przeciwdziałaniu temu zjawisku, a także krzewieniu polskości służyć mają organizowane w ośrodkach akademickich kursy języka polskiego.

Wciąż jednak istnieje zainteresowanie organizacji polonijnych współpracą z przedstawicielami polskich władz na rzecz intensyfikacji relacji polsko-latynoamerykańskich, z czego warto by skorzystać. Zacieśnienie kontaktów ze środowiskami potomków polskich emigrantów w krajach Ameryki Łacińskiej, a także współpraca w obszarze kultury mogą przyczynić się do rozwoju kontaktów dwustronnych również na innych płaszczyznach. Intensyfikacja stosunków kulturalnych sprzyja pogłębianiu wzajemnego poznawania się państw i narodów,

231 Kongresy Polonii w Ameryce Łacińskiej odbywają się cyklicznie od 1993 roku. Pierwszy kongres został zorganizowany przez środowiska polonijne z Argentyny i odbył się w Buenos Aires oraz Punta Del Este, w Urugwaju (kolejne organizowane były głównie z inicjatywy organizacji polonijnych w Brazylii – BRASPOL i POLBRAS). Wówczas po raz pierwszy doszło do spotkania przedstawicieli Polonii z ośmiu krajów Ameryki Łacińskiej: Argentyny, Brazylii, Urugwaju, Chile, Paragwaju, Peru, Ekwadoru i Wenezueli. Na spotkaniu obecni byli także przedstawiciele polskich i latynoamerykańskich władz państwowych różnego szczebla oraz instytucji akademickich. Podczas kongresu w 1993 roku obradowano w ośmiu komisjach: duszpasterskiej, prawnej, ekonomicznej, oświatowo-kulturowej, organizacyjno-historycznej, kombatanckiej, harcerskiej oraz opieki społecznej. Komisje przedłożyły na forum plenarnym swoje propozycje projektów rezolucji dotyczących różnych istotnych kwestii, jak na przykład: przyznania paszportu polskiego osobom urodzonym w Polsce oraz pozostających w małżeństwie z obywatelem polskim i potomkom z takich małżeństw, ułatwień między państwowych kontaktów handlowych, wymiany młodzieży czy organizacji dwustronnych wyjazdów i kolonii dla szkół. Przedstawiono propozycje dotyczące edukacji, w tym kwestii stworzenia możliwości nauczania języka polskiego w Brazylii. Wskazywano także na różne rozwiązania w zakresie działań na rzecz pielęgnowania polskiej kultury. Najważniejszą decyzją kongresu było powołanie w 1993 roku CABIPAL (hiszp. Confederación de Cámaras Bilaterales Polacas de América Latina) – Konfederacji Dwustronnych Izb Handlowych Polsko-Latynoamerykańskich oraz USOPAL (port. União das Sociedades e Organizações Polônicas em América Latina) – Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich w Ameryce Łacińskiej (istniała do 2016 roku), która w sposób sformalizowany reprezentowała ogół latynoamerykańskiej Polonii. CABIPAL natomiast koordynuje współpracę krajowych izb handlowych, a także podejmuje działania na rzecz promocji współpracy gospodarczej i handlowej pomiędzy Polską a państwami Ameryki Łacińskiej. W skład CABIPAL weszły powstałe w latach 80. i 90. XX wieku polsko-latynoamerykańskie izby handlowe. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch Polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989–2000*. Warszawa 2005, s. 227–233.

co w relacjach Polski z regionem latynoamerykańskim jest szczególnie istotne. Korzystnie wpłynęłoby to także na promocję naszego kraju w Ameryce Łacińskiej.

Warto ponadto wspomnieć o działalności organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji) w Polsce, których aktywność wpisuje się w dyplomację kulturalną naszego kraju i sprzyja nie tylko rozpowszechnianiu kultury latynoamerykańskiej, ale także intensyfikacji dwustronnych relacji na gruncie współpracy kulturalnej i naukowej. Do najważniejszych organizacji, które aktywnie uczestniczą w budowaniu relacji polsko-latynoamerykańskich, należą: Moja Dominikana²³², Terra Brasilis²³³, Macunaima. Fundacja Kultury Brazylijskiej²³⁴. Od wielu lat współpracują one z MSZ RP oraz latynoamerykańskimi placówkami dyplomatycznymi w Polsce, a także są inicjatorem wielu różnych przedsięwzięć związanych z Ameryką Łacińską, realizowanych w Unii Europejskiej i jej poszczególnych państwach (na przykład we Francji, w Niemczech, Hiszpanii).

Jedną z form promocji Polski w krajach Ameryki Łacińskiej jest współpraca miast partnerskich, takich jak: Warszawa – Rio de Janeiro (Brazylia), Kraków – La Serena (Chile), Kraków – Quito (Ekwador), Kraków – Guadalajara (Meksyk), Kraków – Kurytyba (Brazylia), Wrocław – Guadalajara (Meksyk), Elbląg – Coquimbo (Chile) Wieliczka – Andacollo (Chile), Bielsko-Biała – Rancagua (Chile), Częstochowa – Zapopan (Meksyk), Jelenia Góra – Tequila (Meksyk), Katowice – Arequipa (Peru)²³⁵.

Warto podjąć działania na rzecz uzupełnienia bazy traktatowej o umowy dotyczące współdziałania w zakresie turystyki. Polska jedynie z trzema krajami regionu latynoamerykańskiego podpisała umowy w tej dziedzinie: z Meksykiem (2004), Peru (2008) i Panamą (2016). W przypadku umowy z Peru dodatkowo uwzględniono zachęcanie towarzystw lotniczych do ścisłej współpracy w zakresie połączeń lotniczych.

232 Fundacja „Moja Domikana” prowadzi działalność, której celem jest zbliżenie społeczeństw Polski i Dominikany. Pomoc, jakiej fundacja udziela, kierowana jest do dzieci i młodzieży na Dominikanie. Realizując różnego rodzaju projekty, takie jak: „Szkoła pod Palmami”, „Serdeczna Adopcja”, „Halo! Tu ekologia” czy „Medycy na Karaibach”, fundacja uczy polską młodzież szacunku do odmiennej kultury.

233 Istniejąca od 2011 roku Fundacja Kultury Brazylijskiej „Terra Brasilis” propaguje wiedzę nie tylko na temat kultury brazylijskiej, ale też z zakresu zagadnień społecznych, politycznych i gospodarczych. Fundacja organizuje wydarzenia i wykłady poświęcone Brazylii. Ponadto w 2016 roku wydała książkę *Brazylia – kraj przyszłości?*, pod redakcją Janiny Petelczyc i Marka Cichego, będących członkami fundacji.

234 Misją Fundacji Kultury Brazylijskiej „Macunaima” jest przybliżenie Polakom historii Brazylii, a także kultury tego kraju oraz szeroko rozumianych zagadnień społecznych. Fundacja co roku organizuje Festiwal Brazylijski „Bom Dia Brasil” w Warszawie.

235 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 15.

3.3.4. Płaszczyzna naukowa

Podstawą prawną relacji naukowych między Polską a krajami Ameryki Łacińskiej są dwustronne umowy o współpracy kulturalno-naukowej oraz porozumienia o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, zawarte z większością państw tego regionu (w tym z Argentyną, Brazylią, Chile, Kolumbią, Kostaryką, Meksykiem, Panamą, Peru, Paragwajem, Urugwajem i Wenezuelą). Nietypowo przedstawia się porozumienie zawarte z Kubą – umowa między Rządem PRL a Rewolucyjnym Rządem Republiki Kuby o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, z kwietnia 1969 roku, gdyż jest ono powiązane ideologicznie z ustrojem socjalistycznym. Mimo że aktualnie dokument ten nie znajduje w pełni zastosowania, to nadal obowiązuje, przy jednoczesnym braku innych regulacji prawnych w tym zakresie pomiędzy państwami. Podpisana z kolei 17 czerwca 1987 roku umowa między Rządem PRL a Rządem Republiki Kuby o współpracy kulturalnej, oświatowej i naukowej wygasa z dniem wejścia w życie Konstytucji RP z 1997 roku²³⁶.

Na uwagę zasługują porozumienia podpisane z Paragwajem (umowa między Rządem RP a Rządem Republiki Paragwaju o współpracy w dziedzinie kultury, edukacji i nauki, z 2006 roku) i Urugwajem (zgodnie z art. 11 umowy między Rządem PRL a Rządem Wschodniej Republiki Urugwaju o współpracy kulturalnej, naukowej i oświatowej z 1989 roku, mając na względzie właściwe wykonywanie deklarowanych w niej kwestii, w 2005 roku podpisano program wykonawczy do tej umowy na lata 2005–2008). Choć kraje te nie stanowią priorytetowych kierunków w latynoamerykańskiej polityce Polski, to zawarte umowy bilateralne są kompleksowe i rozbudowane. Umowa z 2006 roku z Paragwajem reguluje między innymi takie kwestie, jak: wymiana osób, organizacja imprez sportowych, współpraca w zakresie mediów, kina i literatury. Utworzono także na jej podstawie Komisję Mieszaną, której zadaniem było opracowywanie i czuwanie nad przestrzeganiem ustalonych planów realizacyjnych. Z kolei w programie wykonawczym przyjętym przez Polskę i Urugwaj wskazano zasadnicze obszary współpracy obu państw, wśród których znalazły się: kultura, działalność naukowa, nowe technologie, innowacja, edukacja i szkolnictwo wyższe, architektura, filozofia, zdrowie i sport. Wymienione zostały także konkretne imprezy (wystawy, festiwale, targi), w których strony zadeklarowały swój udział²³⁷.

W ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku w zakresie polsko-latynoamerykańskiej współpracy naukowej udało się wiele

236 M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej...*, s. 88.

237 Ibidem, s. 88–89.

osiągnąć. Wiele polskich uczelni podpisało umowy o współpracy ze szkołami wyższymi i uniwersytetami państw Ameryki Łacińskiej. Najlepszym przykładem jest tutaj Uniwersytet Warszawski i Uniwersytet Jagielloński. Warto wspomnieć także o prowadzonych przez naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego badaniach archeologicznych i etnograficznych w Peru, Ekwadorze i Boliwii oraz dokonaniach polskich astronomów pracujących w chilijskim obserwatorium Las Campanas. Najważniejszym wydarzeniem naukowym w stosunkach Polski z Ameryką Łacińską na początku XXI wieku był zorganizowany w 2000 roku przez Uniwersytet Warszawski 50. Międzynarodowy Kongres Amerykanistów, z udziałem ponad 1800 przedstawicieli środowisk eksperckich i akademickich oraz, w przypadku Polski, przedstawicieli władz i MSZ. Około 900 uczestników przybyło z krajów Ameryki Łacińskiej, przede wszystkim z Meksyku, Brazylii i Argentyny²³⁸.

Istotnym elementem służącym pogłębianiu współpracy naukowej między Polską a państwami Ameryki Łacińskiej był rozwój kontaktów między instytucjami badawczymi i uczelniami wyższymi, w tym także poprzez wymianę stypendialną. Uniwersytet Warszawski współpracował z ponad 20 uniwersytetami z Ameryki Łacińskiej, między innymi z Argentyny, Brazylii, Chile, Ekwadoru, Meksyku, Peru i Wenezueli. Również na Uniwersytecie Śląskim znajdowali się studenci z Brazylii, w ramach programu polskiego MSZ umożliwiającego potomkom polskich imigrantów z Ameryki Łacińskiej pobieranie nauki w Polsce. Na przełomie 2015 i 2016 roku w Polsce studiowało 259 studentów z całej Ameryki Łacińskiej. Największa liczba słuchaczy pochodziła z Brazylii (82), następnie z Meksyku (45) i z Kolumbii (34)²³⁹. Na tle innych krajów europejskich, w których uczą się studenci z tego regionu, a także liczebności studentów zagranicznych pochodzących z innych państw w Polsce, nie jest to jednak duża liczba²⁴⁰.

238 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 258.

239 Wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, „Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation”, podczas konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

240 Według danych Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”, w 2016 roku w Polsce studiowało 57 119 studentów zagranicznych ze 157 krajów, z czego najwięcej (30 589), jak podaje GUS, pochodziło z Ukrainy i stanowili oni ponad 53% ogółu studentów zagranicznych. Kolejną pod względem liczebności grupę studentów zagranicznych w Polsce stanowili Białorusini (4615), następnie Norwegowie (1581), Hiszpanie (1407) i Szwedzi (1291). Zob. *Już ponad 57 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce*. Forum Akademickie. <https://forumakademickie.pl/aktualnosci/2016/4/11/3489/juz-ponad57-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce/> [dostęp: 18.12.2016].

W drugiej dekadzie XXI wieku obserwuje się intensyfikację kontaktów Polski z Hawaną w dziedzinie współpracy naukowej. Miały miejsce dwie wizyty władz Uniwersytetu Warszawskiego (UW) na Uniwersytecie Hawańskim (UH) – prorektora UW Tadeusza Tomaszewskiego w maju 2014 roku (łącznie z wizytą na Universidad del Oriente w Santiago de Cuba, gdzie podpisano list intencyjny) oraz rektora UW Marcina Pałysa we wrześniu 2016 roku. Efektem odbytych podczas podróży spotkań było określenie projektów współpracy, w tym między innymi stworzenie interdyscyplinarnego zespołu eksperckiego z obu uczelni czy stworzenie katedry nauczania języka polskiego na UH – początkowo w formie kursu językowego z możliwością przekształcenia, w zależności od popularności wśród słuchaczy, w pełnowymiarowe studia (brane jest pod uwagę, że chętnych do nauki języka polskiego będzie na Kubie coraz więcej, ze względu na ciągłe zwiększanie się liczby polskich turystów w tym państwie oraz rosnące zainteresowanie polskich przedsiębiorców rynkiem kubańskim). Przewiduje się także realizację projektu pobytu studyjnego dwóch badaczy z Kuby na UW.

W najbliższym czasie w ramach polsko-kubańskiej współpracy naukowej planowana jest realizacja kilku inicjatyw. Jedną z nich jest podpisanie umowy Erasmus UW–UH, co umożliwi między innymi ubieganie się przez zainteresowanych Kubańczyków o stypendia pobytowe na UW, a także realizację wspólnych projektów naukowych i dydaktycznych, w tym planowanych wizyt polskich naukowców na zaproszenie Katedry Jeana Monneta UH z wykładami na temat polskiej drogi do integracji z Unią Europejską i doświadczeń okresu transformacji gospodarczej²⁴¹.

W drugiej dekadzie XXI wieku intensyfikowana była także współpraca naukowa Polski z Argentyną. W sierpniu 2016 roku w Buenos Aires przedstawiciele Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) oraz instytucji argentyńskich Consejo Interuniversitario Nacional i Consejo de Rectores de Universidades Privadas podpisali umowę o współpracy naukowej. Porozumienie ma być podstawą do prowadzenia wspólnych polsko-argentyńskich projektów naukowych oraz wymiany akademickiej²⁴².

Symbolem dobrze rozwijającej się współpracy naukowej pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi ośrodkami naukowymi są doktoraty *honoris causa*, które wręczano polskim badaczom w Ameryce Łacińskiej, jak również wybitnym latynoamerykanistom w Polsce. Przykładowo doktoraty *honoris causa* Uniwersytetu

241 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę dot. możliwości współpracy między Uniwersytetem Warszawskim (UW) a Uniwersytetem Hawańskim (UH), z 10–11 listopada 2016 roku.

242 *Polsko-argentyńskie kontakty*. Uniwersytet Warszawski. <http://www.uw.edu.pl/polsko-argentyńskie-kontakty/> [dostęp: 27.10.2016].

Warszawskiego otrzymali Raúl Prebisch z Uniwersytetu w Buenos Aires oraz Horacio Cerutti-Guldberg z Narodowego Uniwersytetu Autonomicznego Meksyku. Z kolei doktoraty *honoris causa* uniwersytetów latynoamerykańskich otrzymali: Mirosława Czerny (Narodowy Uniwersytet w San Agustín w Arequipa w Peru oraz Uniwersytet Manizales w Bogocie w Kolumbii), Jerzy Makowski (Narodowy Uniwersytet Autonomiczny w Toluca w Meksyku), Andrzej Dembiczy (Narodowy Uniwersytet Autonomiczny w Toluca w Meksyku).

Rolę głównego ośrodka naukowego w Polsce prowadzącego badania nad Ameryką Łacińską, a także zajmującego się stosunkami naszego kraju z państwami tego regionu, przez wiele lat pełniło Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW). CESLA rozpoczęła swoją działalność w 1988 roku, z inicjatywy wybitnego badacza tematyki latynoamerykańskiej, Andrzeja Dembiczy z Uniwersytetu Warszawskiego. Jednym z projektów CESLA prowadzonych od 1992 roku był program międzynarodowy „Dialog międzyregionalny Europa Środkowo-Wschodnia – Ameryka Łacińska”, realizowany we współdziałaniu z kilkunastoma ośrodkami uniwersyteckimi w Europie i Ameryce Łacińskiej, pod patronatem Polskiego Komitetu ds. UNESCO²⁴³. W 1994 roku Centrum zorganizowało, wraz z MSZ, pierwszą z serii konferencji poświęconych relacjom Polski z państwami Ameryki Łacińskiej²⁴⁴. Ośrodek od początku swego istnienia realizował misję propagowania wiedzy z zakresu latynoamerykanistyki w Polsce, a także relacji bilateralnych naszego kraju z państwami tego regionu oraz biregionalnych (Europa Środkowa i Wschodnia – Ameryka Łacińska, a później także UE – Ameryka Łacińska). Z inicjatywy CESLA zorganizowano kilkadziesiąt międzynarodowych konferencji naukowych poświęconych tej tematyce, a także spotkań studyjnych oraz wykładów przedstawicieli środowisk naukowych z Ameryki Łacińskiej w Polsce i polskich w krajach latynoamerykańskich. Centrum współpracowało w ramach swojej działalności z Kancelarią Prezydenta RP, Ministerstwami: Spraw Zagranicznych, Gospodarki, Edukacji Narodowej, Krajową Izbą Gospodarczą i wieloma innymi instytucjami państwowymi, organizacjami pozarządowymi i ośrodkami naukowymi w Polsce i za granicą²⁴⁵. Z dniem 30 września 2017 roku, decyzją władz Uniwersytetu Warszawskiego, Centrum Studiów Latynoamerykańskich zostało zlikwidowane.

Intensyfikacja kontaktów naukowych do połowy drugiej dekady XXI wieku między Polską a państwami Ameryki Łacińskiej następowała także przez

243 Program realizowano w latach 1995–2001.

244 A. DEMBICZY: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 5–6.

245 Zob. Centrum Studiów Latynoamerykańskich UW. <http://www.cesla.uw.edu.pl/cesla/> [dostęp: 27.10.2016].

współpracę na forach wielostronnych. Dzięki członkostwu naszego kraju w Unii Europejskiej Polska mogła włączyć się w realizowany przez tę organizację projekt „Alfa Puentes”, który mieści się w idei szerzenia procesu bolońskiego oraz promocji Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego w kontekście globalnym²⁴⁶. Koncepcja ta jest jednym z głównych obszarów aktywności Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów (ang. European Universities Association, EUA)²⁴⁷. Celem projektu jest zacieśnianie współpracy między stowarzyszeniami uniwersyteckimi UE i Ameryki Łacińskiej, a także pomoc europejskich partnerów w modernizacji i koordynacji systemów szkolnictwa wyższego w krajach Ameryki Środkowej i Południowej. Wspólne inicjatywy edukacyjne mają służyć zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia, usprawnieniu uznawalności dyplomów i kwalifikacji, a także stworzeniu systemu kwalifikacji zawodowych i zwiększeniu mobilności akademickiej. Pierwsze spotkanie z europejskimi partnerami projektu odbyło się w styczniu 2011 roku w Brukseli. Kolejne, tym razem również z partnerami z Ameryki Łacińskiej, miało miejsce w kwietniu tego samego roku. W maju 2011 roku zaś zorganizowano spotkanie inauguracyjne w Bogocie (Kolumbia), w którym wzięli udział przedstawiciele 23 stowarzyszeń. Delegatem Uniwersytetu Śląskiego oraz KRASP był dziekan Wydziału Filologicznego US Rafał Molencki²⁴⁸.

W ramach inicjatywy „Alfa Puentes” zorganizowano wiele konferencji naukowych o zasięgu międzynarodowym poświęconych problematyce projektu. W jednej z nich, która odbyła się w São Paulo (Brazylia) w 2012 roku, „Innovative Strategies for Higher Education in Latin America and Europe: International Collaboration and Regional Development”, wziął udział przewodniczący KRASP, rektor Uniwersytetu Śląskiego Wiesław Banyś. W 2013 roku zorganizowano dwie konferencje, w Mendocino (Argentyna) i Montevideo (Urugwaj), podczas których KRASP reprezentował Rafał Molencki i wygłosił na każdej z nich referat. Konferencja w Urugwaju stanowiła jednocześnie podsumowanie dotychczasowych działań prowadzonych w ramach tego projektu w krajach Mercosuru, obejmującego wówczas Argentynę, Brazylię, Paragwaj i Urugwaj (jeszcze przed przystąpieniem Wenezueli do tej organizacji).

---

246 *Alfa Puentes*. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich. http://www.krasp.org.pl/pl/projekty_eua_alfa/alfa_puentes [dostęp: 19.09.2016].

247 Organizacja powstała w 2001 roku, skupiająca uczelnie wyższe z Europy, w celu ujednoczenia procesu kształcenia studentów oraz prowadzenia badań w ramach szerszej inicjatywy unijnej – procesu bolońskiego.

248 *Dr hab. Rafał Molencki na spotkaniu ALFA-PUENTES w Kolumbii*. Uniwersytet Śląski w Katowicach. <http://www.us.edu.pl/dr-hab-rafal-molencki-na-spotkaniu-alfa-puentes-w-kolumbii> [dostęp: 19.09.2016].

Możliwości oraz instrumenty zacieśnienia współpracy bilateralnej i wielostronnej, a także agenda wspólnych działań w obszarze internacjonalizacji nauki i szkolnictwa wyższego UE–CELAC, były przedmiotem rozmów podczas odbywającego się w listopadzie 2016 roku II Szczytu Przewodniczących Konferencji Rektorów Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby (hiszp. II Cumbre de Presidentes de Consejos de Rectores de la Unión Europea – América Latina y el Caribe) w Meksyku. Stanowisko polskich uczelni oraz stanowisko EUA w sprawie strategicznej współpracy z uczelniami latynoamerykańskimi zostało przedstawione w imieniu przewodniczącego KRASP przez ekonomistkę i dyrektorkę CESLA UW (w latach 2012–2016) Joannę Gocłowską-Bolek²⁴⁹. Możliwości współpracy z Polską spotkały się z dużym zainteresowaniem ze strony przewodniczących konferencji rektorów krajów latynoamerykańskich. Zostały także pozytywnie skomentowane przez przedstawicieli tych państw, z którymi KRASP podejmowała już współpracę, między innymi z Hiszpanią, Niemcami, Argentyną i Chile. Rekomendacje oraz dalsze działania w kierunku stworzenia wspólnej przestrzeni edukacji wyższej między UE a regionem latynoamerykańskim zostały wskazane w przyjętym podczas II Szczytu dokumencie, tzw. porozumieniu z Meksykiem²⁵⁰.

W 2013 roku rząd brazylijski zainicjował program „Ciência sem Fronteiras” (Nauka bez granic), mający na celu promowanie i poprawę współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego w Europie i Brazylii dzięki zapewnieniu możliwości w zakresie mobilności studentów, doktorantów i naukowców prowadzących badania, zwłaszcza w dziedzinie technologii, inżynierii, matematyki, informatyki i medycyny. W 2013 roku przewodniczący KRASP, rektor Uniwersytetu Śląskiego Wiesław Banyś, wziął udział w spotkaniu dotyczącym uczestnictwa polskich uczelni w tym projekcie²⁵¹. Polska przystąpiła do brazylijskiego programu stypendialnego w październiku 2013 roku²⁵². Jak zauważył

249 Gocłowska-Bolek w kilku swoich wystąpieniach przedstawiła między innymi: funkcjonowanie polskiego szkolnictwa wyższego, działalność KRASP, możliwości międzynarodowej współpracy akademickiej czy program promocji polskich uczelni w ramach inicjatywy UW „Rok Nauki Polskiej za Granicą 2018”.

250 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na Notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES w listopadzie 2016 roku.

251 Spotkanie odbyło się w Uniwersytecie Warszawskim i uczestniczyli w nim między innymi: rektor UW Marcin Pałys, ambasador Brazylii w Polsce Jorge Geraldo Kadri, sekretarz ambasady Brazylii Giulliano Ventura, dyrektor Centrum Studiów Latynoamerykańskich UW Joanna Gocłowska-Bolek, dyrektor Departamentu Strategii MNiSW Mateusz Gaczyński oraz Jowita Mikołajczyk z Departamentu Ameryki MSZ.

252 W ramach porozumienia KRASP z Krajową Radą Rozwoju Naukowego i Technologicznego (CNPq) Federacyjnej Republiki Brazylii przewiduje się, oprócz wymian pracowników naukowych, doktorantów i studentów, wspólne finansowanie projektów

Wiesław Banyś, podpisane porozumienie pomoże w rozpropagowaniu informacji na temat polskich uczelni wśród brazylijskich studentów i w przyjęciu ich w naszym kraju²⁵³.

Innym projektem nastawionym na wzmacnianie współpracy Polski z krajami Ameryki Łacińskiej w dziedzinie nauki i kultury był realizowany pod patronatem i przy wsparciu MSZ program stypendialny dla studentów polskiego pochodzenia „Nostra Polonia”, którego inicjatorem była Fundacja „Dzieło Nowego Tysiąclecia”²⁵⁴. Program jest skierowany do zaangażowanych społecznie potomków polskich emigrantów w krajach latynoamerykańskich, którzy włączają się w budowę elity intelektualnej w ubogich społecznościach polonijnych, poprzez dzielenie się swoją wiedzą i doświadczeniem zdobytym podczas studiów i pobytu w Polsce. Celem programu jest pomoc w redukowaniu zjawiska tzw. międzypokoleniowego dziedziczenia ubóstwa, jak również doprowadzenie do rozkwitu i szerzenia polskości w miejscach, w których zanikła, a gdzie istnieje jednocześnie potrzeba i chęć jej odbudowania. Przyjazd i nauka w naszym kraju ma także przyczynić się do wzrostu wśród szerszych grup Polonii w Ameryce Łacińskiej świadomości swoich korzeni²⁵⁵.

Ameryka Łacińska jest interesującym kierunkiem dla polskich badaczy zwłaszcza pod względem archeologicznym (na przykład Andyjska Misja Archeologiczna), a także botanicznym, badań nad fauną i florą czy speleologicznym. Na Wyspie Króla Jerzego na Antarktydzie funkcjonuje od lat 70. XX wieku stacja badawcza PAN współpracująca ze stacjami latynoamerykańskimi²⁵⁶. Współpracę z krajami Ameryki Łacińskiej rozwijają polskie ośrodki naukowo-badawcze w zakresie wielu różnych dziedzin, między innymi rolnictwa (w tym fitochemii), hodowli tytoniu, konkurencyjności polskiego rolnictwa w świetle ekspansji rolnictwa krajów Ameryki Łacińskiej, gospodarki wodnej, hodowli roślin leczniczych, włókien naturalnych, surowców odtwarzalnych, a także rozwoju form agrokultury alternatywnych wobec upraw roślin narkotykowych²⁵⁷.

badawczo-rozwojowych, promocję badań naukowych, konsultacje i wymianę doświadczeń, a także organizację seminariów, sympozjów i spotkań w obszarze wspólnych zainteresowań.

253 Program Rządu Brazylijskiego, *Science without Borders*. KRASP. http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 19.09.2016].

254 Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/projekt_polonijny__nostra_polonia__realizowany_przez_fundacje_dzielo_nowego_tysiaclecia [dostęp: 16.01.2017].

255 Program stypendialny dla studentów polskiego pochodzenia. Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia. <http://www.kurytyba.msz.gov.pl/resource/3d52adb1-794b-4a05-ac45-3b6eed407622:JCR> [dostęp: 19.09.2016].

256 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 15, 30.

257 Ibidem, s. 15.

Omówione inicjatywy i obszary współpracy na gruncie stosunków kulturalno-naukowych to tylko niektóre z przykładów relacji w tej dziedzinie, które, szczególnie w wymiarze akademickim, prężnie się rozwijają. Korzystnie wpływa to także na zacieśnianie współpracy politycznej i gospodarczej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej.

3.4. Czynniki warunkujące współpracę Polski z państwami Ameryki łacińskiej po 1989 roku

Niewiele było czynników sprzyjających prowadzeniu przez Polskę aktywnej polityki w odniesieniu do krajów latynoamerykańskich w latach 90. XX wieku. Jak już wspomniano, z jednej strony, upadek układu bipolarnego stwarzał warunki do kształtowania polityki zagranicznej państwa na podstawie nowych kryteriów i interesów politycznych oraz gospodarczych, niezdominowanych zimnowojenną rywalizacją antagonistycznych bloków państw. Z drugiej jednak strony, wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polskiej polityki zagranicznej (w tym przede wszystkim na kierunku euroatlantyckim, wschodnim i w zakresie relacji Polski z sąsiadami) oraz zaangażowanie w przemiany wewnętrzne w kraju nie sprzyjały realizacji skutecznej polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej.

W powstałej w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się wskazano na niektóre z czynników rozwoju współpracy Polski z głównymi partnerami naszego kraju w Ameryce Łacińskiej w początkach pierwszej dekady XXI wieku. Wśród zjawisk sprzyjających rozwojowi relacji z Brazylią wskazano: stopniowy wzrost PKB tego państwa, zbliżony poziom rozwoju i komplementarność gospodarek polskiej i brazylijskiej, liczną Polonię (około 1,5 mln osób) i organizacje polonijne. W odniesieniu do Argentyny wymieniono: wysoki poziom PKB tego kraju, stabilizację peso, wzrost nakładów na inwestycje, wzrost dwustronnych obrotów handlowych z Polską, liczne bogactwa naturalne (w tym takie, jak ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny, rudy cynku, ołowiu, żelaza, manganu, cyny, srebra, miedzi i siarki), a także liczną Polonię (około 300–500 tys. osób). W przypadku Meksyku do czynników sprzyjających rozwojowi dwustronnej współpracy zaliczono: wyraźne ożywienie gospodarcze tego kraju (w 2004 roku), znaczne zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego, stabilny system polityczny i gospodarczy, a także regularny dialog polityczny i gospodarczy obu państw oraz dobrze rozwiniętą dwustronną współpracę kulturalno-naukową. Wśród czynników pozytywnie warunkujących współpracę Polski z Chile wskazano: stabilną sytuację wewnętrzną tego państwa, wzrost PKB w latach 90. XX

wieku (5–8%) oraz aktywną polsko-chilijską współpracę kulturalno-naukową. W przypadku Wenezueli za podstawowy i zarazem jedyny czynnik sprzyjający relacjom bilateralnym z Polską uznano znaczne zasoby surowców naturalnych tego kraju (takich, jak ropa naftowa, gaz, ruda żelaza, boksyty). W odniesieniu do Kolumbii zaś do pozytywnie wpływających na relacje dwustronne czynników zaliczono: stosunkowo stabilny poziom wzrostu ekonomicznego (w tym przyrost PKB o 3,5%, niższą inflację na poziomie 6,5% i wzrost eksportu o 5,5%), stosunkowo dobrze rozwijającą się współpracę z UE (w 2003 roku eksport z Kolumbii do krajów UE wzrósł do 1,86 mld USD, dominowały w nim tradycyjne towary eksportowe: węgiel, kawa, banany, żelazonikiel) oraz dynamicznie rozwijającą się współpracę kulturalno-naukową z Polską²⁵⁸.

Jeżeli chodzi o czynniki utrudniające współpracę Polski z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim, to w strategii z 2004 roku w przypadku Brazylii wymieniono tylko jeden czynnik – niewielki stopień dywersyfikacji polskiej oferty eksportowej relatywnie do istniejących możliwości i potencjału. Do czynników utrudniających relacje polsko-brazylijskie zaliczono: zagrożenie kryzysem finansowym i gospodarczym w tym państwie, brak długoletnich tradycji współpracy gospodarczej z Polską oraz wysokie zadłużenie zagraniczne Argentyny. W odniesieniu do Meksyku wymieniono: bardzo wysokie zadłużenie Meksyku (w 2003 roku dług zagraniczny wyniósł 80,6 mld USD), pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego tego państwa (rosnąca fala porwań, przestępczość zorganizowana), nieuregulowane kwestie sporne z Polską dotyczące przepisów weterynaryjnych (szczegółowe kontrole sanitarne eksportowanego przez Polskę mleka w proszku, przyczyniające się do zwiększenia kosztów i wydłużenia czasu dostawy, traktowanie Polski przez Meksyk jako państwa zagrożonego BSE oraz pryszczycą). W przypadku Chile wskazano brak przepisów regulujących kwestie ochrony własności przemysłowej i intelektualnej (dotyczyło to przede wszystkim piractwa nagrań, wydawnictw, a także braku ochrony patentowej leków). Do negatywnych czynników rozwoju współpracy z Wenezuelą zaliczono złożoną i napiętą sytuację społeczno-polityczną w tym państwie (w ostatnich latach), prowadzącą w konsekwencji do destabilizacji systemu politycznego i głębokiego kryzysu gospodarczego (między innymi spadek PKB o 8,9%) oraz do silnego osłabienia pozycji i wiarygodności Caracas na arenie międzynarodowej. Spowodowało to poważne ograniczenie napływu inwestycji zagranicznych do Wenezueli, głównie ze względu na kryzys gospodarczy i kontrolę

---

²⁵⁸ Podejmowane są działania na rzecz intensyfikacji współpracy naukowo-technicznej z Kolumbią. Rozważana jest między innymi możliwość wymiany profesorskiej i utworzenia w Kolumbii międzyuczelnianego ośrodka akademickiego zajmującego się problematyką polską. Zob. Strategia RP...

obrotu dewizowego, spadek popytu importowego, a także restrykcje eksportowe i importowe, w tym wysokie podatki i cła oraz licencje na niektóre artykuły spożywcze. Do niekorzystnych czynników zaliczono także biurokratyczne przepisy dotyczące prowadzenia dokumentacji eksportowo-importowej. W ocenie zawartej w strategii z 2004 roku, współpracę z Kolumbią utrudniały z kolei: słaby popyt wewnętrzny tego kraju, brak określonych stałych zasad podatkowych, a także długotrwały i grożący destabilizacją kraju konflikt wewnętrzny²⁵⁹, angażujący trzy strony: rząd, lewicowe ugrupowania partyzanckie i prawicowe siły paramilitarne. Wskazano także na wzrost przestępczości zorganizowanej, związanej między innymi z produkcją i przemytem narkotyków²⁶⁰.

Oprócz przedstawionych w strategii z 2004 roku czynników warunkujących intensyfikację współpracy z kluczowymi partnerami Polski w regionie Ameryki Łacińskiej można wymienić jeszcze kilka istotnych aspektów mających pozytywny i negatywny wpływ na rozwój relacji Polski z państwami tego regionu po 1989 roku.

Do czynników sprzyjających intensyfikacji współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi należy niewątpliwie zaliczyć: istniejącą tradycję kontaktów handlowych, bliskość cywilizacyjną (w tym dominującą religię katolicką), tradycje kulturowe oraz podobne struktury instytucji demokratycznych i porównywalny charakter reform przeprowadzonych w latach 90. XX wieku. Ponadto, jak też zaznaczono w strategii z 2004 roku, kraje Ameryki Łacińskiej i Polskę cechuje komplementarność gospodarek, co pozytywnie rokuje w zakresie zwiększenia obrotów handlowych i uzyskania korzystniejszej dla Polski struktury wymiany²⁶¹. Zwłaszcza że istnieje w tych krajach zapotrzebowanie na wyspecjalizowane inwestycje i *know-how* transformacji²⁶². Istotne znaczenie ma także to, że większość państw regionu cechuje stabilność polityczna i brak konfliktów zbrojnych na większą skalę, zaś w relacjach z Polską nie występują poważniejsze kwestie sporne, z wyjątkiem przypadku Kuby i Wenezueli (kwestia praw człowieka i zasad demokracji). Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi relacji jest także, wspomniana już, liczna i dobrze zorganizowana Polonia latynoamerykańska (około 2,5 mln osób)²⁶³.

---

259 Kolumbia nie zgadza się na określenie „wojna domowa”, podkreślając, że społeczeństwo kolumbijskie nie jest podzielone na zwalczające się obozy dążące do zdobycia władzy. Konflikt rozgrywa się pomiędzy demokratycznie wybranym rządem a nielegalnymi ugrupowaniami partyzanckimi (finansowanymi przez ludzi związanych z przemysłem narkotykowym), które w 44-milionowym kraju liczą zaledwie niecałe 40 tys. osób. Zob. *ibidem*.

260 *Ibidem*.

261 *Ibidem*.

262 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 29.

263 *Ibidem*.

Rozwojowi relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej sprzyjać może także aktywna polityka Unii Europejskiej wobec nich oraz rozwinięte stosunki państw unijnych z tym regionem. Istotne znaczenie mają w tej kwestii długoletnia tradycja kontaktów państw europejskich, a następnie Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej z państwami Ameryki Łacińskiej, liczne mechanizmy dialogu politycznego i gospodarczego (obejmującego liberalizację handlu, dóbr i usług), a także kontakty kulturalne i naukowe. Warto podkreślić, że większość państw latynoamerykańskich i UE tworzą strefę wolnego handlu i, jak już zostało wspomniane, wspólnota jest drugim po Stanach Zjednoczonych partnerem handlowym tego regionu oraz pierwszym w odniesieniu do krajów Mercosuru.

Czynnikiem, który sprzyja rozwojowi współpracy gospodarczej i ożywianiu polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej, jest tworzenie sieci placówek handlowych przez Ministerstwo Gospodarki RP, jak na przykład Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji w Buenos Aires i São Paulo. Oferują one polskim eksporterom kompleksową pomoc w działalności dotyczącej Argentyny i Brazylii. Rozwijaniu współpracy służą także agencje marketingu i handlu. W 2007 roku uruchomiono Brazylijskie Centrum Dystrybucji²⁶⁴, a w 2009 roku Centrum Biznesu ApexBrasil, będące agendą Brazylijskiej Agencji Promocji Eksportu i Inwestycji²⁶⁵.

Determinanty utrudniające rozwój relacji bilateralnych oraz penetrację rynków latynoamerykańskich przez polskie firmy można podzielić natomiast na obiektywne i subiektywne. Niewątpliwie, odległość geograficzna czy bariera językowa należą do obiektywnych przyczyn ograniczających współpracę Polski z państwami Ameryki Łacińskiej. Rozwojowi kontaktów polsko-latynoamerykańskich nie sprzyjają występujące w niektórych państwach regionu takie zjawiska, jak niestabilność polityczna i gospodarcza, interwencjonizm gospodarczy, korupcja oraz wysokie zadłużenie zagraniczne²⁶⁶. Niekorzystnie na rozwój relacji wpływają także inne problemy niektórych państw Ameryki Łacińskiej: nierówności społeczne²⁶⁷, nietrwałość i nieprzejrzystość ram prawnych

264 Centrum, które obejmowało biura handlowe i administracyjne, miało ułatwiać określonym brazylijskim przedsiębiorstwom eksportowym pozyskanie informacji między innymi na temat możliwości założenia siedziby firmy czy załatwienia formalności podatkowych w Polsce. Działalność centrum została jednak zawieszona.

265 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 62–63.

266 Zadłużenie Brazylii wynosi około 240 mld USD. Jednymi z najbardziej zadłużonych państw latynoamerykańskich są też: Argentyna, Meksyk, Wenezuela, Chile, Kolumbia, Peru i Ekwador. Zob. *ibidem*, s. 57.

267 Podział dochodu narodowego w regionie pozostaje nierównomierny – obok niewielkich uprzywilejowanych grup społecznych współistnieją rzesze ludzi ubogich. Na ponad 500 mln ludności w Ameryce Łacińskiej, 220 mln żyje w nędzy, a 110 mln w ekstremalnej nędzy. Wskaźnik biedy w regionie wynosi 43% (dla porównania w Afryce jest to 60%). Zob. L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 20.

oraz słabość systemu sądowego (zwłaszcza w krajach Ameryki Środkowej i Mercosuru)²⁶⁸, pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego (wpływający na spadek wiarygodności państw). Ponadto, pomimo pozytywnych efektów w zarządzaniu makroekonomicznym oraz postępów w zakresie przyciągania inwestorów zagranicznych, gospodarki krajów Ameryki Łacińskiej są, według OECD, zagrożone silnymi wahaniami koniunktury, a także inflacją oraz destabilizacją walut. Niekorzystny bilans handlowy w relacjach polsko-latynoamerykańskich oraz niski poziom dwustronnej wymiany handlowej związane są również z ograniczeniami protekcjonistycznymi (taryfowymi i biurokratycznymi) w niektórych krajach regionu.

Poza tym do tej grupy czynników należą zjawiska obserwowane po stronie polskiej. Rodzimi eksporterzy, decydujący się na ekspansję na rynki latynoamerykańskie, nie posiadają wystarczającego wsparcia informacyjnego i finansowego ze strony polskiego rządu. Likwidowanie niektórych ambasad RP w Ameryce Łacińskiej, brak dwustronnych izb handlowych w przypadku niektórych państw tego regionu, wspierających rozwój współpracy pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi przedsiębiorstwami, czy potrzebnego wsparcia finansowego (na przykład w postaci gwarantowanych lub ubezpieczonych kredytów rządowych, dopłat do oprocentowania kredytów eksportowych czy poręczeń i gwarancji) sprawiają, że polski eksporter może mieć problemy z odnalezieniem się na nowym, odległym rynku. Współpracę z regionem utrudnia też niewystarczająca koordynacja międzyresortowa w realizacji polityki RP wobec Ameryki Łacińskiej oraz brak bieżącej aktualizacji informatorów rynkowych²⁶⁹.

Rozwojowi efektywnej współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi z pewnością nie sprzyja subiektywne, często stereotypowe postrzeganie ich przez niektórych decydentów polskiej polityki zagranicznej oraz część polskiego społeczeństwa. Ameryka Łacińska oceniana jest często, jako zbyt „trudny”, odległy i egzotyczny obszar Trzeciego Świata o niewielkim potencjale gospodarczym. Tymczasem, biorąc pod uwagę główne wskaźniki makroekonomiczne, Polska, Kolumbia i Argentyna to państwa o podobnym poziomie rozwoju. Wiele krajów regionu znajduje się natomiast na znacznie wyższej pozycji w rankingach lokalizacji biznesu usługowego niż Polska²⁷⁰. Wskaźniki poziomu życia, mierzone między innymi wysokością PKB *per capita*, są natomiast podobne jak w Polsce (pod tym względem, zgodnie z danymi Banku Światowego z 2015 roku, Polska była najbardziej zbliżona do Chile i Urugwaju, z PKB *per capita*

268 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 29.

269 *Ibidem*.

270 S.M. SZUKALSKI: *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*, s. 142.

powyżej 21 tys. USD, zajmując w światowym rankingu 45. pozycję)²⁷¹. Zgodnie z popularnym wskaźnikiem rozwoju społecznego HDI, Polska i niektóre spośród krajów latynoamerykańskich znajdują się w tej samej grupie, o bardzo wysokim HDI (HDI Polski szacuje się na 0,821; Chile – 0,819; Argentyny – 0,811)²⁷². Największe zaś państwo Ameryki Łacińskiej, Brazylia, ma aspiracje i szanse stać się w perspektywie średniookresowej jedną z gospodarek o globalnym wpływie i zasięgu, obok Chin, Indii czy Rosji²⁷³.

Niewielka częstotliwość kontaktów politycznych i niski stopień ich instytucjonalizacji oraz asymetria w relacjach handlowych są przede wszystkim wynikiem braku wystarczającej woli politycznej polskich decydentów w tym względzie. Należy również stwierdzić, że wiedza o Ameryce Łacińskiej w polskim społeczeństwie jest niewystarczająco rozpowszechniona. Przy okazji szkolnych lekcji zagadnienia dotyczące regionu są poruszane sporadycznie i w niewielkim zakresie, zaś informacje medialne na jego temat kierowane do polskiej opinii publicznej, jeżeli już są przekazywane, to mają zazwyczaj konotacje negatywne. Dotyczą one przede wszystkim problemów społeczno-gospodarczych krajów latynoamerykańskich, kryzysów politycznych, korupcji, katastrof naturalnych czy wojen gangów narkotykowych i przemytu narkotyków.

Faktem jest, że istnieje wiele problemów, z którymi borykają się państwa tego regionu. Jednakże przekazywanie czy akcentowanie wiadomości głównie o zabarwieniu pejoratywnym powoduje wypaczenie pełnego obrazu Ameryki Łacińskiej, sprawia, że staje się on nacechowany stereotypami i daleki od rzeczywistości²⁷⁴. Ponadto wzajemne kontakty warunkuje niekorzystnie brak

271 Dane z 2015 roku, za: *GDP per capita, PPP (current international \$) – Poland*. World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=PL> [dostęp: 19.09.2016].

272 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 57.

273 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce...*, s. 36.

274 Marcin Krawczuk dokonał interesującej analizy polskiej prasy pod względem tematu Ameryki Łacińskiej, a co za tym idzie tego, jaka wizja regionu latynoamerykańskiego jest przekazywana polskim czytelnikom. Badacz zauważył, że większość analizowanych artykułów dotyczyła sytuacji w konkretnym, wybranym kraju, rzadziej odnosiły się one do większego obszaru Ameryki Łacińskiej, co uniemożliwiało zapoznanie czytelnika z szerszym kontekstem i uwarunkowaniami regionalnymi. Większy obszar uwzględniano w artykułach dotyczących problemów ponadnarodowych, takich jak zwycięstwa wyborcze lewicowych populistów, stosunki międzyamerykańskie, wykluczenie społeczne Indian czy tożsamość latynoamerykańska. W przekazach prasowych dominowały informacje na temat krajów istotnych z punktu widzenia polskiej polityki zagranicznej wobec tego regionu, takich jak: Brazylia, Argentyna, Meksyk. Niektóre państwa przypisane były ściśle do określonych zagadnień, poza które autorzy zazwyczaj nie wykraczali: Kuba omawiana była głównie w kontekście Fidela Castro i ugrupowań opozycyjnych, Chile przywoływano w powiązaniu z gospodarką neoliberalną i dziedzictwem Augusto Pinocheta, Haiti z kolei to głównie wojny domowe i niepokój polityczny, zaś

informowania opinii publicznej o prezentowanym na forum międzynarodowym stanowisku rządu RP w sprawach Ameryki Łacińskiej²⁷⁵.

w przypadku Nikaragui poruszano głównie kwestię napiętych stosunków z USA. W sytuacji różnego rodzaju przełomowych wydarzeń w regionie przywoływano także państwa takie jak: Wenezuela (w momencie zdobycia władzy przez Hugo Cháveza), Peru (w końcowej fazie rządów Alberta Fujimoriego; na marginesie warto dodać, że kraj ten zazwyczaj pojawia się w polskiej prasie w kontekście archeologicznym), Boliwia (od czasu przejęcia władzy przez Evo Moralesa). Najczęściej poruszane zagadnienia o charakterze politycznym odnosiły się do kryzysów politycznych, niedemokratycznych rządów i wychodzenia z dyktatury, wojen i konfliktów zbrojnych (zwłaszcza w Kolumbii i Haiti) oraz stosunków międzynarodowych Ameryki Łacińskiej (głównie z USA i w mniejszym stopniu wewnątrz samego regionu). Jak zauważył Krawczuk, informacje na temat stosunków Unii Europejskiej oraz jej państw członkowskich z Ameryką Łacińską były nieliczne i w większości występowały w artykułach publikowanych w okresie po przystąpieniu Polski do UE (czyli odłąd staliśmy się uczestnikiem latynoamerykańskiej polityki tej organizacji). Mimo wielu pozytywnych zmian zachodzących w krajach Ameryki Łacińskiej pod względem gospodarczym, w polskiej prasie najczęściej omawiane były okresowe kryzysy gospodarcze, recesje, populizm, problem nierówności dochodowych i ubóstwa oraz, w pewnym stopniu, także regionalne procesy integracyjne. W zakresie tematyki kulturalno-społecznej i naukowej wśród najczęściej poruszanych zagadnień znajdowały się: życie religijne (widowiskowy charakter obrzędów, synkretyzm, konflikt wokół teologii wyzwolenia), ciesząca się w Polsce popularnością literatura latynoamerykańska (zwłaszcza dzieła Gabriela Garcíi Márqueza, Carlosa Fuentesa czy Maria Vargasa Llosy). Rzadko o Ameryce Łacińskiej pisano w działach naukowych, wyjątkiem były zagadnienia z zakresu archeologii andyjskiej czy Mezoameryki. W zakresie wydarzeń sportowych kraje regionu Ameryki Łacińskiej przywoływano głównie w kontekście piłki nożnej. Jeżeli chodzi o zagadnienie stosunków polsko-latynoamerykańskich, to najczęściej omawiane były wzajemne wizyty polityków i przedstawicieli państw, znacznie rzadziej kontakty gospodarcze naszego kraju z Ameryką Łacińską. Jeszcze mniej miejsca poświęcano Polonii latynoamerykańskiej. Jak wynikało ze spostrzeżeń Krawczuka, w tekstach na temat Ameryki Łacińskiej często pojawiały się metafory związane między innymi z tańcem, piłką nożną czy telenowelami, jak na przykład „złoty strzał” (na temat stosunków gospodarczych Polski z Brazylią) czy „samba reala” (o kryzysie finansowym w Brazylii). W artykułach autorzy często wprowadzali też wtrącenia z języka hiszpańskiego, czego celem było dodanie swego rodzaju lokalnego kolorytu, zwłaszcza że często określenia te miały swój polski odpowiednik (na przykład „el presidente” zamiast „prezydent”). Tego typu zabiegi stylistyczne umacniają schematy i stereotypy, które funkcjonują w polskim społeczeństwie w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej, i budowany na ich podstawie obraz regionu, często znacznie odbiegający od rzeczywistych zjawisk, procesów i zdarzeń. Zob. szerz. M. KRAWCZUK: *Percepcja Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich w polskiej prasie*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 47–52.

275 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 28.

Brazylia w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016

4.1. Płaszczyzna polityczna

Nie zapomnieliśmy i nigdy nie zapomnimy, że Brazylia była jednym z wielkich i szlachetnych mocarstw, które położyły kres ogromnej niesprawiedliwości XIX w., uznały porządek panujący w Europie Wschodniej, entuzjastycznie przyjęły odrodzenie Polski i zadeklarowały jej niepodległość. Czy dziwne jest zatem, że w Polsce zrodziła się sympatia dla wszystkiego, co brazylijskie?¹

Brazylia, największe pod względem geograficznym, a także potencjału ludnościowego i gospodarczego² państwo Ameryki Łacińskiej, począwszy od XIX wieku spośród wszystkich państw regionu zajmowała w polskiej polityce zagranicznej jedno z najważniejszych miejsc, jeżeli nie najważniejsze.

---

1 Fragment przemówienia hrabiego Ksawerego Orłowskiego, które wygłosił 27 maja 1920 roku przy okazji składania listów uwierzytelniających na ręce ówczesnego prezydenta Brazylii. Zob. Współpraca dwustronna [zakładka]. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii. http://brasilia.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ [dostęp: 28.12.2016].

2 Brazylia jest największym i najludniejszym krajem Ameryki Łacińskiej. Jej terytorium, które zajmuje ponad 8,5 mln km², zamieszkiwane jest przez ponad 200 mln ludzi. W całości leży w Ameryce Południowej i stanowi niemal połowę jej powierzchni. Sąsiadują z nią prawie wszystkie kraje Ameryki Południowej, z wyjątkiem Chile i Ekwadoru. Zob. *Área Territorial Brasileira*. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE). http://www.ibge.gov.br/home/geociencias/cartografia/default_territ_area.shtm [dostęp: 18.09.2016]; *World Population Prospects. The 2015 Revision. Key Findings and Advance Tables*. New York 2015. Department of Economic and Social Affairs, United Nations. http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf [dostęp: 18.09.2016].

Ze względu na uwarunkowania wewnętrzne Polski i Brazylii w latach 90. XX wieku oraz przemiany zachodzące wówczas w skali globalnej związane z upadkiem układu bipolarnego próby nawiązania współpracy czy ożywienia stosunków z tym państwem podejmowane były na niewielką skalę. Mimo że w polskiej polityce zagranicznej relacje z Brazylią nie stanowiły w tym czasie priorytetu, to na gruncie kontaktów politycznych zorganizowano kilka istotnych wizyt, w tym na najwyższym szczeblu, oraz różnego rodzaju inicjatyw. Spotkania zostały zapoczątkowane wizytą marszałka Senatu RP Andrzeja Stelmachowskiego, w kwietniu 1991 roku w Brazylii, który stanął na czele delegacji izby wyższej polskiego parlamentu. Kilka miesięcy później szef polskiej dyplomacji Krzysztof Skubiszewski złożył w tym kraju oficjalną wizytę, która zaowocowała podpisaniem umowy o współpracy kulturalnej, zaś w 1993 roku przybyły do Brazylii polski minister współpracy gospodarczej z zagranicą Andrzej Arendarski podpisał umowę handlową z tym państwem³. We wrześniu 1994 roku, w czasie 49. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, odbyło się spotkanie ministrów spraw zagranicznych Polski i Brazylii, Andrzeja Olechowskiego i Cesla Luiza Nunesa Amorima, poświęcone sprawom dwustronnej współpracy gospodarczej i handlowej⁴.

Przyjazd do Brazylii Lecha Wałęsy w 1995 roku był pierwszą oficjalną wizytą na najwyższym szczeblu w historii polsko-brazylijskich stosunków dwustronnych. Szef państwa polskiego spotkał się z prezydentem Brazylii Fernandem Henrique Cardosem. Prezydentowi RP w trakcie wizyty towarzyszyli przedstawiciele polskiego biznesu. Podczas rozmów podkreślono rolę, jaką społeczność pochodzenia polskiego odegrała w rozwoju gospodarczym Brazylii. Rozmawiano także o konieczności wzmocnienia współpracy gospodarczej i podpisano porozumienie o regularnych, dwustronnych kontaktach politycznych. W stolicy Polonii brazylijskiej, Kurytybie, prezydent Wałęsa spotkał się z przedstawicielami polskich emigrantów i ich potomkami⁵.

Dodatkowo w lipcu 1995 roku z wizytą roboczą udał się do Brazylii minister rolnictwa i gospodarki żywnościowej wicepremier Roman Jagieliński (który był obecny podczas podpisywania w Kurytybie listu intencyjnego dotyczącego polskich i brazylijskich przedsięwzięć), zaś w październiku tego samego roku odbyło się spotkanie premiera Józefa Oleksego z prezydentem Cardosem w czasie jubileuszowej, 50. sesji ZO ONZ w Nowym Jorku⁶.

3 W. KLUZA: *Polska–Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych*. „*Realia i Co Dalej...*” 2010, nr 3, s. 110.

4 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996, s. 52–53.

5 B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku*. „*Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej*” 1996, s. 235.

6 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 53.

W latach 90. XX wieku w zakresie relacji bilateralnych uruchomione zostały konsultacje polityczno-gospodarcze na szczeblu podsekretarzy stanu w MSZ. Zrealizowano w jego ramach kilka spotkań, między innymi w 1997 i 1999, a następnie w 2008 i 2009 roku⁷. Ponadto Polska podpisała w 1995 roku z Brazylią memorandum o konsultacjach między ministerstwami spraw zagranicznych obu państw. Organizowane na tej podstawie spotkania odbywały się co dwa–trzy lata i były poświęcone problematyce dwustronnej współpracy na płaszczyznach: gospodarczej, politycznej, naukowej, technicznej, kulturalnej, a także ogólnym kwestiom polityki międzynarodowej⁸. W 2000 roku z kolei, w 500. rocznicę dotarcia do Brazylii Europejczyków, gościł tam premier Jerzy Buzek, który spotkał się z prezydentem Cardosem i wiceprezydentem Markiem Macielem. Przy okazji wizyty szefa polskiego rządu omówiono możliwości ożywienia dwustronnej współpracy gospodarczej oraz konwersji części polskiego zadłużenia wobec Brazylii⁹ na dostawy polskich towarów, głównie sprzętu wojskowego¹⁰. W tym samym roku w Brazylii przebywał także marszałek Sejmu RP Maciej Płażyński¹¹, który spotkał się z przewodniczącym Izby Deputowanych Michelelem Temerem (późniejszym prezydentem tego kraju) oraz szefem Ministerstwa Spraw Zagranicznych Luizem Felipe Palmeirą Lampreią. Podczas spotkań dyskutowano na temat dwustronnych stosunków politycznych i gospodarczych, a marszałek Sejmu RP podkreślił znaczenie Brazylii jako najważniejszego partnera naszego kraju w Ameryce Łacińskiej¹².

Ukoronowaniem dobrze układających się stosunków politycznych była wizyta na najwyższym szczeblu złożona w Polsce, w lutym 2002 roku, przez prezydenta Brazylii Cardosa, a dwa miesiące później oficjalna rewizyta prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego¹³. W rozmowach dominowała tematyka

7 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

8 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*. W: „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, nr 4 (32), s. 57–58.

9 Więcej na ten temat w kolejnym podrozdziale, poświęconym relacjom Polski z Brazylią na płaszczyźnie gospodarczej.

10 M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 356.

11 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych*. Ambasada RP w Brasílii. <http://www.brasilia.msz.gov.pl/resource/2oad2be9-962b-44ae-b906-6661b5ff7830:JCR> [dostęp: 22.11.2016], s. 7.

12 M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku...*, s. 356.

13 J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 389.

gospodarcza, w tym między innymi kwestia zwiększenia dostaw brazylijskich samolotów Embraer do Polski¹⁴.

Podczas wizyty prezydenta Cardosa w Polsce we wspólnym oświadczeniu głów obu państw wyrażono zadowolenie z powodu „wysoce pozytywnego poziomu istniejących kontaktów” między państwowych i wysokiego poziomu dialogu politycznego. Jak podkreślił prezydent Kwaśniewski, między Polską i Brazylią „nie ma żadnych punktów sprzecznych”. Szefowie obu państw uznali za konieczne lepsze wykorzystanie we współpracy dwustronnej dużych możliwości istniejących w dziedzinie gospodarki. Strony porozumiały się co do rozpoczęcia negocjacji w zakresie kwestii istotnych dla dalszego rozwoju polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej, dotyczących popierania i ochrony inwestycji oraz unikania podwójnego opodatkowania. Prezydenci zwrócili także uwagę na konieczność utworzenia mechanizmów finansowania ukierunkowanych na współpracę naukową, wyrażając nadzieję, że doprowadzi ona do realizacji projektów mających praktyczne zastosowanie w gospodarce obydwu krajów. Obaj przywódcy podkreślili istotną rolę obywateli brazylijskich pochodzenia polskiego w zacieśnianiu kontaktów między Polską a Brazylią. W zakresie spraw międzynarodowych potwierdzili zdecydowanie obu krajów co do aktywnego uczestnictwa w walce przeciwko terroryzmowi. Wskazali na znaczenie ONZ w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych i utrzymaniu pokoju na świecie oraz na potrzebę zintensyfikowania współpracy między obu państwami w celu umocnienia tej organizacji, a szczególnie zwiększenia reprezentatywności Rady Bezpieczeństwa poprzez włączenie do niej między innymi znaczących krajów rozwijających się¹⁵.

Prezydent Kwaśniewski zainaugurował swoją wizytę w Brazylii, która odbyła się w kwietniu 2002 roku, spotkaniem z przedstawicielami Polonii w Rio de Janeiro¹⁶. Odbył także spotkania w siedzibie Federacji Przemysłu São Paulo (FIESP) oraz rozmowy z przedstawicielami polskiego i brazylijskiego biznesu, jak również wziął udział w uroczystym otwarciu forum gospodarczego Polska–Brazylia. Prezydent RP wyraził zadowolenie z obecności przedstawicieli wielu różnych kół gospodarczych i finansowych, świadczącej o dużym zainteresowaniu

14 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003, s. 342.

15 *Oficjalna wizyta Prezydenta Federacyjnej Republiki Brazylii z Malżonką*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,72,oficjalna-wizyta-prezydenta-federacyjnej-republiki-brazylii-z-malzonka.html> [dostęp: 23.11.2016].

16 *Wizyta Prezydenta RP z Malżonką w Ameryce Południowej – dzień pierwszy*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,365,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-pierwszy.html> [dostęp: 23.11.2016].

pogłębieniem współpracy z Polską ze strony brazylijskiego biznesu. Podkreślił korzystną dla rozwoju polsko-brazylijskich relacji handlowych sytuację, na którą złożyły się pozytywne efekty reform przeprowadzonych w latach 90. XX wieku, zarówno w Polsce, jak i w Brazylii. Zaznaczył, że wdrażany w Brazylii „Plan Real” i związane z nim rozwiązania dotyczące restrukturyzacji systemu finansowego i fiskalnego oraz modernizacji wybranych sektorów gospodarki, w połączeniu z ich prywatyzacją, budzą zainteresowanie strony polskiej. Jak to zostało wskazane, w polsko-brazylijskich obrotach handlowych utrzymywało się negatywne dla Polski saldo. Prezydent Kwaśniewski wyraził jednak nadzieję, że wykupienie w 2001 roku przez polski rząd zaciągniętego przed laty w Brazylii długu ułatwi realizację dwustronnej wymiany handlowej. Jak podkreślił, szansą na zdynamizowanie współpracy gospodarczej może być, na przykład, dostawa do Brazylii statków i ich wyposażenia oraz urządzeń dla portów morskich¹⁷. Wskazał także na gotowość polskiej strony do współpracy w przemyśle energetycznym (w tym dostawy transformatorów, generatorów i gotowych linii przesyłowych), rolniczym (w tym sprzedaż nowoczesnych traktorów, maszyn i urządzeń rolniczych) i spożywczym (w tym eksport z Polski do Brazylii niektórych gatunków mięsa i jego przetworów, wyrobów mleczarskich, cukierniczych i alkoholowych), a także samochodowym i lotniczym.

Prezydent RP zauważył, że nowe możliwości w zakresie rozwoju polsko-brazylijskich relacji niesie ze sobą perspektywa wejścia Polski do struktur Unii Europejskiej (w tym zwłaszcza w kontekście współpracy pomiędzy UE a Wspólnym Rynkiem Południa – Mercosurem). Podkreślił konieczność uzupełnienia bazy traktatowej dwustronnych relacji (zwłaszcza w zakresie umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz umowy o popieraniu i ochronie inwestycji), będącej gwarantem stabilizacji rozwoju wzajemnych stosunków. Jak zadeklarował, strona polska, wychodząc naprzeciw potrzebie zwiększenia wymiany handlowej, gotowa jest udzielić Brazylii – zgodnie z obowiązującymi przepisami międzynarodowymi – kredytu na import polskich towarów, kierowanych na ten rynek¹⁸.

Na zakończenie wizyty prezydenta RP w Brazylii szefowie obu państw podpisali umowy o współpracy fitosanitarnej i weterynaryjnej. Prezydent Kwaśniewski oznajmił, iż podczas rozmów, jakie odbyli, potwierdzono, że „Brazylia

17 Prezydent Kwaśniewski przypomniał, że Polska jest piątym na świecie (po Japonii, Korei Południowej, Chinach i Niemczech) producentem statków handlowych.

18 *Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień drugi*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,361,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-drugi.html> [dostęp: 23.11.2016].

jest najważniejszym partnerem dla Polski w Ameryce Łacińskiej, a Polska jest najważniejszym partnerem brazylijskim w Europie Środkowej”¹⁹.

Na zaproszenie Sejmu RP (a konkretnie, parlamentarnej grupy polsko-brazylijskiej) z pierwszą w historii międzyparlamentarnych stosunków wizytą gościła w Polsce w 2002 roku delegacja brazylijsko-polskiej grupy z Izby Deputowanych Brazylii, na czele z jej przewodniczącym Franciskiem Rodriguesem²⁰.

Kolejna wizyta na wysokim szczeblu miała miejsce w 2003 roku, kiedy to szef polskiego MSZ Włodzimierz Cimoszewicz udał się do Brazylii, gdzie prowadził rozmowy ze swoim brazylijskim odpowiednikiem Celsem Amorimem, a także z prezydentem tego kraju Luizem Ináciem Lulą da Silvą. Odbył także spotkania w Kongresie Narodowym Brazylii. Przeprowadzone wówczas rozmowy koncentrowały się na aktualnych zagadnieniach międzynarodowych, w tym poruszono kwestie takie, jak: reforma ONZ, między innymi Rady Bezpieczeństwa, konflikty regionalne, walka z terroryzmem międzynarodowym, a także integracja i współpraca międzyregionalna. Szef polskiej dyplomacji spotkał się także z przedstawicielami środowisk polonijnych w Kurytybie, Rio de Janeiro i São Paulo²¹.

W latach 90. XX wieku i na początku pierwszego dziesięciolecia XXI wieku podejmowano działania na rzecz uzupełnienia i aktualizacji bazy traktatowej stosunków polsko-brazylijskich. Zaowocowało to ważnymi umowami i porozumieniami. W 1993 roku podpisano umowę handlową, która likwidowała dotychczasowy clearing we wzajemnych stosunkach i przyznała obu stronom klauzulę największego uprzywilejowania. W 1999 roku Rząd RP oraz Rząd FR Brazylii zawarły umowę o ruchu bezwizowym, która weszła w życie w czerwcu 2000 roku²². Od tego momentu polscy obywatele mogą przebywać w Brazylii, a brazylijscy w Polsce bez zbędnych formalności przez okres 90 dni. Ponadto, podpisano umowę o komunikacji lotniczej (13 marca 2000 roku), umowę fitosanitarną i weterynaryjną (9 kwietnia 2002 roku), ułatwiającą obrót towarami rolno-spożywczymi, oraz umowę o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej (9 października 2006 roku)²³.

19 *Wizyta oficjalna Prezydenta RP z Małżonką w Federacyjnej Republice Brazylii – dzień trzeci*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,360,wizyta-oficjalna-prezydenta-rp-z-malzonka-w-federacyjnej-republice-brazylii-dzien-trzeci-.html> [dostęp: 23.11.2016].

20 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002, s. 324.

21 B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2004, s. 251.

22 B. WIZIMIRSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 418.

23 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 7–8.

Istotne znaczenie miało dla Polski podpisanie w październiku 2001 roku z Brazylią, naszym głównym partnerem handlowym w Ameryce Łacińskiej (wymiana handlowa z tym państwem na początku pierwszej dekady XXI wieku stanowiła ponad 75% obrotów handlowych Polski z całym regionem latynoamerykańskim), międzyrządowego porozumienia o przedterminowej spłacie polskiego zadłużenia. W Rio de Janeiro podpisy pod dokumentem złożyli wiceminister finansów RP oraz minister gospodarki i finansów Brazylii²⁴.

Należy zaznaczyć, że mimo dość dużej częstotliwości wzajemnych wizyt i spotkań w latach 90. XX wieku i na początku XXI wieku nie wpłynęły one na znaczny wzrost aktywności polskiej dyplomacji w Brazylii. Decydenci polskiej polityki zagranicznej nie stworzyli też długofalowej koncepcji, która określałaby główne cele polityki względem najważniejszego w Ameryce Łacińskiej partnera Polski (z którym, co warto dodać, łączą nas długie tradycje współpracy i gdzie znajduje się trzecia pod względem liczebności Polonia na świecie).

Dopiero wejście Polski do Unii Europejskiej zobligowało władze naszego kraju do stworzenia strategii wobec pozaeuropejskich krajów rozwijających się, w tym regionu Ameryki Łacińskiej. Zwrócenie uwagi decydentów polskiej polityki zagranicznej na kraje tego regionu miało sprzyjać aktywizacji latynoamerykańskiej polityki RP. Warto przypomnieć, że UE prowadzi aktywny dialog z krajami regionu Ameryki Łacińskiej, wykorzystując szereg mechanizmów i narzędzi współpracy, na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej, a także kulturalnej i naukowej. Wspólnota jest dla Brazylii pierwszym partnerem handlowym i największym inwestorem zagranicznym w wielu sektorach gospodarki. Relacje UE–Brazylia opierają się na dwóch filarach formalno-prawnych (co w związku z wejściem naszego kraju do UE dotyczy także relacji Polski z tym państwem): porozumieniu o strategicznym partnerstwie UE–Brazylia z 2007 roku oraz planie działania przyjętym w grudniu 2008 roku na szczycie UE–Brazylia w Rio de Janeiro.

Brazylia w opracowanej przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP we współpracy z Ministerstwem Gospodarki Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku, została zaliczona do grupy priorytetowych partnerów naszego kraju w regionie Ameryki Łacińskiej (wraz z Argentyną, Meksykiem i Chile)²⁵. Jednocześnie kraj ten określono jako najważniejszego partnera Polski spośród państw tego regionu.

Do czynników sprzyjających rozwojowi relacji z Brazylią, w dokumencie z 2004 roku zaliczono między innymi wzrost PKB Brazylii (ponad 4% w 2004

24 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 323.

25 Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004, s. 53–56.

roku), zbliżony poziom rozwoju i komplementarność gospodarek polskiej i brazylijskiej oraz rozwój współpracy Brazylii z Unią Europejską. Doceniono także obecność licznych organizacji polonijnych w tym kraju, dostrzegając możliwość współpracy z nimi na rzecz kształtowania i rozwoju relacji międzypaństwowych. Za główny czynnik ograniczający współpracę uznano natomiast niewielki stopień dywersyfikacji polskiej oferty eksportowej relatywnie do możliwości i potencjału.

W dokumencie można znaleźć także pobieżną analizę szans i zagrożeń w odniesieniu do dalszej współpracy Polski z Brazylią. Zauważono, że warunkiem intensyfikacji bilateralnej wymiany handlowej jest większe zróżnicowanie kierowanej do Brazylii polskiej oferty eksportowej oraz wzbogacenie jej o takie dziedziny, jak: transport (autobusy, samoloty, helikoptery), gospodarka morska (współpraca w przemyśle stoczniowym, dostawy statków), maszyny rolnicze (traktory), artykuły przetwórstwa spożywczego, produkty chemiczne (w tym nawozy), górnictwo (rozważenie wznowienia dostaw węgla) oraz inne²⁶.

Należy stwierdzić, że w dokumencie z 2004 roku, choć był on pierwszą w historii stosunków Polski z państwami Ameryki Łacińskiej próbą kompleksowego ujęcia założeń polityki zagranicznej naszego kraju wobec państw tego regionu, nie uwzględniono wielu istotnych kwestii dotyczących rozwoju współpracy z najważniejszym latynoamerykańskim partnerem RP. Publikowane są okresowo różnego rodzaju raporty czy przewodniki dla polskich przedsiębiorców i eksporterów. Istnieje jednak potrzeba stworzenia przez decydentów polskiej polityki zagranicznej dokumentu, w którym zostaną wskazane konkretne cele polityki naszego kraju wobec Brazylii, a także możliwości rozwoju dwustronnej współpracy w perspektywie krótko- i długoterminowej.

W dokumencie polskiego MSZ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*, z marca 2012 roku, wprowadzie wymieniono Brazylię jako jednego z naszych najważniejszych partnerów w Ameryce Łacińskiej, jednak nie odniesiono się do relacji z tym państwem w szerszym kontekście²⁷. Inaczej w publikacji wydanej w 2015 roku, pod auspicjami polskiego MSZ, *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*²⁸. Brazylia, ze względu na jej potencjał gospodarczo-handlowy oraz zaangażowanie globalne, została w niej zaliczona (wraz z Argentyną i Mek-

26 Ibidem, s. 53.

27 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych]. Warszawa, marzec 2012. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 12.06.2016].

28 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Ameryki]. Warszawa 2015.

sykiem) do grupy kluczowych partnerów naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. Jak podkreślono, Brazylia jest dla Polski strategicznym partnerem w regionie.

W opracowaniu tym zaznaczono, że stosunki z Brazylią powinny zostać podporządkowane polskim interesom gospodarczym w wymiarze zarówno bilateralnym, jak i wielostronnym (UE–Mercosur, WTO). Wśród ważnych obszarów relacji polsko-brazylijskich wymieniono współpracę naukowo-techniczną oraz kulturalną, którym sprzyja duża liczebnie Polonia brazylijska (około 1,5 mln osób). Do ważnych kwestii w dialogu politycznym z tym państwem na forum wielostronnym zaliczono natomiast zmiany klimatyczne, zarządzanie internetem, reformę ONZ oraz zrównoważony rozwój. Zwrócono także uwagę na kilka kwestii problematycznych czy rozbieżności występujących w polsko-brazylijskich relacjach, jak na przykład bliskość polityczna Brazylii i Rosji oraz wzajemne wspieranie się tych państw w dążeniach do osiągnięcia mocarstwowej pozycji na świecie. W zakresie relacji dwustronnych wskazano na konieczność wzmocnienia obsady placówki dyplomatycznej w Brasillii poprzez reaktywację etatu ds. politycznych oraz zapewnienie większego wsparcia dla Konsulatu Generalnego w Kurytybie²⁹, którego zakres obowiązków zwiększył się po zamknięciu w 2008 roku Konsulatów Generalnych w São Paulo i Rio de Janeiro³⁰.

Druga połowa pierwszej dekady XXI wieku charakteryzowała się niską częstotliwością spotkań na wysokim szczeblu. W latach 2004–2010 Polskę odwiedził minister przemysłu i handlu zagranicznego Brazylii oraz minister spraw zagranicznych tego kraju Celso Amorim³¹.

Dynamika wzajemnych wizyt w początkach drugiej dekady XXI wieku właściwie się nie zmieniła, co nie oznacza, że w ogóle nie dochodziło do ważnych spotkań. Należy wymienić wizytę ministra spraw zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego w 2012 roku w Brazylii, któremu towarzyszyła wielosektorowa misja gospodarcza (największa w historii stosunków dwustronnych), złożona z przedstawicieli ponad 50 przedsiębiorstw reprezentujących wiele różnych branż, od przemysłu wydobywczego i naftowego, po chemiczny, stoczniowy i tak zwany *offshore*, czyli produkcję urządzeń do pracy na morzu³². Sikorski, przedstawiając argumenty za rozwojem współpracy polsko-brazylijskiej, stwierdził:

29 W Brazylii funkcjonuje ambasada naszego kraju (Ambasada RP w Brasillii), jeden konsul generalny (Konsulat RP w Kurytybie) i sześć konsulatów honorowych – stan z grudnia 2016 roku.

30 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 5–6, 31–32.

31 „Boletim da Embaixada da República da Polónia” 2012, n° 2. <http://www.brasilia.ms.gov.pl/resource/c972d1bo-d437-40b7-a128-dae666c06fe2:JCR> [dostęp: 22.11.2016].

32 *Polski biznes w Brazylii*. Rozmowa z K. Brudzińską (PISM). Radio Poland. <http://www.radiozagranica.pl/8/84/Artykul/119719,Polski-biznes-w-Brazylii> [dostęp: 6.12.2016].

„Brazylia to jeden z pięciu rynków perspektywicznych dla polskich eksporterów. Polska i Brazylia oparły się efektem światowego kryzysu gospodarczego. Dziś Brazylia jest szóstą gospodarką świata, Polska jest szóstą gospodarką UE”³³. Podczas spotkania podpisano kilka umów międzypaństwowych, między innymi o przekazywaniu skazanych oraz program wykonawczy do umowy między rządem RP a rządem FRB o współpracy kulturalnej na lata 2013–2015³⁴.

Podczas wizyty w Brazylii szefowi polskiej dyplomacji towarzyszyła wice-minister spraw zagranicznych RP Beata Stelmach. Przeprowadzono z brazylijskim partnerem konsultacje z zakresu strategii i planowania na poziomie szefów departamentów ministerstw spraw zagranicznych obu państw. Rozmowy dotyczyły także wzmocnienia współpracy gospodarczej i międzyuczelnianej. W trakcie wizyty zorganizowano seminaria gospodarcze w Rio de Janeiro i São Paulo, z udziałem wszystkich przybyłych przedstawicieli polskich firm oraz wielu partnerów brazylijskich. Zwrócono uwagę na niewystarczające wykorzystywanie potencjału wzajemnych relacji, stwierdzając, że mimo wzrostu dwustronnej wymiany handlowej utrzymuje się ona nadal na zbyt niskim poziomie (jeśli brać pod uwagę potencjał gospodarczy obu krajów i ich dobrą kondycję ekonomiczną)³⁵.

W listopadzie 2013 roku natomiast wizytę w Polsce złożył minister spraw zagranicznych Brazylii Luiz Alberto Figueiredo Machado, który spotkał się w Warszawie ze swoim polskim odpowiednikiem, Radosławem Sikorskim. Wizyta odbyła się przy okazji zorganizowanej przez Polskę światowej konferencji klimatycznej COP19. Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Brazylii było okazją do rozmów na temat nie tylko spraw klimatycznych, ale także relacji dwustronnych. Dyskusja poświęcona była między innymi współpracy naukowo-technicznej oraz kulturalnej. Ministrowie omówili również kwestię brazylijsko-niemieckiego projektu rezolucji dotyczącej ochrony prywatności w internecie, przedstawionego w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ, oraz przyszłej reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ³⁶.

33 *Polska zacieśnia kontakty gospodarcze, polityczne i naukowo-kulturalne z Brazylią*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_zaciesnia_kontakty_gospodarcze__polityczne_i_naukowo_kulturalne_z_brazylia [dostęp: 23.11.2016].

34 *Wizyta Ministra Radosława Sikorskiego w Brazylii zakończona*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii. http://brasilia.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_sikorskiego_w_brazylia_zakonczone [dostęp: 12.06.2016].

35 Podczas seminarium Zakłady Azotowe „Puławy” podpisały kontrakt na dostawę siarczanu amonu o wartości 60 mln PLN i umowę dotyczącą kontynuacji współpracy z brazylijską firmą Comexport. Za: „Boletim da Embaixada da República da Polónia”...

36 *Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Brazylii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_brazylia [dostęp: 23.11.2016].

Minister Sikorski podkreślił zainteresowanie polskiego biznesu inwestowaniem w regionie Ameryki Łacińskiej, wyrażając przekonanie, że Polska może zaferować brazylijskim przedsiębiorcom w rozwoju przemysłu wydobywczego i infrastruktury najlepsze technologie i rozwiązania. Minister Figueiredo z kolei podkreślił gotowość swojego kraju do włączenia polskich uczelni wyższych do programu rządowego „Ciência sem Fronteiras” (Nauka bez granic), który daje brazylijskim studentom możliwość kształcenia się w prestiżowych ośrodkach akademickich za granicą³⁷.

Do ważnej wizyty doszło we wrześniu 2015 roku, kiedy Polskę odwiedził wiceprezydent Brazylii Michel Temer. Podczas spotkania zorganizowanego w polskim MSZ szef polskiej dyplomacji Grzegorz Schetyna stwierdził, że: „Brazylia jest strategicznym partnerem Polski w Ameryce Łacińskiej, jak również największym polskim partnerem handlowym spośród państw tego regionu”³⁸. Podkreślono także znaczenie brazylijskiej Polonii, jako silnego „ogniwa łączącego te dwa kraje”³⁹. Wiceprezydentowi Temerowi w podróży do Polski towarzyszyli ministrowie: górnictwa i energetyki, lotnictwa cywilnego, rybołówstwa, portów i turystyki, a także wiceministrowie spraw zagranicznych oraz nauki i technologii. Do Polski przybyła wraz z nim grupa brazylijskich przedsiębiorców. Wiceprezydent Brazylii odbył spotkania z prezydentem Andrzejem Dudą i premier Ewą Kopacz. Podczas wizyty brazylijskiego polityka zainaugurowano, przy współudziale polskiego Ministerstwa Gospodarki, polsko-brazylijskie forum biznesu, którego pierwsze spotkanie odbyło się w Krajowej Izbie Gospodarczej (KIG)⁴⁰. W trakcie wizyty wiceprezydenta Temera w Polsce podpisano porozumienie o współpracy między akademiami dyplomatycznymi obu państw – Polskim Instytutem Dyplomacji im. Ignacego Jana Paderewskiego i brazylijskim Instytutem Rio Branco⁴¹.

37 Ibidem.

38 Minister Schetyna podkreślił, że na wymianę handlową Polski z Brazylią przypada blisko jedna czwarta obrotów z regionem Ameryki Łacińskiej. Przypomniano także, że w 2014 roku dwustronna wymiana handlowa między naszymi krajami osiągnęła najwyższy poziom w historii polsko-brazylijskich stosunków gospodarczych (prawie 1,7 mld USD). *Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceprezydent_brazylii_z_wizyta_w_msz [dostęp: 12.06.2016].

39 Ibidem.

40 K. GIERAŃCZYK: *17 września 2015 r. Forum Biznesu Polska-Brazylia z udziałem Wiceprezydenta p. Michaela Temera oraz Wicepremiera, Ministra Gospodarki, p. Janusza Piechocińskiego*. Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/126189,17-wrzesnia-2015-r-forum-biznesu-polska-brazylia-z-udzialem-wiceprezydenta-p-michaela-temera-oraz-wicepremiera-ministra-gospodarki-p-janusza-piechocinskiego.html> [dostęp: 5.12.2016].

41 *Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceprezydent_brazylii_z_wizyta_w_msz [dostęp: 12.06.2016].

Wzmacnianiu polsko-brazylijskich kontaktów politycznych w wymiarze dwustronnym sprzyjała także współpraca Polski z Brazylią na forum wielostronnym. Przejawiała się ona już w latach 90. XX wieku współpracą Polski z Grupą z Rio (skupiającą wówczas: Meksyk, Brazylię, Argentynę, Wenezuelę, Urugwaj, Peru i Kolumbię). Efektem zacieśniania współpracy była aktywna obecność Polski na konferencji Grupa z Rio – Europa Środkowo-Wschodnia, w Budapeszcie w czerwcu 1990 roku⁴². Spotkania w wymiarze wielostronnym odbywały się także na forum ONZ. W trakcie sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2007 roku w Nowym Jorku prezydent Polski Lech Kaczyński spotkał się z prezydentem Brazylii Luizem Ináciem Lula da Silvą.

Istotnym forum współpracy i wymiany poglądów były spotkania przedstawicieli obu państw podczas szczytów Unia Europejska – Ameryka Łacińska. Jeszcze w maju 2004 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski wziął udział w III szczycie UE–LAC w Guadalajarze. Spotkał się on wówczas z prezydentami Meksyku, Chile, Argentyny, Kolumbii i Brazylii. Z kolei podczas szczytu Unia Europejska – Ameryka Łacińska w Limie w maju 2008 roku z prezydentem Lula da Silvą spotkał się premier Polski Donald Tusk. Podczas polskiej prezydencji w 2011 roku natomiast odbył się szczyt UE–Brazylia, w rezultacie którego zatwierdzono kolejny plan działania, na lata 2012–2014.

Kontakty o charakterze politycznym utrzymywane były także na niższych szczeblach, na przykład w ramach mechanizmu konsultacji politycznych z udziałem wiceministrów lub dyrektorów politycznych MSZ. Podtrzymywana była również wymiana wizyt delegacji parlamentarnych. W kwietniu 2007 roku w Brazylii przebywał marszałek Senatu RP Bogdan Borusewicz⁴³. Dwa lata wcześniej wizytę w Polsce złożyli gubernatorzy najważniejszych pod względem politycznym i gospodarczym stanów Brazylii – São Paulo i Santa Catariny. Rewizyta ze strony polskiej odbyła się w 2008 roku, kiedy do brazylijskiego stanu Santa Catarina udał się marszałek województwa mazowieckiego⁴⁴.

42 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 7.

43 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. Red. A. DEMBICZ. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 11.

44 Ibidem.

4.2. Płaszczyzna gospodarcza

Nie ulega wątpliwości, że w stosunkach polsko-brazylijskich najważniejszą ich płaszczyzną pozostaje, począwszy od lat 30. XX wieku, współpraca gospodarcza. Zahamowany wybuchem II wojny światowej dynamiczny rozwój dwustronnej wymiany handlowej między państwami zaczął się odradzać dopiero w latach 50. XX wieku. Polsko-brazylijskie obroty handlowe wykazywały stały wzrost, osiągając w 1981 roku poziom ponad 700 mln USD. Było to możliwe dzięki wprowadzeniu tzw. clearingowego charakteru rozliczeń finansowych, polegającego na nieangażowaniu środków dewizowych. Dodatkowo rząd brazylijski w latach 1977 i 1980 zaoferował przyznanie na dogodnych warunkach kredytów na finansowanie eksportu z Brazylii do Polski. Kredyty brazylijskie, z których strona polska skorzystała, oraz znaczny import z tego kraju wywołały w efekcie zadłużenie Warszawy wobec Brasílii, które przekraczało możliwości płatnicze naszego kraju. W 1989 roku wypowiedziano Brazylii umowę clearingową, zawartą w 1960 roku, a w 1992 roku podpisano porozumienie finansowe z tym krajem o pięćdziesięcioprocentowej redukcji oraz restrukturyzacji polskiego zadłużenia, które wynosiło wówczas 3,7 mld USD. Całkowita kwota zadłużenia została spłacona w 2001 roku⁴⁵. W 1993 roku zostało także odblokowane przez Bank Centralny Brazylii konto clearingowe zamrożone w 1989 roku, po wypowiedzeniu przez Polskę poprzedniej umowy handlowej⁴⁶.

Mimo że w latach 90. XX wieku Brazylia była najważniejszym partnerem politycznym i handlowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, to okres ten nie należał do intensywnych, jeżeli chodzi o współpracę gospodarczą. Udział Brazylii w globalnym imporcie Polski na początku lat 90. XX wieku (1992 rok) wynosił jedynie 0,2%, a w eksporcie 0,7%⁴⁷.

Do najważniejszych towarów importowanych z Brazylii w latach 90. XX wieku należały: produkty rolno-spożywcze (śruta sojowa, tytoń i wyroby tytoniowe, kawa rozpuszczalna, pasza, kukurydza, owoce w konserwach⁴⁸), wyroby przemysłu elektromaszynowego (sprężarki, cylindry walcowe, układy hamulcowe, opony, lampy katodowe), surowce (aluminium, magnezyt, rudy żelaza, manganu i cynku oraz koncentraty), wyroby przemysłu odzieżowego (tkaniny) i obuwniczego, a także produkty chemiczne i wyroby metalurgiczne. W polskim

45 W. KLUZA: *Polska-Brazylia...*, s. 110–111.

46 D. OSTROWSKA: *Stosunki polityczne...*, s. 52.

47 Obroty handlowe między tymi dwoma państwami w 1994 roku osiągnęły wartość 257 mln USD. Zob. A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 55.

48 Wśród dostawców przetworów owocowych do Polski Brazylia zajmowała pierwsze miejsce zarówno na kontynencie amerykańskim, jak i na świecie. Zob. *ibidem*, s. 62.

eksportcie do Brazylii dominowały z kolei: siarka, węgiel, koks, a także wyroby przemysłu chemicznego (soda kaustyczna), nawozy mineralne (w tym azotowe), wyroby metalurgiczne oraz silniki spalinowe⁴⁹. Należy zauważyć, że polsko-brazylijska wymiana handlowa charakteryzowała się znaczną komplementarnością – do Polski importowano rudy żelaza i produkty rolne, a eksportowano z kraju węgiel, siarkę, wyroby przemysłu hutniczego⁵⁰.

W przypadku relacji gospodarczych i wymiany handlowej Polski z Brazylią, jak podkreślały obie strony, istniał niewykorzystany potencjał. Niezadowolający poziom wymiany handlowej obrazowały dane odnoszące się do jej wymiaru zwłaszcza w początkach pierwszej dekady XXI wieku. Przykładowo wartość obrotów handlowych Polski z Brazylią w 2001 roku wyniosła 475 mln USD, przy czym deficyt Polski zwiększył się do 272 mln USD, w następstwie kontynuowania dostaw 16 samolotów pasażerskich Embraer ERJ-145, zakupionych przez Polskie Linie Lotnicze LOT⁵¹. W 2003 roku natomiast wartość obrotów handlowych zmniejszyła się do około 330 mln USD, z czego polski eksport do Brazylii wyniósł 99 mln USD, a import z tego kraju osiągnął poziom 238 mln USD. Bilans handlowy w 2003 roku był dla Polski ujemny (–139,9 mln USD), aczkolwiek korzystniejszy w stosunku do 2001 roku⁵².

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej korzystnie wpłynęło na zwiększenie dwustronnych obrotów handlowych, zwłaszcza jeżeli chodzi o import towarów z Brazylii (głównie ze względu na niższe cła stosowane na obszarze UE). Polscy eksporterzy również zyskali możliwość łatwiejszego dostępu do rynku brazylijskiego, dzięki decyzjom podjętym na II szczycie UE–Brazylia w Rio de Janeiro, który odbył się w grudniu 2008 roku⁵³. W tym samym roku obroty handlowe między obu krajami wyniosły ponad 1 mld USD (przy saldzie ujemnym dla Polski w wysokości ponad 200 mln), w tym polski eksport osiągnął 465 mln USD, a import z Brazylii ponad 700 mln USD. Jednak już rok 2009 przyniósł spadek obrotów, w tym eksportu o 60%, podwajając ujemny dla Polski bilans.

49 Zob. *ibidem*, s. 55; zob. też E. KOŃCZYK: *Polska–Brazylia. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 67.

50 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 55.

51 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 325.

52 *Strategia RP...*, s. 53.

53 W. KLUZA: *Polska–Brazylia...*, s. 111.

Tabela 4.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z Brazylią w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]	Udział [%]	
					eksport	import
2004	112,6	532,7	645,3	-420,1	0,15	0,62
2005	133,5	476,1	609,6	-342,5	0,15	0,47
2006	175,4	599,3	774,7	-423,9	0,16	0,48
2007	274,9	680,2	955,1	-405,2	0,19	0,42
2008	465,0	707,9	1 172,9	-242,9	0,26	0,34
2009	200,3	677,2	877,5	-476,9	0,15	0,44
2010	368,1	800,4	1 168,5	-432,3	0,23	0,46
2011	376,0	1 024,1	1 400,1	-648,0	0,20	0,48
2012	478,2	895,0	1 373,2	-416,7	0,26	0,45
2013	578,7	922, 2	1 500,9	-343,5	0,28	0,44
2014	531,2	1 160,0	1 691,1	-628,7	0,24	0,51
2015	397,0	1 005,1	1 402,0	-608,1	0,20	0,51
2016	363,3	908,6	1 271,9	-545,3	0,18	0,46

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS: Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePagesDBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 6.12.2016].

Wskaźniki te dość szybko się poprawiły. Już w 2010 roku obroty handlowe między Polską a Brazylią ponownie przekroczyły 1 mld USD. Rok później natomiast, po raz pierwszy w historii dwustronnej wymiany, osiągnęły poziom nieco ponad 1,4 mld USD. Według danych GUS, zamieszczonych w tabeli, obroty dwustronne w 2012 roku wyniosły 1 373,2 mln USD (co oznacza spadek jedynie o 0,93% w stosunku do rekordowego 2011 roku). Polski eksport w 2012 roku wzrósł o 27,3%, a import zmniejszył się o 11,3%, w odniesieniu do 2011 roku. Zmniejszyło się też ujemne dla Polski saldo obrotów handlowych⁵⁴.

Według natomiast danych brazylijskich (Secex MDIC), polsko-brazylijskie obroty handlowe w 2012 roku wyniosły 1 016,5 mld USD, a w roku poprzednim

⁵⁴ Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej. Ministerstwo Gospodarki RP. <http://www.mg.gov.pl/files/upload/16602/Brazylia%2029.05.2013.doc> [dostęp: 6.12.2016].

947,8 mln USD (co oznaczało wzrost w stosunku do 2011 roku o 6,75%). Polski eksport był w 2012 roku najwyższy w historii obrotów handlowych tych dwóch krajów i wyniósł 626,5 mln USD (wzrost o 25,6% w stosunku do 2011 roku – 466,3 mln USD), a import osiągnął wartość 390,0 mln USD (spadek o 19%, w 2011 roku – 481,5 mln USD). Saldo obrotów handlowych w 2012 roku również było najwyższe i osiągnęło poziom 236,5 mln USD, a w roku poprzednim 15,2 mln USD⁵⁵.

W 2012 roku MSZ zorganizowało misje gospodarcze do Peru, Chile, Meksyku, Kolumbii i Brazylii. Inicjatywy te wpisywały się w szerszą strategię promocji polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych i wsparcia polskich przedsiębiorstw w krajach rozwijających się⁵⁶. Jak już wspomniano⁵⁷, w 2012 roku odbyła się ważna, także pod względem gospodarczym, wizyta ministra spraw zagranicznych RP Radosława Sikorskiego w Brazylii, któremu towarzyszyła misja gospodarcza przedstawicieli polskich firm. Wśród reprezentowanych branż znalazły się zarówno te, które od lat utrzymywały stosunki handlowe z Brazylią, jak i te, które mają charakter perspektywiczny w rozwoju współpracy gospodarczej z tym krajem, między innymi sektory związane z transportem, infrastrukturą, chemią, energetyką, usługami *offshore* oraz dobrami konsumpcyjnymi⁵⁸. Podczas spotkań omówiono możliwości rozwoju współpracy gospodarczej w sektorach: energetycznym, wydobywczym, stoczniowym i *offshore* (w tym dotyczącej brazylijskiego programu wydobywania ropy naftowej z dna Atlantyku „Pre-sal”), jak również w odniesieniu do planowanych wówczas wydarzeń sportowych, które miały odbyć się w 2014 roku (Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej) i w 2016 roku (Letnie Igrzyska Olimpijskie).

Ponadto przedstawiciele polskich spółek odwiedzili główną siedzibę największego państwowego przedsiębiorstwa naftowego w Brazylii, Petrobras, w Rio de Janeiro. Podczas seminarium w Dowództwie Wojsk Lądowych zostały zaprezentowane różne gałęzie polskiego przemysłu zbrojeniowego, w tym wysokich technologii. Wizytę złożono także w brazylijskim Ministerstwie Obrony.

55 Różnice w danych przekazywanych przez SECEX i polski GUS wynikają z realizacji niektórych transakcji handlowych naszego kraju za pośrednictwem innych państw, na przykład Holandii czy Niemiec. Dotyczy to przede wszystkim importu produktów rolno-spożywczych z Brazylii do Polski. Zob. *ibidem*.

56 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 29.10.2016].

57 Zob. podrozdział 4.1.

58 Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/28621/Brazylia_4_11_2016.pdf [dostęp: 6.12.2016].

Ważne spotkanie odbyło się w siedzibie Instytucji ds. Planowania i Logistyki (hiszp. Empresa de Planeamiento e Logística, EPL), podległej Ministerstwu Transportu. Na spotkaniu omówiono plany rozbudowy infrastruktury transportowej w Brazylii. Obie strony podkreśliły istniejący „olbrzymi” potencjał polskich firm w tym zakresie⁵⁹. Współpraca w dziedzinie obronności oraz rozwoju brazylijskiej infrastruktury zostały zaliczone do jednych z najbardziej perspektywicznych w zakresie polsko-brazylijskich stosunków gospodarczych w drugiej dekadzie XXI wieku.

Z wizytą w Polsce w 2013 roku przebywał brazylijski wiceminister rozwoju, przemysłu i handlu zagranicznego Alessandro Golombiewski Teixeira, z którym spotkał się podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki Andrzej Dycha. Rozmawiano między innymi na temat planowanych na najbliższe lata działań promocyjnych mających przyczynić się do intensyfikacji dwustronnej wymiany handlowej oraz wzrostu liczby polsko-brazylijskich inwestycji⁶⁰.

W 2014 roku odnotowano rekordową wartość obrotów handlowych (i wzrost o prawie 13% w stosunku do 2013 roku), która wyniosła blisko 1,7 mld USD⁶¹. Były to najwyższe jak dotąd (według polskich danych) obroty w historii polsko-brazylijskich stosunków handlowych, zwłaszcza jeżeli chodzi o wartość importu z Brazylii (1,0 mld USD)⁶². Jak można zobaczyć na podstawie danych zamieszczonych w tabeli, polski eksport uzyskiwał wyższe wartości chociażby we wcześniejszym, 2013 roku.

Jednocześnie należy zauważyć, że w 2014 roku polskie saldo obrotów dotyczące rynków słabiej rozwiniętych spoza Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) pogorszyło się o 3,8 mld EUR, co było rezultatem niekorzystnych zmian w zakresie wymiany handlowej, między innymi z Brazylią, w której przypadku, w wyniku spadku wywozu (o 9,5%), przy jednoczesnym dynamicznym zwiększeniu się importu (o 24,6%), deficyt obrotów pogłębił się o około 215 mln EUR, osiągając wartość 470 mln EUR⁶³.

Pozytywnym przejawem w relacjach gospodarczych Polski i Brazylii były kolejne delegacje brazylijskiego samorządu gospodarczego w 2014 roku. We wrześniu do Polski przybyła misja handlowa stanu Rio de Janeiro, zaś w październiku – misja stanu Minas Gerais. Podczas drugiej z wizyt odbyły się rozmowy o możliwościach współpracy gospodarczej i technologicznej obu państw. Na spotkaniu

59 „Boletim da Embaixada da República da Polônia”...

60 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

61 *Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ...*

62 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

63 *Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego*. Warszawa 2015. Ministerstwo Gospodarki RP. https://www.mr.gov.pl/media/15696/ROHZ2015_20150827_druk_ost.pdf [dostęp: 14.06.2016], s. 51.

z Rogériem Nerym, ministrem odpowiedzialnym za kwestie gospodarcze w stanie Minas Gerais (trzecim pod względem wysokości PKB stanie w Brazylii), polska wiceminister Katarzyna Kacperczyk stwierdziła, że: „poszukiwanie nowych możliwości współpracy handlowej i wymiana myśli technologicznej na szczeblu regionów z takimi graczami globalnymi jak Brazylia należą do priorytetów dyplomacji ekonomicznej Polski”⁶⁴. Delegaci podkreślali dążenie do zwiększenia możliwości rozwoju współpracy z polskimi partnerami zwłaszcza w sektorze IT. Wiceminister zaznaczyła, że potencjał współpracy z Brazylią wzrasta także w sektorach badawczo-technologicznym i naukowym. Odniesiono się również do potrzeby wykorzystania środków unijnych na wspólne projekty, między innymi w zakresie cyfryzacji administracji czy aplikacji programów edukacyjnych⁶⁵.

Obie wizyty były owocne pod względem zarówno nieformalnym (liczby spotkań i rozmów), jak i formalno-prawnym. Podczas pobytu misji z Rio de Janeiro oraz Minas Gerais w Warszawie zorganizowano w siedzibie Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) bilateralne spotkania promocyjne z udziałem polskich przedsiębiorców oraz przedstawicieli resortu gospodarki. W trakcie spotkania w MSZ Instytut Promocji Inwestycji (INDI) stanu Minas Gerais oraz KIG podpisały umowę o współpracy i wzajemnym wspieraniu przedsięwzięć biznesowych⁶⁶. W tym samym roku zrealizowano zawarte wcześniej kontrakty polsko-brazylijskie – PLL LOT dokonały zakupu kolejnych samolotów pasażerskich Embraer.

Dane GUS za lata 2015–2016 wskazują, że doszło do spadku polsko-brazylijskich obrotów handlowych w stosunku do rekordowego 2014 roku. W 2015 roku obroty te wyniosły 1,4 mld USD, co oznaczało wartość niższą o 16,3% w odniesieniu do 2014 roku. Zmniejszył się też polski eksport do Brazylii (o 25,1% w odniesieniu do poprzedniego roku), przy jednoczesnym spadku wolumenu importu (o 12,2%)⁶⁷. Podobnie w roku 2016 odnotowano spadek zarówno eksportu, jak i importu, przy czym import, inaczej niż w roku 2014 i 2015, nie osiągnął pułapu 1,0 mld USD. Wartość obrotów handlowych zmniejszyła się zaś do 1,2 mld USD.

Choć udział Polski i Brazylii we wzajemnych obrotach nie był szczególnie duży (udział Polski w ogólnej wymianie handlowej Brazylii w 2015 roku nieznacznie przekraczał 0,25–0,29% w imporcie i 0,21% w eksporcie, zaś udział tego

64 Ibidem.

65 *Polsko-brazylijska współpraca intensywniejsza dzięki misjom gospodarczym*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_konty_nenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_brazylijska_wspolpraca_intensywniejsza_dzie_ki_misjom_gospodarczym [dostęp: 28.12.2016].

66 Ibidem.

67 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

państwa w obrotach handlu zagranicznego Polski w 2015 roku wynosił jedynie 0,36%, z czego w eksporcie 0,20% i w imporcie 0,52%)⁶⁸, to spośród państw regionu latynoamerykańskiego pierwszym partnerem handlowym naszego kraju do połowy drugiej dekady XXI wieku pozostawała właśnie Brazylia⁶⁹. Udział tego kraju w wymianie handlowej Polski z Ameryką Łacińską ukształtował się w 2015 roku na poziomie 20,2% (24,0% w 2014)⁷⁰. Jak podkreślali przedstawiciele polskiej dyplomacji, Brazylia należy do grona siedmiu tzw. najbardziej perspektywicznych rynków dla rozwoju polskiej ekspansji handlowo-inwestycyjnej (obok Algierii, Kanady, Kazachstanu, Turcji i Zjednoczonych Emiratów Arabskich)⁷¹. Jednakże w skali globalnych stosunków handlowych Polski kraj ten zajmował dopiero 36. miejsce (w 2015 roku).

Obniżenie się poziomu dwustronnych obrotów handlowych w 2015 i 2016 roku (dotyczyło to przede wszystkim polskiego eksportu do Brazylii, na co duży wpływ miały obowiązujące w tym państwie wysokie stawki celne oraz skomplikowane procedury importowe) było spowodowane w znacznym stopniu pogłębiającym się kryzysem gospodarczym Brazylii⁷², którego źródło stanowiła sytuacja polityczno-ekonomiczna kraju⁷³. Problemy gospodarcze Brazylii związane były także ze spadkiem światowych cen produktów rolnych i spożywczych (zwłaszcza soi, cukru i kawy – o około 30%) oraz surowców (zwłaszcza ropy naftowej), które są najważniejszymi towarami eksportowymi tego państwa. Dodatkowo w Brazylii wystąpiła największa od ponad 30 lat susza⁷⁴.

W 2015 roku natomiast do Polski przybyła kolejna brazylijska misja gospodarcza, tym razem z brazylijskiego stanu Goiás, złożona z przedstawicieli ponad

68 Ibidem.

69 A. GRADZIUK, P. KUGIEL: *Polska w wielobiegunowym świecie. Szanse i perspektywy rozwoju stosunków Polski z głównymi mocarstwami wschodzącymi. Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*. Warszawa 2012. http://www.pism.pl/files/?id_plik=11059 [dostęp: 12.06.2016], s. 11.

70 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

71 Ibidem.

72 Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Brazylii w połowie drugiej dekady XXI wieku, w porównaniu do lat wcześniejszych, wykazywały tendencję spadkową. Produkt narodowy brutto (PNB) zmniejszył się o 3,7% w 2015 roku, co oznacza największy spadek od 25 lat. Inflacja z kolei osiągnęła poziom 10,7% – wynik dwukrotnie większy niż obiecywano w kampanii wyborczej. Na wzrost stopy inflacji największy wpływ miały wyższe ceny: energii elektrycznej (o 51%), paliw (o 20,1%), wody i kanalizacji (o 14,75%) oraz żywności (o 12,3%). W efekcie kurs brazylijskiego reala spadł w ciągu 2015 roku o około 70%. Zob. ibidem.

73 Ibidem.

74 M. WOŁANGIEWICZ: *Brazylię nawiedziły ekonomiczne plagi. „Kapitalizm koleistów” otworzy się na liberalizm?* TVN24 BiS. <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/brazylia-w-gospo-darczych-tarapatach-nawiedziły-ja-ekonomiczne-plagi,525390.html> [dostęp: 6.12.2016].

20 firm, reprezentujących sektory: chemiczny (import nawozów), wydobywczy (import maszyn górniczych) oraz spożywczy (eksport i import owoców). Podczas wizyty odbyły się różne spotkania, w tym konsultacje gospodarcze z wiceprezesem rady ministrów, ministrem gospodarki Januszem Piechocińskim i rozmowy w MSZ oraz w Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). Co istotne, w trakcie spotkania wicepremier potwierdził, że Brazylia pozostaje dla Polski strategicznym partnerem gospodarczym – nie tylko w regionie Ameryki Łacińskiej. Rozmawiano między innymi o planach uruchomienia specjalnego programu promocji współpracy gospodarczej „Go Brazil”, a także organizacji Dnia Brazylii w Ministerstwie Gospodarki (MG). Zorganizowano także forum gospodarcze w KIG z udziałem podsekretarza stanu w MG Andrzeja Dychy. Pokłosem spotkań było podpisanie memorandum o współpracy handlowej i inwestycyjnej między stanem Goiás a KIG⁷⁵.

W pierwszej połowie drugiej dekady XXI wieku w strukturze towarowej polskiego eksportu do Brazylii dominowały 3 grupy towarów przetworzonych: przemysłu maszynowo-elektrycznego, mineralnego oraz chemicznego. Stanowiły one łącznie 82,41% całości naszego eksportu w 2015 roku na rynek brazylijski⁷⁶. Wśród wyrobów przemysłu elektro-maszynowego (których dostawy stanowiły ponad 40% polskiego eksportu do Brazylii) znajdowały się: maszyny i urządzenia elektryczne, dętki kauczukowe, szyny kolejowe⁷⁷, części i akcesoria do pojazdów samochodowych, części do telewizorów, łożyska, inne wyroby hutnicze, urządzenia elektryczne, aparatura telekomunikacyjna, żarówki i lampy wyładowcze, silniki spalinowe i kotły wytwarzające parę wodną. W grupie produktów chemicznych dominował siarczan amonu, którego dostarczono w 2012 roku za kwotę 33,94 mln USD, zaś w sekcji produktów mineralnych przeważał węgiel koksowy. W polskim eksporcie do Brazylii znajdowały się także: nawozy mineralne, tworzywa sztuczne (głównie kauczuk), pszenica, kazeina, meble oraz wyroby cukiernicze z białą czekoladą⁷⁸.

---

75 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

76 K. GIERAŃCZYK: *Współpraca gospodarcza Polska-Brazylia*. Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/188901,wspolpraca-gospodarcza-polska-brazylia-2015-rok.html> [dostęp: 12.06.2016].

77 Szyny kolejowe w polskim eksporcie do Brazylii przez długie lata stanowiły ważną pozycję. Od 2010 roku obserwuje się powrót tego towaru w dwustronnej wymianie handlowej, co ma związek z działaniami rządu brazylijskiego dotyczącymi długofalowego planu rozbudowy infrastruktury transportowej, w tym słabiej rozwiniętej sieci kolejowej. Zob. *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii*. <http://docplayer.pl/5977928-Przewodnik-eksportera-po-rynku-republiki-brazylia-spis-tresci.html> [dostęp: 11.12.2016].

78 *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

Polski import z Brazylii koncentrował się głównie na 5 grupach towarowych: wyrobach przemysłu elektromaszynowego, produktach rolno-spożywczych, surowcach mineralnych, produktach chemicznych i tworzywach sztucznych. Dominowały artykuły rolno-spożywcze, takie jak: tytoń (zwłaszcza Virginia i Burley), kawa, soki owocowe, kukurydza, pasza, makuchy i oleje sojowe, a także cukier, *yerba mate* oraz pieprz. W zakresie surowców mineralnych przeważały: rudy żelaza i miedzi (pierwsze miejsce na liście importowej w 2015 roku)⁷⁹, magnezyty i aluminium. Ponadto importowaliśmy z Brazylii: krzem, części samochodowe, amortyzatory do traktorów i samochodów, śruty, maszyny żniwne, a także leki, kauczuk oraz skóry bydlęce. Ważną pozycję w imporcie z Brazylii od początku XXI wieku stanowiły samoloty pasażerskie Embraer, zakupione przez PLL LOT (za kwotę 203,3 mln USD w 2014 roku i 108,1 mln USD w 2015 roku)⁸⁰, użytkowane między innymi przez polski rząd⁸¹.

Stosunki gospodarcze między Polską a Brazylią uregulowane są następującymi umowami dwustronnymi:

1) porozumienie między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii w sprawie transportu morskiego z 26 listopada 1976 roku;

2) umowa handlowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii z 10 maja 1993 roku (zastąpiła polsko-brazylijską umowę handlową i płatniczą podpisaną w Rio de Janeiro 19 marca 1960 roku);

3) umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy naukowo-technicznej z 5 września 1996 roku;

4) umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o ruchu bezwizowym z 14 lipca 1999 roku;

5) umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o usługach lotniczych z 13 marca 2000 roku;

6) umowa między Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych a brazylijską Agencją Promocji Eksportu i Inwestycji APEX o współpracy we wzajemnej promocji gospodarczej ze stycznia 2008 roku;

7) deklaracja Ministerstwa Rozwoju, Przemysłu i Handlu Zagranicznego Brazylii i Ministerstwa Gospodarki RP o wzajemnej współpracy z sierpnia 2009 roku (w dokumencie tym przewidziano organizowanie cyklicznych spotkań grupy roboczej)⁸².

79 Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...

80 Ibidem.

81 Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...

82 Dwustronna współpraca gospodarcza. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii. http://www.brasilia.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/informator_ekonomiczny/wspolpraca_gospodarcza/ [dostęp: 5.12.2016].

Negocjowane są obecnie dwie umowy między Polską a Brazylią, o wzajemnej ochronie i popieraniu inwestycji⁸³ oraz o unikaniu podwójnego opodatkowania⁸⁴. Dotychczasowy brak w tym zakresie powoduje obawy polskich przedsiębiorców i zniechęcenie do inwestowania w tym kraju, dlatego ważne jest przygotowanie odpowiednich dokumentów⁸⁵.

Począwszy od lat 90. XX wieku podejmowano różnego rodzaju inicjatywy mające na celu wspieranie polskiego eksportu i pomoc polskim przedsiębiorcom w wejściu na rynek brazylijski. Rozwojowi kontaktów pomiędzy przedsiębiorcami obu krajów sprzyjała działalność polsko-brazylijskich izb handlowych i gospodarczych, za pośrednictwem których następowała wymiana ofert, informacji i doświadczeń oraz zapoznawanie się ze specyfiką obu rynków. W 1990 roku w Rio de Janeiro powstała polsko-brazylijska izba handlowa (którą w 2001 roku przekształcono w izbę regionalną przy zrzeszeniu handlowym Rio de Janeiro). Od 1993 roku w São Paulo działała brazylijsko-polska izba handlowo-przemysłowa, zaś od 1995 roku polsko-brazylijska izba gospodarcza z siedzibą w Warszawie. W maju 2005 roku powstała z kolei polonijna rada biznesu Brazylia–Polska, a w sierpniu 2008 roku swoją działalność w Kurytybie zainaugurowała filia brazylijsko-polskiej izby handlowo-przemysłowej z São Paulo⁸⁶.

Ułatwieniem dla polskich inwestorów miały być także działania podejmowane przez Wydział Promocji Handlu brazylijskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, który zajmuje się między innymi monitorowaniem prac SIPRI, czyli Systemu Promocji Inwestycji i Transferu Technologii dla Firm. Podstawę

83 Po głośnych przegranych procesach sądowych Argentyny z inwestorami zagranicznymi państwa Ameryki Łacińskiej niechętnie zawierają umowy tego typu. Nieprzychylnie od 2002 roku stanowisko Kongresu FR Brazylii w tej sprawie powoduje, że kraj ten nie jest obecnie związany umową o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji z żadnym państwem. Umowy takie, zgodnie z aktualnymi wytycznymi Międzyresortowej Izby Handlu Zagranicznego Brazylii CAMEX, mogą być zawierane wyłącznie w ramach umów o szerszym zakresie, na przykład w przypadku państw członkowskich UE – w ramach umowy UE–Mercosur. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

84 Pod koniec sierpnia 2015 roku zakończyła się w Brasili pierwsza tura negocjacji umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania. Obie strony były zadowolone z rezultatów. Pozytywne zakończenie polsko-brazylijskich negocjacji byłoby ogromnym sukcesem (zwłaszcza że strona brazylijska od lat sceptycznie podchodziła do negocjowania tego typu umów, czego dowodem jest to, że nawet z tak istotnym partnerem tego kraju – z regionu europejskiego – jakim są Niemcy, nie udało się jak dotąd takiej umowy podpisać) i ważnym czynnikiem oraz impulsem sprzyjającym intensyfikacji współpracy dwustronnej. Zob. *ibidem*.

85 *Wiceprezydent Brazylii w Polsce: głównym tematem jest wymiana gospodarcza*. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1506096,Wiceprezydent-Brazylii-w-Polsce-glownym-tematem-jest-wymiana-gospodarcza> [dostęp: 13.06.2016].

86 *Kto i gdzie inwestuje?* Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/inwestycje/5,kto-i-gdzie-inwestuje.html.pdf> [dostęp: 5.12.2016].

funkcjonowania SIPRI stanowi sieć operatorów w Brazylii i za granicą. Głównym jego celem jest pozyskiwanie informacji o pojawiających się okazjach inwestycyjnych i przekazywanie ich do MSZ. Zainteresowani brazylijskim rynkiem inwestorzy z zagranicy mogą zarejestrować swoją firmę na portalu BrasilGlobalNet⁸⁷.

Publikowane są także informatory rynkowe i przewodniki dla polskich eksporterów, przygotowywane przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Gospodarki, w których można znaleźć podstawowe i niezbędne informacje do wejścia na brazylijski rynek. Dotyczą one między innymi: specyfiki tego rynku, systemu podatkowego, regulacji celnych, różnych metod i form wejścia na rynek brazylijski, potencjalnych utrudnień w zakładaniu i rozwijaniu działalności gospodarczej czy w dystrybucji towarów, a także możliwości eksportowych dotyczących poszczególnych branż i towarów⁸⁸.

Ponadto zaliczenie w 2012 roku Brazylii do rynków perspektywicznych naszej gospodarki oznaczało jednocześnie objęcie tego kraju realizowanym w latach 2013–2014 projektem systemowym: „Promocja polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych”, w ramach unijnego Programu Operacyjnego „Innowacyjna Gospodarka” (Poddziałanie 6.5.1). Celem w projekcie było przede wszystkim kształtowanie wizerunku naszego kraju jako atrakcyjnego partnera handlowego i inwestycyjnego, a co za tym idzie, rozwój współpracy gospodarczej z zagranicą i wzrost polskiego eksportu. Dzięki temu projektowi polscy eksporterzy mogli między innymi ubiegać się o dofinansowanie udziału w międzynarodowych targach na brazylijskim rynku. Przedsiębiorcy mogli otrzymać nawet 75% dofinansowania kosztów udziału w branżowych imprezach targowych⁸⁹.

Mimo że odległy, brazylijski rynek często określany jest jako trudny lub wymagający, to przykłady polskich firm, które z sukcesem prowadzą na nim swoją działalność, udowadniają, że polskie inwestycje w Brazylii są możliwe i opłacalne⁹⁰.

87 Ibidem.

88 *Poradnik eksportera Brazylia 2005*. <http://www.piit.org.pl/documents/10181/25243/2974.pdf> [dostęp: 12.12.2016]; *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*; *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców*. <http://www.parp.gov.pl/brazylia-przewodnik-rynko-wy-dla-przedsiębiorcow-3> [dostęp: 11.12.2016].

89 *Nabór wniosków objętych 75%-dofinansowaniem na udział w targach branżowych w Brazylii w 2014 roku!* *GospodarkaMorska.pl*. <http://www.gospodarkamorska.pl/wydarzenia/juz-trwa-nabor-wnioskow-objetych-75--dofinansowaniem-na-udzial-w-targach-branzowych-w-brazylii-w-2014-roku.html> [dostęp: 7.12.2016].

90 Portal Businessnow.pl przedstawił (na podstawie danych Instytutu Nowoczesnego Biznesu) ciekawe zestawienie, dotyczące tego, dla ilu i jakich polskich firm Brazylia była na początku drugiej dekady XXI wieku najważniejszym rynkiem eksportowym (wchodziła do pierwszej dziesiątki krajów, do których firma eksportowała najwięcej). W latach 2010–2012

Jedną z pierwszych polskich firm, które weszły na brazylijski rynek po 1989 roku, była Grupa Selena z Wrocławia, holding spółek produkujących i dystrybuujących chemię budowlaną⁹¹. Swoją działalność w Brazylii rozpoczęła w drugiej połowie lat 90. XX wieku, w miejscowości Ponta Grossa w stanie Parana – regionie o dużej liczbie mieszkańców będących potomkami polskich emigrantów. Firma ulokowała tam linię produkcyjną pianki poliuretanowej oraz centrum dystrybucyjne pian, uszczelniaczy i klejów⁹².

Od lipca 2000 roku istnieje też w Brazylii filia polskiej firmy Komandor z branży meblarskiej. Została jednak utworzona przez kanadyjską filię polskiej spółki z dwoma współdziaławcami brazylijskimi, dlatego też nie figuruje w danych Banku Centralnego Brazylii jako inwestycja polska. Na brazylijskim rynku firma działa pod nazwą Komandor do Brasil Ltda⁹³.

W 2010 roku w stolicy brazylijskiej Polonii, Kurytybie, swoją działalność zainaugurowała Grupa Chemiczna Boryszew (pod nazwą Maflow do Brasil Ltda), zajmującą się produkcją części do samochodów. Firma dostarcza przewody klimatyzacyjne i wspomaganie kierownicy do globalnych producentów samochodów z fabrykami zlokalizowanymi w Brazylii i Argentynie (między innymi takimi, jak VW, Fiat, GM, Nissan, PSA, Volvo)⁹⁴.

W 2012 roku natomiast w São Paulo uruchomiono biuro handlowe polskiej firmy oświetleniowej Lug Light Factory. Rok później w tym samym mieście otwarto firmę z udziałem kapitału polskiego – Quero Passagem, operatora platformy internetowej, która służy do sprzedaży biletów na dalekobieżne połączenia autobusowe⁹⁵.

Wzorcowym wręcz przykładem włączenia się w programy rozwoju infrastruktury kolejowej w Brazylii jest działalność istniejącej tam od 2012 roku

---

widoczna była tendencja wzrostowa, jeżeli chodzi o znaczenie Brazylii wśród polskich firm. W 2010 roku Brazylia była kluczowym rynkiem dla 161 polskich firm, a w 2012 roku – dla 258. Do polskich firm, dla których Brazylia zajmowała pierwsze miejsce w 2012 roku (łącznie były to 32 firmy), zaliczały się między innymi: UN WHA Polska (branża motoryzacyjna), SFB Polska (montaż outsourcingowy dla przemysłu motoryzacyjnego), Pol-Elektra (producent podzespołów elektrotechnicznych i komponentów z tworzyw sztucznych dla przemysłu motoryzacyjnego), Pentair Poland (producent sprzętu telekomunikacyjnego) czy Haering Polska (producent farb i lakierów dla przemysłu i budownictwa). Zob. J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią*. Businessnow.pl. <http://businessnow.pl/6650,sa-duze-mozliwosci-zwiekszenia-wspolpracy-z-brazylia.html> [dostęp: 10.12.2016].

91 J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 67–68.

92 *Kto i gdzie inwestuje?...*

93 *Ibidem*.

94 *Ibidem*.

95 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

polskiej firmy Medcom⁹⁶, zaangażowanej w prace konsorcjum rozbudowującego i modernizującego metro w dwóch dużych brazylijskich miastach – São Paulo i Rio de Janeiro. Swoją działalność w Brazylii prowadzi też PESA Bydgoszcz⁹⁷, której celem są dostawy taboru i wyposażenia kolejowego dla Rio de Janeiro i Brasílii.

Działalność w Brazylii rozwija również firma eSky (branża internetowa, platforma sprzedaży biletów lotniczych) oraz Famur (przemysł maszynowy, obecna na rynku zarówno brazylijskim, jak i meksykańskim)⁹⁸.

Niektóre firmy wycofały jednak swoją działalność z rynku brazylijskiego. Dotyczyło to na przykład polskiej firmy FM Group (największego polskiego inwestora w tym kraju w 2009 roku), która zrezygnowała z dystrybucji produktów branży kosmetycznej. Nie doszło też do wznowienia zawieszanej w 2009 roku działalności firmy Ciech America Latina, której oferta na rynek brazylijski obejmowała ponad 60 różnych produktów chemicznych, w tym TDI, sodę kalcyonowaną i nawozy fosforowe⁹⁹.

Warto wspomnieć, że polska firma Synthos w 2014 roku rozważała możliwość zainwestowania 200 mln USD w budowę fabryki kauczuku syntetycznego, w miejscowości Triunfo w stanie Rio Grande do Sul. Inwestycja ta nie doszła jednak do skutku. Jednym z powodów wypowiedzenia umowy przez Synthos było przekroczenie założonego przez firmę projektu pierwotnego budżetu na budowę zakładu. Jak podkreślali jednak przedstawiciele firmy, Brazyliia wciąż zajmuje kluczowe miejsce w strategii Synthos, dlatego też emitent podejmuje działania na rzecz wypracowania optymalnego rozwiązania umożliwiającego stałą obecność firmy na brazylijskim rynku¹⁰⁰.

96 Medcom modernizuje 104 składy dla metra w São Paulo, a także dla firmy SuperVia w Rio de Janeiro, wraz z firmą CAF, instaluje konwertery napięcia stałego dla 35 składów kolejowych. Ogółem na rynek brazylijski trafia 9% produkcji tego zakładu. Za: ibidem.

97 Firma planuje rozszerzenie swojej działalności poprzez wejście na brazylijski rynek z ofertą pojazdów kolejowych i tramwajów. Polskie przedsiębiorstwo dostrzega potencjał Brazylii, jako coraz bardziej liczącej się na świecie gospodarki. Utrudnieniem jest jednak brak umowy pomiędzy naszymi krajami dotyczącej unikania podwójnego opodatkowania, co zniechęca polskich inwestorów do eksportu. Zob. *Pesa Bydgoszcz. Po sukcesach w Berlinie ma pociąg do Brazylii*. Portal Strefa Biznesu. <http://www.strefabiznesu.pomorska.pl/artykul/pesa-bydgoszcz-po-sukcesach-w-berlinie-ma-pociag-do-brazylii> [dostęp: 12.09.2016].

98 „Boletim da Embaixada da República da Polónia”...

99 *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

100 *SYNTHOS SA Ujawnienie informacji poufnej, której przekazanie do publicznej wiadomości zostało opóźnione*. PAP. <http://centrumprasowe.pap.pl/cp/pl/news/info/33735,5,synthos-sa-ujawnienie-informacji-poufnej-ktorej-przekazanie-do-publicznej-wiadomosci-zostalo-opoznio> [dostęp: 6.12.2016].

Należy zauważyć, że wzrosła wartość polskich inwestycji bezpośrednich w Brazylii – w 2005 roku osiągnęły one wartość 0,9 mln EUR¹⁰¹, w 2012 roku – 6,3 mln EUR (wartość polskich inwestycji w tym roku w całej Ameryce Południowej wyniosła 13,7 mln EUR, z czego najwięcej przypadało na Brazylię)¹⁰², dwa lata później było to 7,2 mln EUR¹⁰³, a w 2015 roku – 7,3 mln EUR¹⁰⁴. Nie można tego samego powiedzieć o brazylijskich inwestycjach w Polsce, których wartość i zakres są znacznie mniejsze¹⁰⁵. Trzeba jednak mieć na uwadze, że w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej skala polskich inwestycji w Brazylii jest znikoma, mimo że aktualnie jednym z ważniejszych kierunków inwestycyjnych UE jest właśnie Brazylia. Poziom inwestycji krajów unijnych w tym państwie jest wyższy niż w pozostałych krajach grupy BRICS razem wziętych¹⁰⁶.

Stosunkowo niewielki zakres wymiany handlowej czy inwestycyjnej w całościowym ujęciu zewnętrznych stosunków gospodarczych Polski i Brazylii¹⁰⁷ nie oznacza braku potencjału we wzajemnych relacjach handlowych. Przeciwnie,

101 *Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą w 2005 roku*. Warszawa 2006. Narodowy Bank Polski. Departament Statystyki. <http://www.nbp.pl/publikacje/pib/pib2005.pdf> [dostęp: 12.12.2016].

102 *Polskie inwestycje bezpośrednie w 2012 roku*. Warszawa 2014. Departament Strategii i Analiz, Ministerstwo Gospodarki RP. https://www.mr.gov.pl/media/15478/Polskie_inwestycje_bezposrednie_2012.pdf [dostęp: 12.12.2016].

103 *Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą – 2014 (EUR)*. Narodowy Bank Polski. <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].

104 *Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą – 2015 (EUR)*. Narodowy Bank Polski. <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].

105 Według danych Fundacji Konrada Adenauera, Polska plasuje się na 2. miejscu przeznaczenia brazylijskich inwestycji bezpośrednich wśród krajów Grupy Wyszehradzkiej (zaraz po Czechach). Mimo to w bilansie za rok 2014, według Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, widniały tylko dwie brazylijskie firmy, IT Stefanini i Stefanini Inc. (obie z branży informatycznej). Warto jednakże zauważyć, że Brazylia plasowała się na 1. miejscu spośród wszystkich w Polsce inwestorów zagranicznych z tzw. gospodarek wschodzących. Zob. A. KLIMEK: *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów wschodzących do Polski*. „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2013, nr 315. <http://wir.bg.ue.wroc.pl/docstore/download.seam;jsessionid=4D8491CC4F4058783B4BBE99E5521E22?fileId=WUT826ebdd9cdf42bf803382cc9299ccdf> [dostęp: 6.12.2016]; zob. też *Kto i gdzie inwestuje?...*

106 *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

107 Udział Polski w ogólnej wymianie handlowej Brazylii pozostaje niewielki i nieznacznie przekracza 0,2% (0,28% w imporcie i 0,16% w eksporcie). Podobnie, udział Brazylii w obrotach handlu zagranicznego Polski jest niewielki i w 2011 roku wyniósł on jedynie 0,37% (0,46% w imporcie i 0,26% w eksporcie). Zob. *ibidem*.

obydwie strony zgodnie przyznają, że wielkość i zakres współpracy gospodarczej jest niewspółmierny do istniejących możliwości¹⁰⁸.

Oferta polskich przedsiębiorstw kierowana do krajów latynoamerykańskich nie odpowiada w pełni obecnemu zapotrzebowaniu, co sprawia, że możliwości ożywienia dwustronnych obrotów handlowych czy zaistnienia na rynkach krajów tego regionu pozostają w dużej mierze niewykorzystane. Oprócz tradycyjnych branż w zakresie polsko-brazylijskiej wymiany handlowej, takich jak: przemysł wydobywczy, przemysł stoczniowy i *offshore*, przemysł elektromaszynowy, aparatura radiowo-telewizyjna, przemysł motoryzacyjny (części i akcesoria)¹⁰⁹, przemysł kolejowy i infrastruktura transportowa¹¹⁰, przemysł chemiczny, przemysł farmaceutyczny i sprzęt medyczny oraz nawozy – istnieje wiele innych, stwarzających szanse na intensyfikację dwustronnej współpracy gospodarczej.

Podczas Brazylijsko-Polskiego Forum Obronności, które odbyło się w październiku 2009 roku w São Paulo, z udziałem ministra obrony narodowej RP, potwierdzono, że istnieje potencjał i możliwości podjęcia współpracy polityczno-wojskowej i w zakresie przemysłu obronnego. W związku z rozpoczętą przez władze Brazylii długookresową reformą sił zbrojnych i przemysłu obronnego tego kraju polskie firmy wyraziły zainteresowanie udziałem w modernizacji armii brazylijskiej¹¹¹. Na liście priorytetów znalazły się zakup i modernizacja samolotów myśliwskich, transporterów opancerzonych i łodzi podwodnych. Zapotrzebowanie brazylijskich wojsk lądowych obejmowało ponadto: systemy obrony przeciwlotniczej, systemy taktyczne wojny elektronicznej, rakiety, moździerze i noktowizory. Planuje się także zakup nowoczesnego wyposażenia, celem zwiększenia operatywności wojsk lądowych w rejonie Amazonii¹¹².

---

108 O tym, że potencjał gospodarczy Brazylii i Polski nie jest we współpracy dwustronnej dostatecznie wykorzystywany, mówił w czerwcu 2014 roku ambasador Brazylii w Polsce Jorge Geraldo Kadri (od 2015 roku funkcję tę pełni Alfredo Leoni). Przyznał on, że choć sytuacja ta stopniowo ulega poprawie, to skala przedsięwzięć, podobnie jak wymiana handlowa, mogłaby być znacznie większa. Zob. J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*

109 W związku z tym, że Brazylia jest 4. największym rynkiem samochodowym na świecie (po Chinach, USA i Japonii), istnieją perspektywy zwiększenia dostaw w ramach przemysłu pojazdów mechanicznych z Polski do Brazylii.

110 Brazylia posiada słabo rozbudowaną sieć połączeń kolejowych, co jest w tym kraju jednym z największych braków w zakresie infrastruktury.

111 *Brazylia. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne*. Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach. <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3wpraca%20Mi%C4%99dzynarodowa/11.%20Brazylia.pdf> [dostęp: 15.11.2016].

112 *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

Brazylia jest jednym z największych światowych producentów ropy naftowej. Jej wydobycie zwiększa się ze względu na niedawno odkryte złoża na Oceanie Atlantyckim. W związku z nowymi perspektywami w sektorze naftowym rząd Brazylii uruchomił program rozwoju stoczni brazylijskich (na przykład budowa statków do przewozu ropy i gazu oraz budowa platform wiertniczych i statków do ich obsługi), które od wielu lat były niedoinwestowane. Strona brazylijska jest w tym zakresie szczególnie zainteresowana polskimi maszynami, urządzeniami i silnikami. W 2010 roku odbyło się ważne dla polsko-brazylijskich relacji gospodarczych Forum Gospodarki Morskiej Brazylia-Polska. Kilka polskich firm wyraziło chęć podjęcia współpracy z brazylijskim partnerem w zakresie gospodarki morskiej, między innymi były to: stocznia Gryfia, TP-Elbud (który odbywa regularne wizyty handlowe w Brazylii), Towimor (oprócz wizyt w Brazylii podejmuje działania na rzecz znalezienia się na *vendors list* Petrobras), Scana – były Zamech Elbląg (wygrał przetarg na dostawy dwóch wałów okrętowych dla statków budowanych w stoczni na Ilha Governador w Rio de Janeiro) czy H. Cegielski-Poznań (firma odbywająca wizyty w Brazylii i uczestnicząca w przetargach na dostawy silników dla stoczni w Rio de Janeiro)¹¹³.

Z punktu widzenia polskich interesów handlowych korzystna jest także sytuacja w sektorze nawozów mineralnych. Tylko 40% brazylijskiego zapotrzebowania na nawozy mineralne jest zaspokajane przez produkcję krajową, pozostałe 60% – przez produkty pochodzące z importu. Stwarza to możliwości rozszerzenia i umocnienia polskiego udziału na rynku tego kraju¹¹⁴.

Duże możliwości tkwią w eksporcie wyrobów przemysłu kosmetycznego. Brazylia jest trzecim na świecie krajem pod względem konsumpcji kosmetyków. Rynek ten intensywnie się rozwija, jednak brakuje na nim zróżnicowanej asortymentowo i cenowo oferty¹¹⁵.

Polscy przedsiębiorcy działają również w brazylijskim sektorze tworzyw sztucznych. Istnieje tu duże zapotrzebowanie na kauczuk syntetyczny, związane z rozwojem przemysłu motoryzacyjnego oraz oparciem rozwiązań logistycznych na transporcie drogowym. Czyni to atrakcyjną polską ofertę eksportową. Polskie firmy od wielu lat są największymi na świecie eksporterami kauczuku

---

113 Ibidem.

114 Ibidem.

115 Warto zauważyć, że od 2013 roku następował wzrost sprzedaży polskich kosmetyków do Brazylii. W 2012 roku sprzedaż zamknęła się na poziomie kilku tysięcy USD, w 2013 roku nastąpił wzrost do 340 tys. USD, w 2014 roku zaś polskie firmy kosmetyczne sprzedały w tym kraju produkty za 0,9 mln USD, a w roku 2015 – za 0,4 mln USD. Pojawienie się polskich kosmetyków na miejscowym rynku było efektem 3-letniej akcji promocyjnej prowadzonej ze środków UE. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

syntetycznego do Brazylii. Spółka Synthos z Oświęcimia dostarcza na brazylijski rynek swoje produkty, a także rozważa możliwość budowy fabryki kauczuku syntetycznego w tym kraju¹¹⁶.

Potencjalne dziedziny rozwoju polsko-brazylijskiej współpracy w zakresie wymiany handlowej zostały określone przez ekspertów Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji (WPHI) Ambasady RP w Brazylii. Stwierdzono, że w Brazylii istnieje popyt na: produkty farmaceutyczne (konieczne jest uzyskanie tzw. certyfikatu tropikalnego)¹¹⁷, urządzenia drukarskie i graficzne, urządzenia naukowe dla laboratoriów¹¹⁸, sprzęt elektroniczny, usługi internetowe, oprogramowanie i sprzęt komputerowy, sprzęt telekomunikacyjny, żelazo i stal, petrochemię, pulpę celulozową i papier, meble wysokiej jakości, części zamienne do samolotów i samochodów, produkty związane z przemysłem spożywczym (urządzenia do przetwórstwa i pakowania żywności, produkty cukiernicze), a także dobra i urządzenia związane ze sportem, z rekreacją i ochroną zdrowia¹¹⁹.

Wśród innych potencjalnych dziedzin intensyfikacji współpracy wskazano na: ochronę środowiska (między innymi ochrona lasów i sawanny)¹²⁰ – rynek, który nie jest jeszcze w Brazylii nasycony i przewidywany jest jego dynamiczny rozwój¹²¹, energetykę (na przykład elektrownie wodne), infrastrukturę i transport (inwestycje w sieć dróg i linii kolejowych, modernizacja lotnisk krajowych)¹²², logistykę, a także eksport mleka i produktów mlecznych¹²³,

116 Ibidem.

117 *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*

118 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 67.

119 *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*

120 W. KLUZA: *Polska-Brazylia...*, s. 111.

121 *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

122 W Brazylii już od kilkunastu lat podejmuje się działania na rzecz rozwoju infrastruktury. W październiku 2013 roku brazylijski rząd ogłosił nowe plany dotyczące inwestycji w sieć połączeń, na lata 2014–2017. Wartość planowanych nakładów inwestycyjnych miała wynieść około 170 mld EUR, co oznaczało wzrost o 36,2% w stosunku do podobnego planu z lat 2009–2012. Kluczową rolę w realizacji inwestycji miał odegrać sektor prywatny, co otwierało szerokie możliwości między innymi przed polskimi firmami. Ponadto BNDS (Krajowy Bank Rozwoju) rozważa możliwość udzielania kredytów na realizację projektów infrastrukturalnych zagranicznym podmiotom gospodarczym, co może ułatwić i zachęcić polskie firmy do wejścia na brazylijski rynek. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*; zob. też: *Kto i gdzie inwestuje?...*

123 Polska już od 2011 roku ubiegała się o homologację polskich wyrobów mleczarskich na rynek brazylijski. Wielokrotnie zwracano stronie brazylijskiej uwagę, że długotrwałość przedmiotowego procesu jest niedopuszczalna i nie do przyjęcia dla strony polskiej. Tym bardziej że władze naszego kraju spełniły wszystkie określone przez Ministerstwo Rolnictwa, Hodowli i Zaopatrzenia Brazylii (MAPA) wymogi techniczne, formalne i merytoryczne, a także gościły i współfinansowały dwie misje brazylijskich inspektorów w Polsce.

eksport mięsa, wędlin, podrobów i przetworów mięsnych¹²⁴ oraz ryb i owoców morza¹²⁵. Jeżeli chodzi o eksport owoców to, jak dotąd, polskie produkty nie zostały dopuszczone do sprzedaży na rynku brazylijskim, jednak strona polska czyni starania o uzyskanie pozwolenia na eksport jabłek¹²⁶. Możliwość współpracy wiąże się także z różnego rodzaju usługami, w sektorze finansowym, hotelarskim i gastronomicznym¹²⁷.

Zasadne wydaje się więc, z jednej strony, zwiększanie eksportu do Brazylii w ramach istniejącej struktury ofertowej, a z drugiej, stopniowe rozszerzanie asortymentu produktów i dóbr inwestycyjnych, adekwatnie do istniejących możliwości i zapotrzebowania.

Rynek brazylijski ma dla Polski znaczenie strategiczne, nie tylko ze względu na bogate zasoby naturalne tego kraju, takie jak: rudy żelaza (2. miejsce na świecie, jako producent), boksyty (3. miejsce na świecie, jako producent), mangan (2. miejsce na świecie, jako producent), cyna (3. miejsce na świecie, jako producent), rudy miedzi i niklu, fosforyty, platyna, drewno, ropa naftowa (13. miejsce na świecie, jako producent), gaz ziemny, węgiel, płody rolne (eksport rolno-spożywczy), ale przede wszystkim dlatego, że jest to atrakcyjny rynek zbytu dla polskich przedsiębiorców¹²⁸.

Pomimo głębokiego kryzysu gospodarczego (który rozpoczął się w Brazylii na początku 2014 roku) i towarzyszącemu mu spadkowi produkcji oraz konsumpcji, kraj ten pozostaje dla Polski najważniejszym partnerem handlowym

---

W 2014 roku osiągnięto porozumienie co do certyfikowania eksportu polskich produktów. Po dalszych zabiegach ostatecznie uzyskano zgodę władz brazylijskich na eksport polskich produktów sektora mleczarskiego na zasadzie prelistingu, co prowadziło do uznania całego polskiego systemu sektora mleczarskiego za prawnie upoważniony do eksportu na rynek brazylijski. Warto podkreślić, że Polska osiągnęła ten status jako jedyny kraj UE, nawet Francja czy Holandia – czołowi eksporterzy wyrobów mleczarskich na rynek brazylijski – nie posiadają takiego przywileju. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

124 Brazylia, jako znaczący światowy eksporter mięsa wołowego, wieprzowego i drobiu, nie jest zainteresowana importem tego typu towarów. Niemniej jednak za bardzo interesujący uznawany jest sektor wędlin i przetworów mięsnych. Na rynku brazylijskim brakuje tego rodzaju wyrobów. Ażeby jednak umożliwić eksport z Polski, strona brazylijska będzie musiała przeprowadzić inspekcję sanitarną w polskich zakładach mięsnych.

125 Ibidem.

126 W związku ze wspomnianymi staraniami przekazano odpowiednie dokumenty do brazylijskiego Ministerstwa Rolnictwa, Hodowli i Zaopatrzenia (MAPA). Do chwili obecnej (grudzień, 2016 roku) strona brazylijska nie zgłosiła żadnych zastrzeżeń – trwa certyfikacja. Zob. *ibidem*.

127 J. GOŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 67.

128 T. SPOREK: *Gospodarka Brazylii na przełomie XX i XXI wieku*. „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2015, nr 218.

w Ameryce Łacińskiej. Rynek państwa liczącego ponad 200 mln mieszkańców, w którym blisko 80% produkcji krajowej kierowane jest na rynek wewnętrzny, stwarza dla producentów i eksporterów z Polski duże możliwości, zwłaszcza że polskie przedsiębiorstwa są o wiele bardziej zaawansowane technologicznie niż miejscowe, co ma wpływ na jakość oferowanych produktów¹²⁹.

Należy stwierdzić, że inicjatywy na rzecz wspierania ekspansji polskich firm na rynek brazylijski podejmowane przez decydentów polityki zagranicznej naszego kraju, choć istotne, nie są wystarczające. Dla efektywnego rozwoju dwustronnych relacji gospodarczych pożądane byłoby zwiększenie liczby i zakresu działań stymulujących wzrost obrotów handlowych Polski z Brazylią, ze strony naszego kraju. Odnosi się to również do potrzeby zintensyfikowania wzajemnych wizyt na różnych szczeblach, których od momentu wejścia Polski do UE do końca 2016 roku było niewiele. Rozwojowi współpracy gospodarczej ma służyć uruchomione w Warszawie w 2009 roku biuro rządowej agencji Apex Brasil (trzeciej w kolejności, po Miami i Pekinie), której zadaniem jest dostarczanie firmom brazylijskim informacji na temat polskiego rynku i kojarzenie ich z polskimi partnerami biznesowymi w celu zwiększenia eksportu do Polski¹³⁰. Agencja ta zajmuje się też pomocą w tworzeniu przedstawicielstw firm brazylijskich w Polsce oraz wspieraniem polskich inwestycji w Brazylii¹³¹.

Ponadto w Narodowym Planie Rozwoju Eksportu Brazylii na lata 2015–2018, ogłoszonym w czerwcu 2016 roku przez prezydenta tego kraju Dilmę Rouseff i ministra rozwoju, przemysłu i handlu zagranicznego Armanda Monteira Neta, polski rynek, jako jeden z nielicznych w Europie (obok Niemiec, Wielkiej Brytanii i Francji), został określony, jako strategiczny kierunek w brazylijskim programie rządowym, mającym na celu zwiększenie eksportu tego kraju¹³². Tworzy to korzystny grunt dla rozwoju dwustronnej współpracy, z czego decydenci polskiej polityki zagranicznej powinni skorzystać.

Należy też wspomnieć o różnego rodzaju utrudnieniach, jakie napotykają polscy przedsiębiorcy we współpracy z brazylijskim partnerem¹³³. Przykładowo polski eksport do Brazylii warunkują ograniczenia pozataryfowe, takie jak:

129 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

130 Apex Brasil. <http://www.apexbrasil.com.br/> [dostęp: 6.12.2016].

131 *Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

132 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

133 W raporcie Banku Światowego Doing Business z 2015 roku, klasyfikującego 189 krajów pod względem łatwości prowadzenia działalności gospodarczej, Brazylia zajęła 120. miejsce. Średni czas oczekiwania na otwarcie oddziału firmy zagranicznej w Brazylii wynosi ponad 80 dni. W praktyce jednak rejestracja firmy zagranicznej może trwać nawet do 360 dni. Zob. *ibidem*.

biurokracja w handlu zagranicznym, wiele niejasnych regulacji prawnych¹³⁴ (między innymi ze względu na różnice między normami brazylijskimi a przyjętymi przez Mercosur)¹³⁵, powolność działania miejscowych urzędników, jak również problemy proceduralne związane z udziałem w obowiązkowych targach wystawienniczych czy restrykcyjne przepisy weterynaryjne i fitosanitarne¹³⁶. Często okazuje się, że ze względu na złożone procedury niezbędna jest pomoc ze strony lokalnego partnera.

Ponadto w Brazylii funkcjonuje rozbudowany i skomplikowany system licencjonowania, a poziom ograniczeń celnych, warunkujących dostęp do rynku brazylijskiego, jest o wiele wyższy od poziomu ograniczeń w dostępie do rynku polskiego¹³⁷. Duża ilość importowanych pozycji taryfowych (głównie żywności i artykułów związanych z ochroną zdrowia) podlega tzw. licencjom nieautomatycznym, wydawanym na podstawie kontroli Narodowej Agencji Ochrony Sanitarnej (ANVISA). Urząd ten, oprócz opisu produktu, wymaga od eksporterów podawania danych, które dla wielu firm stanowią informacje niejawne, związane ze strategią handlową danego przedsiębiorstwa (jak chociażby cena danego produktu na innych rynkach). Poza tym w wielu przypadkach urzędy celne kwestionują ceny podawane przez importerów i wyliczają cła według ustalonych przez siebie cen minimalnych¹³⁸.

Wejście na brazylijski rynek oceniane jest przez polskich eksporterów, jako trudne między innymi ze względu na przewlekłe procesy certyfikacji (homologacji), na przykład polskiej aparatury kontrolno-pomiarowej (takiej jak wodomierze, liczniki energii elektrycznej), sprzętu oświetleniowego, laboratoryjnego, medycznego, leków, surowców farmaceutycznych czy samolotów rolniczych (jak Kruk, Dromader). Dodatkowym utrudnieniem dla firm zagranicznych jest wymóg posiadania w Brazylii oficjalnego przedstawiciela oraz składania ofert i dokumentów uwierzytelniających firmę, przetłumaczonych na język

---

134 Zespół tego typu czynników: strukturalnych, ekonomicznych i biurokratycznych (w tym korupcja, wysokie podatki itp.), które utrudniają prowadzenie biznesu w Brazylii oraz negatywnie wpływają na procedury eksportowe i importowe, nosi miano *custo Brasil*. Zob. ibidem.

135 *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

136 Warunkiem dopuszczenia do eksportu na rynek brazylijski jest uprzedni długotrwały proces analizowania towaru pod względem uprawnień do importu, ekologicznym, zdrowotnym itp. Dotyczy to wielu polskich towarów, takich jak środki ochrony roślin, farmaceutyki, kosmetyki, sprzęt medyczny, ceramika, szkło, wyroby hutnicze, maszyny i urządzenia czy materiały elektryczne. Zob. *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...*

137 *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

138 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

portugalski (przez uprawnionego tłumacza), potwierdzonych w konsulacie brazylijskim odpowiednim dla miejsca siedziby danej firmy¹³⁹.

Czynnikiem zniechęcającym polskich przedsiębiorców do wejścia na rynek brazylijski może być także zróżnicowany (w zależności od stanu i regionu) system podatkowy¹⁴⁰, co generuje obawy dotyczące nieuczciwej konkurencji¹⁴¹. Brak skutecznych rozwiązań prawnych chroniących własność intelektualną (takich jak oznaczenia geograficzne, marki i patenty) również nie sprzyja współpracy z brazylijskim partnerem. Dotyczy to zwłaszcza produktów żywnościowych, tekstyliów i wyrobów skórzanych oraz farmaceutyków. Brazylia nie ratyfikowała jak dotąd protokołu madryckiego z 1891 roku, dotyczącego międzynarodowej rejestracji marek. Z kolei proces rejestracji firm w elektronicznym systemie Siscomex (obligatoryjnej dla firm zagranicznych) jest długotrwały i kosztowny, co zniechęca małe i średnie przedsiębiorstwa do działalności na rynku brazylijskim¹⁴².

W Brazylii preferowane są towary rodzime¹⁴³, w związku z czym istnieją tendencje do znacznego protekcjonizmu w imporcie¹⁴⁴. Jak twierdzą najwięksi inwestorzy w tym kraju z państw należących do Unii Europejskiej (w tym

139 Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...

140 Importerzy brazylijscy podlegają skomplikowanym przepisom podatkowym (w kraju istnieją 44 różne podatki – federalne, stanowe i miejskie – naliczane jako procent składany).

141 J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*

142 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

143 Brazylia nie jest sygnatariuszem wielostronnego porozumienia o zamówieniach rządowych (Agreement on Government Procurement, GPA). Co prawda przepisy brazylijskie stwarzają równe szanse w przetargach firmom lokalnym i zagranicznym, jednak w praktyce, w przypadku niewielkiej różnicy w oferowanych cenach, preferowane są firmy brazylijskie. Również w przetargach organizowanych przez instytucje międzynarodowe stosowane są kryteria dające pierwszeństwo lokalnym firmom w wykonaniu projektów. Zob. ibidem. Tego typu działania, mimo że mają na celu wspieranie i ochronę rodzimego rynku przed nadmiernym napływem produktów zagranicznych (z którymi ciężko byłoby konkurować lokalnym firmom), to niekorzystnie wpływają one na wzrost gospodarczy kraju i mogą przyczynić się do jego zahamowania. Zob. T. SPOREK: *Gospodarka Brazylii...*

144 Mówi się wręcz o istnieniu pewnej atmosfery antyimportowej, co popierają niektórzy pracodawcy, niektóre partie polityczne, związki zawodowe i media. Panuje przekonanie, że nie powinno się importować czegokolwiek, co może zostać wyprodukowane w kraju (dlatego też import realizowany jest przez jednostki administracji publicznej, a w przypadku towarów, wobec których stosuje się ulgi celne lub podatkowe, następuje każdorazowo sprawdzenie, czy ich odpowiednik występuje w produkcji krajowej). Zob. *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii...* Udział zagranicznych firm w przetargach i zamówieniach rządowych jest znacznie ograniczany, na przykład poprzez opóźnione powiadamianie o ich organizacji, wysokie opłaty za otrzymanie dokumentacji przetargowej, lakoniczne informacje o przetargach w prasie itp. Zob. *Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców...*

z Francji, Holandii i Hiszpanii), niektóre sektory usług w Brazylii są praktycznie zamknięte dla inwestycji zagranicznych. Dotyczy to między innymi architektury, porad prawnych, usług pocztowych, reklamy, służby zdrowia czy bezpieczeństwa. Szereg restrykcji stosowanych jest również w transporcie lotniczym i w odniesieniu do usług komunalnych (na przykład w sektorze wodociągów, kanalizacji czy wywozu śmieci)¹⁴⁵.

Zgodnie z informacjami publikowanymi na portalach biznesowych, rynek brazylijski określany jest przez niektórych inwestorów jako trudny także ze względu na to, że znaczna część tamtejszych przedsiębiorców posługuje się tylko językiem portugalskim¹⁴⁶.

Odległość geograficzna często stanowi jeden z czynników zniechęcających polskich przedsiębiorców do rozpoczęcia działalności w Brazylii. Jak jednak przekonuje Joanna Gniadek, w dobie internetu oraz szeroko rozpowszechnionego handlu elektronicznego (*e-commerce*) dotarcie z polską ofertą eksportową na rynek brazylijski nie powinno stanowić problemu. Tym bardziej że kraj ten jest w dziedzinie innowacji technologicznych i zastosowań internetu liderem w Ameryce Południowej. Na rynku brazylijskim funkcjonuje wiele firm z obszaru *e-commerce*, które z powodzeniem sprzedają swoje produkty. Przewiduje się, że w najbliższych latach nastąpi wzrost znaczenia sektora B2B¹⁴⁷, a także usług skierowanych do klientów indywidualnych. Polscy eksporterzy mogą bezpośrednio sprzedawać swoje produkty konsumentom brazylijskim, dystrybutorom towarów czy pośrednikom handlowym¹⁴⁸.

Nie zawsze jednak taka forma kontaktu odpowiada wszystkim potencjalnym partnerom biznesowym. Mimo że czynniki takie, jak bliskość kulturowa, tradycje chrześcijańskie i istniejące w Brazylii organizacje polonijne, sprzyjają rozwojowi polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej, to wyzwaniem mogą być pewne różnice obyczajowe występujące w środowisku przedsiębiorców. Dla brazylijskiego klienta istotne jest bezpośrednie spotkanie z przedstawicielem danej firmy. Budowanie relacji głównie na podstawie kontaktu telefonicznego lub mailowego może okazać się niewystarczające, na co zwraca uwagę Ryszard

145 *Kto i gdzie inwestuje?...*

146 J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...* Warto przypomnieć, że w Brazylii funkcjonuje brazylijska odmiana języka portugalskiego.

147 B2B (ang. *business-to-business*) – termin stosowany dla określenia relacji pomiędzy dwoma lub więcej przedsiębiorstwami (podmiotami gospodarczymi), w odróżnieniu od relacji pomiędzy przedsiębiorstwami a klientami indywidualnymi, które określa się jako B2C (ang. *business-to-consumer*) lub C2C (ang. *consumer-to-consumer*).

148 J. GNIADEK: *Współpraca gospodarcza Polski z Federacyjną Republiką Brazylii (Brazylią)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 76–77.

Wtorkowski, prezes firmy LUG, będącej jedną z polskich firm funkcjonujących na brazylijskim rynku¹⁴⁹.

Istnieje potrzeba wzmocnienia i poprawy efektywności instrumentów wspierania polskich przedsiębiorców w kontaktach handlowych z partnerami z Brazylii oraz zwiększenia polskich możliwości inwestycyjnych i eksportowych. Pomocne w tym względzie mogłyby być na przykład gwarantowane lub ubezpieczone kredyty ze strony polskiego rządu dla polskich eksporterów decydujących się na wejście na nowy i odległy rynek. Przydatne są także informatory rynkowe, na bieżąco aktualizowane. Ważną rolę w rozwoju kontaktów na płaszczyźnie gospodarczej Polski z Brazylią odgrywa aktywna działalność izb handlowych, duże znaczenie mają także różnego rodzaju fora i misje gospodarcze oraz towarzyszące im imprezy promocyjne. Istotną inicjatywą w zakresie promocji polskiej gospodarki na rynku brazylijskim był wspomniany już projekt „Promocja polskiej gospodarki na rynkach międzynarodowych”.

W latach 2013–2015 na rynku brazylijskim prowadzone były działania związane z realizacją tzw. branżowych programów promocji (obejmujących 15 najbardziej perspektywicznych branż polskiej gospodarki), mających na celu wykreowanie polskich specjalności eksportowych. Działania te dotyczyły 3 ważnych sektorów: IT/ICT, sprzętu medycznego i aparatury pomiarowej oraz wyrobów przemysłu kosmetycznego. Ponadto w 2013 roku zorganizowano dwie wyjazdowe misje gospodarcze polskich przedsiębiorców do Rio de Janeiro, reprezentujących sektory uznane przez Ministerstwo Gospodarki (przy udziale WPHI w São Paulo) za rekomendowane do wsparcia na rynku brazylijskim. Były to misje firm sektora *offshore*-morskiego oraz firm branży spożywczej. W tym samym roku zrealizowano i sfinansowano sześć przyjazdowych misji gospodarczych do Polski, dla przedsiębiorców i dziennikarzy brazylijskich. W 2014 roku z kolei zorganizowano trzy misje przyjazdowe do Polski typu *study tour* dla przedstawicieli brazylijskich mediów powiązanych z ważnymi dla wzajemnych relacji branżami oraz trzy misje przedsiębiorców brazylijskich (środowisk kupieckich)¹⁵⁰.

4.3. Płaszczyzna kulturalna

Polsko-brazylijskie stosunki na płaszczyźnie kulturalnej mają swoją tradycję. Polska kultura jest znana i ceniona w Brazylii od dawna (by wspomnieć chociażby cieszącą się dużą popularnością występy cenionego w krajach Ameryki

149 J. KRAJEWSKI: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią...*

150 *Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach...*

Łacińskiej polskiego kompozytora Ignacego Jana Paderewskiego, który koncertował tam pod koniec XIX wieku¹⁵¹)¹⁵².

Relacje kulturalne między Polską a Brazylią po 1989 roku zostały usankcjonowane umową między rządami obu państw o współpracy kulturalnej z 29 lipca 1991 roku. W 2012 roku uzupełniono wcześniejszy brak, podpisując program wykonawczy do tej umowy, który ostatecznie zawarto na lata 2013–2015¹⁵³. Istnieje potrzeba aktualizacji przyjętego programu na kolejne lata.

Zarówno strona polska, jak i brazylijska (co zostało potwierdzone umową z 1991 roku i programem wykonawczym z 2012 roku) wyraziły zainteresowanie rozwojem współpracy kulturalnej w różnych dziedzinach, takich jak: sztuki wizualne, muzyka (w tym organizacja kursów mistrzowskich oraz warsztatów muzyki klasycznej i współczesnej, a także wzajemna promocja twórczości kompozytorów obu krajów), literatura (zwiększanie wymiany literackiej, między innymi poprzez wspieranie przekładów i publikacji dzieł polskich i brazylijskich autorów), kinematografia (w tym organizacja festiwali filmowych), dziedzictwo kulturowe i muzealnictwo (w tym wymiana informacji i doświadczeń w dziedzinie ochrony, renowacji i konserwacji zabytków oraz współpraca na rzecz przeciwdziałania nielegalnym praktykom dotyczącym własności dóbr kultury), kultura ludowa (wspieranie wymiany artystów i zespołów ludowych, promocja ich udziału w imprezach kulturalnych i festiwalach). Ponadto strony zobowiązały się do współpracy w ramach UNESCO, a także w zakresie archiwistyki oraz edukacji (przewidziano między innymi uruchomienie na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie lektoratu brazylijskiej odmiany języka portugalskiego, organizowanie przez stronę brazylijską przyjazdów nauczycieli z Polski, a także doskonalenia zawodowego dla uczących języka polskiego, zaopatrywanie szkół w podręczniki i materiały służące jego nauczaniu)¹⁵⁴.

Polskie placówki dyplomatyczne i konsularne, we współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, Instytutem Adama Mickiewicza oraz brazylijskimi stowarzyszeniami polonijnymi, podejmują różnego rodzaju inicjatywy kulturalne i edukacyjne służące promocji i krzewieniu polskiej

151 D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 69–73.

152 W okresie po II wojnie światowej współpraca kulturalna Polski z Brazylią została zapoczątkowana już w 1961 roku. Zob. M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka...*, s. 82.

153 Program Wykonawczy do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy kulturalnej na lata 2013–2015, podpisany w Brasílii dnia 26 listopada 2012 r. Dz.U. 2013 poz. 158.

154 Program wykonawczy do umowy...

tradycji i kultury w Brazylii. Zaliczają się do nich między innymi: wystawy, koncerty, pokazy polskich filmów, targi książki, festiwale muzyczne i teatralne oraz wspieranie nauczania języka polskiego w tym kraju¹⁵⁵. W Brazylii organizowane są także obchody ważnych dla Polaków wydarzeń i rocznic, takich jak Rok Chopinowski czy rocznice śmierci Paderewskiego.

W 2010 roku obchodzono 90-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Brazylią, co było okazją do zorganizowania wydarzeń upamiętniających okresy wspólnej historii oraz ważne momenty we wzajemnych relacjach. Otwarto między innymi wystawę „Polska i Brazylia – bliższe niż się wydaje”, przedstawiającą nie tylko charakter i przejawy relacji międzypaństwowych, ale także doświadczenia kontaktów między narodami, mających historię o wiele dłuższą niż 90 lat (rok wcześniej obchodzono była 140. rocznica emigracji Polaków do Brazylii)¹⁵⁶.

W ramach relacji na płaszczyźnie kulturalnej nie można pominąć znaczenia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w największym państwie Ameryki Południowej, której działalność wielokrotnie przyczyniła się do pobudzenia kontaktów na szczeblu międzypaństwowym. Trudno podać dokładną liczbę Polonusów, jaka zamieszkuje Brazylię w drugiej dekadzie XXI wieku, gdyż w źródłach występują znaczne rozbieżności. Dane polskiego MSZ wskazują, że żyje tam od około 800 tys. aż do 1,5 mln osób polskiego pochodzenia¹⁵⁷. Liderzy polonijni szacują tę liczbę na ponad 2,0 mln. Z pewnością jednak można stwierdzić, że Brazylia jest zamieszkiwana przez największą część Polonii latynoamerykańskiej, a także jest trzecim pod względem liczebności (po USA i Niemczech) skupiskiem polskich emigrantów na świecie¹⁵⁸.

Wśród działaczy polonijnych rozkwit polskiej kultury i ożywienie aktywności następowały w latach powojennych stopniowo. Istotny rozwój nastąpił w tym zakresie po wyborze Polaka na zwierzchnika kościoła katolickiego¹⁵⁹

155 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 259.

156 Na wystawie zostały również przedstawione niektóre dokumenty dotyczące polskich uchodźców, którzy w czasie II wojny światowej znaleźli schronienie w Brazylii. Byli wśród nich między innymi: poeci Julian Tuwim i Jan Lechoń, aktorzy Irena Eichlerówna i Zbigniew Ziemiński, rzeźbiarz August Zamojski. Zob. *Wystawa Polska i Brazylia, bliższe niż się wydaje*. Macunaima. www.macunaima.com.pl/WystawaTPB.pdf [dostęp: 22.11.2016].

157 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 16.

158 Polonia w Brazylii tradycyjnie była skupiona głównie w trzech południowych stanach tego kraju: Parana, Santa Catarina i Rio Grande do Sul.

159 Wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża, a także jego wizyta w Brazylii i spotkanie z Polonią w Kurytybie w lipcu 1980 roku, pozytywnie wpłynęły na samoidentyfikację Polaków i dały asumpt organizacjom polonijnym do działań na rzecz krzewienia polskości i manifestowania walorów rodzimej kultury.

oraz po przemianach ustrojowych w Polsce w 1989 roku. Powstały wówczas w Kurytybie dwie organizacje mające koordynować działalność brazylijskiej wspólnoty polonijnej: w 1989 roku – Federacja Stowarzyszeń Polonijnych w Brazylii „Polbras”¹⁶⁰, a rok później, będąca jednym z największych stowarzyszeń polonijnych w Ameryce Łacińskiej – Centralna Reprezentacja Wspólnoty Brazylijsko-Polskiej „Braspol”¹⁶¹. To najczęściej z ich inicjatywy podejmowano na szeroką skalę działalność kulturalno-społeczną, której celem było kultywowanie polskich tradycji w Brazylii, w tym między innymi organizowanie kursów języka polskiego oraz obchodów polskich świąt narodowych i kościelnych¹⁶².

Obecnie, pod koniec drugiej dekady XXI wieku, w kraju, gdzie znalazło się najwięcej Polaków w wyniku masowej emigracji na przełomie XIX i XX wieku, nadal działają stowarzyszenia polonijne¹⁶³, grupy folklorystyczne, ukazuje się czasopismo w języku polskim¹⁶⁴, a także organizowane są spotkania w ramach kongresów Polonii. W większości jednak osoby biorące udział w tego typu wydarzeniach deklarują się już jako Brazylijczycy i prawie w ogóle nie posługują

---

160 Jest to Federacja Stowarzyszeń Polonijnych w Brazylii, której celem jest wspomaganie mniejszych organizacji i ugrupowań polonijnych oraz jednoczenie ich celów pod swoimi auspicjami. Trzonem organizacji jest Towarzystwo „União Juventus”, które dzieli się na sekcje. Jedną z nich jest Centrum Kultury Polonijnej, założone w 1996 roku. Centrum organizuje różnego rodzaju wystawy i konkursy, a także oferuje uczestnictwo w kursach kulinarnych, popularyzujące dania kuchni polskiej, oraz kursach szycia polskich strojów ludowych. Zajmuje się także promocją działalności Klubu Filmu Polskiego oraz tworzeniem archiwum bibliotecznego. Zob. M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989–2000*. Warszawa 2005, s. 159, 172.

161 Celem Braspolu jest pobudzanie poczucia polskości wśród środowisk polonijnych w Brazylii, wskrzeszanie polskich obyczajów i tradycji, a także ocalenie od zapomnienia zasług polskich emigrantów i ich potomków dla rozwoju Brazylii. Działalność ruchu wiąże się z podejmowaniem różnego rodzaju inicjatyw (kulturalnych, artystycznych, naukowych i sportowych) w ramach współpracy pomiędzy Polską a Brazylią. Organizacja działa na terenie całego kraju, a jej oddziały można znaleźć aż w 334 miejscowościach, w 16 stanach Brazylii. Zob. Braspol.org – <http://www.braspol.org.br/index2.php> [dostęp: 21.09.2016].

162 J. MAZUREK: *Brazylia i Polska...*, s. 8.

163 Stowarzyszeń takich jest wiele, nie sposób ich tu wszystkich wymienić; przykładowo w Campo do Tenente w stanie Parana działa Dom Polski „Niezapominajka”, w Rio de Janeiro – Polskie Stowarzyszenie Kulturalno-Rekreacyjne, w Kurytybie – wspomniane Towarzystwo „União Juventus”, Stowarzyszenie Polsko-Brazylijskie im. Marszałka Piłsudskiego, Stowarzyszenie Polsko-Brazylijskie im. Tadeusza Kościuszki. Zob. Z. MALCZEWSKI: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii. Zarys historyczny i współczesność Polonii Brazylijskiej*. Konsulat Generalny RP w Kurytybie. http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pl/poloniam_w_brazylii/poloniam_w_brazylii/ [dostęp: 18.12.2016].

164 Jedyne ukazujące się obecnie w Brazylii pismo polonijne to wydawane od 1999 roku (dwa razy do roku) „Projecões. Revista de Estudos Polono-Brasileiros”. Zob. ibidem.

się językiem polskim¹⁶⁵. Niewielka też część z nich odwiedziła kraj swoich przodków¹⁶⁶.

Jednym z problemów, a jednocześnie wyzwań, jakie współcześnie stoją przed działaczami polonijnymi w Brazylii, jest między innymi zanik znajomości języka polskiego, jak również niewielkie zainteresowanie działalnością polonijną wśród młodego pokolenia. Istnienie tego typu niekorzystnych tendencji w środowiskach polonijnych w Brazylii potwierdzali pobierający nauki w Uniwersytecie Śląskim studenci pochodzący z Kurytyby (tzw. stolicy Polonii brazylijskiej)¹⁶⁷. Trudno jednak oczekiwać, by kolejne pokolenia, urodzone i wychowane już w Brazylii, posługiwały się językiem swoich przodków czy z taką samą intensywnością i zaangażowaniem kultywowały polskie tradycje. Część z nich jednak wykazuje zainteresowanie Polską, uczestnicząc aktywnie w działalności organizacji polonijnych, ucząc się języka polskiego czy uczęszczając na wykłady uniwersyteckie na temat polskiej kultury.

Tak jak obecność i działalność Polonusów w XIX i XX wieku w Brazylii miała korzystny wpływ na rozwój międzypaństwowych stosunków bilateralnych, najpierw po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, a następnie po 1989 roku¹⁶⁸, tak dyplomacja kulturalna Polski oraz skorzystanie w większym stopniu z faktu istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w Brazylii mogłyby przyczynić się do intensyfikacji relacji polsko-brazylijskich współcześnie. Pomimo że następuje zanik posługiwania się wśród potomków polskich emigrantów językiem polskim, a Brazylia nie jest już głównym kierunkiem polskiej emigracji, to istniejące tam organizacje i stowarzyszenia nadal aktywnie

165 Według relacji Jarosława Fischbacha (polskiego geografa, podróżnika i fotografa, autora kilkunastu artykułów i reportaży, publikowanych między innymi w „Poznaj Świat”, „Gazecie Wyborczej” i „Rzeczpospolitej”, a także książki *Polskim szlakiem przez Amerykę Południową*, organizatora i uczestnika wypraw do Argentyny, Brazylii, Chile, Peru, Ekwadoru i Boliwii, jak również wyprawy naukowo-poznawczej Uniwersytetu Łódzkiego „Azja ’78”), podczas jego wizyty w polsko-brazylijskim Towarzystwie im. Tadeusza Kościuszki, ku jego zaskoczeniu, osoba oprowadzająca go po siedzibie organizacji nie znała języka polskiego. Zob. J. FISCHBACH: *Kurytyba – stolica brazylijskiej Polonii*. Magazyn Polonia. <http://www.magazynpolonia.com/artykul/polonia-swiat,kurytyba-stolica-brazylijskiej-polonii,51337047d6e24>; zob. też Link to Poland. <http://linktopoland.com/pl/author/fischbach/> [dostęp: 6.11.2016].

166 M. MALINOWSKI: *Ruch polonijny...*, s. 262.

167 Polskie placówki dyplomatyczne, we współpracy z kilkoma ministerstwami RP oraz działającymi w Brazylii stowarzyszeniami polonijnymi, organizowały inicjatywy na rzecz propagowania polskiej kultury i języka polskiego (więcej na ten temat w dalszej części pracy, poświęconej polsko-brazylijskim relacjom na płaszczyźnie naukowej).

168 Przykładem jest chociażby wkład organizacji polonijnych w tworzenie dwustronnych izb handlowych między Polską a państwami latynoamerykańskimi, w latach 90. XX wieku. Zob. A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 75–76.

działają na rzecz krzewienia polskości. Ich działalność nie tylko sprzyja promocji naszego kraju w Brazylii, ale także może pozytywnie wpłynąć na rozwój relacji dwustronnych na wielu płaszczyznach. Jako jeden z czynników ułatwiających współpracę Polski z Brazylią, w Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, wskazano możliwość kształtowania przyszłej współpracy z Brazylią przez intensyfikowanie kontaktów z licznymi organizacjami polonijnymi w tym kraju¹⁶⁹. To od decydentów polskiej polityki zagranicznej zależy, w jakim stopniu ta sposobność zostanie wykorzystana.

4.4. Płaszczyzna naukowa

Począwszy od lat 90. XX wieku na gruncie stosunków naukowych między Polską a Brazylią występowało wiele pozytywnych przejawów współpracy, a także wola obu stron do jej pogłębiania i intensyfikacji. Pewne dobre praktyki w tej dziedzinie zostały zapoczątkowane już pod koniec lat 80. XX wieku, poprzez działalność powstałego wówczas Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), zajmującego się propagowaniem wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej w Polsce. Od początku swojej działalności Centrum organizowało, wspierało i koordynowało badania, projekty naukowo-badawcze, konferencje oraz spotkania naukowe w wielu różnych dziedzinach, między innymi takich, jak biologia, geografia, studia regionalne, historia czy nauki ekonomiczne¹⁷⁰.

Po 1990 roku nastąpiło w Polsce ożywienie w badaniach i studiach latinoamerykańskich, zwłaszcza na Uniwersytetach Warszawskim i Jagiellońskim, co przełożyło się na zacieśnianie współpracy między polskimi i brazylijskimi uczelniami. Zawierane były liczne umowy o współpracy między uniwersytetami i ośrodkami naukowymi obu krajów¹⁷¹, inicjowano i realizowano wiele projektów badawczych, a także odbywały się wymiany kadry akademickiej oraz studentów, jak również wyjazdy profesorów wizytujących. Projekty badawcze dotyczące problematyki brazylijskiej realizowane były we współpracy z uniwersytetami w Rio de Janeiro, São Paulo, Kurytybie, Salwadorze i Brasílii.

169 Strategia RP..., s. 53.

170 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska–Brazylia...*, s. 88.

171 Do umów o współpracy uniwersyteckiej zawartych w latach 90. XX wieku należały między innymi umowy: między Uniwersytetem Warszawskim a Uniwersytetem Stanowym Rio de Janeiro i Uniwersytetem Katolickim w São Paulo, między Uniwersytetem Łódzkim a Uniwersytetem w São Paulo oraz między Wyższą Szkołą Pedagogiczną z Rzeszowa a Uniwersytetem Rio Grande do Sul. Zob. *ibidem*, s. 89.

W zakresie polsko-brazylijskiej współpracy naukowej po 1989 roku podstawą prawną relacji jest umowa między Rządem RP a Rządem FR Brazylii o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, zawarta 5 września 1996 roku. Obie strony porozumienia zobowiązały się do realizacji wspólnych przedsięwzięć badawczych, wymiany naukowców i ekspertów technicznych, organizacji konferencji i sympozjów, a także wymiany informacji oraz wspólnego wykorzystywania urządzeń badawczych i sprzętu naukowego. Dla sprawnej i efektywnej realizacji założeń umowy podjęto decyzję o powołaniu wspólnej komisji, której powierzono takie zadania, jak koordynacja działań, określanie okresowych obszarów i tematyki współpracy, ocenianie efektów podejmowanych przedsięwzięć czy opracowywanie okresowych programów wykonawczych¹⁷².

Jak zaznaczono przy okazji omawiania polsko-brazylijskiej współpracy kulturalnej, jednym z wyzwań dotyczących popularyzacji polskiej kultury w Brazylii, stojących obecnie zarówno przed działaczami polonijnymi, jak i przed polską dyplomacją, jest potrzeba krzewienia języka polskiego w głównych ośrodkach polonijnych w tym kraju. Różnego rodzaju działania w tym zakresie były podejmowane ze strony polskiej już od połowy lat 90. XX wieku. W 1995 roku na Uniwersytecie w São Paulo uruchomiono Katedrę Polską im. Mikołaja Kopernika, a także placówkę dydaktyczną na Uniwersytecie Federalnym Stanu Parana w Kurytybie¹⁷³. Istotną decyzją o znaczeniu historycznym w relacjach polsko-brazylijskich na płaszczyźnie naukowej było uruchomienie w 2009 roku na wspomnianym uniwersytecie w Kurytybie – najstarszej uczelni w Brazylii, powstałej w 1912 roku – kierunku filologia polska. To właśnie tam, w Katedrze Polonistyki, odbywały się organizowane dla studentów spotkania z wykładowcami z Uniwersytetu Śląskiego¹⁷⁴. W 2011 roku natomiast na Uniwersytecie w Brasílii zainaugurowano działalność Katedry Języka Polskiego¹⁷⁵. Ponadto w kilkunastu placówkach edukacyjnych w Brazylii organizowane były kursy języka polskiego, na przykład na Uniwersytecie w Brasílii, w Instytucie Literatury, Katedrze im. Cypriana Kamila Norwida¹⁷⁶; na Uniwersytecie Federalnym

172 Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy w dziedzinie nauki i techniki. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/wspolpraca-z-zagranica/wspolpraca-dwustronna/mapa-swiata/brazylia/umowa-miedzy-rzadem-rzeczypospolitej-polskiej-a-rzadem-federacyjnej-republiki-brazylia-o-wspolpracy-w-dziedzinie-nauki-i-techniki_16272.html [dostęp: 18.12.2016].

173 W. KLUZA: *Polska-Brazylia...*, s. 113.

174 *Zaproszenie Katedry Polonistyki UFPR w Kurytybie*. Konsulat Generalny RP w Kurytybie. http://kurytyba.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/zaproszenie_katedry_polonistyki_ufrp_w_kurytybie [dostęp: 21.10.2016].

175 A. GRADZIUK, P. KUGIEL: *Polska w wielobiegowym świecie...*, s. 11.

176 Universidade de Brasília. <http://www.il.unb.br> [dostęp: 21.10.2016].

Stanu Parana, na Wydziale Literatury i Języków Obcych¹⁷⁷; na Uniwersytecie Federalnym Stanu Ceará w Fortalizie, w Instytucie Germanistyki na Wydziale Neofilologii¹⁷⁸, a także w stowarzyszeniach polonijnych takich jak Braspol¹⁷⁹. Popularyzacji języka polskiego w Brazylii miał służyć również wydany w 2001 roku podręcznik *Cześć, jak się masz?*, opracowany przez jednego z profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹⁸⁰.

Polskie placówki dyplomatyczne, oprócz tego, że organizowały kursy języka polskiego i wspomagały jego nauczanie w miejscowych ośrodkach akademickich, udzielały także wsparcia organizacjom i stowarzyszeniom polonijnym prowadzącym działalność oświatową, jak na przykład Brazylijskie Stowarzyszenie „Polonia”.

Pozytywną i umacniającą się w drugiej dekadzie XXI wieku tendencją była intensyfikacja współpracy wielu polskich uniwersytetów z uczelniami brazylijskimi. Rozwój kontaktów akademickich odbywał się poprzez organizację wspólnych projektów naukowo-badawczych, a także wymianę stypendialną, realizowaną między innymi przez Uniwersytet Warszawski. Również w Uniwersytecie Śląskim nauki pobierali studenci z Brazylii, w ramach programu polskiego MSZ umożliwiającego potomkom polskich imigrantów studiowanie w naszym kraju.

Na przełomie 2015 i 2016 roku w Polsce studiowało 259 studentów z całej Ameryki Łacińskiej, z czego najwięcej pochodziło właśnie z Brazylii (82)¹⁸¹. Mimo że w porównaniu do ogólnej liczby studentów zagranicznych w Polsce w omawianym okresie (57 119) była to liczba znikoma, to jednak widoczna jest tendencja wzrostowa. Dla porównania, w połowie lat 90. XX wieku w Polsce studiowało 6 Brazylijczyków¹⁸².

Istotna w zakresie intensyfikacji polsko-brazylijskiej współpracy naukowej i uniwersyteckiej była decyzja Konferencji Rektorów Akademickich Szkół

177 Universidade Federal do Paraná. <http://www.humanas.ufpr.br/portal/letras/graduacao/> [dostęp: 21.10.2016].

178 Universidade Federal do Ceará. <http://www.ufc.br> [dostęp: 21.10.2016].

179 *Informações Consulares. Cursos de idioma polonês*. Konsulat Generalny RP w Kurytybie. http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pt/informacoes_consulares/cursos_de_idioma_polones/cursos_de_idioma_polones [dostęp: 21.10.2016].

180 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 326.

181 Za: wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, pt. „Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation”, podczas konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

182 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską a Brazylią...*, s. 88.

Polskich (KRASP)¹⁸³ o przystąpieniu Polski do wspomnianego brazylijskiego programu stypendialnego „Ciência sem Fronteiras”¹⁸⁴. Stosowna umowa została podpisana między stronami w październiku 2013 roku, z brazylijską Krajową Radą Rozwoju Naukowego i Technologicznego (port. Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico, CNPq). Program ten, w pełni finansowany przez rząd brazylijski, skierowany jest głównie do studentów nauk ścisłych, technicznych, medycyny oraz informatyki. Umożliwia on najzdolniejszym studentom kształcenie się na najlepszych światowych uniwersytetach¹⁸⁵. W ramach porozumienia strony zobowiązały się między innymi do wymiany pracowników naukowych i doktorantów, wspólnego finansowania projektów naukowo-badawczych, konsultacji oraz wymiany doświadczeń, organizacji seminariów i sympozjów naukowych oraz technologicznych, a także wymiany publikacji naukowych¹⁸⁶.

Jednocześnie, w 2013 roku podpisana została umowa o współpracy naukowej między KRASP a jej brazylijskim odpowiednikiem, Radą Rektorów Uniwersytetów Brazylijskich (CRUB). Umowa ta przewidywała między innymi: wymianę pracowników naukowo-dydaktycznych (w tym prowadzenie wykładów przez nauczycieli akademickich uczelni partnerskich), wspólne projekty badawcze, wymianę informacji i materiałów naukowych oraz krótkoterminowe programy szkoleniowe, kulturalne i rozwoju zawodowego¹⁸⁷.

Dla zachęcenia studentów brazylijskich do wyjazdu do odległego kraju i wybrania polskich uniwersytetów jako miejsca swojego kształcenia (gdymają do wyboru uczelnie z całego świata) niezbędna jest kampania promocyjna. Od 2012 roku prowadzono ministerialną kampanię promocyjną „Ready, Study, Go! Poland”¹⁸⁸, której celem było umiędzynarodowienie polskich uczelni oraz

183 Funkcję przewodniczącego KRASP pełnił wówczas rektor Uniwersytetu Śląskiego Wiesław Banyś.

184 Planowano, że w ramach tego programu do 2015 roku na studia za granicę zostanie wysłanych 110 tys. studentów. Zob. *Brazylijskie wyzwanie – CESLA wszystkie ręce na pokład!* Study in Poland – http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=3370%3Abrazylijskie-wyzwanie-cesla-wszystkie-rce-na-pokad&catid=184%3A92-newsletter-2013&Itemid=100143 [dostęp: 21.12.2016].

185 *Polska misja edukacyjna w Brazylii*. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP. <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polska-misja-edukacyjna-w-brazylii.html> [dostęp: 12.10.2016].

186 *Program rządu brazylijskiego Science without borders*. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich. http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 21.12.2016].

187 *Program rządu brazylijskiego...*

188 *Go! Poland*. Ministry of Science and Higher Education. <http://www.go-poland.pl/> [dostęp: 21.12.2016].

zachęcenie do studiowania w nich obcokrajowców, między innymi z Brazylii. W ramach kampanii w 2014 roku odbyła się polska misja edukacyjna w Brazylii, z udziałem przedstawicieli 17 polskich uczelni¹⁸⁹, KRASP, MNiSW oraz Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Misji towarzyszyło wiele wydarzeń, w tym: spotkania ze studentami, władzami i kadrą naukową wiodących brazylijskich uczelni, warsztaty B2B, a także prezentacje oferty edukacyjnej polskich uniwersytetów oraz udział w targach edukacyjnych. Jednym z głównych celów misji było zachęcenie studentów brazylijskich do aplikowania na studia w naszym kraju, w ramach programu „Ciência sem Fronteiras”. Ponadto zorganizowano Dzień Polski na Uniwersytecie w Brasílii (Universidade de Brasília), a także zaprezentowano ofertę polskich szkół wyższych podczas jednych z największych targów edukacyjnych w Brazylii, Salão do Estudante¹⁹⁰.

Tego typu działania promocyjne są istotne ze względu na to, że niewielki odsetek studentów z Brazylii decyduje się na naukę w naszym kraju i chętniej wybierają oni studia w innych państwach europejskich (zwłaszcza w Portugalii, ze względu na znajomość języka, a także we Francji¹⁹¹) lub Stanach Zjednoczonych. Przyczyną tego stanu rzeczy może być niewystarczająco rozpowszechniona wiedza na temat Polski w brazylijskim społeczeństwie. Aby zachęcić młodych Brazylijczyków do studiowania w naszym kraju, oprócz działań o charakterze promocyjnym, istotne jest także stworzenie atrakcyjnego programu, który nie tylko łączyłby możliwość – w przypadku potomków polskich emigrantów – poznania kraju przodków z intratną ofertą edukacyjną, ale także odpowiadał zainteresowaniom i oczekiwaniom studentów.

Ponadto, jak zauważyła pełnomocniczka przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej i członkini zespołu ds. umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego w MNiSW Joanna Gocłowska-Bolek, największym wyzwaniem dotyczącym

189 W skład polskiej delegacji weszli przedstawiciele: uniwersytetów (Uniwersytety: Jagielloński, Śląski i Warszawski), uczelni technicznych (Politechnika Warszawska, Politechnika Wrocławska, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Politechnika Gdańska, Politechnika Opolska, Politechnika Świętokrzyska), uczelni medycznych (Gdański Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, Warszawski Uniwersytet Medyczny), uczelni przyrodniczych (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu), uczelni wojskowych (Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych), uczelni niepublicznych (Collegium Civitas) oraz uczelni zawodowych (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu). Zob. *Polska misja edukacyjna w Brazylii...*

190 W targach tych zazwyczaj uczestniczyło ponad 500 wystawców z około 20 krajów świata. Odwiedzało je przeważnie około 90 tys. studentów oraz przedstawiciele instytucji zajmujących się edukacją. Są one obsługiwane przez najważniejsze brazylijskie media. Zob. *ibidem*.

191 *Chcemy ściągnąć studentów z Brazylii*. „Głos Wielkopolski” 14.11.2013.

zachęcenia studentów brazylijskich do podejmowania nauki w Polsce jest stworzenie całego systemu przyjmowania stypendystów z Brazylii, obejmującego nie tylko rozwiązania merytoryczne związane z programem nauczania w zakresie nauk ścisłych, przyrodniczych, inżynierskich, medycznych, nauki języka angielskiego czy wiedzy o Polsce, ale także otoczenie studentów troskliwą opieką. Wszak nie będą mieli możliwości, aby często widywać się ze swoimi bliskimi¹⁹².

W połowie drugiej dekady XXI wieku kontynuowane były działania promujące polskie szkolnictwo wyższe w Brazylii. W marcu 2015 roku, podczas największych targów edukacyjnych w tym kraju, zainaugurowano kolejną polską misję edukacyjną. W trakcie spotkań, jakie delegacja odbywała między innymi z władzami i kadrami naukową najważniejszych uniwersytetów z Rio de Janeiro i Kurytyby, przedstawiono polską ofertę edukacyjną studentom brazylijskim. Spotkania zakończyły się podpisaniem umowy między Narodowym Centrum Badań i Rozwoju a jego brazylijskim odpowiednikiem, Krajową Radą Rozwoju Naukowego i Technologicznego (CNPq). Porozumienie to umożliwiło podjęcie wielu inicjatyw, na przykład organizację konkursów czy finansowanie wspólnych badań. Z kolei w ramach programu Erasmus+ w 2016 roku przewidywano przyjazd 19 osób z Brazylii do Polski (w tym zarówno studentów, jak i kadry akademickiej)¹⁹³.

Innym programem mającym zachęcić młodych Brazylijczyków do studiowania w Polsce jest projekt stypendialny skierowany do osób polskiego pochodzenia, realizowany pod patronatem i przy wsparciu Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, będący inicjatywą Fundacji „Dzieło Nowego Tysiąclecia”. Adresatami programu są przede wszystkim potomkowie polskich emigrantów w Brazylii i Argentynie¹⁹⁴.

Warto również wspomnieć o organizowanych wspólnie w drugiej dekadzie XXI wieku seminariach i konferencjach naukowych, stanowiących platformę wymiany doświadczeń i informacji – dla polskich i brazylijskich badaczy, naukowców, a także dyplomatów i przedsiębiorców. We wrześniu 2016 roku odbyła się druga z kolei Polsko-Brazylijska Konferencja Nauki i Technologii w Warszawie, zorganizowana z ramienia polskiego Instytutu Lotnictwa oraz Uniwersytetu w Brasílii. Wzięli w niej udział przedstawiciele sektora lotniczego, kosmicznego i energii, a także dyplomacji i administracji publicznej. Miała ona na celu przybliżenie i nawiązanie współpracy między uniwersytetami, instytucjami

¹⁹² *Brazylijskie wyzwanie – CESLA...*

¹⁹³ *Polskie uczelnie promowane w Brazylii*. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polskie-uczelnie-promowane-w-brazylia.html> [dostęp: 12.10.2016].

¹⁹⁴ Więcej na temat tej inicjatywy w rozdziale 3 pracy, w podrozdziale poświęconym relacjom kulturalno-naukowym.

państwowymi, przemysłem oraz agendami rządowymi obu krajów, a także wymianę poglądów na bieżące tematy związane z nowymi technologiami¹⁹⁵.

Rozwój relacji na płaszczyźnie naukowej z największym państwem Ameryki Południowej powinien przynieść Polsce określone korzyści i to nie tylko w zakresie realizacji interesów wynikających ze współpracy naukowej. Należy mieć na uwadze, że studiujący w naszym kraju Brazylijczycy mogą mieć wpływ na kształtowanie wizerunku i opinii o Polsce na świecie, gdzie państwa z grupy BRIC zyskują coraz większe znaczenie¹⁹⁶. Ponadto programy stypendialne sprzyjają zbliżeniu i poznawaniu się przez przedstawicieli obu kultur i społeczeństw, co może przyczynić się do intensyfikacji współpracy dwustronnej na innych płaszczyznach, w tym gospodarczej i inwestycyjnej. Zwłaszcza że wspólne inicjatywy naukowe Polski i Brazylii wpisują się w szerszą strategię rozwoju partnerstwa prywatno-publicznego między środowiskiem akademickim a przemysłowo-biznesowym.

---

195 Dyskusje w trakcie Konferencji toczyły się głównie wokół trzech obszarów tematycznych: technologii kosmicznych i lotniczych, obrony i bezpieczeństwa oraz energii i środowiska. Wyniki swoich prac badawczych przedstawili naukowcy z instytucji współorganizujących spotkanie, jak również zaproszeni prelegenci, reprezentujący między innymi: Council of European Aerospace Societies (CEAS), PZL Mielec, Ministerstwo Obrony Brazylii, Wojskową Akademię Techniczną, Embraer, PGZ – Polską Grupę Zbrojeniową, Politechnikę Warszawską, Instytut Techniki Ciepłej oraz spółkę Medcom. Zob. *Polsko-brazylijska Konferencja Nauki i Technologii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ii_polsko_brazylijska_konferencja_nauki_i_tehnologii_;jsessionid=CFBBCCB5754C6A00FoBBAC9248C76BAE.cmsap4p [dostęp: 29.12.2016].

196 *Brazylijskie wyzwanie – CESLA...*

Argentyna w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016

5.1. Płaszczyzna polityczna

Drugi pod względem zajmowanego obszaru kraj Ameryki Łacińskiej¹ był zarazem drugim po Brazylii najbardziej popularnym kierunkiem masowej emigracji Polaków, trwającej od początku XIX wieku. Argentyna była jednym z pierwszych państw, które w 1919 roku uznało niepodległe państwo polskie, a także w którym ustanowiono pierwsze polskie placówki dyplomatyczne w regionie latynoamerykańskim, co było związane między innymi z istnieniem w tym kraju licznej Polonii. Jej liczebność obecnie, zgodnie z informacją polskiego MSZ, szacuje się na około 150–300 tys. osób².

W Argentynie funkcjonuje polska ambasada z wydziałem konsularnym w Buenos Aires oraz cztery konsulaty honorowe: w Comodoro Rivadavia, w Oberá (prowincja Misiones), ustanowiony w 1991 roku, w Mar del Plata, założony w 1992 roku³, oraz w Rosario⁴. Ambasada RP w Buenos Aires jest akredytowana również w Urugwaju i Paragwaju. W ramach struktury tej placówki dyplomatycznej działa Wydział Promocji Handlu i Inwestycji (WPHI), podlegający Ministerstwu Rozwoju RP⁵.

1 I zarazem ósme co do wielkości państwo świata.

2 Zob. *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 16.

3 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 46.

4 Ambasady i konsulaty RP. <http://www.ambasadyikonsulaty.pl/argentyna/> [dostęp: 28.12.2016].

5 *Dyplomacja ekonomiczna*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/ [dostęp: 31.12.2016].

Mimo że stosunki między Polską a Argentyną w latach powojennych były poprawne, a okresami nacechowane wręcz przyjaźnią, to ze względu na uwarunkowania polskiej i argentyńskiej (okresy dyktatorskich rządów wojskowych) polityki zagranicznej miały charakter przede wszystkim pragmatyczny. Dopiero zainicjowane na przełomie lat 80. i 90. XX wieku procesy demokratyzacyjne w obu krajach stworzyły możliwość wprowadzenia nowej jakości relacji oraz zacieśnienia współpracy w obszarze politycznym, gospodarczym, a także kulturalnym i naukowym. Wydarzenia polityczne w Polsce pod koniec lat 80. XX wieku, działalność ruchu NSZZ „Solidarność” oraz przemiany ustrojowe i gospodarcze w naszym kraju, jak też w pozostałych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, wzbudzały w Argentynie duże zainteresowanie. Procesy reformatorskie w państwie polskim i argentyńskim miały podobny charakter. Zbieżność ta dotyczyła zarówno reform ustrojowych, jak i liberalizacji gospodarki⁶.

Wyrazem wzajemnego zainteresowania zachodzącymi w obu państwach przemianami było zorganizowane w Warszawie 1992 roku przez Centralny Urząd Planowania polsko-argentyńskie seminarium na temat przekształceń wolnościowych, demonopolizacji oraz znoszenia ograniczeń handlowych i administracyjnych w gospodarce. Inicjatywa miała na celu wymianę doświadczeń związanych z przeprowadzanymi reformami, a także istniejącymi w związku z tym problemami i sposobami ich rozwiązania⁷.

W ostatniej dekadzie XX wieku polsko-argentyńskie stosunki polityczne układały się poprawnie, zaś ich przebieg stanowił realizację ówczesnych założeń latynoamerykańskiej polityki Polski. Mimo że nie można mówić o dużej dynamice dwustronnych spotkań, to jednak odbyło się kilka ważnych wizyt, w tym na najwyższym szczeblu, i prowadzone były regularne konsultacje między ministerstwami spraw zagranicznych. W sierpniu 1991 roku do Argentyny udał się minister spraw zagranicznych RP Krzysztof Skubiszewski, który spotkał się z szefem argentyńskiej dyplomacji Guidem di Tellą. Warto odnotować, że była to pierwsza oficjalna wizyta na wysokim szczeblu ze strony polskiej w tym państwie po przemianach ustrojowych w Polsce. W rozmowach potwierdzono gotowość do zacieśniania współpracy dwustronnej. Minister Skubiszewski spotkał się wówczas także z przedstawicielami argentyńskiej Polonii.

Wydarzeniami o charakterze historycznym we wzajemnych relacjach były oficjalne wizyty w latach 90. XX wieku prezydentów obu krajów – Carlosa Saúla Menema w Polsce i Lecha Wałęsy w Argentynie. Były to pierwsze wizyty na najwyższym szczeblu od czasu nawiązania dwustronnych stosunków dyplomatycznych. Prezydent Argentyny przebywał w Polsce wraz z ministrem spraw

---

6 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 49.

7 Ibidem.

zagranicznych tego kraju, Domingiem F. Cavallem, w październiku 1990 roku. W trakcie wizyty odbył rozmowy z prezydentem RP Wojciechem Jaruzelskim oraz spotkał się w Gdańsku z Lechem Wałęsą, wówczas przewodniczącym NSZZ „Solidarność”. Wizyta była owocna także pod względem formalno-prawnym, gdyż zawarto wówczas jedną z pierwszych tego typu umów podpisywanych przez Polskę z partnerami zachodnimi, jaką było porozumienie o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego⁸.

Prezydent Lech Wałęsa udał się do Argentyny pięć lat później, w lutym 1995 roku, kiedy to spotkał się z prezydentem Menemem. W rozmowach dominowały kwestie dotyczące rozwoju stosunków gospodarczych, zarówno na płaszczyźnie bilateralnej, jak i wielostronnej, ze względu na członkostwo Argentyny w Mercosurze oraz ówczesny status Polski, jako członka stowarzyszonego UE i należącego do Środkowoeuropejskiej Strefy Wolnego Handlu (CEFTA). Wizyta zaowocowała podpisaniem kolejnej umowy międzypaństwowej o instytucjonalizacji współpracy politycznej pomiędzy MSZ obu krajów. Zadeklarowano też chęć zawarcia umów o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz konwencji konsularnej. Prezydent RP odbył także spotkania z przedstawicielami Polonii, zorganizowane przez Związek Polaków w Argentynie, w jego siedzibie – Domu Polskim w Buenos Aires⁹.

Prezydentom Polski i Argentyny podczas obu podróży towarzyszyli przedsiębiorcy, jednak nie wpłynęło to znacząco na zwiększenie dynamiki współpracy gospodarczej między obu państwami. Intensyfikacji współpracy handlowej miała służyć wizyta robocza, jaką złożył w sierpniu 1995 roku, na zaproszenie ministra rolnictwa Argentyny, minister rolnictwa i gospodarki żywnościowej, wicepremier Roman Jagieliński¹⁰. W trakcie pobytu w Argentynie polski minister uczestniczył w Międzynarodowej Wystawie Rolniczej w Buenos Aires, a także prowadził rozmowy na temat możliwości zwiększenia wymiany handlowej w zakresie produktów rolnych.

W kontaktach politycznych od początku lat 90. XX wieku ważną rolę odgrywały konsultacje polityczne między MSZ obu krajów, na szczeblu wiceministrów, odbywające się na przemian w Warszawie i Buenos Aires. Podczas spotkań dokonywano przeglądu i oceny stosunków dwustronnych, wypracowywano wspólne stanowiska, omawiano nowe inicjatywy, wymieniano poglądy na temat aktualnych spraw międzynarodowych. Podejmowanie tematyki w tym zakresie było istotne także ze względu na to, że państwa współpracują ze sobą na

8 Ibidem, s. 50.

9 Ibidem, s. 50–51.

10 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 172.

forum organizacji międzynarodowych, zwłaszcza ONZ oraz innych organizacji międzyrządowych przynależnych do systemu tej organizacji. Warto zaznaczyć, że na forum międzynarodowym stanowiska rządów Polski i Argentyny były zazwyczaj zbieżne lub identyczne. Przykładowo Rzeczpospolita Polska popierała na forum ONZ wszystkie korzystne dla Argentyny rezolucje w jej sporze z Wielką Brytanią o Malwiny (Falklandy). Argentyna z kolei udzieliła poparcia kandydaturze Polski w wyborach na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ w latach 1996–1997¹¹.

Ponadto odbywały się spotkania międzyparlamentarne. W polskim i argentyńskim parlamencie funkcjonują bilateralne grupy współpracy. Pierwszą wizytę na tym szczeblu złożyli w Argentynie marszałek senatu Andrzej Stelmachowski oraz wicemarszałek sejmu Olga Krzyżanowska, w 1991 roku. Marszałek senatu RP przebywał również w 1994 roku w Buenos Aires, przy okazji pierwszego, założycielskiego kongresu Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich w Ameryce Łacińskiej (port. União das Sociedades e Organizações Polônicas em América Latina, USOPAL), której celem było reprezentowanie w sposób sformalizowany ogółu latynoamerykańskiej Polonii. W ramach kontaktów parlamentarnych i polonijnych w listopadzie 2000 roku przebywał w Argentynie wicemarszałek senatu RP Marcin Tyma, który przeprowadził rozmowy w senacie tego kraju¹². W tym samym roku odbyły się w Argentynie konsultacje polityczne, na szczeblu podsekretarzy stanu Ministerstw Spraw Zagranicznych, przeprowadzone przez podsekretarza stanu w MSZ RP, Radosława Sikorskiego¹³.

Mimo że polsko-argentyńska współpraca polityczna w latach 90. XX wieku układała się poprawnie, to pewne ożywienie w stosunkach bilateralnych nastąpiło dopiero w pierwszej dekadzie XXI wieku, co było związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Warto przypomnieć, że UE jest zaraz po Mercosurze i ASEAN najważniejszym partnerem handlowym Argentyny¹⁴.

W Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku, Republika Argentyńska została określona jako jedno z państw

11 E. POLAŃSKI: *Stosunki polityczne...*, s. 50.

12 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 255–256.

13 Ibidem, s. 256.

14 Najważniejszym partnerem handlowym Argentyny w połowie drugiej dekady XXI wieku był Mercosur. W 2015 roku głównymi rynkami zbytu dla argentyńskich towarów były: Mercosur (około 24% całości eksportu), ASEAN (24%) oraz UE (14%). Największymi dostawcami towarów na rynek argentyński były z kolei: ASEAN (około 28% całości importu), Mercosur (24%) i UE (17%). Zob. *Informator ekonomiczny Argentyna*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 28.12.2016].

priorytetowych w polskiej polityce wobec regionu latynoamerykańskiego (wraz z Brazylią, Meksykiem i Chile). Wśród determinantów sprzyjających rozwojowi współpracy Polski z tym państwem wymieniono: stosunkowo wysoki poziom PKB Argentyny (w 2004 roku wzrost o 8,3%), stabilizację waluty (peso), wzrost nakładów na inwestycje oraz wzrost obrotów handlowych tego kraju. Jako istotny czynnik wskazano występujące w tym kraju bogactwa naturalne, wśród których znajdują się: ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny, rudy cynku, ołowiu, żelaza, manganu, cyny, wolframu, srebra, miedzi i siarki. Korzystny z punktu widzenia rozwoju współpracy polsko-argentyńskiej jest także ożywiony dialog na linii Buenos Aires – Unia Europejska (a zwłaszcza wzmocnione kontakty polityczne, współpraca kulturalno-naukowa i gospodarcza, w tym liberalizacja handlu dóbr i usług oraz perspektywa utworzenia strefy wolnego handlu między UE a Mercosurem, zgodnie z zasadami WTO). Jako jeden z ważnych czynników ułatwiających współpracę Polski z Argentyną wymieniono istnienie Polonii w tym kraju¹⁵.

Zgodnie ze strategią, współpracę polsko-argentyńską może utrudniać niestabilna sytuacja gospodarcza tego kraju, zagrożenie kryzysem finansowym oraz wysokie zadłużenie zagraniczne Argentyny. W dokumencie wymieniono także brak długoletnich tradycji dwustronnej współpracy gospodarczej, z którym to stwierdzeniem, biorąc pod uwagę wieloletnie kontakty handlowe¹⁶ oraz relacje wzmacniane dodatkowo emigracją Polaków do tego kraju od początku XIX stulecia, można jednak polemizować.

Jednocześnie podkreślono, że Argentyna zajmuje jedno z czołowych miejsc w regionie latynoamerykańskim pod względem wymiany handlowej z Polską, aczkolwiek saldo wzajemnej wymiany w skali globalnych obrotów handlowych obu państw jest niewielkie. Autorzy dokumentu zauważyli jednak, że istnieją możliwości rozszerzenia eksportu o nowe towary, między innymi o wyroby stalowe, produkty chemiczne, maszyny i urządzenia (w tym pojazdy elektryczne i samoloty)¹⁷.

W publikacji wydanej pod auspicjami Departamentu Ameryki MSZ RP *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)* z 2015 roku Argentyna została zaliczona do kluczowych partnerów naszego kraju w regionie (wraz z Brazylią i Meksykiem)¹⁸. W analizie podkreślono, że współpraca gospodarcza Polski z Argentyną, jako

15 Zob. Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się z 2004 roku. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

16 Więcej na ten temat w podrozdziale poświęconym relacjom gospodarczym.

17 Strategia RP...

18 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015.

drugim najważniejszym partnerem handlowym naszego kraju w Ameryce Łacińskiej, powinna mieć charakter priorytetowy. Jednocześnie wskazano na potrzebę monitorowania sytuacji w tym państwie ze względu na specyficzne uwarunkowania sceny politycznej (istniejący interwencjonizm państwowy) oraz trudną sytuację gospodarczą (zadłużenie zagraniczne, ograniczenia dewizowe czy wysoki poziom inflacji). Współpracę gospodarczą, jak zauważono, utrudniają też bariery protekcjonistyczne, taryfowe i pozataryfowe, a także restrykcje w wymianie walut i brak dostępu do kredytów zagranicznych. Mimo że strona argentyńska wykazuje zainteresowanie polskimi możliwościami w sektorze górniczym, wspomniane czynniki wpływają hamująco na rozwój współpracy bilateralnej w tym obszarze. W publikacji zaznaczono, że warto jednak zwrócić większą uwagę na możliwości związane z kontaktami naukowymi, technicznymi i kulturalnymi. Uznano, że rozwojowi współpracy może sprzyjać przede wszystkim istnienie dużej polskiej diaspory (co najmniej 300 tys. argentyńskich Żydów posiada polskie korzenie). Wskazano też, że w perspektywie krótkoterminowej podstawę stosunków bilateralnych Polski z Argentyną powinna stanowić pragmatyczna współpraca w wymiarze gospodarczym, a także kulturalno-naukowym i samorządowym. Istotnym elementem wsparcia rozwoju relacji byłaby aktualizacja dwustronnej bazy traktatowej¹⁹.

W drugiej dekadzie XXI wieku zorganizowano kilka spotkań w ramach kontaktów dwustronnych, świadczących o woli politycznej obu stron do intensyfikacji relacji bilateralnych oraz dostrzeganiu tkwiącego w nich potencjału.

W kwietniu 2013 roku wiceminister spraw zagranicznych Beata Stelmach przebywała z wizytą w Buenos Aires. Celem podróży były konsultacje polityczno-gospodarcze. Przedstawicielce polskiego rządu towarzyszyła delegacja polskich przedsiębiorców, z udziałem której przeprowadzono liczne rozmowy. W siedzibie giełdy w Buenos Aires zorganizowano polsko-argentyńskie seminarium gospodarcze, podczas którego polskie firmy zaprezentowały swoją ofertę argentyńskim przedsiębiorcom. Prezes Polsko-Argentyńskiej Izby Gospodarczo-Handlowej, Ricardo Wachowicz, wskazał na kilka perspektywicznych obszarów współpracy między obu państwami. W spotkaniach uczestniczyli też przedstawiciele: Banku Gospodarstwa Krajowego, Fundacji Polskiego Godła Promocyjnego „Teraz Polska”, Warszawskiej Izby Gospodarczej oraz Hiszpańsko-Polskiej Izby Handlowej²⁰.

Tego samego roku, w listopadzie, podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych RP Katarzyna Kacperczyk i podsekretarz stanu w Ministerstwie

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Polsko-argentyńskie seminarium gospodarcze*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko___argentyńskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 28.12.2016].

Stosunków Zagranicznych i Wyznań RA María del Carmen Squeeff podpisały w Warszawie porozumienie, na mocy którego członkowie rodzin dyplomatów będących obywatelami jednego z krajów i odbywających misję w drugim uzyskali możliwość podejmowania pracy w kraju rezydencji. Przeprowadzono też rozmowy dotyczące wzajemnej współpracy gospodarczej, w tym w dziedzinie energetyki. Jak stwierdziła wiceminister Kacperczyk: „wydobycie m.in. gazu łupkowego jest szansą dla obu naszych krajów”²¹. Zachęcano jednocześnie partnerów argentyńskich do zorganizowania misji przedsiębiorców przy okazji kolejnej oficjalnej wizyty w Polsce. Polska i argentyńska wiceminister omówiły współpracę w dziedzinie kultury oraz działalność Grupy Zadaniowej ds. Holocaustu. Wiceminister Kacperczyk zwróciła przy tym uwagę, że „pamięć historyczna jest niezwykle ważna zarówno dla Polski, jak i dla Argentyny”²². Podkreślono istnienie szerokich możliwości wymiany doświadczeń w zakresie przekazywania owej pamięci kolejnym pokoleniom. Rozmowy przedstawicieli Polski i Argentyny poświęcone były także odbywającej się w Warszawie światowej konferencji klimatycznej COP19, w której uczestniczyła argentyńska minister²³.

W listopadzie 2015 roku minister Grzegorz Schetyna wręczył, w imieniu prezydenta RP, nominacje nowemu polskiemu ambasadorowi, Markowi Pernalowi, obejmującemu placówkę w Argentynie (wraz z dodatkową akredytacją w Paragwaju). Podczas tego spotkania minister Schetyna wyraził nadzieję na intensyfikację stosunków Polski z Argentyną i Paragwajem. Podkreślił, że ważnym zadaniem w tym kontekście jest rozwój dwustronnych kontaktów gospodarczych oraz szersze otwarcie całego rynku Mercosuru dla polskich eksporterów i inwestorów²⁴.

Jak już wspomniano, Polska i Argentyna współpracowały ponadto na forum wielostronnym, głównie w ramach ONZ. Od przystąpienia Polski do UE okazją do spotkań były także szczyty UE–LAC (później CELAC). Na III takim szczycie, w 2004 roku w Guadalajarze, prezydent Aleksander Kwaśniewski odbył dwustronne spotkania między innymi z prezydentem Argentyny²⁵. Na przełomie maja i czerwca 2016 roku z kolei przedstawiciele Polski i Argentyny mieli

21 *Polsko-argentyńska współpraca dwustronna*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńska_współpraca_dwustronna [dostęp: 28.12.2016].

22 Ibidem.

23 Ibidem.

24 *Nominacje dla ambasadorów RP w Argentynie i Uzbekistanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/nominacje_dla_ambasadorow_rp_w_argentynie_i_uzbekistanie [dostęp: 28.12.2016].

25 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

możliwość uczestniczenia we wspólnych rozmowach przy okazji XXXIX spotkania konsultatywnego państw – stron Traktatu Antarktycznego (ang. Antarctic Treaty Consultative Meeting, ATCM) oraz XXV spotkania Komitetu Ochrony Przyrody (ang. Committee for Environmental Protection, CEP), powołanego na podstawie protokołu madryckiego z 1998 roku, które odbyły się w Santiago de Chile²⁶. Dyskusje prowadzono w ramach grup roboczych i poświęcone były wielu kwestiom, w tym wzrastającej turystyce antarktycznej, bezpieczeństwu wypraw rządowych i pozarządowych, odpowiedzialności państw za zniszczenia środowiska naturalnego w Antarktyce czy implementacji postanowień traktatu antarktycznego w krajowym systemie prawnym. Celem spotkań było coroczne przeprowadzenie konsultacji, wymiana informacji i wypracowanie dotyczących zarządzania Antarktyką rekomendacji dla rządów państw konsultatywnych. Polskę reprezentowała czteroosobowa delegacja pracowników Departamentu Prawno-Traktatowego MSZ oraz naukowców z Instytutu Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk²⁷.

Ważne deklaracje i zapewnienia dla relacji dwustronnych sformułowano podczas VI rundy polsko-argentyńskich konsultacji polityczno-gospodarczych, w Warszawie w czerwcu 2016 roku. Jak zaznaczyła wiceminister Katarzyna Kacperczyk: „Polska i Argentyna, chociaż odległe geograficznie, podzielają wspólne wartości, a w obu krajach istnieje wyraźna wola i silny potencjał rozwoju współpracy”²⁸. Na spotkaniach, w kontekście relacji gospodarczych, z jednej strony wspomniano o planach pogłębienia współpracy handlowej i inwestycyjnej obu państw, z drugiej jednak zwrócono uwagę na to, że sporym problemem we wzajemnych relacjach pozostaje brak wystarczająco rozpowszechnionej informacji wśród polskich przedsiębiorców dotyczącej oferty partnerów argentyńskich. Przewodniczący delegacji argentyńskiej, podsekretarz stanu Gustavo Rodolfo Zlauvinen, zapewnił o dużym zainteresowaniu podmiotów

26 Zarówno Polska, jak i Argentyna wchodzi w skład 29 państw konsultatywnych, to jest posiadających stałe, całoroczne stacje i prowadzących badania naukowe w Antarktyce (wyjątkiem są Czesi posiadający stację letnią). W grupie tej znajdują się też: Australia, Brazylia, Bułgaria, Chile, Chiny, Czechy, Ekwador, Finlandia, Francja, Niemcy, Indie, Włochy, Japonia, Republika Korei, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, Peru, Rosja, RPA, Hiszpania, Szwecja, Ukraina, Wielka Brytania, USA, Urugwaj.

27 XXXIX spotkanie ATCM (*Antarctic Treaty Consultative Meeting*) konsultatywne państw – stron Traktatu Antarktycznego. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/xxxix_spotkanie_atcm_antarctic_treaty_consultative_meeting_konsultatywne_panstw_stron_traktatu_antarktycznego [dostęp: 28.12.2016].

28 VI runda polsko-argentyńskich konsultacji politycznych. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/vi_runda_polsko_argentyńskich_konsultacji_politycznych [dostęp: 28.12.2016].

argentyńskich rozwojem kontaktów z Polską. Zwrócono uwagę na dynamiczny wzrost gospodarczy i umacniającą się pozycję oraz znaczenie naszego kraju w Europie i na arenie międzynarodowej, czego przejawem była organizacja Szczytu NATO i Światowych Dni Młodzieży w Polsce w 2016 roku. Omówiono zagadnienia dotyczące dwustronnych stosunków politycznych, ekonomicznych, naukowo-technicznych i kulturalnych, a także dokonano przeglądu ich bazy prawno-traktatowej. Poruszono również kwestię polsko-argentyńskiej współpracy na forum wielostronnym, w tym w ramach systemu Narodów Zjednoczonych oraz nowego obszaru dialogu między naszymi państwami, jakim jest polityka wobec regionu Antarktyki (wiceminister Kacperczyk przekazała zastępcy szefa argentyńskiej dyplomacji projekt memorandum o porozumieniu dotyczącym wspólnych działań w tej części świata).

Mimo że w zakresie polsko-argentyńskich stosunków dwustronnych odbywają się spotkania na różnych szczeblach, wzmacniane współpracą na forach wielostronnych, na których Polska i Argentyna często prezentują zbieżne interesy, to dynamika wzajemnych kontaktów jest niewystarczająca. Od czasu pobytu prezydenta Lecha Wałęsy w 1995 roku w Argentynie żadna ze stron nie zorganizowała wizyty na tak wysokim szczeblu. Podczas różnych wydarzeń – czy to misji gospodarczych, czy konsultacji politycznych – politycy obu państw składają deklaracje dotyczące zarówno istniejącej woli, jak i możliwości intensyfikacji współpracy. Trudno jednakże znaleźć odzwierciedlenie tych zapewnień w praktyce politycznej. Świadczy o tym chociażby fakt, że w lipcu 2016 roku prezydent Argentyny Mauricio Macri odbywał podróż po Europie, w trakcie której udał się do Francji, Belgii i Niemiec. Choć cel tej wizyty stanowiło przede wszystkim zabieganie o intensyfikację współdziałania pomiędzy Mercosurem a Unią Europejską, była to dobra okazja, by zaprosić argentyńskiego prezydenta do Polski (tym bardziej, że szefowi argentyńskiego państwa zależało również na pozyskaniu nowych inwestycji dla Argentyny i w ramach realizowanych w państwach europejskich spotkań poruszano kwestie współpracy nie tylko biregionalnej, ale także dwustronnej)²⁹. Niewielka częstotliwość spotkań na wysokim i niższych szczeblach oraz kontaktów politycznych nie sprzyja rozwojowi stosunków dwustronnych ani też nie odzwierciedla statusu Argentyny jako kraju priorytetowego w latynoamerykańskiej polityce naszego kraju.

---

29 W ramach wizyty argentyńskiego prezydenta Ambasada Argentyny w Niemczech i Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa zorganizowały forum na temat możliwości prowadzenia działalności gospodarczej w Argentynie oraz spotkanie pomiędzy przedsiębiorcami z obu krajów. Zob. J. WŁODARCZYK: *Prezydent Argentyny odbywa podróż po Europie*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/202605,prezydent-argentyiny-odbywa-podroz-po-europie.html> [dostęp: 29.12.2016].

5.2. Płaszczyzna gospodarcza

Kontakty handlowe Polski i Brazylii mają swoją tradycję. W latach międzywojennych polskie towary były dobrze znane na argentyńskim rynku, zaś pierwszy traktat handlowy państwa podpisały w 1938 roku. Po zakończeniu II wojny światowej wzajemne stosunki gospodarcze były pogłębiane i sankcjonowane kolejnymi umowami handlowymi (między innymi konwencją handlową i płatniczą z 1948 roku czy układem w sprawie odblokowania kapitałów polskich w Argentynie z 1949 roku).

Polsko-argentyńskie obroty handlowe w latach 1960–1994 podlegały znacznym wahaniom (zwłaszcza, jeżeli chodzi o wwóz towarów do naszego kraju). Wartość dwustronnych obrotów handlowych była niska. W omawianym okresie polski import zazwyczaj przewyższał eksport do Argentyny, co było powodem ujemnego dla Polski salda handlowego. W początkach lat 90. XX wieku wartość polskiego eksportu do Argentyny wahała się w granicach od 10 mln USD do 27 mln USD (1991–1992), zaś import z tego państwa – w granicach od 10 mln USD do 40 mln USD (1991–1992)³⁰.

W latach 90. XX wieku w strukturze wywozu do Argentyny przeważały cztery grupy towarów: wyroby przemysłu elektromaszynowego (głównie łożyska, narzędzia, urządzenia do obróbki metali oraz środki transportu – samochody, samoloty, motocykle i rowery), metalurgicznego (stanowiących około 30% eksportu), chemicznego (zwłaszcza węglan sodowy i trójfosforan sodowy), energetycznego oraz paliwa. Eksportowano także niektóre wyroby przemysłu spożywczego (na przykład produkty mleczarskie, głównie mleko i śmietanę, przetwory ziemniaczane i skrobiowe) i drzewno-papierniczego (zwłaszcza papier gazetowy i zapalki)³¹.

W imporcie z Argentyny dominowały natomiast: wyroby przemysłu spożywczego (87%) oraz produkty rolnictwa (10%), w szczególności: makuchy, oleje (zwłaszcza sojowy), kukurydza³² i inne zboża, przetwory rybne, rośliny przemysłowe, orzeszki ziemne, herbata i owoce.

Biorąc pod uwagę wartości polskiego eksportu i importu w latach 90. XX wieku³³, należy stwierdzić, że Argentyna była ważniejszym rynkiem zaopatrze-

30 E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 59.

31 Ibidem, s. 64–65.

32 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 62.

33 Warto odnotować, że od momentu demonopolizacji handlu zagranicznego w Polsce (odkąd w 1989 roku weszła w życie ustawa o działalności gospodarczej) znaczna część obrotów handlowych z Argentyną znalazła się w rękach prywatnych. Rosnącemu udziałowi

nia niż zbytu dla polskiej gospodarki. Potwierdza to także struktura towarowa polskiego importu, która miała głównie charakter zaopatrzeniowy, a nie inwestycyjny czy konsumpcyjny³⁴.

W stosunkach gospodarczych między Polską a Argentyną obowiązują następujące umowy dwustronne i porozumienia:

1) protokół o wzajemnym zwolnieniu z podatków od zysków z wpływów pochodzących z wykonywania żeglugi morskiej z 28 grudnia 1950 roku;

2) umowa o współpracy w dziedzinie górnictwa z 2 października 1982 roku (weszła w życie w marcu 1986 roku);

3) umowa w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji z 31 lipca 1991 roku (weszła w życie we wrześniu 1992 roku)³⁵.

Po przystąpieniu naszego kraju do UE Polska zaimplementowała umowy międzynarodowe zawarte dotychczas przez tę organizację. Dotyczyło to między innymi umowy zawartej między EWG a Republiką Argentyńską w 1990 roku w Luksemburgu, o współpracy handlowej i gospodarczej³⁶. Strona polska zgłaszała też gotowość do podpisania, wynegocjowanej w 2005 roku, umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania, jednak po stronie argentyńskiej nie zakończono jeszcze wszystkich potrzebnych procedur³⁷.

Brakuje natomiast umów czy porozumień między Polską a Argentyną w zakresie współpracy regionalnej oraz współpracy samorządów gospodarczych.

Argentyna od czasów powojennych była drugim po Brazylii partnerem handlowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej. Wzajemny udział obu państw w ogólnych obrotach handlowych nie jest jednak duży i wynosi średnio w polskim eksporcie 0,05% (co kształtuje go na poziomie polskiego eksportu do Wietnamu czy Islandii), zaś w imporcie – 0,43% (zbliżony udział w polskim imporcie mają między innymi Słowenia i Indie)³⁸.

---

sektora prywatnego towarzyszyła zwiększająca się dywersyfikacja towarowa eksportu i importu w wymianie obu krajów. Ponadto większe zaangażowanie sektora prywatnego w wymianę handlową sprawiło, że zaczęła ona bardziej odpowiadać krajowemu popytowi i podaży. Ze względu na duże opłaty i istotne koszty ponoszone w związku z handlem zagranicznym potrzebne było jednak, dla większej ekspansji i realizacji transakcji, wsparcie rządowe pod względem finansowym i inwestycyjnym. Zob. E. KOŃCZYK: *Polska–Argentyna...*, s. 58–62, 66–67.

34 Ibidem, s. 66.

35 I. CIESIELSKA: *Działalność traktatowa Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992, s. 359.

36 H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 41.

37 Ibidem, s. 42.

38 Dane z końca pierwszej dekady XXI wieku. Zob. ibidem. s. 45.

Tabela 5.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z Argentyną w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]	Udział [%]	
					eksport	import
2004	33,6	307,3	340,9	-273,7	0,05	0,35
2005	76,8	415,1	492,0	-338,3	0,09	0,41
2006	62,9	504,8	567,7	-441,9	0,06	0,40
2007	67,4	648,3	715,7	-580,8	0,05	0,39
2008	106,3	787,6	893,9	-681,3	0,06	0,38
2009	47,3	713,4	760,7	-666,0	0,03	0,48
2010	82,8	616,8	699,6	-533,9	0,05	0,35
2011	101,5	779,9	881,4	-678,3	0,05	0,37
2012	114,9	908,2	1 023,1	-793,4	0,06	0,46
2013	143,6	692,3	835,9	-548,7	0,07	0,33
2014	123,2	812,9	936,0	-689,7	0,06	0,36
2015	93,1	660,3	753,4	-567,2	0,05	0,33
2016	79,2	725,1	804,3	-645,9	0,04	0,37

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS. Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/DBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 3.01.2017]

Należy zauważyć, że przystąpienie polski do UE wpłynęło korzystnie na wzrost dwustronnej wymiany handlowej, której wartości w 2003 roku były niższe niż w kolejnych latach. Eksport polskich towarów do Argentyny w 2003 roku wyniósł 24,5 mln USD, natomiast poziom importu z tego kraju uplasował się na poziomie 189,4 mln USD³⁹. Już w 2004 roku nastąpił wzrost wartości polskiego eksportu (33,6 mln USD) oraz importu (307,3 mln USD) w stosunku do roku poprzedniego. W kolejnym, 2005 roku nastąpił ponad dwukrotnie (a w stosunku do 2003 roku – trzykrotnie) wzrost eksportu z Polski do Argentyny (76,8 mln USD). Mimo pewnych pozytywnych tendencji nadal wartość polskiego eksportu do tego kraju (z wyłączeniem sektora przemysłowego) oraz importu nie przekracza 1% całości obrotów handlowych Polski.

39 Strategia RP...

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli prezentującej polsko-argentyńskie obroty handlowe w latach 2004–2016 można zaobserwować utrzymujące się od ponad dekady ujemne dla Polski saldo handlowe. Najwyższą jego wartość na przestrzeni omawianych lat odnotowano w 2012 roku (–793,3 mln USD), a najniższą w 2004 roku (–273,7 mln USD). Jednocześnie należy podkreślić, że w roku 2012 wartość obrotów handlowych osiągnęła najwyższy w historii wzajemnej wymiany poziom, przekraczając 1 mld USD. Polski eksport do Argentyny w 2012 roku wzrósł o blisko 15% w stosunku do roku poprzedniego. W 2013 roku z kolei przekroczył 143 mln USD, co oznacza wzrost o 25% w stosunku do roku 2012. Wartość dwustronnych obrotów handlowych w 2013 roku wyniosła 835,9 mln USD, nie osiągnęła więc poziomu z roku poprzedniego. Według statystyk argentyńskich za 2012 rok, Polska była 34. partnerem Argentyny w eksporcie i 39. w imporcie⁴⁰.

Polsko-argentyńskie obroty handlowe ponownie wzrosły w 2014 roku, osiągając wartość 936,0 mln USD. W 2015 roku jednak znów odnotowano spadek tego wskaźnika, do poziomu 753,4 mln USD, w tym zmniejszenie się polskiego eksportu do 93,1 mln USD. Dla porównania, tego samego roku eksport z Polski do Brazylii wyniósł 397,0 mln USD, zaś do Meksyku 654,4 mln USD. Nieznacznie większy był eksport do Chile, który wyniósł 94,1 mln USD⁴¹. Na podstawie przedstawionych w tabeli danych można zauważyć dość duże wahania, jeżeli chodzi o wartość osiągniętych obrotów handlowych, a także importu i eksportu. W 2016 roku ponownie wzrosła wartość obrotów handlowych oraz importu. Tendencja spadkowa utrzymała się natomiast w przypadku polskiego eksportu do tego kraju, który w 2016 roku osiągnął najniższą od 2010 roku wartość (79,2 mln USD).

Utrzymujące się po 2004 roku ujemne dla polski saldo dwustronnej wymiany handlowej jest związane między innymi z wprowadzonym w UE zakazem karmienia bydła mączką pochodzenia zwierzęcego. Wymusza to na Polsce masowe zakupy pasz sojowych za granicą, w tym na rynku argentyńskim⁴².

Przez wiele lat główną pozycją w polskim eksporcie do Argentyny był węgiel. Od drugiej połowy lat 90. XX wieku w wywozie do tego kraju zaczęły zyskiwać na znaczeniu inne grupy towarów⁴³, takie jak: wyroby metalowe i stalowe, maszyny i urządzenia dla górnictwa, urządzenia młyńskie, obrabiarki, maszyny

40 *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Argentyńskiej*. https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266647 [dostęp: 3.01.2017].

41 Na podstawie danych GUS.

42 A. MACKIEWICZ: *Co kupić, a co sprzedać?* Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/364,co-kupic-a-co-sprzedac.html> [dostęp: 3.01.2017].

43 Warto odnotować, że znaczna część polskiego eksportu do Argentyny dokonywana jest za pośrednictwem firm zagranicznych z Niemiec, Holandii, Francji, Belgii, Węgier, Włoch, Szwecji, Wielkiej Brytanii czy Urugwaju. Zob. H. КЕРКА: *Współpraca gospodarcza...*,

rolnicze (a także samoloty rolnicze), wózki elektryczne Melex, maszyny włókiennicze i budowlane, artykuły gospodarstwa domowego, meble, produkty chemiczne, papier i artykuły spożywcze, nawozy mineralne, kineskopy telewizyjne. Warto podkreślić, że mniej więcej od połowy pierwszej dekady XXI wieku postępował proces dywersyfikacji polskiego eksportu do Argentyny. Zwiększył się w nim udział towarów takich, jak: sprzęt AGD (kuchenki, lodówki, pralki, zmywarki do naczyń), telefony komórkowe, części i akcesoria samochodowe, opony, roboty kuchenne i ekspresy do kawy, elektrody dla fabryki aluminium⁴⁴ czy wyroby ceramiczne⁴⁵. Stopniowo rósł udział produktów żywnościowych (na przykład czekoladek⁴⁶, owoców, skrobi, mączki ziemniaczanej), kosmetyków, urządzeń telekomunikacyjnych oraz lekarstw⁴⁷.

Podsumowując, w polskim eksporcie do Argentyny dominowały wyroby przemysłu elektromaszynowego (maszyny, urządzenia rolnicze i przeznaczone do kopalń), chemicznego (nawozy, produkty farmaceutyczne), wyroby metalurgiczne (wyroby z żeliwa i stali), a także, od pewnego czasu, artykuły gospodarstwa domowego. Wśród towarów importowanych z tego państwa przeważały natomiast produkty rolno-spożywcze (zwłaszcza makuchy sojowe, mąka i granulaty sojowy – ponad 80% polskiego importu z Argentyny⁴⁸), zboża, pozostałości stałe z ekstrakcji oleju sojowego, orzeszki ziemne, owoce cytrusowe, kukurydza, ryby, mięso i flaki wołowe, herbata czarna, tytoń, wino (na tle pozostałych stosunkowo niewielkie ilości, na przykład w 2014 – 0,3%)⁴⁹, produkty chemiczne, tworzywa sztuczne i wyroby z kauczuku, skóry, wyroby metalowe i motoryzacyjne⁵⁰.

s. 46; zob. też publikację Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Buenos Aires: W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku*. [Buenos Aires] 2009.

44 H. КЕРКА: *Współpraca gospodarcza...*, s. 46.

45 *Obroty towarowe POLSKA-ARGENTYNA [USD] w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 z podziałem na Grupy Scalonej Nomenklatury CN*. WPHI Buenos Aires. https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266640 [dostęp: 3.01.2017].

46 Dominują czekoladki Kinder Bueno (o wartości około 0,9 mln USD). Zob. W. KRASIŃSKI, *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

47 J. WŁODARCZYK: *Struktura towarowa eksportu z Polski do Argentyny w 2015 r.* Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/206927,struktura-towarowa-eksportu-z-polski-do-argentyiny-w-2015-r-.html> [dostęp: 3.12.2017].

48 T. PODSIEDZIK: *Struktura towarowa importu do Polski z Argentyny w 2014 r.* Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/171262,struktura-towarowa-importu-do-polski-z-argentyiny-w-2014-r-.html> [dostęp: 3.12.2017].

49 Argentyna zajmuje 5. miejsce wśród największych producentów wina na świecie. Za: *Informator Argentyna*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 31.12.2016].

50 Strategia RP...

W intensyfikacji kontaktów gospodarczych Polski z Argentyną pomocna jest działalność dwustronnych izb handlowych. Jeszcze w latach 80. XX wieku powstała Polsko-Argentyńska Izba Handlowa. Od września 2012 roku działa w Buenos Aires Polsko-Argentyńska Izba Gospodarczo-Handlowa⁵¹. Ułatwieniem dla polskich eksporterów mają być także działania Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w stolicy, który dostarcza przekrojowych i niezbędnych informacji dotyczących aktualnej sytuacji polityczno-gospodarczej oraz warunków i możliwości rozwoju działalności gospodarczej w Argentynie (jak najbardziej perspektywiczne obszary współpracy czy utrudnienia i ograniczenia w dostępie na krajowy rynek). Pomocne mogą być różnego rodzaju informatory rynkowe oraz przewodniki dla polskich eksporterów, pod warunkiem ich systematycznej aktualizacji⁵².

Strona polska począwszy od pierwszej dekady XXI wieku podejmowała różnego rodzaju działania mające na celu rozwój współpracy gospodarczej i ożywienie wymiany handlowej między obu krajami. W maju 2005 roku przebywała w Argentynie misja Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) z udziałem 19 polskich firm z różnych sektorów, w tym: górnictwa, hutnictwa, ekologii, produkcji kosmetyków, leków, części do maszyn rolniczych, mebli, przetwórstwa spożywczego. W listopadzie 2006 roku podpisane zostało porozumienie między Przemysłowym Instytutem Telekomunikacji z Warszawy a państwowym instytutem INVAP z Argentyny o współpracy w telekomunikacji (zwłaszcza w zakresie radarów dla potrzeb cywilnych i wojskowych)⁵³.

Ponadto, przy wsparciu szeregu instytucji, takich jak: Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Buenos Aires, Sekcja Handlowa i Ekonomiczna Ambasady Argentyńskiej w Polsce, KIG oraz Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwa Gospodarki, we wrześniu 2012 roku w Warszawie zorganizowano spotkanie match-makingowe przedstawicieli samorządu argentyńskiego oraz stowarzyszenia przedsiębiorców handlu zagranicznego parku przemysłowego Almirante Brown (AECI) z polskimi przedsiębiorcami. Argentyńczycy odwiedzili Polskę także w ramach misji gospodarczej do Europy Środkowej i Wschodniej (w planie wizyty uwzględniono również Czechy, Słowację i Węgry)⁵⁴. W maju 2013 roku z kolei, przez inicjatywę KIG, delegacja z 8 polskich firm z branży maszyn i urządzeń górniczych uczestniczyła

51 *Dyplomacja ekonomiczna...*

52 Co nie jest regułą. Na przykład najaktualniejsza notatka informacyjna Ministerstwa Rozwoju we wspomnianym zakresie dostępna w grudniu 2016 roku pochodziła z sierpnia. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [06.12.2017].

53 *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

54 *Ibidem*.

w międzynarodowych targach Arminera '2013 w Buenos Aires i odbyła spotkania z przedstawicielami argentyńskiej branży górniczej⁵⁵.

Do połowy drugiej dekady XXI wieku zorganizowano także kilka ważnych wizyt mających na celu ożywienie stosunków polityczno-gospodarczych z Argentyną, w tym w zakresie współpracy technologicznej. W kwietniu 2013 roku wiceszefowa MSZ Beata Stelmach wzięła udział w konsultacjach polityczno-gospodarczych w Argentynie, gdzie przekonywała o atrakcyjności Polski dla przedsiębiorców południowoamerykańskich i zachęcała do inwestycji w naszym kraju. Wiceminister towarzyszyli polscy przedsiębiorcy reprezentujący sektory: medyczny, górniczy, energetyczny, budowlany i spożywczy. O perspektywach rozwoju współpracy gospodarczej wiceminister Stelmach rozmawiała z wiceministrem spraw zagranicznych Argentyny Eduardem Zuainem oraz z podsekretarzem stanu ds. rozwoju inwestycji i promocji handlu Carlosem Bianco. Istotne były także rozmowy z sekretarzem ds. górnictwa Jorge Mayoralem. Polska już wcześniej dostarczała sprzęt górniczy na argentyński rynek, jednak w drugiej dekadzie XXI wieku pojawiły się nowe możliwości poszerzenia wymiany handlowej w tym obszarze⁵⁶. Stelmach zaprosiła Mayorala wraz z przedstawicielami firm argentyńskich do Polski i zaproponowała zorganizowanie wizyty studyjnej w polskich spółkach z branży górniczej⁵⁷.

Warto podkreślić, że polska delegacja do Argentyny w 2013 roku składała się także z przedstawicieli ważnych polskich instytucji gospodarczo-handlowych, takich jak: Bank Gospodarstwa Krajowego, Fundacja Polskiego Godła Promocyjnego „Teraz Polska”, Warszawska Izba Gospodarcza, Hiszpańsko-Polska Izba Handlowa. Wszystkie te podmioty uczestniczyły w polsko-argentyńskim seminarium gospodarczym, które odbyło się w siedzibie giełdy w Buenos Aires⁵⁸,

55 Reprezentanci polskich firm przeprowadzili wiele spotkań B2B z partnerami argentyńskimi, w tym z przedstawicielami najważniejszych kopalń w Argentynie: Mina Pirquitas, Minera Aguilar, Minera Alumbrera Mesa 2 i Minera Santa Cruz. Zob. *Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012*. [Publikacja Ministerstwa Gospodarki].

56 Aktywna polityka argentyńskiego rządu zaowocowała, obserwowanym od 2003 roku, wzrostem znaczenia górnictwa i nakładów finansowych na ten sektor. Stwarza to nowe możliwości w polsko-argentyńskiej współpracy. Warto odnotować, że coraz więcej przedsiębiorców z całego świata inwestuje w argentyńskie górnictwo (między innymi z USA, Kanady, Australii, Meksyku, Brazylii, Chin, Francji). Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

57 Ibidem.

58 W trakcie tego spotkania swoją ofertę eksportową zaprezentowały: Bank Gospodarstwa Krajowego (zwracając uwagę na korzyści kredytowe dla importerów polskich towarów), Balton (prezentując wysokiej klasy sprzęt medyczny), Energa (przedstawiając swoje projekty w zakresie energii odnawialnych), Fasing (podkreślając znaczenie wymiany technologicznej i *know-how* oraz projektów nastawionych na badania i rozwój), Lotos, Orlen (wskazując

oraz w spotkaniu poświęconym wydobyciu gazu łupkowego⁵⁹, stanowiącego jeden z priorytetów polityki energetycznej obu państw⁶⁰.

Ponadto podczas spotkania Dyrektora Departamentu Wspierania Eksportu Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK) z dyrekcją banku Banco Ciudad przeprowadzono rozmowy na temat promocji małych i średnich przedsiębiorstw oraz poszukiwania firm budowlanych specjalizujących się w budownictwie mieszkalnym i socjalnym – w Argentynie istnieje duże zapotrzebowanie na firmy stosujące nowoczesne i niedrogie technologie w tej branży⁶¹.

Tego samego roku w czerwcu podsekretarz stanu w MSZ Beata Stelmach spotkała się w Warszawie z szefem Polsko-Argentyńskiej Izby Handlowej Ricardo Wachowiczem. Przebywał on w Polsce z kilkudniową wizytą, mającą przyczynić się do pogłębienia dwustronnej współpracy gospodarczej oraz naukowej. W spotkaniu uczestniczyli również przedstawiciele polskich spółek i instytucji działających już w Argentynie lub zainteresowanych ekspansją na południowoamerykański rynek. Podczas rozmów wspomniano, że polskie firmy wykazują coraz większe zainteresowanie argentyńskim rynkiem, w którego przypadku polski eksport w latach 2008–2013 zwiększył się o 109%. W spotkaniach prezentowali swoją ofertę i omawiali potencjalne obszary współpracy przedstawiciele wielu różnych sektorów, w tym: energetycznego, transportowego, spożywczego, budowlanego, górniczego, zielonych technologii. Wachowicz podkreślił znaczenie wsparcia dyplomatycznego dla polskich spółek w rozwijaniu potencjału współpracy gospodarczej między Polską a Argentyną⁶².

We wrześniu 2014 roku podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk odbyła w Warszawie rozmowy z ministrem nauki, technologii i innowacji Argentyny, Linem Barańo. Dotyczyły one możliwości współpracy w zakresie badań

---

na zainteresowanie wydobyciem gazu łupkowego i wspólne priorytety obu krajów w tej dziedzinie), Polish Vodka Association, Polskie Pracownie Konserwacji Zabytków.

59 Było to spotkanie polskich spółek sektora energetycznego (Lotos, Orlen i Energa), w siedzibie przedsiębiorstwa YPF – Yacimientos Petrolíferos Fiscales, największego koncernu naftowego Argentyny (posiadającego ponad 35% udziału w argentyńskim rynku gazu i ropy), zajmującego się wydobyciem, przetwórstwem i dystrybucją ropy naftowej i gazu ziemnego. Przedsiębiorstwo jest zaangażowane w poszukiwanie niekonwencjonalnych złóż węglowodorów, a od marca 2016 rozpoczęło produkcję gazu łupkowego.

60 *Wiceszefowa MSZ w Argentynie i Urugwaju zachęcała do interesów z Polską, depesza PAP 12.04.2013*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/wiceszefowa_msz_w_argentyinie_i_urugwaju_zachecala_do_interesow_z_polska__depesza_pap_12_04_2013 [dostęp: 31.12.2016].

61 *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

62 *Rozmowy o polsko-argentyńskiej współpracy gospodarczej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/rozmowy_o_polsko_argentyńskiej_współpracy_gospodarczej [dostęp: 31.12.2016].

i rozwoju między firmami i instytucjami polskimi oraz argentyńskimi. Minister Barańao zapewnił, że podmioty argentyńskie są zainteresowane rozwojem współpracy z Polską. Jak zaznaczono, impulsem dla intensyfikacji współpracy może być modernizacja sektora innowacyjności w Argentynie, zawarta w planie „Argentina Innovadora 2020”, a także możliwość pozyskiwania funduszy unijnych na realizację wspólnych projektów z Polską. Spotkanie miało charakter wielopłaszczyznowy i interdyscyplinarny – wzięli w nim udział przedstawiciele Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Agencji Rozwoju Przemysłu oraz polskich przedsiębiorstw wdrażających innowacyjne rozwiązania i technologie⁶³.

Istnieje kilka przykładów polskich firm, które z powodzeniem odnajdują się na rynku argentyńskim. W największym stopniu swoją obecność w tym kraju zaznaczyła grupa Kopex, która podpisała w 2005 roku kontrakt na dostawy maszyn i urządzeń górniczych dla kopalni węgla kamiennego Río Turbio (zaprojektowanej i wybudowanej przez Kopex w latach 70. XX wieku)⁶⁴, o wartości 30 mln USD, a w 2006 roku – na drugi etap dostaw, na sumę 40 mln USD. Dostawy te przyczyniły się do ponad dwukrotnego zwiększenia eksportu w tej dziedzinie w porównaniu z 2005 rokiem⁶⁵. Umowa na dostawę sprzętu i kompleksu ściankowego do kopalni Río Turbio została podpisana także w sierpniu 2012 roku i w grudniu 2013 roku przez Yacimiento Carbonifero Río Turbio i Zakłady Mechaniczne Bumar-Łabędy w Gliwicach. W perspektywie są kolejne porozumienia na dostawy maszyn i urządzeń oraz usługi (takie jak: głębinie szybu, prognozowanie rozwoju kopalni czy szkolenie argentyńskich górników przez polskich specjalistów – w tej branży działa również polska spółka Glinik z Gorlic)⁶⁶. Kontrakty te realizowane są na podstawie wspomnianej umowy o współpracy w dziedzinie górnictwa, co daje polskim firmom przewagę nad zagraniczną konkurencją. Zgodnie z informacjami Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji, potrzeby argentyńskich kopalń są bardzo duże i właśnie tam upatruje się największych szans dla polskich firm⁶⁷.

63 *Polsko-argentyńskie rozmowy o współpracy gospodarczej i technologicznej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńskie_rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_i_tehnologicznej;jsessionid=026AFA074713B090FA88637D60EDDCAC.cmsap5p [dostęp: 31.12.2016].

64 Zob. *Informacja o sytuacji gospodarczej...*

65 H. КЕРКА: *Współpraca gospodarcza...*, s. 46.

66 *Informacja o sytuacji gospodarczej...*

67 W związku z rozwojem aktywności górniczej regionu Santa Cruz oraz budową zakładu energetycznego, w którym wykorzystywany jest węgiel wydobywany w Río Turbio, rząd argentyński planuje dokonanie kolejnych zakupów. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

Do końca pierwszej dekady XXI wieku obecna na rynku latynoamerykańskim, zwłaszcza w Brazylii i Argentynie, była spółka Ciech, która eksportowała głównie siarkę i nawozy mineralne do tych krajów. Za pośrednictwem firmy Elektrim dostarczana jest na rynek argentyński aparatura i osprzęt elektryczny. Argentyna jest najważniejszym rynkiem w Ameryce Łacińskiej dla przedsiębiorstwa Stalexport (zajmującego się importem rudy żelaza)⁶⁸. Przykładem udanego wejścia na rynek argentyński jest działalność firmy Melex, obecnej tam od lat 80. XX wieku. Pierwsze egzemplarze polskich wózków golfowych sprowadził Don Juan Casimiro Kurpiel – syn polskich imigrantów. Meleksy stały się w Argentynie tak rozpoznawalne, że (podobnie jak w Polsce) ich nazwa funkcjonuje jako określenie pojazdów elektrycznych⁶⁹.

Ponadto Grupa Azoty Zakłady Azotowe Puławy w coraz większym stopniu zaznacza swoją obecność na rynkach latynoamerykańskich, w tym Argentynie. Według statystyk zamieszczonych w branżowych publikacjach prasowych, Polska stała się drugim co do wielkości dostawcą produktu nawozowego – roztworu saletry amonowej i mocznika na rynku argentyńskim. Spółka zawarła wieloletni kontrakt na dostawy nawozów na rynki Ameryki Łacińskiej, w tym Argentyny⁷⁰.

W przypadku struktury towarowej polsko-argentyńskiej wymiany handlowej można zauważyć utrzymywanie się pewnych tradycyjnych grup towarów, przy czym zapotrzebowanie na wprowadzenie nowych produktów i poszerzenie oferty eksportowej ciągle rośnie. Zdaniem ekspertów z Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji, szansą dla polskich firm jest włączenie się w budowę tzw. nowej Argentyny, ponieważ kraj ten zaczyna w coraz większym stopniu inwestować w budowę linii kolejowych (aktualnie wdrażany jest program odbudowy kolei w Argentynie na lata 2016–2019)⁷¹, a także dróg, mostów, rurociągów, elektrowni, portów itp.⁷². W 2003 roku nastąpił boom budowlany, który trwał do 2009 roku, kiedy to odnotowano w sektorze spadek rzędu 2%. We wrześniu 2015

68 *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 66–68.

69 *Melex – 45 lat elektrycznego fenomenu z Mielca*. Portal Przemysłowy Polski Przemysł. <http://polskiprzemysl.com.pl/przemysl-motoryzacyjny/melex-45-lat-elektrycznego-fenomenu-z-mielca/> [dostęp: 30.12.2016].

70 W 2013 roku eksport wyrobów przemysłu chemicznego do Argentyny wzrósł ponad trzykrotnie w stosunku do roku 2012. Z kolei eksport nawozów do tego kraju w 2013 roku wyniósł 17,8 mln USD, podczas gdy w roku poprzednim nie odnotowano eksportu tego towaru do Argentyny. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

71 J. WŁODARCZYK: *Program odbudowy kolei towarowej w Argentynie na lata 2016–2019*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/205991,program-odbudowy-kolei-towarowej-w-argentyinie.html> [dostęp: 2.01.2016].

72 U. KLONOWSKA: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu...*, s. 8.

roku jednak, według państwowego urzędu statystycznego INDEC, odnotowano rekordowo wysokie wskaźniki w sektorze budownictwa⁷³.

Specjaliści z Ministerstwa Gospodarki RP wskazują wiele potencjalnych dziedzin rozwoju współpracy gospodarczej Polski z Argentyną. W szczególności istnieje tam popyt na dostawy: maszyn i urządzeń górniczych (w związku z modernizacją kopalń węgla kamiennego⁷⁴), sprzętu rolniczego (w tym traktorów i samolotów do fumigacji pól uprawnych)⁷⁵, obrabiarek do metalu i drewna, maszyn dla przemysłu rolno-spożywczego⁷⁶, materiałów oraz sprzętu budowlanego i drogowego, urządzeń transportowych (dla transportu kolejowego⁷⁷ i drogowego), części samochodowych, koksu hutniczego i elektrod węglowych, a także produktów chemicznych (głównie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin), farmaceutyków i sprzętu medycznego, wyposażenia laboratoriów i szpitali, artykułów gospodarstwa domowego⁷⁸, wyrobów z drewna, mebli, części metalowych, wyrobów ze szkła i porcelany⁷⁹. Ponadto, argentyńskie firmy poszukują możliwości nawiązania kontaktów handlowych z polskimi firmami z branży oświetleniowej⁸⁰.

73 *Informator Argentyna...*

74 Pod koniec 2012 roku rząd argentyński ogłosił plan restrukturyzacji górnictwa, a zwłaszcza w zakresie eksploatacji węgla kamiennego, ropy naftowej, gazu, miedzi, srebra, złota, potasu, litu. Zob. *Informacja o sytuacji gospodarczej...*

75 Wydział Promocji Handlu i Inwestycji jest w stałym kontakcie z przedstawicielami Airbus Military EADS PZL Warszawa-Okęcie, w zakresie możliwości sprzedaży do Argentyny dwóch typów samolotów produkowanych w PZL Warszawa-Okęcie, PZL 130 Orlik (samolot szkolno-treningowy nowej generacji) oraz PZL-106 Turbo Kruk (samolot wykorzystywany w rolnictwie). Planuje się sprowadzenie do Argentyny najpierw 5 maszyn, następnie 10, zaś docelowo – od 16 do 18 rocznie. Samoloty treningowe dla wojsk lotniczych Orlik mogłyby także sprawdzić się w działaniach podejmowanych w ramach zwalczania przemytu narkotyków, z którym powołana w 2015 roku nowa administracja Argentyny zapowiedziała bardziej zdecydowaną walkę. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

76 Warto przypomnieć, że sektor rolno-spożywczy stanowi podstawę argentyńskiej gospodarki, a jednocześnie jest rynkiem dynamicznie rozwijającym się. Argentyna jest znaczącym producentem i eksporterem żywności, w tym zbóż i mięsa.

77 Zgodnie z ogłoszonym w 2012 roku narodowym programem modernizacji infrastruktury kolejowej, większość komponentów, począwszy od szyn i podkładów po części do taboru oraz sam tabor, zarówno pasażerski, jaki i towarowy, będzie podlegać wymianie.

78 H. КЕРКА: *Współpraca gospodarcza...*, s. 46.

79 *Informacja o sytuacji gospodarczej...*

80 J. WŁODARCZYK: *Możliwość współpracy handlowej z Argentyną – branża budowlana i oświetleniowa*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/201472,mozliwosc-wspolpracy-handlowej-z-argentina-branża-budowlana-i-oswietleniowa.html> [dostęp: 2.12.2016].

Ministerstwo Rozwoju natomiast zwraca uwagę na perspektywy intensyfikacji współpracy handlowej i gospodarczej w sektorach takich, jak: górnictwo węgla kamiennego (mimo kryzysu i dekonjunkury występujących aktualnie w argentyńskim przemyśle wydobywczym wiążą się z nim duże szanse eksportowe dla polskich firm, ze względu zarówno na wspólne doświadczenia współpracy w tym zakresie, jak i na rosnące w Argentynie nakłady inwestycyjne w branży)⁸¹, złoża łupkowe (według amerykańskiej Agencji ds. Informacji Energetycznej – Energy Information Administration, EIA – Argentyna posiada trzecie pod względem wielkości zasoby gazu łupkowego na świecie, za Chinami i USA)⁸², a także ochrona środowiska naturalnego (istnieją tu duże możliwości wykorzystania doświadczeń i wiedzy polskich firm skupionych wokół projektu Ministerstwa Środowiska RP „GreenEvo – Akcelerator Zielonych Technologii”)⁸³.

Biorąc pod uwagę mniejszy niż w Polsce udział węgla w miksie energetycznym Argentyny, podkreśla się możliwość dwustronnej współpracy w obszarze wydobycia również innych surowców, na przykład potasu czy litu⁸⁴. Warto przy tym pamiętać, że według niektórych prognoz Argentyna w ciągu kilku lat ma szansę stać się pierwszym producentem litu na świecie⁸⁵.

Polsko-argentyńska współpraca gospodarcza ma szansę rozwinąć się także w dziedzinie obronności. W Argentynie w drugiej dekadzie XXI wieku kontynuowano odbudowę przemysłu obronnego i modernizację sił zbrojnych. W lipcu 2016 roku delegacja Ministerstwa Obrony Argentyny (Sił Powietrznych) odwiedziła zakłady lotnicze PZL Mielec, celem zapoznania się z możliwościami zakupu śmigłowców S-70i Black Hawk oraz samolotów do transportu pasażersko-towarowego M28 Skytruck. Strona argentyńska jest zainteresowana zakupem (finansowanym w 100% na zasadzie G2G) w pierwszym etapie, w latach 2018–2020/2021 – 20 helikopterów Black Hawk (szacowana wartość kontraktu to 500 mln USD) i w drugim etapie – 20 samolotów M28 Skytruck⁸⁶.

81 Nie tylko w Argentynie, ale i w całej Ameryce Łacińskiej inwestuje się w górnictwo – 27% światowego budżetu górniczego skoncentrowało się właśnie w tym regionie. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

82 Argentyński rząd stworzył specjalny fundusz na rozwój formacji łupkowej. Według rządowych planów, Argentyna już w 2021 roku ma zaspokajać rosnącą krajową konsumpcję na surowce energetyczne. Prowadzone są także przetargi na inwestycje: budowę 8 elektrowni wodnych, najwyższej w kraju wieży komunikacyjnej (hiszp. Torre de Comunicaciones del AMBA), rozwój zasobów wodnych (woda pitna i nawadnianie) rzeki Deseado na południu kraju.

83 Ibidem.

84 Ibidem.

85 J. WŁODARCZYK: *Argentyna ma szansę stać się pierwszym producentem litu na świecie*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/217804,argentyna-ma-szanse-stac-sie-pierwszym-producentem-litu-na-swiecie.html> [dostęp: 2.01.2017].

86 *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

Nie najlepiej natomiast przedstawia się sytuacja w zakresie wzajemnych bezpośrednich inwestycji w obu krajach⁸⁷ – pod koniec pierwszej dekady XXI wieku nie odnotowano napływu bezpośrednich inwestycji argentyńskich do Polski ani polskich do Argentyny⁸⁸. W następnym dziesięcioleciu poziom wzajemnych inwestycji wzrósł, nadal jednak nie był satysfakcjonujący. W 2016 roku w Polsce prowadzono dwie argentyńskie inwestycje⁸⁹. W Argentynie również zainwestowały dwie polskie firmy, specjalizujące się w branży kosmetycznej – Inglot Cosmetics i FM Group Polska z Wrocławia (zmuszona jednak zrezygnować w 2013 roku, ze względu na stosowane przez argentyńską administrację obostrzenia w imporcie). Planowane są jednak kolejne przedsięwzięcia, które mają być realizowane w Argentynie, na przykład współpraca Kross Poland z argentyńską firmą Justdistribution w zakresie montażu rowerów, uruchomienie montażowni samolotów agrolotniczych typu Kruk, produkcji PZL Okęcie, czy też inwestycje w sektorze kosmetyków i mebli dwóch polskich firm. Ponadto inwestycje w tym kraju przewidują firmy Airon (turbiny eoliczne), Bioelektra (recykling i odzysk odpadów komunalnych), LUG (ledowe oprawy oświetleniowe) czy Pronar (maszyny rolnicze)⁹⁰.

Istnieje wiele różnych czynników utrudniających rozwój dwustronnych kontaktów gospodarczo-handlowych. W przypadku strony argentyńskiej są to między innymi: interwencjonizm państwowy, skomplikowana i trudna sytuacja finansowa, protekcyjnistyczne bariery taryfowe i pozataryfowe, brak dostępu do zagranicznych kredytów, ograniczenia dewizowe, dług zagraniczny, wysoka inflacja, korupcja⁹¹.

87 Warto mieć na uwadze, że po przejściu władzy w Argentynie przez Macriego w 2015 roku kraj ten staje się ponownie interesujący dla zagranicznych inwestorów. Mimo że proces odbudowy argentyńskiej gospodarki jest długotrwały, to w krótkim czasie, dzięki trafnym decyzjom rządu, udało się osiągnąć wiele pozytywnych efektów, jak na przykład zahamowanie deprecjacji argentyńskiego peso, pobudzenie eksportu czy zmniejszenie inflacji. Zob. J. WŁODARCZYK: *Argentyna ponownie pojawia się na radarze inwestorów*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/185854,argentyna-ponownie-pojawia-sie-na-radarze-inwestorow-powrot-na-droge-wzrostu-gospodarczego-nie-będzie-jednak-natychmiastowy.html> [dostęp: 2.12.2017].

88 H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza...*, s. 47.

89 Spółka Labin Polska, z siedzibą główną w Rosario w Argentynie – od ponad 50 lat działająca na rynku opieki zdrowotnej, uruchomiła swój oddział w Warszawie (pierwszy oddział w Unii Europejskiej). Firma Purissimus podjęła natomiast współpracę z polską firmą Biomed Lublin, w zakresie otworzenia w Polsce produkcji leków na bazie osocza krwi. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

90 Ibidem.

91 W rankingu korupcji, ogłoszonym przez Transparencia Internacional pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, Argentyna uzyskała 2,9 punktów w 10-punktowej skali (im bliżej 10 punktów, tym mniejsza jest skala korupcji w danym kraju) i zajęła w nim 105. pozycję.

Argentyna należy do państw o wysoce rozbudowanym systemie protekcyjno-fiskalnym w handlu zagranicznym⁹². Wynikające stąd utrudnienia dotyczą zarówno argentyńskiego importu, jak i eksportu⁹³. Do barier taryfowych i pozataryfowych, jakie napotykają w tym kraju polscy przedsiębiorcy, należą w szczególności: wysokie obciążenia celne, rygorystyczne przepisy sanitarne i weterynaryjne, zakaz importu niektórych towarów w celu ochrony zdrowia człowieka, zwierząt lub środowiska (na przykład używanych maszyn, motocykli, rowerów, samochodów i instrumentów, produktów winiarskich w opakowaniach powyżej 5 litrów, a także broni, niektórych roślin, świeżych owoców i niektórych zwierząt)⁹⁴ oraz kontyngenty i licencje importowe. Wyróżnia się licencje automatyczne i nieautomatyczne. Obowiązuje 14 rodzajów licencji nieautomatycznych, obejmujących między innymi import opon samochodowych, niektóre towary tekstylne, meble drewniane, śruby, żniwiarki i traktory, noże, klimatyzatory⁹⁵. Nieautomatyczne licencje importowe są szeroko stosowane, a importerzy muszą uzyskać każdorazowo zezwolenie na wwóz towarów do Argentyny⁹⁶ – spełniając szereg wymogów, mających często charakter wyłącznie biurokratyczny, a zajmuje to czas i pochłania środki finansowe.

---

92 W latach 1991–2001 nie istniały w Argentynie jakiegokolwiek restrykcje przepływów kapitałowych, w odniesieniu zarówno do płatności za import, jak i do wpływów za eksport. Od czasu kryzysu gospodarczego, jaki dotknął ten kraj w 2001 roku, ustanowiono ścisłą kontrolę dewizową, w tym płatności w eksporcie i imporcie. W związku z trudnościami płatniczymi Argentyna zaczęła wprowadzać ograniczenia importowe, tj. objęła obowiązkiem uzyskiwania licencji automatycznych towary dotychczas wolne w obrocie. Warto odnotować, że uruchomione procedury biurokratyczne zostały natychmiast oprotostowane, między innymi przez Brazylię (będącą członkiem Mercosuru). Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

93 Argentyński eksport jest obciążony swego rodzaju parapodatkiem, tzw. *retenciones*, który przede wszystkim stanowi źródło środków finansowych dla rządu, ale także oddziałuje na rynek wewnętrzny (w warunkach wysokiej inflacji obciążenie towarów parapodatkiem ma utrudnić ich eksport i zwiększyć podaż wybranych towarów na rynku wewnętrznym – hamując w ten sposób wzrost cen). Zob. *ibidem*.

94 H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza...*, s. 52–53.

95 Generalnie w imporcie obowiązują licencje automatyczne, jednak w przypadku tzw. towarów wrażliwych polscy eksporterzy mogą mieć do czynienia z nieautomatycznym systemem licencjonowania. Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

96 Uwzględniając warunki dostępu towarów pochodzących z Unii Europejskiej na rynek argentyński, na szczególną uwagę zasługuje decyzja SENASA (argentyńskiego urzędu sanitarnego i jakości produktów rolno-spożywczych) z 2007 roku, o wprowadzeniu systemu prelistingu, aby umożliwić firmom unijnym eksport żywności pochodzenia zwierzęcego do Argentyny. Zgodnie z tym systemem, każdy produkt powinien być zaakceptowany oddzielnie, a wymogi będą zależeć od kraju jego pochodzenia. W przypadku Polski automatycznie systemem prelistingu objęto produkty z mleka krowiego. Wynegocjowano także weterynaryjne

Rząd argentyński zdecydował się rozszerzyć kontrolę nad importem w celu ochrony produkcji lokalnej. Specjalnym przepisom i monitoringowi podlega wiele sprowadzanych z zagranicy towarów konsumpcyjnych, takich jak: samochody, rowery, obuwie, zestawy audio, aparaty fotograficzne, opony, narzędzia, zabawki, telefony, zegarki i wiele innych. Rozszerzenie tego typu kontroli miało na celu przeciwdziałanie nadmiernemu importowi w warunkach kryzysu światowego⁹⁷.

Podstawą prawną interwencyjnych działań władzy w zakresie gospodarki kraju stanowi uchwalona 6 stycznia 2002 roku ustawa nr 25.561 o stanie wyjątkowym (hiszp. Emergencia pública y reforma del régimen cambiario), w ramach której Kongres Narodowy ogłosił stan wyjątkowy w sprawach społecznych, gospodarczych, finansowych, administracyjnych, kursów walut, a także w sprawach podlegających przepisom prawa publicznego, prawa pracy, prawa żywnościowego i ochrony zdrowia⁹⁸. Została ona uchwalona w związku z kryzysem gospodarczym w Argentynie, jednak później parlament wielokrotnie przedłużał termin wygaśnięcia prawomocności dokumentu⁹⁹ (zgodnie z aktualnym stanem prawnym, dokument będzie obowiązujący do 31 grudnia 2019 roku¹⁰⁰, co nie oznacza, że po upływie tego terminu nie zostanie dokonana kolejna prolongata).

świadczenia zdrowia na eksport piór i pierza oraz żelatyny i kolagenu. Zob. A. MACKIEWICZ: *Co kupić, a co sprzedać?*...

97 Od października 2008 roku w realizacji importu trzeba częściej ubiegać się o zgodę urzędu celnego. Nowymi przepisami objęto wszystkie kraje pochodzenia i około 50% towarów konsumpcyjnych. Podstawowym wymogiem formalnym, jaki muszą spełnić firmy zajmujące się handlem zagranicznym, jest uzyskanie wpisu do Rejestru Importerów i Eksporterów (hiszp. Registro de Importadores y Exportadores), prowadzonego przez Dyрекcję Generalną Urzędów Celných (hiszp. Dirección General de Aduanas – DGA). Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku*...

98 Emergencia pública y reforma del régimen cambiario. Ley 25.561. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/71477/norma.htm> [dostęp: 9.01.2017]. Zob. też.: Emergencia Ocupacional Nacional. Decreto 165/2002. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/71847/norma.htm> [dostęp: 9.01.2017].

99 Na przykład w 2015 roku, zgodnie z oficjalnym biuletynem Republiki Argentyńskiej, dokonano prolongaty do 31 grudnia 2017 roku. Zob. Emergencia pública. Ley 27200/2015. Boletín Oficial de la República Argentina. <https://www.boletinoficial.gob.ar/web2/utills/pdfView?file=%2Fpdf%2Fnorma%2F11496220%2Fnull%2FPrimer%2FqC5xxdYw3B2uPlfXeJDRiy1bLS1JViiBLYuqE1cr%2BTlcsnAtYWn%2BSoc%3D%2F1> [dostęp: 9.01.2017].

100 Zob. Emergencia pública. Ley 27200. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/250000-254999/254341/norma.htm> [dostęp: 11.01.2017]; zob. też.: *Oficializaron la prórroga de la emergencia social hasta el 31 de diciembre de 2019*. Política. <http://www.telam.com.ar/notas/201612/174419-oficializaron-pro-rroga-emergencia-social.html> [dostęp: 11.01.2017].

Stan wyjątkowy w gospodarce, w niektórych przypadkach, przynosi korzyści, co też dotyczy rynku argentyńskiego i zainteresowanych nim polskich eksporterów. Pozwala na korzystanie z czasowego obniżenia lub zniesienia ceł i podatków od pewnych towarów w argentyńskim imporcie (na przykład od niektórych maszyn, sprzętu medycznego czy leków). Nie sprzyja to jednak inwestycjom zagranicznym, gdyż w praktyce oznacza, że rząd RA może ingerować w ceny usług i towarów oferowanych przez przedsiębiorstwa zagraniczne¹⁰¹.

W 2012 roku wprowadzono kolejne procedury utrudniające import towarów do Argentyny¹⁰². Rozszerzeniu uległa także lista produktów wymagających nieautomatycznych licencji importowych. Konsekwencją tego typu działań było znaczne spowolnienie procesu udzielania pozwoleń na licencje nieautomatyczne, ze względu na liczne przepisy administracyjne, jak również wzrost kosztów i liczby wymaganych dokumentów.

W raporcie Banku Światowego z 2013 roku Doing Business 2013, informującym o warunkach prowadzenia działalności gospodarczej w 185 krajach świata, Argentynę sklasyfikowano na 124. miejscu (o 8 pozycji niżej niż w roku poprzednim). Jako powód takiej oceny wskazano przede wszystkim utrudnienia w imporcie, brak bezpieczeństwa prawnego, inflację oraz wysokie podatki¹⁰³.

Czynnikiem zniechęcającym polskie firmy do wejścia na argentyński rynek jest także brak skutecznego wsparcia ze strony polskiego rządu, bez którego nie są w stanie sfinansować dużych kontraktów eksportowych (wartych dziesiątki czy nawet setki milionów dolarów)¹⁰⁴.

101 Ustawa umożliwiła rządowi między innymi: posługiwanie się dekretemi w sprawach będących w kompetencji władzy ustawodawczej, przeprowadzenie dewaluacji peso, pesyfikacji długów i depozytów, wymuszanie na przedsiębiorstwach stosowania niskich cen (*tarifas*) na szereg towarów o podstawowym znaczeniu dla społeczeństwa (takich, jak prąd, woda czy paliwa) i usług (jak komunikacja miejska), stosowanie paropodatków (*retenciones*) w eksporcie i określania wysokości pobieranych stawek (*alícuotas*). Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

102 W związku z wprowadzanymi przez Argentynę procedurami warunkującymi import towarów do tego kraju, w 2012 roku państwa Unii Europejskiej, Japonia i USA złożyły do Światowej Organizacji Handlu (WTO) oficjalną skargę przeciwko argentyńskim zakazom importowym. WTO oznajmił, że protekcjonizm stosowany przez Argentynę łamie prawa dotyczące międzynarodowego handlu i jest niedopuszczalny. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

103 *Przewodnik eksportera po rynku Republiki Argentyńskiej...*

104 Oferta Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE) wydaje się być niewystarczająca, a też wielu polskich przedsiębiorców nie słyszało o programie wspierania eksportu DOKE i pozostałych możliwościach oferowanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku KUKE oceniła Argentynę jako kraj podwyższonego ryzyka, który w znacznym stopniu może odczuć skutki światowego kryzysu. Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku Argentyna była oceniana jako rynek ryzykowny, co w dużej mierze wynikało ze złych w przypadku tego państwa doświadczeń płatniczych wierzycieli z różnych krajów świata (kilkukrotne restrukturyzacje i redukcje długów)¹⁰⁵.

Należy mieć na uwadze, że pomimo praktyki częstego przyznawania pierwszeństwa rodzimym firmom istnieje możliwość samodzielnego wejścia spółek zagranicznych na rynek argentyński lub zakładania *joint-venture* z firmami lokalnymi¹⁰⁶. Administracja rządu prezydenta Macriego od grudnia 2015 roku wprowadzała istotne zmiany w polityce handlowej¹⁰⁷, znosząc wiele z wymienionych ograniczeń. Przykładowo dotychczasowy system deklaracji poprzedzającej import (DJAI), który utrudniał i opóźniał przywóz towarów do Argentyny, został zastąpiony przez kompleksowy system monitorowania importu (SIMI). Celem zmian jest pobudzenie konkurencyjności i ułatwienie wymiany handlowej przy jednoczesnym zachowaniu kontroli importu¹⁰⁸. Pozytywnym symptomem, świadczącym o trwającym procesie przywracania argentyńskiej gospodarce dobrej kondycji, jest powrót Argentyny do emisji obligacji na światowym rynku¹⁰⁹.

105 W 2008 roku, w klasyfikacji ryzyka państw OECD zamieszczonej w *Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits*, Argentyna otrzymała najgorszą notę – 7. Tak samo spośród krajów Ameryki Łacińskiej oceniono jeszcze Kuba, Ekwador, Haiti i Nikaraguę. Chile uplasowało się wysoko, z notą 2, następnie Brazylia i Peru – 3, Kolumbia i Urugwaj – 4, Wenezuela – 6. Dla porównania Polsce, jak Chile, przyznano 2 punkty, Niemcy otrzymały najlepszą notę – 0, zaś Rosja – 3. W sierpniu 2008 roku Bank Hiszpanii opublikował swoją opinię o gospodarce Argentyny, zgodnie z którą jest to kraj o wysokim ryzyku gospodarczym, porównywalnie z Wenezuelą, Kubą, Dominikaną, Iranem i Kamerunem. Jednocześnie ryzyko w sektorze prywatnym oceniono jako niższe niż w sektorze publicznym. Zob. W. KRASIŃSKI: *Argentyna. Przewodnik po rynku...*; zob. też OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/47/29/3782900.pdf> [dostęp: 1.12.2017].

106 *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach...*

107 W wyniku wprowadzanych zmian, w klasyfikacji ryzyka państw OECD z czerwca 2017 roku Argentyna, choć nadal jest państwem o wysokim ryzyku gospodarczym, otrzymała lepszą niż w 2008 roku notę, uzyskując 6 punktów. Zob. *Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits*, 23 June 2017. OECD. <http://www.oecd.org/trade/xcred/cre-crc-current-english.pdf> [dostęp: 30.08.2017].

108 J. WŁODARCZYK: *Rząd Argentyny wprowadził nowe regulacje dotyczące importu*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/172714,rzad-argentyny-wprowadzil-nowe-regulacje-dotyczace-importu.html> [dostęp: 3.01.2017].

109 *Argentyna niedawno zbankrutowała, teraz z powodzeniem emituje obligacje*. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/42/3889/Artykul/1610513,Argentyna-niedawno-zbankrutowala-teraz-z-powodzeniem-emituje-obligacje> [dostęp: 4.01.2017].

5.3. Płaszczyzna kulturalna

Z kulturą argentyńską w Polsce najczęściej kojarzy się taniec (zwłaszcza tango argentyńskie) oraz powieści słynnego argentyńskiego pisarza Julia Cortáзара. Kultura polska w świadomości Argentyńczyków obecna jest natomiast głównie dzięki muzyce Fryderyka Chopina¹¹⁰, twórczości i koncertom Ignacego Jana Paderewskiego, Krzysztofa Pendereckiego¹¹¹ czy powieściom Henryka Sienkiewicza.

Istotną rolę w rozpowszechnianiu wiedzy o polskiej historii, kulturze, sztuce i języku w Argentynie odegrała Polonia argentyńska, należąca do najstarszych i najliczniejszych (po brazylijskiej) na kontynencie Ameryki Południowej. Początków polskiego osadnictwa w tym kraju upatruje się w pierwszych latach XIX stulecia i czasach wyzwania się Wicekrólestwa La Platy spod hiszpańskiej dominacji. W miarę rozwoju środowisk polonijnych powstawały w Argentynie polskie szkoły, biblioteki, redakcje czasopism, jak również towarzystwa i organizacje o charakterze pomocowym oraz działające na rzecz podtrzymywania wśród imigrantów świadomości pochodzenia, a po zakończeniu I wojny światowej – także utrzymywania kontaktów z Polską. II wojna światowa i jej konsekwencje przyniosły jednak osłabienie związków pomiędzy Polską a Polonią argentyńską.

Choć kontakty z Polonią po 1989 roku nigdy już nie stały się tak intensywne jak w czasach przedwojennych, to nadal funkcjonują tam organizacje i stowarzyszenia zainteresowane podtrzymywaniem kontaktów z Polską. Istnieje na przykład Związek Polaków w Argentynie, zrzeszający 34 organizacje polonijne działające na terenie całego państwa¹¹². Ukazuje się też prasa polonijna („Głos Polski”), zaś Ambasada RP w Buenos Aires publikuje za pośrednictwem internetu biuletyny, służące promowaniu przejawów współpracy polsko-argentyńskiej

---

110 W Argentynie obserwuje się duże zainteresowanie muzyką Chopina, o czym świadczą chociażby utworzenie fundacji imienia kompozytora w tym kraju. Z jej ramienia organizowane są kursy interpretacji utworów Chopina dla argentyńskich pianistów, prowadzone przez profesorów z polskich uczelni muzycznych. Zob. D. RYCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 72–73.

111 Krzysztof Penderecki wielokrotnie występował z orkiestrą symfoniczną Buenos Aires. Zob. *ibidem*, s. 72.

112 W 2016 roku uroczyste obchodzono 90-lecie powstania Związku Polaków w Republice Argentyńskiej. Zob. *Uroczyste obchodzono 90. rocznicę utworzenia Związku Polaków w Republice Argentyńskiej (wcześniej Dom Polski) w stołecznej siedzibie 16 września*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczyscie_obchodzo_no_90_rocznice_uwztorzenia_zwiazku_polakow_w_republice_argentyńskiej_wczesniej_dom_polski_w_stolecznej_siedzibie_16_wrzesnia [dostęp: 14.01.2017].

oraz szerzeniu wiedzy o kulturze i historii obu krajów¹¹³. Ponadto Związek Polaków w Argentynie i Polska Macierz Szkolna¹¹⁴ organizują kursy języka polskiego, zaś w Martin Colorado funkcjonuje polska szkoła¹¹⁵. Za instytucje odgrywające ważną rolę w krzewieniu polskiej kultury, języka polskiego i historii naszego kraju w Argentynie należy uznać również mieszczące się w Buenos Aires – Bibliotekę im. Ignacego Domeyki oraz Dom Polski, współpracujące przy organizacji wydarzeń kulturalnych między innymi z Ambasadą RP.

Umowa o współpracy kulturalnej i naukowej z Argentyną została podpisana jeszcze w 1984 roku w Buenos Aires, między Rządem PRL a Rządem Republiki Argentyńskiej. Opracowano wówczas także protokoły wykonawcze, na lata: 1989–1991 i 1994–1996. Przewidziano w nich zwiększenie zakresu współpracy w dziedzinie muzyki, teatru, plastyki, filmu i literatury¹¹⁶. W celu realizacji postanowień umowy z 1984 roku, w kwietniu 2005 roku podpisano w Warszawie program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem RP a Rządem RA na lata 2005–2008. W dokumencie wyodrębniono główne obszary współpracy, do których zaliczono między innymi edukację, kulturę i sztukę¹¹⁷. Ważnym

113 *Nowy Biuletyn Ambasady*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nowy_biuletyn_ambasady [dostęp: 14.01.2017].

114 W listopadzie 2016 roku, w Polskiej Macierzy Szkolnej w Buenos Aires, zakończył się kolejny kurs dla nauczycieli języka polskiego w Argentynie (w większości będących potomkami polskich imigrantów do tego kraju i kultywujących polską kulturę). Jedną z prowadzących szkolenie, Jolanta Tambor, jest pełnomocniczką rektora ds. studentów zagranicznych w Uniwersytecie Śląskim oraz dyrektorką Szkoły Języka i Kultury Polskiej UŚ. Danuta Opacka-Walasek, druga z koordynatorek wydarzenia, pracuje w Zakładzie Literatury Współczesnej Wydziału Filologicznego UŚ. Zob. *W Polskiej Macierzy Szkolnej w Buenos Aires zakończył się intensywny kurs doskonalący dla nauczycieli języka polskiego w Argentynie prowadzony przez Prof. Jolantę Tambor i Prof. Danutę Opacką-Walasek*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_polskiej_macierzy_szkolnej_w_buenos_aires_zakonczyl_sie_intensywny_kurs_doskonalacy_dla_nauczycieli_jezyka_polskiego_w_argentyinie_prowadzony_przez_prof_jolante_tambor_i_prof_danute_opacka_walasek;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].

115 *Nauka języka polskiego*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jez_polskiego/ [dostęp: 14.01.2017]; zob. też *Uroczystość wręczenia odznaczeń w Ambasadzie RP w Buenos Aires*. Maciaszkowo. www.maciaszkowo.com.ar/ [dostęp: 14.01.2017].

116 Zob. D. RYCCERZ: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną...*, s. 75.

117 Zasadnicze obszary relacji obejmowały współdziałanie w zakresie kultury, sztuki, oświaty, nauki, sportu, turystyki, telewizji, a także organizacji wystaw, projekcji filmów, festiwali i koncertów, odczytów literackich, przyznawania stypendiów. W dokumencie znalazły się też gwarancje dotyczące współpracy w zakresie zbiorów muzealnych, bibliotek oraz międzynarodowych targów książki. Jako podmioty odpowiedzialne za realizację owych gwarancji wymieniono: biblioteki narodowe, Polską Akademię Nauk (PAN), archiwa i fundacje. Zob. M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej*

i nowym elementem we wzajemnych kontaktach stała się wymiana doświadczeń i informacji (w tym prawnych) dotyczących funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego, zapewnienia ochrony wynikającej z prawa autorskiego i promocji na portalach internetowych.

W ramach promocji Polski w Argentynie organizowanych jest wiele wydarzeń prezentujących polską kulturę i upamiętniających okresy wspólnej, polsko-argentyńskiej historii. W 2012 roku obchodzono 90-lecie nawiązania wzajemnych stosunków dyplomatycznych. Z tej okazji zorganizowano koncert, jednocześnie otwierający Międzynarodowy Festiwal Pianistyczny Chopiniana¹¹⁸. Realizowane były także przedsięwzięcia poświęcone historii polskiej emigracji do tego kraju¹¹⁹. W Buenos Aires w 2014 roku dokonano inauguracji wystawy przedstawiającej powojenne dzieje Polonii argentyńskiej¹²⁰, a w listopadzie 2016 roku zaprezentowano wystawę fotograficzną „Społeczność polska w Chaco”, upamiętniającą Polaków licznie zamieszkujących kraj w latach 30. XX wieku (około 200 tys. osób), w większości osiadłych w stolicy oraz w tytułowej prowincji Chaco¹²¹. Wystawę przygotowała Ambasada RP w Buenos Aires we współpracy z Biblioteką Polską

---

w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 80–81; zob. też Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem RP a Rządem Republiki Argentyńskiej na lata 2005–2008, podpisany w Warszawie dnia 22 kwietnia 2005 r. Dz.U. 2007 nr 30 poz. 198. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20070300198> [dostęp: 12.01.2017].

¹¹⁸ *Współpraca dwustronna*. Ambasada RP w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/?jsessionid=C22B7EDB74AA8CD759677203AAoA0187.cmsap2p> [dostęp: 14.01.2017].

¹¹⁹ Przykładowo we wrześniu 2014 roku dokonano uroczystego odsłonięcia muralu (uznanego muralisty argentyńskiego), stworzonego na fasadzie siedziby Towarzystwa Polskiego w Wandzie w stanie Misiones. Ma on przypominać o historii pierwszych kolonistów polskich w tej miejscowości, a także ich zasługach dla rozwoju Misiones. Zob. *Argentyna: Odsłonięcie muralu na siedzibie Towarzystwa Polskiego w Wandzie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/poloniam/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentyna__odsloniecie_muralu_na_siedzibie_towarzystwa_polskiego_w_wandzie [dostęp: 14.01.2017].

¹²⁰ Zob. *Argentyna: Buenos Aires – wystawa o dziejach powojennej Polonii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/poloniam/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentyna__buenos_aires__wystawa_o_dziejach_powojennej_polonii [dostęp: 14.01.2017].

¹²¹ „*Społeczność polska w Chaco*” wystawa fotograficzna na ogrodzeniu Ogrodu Botanicznego od strony Placu Włoskiego w Buenos Aires przy wejściu do Metra będzie prezentowana miesiąc. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/o_spolecznosc_polska_w_chaco__wystawa_fotograficzna_na_ogrodzeniu_ogrodu_botanicznego_od_stroiny_placu_wloskiego_w_buenos_aires_przy_wejsciu_do_metra_będzie_prezentowana_miesiac;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].

im. Ignacego Domeyki i Fundacją Ośrodka „Karta”¹²². Uroczyscie obchodzone są rocznice śmierci Chopina, czemu towarzyszą recitale i koncerty¹²³. W 2010 roku, ogłoszonym Rokiem Chopinowskim, organizowano wystawy, koncerty, spektakle teatralne, audycje z muzyką polską w Radio Nacional Clásica, warsztaty plastyczne dla dzieci inspirowane muzyką artysty i wiele innych wydarzeń¹²⁴. Bogate programy przygotowywano również w związku z Rokiem Miłosza¹²⁵, Rokiem Marii Skłodowskiej-Curie¹²⁶ czy Rokiem Korczaka¹²⁷.

O tym, że w społeczeństwie argentyńskim utrzymuje się zainteresowanie polską kulturą, świadczy fakt, że nadal odbywają się tam recitale fortepianowe polskich artystów, na przykład Sławomira Dobrzańskiego we wrześniu 2016 roku w Buenos Aires¹²⁸ czy Szymona Nheringa i Karola Przybyłowicza w listopadzie tego samego roku, również w stolicy¹²⁹ (dwa pierwsze w ramach Międzynarodowego Festiwalu Pianistycznego Chopiniana¹³⁰). Niezwykle cenionym w Argentynie artystą jest wspomniany już Penderecki, którego po koncercie z Narodową

122 Zob. Wystawa „Społeczność polska w Chaco”. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa__spolecznosc_polska_w_chaco__ [dostęp: 14.01.2017].

123 *Ambasada RP uprzejmie informuje, że dla upamiętnienia 167. Rocznicy śmierci F. Chopina z recitalem wystąpi Szymon Nhering 19.10 w Palacio Paz w ramach Festiwalu Chopiniana 2016*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_uprzejmie_informuje_o_recitalu_szymona_nheringa_19_pazdziernika_w_palacio_paz_w_ramach_miedzynarodowego_festiwalu_chopiniana_2016 [dostęp: 14.01.2017].

124 *Rok Chopinowski 2010*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_chopinowski_2010/ [dostęp: 14.01.2017].

125 Zob. *Rok Miłosza*. Ambasada RP w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/milosz/> [dostęp: 14.01.2017].

126 Zob. *Rok Marii Skłodowskiej-Curie*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_curie/ [dostęp: 14.01.2017].

127 Zob. *Rok Korczaka 2012*. Ambasada RP w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rokkorczaka2012/> [dostęp: 14.01.2017].

128 *Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na recital fortepianowy Sławomira Dobrzańskiego 21 września 2016 r. godz. 19:30*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_recital_fortepianowy_slawomira_dobrzańskiego_21_wrzesnia_2016_r_godz_19_30_1 [dostęp: 14.01.2017].

129 *Zapraszamy na recital fortepianowy polskiego artysty Karola Przybyłowicza w La Scali w San Telmo, dzielnicy Buenos Aires 19 listopada o godz. 20:00 wstęp wolny*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zapraszamy_na_recital_fortepianowy_polskiego_artysty_karola_przybyłowicza_w_la_scali_w_san_telmo_dzielnicy_buenos_aires_19_listopada_o_godz_20_00_wstep_wolny [dostęp: 14.01.2017].

130 *Międzynarodowy Festiwal Pianistyczny Chopiniana 2016 w Buenos Aires*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/miedzynarodowy_festiwal_pianistyczny_chopiniana_2016_w_buenos_aires [dostęp: 14.01.2017].

Orkiestrą Symfoniczną w Centrum Kulturalnym Kirchner (CKK) w Buenos Aires, we wrześniu 2016 roku, okrzyknięto „kluczowym artystą XX wieku”. W trakcie tygodniowego pobytu Pendereckiego w Argentynie zorganizowano także spotkanie z kompozytorem dla kilkuset młodych artystów, w Narodowej Akademii Sztuk Pięknych został on zaś uhonorowany odznaką i dyplomem. W prasie argentyńskiej ukazało się wówczas kilkanaście artykułów poświęconych artyście (w tym na łamach dziennika „Ambito Financiero”)¹³¹, a wywiady z nim były emitowane w radiu i telewizji¹³².

W Argentynie obchodzone są uroczystości z okazji odzyskania przez Polskę niepodległości¹³³ czy rocznic Chrztu Polski¹³⁴. Przygotowywane są także imprezy cykliczne poświęcone polskiej kulturze, w których biorą udział przedstawiciele polskiej dyplomacji oraz argentyńskich instytucji i środowisk kulturalnych¹³⁵. Co istotne, inicjatywy takie nie tylko są okazją do zaprezentowania Argentyncom polskiej kultury, ale także stwarzają możliwość nawiązania współpracy

131 *Jak Pan chciałby być zapamiętany?* Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_pan_chcialby_byc_zapamietany_ [dostęp: 14.01.2017].

132 *Sukces Krzysztofa Pendereckiego w Buenos Aires!!!* Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sukces_krzysztofa_pendereckiego_w_buenos_aires_; zob. też: *Krzysztof Penderecki w Buenos Aires!!!* Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/krzysztof_penderecki_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

133 Zob. *Uroczystości w Buenos Aires z okazji 98. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczystosci_w_buenos_aires_z_okazji_98_rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske_; *Koncert zorganizowany przez Ambasadę RP w Buenos Aires z okazji 98. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_zorganizowany_przez_ambasade_rp_w_buenos_aires_z_okazji_98_rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske_ [dostęp: 14.01.2017].

134 Zob. *Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na spektakl teatralny pod tytułem „Idzie Nowe” poświęcony 1050 Rocznic Chrztu Polski*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_spektakl_teatralny_pod_tytulem_idzie_nowe_poswiecony_1050_rocznicy_chrztu_polski; *Rosario: “Polska: 1050. Rocznica Chrztu. Fotografie”*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/rosario_polska_1050_rocznica_chrztu_fotografie_ [dostęp: 14.01.2017].

135 *Stowarzyszenie Kulturalne Argentyno Polskie i Ambasada RP mają zaszczyt zaprosić 17 listopada o godz. 18:00 do udziału w OKRĄGŁYM STOLE*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/stowarzyszenie_kulturalne_argentynsko_polskie_i_ambasada_rp_maja_zaszczyt_zaprosic_17_listopada_o_godz_18_00_do_udzialu_w_okraglym_stole_ [dostęp: 14.01.2017]; zob. też *Wystawa zatytułowana „Miradas Textiles” została otwarta 20 października w Muzeum Narodowym Człowieka w Buenos Aires*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_zatytuLOWANA_miradas_textiles_zostala_otwarta_20_pazdziernika_w_muzeum_narodowym_czlowieka_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

biznesowej między polskimi i argentyńskimi przedsiębiorcami. Przykładowo z okazji Dni Polskich zorganizowanych w prowincji Mendoza w 2015 roku, na zaproszenie Ambasady RP w Buenos Aires, do Argentyny przybył marszałek Dolnego Śląska Cezary Przybylski. Celem jego wizyty była promocja tego regionu jako jednego z najbardziej uprzemysłowionych województw Polski. Rezultatem spotkań była deklaracja współpracy naukowo-technicznej pomiędzy uczelniami wyższymi (między innymi w dziedzinie bio- i nanotechnologii). Na seminarium biznesowym zaprezentowano natomiast potencjał gospodarczy Polski i możliwości nawiązania współpracy gospodarczej z Dolnym Śląskiem. Program Dni Polskich obejmował też cykl wydarzeń łączących elementy polityczne (spotkania z gubernatorem prowincji Mendoza¹³⁶ Franciskiem Perezem i jego ministrami), promocji gospodarczej (seminarium i spotkania B2B z ponad 40. przedsiębiorcami) oraz dyplomacji publicznej i kulturalnej (inauguracja wystawy fotografii Stanisława Ignacego Witkiewicza, w ramach obchodów Roku Teatru Polskiego, pokaz filmu „Ida”)¹³⁷.

W 2016 roku z kolei zorganizowano w stolicy Argentyny czwartą edycję Festiwalu Filmu Polskiego BAP Cine¹³⁸, współfinansowanego przez Polski Instytut Sztuki Filmowej (PISF)¹³⁹. W programie przewidziano prezentację 15 polskich filmów i koprodukcji, wśród których znalazły się na przykład *Moje córki krowy* Kingi Dębskiej czy *Obce niebo* Dariusza Gajewskiego¹⁴⁰. W tym samym roku w argentyńskim teatrze Colon w Buenos Aires wystawiano sztuki przygotowane przez znanego polskiego reżysera teatralnego Michała Znanieckiego¹⁴¹,

136 Prowincja Mendoza jest jednym z najważniejszych regionów Argentyny, bogatym w złoża ropy i surowce mineralne; słynie także z produkcji wina i owoców. Celem spotkań było między innymi nawiązanie współpracy regionalnej między Dolnym Śląskiem a Mendoza.

137 *Dni Polskie w Argentynie – prowincja Mendoza w biało-czerwonych barwach*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/prowincja_mendoza_w_bialo_czerwonych_barwach [dostęp: 14.01.2017].

138 Finał Festiwalu odbył się w siedzibie Domu Polskiego w Buenos Aires – filmowi *Obce niebo* przyznano nagrodę Transatlantyk dla najlepszego filmu Festiwalu. Zob. *Film „Obce niebo” wygrał nagrodę Transatlantyk dla najlepszego filmu na Festiwalu Kina Polskiego BAP CINE 2016*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film_obce_niebo_wygral_nagrode_transatlantyk_dla_najlepszego_filmu_na_festiwalu_kina_polskiego_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].

139 *Festiwal filmu polskiego BAB CINE 2016*. Polski Instytut Sztuki Filmowej. <https://www.pisf.pl/aktualnosci/festiwal-filmu-polskiego-bap-cine-2016> [dostęp: 14.01.2017].

140 Zob. *Film „Niewinne” zainauguruje 4. edycję Festiwalu Kina Polskiego w Buenos Aires BAP Cine 2016*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film_niewinne_zainauguruje_4_edycje_festiwalu_kina_polskiego_w_buenos_aires_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].

141 *Znany polski reżyser teatralny Michał Znaniecki zaprosił nas na swoje magiczne próby do Teatru Colón w Buenos Aires*. Ambasada RP w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov>.

a w sierpniu w stołecznym teatrze Tardón odbyła się premiera *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza¹⁴², w adaptacji i reżyserii Alejandra Genesa Radawskiego, polsko-argentyńskiego reżysera i dramaturga¹⁴³.

O tym, że Argentyńczycy doceniają udział polskich imigrantów w rozwoju ich państwa, a także pozytywnie odnoszą się do środowisk polonijnych, świadczy fakt ustanowienia w grudniu 1995 roku (w setną rocznicę przybycia pierwszych polskich osadników do tego kraju), z inicjatywy władz argentyńskich, dnia 8 czerwca Dniem Polskiego Osadnika.

W listopadzie 2016 roku odsłonięto w San Juan, stolicy prowincji San Juan, pomnik Ofiar Shoah i Bohaterów Powstania w Getcie Warszawskim. W wydarzeniu tym wzięli udział: Ambasador RP w Buenos Aires Marek Pernal, gubernatorzy prowincji oraz delegaci społeczności żydowskich z całej Argentyny.

Przy okazji spotkania szef polskiej placówki dyplomatycznej odbył rozmowy na temat możliwości intensyfikacji polsko-argentyńskiej współpracy gospodarczej i handlowej. Warto zaznaczyć, że San Juan jest tradycyjnym centrum przemysłu wydobywczego Argentyny (stąd pochodzi 62% wszystkich kopalin pozyskiwanych w kraju). Stanowi to dla przedsiębiorstw polskiego sektora górniczego okazję do intratnej współpracy¹⁴⁴.

Tak jak wybór papieża Polaka na głowę Stolicy Apostolskiej korzystnie wpłynął na ocieplenie relacji polsko-latynoamerykańskich i poprawę wizerunku Polaków w krajach Ameryki Łacińskiej w latach 80. XX wieku, tak też to, że od 2013 roku biskupem Rzymu jest Argentyńczyk, nie jest bez znaczenia dla relacji między naszymi państwami, zwłaszcza na płaszczyźnie kulturalnej i społecznej,

---

pl/pl/aktualnosci/znany_polski_rezyser_teatralny_michal_znaniacki_zaprosil_nas_swoje_magiczne_proby_do_teatru_colon_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

142 W sierpniu 2016 roku odbyło się także, z wypełnioną po brzegi salą Teatru „Globo”, widowisko dedykowane znanemu i cenionemu w Argentynie Witoldowi Gombrowiczowi (który mieszkał i tworzył w tym kraju w latach 1939–1963). Zob. „Przeciw pisarzom”: *Widowisko dedykowane Witoldowi Gombrowiczowi odbyło się w Buenos Aires w wypełnionym po brzegi Teatrze Globo 16 sierpnia*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/o_przeciw_pisarzom___widowisko_dedykowane_witoldowi_gombrowiczowi_odbylo_sie_w_buenos_aires_w_wypelnionym_po_brzegi_teatrze_globo_16_sierpnia [dostęp: 14.01.2017].

143 Zob. *Premiera „Ferdydurke” W. Gombrowicza w stołecznym Teatrze Tardón 20.08.16*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/premiera_ferdydurke_w_gombrowicza_w_stolecznym_teatrze_tradon_20_08_16 [dostęp: 14.01.2017].

144 Zob. *Ambasador RP w Buenos Aires, Marek Pernal odsłonił w m. San Juan Pomnik Ofiar Shoah i Bohaterów Powstania w Getcie Warszawskim*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_rp_w_buenos_aires__marek_pernal_odslonil_w_m_san_juan_pomnik_ofiar_shoah_i_bohaterow_powstania_w_getcie_warszawskim_ [dostęp: 14.01.2017].

a także politycznej. Tym bardziej że w 2016 roku w Polsce zorganizowano Światowe Dni Młodzieży, przy okazji których papież Franciszek odbył swoją pierwszą, pięciodniową pielgrzymkę do Polski. Warto podkreślić, że choć wizyta związana była głównie ze wspomnianym wydarzeniem, to papież odbył spotkania z najwyższymi przedstawicielami władz państwowych, odwiedził Jasną Górę i złożył wizytę w byłym hitlerowskim obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau¹⁴⁵.

5.4. Płaszczyzna naukowa

Początki kontaktów naukowych między obu krajami sięgają XIX wieku¹⁴⁶. Kolejne stulecie nie przyniosło jednak znacznej intensyfikacji dobrze zapowiadających się relacji na tym gruncie. W okresie międzywojennym największe zainteresowanie na płaszczyźnie naukowej budziły argentyńskie Andy (odbyły się dwie polskie wyprawy alpinistyczne i badawcze w latach 1934–1937) oraz polskie osadnictwo w prowincji Misiones (prowadzono wspólne badania historyczne dotyczące tego zagadnienia). Po zakończeniu II wojny światowej rozwój kontaktów naukowych na większą skalę nie był możliwy, ze względu na to, że Argentyna pozostawała wówczas poza kręgiem zainteresowań polskiej dyplomacji. Nie oznacza to jednak, że nie były one w ogóle podtrzymywane. Pierwsze porozumienia w dziedzinie relacji naukowych zostały zawarte w 1974 roku (umowa o współpracy naukowej i technicznej między Rządem PRL a Rządem RA, obowiązująca od 1979 roku), a następnie w 1984 roku (umowa między Rządem PRL a Rządem RA o współpracy kulturalnej i naukowej, która weszła w życie w tym samym roku). Protokoły wykonawcze dotyczące drugiego z dokumentów podpisano na lata 1993–1996 i 1997–2000¹⁴⁷. Skutkiem umowy z 1984 roku było przyznanie w 1995 roku 2 stypendiów na staże naukowe w Argentynie. W Polsce z kolei w latach 1995–1996 kształciło się 5 studentów argentyńskich. Nie była to wprawdzie liczba imponująca, jednak należy mieć na uwadze, że w początkach lat 90. XX wieku stosunki Polski z regionem łatioamerykańskim były dość skromne, co miało swoje odzwierciedlenie na wszystkich płaszczyznach współpracy, w tym naukowej.

Kolejne porozumienia były zawierane w pierwszej dekadzie XXI wieku. Rządy Polski i Argentyny podpisały w Warszawie w 2005 roku program współpracy

---

¹⁴⁵ Zob. *Papież Franciszek dziękuje Polsce za gościnność*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/papiez_franciszek_dziekuje_polsce_za_goscinnosc_1 [dostęp: 14.01.2017].

¹⁴⁶ W tym okresie, do Argentyny przybywali głównie polscy kartografowie, geografowie i przyrodnicy.

¹⁴⁷ A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Polska–Argentyna...*, s. 95–96.

kulturalnej i edukacyjnej na lata 2005–2008, w którym powołały się na postanowienia umowy z 1984 roku. W porozumieniu strony zobowiązały się między innymi do współpracy w zakresie prowadzenia wspólnych badań, wymiany nauczycieli akademickich, udziału w konferencjach i sympozjach, wymiany materiałów i publikacji (w tym dotyczących uregulowań prawnych oraz systemów szkolnictwa wyższego w obu państwach). Zadeklarowano chęć organizacji wizyt studyjnych dla ekspertów w dziedzinie kształcenia ogólnego, zawodowego i kształcenia nauczycieli. W umowie znalazł się także zapis o zamiarze wspierania przez Polskę, poprzez współpracę z instytucjami, stowarzyszeniami i organizacjami lokalnymi, nauczania języka polskiego, polskiej historii i kultury w Argentynie. Ponadto państwa zobowiązały się do przyznania na zasadzie wzajemności w latach 2005–2008 stypendiów na staże naukowo-badawcze w różnych dziedzinach¹⁴⁸.

W lipcu 2007 roku odbyła się w Buenos Aires III runda polsko-brazylijskich konsultacji polityczno-gospodarczych na szczepku wiceministrów spraw zagranicznych¹⁴⁹. Została wówczas podpisana umowa między Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Sekretariatem Nauki, Technologii i Innowacji Republiki Argentyńskiej o współpracy w dziedzinie nauki i techniki¹⁵⁰. Dokument ten, co prawda, nie wszedł jeszcze w życie, jednakże zawiera pewne istotne deklaracje. Strony powołały się w nim na umowę z 1974 roku o współpracy naukowej i technicznej. W obydwu dokumentach znalazły się gwarancje dotyczące współpracy w dziedzinie badań naukowych i prac rozwojowych (w tym: wymiany wyników badań, doświadczeń i informacji, organizacji kursów, sympozjów, konferencji, przyznawania stypendiów, odbywania wizyt studyjnych). Zgodnie z postanowieniami umowy z 2007 roku, ma zostać powołana wspólna komisja do spraw współpracy w dziedzinie nauki i techniki, której zadaniem będzie zapewnianie właściwych warunków oraz wsparcie efektywnej współpracy, w tym opracowywanie programów wykonawczych¹⁵¹.

Od lat 90. XX wieku rozwijała się także współpraca uniwersytecka, podejmowana z inicjatywy Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW) i innych polskich ośrodków akademickich, między innymi w Krakowie, Wrocławiu, Katowicach. Po stronie argentyńskiej partnerami współpracy były na przykład uczelnie z Buenos Aires, Rosario czy Cordoby. Dzięki tej trwającej od początku ostatniej dekady XX wieku współpracy liczny

148 Zob. Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Argentyńskiej...

149 H. KĘPKA: *Współpraca gospodarcza...*, s. 42.

150 R. TARNOGÓRSKI: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2008, s. 367.

151 M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy...*, s. 80–81.

był udział argentyńskich badaczy w organizowanych przez polskie instytucje wydarzeniach naukowych¹⁵².

Kontakty między polskimi a argentyńskimi uniwersytetami są nadal, w połowie drugiej dekady XXI wieku, zacieśniane. Przykładem była wizyta w Argentynie, w sierpniu 2016 roku delegatów Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP). Zawarto wówczas istotną dla dalszego rozwoju dwustronnych relacji umowę o współpracy, podpisaną w Buenos Aires przez przedstawicieli KRASP i zrzeszeń będących jego odpowiednikami w Argentynie – Międzyuniwersyteckiej Rady Narodowej, obejmującej uczelnie publiczne (hiszp. Consejo Interuniversitario Nacional, CIN), oraz Rady Rektorów Uczelni Prywatnych (hiszp. Consejo de Rectores de Universidades Privadas, CRUP). Porozumienie przewidywało prowadzenie przez polskie i argentyńskie uczelnie wspólnych projektów naukowych i wymiany akademickiej¹⁵³.

Podczas pobytu w stolicy Argentyny polscy rektorzy odbywali spotkania w środowisku akademickim, a także podpisali listy intencyjne i porozumienia o współpracy z Uniwersytetem w Belgrano, Uniwersytetem del Salvador (USAL)¹⁵⁴ i Wydziałem Ekonomii Uniwersytetu w Buenos Aires. Przeprowadzono również rozmowy dotyczące zawarcia, istotnej dla rozwoju współpracy między polskimi i argentyńskimi uczelniami, umowy międzyrządowej w sprawie uznawalności wykształcenia¹⁵⁵.

Ponadto podejmowane były działania o charakterze promocyjnym, czemu służyło między innymi zorganizowanie podczas sierpniowej wizyty KRASP w Argentynie sesji, na której rektorzy z Polski przedstawili reprezentowane przez siebie uczelnie, a także otwarto wystawę „Uniwersytet Warszawski: Dwa stulecia. Dobry początek”¹⁵⁶. Wystawę przygotował Uniwersytet Warszawski w

152 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa...*, s. 98.

153 Zob. *Polsko-argentyńskie kontakty*. Uniwersytet Warszawski. <http://www.uw.edu.pl/polsko-argentyńskie-kontakty/> [dostęp: 16.01.2017].

154 Rektor USAL Juan Alejandro Tobias został uroczystie odznaczony medalem Senatu Uniwersytetu Warszawskiego. Zob. *Wizyta przedstawicieli Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) w Argentynie*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_przedstawicieli_konferencji_rektorow_akademickich_szkol_polskich_krasp_w_argentyinie [dostęp: 16.01.2017].

155 Zob. *W siedzibie Biblioteki Domeyki w Buenos Aires prof. Marcin Pałys, rektor Uniwersytetu Warszawskiego wręczył zestaw słowników hiszpańsko-polskich prezesowi Polskiej Macierzy Szkolnej*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_siedzibie_biblioteki_domeyki_w_buenos_aires_prof_marcin_palys_rektor_uniwersytetu_warszawskiego_wreczyl_zestaw_sloownikow_hiszpansko_polskich_prezesowi_polskiej_macierzy_szkolnej [dostęp: 16.01.2017].

156 Prezentację ekspozycji przewidziano także na innych uczelniach w Buenos Aires, w Domu Polskim (miejscu spotkań stołecznej Polonii), a także w prowincji Misiones, gdzie

współpracy z Ambasadą RP w Buenos Aires, a można ją było zobaczyć między innymi w Uniwersytecie del Salvador w Buenos Aires¹⁵⁷. Na Wydziale Prawa USAL zorganizowano wykład Joanny Gocłowskiej-Bolek na temat polskiej transformacji gospodarczej. Delegacja KRASP odbyła również spotkania z Polonią w Bibliotece im. Ignacego Domeyki w Domu Polskim w Buenos Aires¹⁵⁸. Wśród działań służących promocji naszego kraju w Argentynie i mających na celu intensyfikację współpracy naukowej można wymienić także wykład ambasadora Marka Pernala, jaki ten wygłosił w sierpniu 2016 roku, w ramach cyklu prezentacji krajów Grupy Wyszehradzkiej, organizowanego przez Uniwersytet del Salvador¹⁵⁹.

Istotne działania w zakresie promocji nauki i kultury oraz polsko-argentyńskiej działalności naukowej podejmowała funkcjonująca od lat 90. XX wieku Fundacja Argentyńska. Instytucja ta, wspólnie z CESLA UW, organizowała seminaria o tematyce latynoamerykańskiej i fundowała stypendia dla naukowców zajmujących się badaniem stosunków między Polską i Argentyną¹⁶⁰. Wspierała także rozwój współpracy w dziedzinie nauk medycznych (dzięki czemu została zainicjowana współpraca w zakresie kardiologii między Fundacją Zbigniewa Religi w Polsce a Fundacją Rene Favalaro w Buenos Aires)¹⁶¹.

Należy zaznaczyć, że liczba studentów argentyńskich uczących się w Polsce w połowie drugiej dekady XXI wieku była wciąż niewielka. Na przełomie 2015/2016 roku w Polsce przebywało jedynie 6 studentów z Argentyny (dla porównania, z Brazylii – 82, z Meksyku – 45)¹⁶². Niezbędna jest promocja naszego kraju jako atrakcyjnego pod względem zdobywania wykształcenia w związku z możliwością otrzymania dyplomu europejskiego, jak również poznania kraju swoich przodków, w przypadku gdy oferta jest kierowana do potomków polskich imigrantów.

---

mieszka najliczniejsza diaspora polska w Argentynie. Zob. *Polsko-argentyńskie kontakty...*

157 Przy okazji otwarcia wystawy rektor Uniwersytetu Warszawskiego Marcin Pałys wygłosił wykład, „University of Warsaw: how 200 years of tradition builds its future in European and global perspective”. Zob. *ibidem*.

158 Zob. *Wizyta przedstawicieli Konferencji Rektorów...*

159 Zob. *Ambasador Marek Pernal wygłosił 29 sierpnia 2016 r. wykład poświęcony Polsce*. Ambasada RP w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_marek_pernal_wyglosil_29_sierpnia_2016_r_wyklad_poswiecony_polsce [dostęp: 16.01.2017].

160 *Fundacja Argentyńska*. Ngo. <http://bazy.ngo.pl/profil/7197/Fundacja-Argentynska> [dostęp: 15.01.2017].

161 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa...*, s. 98.

162 Za: wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, „Poland–Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation”, podczas konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

R o z d z i a ł 6

Meksyk w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016

6.1. Płaszczyzna polityczna

Meksyk, wraz z Brazylią, Argentyną i Chile, należy do priorytetowych partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej pod względem politycznym i gospodarczym, jak również w zakresie współpracy kulturalnej i naukowej. Państwa utrzymują wzajemne przedstawicielstwa dyplomatyczne w randze ambasad. Placówka RP w Meksyku od końca 2008 roku do maja 2017 roku posiadała najwięcej dodatkowych akredytacji spośród wszystkich ambasad RP w Ameryce Łacińskiej. Podlegało jej 6 państw środkowoamerykańskich¹. Polska i Meksyk dysponują rozwiniętą siecią konsulatów honorowych. W przypadku Polski jest to 7 placówek tego typu, działających w miastach: Acapulco, Cancún, Monterrey, Guadalajara, Guanajuato, Tijuana i Tulancingo².

W latach 90. XX wieku stosunki na płaszczyźnie politycznej między Polską a Meksykiem, mimo że nie charakteryzowały się dużą dynamiką, układały się poprawnie. Pierwszą wizytą na wysokim szczeblu w polsko-meksykańskich

---

¹ 14 sierpnia 2007 roku, decyzją ministra spraw zagranicznych RP, z właściwości terytorialnej Ambasady RP w Meksyku wyłączone zostały Dominikana, Haiti, Antigua i Barbuda oraz Saint Lucia (państwa te zostały włączone do właściwości terytorialnej Ambasady RP w Panamie, a w sierpniu 2008 roku – Ambasady RP w Bogocie). Po likwidacji Ambasady RP w San José (31 grudnia 2008 roku) w kompetencji terytorialnej Ambasady RP w Meksyku znalazły się Kostaryka, Gwatemala, Nikaragua, Honduras, Salwador i Belize. W maju 2017 roku jednak ponownie uruchomiono działalność polskiej ambasady w Panamie, której podlegają: Belize, Dominikana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua i Salwador. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju. https://www.mr.gov.pl/media/24568/Meksyk_07_2016.pdf [dostęp: 22.01.2017].

² Meksyk natomiast posiada w Polsce 5 konsulatów honorowych, w Krakowie, Gdańsku, Poznaniu, Szczecinie i Wrocławiu.

relacjach po przemianach ustrojowych w Polsce był przyjazd w czerwcu 1994 roku ministra spraw zagranicznych Meksyku Antonio Icaza do Warszawy. Szef meksykańskiej dyplomacji odbył spotkania między innymi z polskim ministrem spraw zagranicznych, wicemarszałkiem sejmu oraz szefem kancelarii prezydenta RP³.

Cztery lata później (w listopadzie 1998 roku), z okazji 70. rocznicy nawiązania polsko-meksykańskich relacji dyplomatycznych, podróż do tego kraju odbył premier RP Jerzy Buzek. Wizyta była owocna pod względem formalno-prawnym. Podpisano wiele porozumień, w tym: umowę o zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu i w zakresie podatków od dochodu oraz o zapobieganiu uchylaniu się od opodatkowania i uniemożliwianiu ucieczki skarbowej, memorandum dotyczące ustanowienia obustronnego mechanizmu konsultacyjnego, umowę o zniesieniu wiz, a także inne, dotyczące kontaktów w dziedzinach kulturalnej i naukowej. Ponadto, w celu zacieśniania współpracy i ułatwienia wymiany informacji pomiędzy ambasadami obu państw, uruchomiono spotkania mechanizmu konsultacyjnego wspólnego interesu⁴. Następnym wydarzeniem było także powołanie w grudniu tego samego roku, na uroczystej sesji Senatu RP w obecności premiera Buzka, parlamentarnej grupy przyjaźni meksykańsko-polskiej, mającej promować zbliżenie polityczne między obu państwami⁵.

Wymiana wizyt na szczeblu przewodniczących parlamentów nie charakteryzowała się jednak dużą intensywnością. We wrześniu 1992 roku oficjalną wizytę w Meksyku, na zaproszenie przewodniczącego Izby Deputowanych Fernanda Ortiza Arany, złożył marszałek sejmu Wiesław Chrzanowski wraz z wicemarszałkiem senatu Andrzejem Czapskim. Z kolei na zaproszenie marszałka sejmu Macieja Płażyńskiego, w maju 2000 roku w Polsce przebywał przewodniczący niższej izby Kongresu Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, Francisco José Paoli Bolio, wraz z delegacją⁶.

3 M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej*. W: *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007, s. 130.

4 Podczas jednego ze spotkań mechanizmu konsultacyjnego wspólnego interesu, w lutym 2004 roku, podkreślono, że Polska i Meksyk mogą stać się pomostem łączącym oba regiony świata i że należy do tego dążyć. Zob. *ibidem*, s. 144.

5 Po raz pierwszy polsko-meksykańska grupa parlamentarna powołana została w lipcu 1992 roku, a następnie wznawiana była wielokrotnie podczas kolejnych kadencji sejmu. Zob. M. RYŃKOWSKA: *Rola dyplomacji parlamentarnej w kontekście polsko-meksykańskich stosunków parlamentarnych*. W: *Relacje Polska–Meksyk...*, s. 130, 152.

6 Kiedy jednak w listopadzie 2000 roku odbywała się podróż marszałka Płażyńskiego wraz z delegacją parlamentarną do kilku krajów Ameryki Łacińskiej, Meksyk nie został uwzględniony w planach wizyt. Zob. *ibidem*, s. 154.

Przedstawiciele Senatu Polski i Meksyku również złożyli oficjalne wizyty, w 1994, 1996 i 2004 roku. Podczas tej ostatniej, odbywającej się pod przewodnictwem wicemarszałka Ryszarda Jarzembowskiego, rozmawiano na temat dwustronnych relacji gospodarczych po przystąpieniu Polski do UE, a także rozwoju współpracy parlamentarnej i turystycznej. Uwagę poświęcono też planowanej na rok 2004 wizycie prezydenta Meksyku w Polsce – pierwszej od 1963 roku na najwyższym szczeblu⁷.

W latach 90. XX wieku odbywały się spotkania w ramach mechanizmu polsko-meksykańskich konsultacji politycznych (między innymi w 1995 roku w Warszawie). Zawierano również umowy międzypaństwowe dotyczące różnych dziedzin, na przykład w październiku 1990 roku w mieście Meksyk podpisano porozumienie międzyrządowe dotyczące transportu lotniczego⁸.

Przejęcie władzy przez prezydenta Vicente Foxa w Meksyku w 2000 roku pozytywnie wpłynęło na rozwój i ożywienie stosunków polsko-meksykańskich. Warto podkreślić, że Polska w pierwszych latach XXI wieku postrzegana była w Meksyku jako lider polityczny i gospodarczy Europy Środkowej i Wschodniej oraz państwo, którego miejsce i znaczenie na arenie międzynarodowej będzie wzrastało, w miarę postępu procesu integracji europejskiej⁹. Polska delegacja w postaci misji specjalnej, na czele z szefem Kancelarii Prezydenta RP, była obecna w 2000 roku na uroczystościach zaprzysiężenia prezydenta Foxa. Na jego specjalne zaproszenie wziął w nich udział także były prezydent RP Lech Wałęsa¹⁰.

W kwietniu 2000 roku w Meksyku przeprowadzono konsultacje polityczne na szczeblu wiceministrów – poświęcone przeglądowi współpracy dwustronnej na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej oraz istniejącej bazy traktatowej. W tym samym miesiącu z nieoficjalną wizytą w Meksyku przebywał premier Buzek, który ponowił zaproszenie do Polski dla prezydenta Foxa. W czerwcu 2000 roku odbyły się kolejne konsultacje gospodarcze Polska–Meksyk.

Dopełnieniem dwustronnych wizyt w 2000 roku był przyjazd w marcu z oficjalną wizytą do Polski minister spraw zagranicznych Meksyku Rosario Green. Podczas spotkania z ministrem Bronisławem Geremekiem został omówiony aktualny stan i perspektywy współpracy polsko-meksykańskiej. Szefowa meksykańskiej dyplomacji została przyjęta także przez prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego i premiera Jerzego Buzka oraz marszałków sejmu i senatu – Macieja Płażyńskiego i Alicję Grześkowiak. Kilka miesięcy później (w maju

7 Ibidem, s. 154–155.

8 M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 130.

9 P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002, s. 229–230.

10 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 256.

2000 roku) przebywała w Polsce delegacja Izby Deputowanych Meksyku, z jej przewodniczącym Paolim Boliem na czele. Delegacja odbyła spotkania z przedstawicielami najwyższych władz RP¹¹.

W pierwszej dekadzie XXI wieku kontakty Polski z Meksykiem charakteryzowały się dość dużą intensywnością. W marcu 2002 roku do Meksyku udał się wicepremier i minister finansów RP Marek Belka (z okazji konferencji w sprawie finansowania rozwoju w Monterrey). Przewodniczył on licznej polskiej delegacji, w skład której weszli przedstawiciele Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwa Finansów i Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Podczas pobytu w Meksyku premier Belka spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Jorge Castañedą i ministrem gospodarki Luisem E. Derbezem, z którymi przeprowadził rozmowy na temat współpracy bilateralnej.

W listopadzie 2002 roku z kolei przebywał w Meksyku sekretarz stanu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Zbigniew Sobotka. Celem wizyty było podpisanie umowy o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i innego rodzaju przestępczości, co nastąpiło 25 listopada 2002 roku (weszła w życie w 2003 roku)¹². Przy okazji wizyty przeprowadzono także sondażowe rozmowy na temat współpracy w zakresie dostaw sprzętu wojskowego¹³. Ponadto, w ramach uzupełniania bazy traktatowej pomiędzy obu państwami, Polska w 2002 roku ratyfikowała dwustronną konwencję w sprawie unikania podwójnego opodatkowania¹⁴. Warto odnotować, że w 2002 roku w Acapulco otwarto konsulát honorowy¹⁵.

Na kolejną oficjalną wizytę w stosunkach polsko-meksykańskich nie trzeba było długo czekać. Została zorganizowana już w 2003 roku, z okazji 75. rocznicy nawiązania wzajemnych stosunków dyplomatycznych. W związku z tym wydarzeniem podróż do Meksykańskich Stanów Zjednoczonych odbył szef polskiego MSZ Włodzimierz Cimoszewicz, który spotkał się z prezydentem Foxem i meksykańskimi politykami. Minister spraw zagranicznych Polski dokonał także uroczystego otwarcia szóstego z kolei konsulatu honorowego Polski w tym kraju¹⁶. Rozmowy polskiej delegacji ze stroną meksykańską dotyczyły aktualnych zagadnień międzynarodowych, między innymi reformy ONZ (w tym

11 Ibidem, s. 256.

12 A. STACHURA-ŚWIEŻAWSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2004, s. 291.

13 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003, s. 341.

14 Ibidem, s. 343.

15 Ibidem, s. 342.

16 K. SZCZEPANIK, A. HERMAN-ŁUKASIK, B. JANICKA: *Ameryka Północna i Południowa 1918–2007. Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator*. T. 2. Warszawa 2008, s. 128.

Rady Bezpieczeństwa), walki z międzynarodowym terroryzmem, globalizacji, integracji regionalnej i współpracy międzyregionalnej¹⁷.

Rok później, w maju 2004 roku, na zaproszenie prezydenta Kwaśniewskiego, oficjalną wizytę złożył w Polsce prezydent Fox. Miała ona wymiar szczególny, gdyż poprzednia wizyta ze strony meksykańskiej na najwyższym szczeblu miała miejsce w 1963 roku. Prezydenci obu państw odbyli szereg rozmów, a także przewodniczyli obradom plenarnym z udziałem delegacji obu krajów. Prezydentowi Meksyku towarzyszyła delegacja przedstawicieli biznesu, którzy spotkali się z polskimi przedsiębiorcami. Formalno-prawnym efektem wizyty była umowa zawarta między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w dziedzinie turystyki (weszła w życie w grudniu 2004 roku)¹⁸.

Prezydenci obu państw podjęli decyzję o powołaniu pod swoim patronatem wspólnej komisji, której zadaniem było wskazanie na czynniki utrudniające rozwój współpracy dwustronnej, a także sprecyzowanie dziedzin i kierunków, w których Polska i Meksyk mogą wzmocnić kontakty gospodarcze. Odnosząc się do współpracy politycznej prezydent Kwaśniewski podkreślił jej długą i dobrą tradycję, jak również istotną rolę, jaką w polsko-meksykańskich kontaktach może odgrywać społeczność polska w Meksyku, której liczebność szacowano na około 2 tys. osób.

Podkreślono znaczenie kooperacji obu państw na forach międzynarodowych, głównie w ramach ONZ i UE, w zakresie takich zagadnień, jak walka z terroryzmem czy wsparcie dla polskich działań w Iraku¹⁹. Prezydent Meksyku wspominał o istotnej roli, jaką odgrywa współpraca na arenie międzynarodowej (w tym na rzecz umacniania obecności Meksyku w UE i Polski w Ameryce Łacińskiej), oraz o konieczności zdynamizowania wzajemnych stosunków bilateralnych, ze względu na istnienie wielu zbieżnych interesów. Podkreślił potrzebę udzielenia pomocy i wsparcia polskim i meksykańskim biznesmenom w rozwijaniu działalności gospodarczej w obu krajach²⁰.

17 B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2004, s. 262.

18 A. STACHURA-ŚWIEŻAWSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2005, s. 367.

19 Prezydent Meksyku, ustosunkowując się do propozycji partycypacji w misji irackiej, stwierdził, że przez wzgląd na postanowienia konstytucji nie ma takiej możliwości, zaś wkład Meksyku w stabilizację Iraku może się opierać na świadczeniach dialogu i działaniach humanitarnych. Zob. S. DOROŃKI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK. Toruń 2014, s. 170.

20 Zob. *Wizyta oficjalna Prezydenta Meksykańskich Stanów Zjednoczonych z Małżonką*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2004/art,257,wizyta>

Warto odnotować, że podczas wizyty, w dowód wdzięczności za zaangażowanie w upowszechnianiu relacji polsko-meksykańskich, Aleksander Kwaśniewski został odznaczony Meksykańskim Orderem Orła Azteckiego²¹.

O istotnym znaczeniu Meksyku w latynoamerykańskiej polityce Polski świadczyło zaklasyfikowanie tego kraju do grupy państw priorytetowych, wraz z Brazylią, Argentyną i Chile, w rządowym dokumencie Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku. Wśród czynników sprzyjających intensyfikacji polsko-meksykańskiej współpracy wskazano na znaczne ożywienie gospodarcze Meksyku w pierwszej dekadzie XXI wieku²², duże zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego, a także stabilny system polityczny i gospodarczy tego kraju. Podkreślono znaczenie regularnej współpracy Meksyku z UE²³ (w tym między innymi zawartej umowy między Meksykiem a UE o wolnym handlu, dotyczącej liberalizacji handlu produktami rolnymi i w zakresie rybołówstwa do 2010 roku, wprowadzenia systemu preferencji w dziedzinie usług, ochrony własności intelektualnej, arbitrażu i różnych form działalności handlowej). Zwrócono również uwagę na istotność tradycji polsko-meksykańskich kontaktów politycznych i gospodarczych oraz współpracy kulturalno-naukowej, które tworzą podstawy dalszego rozwoju relacji na wielu różnych płaszczyznach.

Do czynników utrudniających rozwój stosunków polsko-meksykańskich zaliczono natomiast wysokie zadłużenie Meksyku (w 2003 roku dług zagraniczny wyniósł 80,6 mld USD), a także pogarszający się stan bezpieczeństwa wewnętrznego (jako przykłady podano zwiększającą się liczbę porwań i przestępczość zorganizowaną). Podkreślono, że mimo ustabilizowanej sytuacji politycznej w państwie, coraz bardziej prawdopodobny jest wybuch niepokoїв społecznych w stanie Chiapas²⁴. W zakresie wymiany handlowej wskazano na nieuregulowane kwestie sporne dotyczące przepisów weterynaryjnych (szczegółowe kontrole sanitarne eksportowanego przez Polskę mleka

-oficjalna-prezydenta-meksykanskich-stanow-zjednoczonych-z-malzonka.html [dostęp: 24.01.2017].

21 S. DOROCCI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków...*, s. 169.

22 W 2000 roku Meksyk odnotował najwyższy w Ameryce Łacińskiej wskaźnik wzrostu PKB – 7,1%. W latach 2001–2002 meksykańska gospodarka przeżywała recesję, spowodowaną spadkiem konsumpcji w Stanach Zjednoczonych oraz obniżką cen ropy naftowej. W 2003 roku nastąpił jednak wzrost PKB, o 1,3%. Na rok 2004 przewidywano wzrost PKB w wysokości 3,6%.

23 W ramach przyspieszenia liberalizacji handlu, do końca 2002 roku zniesiono cła na kolejne towary przemysłowe, które według umowy miały zostać wyeliminowane przez UE w 2003 roku, a przez Meksyk w 2007 roku (chodziło między innymi o unijne farmaceutyki i produkowane w Meksyku samochody).

24 Stan położony w południowej części Meksyku.

w proszku, przyczyniające się do zwiększenia kosztów i wydłużenia okresów dostaw, traktowanie Polski przez Meksyk jako państwa zagrożonego BSE i pryszczycą)²⁵.

W ocenie perspektyw rozwoju współpracy Polski z Meksykiem, w związku z planowanymi programami reform w tym kraju, wyrażono przekonanie, że potencjalne obszary intensyfikacji współpracy stanowią sektory: energetyczny, elektryczny, przemysłu naftowego i petrochemicznego oraz wydobywania gazu ziemnego. Wskazano również na możliwości eksportu na rynek meksykański towarów takich, jak samoloty, meble, maszyny do obróbki, sprzęt górniczy i sprzęt medyczny²⁶. Należy jednak mieć na uwadze, że są to tylko niektóre z możliwości zwiększenia polskiej oferty eksportowej do Meksyku i polsko-meksykańskiej wymiany handlowej²⁷.

Do wzmocnienia relacji politycznych między Polską a Meksykiem przyczyniła się współpraca nie tylko na szczeblu parlamentarnym i regionalnym, ale także na forum wielostronnym (zwłaszcza UE, OECD, ONZ²⁸, a od lipca 2015 roku również Sojuszu Pacyfiku²⁹). Oba państwa prezentowały zbieżne stanowiska w istotnych kwestiach agendy międzynarodowej (takich jak na przykład prawa człowieka³⁰, demokracja czy rozbrojenie)³¹.

Od 2004 roku przedstawiciele Polski i Meksyku mieli możliwość wymiany poglądów oraz współpracy na forum Unii Europejskiej, dzięki odbywającym się

25 Zob. Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

26 Ibidem.

27 Więcej na ten temat w podrozdziale poświęconym polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej.

28 Polska poparła Meksyk w wyborach do Rady Bezpieczeństwa.

29 W skład Sojuszu Pacyfiku, oprócz Meksyku, wchodzi także Chile, Kolumbia i Peru. Polska jest obserwatorem tego ugrupowania od lipca 2015 roku.

30 Przykładowo Polska i Meksyk konsultowały swoje stanowiska w kwestii problemu praw człowieka na Kubie. Zob. P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski...*, s. 229–230.

31 Wskaźnik procentowy ogólnej zbieżności, odnotowany w kontekście głosowania Polski i Meksyku nad uchwałami LXIX Zgromadzenia Ogólnego NZ, wyniósł 64%. Do zagadnień o największym stopniu zbieżności należały: dekolonizacja (100%) i Bliski Wschód (80%). W najmniejszym stopniu opinie państw pokrywały się w kwestii rozwoju (38%). Meksyk co roku wspierał przyjęcie przedłożonego przez Polskę projektu dotyczącego wdrożenia konwencji o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów. Ponadto obydwa kraje współpracują na rzecz realizacji postanowień układu o nieprolifracji broni jądrowej (ang. Nuclear Non-Proliferation Treaty, NPT). Zob. Recomendaciones para el fortalecimiento de la relación entre México y Polonia – Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem. [Secretaría de Relaciones Exteriores de México – Ministerstwo Spraw Zagranicznych Polski]. Ciudad de Mexico 2016, s. 51.

cyklicznie szczytom UE–LAC³² (od 2013 roku w formule UE–CELAC³³). Do spotkań na najwyższym szczeblu, prezydentów Kwaśniewskiego i Foxa, doszło w maju 2004 roku podczas III szczytu Ameryka Łacińska – Unia Europejska, w Guadalajarze w Meksyku³⁴. Przedstawiciele władz obu krajów spotykali się także przy okazji kolejnych szczytów: w 2006 roku – premier Kazimierz Marcinkiewicz i prezydent Vicente Fox, w 2008 roku – premier Donald Tusk i prezydent Felipe Calderón³⁵, w 2010 i 2013 roku – ministrowie spraw zagranicznych Radosław Sikorski i José Antonio Meade Kuribreña, w 2015 roku – premier Ewa Kopacz i prezydent Enrique Peña Nieto oraz, po raz ostatni jak do tej pory, w 2016 roku, kiedy na szczycie EU–CELAC Polskę reprezentował minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski.

W 2014 roku prezydenci obu państw, Bronisław Komorowski i Enrique Peña Nieto, mieli okazję spotkać się podczas LXIX Zgromadzenia Ogólnego NZ. Przy okazji kolejnego, LXX ZO NZ w Nowym Jorku doszło natomiast do rozmów szefów dyplomacji Meksyku i Polski Claudii Ruiz Massieu i Grzegorza Schetyny.

W latach 2012–2016 częstotliwość spotkań dwustronnych była nieco mniejsza, jednakże odbyło się kilka ważnych wizyt. W październiku 2012 roku do Meksyku udała się wiceminister Beata Stelmach, której towarzyszyła delegacja złożona z przedstawicieli polskiej administracji, Sejmu RP oraz polskich przedsiębiorców. W misji wzięło udział wiele firm, z sektorów: wydobywczego, farmaceutycznego, transportowego, zielonych technologii, spożywczego, konsultingowego, metalowego i innych. Polska minister spotkała się między innymi z wiceminister spraw zagranicznych Meksyku Marią de Lourdes Arandą Bezaury. Tematem rozmów były kwestie związane z meksykańskim przewodnictwem w grupie G20 oraz współpracą bilateralną. Zorganizowano także spotkanie z szefem doradców ds. międzynarodowych prezydenta elekta Enrique Peñy Nieto, Jorge Montañem Martinezem (byłym ambasadorem w Waszyngtonie i negocjatorem układu NAFTA), poświęcone perspektywom rozwoju polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej³⁶.

32 Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby (ang. Latin America and Caribbean, LAC).

33 Unia Europejska – Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (hiszp. Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribenos, CELAC).

34 M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 131.

35 W trakcie V szczytu UE – Ameryka Łacińska i Karaiby premier Tusk i prezydent Calderón rozmawiali między innymi na temat szans intensyfikacji współpracy gospodarczej i inwestycyjnej Polski i Meksyku, na podstawie możliwości, jakie stwarza umowa stowarzyszeniowa, w tym układ o wolnym handlu UE–Meksyk. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki.

36 Zob. *Wiceminister Beata Stelmach z wizytą w Meksyku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_

Obecnie, w połowie drugiej dekady XXI wieku, kontynuowane są polsko-meksykańskie konsultacje polityczne i gospodarcze. Należy jednak zauważyć, że spotkania nie charakteryzują się regularnością, co wpływa na zmniejszenie ich efektywności³⁷.

W kwietniu 2014 roku w Warszawie, w ramach mechanizmu konsultacji politycznych, odbyły się polsko-meksykańskie rozmowy dwustronne. Uczestniczyli w nich między innymi, wiceministrowie spraw zagranicznych Katarzyna Kacperczyk i Carlos Alberto de Icaza Gonzáles. Przedstawiciele obu państw uznali potrzebę wzmocnienia i dywersyfikacji stosunków ekonomicznych, handlowych i turystycznych między Polską a Meksykiem, a także zwiększenia zakresu współpracy o nowe dziedziny. Podejmowane podczas spotkań zagadnienia dotyczyły kwestii dwustronnych, jak również międzynarodowych (w tym bieżącej sytuacji politycznej i bezpieczeństwa w różnych regionach świata). Meksyk podzielił się swoimi doświadczeniami związanymi z udziałem w przedsięwzięciach grupy G20.

Jednocześnie wspomniano o możliwości udziału Meksyku w międzynarodowych spotkaniach wysokiego szczebla, takich jak Europejskie Forum Nowych Idei (EFNI). W dziedzinie współpracy handlowej dokonano analizy strategii promocji inwestycji w obu państwach, a także możliwości zorganizowania wzajemnych wizyt misji przedsiębiorców reprezentujących różne sektory (zwłaszcza samochodowy, lotniczy, energetyczny i górniczy). Wskazano pozytywne zjawisko wzrostu ruchu turystycznego między naszymi państwami, któremu dodatkowo ma sprzyjać otwarcie bezpośrednich połączeń lotniczych Warszawa–Cancún. Ponadto uczestnicy wyrazili zainteresowanie aktualizacją ram prawnych między Meksykiem a UE. Uwagę poświęcono również współpracy w dziedzinie kultury i edukacji (szczególnie w kontekście organizowanego w 2014 roku IV Spotkania Meksykańsko-Polskiej Komisji Mieszanej ds. Współpracy Edukacyjnej i Kulturalnej). W przypadku uniwersytetów i instytucji szkolnictwa wyższego zadeklarowano aktywniejszą promocję i usprawnienie obowiązujących programów wymiany³⁸.

W kwietniu 2015 roku wizytę w Warszawie złożył minister spraw zagranicznych Meksyku José Antonio Meade Kuribreña. Podczas spotkania z szefem polskiej

---

lacinska_i_karaiby/wiceminister_beata_stelmach_z_wizyta_w_meksyku;jsessionid=CB196CFFD37853189625EEC75C4A2FBF.cms2 [dostęp: 24.01.2017].

37 Spotkania w ramach mechanizmu konsultacji politycznych odbywają się w Warszawie lub w mieście Meksyk. Począwszy od 1999 roku (kiedy to spotkanie odbyło się w Warszawie), zorganizowano 9 takich spotkań, w 2001, 2003, 2004, 2006, 2007, 2010, 2014 i 2015 roku.

38 *Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].

dyplocacji Grzegorzem Schetyną rozmawiano między innymi o nowych możliwościach współpracy oraz intensyfikacji relacji politycznych, gospodarczych i kulturalnych (w tym na płaszczyźnie samorządowej oraz akademickiej). Minister Schetyna przekonywał, że „nadszedł dobry moment na pełniejsze wykorzystanie potencjału gospodarek Polski i Meksyku oraz siły naszego regionalnego oddziaływania”. W czasie rozmów poruszono ważne dla rozwoju wzajemnych relacji gospodarczych zagadnienia, dotyczące sektora spożywczego, samochodowego i energetycznego. Podkreślono także potrzebę wzmocnienia konkretnych instrumentów współpracy politycznej, takich jak mechanizm regularnych konsultacji czy współdziałanie na forach międzynarodowych. W tym zakresie istotne było poczynienie przez nasz kraj dalszych starań o uzyskanie statusu państwa obserwatora w latynoamerykańskim ugrupowaniu regionalnym, Sojusz Pacyfiku. Szef polskiej dyplomacji złożył na ręce ministra Kuribreñy list intencyjny z prośbą o nadanie Polsce wspomnianego statusu³⁹.

Warto przypomnieć, że Polska w lipcu 2015 roku uzyskała status obserwatora Sojuszu Pacyfiku, którego Meksyk jest jednym z państw-założycieli. Pojawił się w związku z tym nowy, perspektywiczny obszar współpracy, za pośrednictwem którego Polska i Meksyk mogą otworzyć się na szerszy rynek globalny, a także wzmocnić kontakty bilateralne.

W grudniu 2015 roku odbyły się w Meksyku kolejne, IX konsultacje polityczne na szczęblu dyrektorów MSZ, podczas których potwierdzono decyzję o intensyfikacji polsko-meksykańskiego dialogu⁴⁰. Ostatnią jak do tej pory, X rundę dwustronnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczęblu wiceministrów zorganizowano w listopadzie 2016 roku w mieście Meksyk. Uczestniczący w niej wiceszef polskiego MSZ Robert Grey podkreślił, że Meksyk jest ważnym partnerem politycznym i eksportowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, a także wyraził nadzieję na strategiczne partnerstwo obu państw w przyszłości. Wśród poruszanych zagadnień znalazła się współpraca w wymiarze regionalnym i wielostronnym, zwłaszcza w odniesieniu do takich kwestii, jak: migracje, klimat, zbieżność interesów w OECD, polskie propozycje współpracy jako obserwatora Sojuszu Pacyfiku, wzajemne wsparcie na forum ONZ oraz – co szczególnie istotne dla Meksyku, jak również w kontekście bezpieczeństwa Europy Środkowej i Wschodniej – sytuacja po wyborach prezydenckich w 2016 roku w USA.

39 *Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_spraw_zagranicznych_meksyku_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].

40 *Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_;jsessionid=FEF3BBE4E9097E107066412A2F303BED.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].

Obie strony podkreśliły znaczenie powstania parlamentarnej grupy przyjaźni Polska–Meksyk w meksykańskim Kongresie, zaś wiceminister Grey zapowiedział powstanie analogicznego zespołu w polskim parlamencie. Meksykański wiceminister spraw zagranicznych Carlos de Icaza wspominał o znaczeniu takich grup parlamentarnych we wzmacnianiu współpracy gospodarczej na poziomie lokalnym i w zakresie małych i średnich przedsiębiorstw⁴¹. Wiceszef polskiej dyplomacji spotkał się ponadto z przedstawicielami sektora gospodarczego, w tym meksykańskiej Agencji Promocji Handlu i Inwestycji ProMéxico, Banku Handlu Zagranicznego (Bancomext), Rady Przedsiębiorców Handlu Zagranicznego, Inwestycji i Technologii (COMCE), Centrum OECD w Meksyku⁴². W trakcie rozmów o charakterze gospodarczym, mieszczących się w ramach dyplomacji ekonomicznej, prezes Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ) poinformował o planach otwarcia biura handlowego Agencji w Meksyku, ze względu na uznanie tego kraju za rynek perspektywiczny dla polskiej gospodarki. W trakcie wizyty w Meksyku wiceminister Grey spotkał się z meksykańską Polonią oraz złożył kwiaty pod pomnikiem pianisty i ministra spraw zagranicznych II RP Ignacego Paderewskiego⁴³.

Podkreślana w polsko-meksykańskim dialogu potrzeba zinstytucjonalizowania współpracy gospodarczej i nadania kontaktom politycznym wysokiego szczebla bardziej regularnego charakteru została wyrażona także podczas spotkania ministra spraw zagranicznych RP Witolda Waszczykowskiego z ambasadorem Meksyku Alejandrem Negrínem Muñozem, we wrześniu 2016 roku w Polsce. Szef polskiej dyplomacji zaznaczył, że Meksyk jest dla Polski jednym z najważniejszych partnerów w Ameryce Łacińskiej, a wzajemne relacje, między innymi handlowo-inwestycyjne, powinny się z powodzeniem dalej rozwijać⁴⁴.

Odniesienia do współpracy Polski z Meksykiem pojawiły się także w wydanej pod auspicjami Departamentu Ameryki Ministerstwa Spraw Zagranicznych

41 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

42 Podsekretarz stanu Grey stwierdził, że strona polska jest zainteresowana współpracą z Meksykiem w ramach OECD, na rzecz rozwiązywania takich problemów, jak migracje, kwestie humanitarne czy starzenie się społeczeństw. Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, z dnia 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

43 *Podsekretarz stanu Robert Grey wziął udział w konsultacjach politycznych w Meksyku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_stanu_robert_grey_wzial_udzial_w_konsultacjach_politycznych_w_meksyku;jsessionid=9F6CD5636F9E8A6B39223C7B243ACFoo.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].

44 *Wizyta ambasadora Meksyku Alejandro Negrina*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wizyta_ambasadora_meksyku_alejandro_negrina [dostęp: 24.01.2017].

RP publikacji *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020)*, z 2015 roku. W klasyfikacji państw zawartej w opracowaniu Meksyk został zaliczony, wraz z Brazylią i Argentyną, do tzw. kluczowych partnerów Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, ze względu na jego potencjał gospodarczo-handlowy oraz zaangażowanie globalne. Uznano, że priorytetowe znaczenie w kontaktach Polski z tym państwem powinny zyskać współpraca gospodarcza i dialog polityczny⁴⁵. Do pozostałych istotnych obszarów relacji zaliczono płaszczyznę kulturalną i naukowo-techniczną. Zaznaczono również, że Meksyk jest zainteresowany polskimi doświadczeniami w zakresie reformy szkolnictwa oraz wymianą stypendialną z naszym krajem. Należy wspomnieć, że były już przedstawiane propozycje utworzenia komisji dwustronnej ds. współpracy naukowo-technicznej.

W publikacji wspomniano o sprzyjającej rozwojowi polsko-meksykańskich stosunków handlowych poprawie kondycji meksykańskiej gospodarki (w tym o wysokim popycie importowym, stosunkowo taniej i wykwalifikowanej sile roboczej), co nastąpiło w wyniku wdrożenia reform strukturalnych w tym kraju. Podkreślono, że dla zacieśnienia wzajemnych relacji handlowych korzystne byłoby wznowienie zainicjowanego w 2004 roku mechanizmu współpracy między resortami gospodarki (think tank).

Wśród potencjalnych obszarów dwustronnych kontaktów zostały wymienione takie dziedziny i branże, jak: przemysł energetyczny, wydobywczy, motoryzacyjny i stoczniowy, zielone technologie, informatyka i technologie komunikacyjne, transport kolejowy i miejski, wyposażenie medyczne, przemysł rolno-spożywczy, aeronautyka, kosmetyka, meblarstwo. Podkreślono duże znaczenie zbieżności interesów w kwestiach globalnych oraz potrzebę wzmocnienia dialogu i wspólnych inicjatyw w ramach międzynarodowych platform kooperacji⁴⁶.

W latach 2015–2016 działania polskiej dyplomacji skierowane były na intensyfikację relacji politycznych, szczególnie z czterema państwami regionu Ameryki Łacińskiej, wśród których, wraz z Kolumbią, Peru i Chile, znalazł się Meksyk. Zostało to potwierdzone uzyskaniem przez Polskę statusu obserwatora w Sojuszu Pacyfiku oraz rozpoczęciem prac nad ustanowieniem wzmocnionego dialogu z Meksykiem⁴⁷.

45 Podobne stanowisko zajmuje meksykańskie MSZ, które zalicza Polskę do tych krajów europejskich, z którymi warto wzmocnić relacje poprzez częstsze kontakty na najwyższym szczeblu. Zob. *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 31–32.

46 Ibidem, s. 32.

47 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 3.06.2017].

Przejawem potrzeby wzmocnienia kontaktów na najwyższym szczeblu oraz istnienia woli politycznej intensyfikacji polsko-meksykańskich stosunków była historyczna, pierwsza wizyta prezydenta Rzeczypospolitej w Meksyku, którą w kwietniu 2017 roku odbył Andrzej Duda. W związku z planowaną podróżą głowy państwa polskiego, w październiku 2016 roku do Meksyku udał się minister Krzysztof Szczerski (sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta), w celu omówienia możliwości pogłębienia współpracy dwustronnej, a także by poczynić wstępne ustalenia dotyczące przyjazdu prezydenta⁴⁸.

Podczas trzydniowej wizyty, trwającej w dniach 22–25 kwietnia 2017 roku, szef państwa polskiego spotkał się ze swoim meksykańskim odpowiednikiem Enrique Peñą Nietem i z prezydentem miasta stołecznego Miguelem Ángelem Mancera, uczestniczył w uroczystej sesji senatu, zainaugurował działalność biura Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu, wziął udział w dwustronnym Forum Gospodarczym. Odbył też spotkania z przedstawicielami Polonii w Ambasadzie RP w Meksyku⁴⁹ oraz odwiedził prowadzoną przez polskich pallotynów parafię w Tenango del Aire i Bazylikę Matki Boskiej z Guadalupe⁵⁰. Podstawowym celem podróży prezydenta Dudy było wsparcie polskiego biznesu, polskiej gospodarki i polskich firm, które mogą się otworzyć na rynek meksykański⁵¹.

48 Minister wręczył, w imieniu prezydenta RP, Krzysz Komandorski Orderu Zasługi RP byłemu ambasadorowi Meksyku w Polsce Ricardowi Villanuevie. Zob. *Wizyta ministra Krzysztofa Szczerskiego w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku*. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_krzysztofa_szczerskiego_w_meksyku [dostęp: 7.02.2017]. Zob. też *Będzie historyczna wizyta Andrzeja Dudy w Meksyku? Szczerski: „Prezydent podjął decyzję, że będzie chciał tę pierwszą, historyczną wizytę odbyć”*. wPolityce.pl. <http://wpolityce.pl/polityka/312826-bedzie-historyczna-wizyta-andrzeja-dudy-w-meksyku-szczerski-prezydent-podjal-decyzje-ze-bedzie-chcial-te-pierwsza-historyczna-wizyte-odbyc> [dostęp: 25.01.2017].

49 Podczas swojego przemówienia skierowanego do meksykańskiej Polonii prezydent podkreślił znaczenie jej działalności na rzecz promowania polskiej kultury w Meksyku, w tym przez założoną w Mexico City polską szkołę, gdzie dzieci mogą uczyć się języka polskiego i korzystać ze zbiorów polskiej biblioteki. Prezydent zwrócił się także do działaczy polonijnych z prośbą o wspieranie rozwoju polsko-meksykańskich relacji gospodarczych, których umacnianie i rozwój leży w interesie zarówno Polski, jak i Meksyku. Zob. *Wystąpienie prezydenta w czasie spotkania z meksykańską Polonią*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,198,wystapienie-prezydenta-w-czasie-spotkania-z-meksykanska-polonia.html> [dostęp: 4.06.2017].

50 *Pierwszy dzień wizyty Pary Prezydenckiej w Meksyku*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,159,pierwszy-dzien-wizyty-pary-prezydenckiej-w-meksyku.html> [dostęp: 04.06.2017].

51 Prezydent podkreślił, że poza rynkiem unijnym eksport jest trudniejszy, gdyż w tym przypadku chodzi o rynki bardziej ryzykowne, ale „zarazem ogromne, na których bardzo wiele państw dynamicznie się rozwija i na których warto zainwestować”. Zachęcał polskich przedsiębiorców do podejmowania działań w tym zakresie, a także zadeklarował

Ponadto, jak stwierdził, wizyta w Meksyku – pierwszym kraju Ameryki Łacińskiej, które odwiedził jako szef państwa – nadała polsko-meksykańskim relacjom gospodarczym nową formułę i nowy wymiar⁵².

Prezydenci obu państw podpisali Wspólną deklarację „W kierunku partnerstwa strategicznego między Polską a Meksykiem”. W dokumencie potwierdzono wieloletnie tradycje wzajemnych kontaktów (sięgające początków XX wieku), a także wyrażono przekonanie, że pozycja Meksyku na półkuli zachodniej oraz rola Polski w Unii Europejskiej i w regionie Europy Środkowej i Wschodniej korzystnie wpływają na możliwość rozwoju współpracy dwustronnej, wielostronnej i regionalnej⁵³. Zdeklarowano również poparcie dla umacniania stosunków bilateralnych, poprzez negocjowanie umów dotyczących różnych płaszczyzn, w tym politycznej, gospodarczej, kulturalnej, naukowej, edukacyjnej, sportowej i bezpieczeństwa publicznego. Podpisany przez szefów państw dokument składał się z trzech komplementarnych części: dialog polityczny⁵⁴, handel dwustronny i inwestycje⁵⁵ oraz edukacja, kultura i technologia⁵⁶.

---

wsparcie. Zob. *Drugi dzień wizyty w Meksyku*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktu-alnosci/wizyty-zagraniczne/art,160,drugi-dzien-wizyty-w-meksyku.html> [dostęp: 4.06.2017].

52 Ibidem.

53 Strona polska wyraziła w deklaracji wdzięczność za poparcie udzielone przez Meksyk dla polskiej kandydatury na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, w latach 2018–2019.

54 W części poświęconej relacjom politycznym strona polska zapewniła o swoim poparciu dla procesu modernizacji ram prawnych współpracy między Meksykiem a UE. Uzgodniono także zwiększenie koordynacji działań w ramach organizacji międzynarodowych, takich jak ONZ i Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w dziedzinach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w tym w zakresie: praw człowieka, reformy ONZ, operacji pokojowych, rozbrojenia i nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia, zrównoważonego rozwoju i zmian klimatycznych, wspólnych projektów analitycznych dotyczących Ameryki Środkowej. Zob. Wspólna deklaracja „W kierunku partnerstwa strategicznego między Polską i Meksykiem”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. <http://www.meksyk.ms.gov.pl/resource/fif57624-680c-4c84-9ffd-ee563305ccba:JCR> [dostęp: 4.06.2017].

55 Prezydent Duda zapewnił, że Polska uznała Meksyk za pozaeuropejski rynek o wysokim priorytecie. Zapowiedziano wzmocnienie więzi między sektorami prywatnymi obu krajów, a także zachęcanie polskich i meksykańskich przedsiębiorców do uczestniczenia w przedsięwzięciach o charakterze gospodarczym i inwestycyjnym, na przykład w misjach handlowych, targach czy wystawach.

56 Strony zadeklarowały wolę wzmocnienia współpracy na płaszczyźnie edukacji i kultury, czemu sprzyjać miało między innymi zorganizowanie w Warszawie konferencji rektorów polskich i meksykańskich uczelni. Wyrażono również poparcie dla umacniania współpracy między uczelniami, na przykład w zakresie wymiany studentów i naukowców, realizacji wspólnych projektów badawczych, kooperacji w dziedzinie sportu i turystyki. W tym kontekście istotne było potwierdzenie udziału Meksyku jako kraju partnerskiego w World Travel Show 2017, najważniejszych targach turystycznych w Polsce. Zob. *ibidem*.

Rezultatem wizyty było też podpisanie porozumień sprzyjających intensyfikacji współpracy, między innymi: programu wykonawczego do umowy o współpracy w dziedzinie edukacji i kultury między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych na lata 2017–2021; listu intencyjnego między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji RP a Ministerstwem Administracji Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w zakresie szkoleń służb policyjnych oraz służb granicznych; umowy między Ministrem Sportu i Turystyki RP a Narodową Komisją Kultury Fizycznej i Sportu Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w dziedzinie sportu; porozumienia o partnerstwie między Ptak Warsaw Expo a Radą Promocji Turystyki Meksyku w związku z Międzynarodowymi Targami Turystyki World Travel Show 2017; porozumienia między Polską Agencją Kosmiczną (POLSA) a Meksykańską Agencją Kosmiczną (AEM) o współpracy technicznej i naukowej w zakresie badania Kosmosu i wykorzystania przestrzeni kosmicznej w celach pokojowych.

Do Meksyku wraz z prezydentem udała się grupa polskich przedsiębiorców, a także przedstawiciele ministerstw, Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu oraz Banku Gospodarstwa Krajowego. Prezydenci obu krajów zgodnie przyznali, że wzmocnienie więzi gospodarczych pomiędzy Polską a Meksykiem ma kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju stosunków dwustronnych. Jak stwierdził szef gabinetu prezydenta Krzysztof Szczerski, wizyta Andrzeja Dudy w Meksyku wpisywała się w szerszą dyplomację gospodarczą naszego państwa i miała na celu promocję polskich firm i marek oraz pozyskanie nowych partnerów biznesowych w krajach, które do tej pory leżały poza najbliższym kręgiem zainteresowania Polski⁵⁷. Prezydent RP podczas swojego przemówienia na polsko-meksykańskim forum gospodarczym stwierdził, że strona polska jest w szczególności zainteresowana współpracą w takich obszarach, jak elektromobilność, technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT), zielona gospodarka, farmacja i biotechnologia. Podkreślono także znaczenie pogłębiania kontaktów w zakresie inwestycji⁵⁸.

W kontekście rozwoju bilateralnej współpracy gospodarczej, handlowej i inwestycyjnej istotne było zawarcie umów ją regulujących, wśród których znalazły się: deklaracja o wzajemnej współpracy między Ministrem Rozwoju i Finansów Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Gospodarki Meksykańskich

57 „Wizyta w Meksyku wpisuje się w dyplomację gospodarczą prezydenta”. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,668,wizyta-w-meksyku-wpisuje-sie-w-dyplomacje-gospodarcza-prezydenta.html> [dostęp: 4.06.2017].

58 *W Meksyku widzimy szansę na rozwój dla polskiego biznesu*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,194,prezydent-w-meksyku-widzimy-szanse-na-rozwoj-dla-polskiego-biznesu.html> [dostęp: 4.06.2017].

Stanów Zjednoczonych (w celu utworzenia Grupy Roboczej Wysokiego Szczebla ds. Gospodarczych); porozumienie o kooperacji w obszarze kredytów eksportowych między Bankiem Gospodarstwa Krajowego (BGK) RP a meksykańskim Krajowym Towarzystwem Kredytowym (Bancomext); porozumienie o współpracy w dziedzinie kredytowania eksportu między Korporacją Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych (KUKE) Rzeczypospolitej Polskiej a Krajowym Bankiem Handlu Zagranicznego i Bancomextem (celem jest promowanie dwustronnych przepływów handlowych i inwestycyjnych oraz otwarcie w Meksyku biura handlowego Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu); porozumienie o współpracy między Polską Agencją Inwestycji i Handlu a Meksykańską Agencją Promocji Inwestycji ProMéxico; porozumienie o współpracy między polską Krajową Izbą Gospodarczą (KIG) a Meksykańską Izbą Handlu Zagranicznego, Inwestycji i Technologii (COMCE)⁵⁹.

Na zakończenie pobytu w Meksyku Andrzej Duda zaprosił prezydenta Nieta do złożenia wizyty w Polsce, w celu dalszego wzmacniania więzi i współpracy między obu państwami. Wizyta prezydenta RP stanowiła ważny impuls w intensyfikacji relacji dwustronnych, potwierdzając deklarowane „nowe otwarcie” w polsko-meksykańskich stosunkach oraz rosnące znaczenie Meksyku w latynoamerykańskiej polityce Polski.

O wspomnianej zmianie w polskiej polityce wobec Ameryki Łacińskiej świadczyła także zorganizowana pod patronatem MSZ RP i Ambasady Meksyku w Polsce konferencja „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, która odbyła się we wrześniu 2016 roku w Warszawie. Wydarzenie było połączone z prezentacją i dystrybucją publikacji zawierającej tekst dokumentu Recomendaciones para el fortalecimiento de la relación entre México y Polonia – Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem⁶⁰, przygotowanego przez resorty spraw zagranicznych obu państw. Warto wspomnieć, że już wcześniej, w maju tego samego roku, przedstawiono ją w meksykańskim Instytucie im. Matías Romero – ośrodku szkolącym przyszłych dyplomatów i zajmującym się badaniami nad stosunkami międzynarodowymi i polityką zagraniczną.

W konferencji wzięło udział ponad 70. przedstawicieli administracji rządowej, nauki, biznesu i organizacji pozarządowych. Obecny był również ambasador Meksyku w Polsce Negrina Muñoz. Dyplomata podkreślił istotną rolę dyplomacji parlamentarnej w stosunkach dwustronnych, a także możliwości intensyfikacji bilateralnych kontaktów gospodarczych (zwłaszcza w dziedzinach środowiska, inwestycji i energii) na gruncie pozytywnych i zacieśniających się

⁵⁹ Zob. Wspólna deklaracja...

⁶⁰ Recomendaciones...

stosunków UE–Meksyk. Zwrócił także uwagę na potrzebę zwiększenia instytucjonalizacji wzajemnych relacji, która pozwoli lepiej określić obszary współpracy i umożliwi jej skuteczną realizację. Jak stwierdził przedstawiciel Meksyku, wiele pozostaje jeszcze do zrobienia na rzecz wykorzystania istniejących możliwości, jednak jak podkreślił, wszystkie warunki i podstawy efektywnego rozwoju polsko-meksykańskiej współpracy zostały zapewnione.

Podczas konferencji podkreślano, że za intensyfikacją dwustronnych stosunków przemawia podejmowanie przez oba państwa, począwszy od drugiej dekady XXI wieku, działań na rzecz wzmocnienia swojej pozycji na arenie międzynarodowej oraz roli jako lidera rozwoju regionalnego. Nie bez znaczenia jest również to, że Polska i Meksyk to gospodarki rozwijające się⁶¹, o podobnej strukturze PKB⁶².

Inaugurując wydarzenie, podsekretarz stanu w MSZ Marek Ziółkowski podkreślił, że Meksyk jest jednym z głównych odbiorców polskiego eksportu w Ameryce Łacińskiej (w 2015 roku jego wartość wyniosła 654 mln USD). Wiceminister przypomniał również, że Meksyk został w lipcu 2016 roku uznany przez rząd za jeden z pięciu tzw. rynków perspektywicznych dla naszego kraju, na których przez najbliższe trzy lata Polska prowadzić będzie intensywną promocję swojej gospodarki⁶³.

Publikację towarzyszącą konferencji opracowywało ponad 30. instytucji z sektora rządowego, akademickiego i biznesowego obu krajów. Nie tylko przedstawiono w niej stan relacji polsko-meksykańskich, ale także określono wytyczne dotyczące rozwoju stosunków dwustronnych w sferze polityki i gospodarki oraz współdziałania na forach wielostronnych. Ponadto celem publikacji było stworzenie podstaw konsultacji sektorowych, służących wymianie informacji i wzmocnieniu wzajemnej współpracy w poszczególnych obszarach. Warto podkreślić, że publikacja jest efektem rozmów, które odbyli ministrowie spraw zagranicznych Polski i Meksyku w kwietniu 2015 roku w Nowym Jorku i podczas których podjęto decyzję o zainicjowaniu działań na rzecz ożywienia relacji dwustronnych.

61 Polska gospodarka jest 7. gospodarką w UE, zaś meksykańska zajmuje 2. miejsce wśród krajów Ameryki Łacińskiej i 15. miejsce na świecie. Warto odnotować, że wzrost gospodarki Meksyku w 2014 roku wyniósł 2,1% i był o 1,0% większy niż średnia wzrostu w Ameryce Łacińskiej i znacznie większy niż innych gospodarek w regionie. Zob. *Recomendaciones...* s. 40.

62 W przypadku Polski wartości kształtują się następująco: rolnictwo – 3,2%, przemysł – 32,9% i usługi – 63,9%, zaś w przypadku naszego meksykańskiego partnera: rolnictwo – 3,5%, przemysł – 34,8% i usługi – 61,7%. Zob. *ibidem*.

63 *Wiceminister Marek Ziółkowski o wzmocnionym dialogu polsko-meksykańskim*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceminister_marek_ziolkowski_o_wzmocnionym_dialogu_polsko_meksykanskim [dostęp: 24.01.2017].

W sformułowanych w publikacji zaleceniach ogólnych podkreślono potrzebę regularnej i szerokiej wymiany informacji oraz konsultacji na różnych szczeblach, w sprawach globalnych, strategicznych i bezpieczeństwa. Zwrócono także uwagę, że szczególną rolę we wzajemnym dialogu mogą odegrać takie fora współpracy wielostronnej, jak Sojusz Pacyfiku, Grupa Wyszehradzka czy UE.

Zawarte w publikacji rekomendacje były przedmiotem rozmów podczas X polityczno-gospodarczych polsko-meksykańskich konsultacji, które odbyły się w listopadzie 2016 roku w Meksyku. Reprezentujący nasz kraj wiceminister Grey podkreślił wówczas potrzebę realizacji tych wytycznych i ustanowienia strategicznego partnerstwa między Polską a Meksykiem. Wiceminister Icaza zauważył natomiast, że tego typu opracowanie nie powstało w odniesieniu do współpracy Meksyku z żadnym innym państwem europejskim i wyraził nadzieję na implementację sformułowanych zaleceń⁶⁴. Warto odnotować, że z punktu widzenia strony polskiej jest podobnie, ponieważ Meksyk to jedyny kraj Ameryki Łacińskiej, wraz z którym Polska przygotowała tego typu publikację poświęconą relacjom dwustronnym.

W sferze polsko-meksykańskich stosunków politycznych istnieje potrzeba intensyfikacji spotkań na różnych szczeblach, w wymiarze dwu- i wielostronnym. Istotna jest także realizacja regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych, na szczeblu wiceministrów lub dyrektorów MSZ. Korzystne byłoby wzmocnienie dialogu parlamentarnego poprzez ustanowienie grupy przyjaźni Polska–Meksyk w polskim parlamencie, a także intensyfikację współpracy na forach regionalnych i wielostronnych, takich jak Unia Międzyparlamentarna czy Mieszana Komisja Parlamentarna UE–Meksyk.

6.2. Płaszczyzna gospodarcza

Tradycje polsko-meksykańskich kontaktów ekonomicznych sięgają początków okresu kolonialnego⁶⁵. W XIX wieku wzajemne relacje handlowe zacieśniły się – Meksyk zaopatrywał polski przemysł włókienniczy w bawełnę, zaś Polska eksportowała do Meksyku (za pomocą pośredników) wyroby przemysłowe. Po

64 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

65 Niektóre statki pływające wówczas między portami w Meksyku były zbudowane z polskiego drewna i uszczelniane polską smołą. W czasie suszy Meksyk importował polskie zboże. W Polsce z kolei, podobnie jak w innych państwach europejskich w tamtym okresie, można było nabyć wyroby ze srebra i innych metali, które pochodziły właśnie z tego państwa (do Polski docierały one głównie przez pośredników z Hiszpanii czy Holandii). Zob. R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze Meksyk–Polska*. W: *Relacje Polska–Meksyk...*, s. 92.

odzyskaniu przez nasz kraj niepodległości stosunki gospodarcze były utrzymywane, a struktura wymiany handlowej i oferta towarowa się zwiększyły⁶⁶.

Wybuch II wojny światowej uniemożliwił rozwój działalności polskich kół przemysłowych w Meksyku. Po jej zakończeniu szybko wznowiono wymianę handlową i państwo to stało się drugim po Argentynie krajem z Ameryki Łacińskiej, z którym polski rząd nawiązał stosunki handlowe⁶⁷. Do końca lat 60. XX wieku były one jednak sporadyczne i marginalne, a także pozbawione podstawy formalno-prawnej. Po tym okresie stagnacji obroty handlowe polsko-meksykańskie zaczęły wzrastać⁶⁸, niemniej obserwowano wahania we wzajemnej wymianie. Lata 80. XX wieku to okres tzw. straconej dekady (hiszp. *la década perdida*), kiedy to w krajach regionu, w tym w Meksyku, nastąpił głęboki kryzys gospodarczy. Miał on negatywny wpływ na dwustronne kontakty handlowe, a zwłaszcza na polski eksport do tego kraju. Pewien wzrost odnotowano dopiero w 1989 roku, aczkolwiek struktura wymiany handlowej nabierała charakteru monotowarowego, w coraz większym stopniu dominowały w niej produkty rolne i spożywcze (jak rzepak, kazeina czy mleko w proszku)⁶⁹.

Od połowy lat 80. XX wieku podejmowano działania mające na celu zarówno zwiększenie skali wymiany handlowej, jak i zdywersyfikowanie jej struktury. Rozważano pomysł budowy huty szkła w Meksyku, a w 1985 roku utworzono w tym kraju spółkę produkcyjno-handlową AGROPOLAND, zajmującą się produkcją wódki wyborowej. W 1988 roku z kolei podpisano porozumienie o współpracy przy produkcji central telefonicznych, a dwa lat później powołano do życia Spółkę Inter-Vis Mexicana, zajmującą się dystrybucją narzędzi w Meksyku. Mimo tych inicjatyw w latach 90. XX wieku odnotowywano systematyczny spadek polskiego eksportu do państwa, które niegdyś zajmowało miejsce jednego z kluczowych partnerów handlowych Polski w Ameryce Łacińskiej⁷⁰. Wolumen towarów sprowadzanych z Meksyku do naszego kraju również był marginalny. Przykładowo w 1998 roku w bilateralnej wymianie wartość polskiego importu wyniosła 4,8 mln USD, zaś wartość eksportu – 19,7 mln USD. Pozytywnym przejawem w dwustronnych stosunkach gospodarczych było zawarcie w 1998

66 Z Meksyku importowano różne odmiany surowców roślinnych, owoce (głównie pomarańcze), a także rudy metali. Polska zaopatrywała z kolei meksykańskiego partnera w jedwabne tkaniny, papier, dyktę oraz wyroby wędliniarskie. Największy poziom obrotów handlowych przed wybuchem II wojny światowej został osiągnięty w 1937 roku i wyniósł on ponad 1 mln USD. Zob. ibidem.

67 W 1948 roku założono w Meksyku polskie przedstawicielstwo handlowe.

68 Od 1969 roku odnotowywano wzrost wartości polskiego eksportu i poprawę wartości w wymianie handlowej. Jednym z największych kontraktów między obu państwami w tym czasie była sprzedaż dwóch polskich statków handlowych do Meksyku, o nazwach Maya i Azteca.

69 Ibidem, s. 94.

70 Ibidem, s. 95.

roku konwencji w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu⁷¹.

W latach 90. XX wieku w strukturze towarowej polskiego eksportu do Meksyku dominowały: chemikalia, wyroby hutnicze, urządzenia mechaniczne i narzędzia, wyroby włókiennicze oraz produkty spożywcze. Na Polski import z tego kraju składały się głównie owoce tropikalne. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku odnotowano spadek polskiego importu z Meksyku, co było związane z wprowadzeniem przez Polskę systemu preferencji celnych, przewidującego istotne zredukowanie stawek celnych na import towarów rolno-spożywczych z państw, które były jego beneficjentami (Meksyk nie należał do tego grona). Dopiero w drugiej połowie dekady odnotowano wzrost i dywersyfikację importu⁷². Pomimo zahamowania dalszego spadku obrotów handlowych między obu krajami w 1999 roku oraz tego, że w latach 90. XX wieku Polska była głównym spośród krajów Europy Środkowej i Wschodniej partnerem gospodarczym Meksyku, wzajemna wymiana handlowa pozostawała marginalna⁷³.

Od 2001 roku zaczęto obserwować ożywienie polsko-meksykańskiej współpracy gospodarczej. Polska, po raz pierwszy od kilku lat, osiągnęła nadwyżkę w handlu z Meksykiem. Wartość dwustronnych obrotów wyniosła 188 mln USD (wzrost o 34% w stosunku do roku 2000), z czego polski eksport wyniósł 104 mln USD (w ciągu roku wzrost o 62%), zaś import z Meksyku 84 mln USD (w ciągu roku wzrost o 10%)⁷⁴. Meksyk w 2001 roku był trzecim spośród krajów Ameryki Łacińskiej partnerem handlowym Polski, po Brazylii i Wenezueli. W tym też roku przeprowadzono pierwsze polskie inwestycje w tym państwie⁷⁵. Podczas sesji senatu Meksyku w 2001 roku przewodniczący parlamentarnej grupy przyjaźni meksykańsko-polskiej senator Czesław Pogoda podkreślił, że Meksyk stanowi potencjał handlowy na półkuli zachodniej i dlatego Polska powinna być zainteresowana zacieśnianiem związków ekonomicznych i kulturalnych z tym krajem⁷⁶.

Rekordowym dla wzajemnych obrotów handlowych, w okresie obejmującym ostatnią dekadę XX wieku i pierwsze lata XXI wieku, aż do przystąpienia Polski do UE, okazał się rok 2003, kiedy to przekroczyły one 200 mln USD (wzrost o 51 mln USD w porównaniu do roku poprzedniego). Nastąpił również przyrost wartości polskiego eksportu na rynek meksykański, aczkolwiek saldo obrotów handlowych było ujemne i wyniosło –48 mln USD.

71 S. DOROCCI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków...*, s. 174.

72 R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze...*, s. 94.

73 Ibidem.

74 P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski...*, s. 230.

75 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002, s. 326.

76 M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 131.

Tabela 6.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z Meksykiem w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]	Udział [%]	
					export	import
2004	89,3	120,2	209,4	-30,9	0,12	0,14
2005	81,1	178,1	259,3	-96,9	0,09	0,18
2006	120,8	203,6	324,5	-82,9	0,11	0,16
2007	148,6	280,2	429,0	-131,6	0,11	0,17
2008	254,6	392,3	646,8	-137,7	0,15	0,18
2009	155,8	222,6	378,6	-66,8	0,11	0,15
2010	267,3	296,7	564,3	-29,4	0,17	0,17
2011	432,4	359,5	792,0	72,6	0,23	0,17
2012	566,3	344,1	910,4	222,0	0,31	0,17
2013	523,6	371,0	894,8	152,7	0,26	0,18
2014	496,9	420,6	917,2	76,3	0,22	0,19
2015	654,4	550,0	1 204,5	104,4	0,33	0,28
2016	531,1	536,3	1 067,4	-5,3	0,26	0,27

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS: Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePagesDBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 4.02.2017].

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej nasz kraj został automatycznie objęty układem o wolnym handlu UE–Meksyk, co pozwoliło wyeliminować istniejące bariery handlowe. Już w 2004 roku podczas swojej wizyty w Polsce prezydent Fox podpisał list intencyjny w sprawie poszerzenia wymiany gospodarczej. Dodatkowo zawarto umowę o współpracy w dziedzinie turystyki⁷⁷. Efektem wizyty prezydenta było również powołanie grupy ekspertów gospodarczych Polski i Meksyku, w celu dokonywania cyklicznych przeglądów stanu dwustronnych stosunków gospodarczych, a także określania sektorów gospodarki, w których istnieją możliwości zwiększenia wymiany handlowej⁷⁸. Ponadto w 2004 roku została podpisana umowa o współpracy między KIG

77 W ramach zawartego porozumienia przewidziano różne formy wsparcia rozwoju współpracy w zakresie turystyki: prowadzenie kampanii promocyjnych, udział w targach turystycznych, a także organizowanie seminariów i warsztatów turystycznych. Zob. S. DO-ROCKI, P. BRZEGOWY: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków...*, s. 174–175.

78 M. ŻURAWSKA: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa w okresie prezydentury Carlosa Salinas de Gortari oraz Vicente Foxa*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia...*, s. 220–221.

a Meksykańską Radą Handlu Zagranicznego (COMCE). W COMCE działa Polsko-Meksykański Komitet Przedsiębiorców, którego zadaniem jest wspieranie współpracy polskich i meksykańskich firm oraz działanie na rzecz rozwoju wzajemnych stosunków gospodarczych⁷⁹.

W maju i czerwcu 2005 roku przebywały w Polsce misje ze stanów Meksyk i Jalisco, złożone z przedstawicieli rządów stanowych, zrzeszeń gospodarczych oraz przedsiębiorców. W 2006 roku Meksyk był trzecim spośród państw Ameryki Łacińskiej partnerem naszego kraju, jeżeli chodzi o wielkość obrotów handlowych, drugim (po Brazylii) dostawcą towarów do Polski i pierwszym odbiorcą polskich towarów w krajach latynoamerykańskich. Mimo że wartość wzajemnej wymiany handlowej, po przystąpieniu Polski do UE, się zwiększyła, to nie osiągnęła ona satysfakcjonujących dla obu stron rozmiarów. Dlatego też, w maju 2004 roku, prezydent Kwaśniewski ogłosił utworzenie bilateralnej Komisji Polsko-Meksykańskiej, której zadaniem było zbadanie przyczyn niskiego poziomu stosunków gospodarczych⁸⁰.

Jak widać na podstawie danych zamieszczonych w tabeli, wartość obrotów handlowych między naszymi państwami w ciągu czterech lat, od 2004 roku do 2008 roku, zwiększyła się trzykrotnie. W polskiej wymianie z Meksykiem systematycznie wzrastała wartość eksportu i importu. Rekordowym w pierwszej dekadzie XXI wieku był rok 2008, kiedy to wartość obrotów handlowych wyniosła 646,8 mln USD, z czego polski eksport wyniósł 254,6 mln USD, a import 392,3 mln USD. W kolejnym, 2009 roku, odnotowano znaczny spadek obrotów (do 378,6 mln USD), co jednak tłumaczy się między innymi epidemią świńskiej grypy w Meksyku⁸¹, a także eskalacją kryzysu gospodarczego na świecie. Do końca pierwszej dekady XXI wieku wymianie towarzyszyło ujemne dla Polski saldo, które najwyższą wartość osiągnęło w 2008 roku (−137,7 mln USD), a najniższą w 2010 roku (−29,4 mln USD).

Począwszy jednak od 2011 roku, aż do 2015 roku odnotowywano nadwyżkę w handlu z Meksykiem, która w 2012 roku osiągnęła najwyższą wartość,

79 *Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ambasada_rp_w_meksyku_340/?printMode=true [dostęp: 4.02.2017].

80 M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 136.

81 Z powodu epidemii tzw. świńskiej grypy (wirus A/H1N1) przewidziane na maj 2009 roku obrady think-tanku zostały przez Meksyk odwołane. Podobnie jak planowana na jesień 2009 roku wizyta w Polsce delegacji gospodarczej. Komplikacje w zakresie współpracy gospodarczej z Meksykiem wynikające z wybuchu epidemii spowodowały, że zarówno w kręgach administracji państwowej, jak i wśród przedsiębiorców z obydwu stron odnotowano spadek zainteresowania podejmowaniem działań na rzecz intensyfikacji wzajemnej wymiany handlowej. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

tj. 222,0 mln USD. Praktycznie od 2010 roku polsko-meksykańska wymiana handlowa odzyskiwała dawną dynamikę – zwiększała się wartość obrotów handlowych, która w latach 2010–2014 się podwoiła, z czego obie strony wyraziły zadowolenie⁸². Jak dotąd, do 2016 roku, historyczny wynik wymiany handlowej osiągnięto w 2015 roku, kiedy to wartość wzajemnych obrotów handlowych przekroczyła 1 mld USD. Polski eksport wyniósł wówczas 654,4 mln USD, a import 550,0 mln USD, przy jednoczesnym utrzymaniu korzystnego dla Polski salda, które uplasowało się na poziomie 104,4 mln USD. W 2016 roku udało się utrzymać wysoki poziom obrotów handlowych, przekraczający 1 mld USD (choć nieco niższy niż w 2015 roku), aczkolwiek wartości eksportu i importu uległy zmniejszeniu. Wystąpiło też, po raz pierwszy od 2010 roku, wprawdzie niewielkie, ale ujemne dla Polski saldo wymiany handlowej z tym krajem (–5,3 mln USD). Wciąż odsetek importu oraz eksportu w polsko-meksykańskiej wymianie handlowej, na tle innych partnerów zagranicznych obu krajów, nie jest zbyt wysoki i wynosi odpowiednio 0,27% i 0,26%. Udział Meksyku w wymianie handlowej Polski z Ameryką Łacińską kształtuje się natomiast na poziomie 13%⁸³.

Meksyk pozostaje tradycyjnie 2. w regionie, za Brazylią, odbiorcą polskiego eksportu, aczkolwiek w latach 2011–2012 polski eksport do tego kraju przewyższył wywóz do Brazylii⁸⁴. W przypadku importu z Ameryki Łacińskiej Meksyk w połowie drugiej dekady XXI wieku plasował się na 3. miejscu, za Brazylią (1005,1 mln USD) i Argentyną (660,3 mln USD), i w 2015 roku dotyczyła go wartość 550,0 mln USD. Jeżeli chodzi o wartość obrotów handlowych, to Meksyk, tradycyjnie, zajmuje 3. miejsce (po Brazylii i Argentynie), choć w latach 2013, 2015 i 2016 udało mu się wyprzedzić drugiego latynoamerykańskiego partnera Polski, jakim jest Argentyna⁸⁵. Ponadto Meksyk spośród państw regionu jest krajem, w którego przypadku Polska odnotowywała najwyższe dodatnie saldo handlowe, jeśli wziąć pod uwagę lata 2011–2015 (przykładowo w 2015 roku dodatnie dla Polski saldo handlowe osiągnęło wartość 104,4 mln USD). Znaczny wzrost polskiego eksportu do Meksyku w 2015 roku był widoczny nie tylko

---

82 *Polsko-meksykańskie konsultacje...*

83 *Stosunki gospodarcze Polski...*

84 Wartość polskiego eksportu do Meksyku w 2011 roku wyniosła 432,4 mln USD, a do Brazylii – 376,0 mln USD. W 2012 roku natomiast polski wywóz do Meksyku osiągnął wartość 566,3 mln USD, zaś w przypadku Brazylii – 478,2 mln USD.

85 Wartość obrotów handlowych Polski z Argentyną w 2013 roku wyniosła 835,9 mln USD, zaś z Meksykiem – 894,8 mln USD. W latach 2015–2016 obroty handlowe Polski z Argentyną wyniosły odpowiednio: 753,4 mln USD i 804,3 mln USD, zaś z Meksykiem uplasowały się na poziomie przekraczającym 1 mld USD: 1204,5 mld USD w 2015 roku oraz 1067,4 mld USD w 2016 roku.

na tle krajów Ameryki Łacińskiej, ale także innych niż WNP rynków rozwijających się⁸⁶. Polska była w 2015 roku 32. partnerem handlowym Meksyku na świecie, 9. wśród państw UE i pierwszym w regionie Europy Środkowej i Wschodniej; Meksyk zaś zajmował 46. miejsce wśród partnerów Polski w skali globalnej. Dynamiczny wzrost eksportu z 2015 roku nie utrzymał się jednak w roku następnym, kiedy to odnotowano spadek w eksporcie do państw rozwijających się (poza WNP), w tym do Meksyku⁸⁷.

Struktura towarowa polskiego eksportu do Meksyku od wielu lat obejmuje: pojazdy i części samochodowe, samoloty, jednostki pływające i urządzenia współdziałające, urządzenia elektryczne i mechaniczne do rejestracji i odbioru dźwięku, wyroby walcowane, koks, produkty chemiczne, maszyny i produkty przemysłu maszynowego, meble, tworzywa sztuczne i wyroby z tych tworzyw, wyroby z metali nieszlachetnych, papier, artykuły spożywcze (w tym mleko w proszku, kazeinę), alkohol, tytoń. W strukturze importu z Meksyku przeważają: wyroby przemysłu elektronicznego, motoryzacyjnego (samochody i części zamienne) i spożywczego (zwłaszcza papryka i owoce)⁸⁸. Ponadto znajdują się tam: maszyny i procesory cyfrowe, urządzenia do transmisji danych, dobra medyczne, aparaty telefoniczne, maszyny, artykuły PCV, miedź, włókna szklane, skóry bydlęce, ubrania ochronne, maszynki i nożyki do golenia⁸⁹, alkohol. Istotną zmianą, jaka nastąpiła w polsko-meksykańskiej wymianie handlowej w pierwszej dekadzie XXI wieku, w porównaniu z latami wcześniejszymi, było zwiększenie asortymentu produktów w przypadku zarówno polskiego eksportu, jak i importu. W polskim eksporcie na przykład produkty spożywcze ustąpiły miejsca takim towarom, jak części samochodowe czy urządzenia elektryczne.

Relacje Polski z Meksykiem, między innymi w zakresie handlu, inwestycji, konkurencyjności gospodarczej, rolnictwa i rybołówstwa, środowiska naturalnego, transportu i energetyki, a także ochrony konsumentów, określa podpisana w 1997 roku umowa o partnerstwie gospodarczym, koordynacji politycznej i współpracy, z elementami FTA (umowy o wolnym handlu), między Meksykiem

---

86 Jak informowało Ministerstwo Rozwoju RP, w przypadku tej grupy państw szczególnie szybko zwiększył się w 2015 roku polski eksport do Egiptu (o 70%) oraz Meksyku (o blisko 60%). Zob. *Handel zagraniczny Polski w 2015 roku – dane wstępne*. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-2015-roku-dane-wstepne/> [dostęp: 2.02.2017].

87 *Handel zagraniczny Polski w styczniu 2016 r. (wg wstępnych danych GUS)*. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-styczniu-2016-r-wg-wstepnych-danych-gus/> [dostęp: 2.02.2017].

88 M. ŻURAWSKA: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa...*, s. 221.

89 *Recomendaciones...*, s. 47.

a Unią Europejską⁹⁰. Do umów gospodarczych zawartych między Polską a Meksykiem zaliczają się:

1) umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o transporcie lotniczym, podpisana w mieście Meksyk 11 października 1990 roku;

2) umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, podpisana w mieście Meksyk 30 listopada 1998 roku⁹¹;

3) umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o unikaniu podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i zapobieganiu uchylania się od opodatkowania, podpisana w mieście Meksyk 30 listopada 1998 roku (weszła w życie w 2003 roku);

4) umowa pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w zakresie turystyki, podpisana w Warszawie 14 maja 2004 roku (weszła w życie w 2005 roku)⁹².

W drugiej dekadzie XXI wieku, podejmowano różnego rodzaju działania na rzecz intensyfikacji dwustronnej współpracy gospodarczej. W maju 2010 roku przebywała w Meksyku misja gospodarcza polskich przedsiębiorców, zorganizowana przez KIG. W czerwcu 2012 roku z kolei, z inicjatywy PAIiIZ oraz biura ProMéxico (meksykańskiego odpowiednika PAIiIZ), przy współudziale Ambasady Meksyku w Polsce, zorganizowano w Warszawie polsko-meksykańskie seminarium handlowo-inwestycyjne. W wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele przedsiębiorstw meksykańskich, takich jak Gruma (największy światowy producent mąki kukurydzianej i pieczywa typu tortilla) czy Entrada Group (świadczącego usługi consultingowe w sektorze offshoringu)⁹³.

Ponadto, na przełomie września i października 2012 roku, zorganizowano w Meksyku cykl przedsięwzięć gospodarczo-promocyjnych, pod nazwą „Dni Polskie w Meksyku”. Jednocześnie odbyła się wizyta oficjalnej delegacji rządowej,

90 Dokument wszedł w życie w odniesieniu do handlu towarami w 2000 roku, a w przypadku usług w 2001 roku. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

91 W dokumencie przewidziano między innymi: współpracę między centrami badawczymi, realizację projektów w obszarach wspólnych zainteresowań, organizację wizyt i wymianę naukowców, organizację szkoleń naukowych, seminariów, konferencji, sympozjów i warsztatów naukowych, wymianę doświadczeń i opracowań na temat najlepszych praktyk w zakresie polityki naukowo-technologicznej.

92 Celem zawarcia umowy było: stworzenie warunków do rozwoju i wzmocnienie współpracy między polskimi i meksykańskimi organizacjami turystyki międzynarodowej, wspieranie organizacji kongresów, sympozjów, wystaw i innych imprez sprzyjających rozwojowi ruchu turystycznego oraz uproszczenie formalności granicznych i celnych.

93 *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

pod przewodnictwem podsekretarz stanu w MSZ Beaty Stelmach⁹⁴. Delegacji towarzyszyła misja 15 polskich przedsiębiorców, reprezentujących sektory: wydobywczy (Orlen Upstream, PGNiG, Lotos Petrobaltic, Famur), farmaceutyczny, transportowy, zielonych technologii, spożywczy, konsultingowy i metalurgiczny. Znalazły się tam także instytucje wspierające polski eksport, takie jak BGK czy KUKE⁹⁵. W trakcie wizyty polskiej delegacji, w stolicy Meksyku odbyło się – współorganizowane przez Ambasadę RP, meksykańskie Ministerstwo Gospodarki oraz Meksykańską Radę Przedsiębiorców ds. Handlu Zagranicznego i Eurocentro Nafin – pierwsze polsko-meksykańskie forum gospodarcze, „Poland. Gate to Europe” (Polska. Brama do Europy)⁹⁶.

Podczas tego wydarzenia wiceminister gospodarki ds. handlu zagranicznego Francisco de Rosenzweig mówił o szczególnym zainteresowaniu pogłębieniem wymiany towarowej z Polską oraz ustanowieniem relacji handlowych w sektorze rolno-spożywczym. Wiceminister Stelmach i dyrektor ds. promocji eksportu ProMéxico Carlos Casasa Guerrero podpisali memorandum o porozumieniu dotyczącym wymiany informacji o perspektywach inwestycyjnych i współpracy między obu krajami⁹⁷. Podczas spotkania przedstawiciele Polski i Meksyku zgodnie stwierdzili, że obecny poziom wymiany handlowej, pomimo stałego wzrostu, nie odzwierciedla potencjału obu krajów, w związku z czym należałoby zintensyfikować kontakty handlowe. Z kolei wiceszefowa MSZ RP, zapytana o strategię działań w regionie latynoamerykańskim, wyraziła przekonanie, że na polsko-meksykańskie relacje gospodarcze, „należy patrzeć w dłuższej perspektywie”. Zazaczyła też, że na razie jest to praca u podstaw, a osiągnięte do tej pory wyniki w handlu stanowią jedynie punkt wyjścia do rozwijania współpracy na miarę potencjału Polski i Meksyku⁹⁸. Dodatkowo, przy okazji zainaugurowanej przez wiceminister konferencji „Economic and Business perspectives of the Shale Gas/Oil industry”, poświęconej perspektywom gospodarczym rozwoju sektora ropy i gazu łupkowego, podjęto rozmowy na

---

94 Wiceszefowa MSZ w Argentynie i Urugwaju zachęcała do interesów z Polską, depesza PAP 12.04.2013. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/wiceszefowa_msz_w_argentyinie_i_urugwaju_zachecala_do_interesow_z_polska__depesza_pap_12_04_2013 [dostęp: 2.02.2017].

95 *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

96 Taka nazwa forum świadczy o postrzeganiu Polski przez Meksyk jako kraju, który może mu ułatwić wejście na inne rynki europejskie.

97 *Forum Ekonomiczne Meksyk-Polska*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/forum_ekonomiczne_meksyk_polska [dostęp: 2.02.2017].

98 *Meksyk: Forum Gospodarcze Meksyk – Polska*. Wiadomości Onet.pl. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/meksyk-forum-gospodarcze-meksyk-polska/n62tp> [dostęp: 2.02.2017].

temat wspólnego działania w tej dziedzinie⁹⁹. Polska delegacja odbyła również spotkania dwustronne, między innymi w Ministerstwie Energii i Ministerstwie Gospodarki. Podczas forum podpisano memorandum o współpracy między ProMéxico a PAIiZ¹⁰⁰.

W 2016 roku natomiast zorganizowano w Meksyku X konsultacje polityczno-gospodarcze między obu krajami, na szczęblu wiceministrów spraw zagranicznych, z udziałem podsekretarza stanu MSZ Roberta Greya¹⁰¹. Podczas konsultacji minister potwierdził, że Meksyk jest dla Polski ważnym partnerem, w przypadku którego potencjał współpracy pozostaje wciąż niewykorzystany. W tym kontekście ważną była wizyta prezydenta Dudy w Meksyku, a także jej gospodarczy komponent (misja przedsiębiorców i forum gospodarcze). Warto przypomnieć, że Meksyk znalazł się na stworzonej przez Ministerstwo Rozwoju RP liście pięciu perspektywicznych rynków dla Polski, na okres 2017–2019.

Ponadto, podczas odbywających się w Meksyku polityczno-gospodarczych konsultacji, wspomniano o realizowanych, między innymi przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), programach wsparcia dla przedsiębiorców, takich jak „Go-to-Brand”. Podkreślono potrzebę utworzenia polsko-meksykańskiej komisji mieszanej ds. współpracy gospodarczej, która stanowiłaby konkretny instrument wsparcia dwustronnych kontaktów (handlowych i inwestycyjnych, w tym w zakresie barier w dostępie do meksykańskiego rynku). Dyrektor generalny ds. promocji międzynarodowej współpracy gospodarczej w rządzie meksykańskim Tomás Olvera López przedstawił z kolei koncepcję współpracy naszych państw w nietradycyjnych sektorach, w tym w zakresie przemysłu kreatywnego. Wskazywano również na znaczenie dyplomacji ekonomicznej, wymiany dobrych praktyk, a także potrzebę usunięcia barier pozataryfowych w handlu dwustronnym¹⁰².

Warto podkreślić, że z okazji planowanej na luty 2017 roku wizyty dyrektor ProMéxico Grety Shelley w Polsce przewidywano zorganizowanie seminarium gospodarczego Polska–Meksyk, z udziałem przedstawicieli polskiego biznesu, które miało się odbyć w siedzibie KIG w Warszawie. Meksyk wyraził szczególne zainteresowanie współpracą w sektorach: samochodowym, lotniczym, elektronicznym i energetycznym¹⁰³.

99 *Wiceminister Beata Stelmach z wizytą w Meksyku...*

100 *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

101 *Stosunki gospodarcze Polski...*

102 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

103 *Seminarium z okazji wizyty P. Grety Shelley, Dyrektora ProMéxico, 08.02.2017 r.* Krajowa Izba Gospodarcza. <http://kig.pl/uslugi/znajdz-zagranicznego-partnera/wizyty-zagranicznych-przedsiębiorcow-w-polsce/szczegoly/5397/> [dostęp: 2.02.2017].

Jeżeli chodzi o polskie inwestycje w Meksyku, to do czerwca 2015 roku, zarejestrowano w tym państwie 53 przedsiębiorstwa z polskim kapitałem¹⁰⁴. Najważniejsze polskie inwestycje w 2004 roku w Meksyku dotyczyły firmy meblarskiej z Krosna, Nowy Styl¹⁰⁵, zajmującej się sprzedażą na potrzeby biurowe krzeseł obrotowych¹⁰⁶, oraz fabryki produkującej aparaty do fumigacji. Warto zaznaczyć, że polscy inwestorzy są zainteresowani zbudowaniem montowni polskich samolotów do fumigacji w tym kraju. Planowane jest także zwiększenie liczby polskich inwestycji w sektorze usług, zwłaszcza w hotelarstwie, których jak dotąd jest niewiele¹⁰⁷. W 2015 roku Polska była 16. źródłem bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Meksyku spośród krajów UE i 57. w skali globalnej¹⁰⁸. W tym samym roku dyrekcja firmy Maflow, należącej do Grupy Boryszew z sektora samochodowego, zapowiedziała, że w stanie Guanajuato powstanie zakład produkcji przewodów klimatyzacyjnych¹⁰⁹. Ponadto w marcu 2015 roku polska

---

104 Kapitał polski trafił do ośmiu sektorów, z których najważniejsze to przemysł wytwórczy (74,0%), obrót nieruchomościami i ich wynajem (22,0%), turystyka (2,9%, z istotnym udziałem biura podróży Destino México) oraz handel (1,1%). Wartość skumulowanych inwestycji polskich w Meksyku w okresie od 1999 do 2014 roku wyniosła 19,1 mln USD (najwięcej w 2009 roku – 11,6 mln USD). Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

105 *Nowy Styl – rekordowe wyniki sprzedaży*. Biznes Meblowy. http://www.biznesmeblowy.pl/rynek_mebli/111/nowy_styl_rekordowe_wyniki_sprzedazy,1000645.html [dostęp: 2.02.2017].

106 Działalność miejscową jednak zawieszono. Obecnie polskie przedsiębiorstwo dostarcza meksykańskiemu partnerowi (spółce Kindemex) jedynie komponenty do produkcji foteli biurowych. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

107 Po stronie meksykańskiej, najważniejszą inwestycją w Polsce było przejęcie w 2004 roku koncernu RMC Group, który był właścicielem kilku cementowni w naszym kraju oraz producentem cementu i materiałów budowlanych, przez firmę Cemex (Cementos Mexicanos). Cemex jest obecnie trzecią największą firmą produkującą cement na świecie. Zob. R. SMYK, A. GRUDZIŃSKI: *Stosunki gospodarcze...*, s. 97. Innym obecnym w Polsce przedsiębiorstwem meksykańskim jest firma NEMAK, producent samochodowych części zamiennych meksykańskiej grupy ALFA. W 2006 roku dokonał on zakupu polskiej firmy TK Aluminium za 71 mln USD. Trzecią meksykańską firmą w Polsce jest KATCON, która w 2009 roku kupiła spółkę Delphi, polskiego wytwórcę samochodowych spalinowych układów gazowych i konwerterów katalitycznych w Błoniach (pod Warszawą). Zob. *Recomendaciones...*, s. 48. Z zamiarem ulokowania inwestycji w Polsce nosiła się również firma Rassini, największy na świecie producent elementów zawieszenia do lekkich pojazdów użytkowych i jedyny producent tarcz hamulcowych zintegrowanych pionowo w Ameryce Łacińskiej. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych...*

108 W 2015 roku zarejestrowano w Meksyku 55 przedsiębiorstw z polskim kapitałem. Zob. *Recomendaciones...*, s. 48.

109 *Maflow Mexico*. Maflow Boryszew Group. <http://www.maflow.com/art/275/mexico.html> [dostęp: 5.02.2017].

spółka Bury Technologies (będąca liderem w zakresie multimedialnych interfejsów dla sektora samochodowego) otworzyła filię w meksykańskim stanie Tlaxcala (spółka aspiruje do pozycji głównego dostawcy podzespołów elektronicznych dla fabryki Audi w Meksyku)¹¹⁰. W obszarze polskich inwestycji w Meksyku znajdowała się również branża kosmetyczna (firma Inglot) i turystyczna (polsko-meksykańskie biura podróży). W Meksyku funkcjonuje także, obecne od początku lat 60. XX wieku w Ameryce Łacińskiej, przedsiębiorstwo Polservice świadczące usługi inżynierskie, które na początku lat 90. XX wieku wykazywało największą aktywność na rynkach Meksyku i Kuby. W ostatnim dziesięcioleciu XX wieku realizowano też kontrakt na dostawę ram do centrali telefonicznych Pentaconta¹¹¹.

Podczas wspomnianej już konferencji „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, która odbyła się we wrześniu 2016 roku w Warszawie, próbowano znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego niewiele polskich firm decyduje się na wejście na rynek meksykański i odwrotnie. Jak przekonywał przewodniczący Katcon Polska¹¹² Bernardo Turner, mający pięcioletnie doświadczenie w zakresie polskiego rynku, rozwój polsko-meksykańskich relacji handlowych i inwestycyjnych utrudnia niewystarczająca (po obu stronach) wiedza na temat specyfiki partnera. Wciąż obecne jest w Polsce stereotypowe postrzeganie Meksyku, który polskim przedsiębiorcom jawi się głównie jako kraj kaktusów, *mariachi*, kapeluszy i tequili¹¹³. Brakuje informacji na temat obszarów, w których istnieje popyt na polskie produkty w Meksyku (i odwrotnie), a także możliwości rozwoju współpracy.

O tym, jak istotnymi w relacjach biznesowych są znajomość lokalnych realiów oraz kontakty interpersonalne, przekonywała też Joanna Gocłowska-Bolek, ekonomistka i w latach 2012–2016 dyrektorka Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW. Podkreślała, że w krajach Ameryki Łacińskiej, w tym w Meksyku, dużą wagę przywiązuje się do spotkań między kontrahentami, które często mogą okazać się efektywniejsze niż istniejące między państwami umowy i zaplecze formalno-prawne. Sprzyjają one przede wszystkim lepszemu poznaniu potrzeb i możliwości danego kraju. W tym kontekście, niezwykle istotna jest dyplomacja ekonomiczna i promocja Polski w Meksyku. Często jako powód niewielkiej

¹¹⁰ Recomendaciones..., s. 49.

¹¹¹ A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 66–67.

¹¹² Branża motoryzacyjna, firma oferuje szeroki zakres wysokiej klasy części, a także oprzyrządowania do aut.

¹¹³ Wystąpienie B. Turnera, przewodniczącego Katcon Polska, na konferencji „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

częstotliwości kontaktów podaje się zbyt duży dystans dzielący oba kraje. Jednak, jak słusznie zauważyła Gocłowska-Bolek, z jednej strony malejące koszty transportu, z drugiej zwiększające się możliwości i sposoby komunikowania się i wymiany handlowej, jako efekt globalizacji i komputeryzacji, powodują, że w XXI wieku odległość przestaje być przeszkodą uniemożliwiającą firmom ekspansję na dalekie rynki¹¹⁴.

Istnieje wiele czynników sprzyjających zwiększeniu zainteresowania wejściem na rynek meksykański polskich firm. Należą do nich między innymi: bliskość ogromnych rynków zbytu, coraz szybszy wzrost gospodarczy tego kraju¹¹⁵ (rosnący rynek meksykański, zwiększająca się klasa średnia), a także korzystne położenie Meksyku, który może pełnić funkcję pomostu względem rynku północnoamerykańskiego i innych krajów Ameryki Łacińskiej. Ponadto wskaźniki demograficzne regionu latynoamerykańskiego pozwalają domniemywać, że baza konsumentów będzie tam zwiększać się szybciej niż w Europie. Do inwestycji w tym kraju zachęca członkostwo Meksyku w organizacjach międzynarodowych, stowarzyszeniach i układach o charakterze gospodarczym, takich jak NAFTA, umowa o wolnym handlu z UE (dzięki czemu polskie i unijne firmy zyskały preferencje celne w handlu z tym krajem) czy Sojusz Pacyfiku. W rankingu Banku Światowego Doing Business¹¹⁶ z 2016 roku, opartego na kryterium łatwości prowadzenia biznesu, Meksyk znalazł się na 47. miejscu (dla porównania Polska zajęła 24. miejsce), wyprzedzając między innymi Argentynę (116.), Chiny (78.), Chile (57.), Grecję (61.) czy Włochy (50.)¹¹⁷. Na rozwój współpracy z Meksykiem korzystny wpływ ma też duża komplementarność

114 *Polski eksport do Ameryki Łacińskiej rośnie w dwucyfrowym tempie* [rozmowa z Joanną Gocłowską-Bolek]. Interia Biznes. <http://biznes.interia.pl/makroekonomia/news/polski-eksport-do-ameryki-lacinskiej-rosnie-w-dwucyfrowym,2313641,2156> [dostęp: 24.01.2017].

115 Według prognoz Banku Światowego z 2016 roku wynika, że dynamika PKB Meksyku w latach 2016–2017 wyniesie 3,8% rocznie. Korzystne są także długoterminowe prognozy analityków dla tego kraju. Do 2050 roku Meksyk ma znaleźć się w pierwszej dziesiątce największych gospodarek świata (według HSBC zajmie 8. miejsce, a według PwC nawet 4.). Zob. *Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów*. Otoprzetargi.pl. <http://otoprzetargi.pl/news/dynamiczny-rozwoj-gospodarki-meksyku-szansa-dla-polskich-eksporterow#.WJbobBvhDIW> [dostęp: 5.02.2017].

116 W rankingu branż jest pod uwagę 10 wskaźników, w tym czas i koszty konieczne do spełnienia wymagań administracyjnych dla rozpoczęcia działalności gospodarczej oraz jej prowadzenia, podatki, a także kwestie związane z zamknięciem działalności. Badanie nie obejmuje takich kryteriów, jak: stabilność gospodarcza, jakość infrastruktury, zmienność kursów wymiany walut, postrzeżenie przez inwestorów oraz przestępczość.

117 *Doing Business 2017. Equal Opportunity for All. A World Bank Group Flagship Report*. <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf> [dostęp: 5.02.2017].

gospodarek naszych krajów. Warto również zaznaczyć, że kraj ten staje się coraz chętniej wybieranym kierunkiem podróży polskich turystów. Średnio każdego roku udaje się tam około 25 tys. naszych rodaków¹¹⁸, a w 2004 roku liczba ta wzrosła do 30 tys.

Jak podkreślono podczas konferencji z września 2016 roku, w ostatniej dekadzie zdecydowanie zwiększył się zakres polsko-meksykańskich relacji gospodarczych. Nadal jednak wzajemna wymiana handlowa odbywa się na stosunkowo niewielką skalę i nie odzwierciedla potencjału ani możliwości obu krajów. Zarówno polskie, jak i mekсыkańskie instytucje nie określiły strategii wzajemnego zbliżenia, co sprawia, że wiele szans intensyfikacji współpracy pozostaje niewykorzystanych, oraz powoduje incydentalność i doraźność działań, które w ogólnej ocenie nie przekładają się na wymierny wzrost znaczenia obu krajów w ich wzajemnych politykach zagranicznych.

Według przewodniczącego Katcon Polska, istnieją duże możliwości rozwoju współpracy w branżach: motoryzacja, przemysł lotniczy i kosmonautyczny, budownictwo, oprogramowanie, zielone technologie, przemysł węglowy i inne z sektora energii, a także usługi, zwłaszcza turystyka¹¹⁹.

Zgodnie z wypowiedzią dyrektora ds. finansowania handlu w BZ WBK Piotra Dylaka, szczególnie istotną dla Polski branżą może być *automotive*¹²⁰, jeżeli chodzi o produkcję części do samochodów, jak również firmy, które dostarczają linie technologiczne dla tego przemysłu¹²¹. Zwrócił on także uwagę, że Meksyk może być interesujący dla polskich firm działających w branży wydobywczej, produkujących i sprzedających urządzenia i maszyny dla górnictwa¹²². Szacuje się, że w 2015 roku mekсыkańskie inwestycje w tym sektorze osiągną wartość 8 mld USD. Tymczasem polskie przedsiębiorstwa mają potencjał, by w tej branży działać¹²³.

118 *Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie...*

119 Wystąpienie Bernardo Turnera...

120 W kwietniu 2016 roku Polska uczestniczyła w najważniejszych targach sektora samochodowego w Ameryce Środkowej i Meksyku, PAACE Automechanika, gromadzących zazwyczaj ponad 500 wystawców z całego świata i ponad 20 tys. zwiedzających. Na stoisku Ambasady RP w Meksyku, prezentowały się między innymi takie polskie firmy, jak: URBAN, ALEX czy ARCOM. Zob. *Polska uczestniczy w targach PAACE Automechanika*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_uczestniczy_w_targach_paace_automechanika [dostęp: 11.02.2017].

121 *Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie...*

122 Górnictwo jest czwartym co do wielkości źródłem dochodów Meksyku, a wydobycie srebra w tamtejszych kopalniach jest największe na świecie. Według szacunków rządu mekсыkańskiego, prywatne nakłady inwestycyjne na ten sektor mogą wzrosnąć do 2018 roku ponad trzykrotnie, osiągając wartość 25 mld USD. Zob. *Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku...*

123 Wypowiedź dyrektora ds. finansowania handlu w BZ WBK Piotra Dylaka dla agencji informacyjnej Newseria. Zob. *ibidem*.

We wspomnianym dokumencie *Recomendaciones...* dokonano analizy sektorów mających szczególne znaczenie w rozwoju współpracy gospodarczej. Do najbardziej perspektywicznych obszarów intensyfikacji kontaktów handlowych zaliczono: sektor samochodowy¹²⁴, elektronikę¹²⁵, energetykę¹²⁶, budownictwo i infrastrukturę¹²⁷, sektor lotniczy¹²⁸, turystykę¹²⁹, artykuły żywnościowe¹³⁰, targi i wystawy¹³¹ oraz technologie środowiskowe i wydajność energetyczną¹³².

124 Mimo że znaczny udział w polskim imporcie zajmują części samochodowe, to ponad połowa całkowitego importu Polski pochodzi od jej partnerów europejskich. Tymczasem przemysł motoryzacyjny jest jednym z najważniejszych sektorów gospodarki Meksyku i zarazem jednym z największych na świecie. Według statystyk Międzynarodowej Organizacji Producentów Pojazdów Samochodowych (OICA), Meksyk zajmował na początku 2017 roku 7. miejsce pod względem wartości wyprodukowanych pojazdów (3,4 mln USD). Kraj ten może stać się w przyszłości ważnym dostawcą w tym zakresie na polskim rynku. Zob. *ibidem*.

125 Meksyk jest ważnym ogniwem łańcucha produkcyjnego urządzeń elektronicznych na świecie. Polska również umocniła się w Europie jako producent elektroniki, co zwiększa szansę na współpracę w tym zakresie. Zob. *Recomendaciones...*

126 Meksyk posiada 6% światowych zasobów gazu łupkowego. Tymczasem Polska dąży do dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych, a także prowadzi własne badania polskich zasobów gazu łupkowego i możliwości jego eksploatacji, co stwarza możliwości wymiany doświadczeń i informacji z partnerem meksykańskim w zakresie regulacji prawnych, eksploatacji złóż czy wydobywania. Zob. *ibidem*.

127 Są to dobrze rozwinięte sektory polskiej gospodarki. W Meksyku istnieje duże zapotrzebowanie na budowę elektrowni, gazowni, dróg oraz inne prace budowlane i infrastrukturalne. Meksyk z kolei posiada doświadczenie w zakresie projektów infrastrukturalnych, w związku z czym meksykańskie przedsiębiorstwa mogłyby włączyć się w realizację projektów w Polsce, a polskie uczestniczyć w projektach na terenie Meksyku. Zob. *ibidem*.

128 Podczas targów lotniczych ILA Air Show 2014 w Berlinie klasterzy lotnicze z Monterrey w stanie Nuevo León oraz Dolina Lotnicza w Polsce podpisały list intencyjny. Był to pierwszy krok do nawiązania współpracy pomiędzy przemysłami lotniczymi obu państw, dotyczącej wymiany informacji, organizacji misji przedsiębiorców czy wymiany pracowników tego sektora. Zob. *ibidem*.

129 Liczba polskich turystów odwiedzających Meksyk systematycznie wzrasta. Rynek meksykański jest atrakcyjny dla Polski pod względem turystyki plażowej, kulturalnej i gastronomicznej. W Meksyku z kolei jest duże zainteresowanie religijną i kulturalną turystyką w Polsce. Zob. *ibidem*.

130 W zakresie przemysłu żywnościowego, największe możliwości wymiany dotyczą takich towarów, jak: pszenica, mięso, owoce i warzywa. Należy też zaznaczyć, że na polskim rynku rośnie zainteresowanie owocami egzotycznymi. Zob. *ibidem*.

131 Określono imprezy targowe i wystawiennicze w Polsce i w Meksyku, które mogłyby się przyczynić do ożywienia handlu i biznesu. Zob. *ibidem*.

132 Strona polska sugeruje możliwość nawiązania współpracy z Meksykiem, w zakresie technologii służących rozwojowi energetyki opartej na źródłach odnawialnych (biomasa,

Według informacji przekazywanych przez Ambasadę RP w Meksyku można by zwiększyć wolumen towarów już eksportowanych do Meksyku, a także wprowadzić nowe, takie jak: materiały budowlane, żywność, traktory i sprzęt rolniczy, maszyny spożywcze, meble. Istnieją też szanse na współpracę w przemyśle stoczniowym, lotniczym i tekstylnym, jak również w zakresie sprzętu specjalnego i kompletnych obiektów (takich jak elektrownie, rafinerie czy cukrownie). Wymagałoby to jednak zaawansowanych badań marketingowych, pod względem faktycznego zapotrzebowania rynku na te towary i warunków ich dostaw oraz możliwości ofertowych polskich firm.

W rozwoju polsko-meksykańskich relacji gospodarczych ważną rolę odgrywa Polsko-Meksykańska Izba Handlowa. Pomocna jest także działalność polskiej placówki dyplomatycznej w mieście Meksyk, jak również społeczności polskiej w tym kraju. Istotnym wsparciem we wzajemnych stosunkach handlowych może być należące do ProMéxico biuro promocji gospodarczej w Bernie, obejmujące swoim działaniem między innymi nasz kraj. Niestety, Polska nie posiada swojego biura promocji gospodarczej skierowanego na Meksyk¹³³. Zasadne byłoby rozważenie utworzenia wydziału promocji handlu i inwestycji w Ambasadzie RP w Meksyku, na wzór podobnych instytucji na przykład w Brazylii czy Argentynie.

Wymianie handlowej Polski z Meksykiem sprzyjałoby zastosowanie przez meksykański rząd bardziej preferencyjnych metod dostępności do rynku. W polsko-meksykańskich stosunkach handlowych brak jest formalnych przeszkód, które utrudniałyby rozwój relacji, jednakże obowiązujący system regulacji handlu zagranicznego powoduje duże problemy w wejściu na rynek meksykański. Dotyczy to zwłaszcza barier pozataryfowych dla wszystkich partnerów handlowych (wyłączając uzgodnienia dotyczące warunków obrotów eksportowo-importowych z krajami NAFTA). Problemem jest także meksykańska biurokratyzacja zakupów rządowych i przetargów, norm i metod stosowanych w badaniu importowanych towarów, jak również przepisów weterynaryjnych i fitosanitarnych¹³⁴. Polskie przedstawicielstwo Komisji

---

energia słoneczna), inwestycji w projekty realizowane w Polsce, a także podwykonawstwa w zakresie projektów i produkcji maszyn. Współpraca w tym obszarze jest szczególnie istotna ze względu na fakt restrykcyjnych wymogów i celów środowiskowych obowiązujących w UE, związanych z obniżaniem poziomu emisji, energią odnawialną oraz przetwarzaniem i oczyszczaniem wody i ścieków. Zob. *ibidem*.

133 *Ibidem*, s. 46.

134 Stosowane w Meksyku normy fitosanitarne i weterynaryjne w znacznym stopniu utrudniają swobodny import produktów spożywczych z Polski (do niedawna mleka w proszku, a obecnie mięsa). Dopiero z dniem 17 grudnia 2004 roku została zniesiona graniczna kontrola poziomu radiacji polskich produktów, głównie mlecznych, która była poważną przeszkodą w realizacji dostaw na rynek meksykański. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

Europejskiej w Meksyku¹³⁵ za najważniejsze czynniki utrudniające handel z tym państwem uznało: fałszowanie znaków towarowych i brak ochrony produktów posiadających Chronione Oznaczenie Geograficzne (PGI), arbitralne decyzje celne, mało przejrzyste i skomplikowane przepisy, restrykcyjne prawo dotyczące BIZ, zamknięcie niektórych sektorów dla inwestycji zagranicznych¹³⁶ (w tym energetyki, telekomunikacji, transportu), problemy z rejestracją farmaceutyków i sprzętu medycznego, zawyżone wymagania dotyczące etykietowania¹³⁷.

W dokumencie *Recomendaciones...* wskazano na konieczne do zrealizowania zadania szczegółowe w zakresie intensyfikacji dwustronnych relacji gospodarczych. Wymieniono wśród nich: otwarcie biur promocji gospodarczej w obu krajach, stworzenie alternatywnych mechanizmów wzajemnej promocji handlu i inwestycji oraz powołanie wspólnej komisji gospodarczej pod auspicjami ministerstw gospodarki. Ponadto istotne byłoby określenie perspektywicznych sektorów rozwoju współpracy, organizowanie odpowiadających im misji przedsiębiorców, biorących udział w targach w Polsce i Meksyku. Zalecono także zwiększenie wykorzystania sieci konsulatów honorowych, w celu analizy możliwości istniejących na rynkach lokalnych i promocji turystyki w obu kierunkach. Niezbędny jest dialog instytucji celnych zmierzający do zawarcia porozumienia o współpracy, które znacznie ułatwiłoby dwustronną wymianę handlową¹³⁸.

6.3. Płaszczyzna kulturalna

Kontakty kulturalne między Polską a Meksykiem mają swoją tradycję. Już w początkach XX wieku odbywały się w Meksyku koncerty wybitnego polskiego pianisty Ignacego Jana Paderewskiego, które cieszyły się dużą popularnością w meksykańskim społeczeństwie i były szeroko opisywane w tamtejszej prasie. O tym, jak cenionym twórcą był w tym kraju Paderewski, świadczy fakt, że przy okazji koncertów przyjmowany był przez prezydenta Meksyku Porfiria Díaza¹³⁹. Warto pamiętać, że na lata 1918–1930 przypadała wzmożona fala

135 Pozyskane od krajów unijnych przez KE informacje na temat barier w dostępie na rynek meksykański stały się przedmiotem rozmów z meksykańskim partnerem.

136 M. ŻURAWSKA: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa...*, s. 222.

137 Zob. *Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych...*

138 *Recomendaciones...*, s. 58–59.

139 D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury*. W: *Relacje Polska-Meksyk...*, s. 55.

emigracji z Polski do Meksyku, której liczebność szacowano na kilka tysięcy osób. Początkowo był to ruch jedynie tranzytowy w drodze do Stanów Zjednoczonych, jednak później miał również charakter emigracji docelowej. Obecność Polonii korzystnie wpłynęła na rozwój stosunków między obu państwami, w tym na płaszczyźnie kulturalnej.

Mimo że okres zimnej wojny nie sprzyjał rozwojowi polsko-meksykańskich stosunków, to kontakty kulturalne, w pewnym zakresie, były podtrzymywane. W 1949 roku zorganizowano w Meksyku obchody Roku Chopinowskiego, z okazji 100-lecia śmierci polskiego kompozytora. Odbywały się także wymiany wystaw artystycznych oraz występy polskich zespołów muzycznych¹⁴⁰. W lipcu 1970 roku, przy okazji wizyty ministra oświaty i kultury Meksyku w Warszawie, została podpisana umowa o współpracy kulturalnej, naukowej i technicznej między naszymi państwami.

Przemiany ustrojowe w Polsce umożliwiły rozwój dwustronnych kontaktów państwowych, w tym na gruncie kulturalnym. Jednym z priorytetów polskiej polityki zagranicznej wobec Meksyku w latach 90. XX wieku było uzupełnianie bazy traktatowej oraz tworzenie różnego rodzaju instytucji mających wspierać rozwój relacji. W 1990 roku powołano do życia Meksykańskie Towarzystwo Przyjaciół Chopina, propagujące muzykę zarówno tego artysty, jak i innych polskich twórców. W czerwcu 1997 roku doszło do zawarcia międzyrządowej umowy o współpracy w dziedzinie edukacji i kultury¹⁴¹. Na jej podstawie, powołano Komisję Mieszaną ds. Współpracy Edukacyjnej i Kulturalnej, między Polską a Meksykiem¹⁴². Celem spotkań Komisji było zatwierdzanie, raz na cztery lata, programów wykonawczych dotyczących dwustronnych kontaktów w zakresie edukacji i promocji kultury. Korzystne byłoby stworzenie mechanizmu posiedzeń przeglądowych, które pozwoliłyby na weryfikację i korektę kilkuletnich programów współpracy kulturalnej

140 W mieście Meksyk, koncertowała między innymi Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej z Warszawy. Jednym z ważniejszych wydarzeń artystycznych tego okresu, było wykonanie w Meksyku w 1974 roku *Pasji wg świętego Łukasza* Krzysztofa Pendereckiego, przyjęte entuzjastycznie zarówno przez meksykańską publiczność, krytykę muzyczną i prasę. Zob. ibidem, s. 60.

141 Umowa o współpracy w dziedzinie edukacji i kultury między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych, sporządzona w Warszawie dnia 12 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1998 rok nr 54 poz. 344) zastąpiła Umowę o wymianie kulturalnej, naukowej i technicznej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Stanami Zjednoczonymi Meksyku, sporządzoną w Warszawie dnia 24 lipca 1970 r. (Dz.U. 1971 nr 32 poz. 288).

142 B. WIZIMIRSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 352; zob. też: M.P. MOŁOEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 130.

i edukacyjnej¹⁴³. Kolejny, czwarty program wykonawczy do umowy z 1997 roku, na lata 2016–2020, jest negocjowany i ma zostać przyjęty na kolejnym spotkaniu Komisji Mieszanej¹⁴⁴.

Istotne znaczenie w zakresie uzupełniania formalno-prawnych podstaw stosunków kulturalnych miało, zawarte podczas wizyty premiera Buzka w 1998 roku w Meksyku, porozumienie międzyrządowe o współpracy kulturalnej i naukowej, pomiędzy Ministerstwem Kultury i Sztuki RP a Narodową Radą Kultury i Sztuki Meksyku. Dotyczyło ono takich obszarów, jak edukacja, kultura, sport i środki masowego przekazu. Na podstawie przyjętych dokumentów z 1997 i 1998 roku oraz powstałych na ich mocy instytucji i mechanizmów można stwierdzić, że pod koniec XX wieku istniała pełna infrastruktura prawna w dziedzinie stosunków kulturalnych Polski z Meksykiem¹⁴⁵.

Od początku XXI wieku przygotowywano wiele imprez kulturalnych w celu popularyzacji polskiej kultury w Meksyku oraz upamiętniania okresów wspólnej historii Polaków i Meksykanów. Jednym z przedsięwzięć była realizacja w 2001 roku projektu obejmującego kilka imprez z okazji obchodów Międzynarodowego Roku Paderewskiego, w tym przegląd filmów polskich, wydarzeń teatralnych, muzycznych i w dziedzinie sztuk plastycznych¹⁴⁶.

W 2004 roku zorganizowano z kolei, w stanie Jalisco, cykl wydarzeń kulturalnych promujących polską muzykę, sztukę kulinarną i wybrane filmy¹⁴⁷. Ponadto w ramach współpracy kulturalnej między naszymi państwami, przy okazji szczytu UE–LAC w Guadalajarze w 2004 roku odbyła się prezentacja polskiej sztuki (muzyki, plastyki i teatru)¹⁴⁸.

Już od lat 60. XX wieku dużą popularnością cieszył się w Meksyku polski teatr. Przez wiele lat polskie zespoły teatralne i muzyczne były zapraszane do udziału w corocznym Międzynarodowym Festiwalu Cervantino w Guanajuato. W 2004 roku Polska była gościem specjalnym VII Majowego Festiwalu Kulturalnego w Guadalajarze, podczas którego zaprezentowano polskie przedstawienia muzyczne, teatralne i baletowe¹⁴⁹.

Istotnym zagadnieniem poruszonym podczas konferencji „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych” była współpraca kulturalna i naukowa. Ambasador Meksyku Negrín Muñoz podkreślił,

143 *Recomendaciones...*, s. 45.

144 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

145 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 253.

146 P. BOGDZIEWICZ: *Stosunki dwustronne Polski...*, s. 230.

147 M.P. MOŁOZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 143.

148 *Wizyta oficjalna Prezydenta Meksykańskich Stanów Zjednoczonych...*

149 D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki...*, s. 63.

że istnieje duży potencjał z nią związany. Jak zauważył dyplomata, funkcjonuje, co prawda, dwustronna Komisja Mieszana ds. Współpracy Edukacyjnej i Kulturalnej, ale wciąż istnieje potrzeba zwiększenia liczby podejmowanych inicjatyw kulturalnych (przy wsparciu ministerstw, misji dyplomatycznych czy konsulów honorowych obu krajów)¹⁵⁰ w zakresie rozpowszechniania wiedzy na temat okresów wspólnej historii, a także specyfiki obu państw i ich kultur. Ambasador wyraził przekonanie, że miałyby to korzystny wpływ na rozwój kontaktów również w innych obszarach, w tym politycznym i gospodarczym.

Podsekretarz stanu Robert Grey, w listopadzie 2016 roku, podczas X konsultacji polityczno-gospodarczych odbywających się w Meksyku, przedstawił możliwości współpracy regionalnej pomiędzy polskimi i meksykańskimi miastami¹⁵¹. Wiceminister zwrócił się jednocześnie do strony meksykańskiej z prośbą o poparcie kandydatury Łodzi do organizacji EXPO 2022, którego tematem przewodnim mają być innowacje i rewitalizacja miast¹⁵².

Pierwsza połowa drugiej dekady XXI wieku w polsko-meksykańskich relacjach kulturalnych obfitowała w przedsięwzięcia mające na celu rozpowszechnianie wiedzy na temat Polski w Meksyku, a także wzajemne zbliżanie się kultur. W 2012 roku zorganizowano Dni Polskie w Meksyku, w programie których znalazły się wydarzenia o charakterze zarówno kulturalnym, jak i gospodarczym oraz politycznym. Najważniejszym wydarzeniem kulturalnym była inauguracja Międzynarodowego Festiwalu Cervantino w Guanajuato, na którym Polska była jednym z gości honorowych. W 2016 roku zaprezentowano w Meksyku film dokumentalny *Santa Rosa. Odisea al son de mariachi*, poświęcony historii polskich imigrantów przybyłych do tego kraju podczas II wojny światowej. W tym samym roku, z okazji 1050. rocznicy chrztu Polski, można było obejrzeć film na temat początków polskiej państwowości.

W ramach promocji polskiej kultury w Meksyku, w drugiej dekadzie XXI wieku, przygotowano wiele imprez muzycznych. W październiku 2016 roku, zorganizowano Dni Muzyki Polskiej, w trakcie których zaprezentowano utwory z XIX, XX i XXI wieku¹⁵³. Odbywały się także koncerty polskich artystów. Przykładowo w listopadzie 2016 roku można było wysłuchać koncertu znanego

150 Wystąpienie A. Negrina Muñoz, ambasadora Meksyku w Polsce, na konferencji „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29. września 2016 roku, Warszawa.

151 Dotychczas miastami partnerskimi są: Łódź–Puebla, Słubice–Tijuana, Wrocław–Gualajara, Jelenia Góra – Tequila, Częstochowa–Zapopan. Zob. *Stosunki gospodarcze Polski...*

152 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

153 *Dni Muzyki Polskiej w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.ms.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/titul_strony_1 [dostęp: 7.02.2017].

i cenionego zarówno w Meksyku, jak i na świecie, duetu muzyków z Krakowa (Cracow Duo), którzy przedstawili utwory kompozytorów europejskich i meksykańskich¹⁵⁴. Kilka miesięcy wcześniej, w czerwcu, w Palacio de Bellas Artes odbył się natomiast koncert, podczas którego wykonywano utwory polskich kompozytorów¹⁵⁵. Prezentowane były również występy polskich zespołów folklorystycznych, na przykład Zespołu Pieśni i Tańca „Jawor”, który wystąpił na festiwalu Folkloriada w Zacatecas, w sierpniu 2016 roku¹⁵⁶.

W połowie drugiej dekady XXI wieku meksykańskiej publiczności proponowano ponadto spektakle poświęcone wielkim Polakom, jak na przykład monodram oparty na biografii Marii Skłodowskiej-Curie¹⁵⁷. W 2016 roku odbyła się prezentacja książek, poświęconych teatrowi i dziedzictwu Lecha Hellwiga-Górzyńskiego, polskiego aktora i reżysera, który w teatrze meksykańskim ostatnich dekad XX wieku odegrał kluczową rolę¹⁵⁸. Warto wspomnieć, że Narodowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku (Universidad Nacional Autónoma de México, UNAM) przyznaje nagrody im. Lecha Hellwiga-Górzyńskiego, za twórczość teatralną dla studentów tej uczelni. Sprzyja to nie tylko promocji rozwoju artystycznego młodego pokolenia, ale także upowszechnianiu polskiego teatru w Meksyku¹⁵⁹.

Ponieważ polscy twórcy plakatu mają duże zasługi w zakresie kształcenia meksykańskich grafików i plakacistów, Polska była gościem honorowym na XIV Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku, który odbył się we wrześniu 2016 roku. W programie wydarzenia znalazły się również konferencje i pokazy poświęcone polskiemu plakatowi¹⁶⁰.

---

154 *Koncert Polska–Meksyk*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/koncert_polska_meksyk [dostęp: 7.02.2017].

155 *Polski koncert w Palacio de Bellas Artes*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_koncert_w_palacio_de_bellas_artes [dostęp: 7.02.2017].

156 *Polski zespół Jawor prezentuje się w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_zespol_jawor_prezentuje_sie_w_meksyku [dostęp: 8.02.2017].

157 *Monodram poświęcony Marii Skłodowskiej-Curie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/monodram_powiecony_marii_sklodowskiej_curie [dostęp: 7.02.2017].

158 *Transteatralidades*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/transteatralidades [dostęp: 7.02.2017].

159 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

160 *Polska gościem honorowym na XIV Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. <http://www.meksyk.msz.gov.pl/>

Znany i ceniony w Meksyku jest reporter, poeta i fotograf Ryszard Kapuściński. Od stycznia 2017 roku można było oglądać film dokumentalny na temat pobytu Kapuścińskiego w Meksyku – *Los Ríos*, który wyświetlano w stolicy państwa, w Cineteca Nacional¹⁶¹.

6.4. Płaszczyzna naukowa

Polsko-meksykańskie kontakty naukowe należą do tradycyjnych płaszczyzn współpracy między obu państwami. W latach 1970–1990 Polacy podejmowali pracę pedagogiczną w meksykańskich szkołach artystycznych, w stolicy kraju i w Xalapie. Polscy twórcy plakatów przyczynili się z kolei do wykształcenia aktywnego środowiska meksykańskich grafików i plakacistów, które nazwano później szkołą polską. Młodzi Meksykanie kształcili się także na wielu wyższych polskich uczelniach artystycznych, studiując między innymi fotografię, scenografię, reżyserię filmową, śpiew, grafikę¹⁶².

Na gruncie formalno-prawnym duże znaczenie dla rozwoju kontaktów naukowych miała podpisana 30 listopada 1998 roku, przy okazji wizyty Jerzego Buzka w Meksyku, umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Meksykańskich Stanów Zjednoczonych o współpracy w dziedzinie nauki i techniki (weszła w życie w marcu 2000 roku). Dotyczyła ona przede wszystkim kooperacji w zakresie tworzenia wspólnych projektów naukowo-badawczych, wymiany naukowców, dokumentacji i informacji, a także organizacji sympozjów i konferencji, w których będą uczestniczyli naukowcy i badacze z obu krajów. Organem powołanym na mocy dokumentu była Wspólna Komisja ds. współpracy w dziedzinie nauki i techniki, opracowująca programy wykonawcze¹⁶³.

Umowy i porozumienia dotyczące podejmowania wspólnych działań zawierały również polskie i meksykańskie szkoły wyższe. W maju 2004 roku wznowiono umowę o współpracy akademickiej pomiędzy Uniwersytetem

---

pl/wspolpraca_dwustronna/kulturawydarzenia_kulturalnepolska_gosciem_honorowym_na_xiv_miedzynarodowym_biennale_plakatu_w_meksyku [dostęp: 7.02.2017].

161 „*Los ríos*” – film dokumentalny o pobycie Ryszarda Kapuścińskiego w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosc/o_los_rios_film_dokumentalny_o_pobycie_ryszarda_kapuscinskiego_w_meksyku; jsessionid=9185711E227A5719C5B289939B949904.cmsap6p [dostęp: 7.02.2017].

162 D. RYCERZ: *Polsko-meksykańskie związki...*, s. 60.

163 M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia...*, s. 85–86.

Warszawskim (UW) a Uniwersytetem w Guadalajarze¹⁶⁴. W lipcu 2016 roku z kolei podpisane zostało memorandum o współpracy między UW a meksykańską Agencją Współpracy na rzecz Rozwoju (AMEXCID). Zgodnie z przyjętymi w nim postanowieniami, na UW ma powstać Katedra Meksyku¹⁶⁵. Przy okazji wizyty w Meksyku rektora UW Marcina Pałysa, we wrześniu 2016 roku, doszło do podpisania umowy z rektorem UNAM Enrique Grauego Wichersa. Zawarte porozumienie stwarza możliwości wymiany studenckiej i badawczej między obiema uczelniami. Umowa miała obowiązywać przez następnych pięć lat i umożliwiać realizację wspólnych projektów naukowych, konferencji, sympozjów oraz programów edukacyjnych online¹⁶⁶.

Obecnie w trakcie negocjacji znajduje się umowa o współpracy między Uniwersytetem Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie a Narodowym Instytutem Sztuk Pięknych (Instituto Nacional de Bellas Artes, INBA)¹⁶⁷ oraz umowa o współpracy w dziedzinie kultury fizycznej i sportu między Ministerstwem Sportu i Turystyki RP a meksykańską Komisją ds. Kultury Fizycznej i Sportu (CONADE). Przygotowywana jest także aktualizacja umowy dwustronnej o współpracy w dziedzinie turystyki (strona meksykańska zgłosiła jednak problemy wynikające z ograniczeń budżetowych)¹⁶⁸.

Kontakty między polskimi a meksykańskimi uniwersytetami mają długą tradycję, aczkolwiek ich intensywny rozwój następował stopniowo, po 1989 roku. W latach 1995–1996 kształciło się w naszym kraju zaledwie 11 studentów z Meksyku¹⁶⁹. Na przełomie 2015 i 2016 roku studiowało w Polsce 45 Meksykanów. Biorąc pod uwagę ogólną liczbę studentów zagranicznych w Polsce, nie jest to duża grupa¹⁷⁰. Należy jednak mieć na uwadze, że pod względem liczebności stanowili

164 M.P. MOŁOJEZNIK: *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 131.

165 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

166 Przy okazji ceremonii podpisania porozumienia, ambasador Beata Wojna zaproponowała organizację cyklu wspólnych konferencji, poświęconych zagadnieniom wymiany gospodarczej i kulturalnej między obu państwami oraz współpracy z polskimi instytucjami akademickimi, które oferują 20 programów edukacyjnych w języku angielskim. Zob. *Meksyk i Polska podpisują umowę o wymianie studenckiej i badawczej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/meksyk_i_polska_podpisuja_umowe_o_wymianie_studenckiej_i_badawczej_ [dostęp: 9.02.2017].

167 Koncepcja zawarcia tej umowy znajduje się w projekcie programu wykonawczego do umowy o współpracy kulturalnej i naukowej. Zob. *Recomendaciones...*, s. 52.

168 *Ibidem*, s. 52.

169 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Polska-Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 95–96.

170 Więcej na ten temat w rozdziale 3, poświęconym stosunkom Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie naukowej w latach 2004–2016.

oni drugą po Brazylijczykach (w roku akademickim 2015/2016 – 82 osoby) grupę studentów z Ameryki Łacińskiej w Polsce¹⁷¹.

Meksyk oferuje polskim studentom 7 rocznych stypendiów, umożliwiających studiowanie na poziomie magisterium i doktoratu oraz prowadzenie badań naukowych, jak również programy wymiany międzyuczelnianej na poziomie licencjatu i studiów podyplomowych. Dostępne są też stypendia w ramach programów specjalnych, obejmujące prowadzenie kursów czy udział w konferencjach. Ich adresatami są wykładowcy, pracownicy mediów i pracownicy naukowci zajmujący się tematyką meksykańską. Również w Polsce dla studentów meksykańskich przewidziano 7 stypendiów, dotyczących staży naukowych w publicznych szkołach wyższych. Umożliwia się także odbywanie studiów magisterskich w języku polskim lub doktoranckich¹⁷².

W latach 2011–2016 ze stypendiów rządowych skorzystało 81 studentów z Polski, zaś w przypadku Meksyku było to jedynie 19 osób. Powodami, dla których niewielu Meksykanów zdecydowało się na studia w Polsce – według strony meksykańskiej – były bariery językowe (programy kształcenia jedynie w języku angielskim) oraz finansowe (stypendia dostępne w innych krajach europejskich lub niektórych instytucjach meksykańskich, na przykład CONACYT, są niemal trzykrotnie wyższe). Warto jednak zaznaczyć, że rząd RP wszystkim obcokrajowcom oferuje stypendia na jednakowych warunkach, a – co istotne – z całego regionu Ameryki Łacińskiej jedynie studentom z Meksyku przyznawane są stypendia na mocy zawartego porozumienia w tej sprawie¹⁷³.

Polskie i meksykańskie uniwersytety realizowały wspólne projekty naukowo-badawcze i edukacyjne. Współpracę z największymi meksykańskimi uczelniami podejmowało wiele polskich szkół wyższych i uniwersytetów, w tym Uniwersytet Warszawski, Politechnika we Wrocławiu (partner: Narodowy Instytut Politechniczny – Instituto Politécnico Nacional, IPN), Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina (partner: Narodowy Instytut Sztuk Pięknych – Instituto Nacional de Bellas Artes, INBA), Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie czy Uniwersytet Śląski w Katowicach¹⁷⁴. Działania wspierające rozwój kontaktów naukowych

171 Wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, „Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation”, na konferencji „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

172 Recomendaciones..., s. 49–50.

173 Informacje na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, 21 listopada 2016 roku, z powołaniem się na Notatkę z X konsultacji polityczno-gospodarczych...

174 Współpraca z UJ obejmuje przede wszystkim kwestie polityczne i społeczne, relacje państwo-kościół oraz politykę migracyjną (zob. wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek...). Na

prowadziła także Ambasada RP w Meksyku. Jednym z przykładów jest zorganizowany w październiku 2016 roku wykład na temat NSZZ „Solidarność” oraz jego roli w przemianach demokratycznych w Polsce i Europie Środkowej, dla słuchaczy stosunków międzynarodowych w Instytucie Technologicznym i Studiów Wyższych w Monterrey (ITESM)¹⁷⁵. Podejmowana była także współpraca w zakresie edukacji muzycznej, między Uniwersytetem Muzycznym Fryderyka Chopina a INBA, obejmująca ustanowienie programu wymiany akademickiej między Uniwersytetem a meksykańskim Krajowym Konserwatorium Muzycznym¹⁷⁶. Jednym z ważniejszych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym były działania na rzecz rewitalizacji języka *nahuatl*, które Uniwersytet Warszawski realizował wspólnie z Etnologicznym Instytutem Akademicko-Badawczym w Zacatecas.

Korzystne dla rozwoju dwustronnych stosunków na płaszczyźnie naukowej byłyby podpisanie umowy o współpracy między Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) a meksykańskim Narodowym Stowarzyszeniem Uniwersytetów i Instytucji Szkolnictwa Wyższego (ANUIES). Zostały już zainicjowane pewne działania mające na celu zawarcie stosownego porozumienia. W listopadzie 2016 roku odbył się w Meksyku II szczyt przewodniczących konferencji rektorów Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby, podczas którego Joanna Gocłowska-Bolek, pełnomocniczka przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, uczestniczyła w międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez ANUIES „La educación superior en la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible” (Szkolnictwo wyższe w Agendzie 2030 dla zrównoważonego rozwoju)¹⁷⁷. W trakcie szczytu przekazano zaproszenie dla władz ANUIES do złożenia wizyty w Polsce, w celu podpisania wspomnianej umowy oraz odwiedzenia polskich uczelni. Propozycje zacieśnienia relacji z uczelniami polskimi

---

Wydziale Filologicznym UŚ w Katowicach prowadzone są natomiast semantyczne, kulturowe i socjolingwistyczne badania nad wpływem rdzennych języków Indian amerykańskich na język hiszpański.

175 Fenomen „Solidarności” budzi żywe zainteresowanie meksykańskich studentów. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fenomen__solidarnosci__budzi_zywe_zainteresowanie_meksykanskich_studentow [dostęp: 9.02.2017].

176 Recomendaciones..., s. 50.

177 W konferencji uczestniczyło około 280 rektorów i prorektorów z Meksyku oraz kilkudziesięciu rektorów i reprezentantów uczelni z innych państw, udział wzięli również przedstawiciele władz Meksyku, w tym minister spraw zagranicznych Claudia Ruiz Massieu i podsekretarz stanu Ministerstwa Edukacji Publicznej Salvador Jara. Podczas wydarzenia omawiano plany dalszej internacjonalizacji oraz strategii rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki w Meksyku. Gośćmi honorowymi wydarzenia były Francja, Kanada i Polska. Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na Notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES, w listopadzie 2016 roku.

rektorzy meksykańscy i przedstawiciele władz Meksyku przyjęli z dużym zainteresowaniem. W dalszych rozmowach z władzami ANUIES wstępnie ustalono datę wizyty delegacji rektorów meksykańskich w Polsce, na luty 2017 roku¹⁷⁸.

Na temat współpracy akademickiej Polska–Meksyk Gocłowska-Bolek rozmawiała również na spotkaniach z podsekretarzem stanu Ministerstwa Edukacji Publicznej Salvadorem Jarą, między innymi podczas wizyty w tym resorcie. Ponadto 8 listopada 2016 roku, z inicjatywy Ambasady RP w Meksyku, na UNAM, największej uczelni meksykańskiej, odbyła się konferencja „Polskie szkolnictwo wyższe i wymiana akademicka z uczelniami w Polsce”. Ambasador Beata Wojna zaprezentowała nasz kraj, a także omówiła polski system szkolnictwa wyższego, przedstawiając powody, dla których warto studiować w Polsce¹⁷⁹. Gocłowska-Bolek z kolei scharakteryzowała możliwości wzajemnej współpracy akademickiej oraz wymiany studentów i naukowców¹⁸⁰. Warto zaznaczyć, że na tym samym uniwersytecie w listopadzie 2016 roku zorganizowano obchody 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego, którym towarzyszyła wystawa na Wydziale Architektury UNAM „Uniwersytet Warszawski. Dwa stulecia. Dobry początek – Universidad de Varsovia. Dos siglos. Un buen inicio”¹⁸¹.

Otwartość polskich uczelni na współpracę z uczelniami meksykańskimi oraz plany podpisania umowy KRASP–ANUIES były przedmiotem rozmów z meksykańskim rządem, podczas odbywających się równolegle, w dniach 10–11 listopada 2016 roku, X konsultacji polityczno-ekonomicznych Polska–Meksyk, w których uczestniczyła liczna polska delegacja, z wiceministrem Greyem na czele. Plany intensyfikacji polsko-meksykańskich kontaktów na płaszczyźnie akademickiej zostały przyjęte pozytywnie, a płaszczyznę tę uznano za jedną z najważniejszych w relacjach dwustronnych.

Polska i Meksyk podejmowały wspólne działania także w obszarze techniczno-naukowym, w związku z czym podpisano umowę z 1998 roku o współpracy naukowej i technicznej. Do tej pory jednak (stan z grudnia 2016 roku) nie powołano komisji mieszanej, która miała się zająć tą dziedziną wzajemnych stosunków. Kooperacja w tym zakresie podejmowana jest wobec tego w trybie

178 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na Notatkę z wizyty w Meksyku na zaproszenie meksykańskiego ANUIES, w listopadzie 2016 roku.

179 *Konferencja poświęcona Polsce i polskiemu szkolnictwu*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/konferencja_poswiecona_na_polsce_i_polskiemu_szkolnictwu_ [dostęp: 9.02.2017].

180 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, z powołaniem się na Notatkę z wizyty w Meksyku...

181 *Dwustulecie Uniwersytetu Warszawskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/dwustulecie_uniwersytetu_warzawskiego [dostęp: 8.02.2017].

niezależnym od uregulowań międzyrządowych, przez uniwersytety i jednostki naukowe obu państw. Meksykańska Agencja Współpracy Międzynarodowej na Rzecz Rozwoju (Agencia Mexicana de Cooperación Internacional para el Desarrollo, AMEXCID), określiła sektory, w których istnieją możliwości intensyfikacji dwustronnej współpracy. Znalazły się wśród nich: środowisko naturalne, rolnictwo i służba zdrowia, gospodarka wodna i służby sanitarne, energetyka, nauka i technologia, turystyka¹⁸².

W *Recomendaciones...* przedstawiono potencjalne obszary wspólnych działań na gruncie naukowym. Zaliczono do nich przede wszystkim szkolnictwo¹⁸³, edukację muzyczną¹⁸⁴, naukę i dyplomy językowe¹⁸⁵, języki autochtoniczne¹⁸⁶ oraz współpracę naukową w ramach UE¹⁸⁷.

182 *Recomendaciones...*, s. 51.

183 Dla Meksyku cenne mogłoby być skorzystanie z doświadczeń polskich reform systemu szkolnictwa.

184 Polska jest uznawana w Meksyku za lidera w zakresie kształcenia muzycznego. Strona meksykańska wyrażała zainteresowanie umożliwieniem studentom meksykańskim odbywania studiów podyplomowych w polskich konserwatoriach.

185 Ze względu na duże zainteresowanie nauką języka hiszpańskiego w Polsce wskazana jest promocja nauki tego języka i jej certyfikacja przez Krajowy Autonomiczny Uniwersytet Meksyku oraz Instytut Cervantesa. Dobrym krokiem w kierunku promocji języka i literatury polskiej w Meksyku byłoby wprowadzenie odpowiednich zajęć na jednej z meksykańskich uczelni.

186 Należałoby wykorzystać rosnące w Polsce zainteresowanie kulturą prekolumbijską Meksyku. Uniwersytet Warszawski prowadzi badania języka *nahuatl* i kodeksów azteckich. W związku z tymi działaniami zwrócił się do Archiwum Państwowego Meksyku z wnioskiem o zawarcie umowy, której celem byłaby promocja materiałów w *nahuatl*, znajdujących się w posiadaniu tej instytucji. Jednocześnie UW we współpracy z Etnologicznym Instytutem Akademicko-Badawczym w Zacatecas oraz Uniwersytetem w Seville realizują projekt badawczy dotyczący języka *nahuatl* „Kontakty Europy i Ameryki: studium multidyscyplinarne wpływów kulturowych w Nowym Świecie wraz z upływem czasu”. Zob. *Recomendaciones...*, s. 57.

187 Polskie i meksykańskie jednostki naukowe i instytucje mogłyby uczestniczyć w unijnym programie finansowania na rzecz badań i rozwoju „Horyzont 2020”. Ponadto, będąc państwem członkowskim UE, Polska może uczestniczyć w wielu innych unijnych inicjatywach na rzecz wzmocnienia relacji naukowych z państwami regionu latynoamerykańskiego, w tym z Meksykiem. Należy do nich na przykład program „Erasmus Mundus” czy „Mexico Bilateral Innovation Initiative” (EU-MEX-INNOVA), dotyczący współpracy w dziedzinach takich, jak zmiany klimatyczne, bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważony rozwój, czysta energia, zdrowie i transport, nauka i badania, innowacje. Polska współpracuje także z Meksykiem za pośrednictwem unijnego programu „Alfa Puentes”, którego celem jest wzmocnienie latynoamerykańskiego i unijnego obszaru szkolnictwa wyższego, poprzez stworzenie skutecznych mechanizmów modernizacji, reform i harmonizacji systemów kształcenia w Ameryce Łacińskiej. Za: wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek...; zob. też Alfa Puentes. <http://alfapuentes.org/portal> [dostęp: 9.02.2017].

R o z d z i a ł 7

Chile w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016

7.1. Płaszczyzna polityczna

Polsko-chilijskie stosunki polityczne mają długą tradycję, którą cechowały okresy zarówno mniejszej, jak i większej intensywności kontaktów. Obecność Polaków w Chile sięga XVIII wieku, aczkolwiek, jak mawiał profesor Andrzej Dembicz, założyciel i wieloletni dyrektor Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), odległość geograficzna pomiędzy Polską a Chile była „czynnikiem trudnym do przewyciężenia [...]”. Argentyna i Brazylia, dokąd docierały statki regularnych polskich linii transatlantyckich i gdzie istniały liczne i silne etniczne zbiorowiska Polaków, w rezultacie masowych emigracji w XIX i XX wieku, leżały znacznie bliżej¹.

Mimo niewielkiej liczebnie emigracji polskiej do Chile udało się nawiązać przyjazne relacje między naszymi narodami. Ich istotnym spoiwem była postać Ignacego Domeyki, a także, podziwianego i cenionego w Chile, Adama Mickiewicza, który wyrażał poparcie dla ruchów wyzwoleniczych w tym kraju. Wzajemne wsparcie w walce o niepodległość i towarzysząca jej determinacja były czynnikami zbliżającymi najpierw społeczeństwa, a następnie państwa².

Okres międzywojenny charakteryzował się niewielką intensywnością stosunków dwustronnych. Po II wojnie światowej natomiast, pomimo uznania przez Chile Tymczasowego Rządu Polskiego, wzajemnych stosunków

---

1 A. DEMBICZ: *Związki akademickie między Polską a Chile. Doświadczenia i stan obecny*. W: *Relacje Polska–Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002, s. 127.

2 Całe pokolenie Chilijczyków – „dzieci” Wiosny Ludów, poprzez swoje związki z polską emigracją w Paryżu, a także znajomość twórczości Adama Mickiewicza, stało się pokoleniem czynnych zwolenników polskiej walki o niepodległość. Zob. A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile*. W: *Relacje Polska–Chile...*, s. 116.

dypłomatycznych nie wznowiono. Zostały one przywrócone dopiero w 1965 roku, za czasów prezydentury Eduarda Freia Montalvy. Relacje w tym okresie nie rozwinęły się jednak na większą skalę, a już kilka lat później, w 1973 roku, zostały zerwane w wyniku chilijskiego zamachu stanu i ustanowienia w kraju wojskowej dyktatury. Polska przyjęła wówczas około 50. uchodźców politycznych z Chile, powołano także Komitet Solidarności z Demokratami Chilijskimi, którego zadaniem była pomoc uchodźcom oraz wspieranie działań na rzecz przywrócenia demokracji w południowoamerykańskim państwie³.

Polsko-chilijskie stosunki dyplomatyczne zostały wznowione 17 lat później, 11 marca 1990 roku, w wyniku przemian demokratycznych zachodzących w obu krajach. Rozpoczął się wówczas etap normalizacji i stopniowej intensyfikacji relacji dwustronnych. Ambasada RP w Santiago jest obecnie (w drugiej połowie drugiej dekady XXI wieku) jedną z 9 polskich ambasad w regionie Ameryki Łacińskiej. W Chile istnieją także trzy konsulaty honorowe RP⁴, co jest jednak liczbą stosunkowo niewielką, w porównaniu z liczbą tego typu placówek naszego kraju w innych państwach latynoamerykańskich⁵.

Przejawem zacieśniania polsko-chilijskiej współpracy politycznej w ostatniej dekadzie XX wieku były ważne wizyty państwowe na wysokim szczeblu, po stronie zarówno polskiej, jak i chilijskiej, oraz zawierane umowy bilateralne i porozumienia. W sierpniu 1991 roku oficjalną wizytę w Chile złożył minister spraw zagranicznych Polski Krzysztof Skubiszewski, który reprezentował polską dyplomację podczas podróży do kilku krajów Ameryki Łacińskiej. W 1994 roku z kolei do Chile udał się przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu Bronisław Geremek, który spotkał się z prezydentem tego państwa, Eduardem Freiem Ruizem-Taglem⁶. Jedną z najważniejszych wizyt w latach 90. XX wieku w polsko-chilijskich stosunkach dwustronnych była pierwsza oficjalna wizyta na najwyższym szczeblu – prezydenta RP Lecha Wałęsy w Chile w 1995 roku. Szef państwa polskiego odbył wówczas rozmowy z prezydentem Freiem Ruizem-Taglem, a także spotkał się z przedstawicielami chilijskiej Polonii. Wałęsa otrzymał podczas swojej wizyty doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Chilijskiego⁷. Trzy

3 Ibidem, s. 119–120.

4 Placówki te mieszczą się w miastach La Serena, Punta Arenas oraz Viña del Mar.

5 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 2.03.2017].

6 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 172.

7 B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 236–237.

lata później, w 1998 roku, wizytę w Chile złożyła marszałek Senatu RP Alicja Grześkowiak⁸.

Ze strony chilijskiej Polskę odwiedził w lipcu 1995 roku minister spraw zagranicznych José Miguel Insulza⁹, który spotkał się z najważniejszymi przedstawicielami naszego państwa, na szczeblu prezydenckim i rządowym. Podczas wizyty omawiano perspektywy rozwoju współpracy ekonomicznej i kulturalnej, zaś praktycznym rezultatem rozmów było podpisanie dwóch umów międzyrządowych, umowy o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji (która weszła w życie w styczniu 2000 roku)¹⁰ oraz memorandum na temat porozumienia o współpracy kulturalno-naukowej¹¹. W 1999 roku do Polski przyjechał minister gospodarki Chile Eduardo Aninat. W tym samym roku, w kwietniu odbyła się oficjalna wizyta na najwyższym szczeblu, kiedy to do Polski przyjechał prezydent Frei Ruiz-Tagle. Głowie chilijskiego państwa towarzyszyli sekretarze stanu, parlamentarzyści, działacze związkowi oraz grupa ponad 30 przedsiębiorców. W trakcie wizyty odbyły się rozmowy prezydentów obu państw – Eduarda Freia Ruiza-Taglego i Aleksandra Kwaśniewskiego, a także spotkania plenarne oraz dyskusje polskich i chilijskich przedsiębiorców. Podczas rozmów podkreślano istnienie dużego potencjału polsko-chilijskiej współpracy w wielu wymiarach, politycznym i gospodarczym, jak również kulturalnym, technicznym i naukowym¹². Podpisano także komunikat o konsultacjach politycznych między Polską a Chile¹³. Prezydent Kwaśniewski wspominał o podobieństwach łączących oba kraje, związanych z procesem transformacji ustrojowej, budową instytucji demokratycznych i gospodarki rynkowej. Zwrócono też uwagę na pozycję Chile w Ameryce Łacińskiej, jako państwa o stabilnej sytuacji politycznej i dobrze rozwijającej się gospodarce. Prezydent Ruiz-Tagle wskazał na zbieżność interesów i poglądów dotyczących zarówno relacji dwustronnych, jak i spraw

8 *Kontakty międzynarodowe*. Diariusz Senatu RP. <http://ww2.senat.pl/k4/dok/diar/71/7104.htm> [dostęp: 28.02.2017].

9 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej...*, s. 172.

10 B. WIZIMIRSKA: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 418.

11 B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku...*, s. 236–237.

12 Jak podkreślił prezydent Kwaśniewski, symbolicznym dowodem dążenia do rozwoju kontaktów między polskimi i chilijskimi uczelniami było uhonorowanie prezydenta Chile tytułem doktora *honoris causa* Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Zob. *Oświadczenie Prezydenta RP po rozmowach plenarnych Polska–Chile (Warszawa, 20 kwietnia 1999 r.)*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2000-i-starsze/art,904,oswiadczenie-prezydenta-rp-po-rozmowach-plenarnych-polska-chile-warszawa-20-kwietnia-1999-r-.html> [dostęp: 7.03.2017].

13 M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1999 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2000, s. 351.

międzynarodowych. W zakresie współpracy gospodarczej szef chilijskiego państwa odniósł się przede wszystkim do możliwości wspólnych działań w dziedzinie górnictwa, przemysłu ciężkiego i rolnictwa. Zapewnił także o zainteresowaniu Chile wejściem na polski rynek¹⁴.

W latach 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku zawierano umowy bilateralne stanowiące uzupełnienie formalno-prawnej podstawy relacji. Oprócz wspomnianych dwóch aktów podpisanych podczas wizyty Insulzy w Polsce, w marcu 1995 roku zawarto umowę o zniesieniu wiz turystycznych w obustronnym ruchu granicznym. Następnie, w kwietniu 1997 roku, podpisano protokół dotyczący konsultacji politycznych, a w marcu 1999 roku – porozumienie między ministerstwami gospodarki o wymianie doświadczeń fiskalnych. W marcu 2000 roku Polska i Chile przyjęły konwencję o unikaniu podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i od majątku¹⁵. W październiku 2006 roku w stolicy Chile – Santiago sygnowano natomiast umowę o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej (która weszła w życie we wrześniu 2007 roku)¹⁶. W czerwcu 2007 roku w Brukseli doszło do zawarcia umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych. W tym samym roku podpisano również umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile¹⁷.

Pierwsza dekada XXI wieku należała do szczególnie intensywnych, jeżeli chodzi o częstotliwość spotkań na różnych szczeblach (w tym dwukrotnie najwyższym) oraz innych ważnych inicjatyw świadczących o dążeniu do intensyfikacji stosunków polsko-chilijskich. Dwustronne wizyty w omawianym dziesięcioleciu zostały zainicjowane w 2000 roku przyjazdem do Chile polskiej delegacji, na czele z premierem Jerzym Buzkiem, który wziął udział w ceremonii zaprzysiężenia prezydenta tego kraju, Ricarda Lagosa Escobara, i odbył z nim

14 Ibidem.

15 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze...*, s. 121; zob. też Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i od majątku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. <http://www.santiago.dechile.msz.gov.pl/resource/8eb922a7-cd32-4c2b-b28e-b31b988ef4c5:JCR> [dostęp: 5.03.2017].

16 R. TARNOGÓRSKI: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2008, s. 379.

17 Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile. M.P. 2007 nr 91 poz. 988.

rozmowy. Podczas pobytu w Santiago prezes rady ministrów RP i towarzyszący mu podsekretarz stanu MSZ Radosław Sikorski podpisali wspomnianą międzyrządową konwencję o unikaniu podwójnego opodatkowania¹⁸. Marszałek sejmu Maciej Płażyński spotkał się z kolei z przewodniczącym Izby Deputowanych, przewodniczącym senatu oraz ministrem spraw zagranicznych Chile, z którymi odbył rozmowy na temat stosunków dwustronnych. Zorganizowano także spotkania z przedstawicielami chilijskiej Polonii¹⁹. Jeszcze tego samego roku miała miejsce rewizyta w Polsce przewodniczącego senatu Andrésa Zaldívára. Potwierdzała ona dobry stan polsko-chilijskich stosunków politycznych i, co warto podkreślić, otrzymała najwyższą rangę protokolarną²⁰.

O dążeniach do wzmocnienia pozycji Chile w polityce Polski na kierunku latynoamerykańskim świadczyła kolejna wizyta na najwyższym szczeblu, złożona w 2002 roku przez prezydenta Kwaśniewskiego, któremu towarzyszyła grupa polskich przedsiębiorców²¹. Podczas spotkania z przedstawicielami chilijskiego biznesu prezydent RP, nawiązując do gwałtownego załamania się polsko-chilijskiej wymiany handlowej w 2000 roku, wyraził nadzieję na znalezienie takich form współpracy, które przyniosą obu stronom korzyści, tym bardziej że – jak podkreślił – wśród wszystkich państw Ameryki Łacińskiej w przypadku Chile Polska posiada najbardziej zaawansowaną bazę traktatową. Kwaśniewski odbył szereg spotkań i rozmów, podczas których dyskutowano między innymi na temat sposobów i możliwości zwiększenia zakresu wymiany handlowej²². Uczestniczył także w spotkaniach z udziałem przedstawicieli obu izb chilijskiego parlamentu²³.

18 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 255.

19 M. ŁAWACZ: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001, s. 357.

20 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 256.

21 J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 389.

22 Prezydent Kwaśniewski podkreślił, że istnieją możliwości zwiększenia polsko-chilijskiej wymiany handlowej w wielu dziedzinach. Polska mogłaby dostarczać na rynek chilijski na przykład: statki pełnomorskie i wyposażenie okrętowe, samoloty rolnicze i specjalistyczne, śmigłowce, maszyny i narzędzia dla górnictwa, urządzenia dla przemysłu rolnego i spożywczego, artykuły elektryczne i sprzęt gospodarstwa domowego, meble, produkty chemiczne, a także mleko w proszku, mączkę ziemniaczaną. Na polski rynek z kolei mogłyby trafić w większej ilości niż dotychczas chilijskie owoce i warzywa, świeże i przetworzone owoce morza oraz herbata. Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej*. http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 28.02.2017].

23 Warto podkreślić, że Aleksander Kwaśniewski był pierwszym prezydentem RP, który przemawiał w chilijskim parlamencie.

Podczas swojego przemówienia w parlamencie prezydent RP zwrócił uwagę na potrzebę nowego otwarcia w stosunkach Polski z Chile oraz bardziej ożywionego dialogu i wszechstronnej współpracy. Szef państwa polskiego odwołał się także do historycznych doświadczeń relacji obu państw. Nawiązując do chilijskiej Polonii, podkreślił rolę, jaką odegrali w tym państwie oraz w zakresie rozwoju stosunków międzypaństwowych Domeyko i Mickiewicz. Podczas swojej wizyty prezydent RP dokonał uroczystego otwarcia seminarium Uniwersytetu Chilijskiego i Uniwersytetu Warszawskiego, poświęconego osiągnięciom i dziedzictwu Domeyki, a także wziął udział w obchodach 100-lecia jego urodzin. Prezydent RP zaakcentował duże znaczenie polsko-chilijskich relacji kulturalnych i naukowych, wpływających korzystnie na zwiększenie wiedzy na temat historii i kultury obu państw, co, jak stwierdził, znacznie ułatwia współpracę w dziedzinie politycznej i gospodarczej²⁴. Prezydent Kwaśniewski dokonał również symbolicznego odsłonięcia pomnika cenionego w Chile Fryderyka Chopina²⁵.

Pozytywne tendencje w stosunkach dwustronnych potwierdziła oficjalna wizyta, którą jeszcze tego samego roku złożył w Polsce prezydent Lagos, na zaproszenie prezydenta Kwaśniewskiego. Jak podkreślił szef państwa polskiego, było to już trzecie spotkanie tej rangi w 2002 roku, co świadczyło o intensywności bilateralnych kontaktów politycznych na najwyższym szczeblu²⁶. Aktywny dialog prowadzony był zresztą również na szczeblu rządów i parlamentów²⁷. Podczas rozmów głów państw duży nacisk położono na kwestie współpracy gospodarczej oraz wymiany handlowej i inwestycyjnej, przez obie strony postrzeganych jako niewystarczające pod względem intensywności²⁸. Wspomniano przy tym o dużej komplementarności obu gospodarek, a także zbliżonym poziomie, jeżeli chodzi o PKB *per capita*. Podczas wizyty prezydenta Lagosa,

24 Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej...*

25 *Prezydent Kwaśniewski pojedzie do Ameryki Łac*. Wiadomości Wp.pl. http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Prezydent-Kwasniewski-pojedzie-do-Ameryki-Lac,wid,254722,wiadomosc.html?ticaid=118b57&_ticrsn=3 [dostęp: 18.02.2017].

26 Pierwsze spotkanie prezydentów w 2002 roku odbyło się w lutym w Sztokholmie, podczas Stockholm Progressive Summit. Następnie w kwietniu prezydent Kwaśniewski udał się z wizytą do Chile, a w październiku rewizytę w Polsce złożył prezydent Lagos Escobar. Zob. *Wizyta oficjalna Prezydenta Republiki Chile*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,556,wizyta-oficjalna-prezydenta-republiki-chile.html> [dostęp: 2.03.2017].

27 Z polskimi parlamentarzystami prowadziła rozmowy towarzysząca prezydentowi Chile przewodnicząca Izby Deputowanych.

28 Prezydent Kwaśniewski wskazał na wiele przesłanek przemawiających za intensyfikacją polsko-chilijskiej wymiany handlowej. Jak zauważył szef państwa polskiego, Chile podpisało umowę stowarzyszeniową z Unią Europejską, a Polska w perspektywie dwóch kolejnych lat miała się stać członkiem tej organizacji. Zob. *ibidem*.

szefowie obu państw podjęli decyzję o powołaniu grupy roboczej (skupiającej po trzech przedstawicieli każdej ze stron), której celem było opracowanie i wskazanie na możliwości intensyfikacji współpracy gospodarczej. Prezydenci wyrazili zadowolenie z poziomu współpracy kulturalnej i naukowej. Podczas rozmów poruszono także zagadnienia o charakterze międzynarodowym, w tym kwestie koalicji na rzecz walki z terroryzmem, sytuacji w Iraku czy konieczności współdziałania w ramach ONZ oraz innych gremiów międzynarodowych. Jak oznajmił prezydent Kwaśniewski, między Polską a Chile w wielu kwestiach występowała zbieżność poglądów. Prezydent RP, wyrażając nadzieję na dalszy rozwój stosunków bilateralnych, podkreślił dużą rolę i znaczenie łączących obydwaj kraje więzów historycznych, które w połączeniu ze współczesnymi relacjami i wolą polityczną ich intensyfikacji, stwarzają podstawy do owocnej współpracy w przyszłości²⁹.

Kolejną wizytę w Chile złożył szef polskiego MSZ Włodzimierz Cimoszewicz w sierpniu 2003 roku, podczas podróży do kilku krajów latynoamerykańskich. Szef polskiej dyplomacji spotkał się z prezydentem Lagosem i złożył wizyty w obu izbach chilijskiego Kongresu Narodowego. Pokłosiem rozmów było podpisanie programu wykonawczego do memorandum o współpracy naukowej i kulturalnej na lata 2003–2007. Przewidziano także podpisanie przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) i Fundację EuroChile (instytucję państwową zajmującą się promocją współpracy gospodarczej między Chile a krajami UE) memorandum o porozumieniu i współpracy³⁰, co nastąpiło ostatecznie 22 sierpnia 2003 roku w Santiago³¹.

W kwietniu 2004 roku natomiast wizytę w Polsce złożyła minister obrony Chile Verónica Michelle Bachelet Jeria (późniejsza prezydent tego kraju). Podczas spotkania z ministrem obrony narodowej Jerzym Szmajdzińskim oraz rozmów międzyresortowych dyskutowano na tematy związane z bezpieczeństwem międzynarodowym, w tym o stanie bezpieczeństwa w rejonie Zatoki Perskiej, o rozwoju procesu stabilizacyjnego w Iraku, a także dwustronnej współpracy wojskowej obejmującej między innymi wymianę doświadczeń w zakresie realizacji umów offsetowych. Rezultatem wizyty minister było podpisanie deklaracji o współpracy resortów obrony Polski i Chile, która, jak stwierdzono,

²⁹ Ibidem.

³⁰ B. WIZIMIRSKA: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2004, s. 252.

³¹ Memorandum of Understanding, podpisane w celu zacieśnienia współpracy, zostało odnowione w 2012 roku. Zob. Współpraca gospodarcza. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ [dostęp 11.03.2017].

świadczy o chęci i potrzebie „uregulowania zasad współdziałania w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności” pomiędzy obu państwami. Jak zaznaczył minister Szmajdziński, Polska we współpracy z Chile dostrzega potrzebę i upatruje możliwości wymiany opinii oraz informacji, między innymi w zakresie realizacji wsparcia logistycznego, polityki kadrowej czy zarządzania siłami zbrojnymi. Szmajdziński podkreślił także znaczenie umów, które zawarto podczas wizyty minister Bachelet w Świdniku i Mielcu, pomiędzy Agencją Rozwoju Przemysłu a firmą ENAER, w kontekście realizacji przyszłych kontraktów. Szefowa resortu obrony Chile wskazała na potencjalne zainteresowanie strony chilijskiej zakupem zaprezentowanych na wystawie w Santiago polskich śmigłowców, wysoko ocenionych między innymi przez chilijskich pilotów, którzy je testowali. Ponadto Bachelet gościła w polskim MSZ, gdzie spotkała się z podsekretarzem stanu Andrzejem Załuckim³².

Serię spotkań w stosunkach dwustronnych w pierwszej dekadzie XXI wieku zamknęła wizyta premiera Donalda Tuska w Chile w 2008 roku, którą odbył przy okazji swojej podróży do kilku krajów Ameryki Łacińskiej. Podczas pobytu w Chile szef rady ministrów spotkał się z Bachelet Jerią, prezydent tego kraju od 2006 roku. Na początku wizyty polski premier odwiedził miejsce przesłuchań i tortur więźniów politycznych w czasie dyktatury Augusto Pinocheta w Santiago – Villa Grimaldi.

Podczas rozmów z prezydent Chile premier Tusk wskazywał na potrzebę zacieśnienia wzajemnej współpracy gospodarczej oraz wymiany handlowej i inwestycyjnej. Poruszano także kwestię relacji ekonomicznych Unia Europejska – Ameryka Łacińska. Jak stwierdził szef polskiego rządu, Polska i Chile mogą nie tylko rozwijać relacje dwustronne, ale też stać się „partnerami wyznaczającymi dobre trendy w skali międzykontynentalnej i globalnej”³³, ze względu na rolę, jaką odgrywają – Chile na kontynencie amerykańskim, a Polska w Europie. Jak zapewniała prezydent Bachelet, Polska jest dla Chile głównym partnerem handlowym i politycznym spośród państw Europy Środkowej³⁴.

Zgodnie ze stwierdzeniem wiceministra spraw zagranicznych Ryszarda Schnepfa, wizyta premiera Tuska w Chile była wyrazem poszukiwania strategicznego partnera w Ameryce Łacińskiej. Wśród argumentów przemawiających

32 *Wizyta w Polsce minister obrony Republiki Chile*. Ministerstwo Obrony Narodowej RP. <http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/artykul/490> [dostęp: 2.03.2017].

33 *Premier Donald Tusk wrócił z „podróży życia”*. Wiadomości Wp.pl. <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Premier-Donald-Tusk-wrocil-z-podrozy-zycia,wid,9974721,wiadomosc.html?ticaid=118b88> [dostęp: 2.03.2017].

34 *Współpraca gospodarcza głównym tematem rozmów premiera z prezydent Chile*. Premier.gov.pl. <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/wspolpraca-gospodarcza-glownym-tematem-rozmow-premiera-z-prezydent-chile.html> [dostęp: 2.03.2017].

za rosnącą rolą Chile w latynoamerykańskiej polityce Polski wiceminister wymienił fakt, iż jest to średnio zamożny kraj o sporych możliwościach importowych, dobrze zorganizowany, o stabilnej demokracji. Wspomniał także o więzach historycznych i podobnych doświadczeniach w walce o prawa człowieka i demokrację, łączących nasze kraje³⁵.

Wśród innych ważnych inicjatyw, jakie podejmowano w pierwszej dekadzie XXI wieku, należy wymienić konsultacje polityczno-gospodarcze, które odbyły się w 2000 i 2001 roku na szczepku podsekretarza stanu MSZ, przeprowadzone przez Radosława Sikorskiego w Chile³⁶. Kolejne konsultacje polityczne zorganizowano w 2007 i 2008 roku³⁷. Ponadto Warszawę odwiedzili w 2000 roku chilijscy wiceministrowie resortów spraw zagranicznych i gospodarczych³⁸. Jednym ze wspólnych polsko-chilijskich przedsięwzięć była konferencja międzynarodowa „Ku wspólnocie demokracji”, która odbyła się w czerwcu 2000 roku w Warszawie. Celem obrad była ocena rzeczywistego zasięgu i stanu demokracji w naszych krajach, jak również określenie wspólnych interesów państw³⁹. W 2002 roku z kolei dokonano otwarcia polskiego konsulatu honorowego w Puerto Montt⁴⁰.

Przedstawiciele Polski i Chile mieli okazję do spotkań także w ramach współpracy na forum wielostronnym. Podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku jesienią 2000 roku rozmowy odbyli ministrowie spraw zagranicznych Władysław Bartoszewski i Maria Soledad Alvear Valenzuela⁴¹.

Od 2004 roku natomiast Polska i Chile współpracowały w ramach szczytów UE – Ameryka Łacińska i Karaiby. Podczas jednego ze szczytów, który odbył się w styczniu 2013 roku w Santiago⁴², minister Radosław Sikorski spotkał

35 *Wizyta premiera Tuska w Chile*. Bankier.pl. <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wizyta-premiera-Tuska-w-Chile-1768694.html> [dostęp: 2.03.2017].

36 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 256.

37 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE, problemy tożsamości i adaptacji*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

38 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002, s. 324.

39 Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej...*

40 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003, s. 341–342.

41 T. LICHOTA: *Państwa Ameryki Łacińskiej...*, s. 256.

42 Jak stwierdziła dyrektor MFW Christine Lagarde, wybór Chile na gospodarza pierwszego w historii szczytu UE–CELAC nie był przypadkowy. Kraj ten, jak zaznaczyła, jest jednym z „najbardziej stabilnych i zamożnych narodów Ameryki Łacińskiej”. Wspomniano także, że wśród państw tego regionu Chile wyróżnia się stabilnością polityczną, szybkim rozwojem handlowym i inwestycyjnym, a także dużą otwartością gospodarczą (przejawiającą się między

się z ministrem spraw zagranicznych Chile Alfredem Morenem Charmem. Politycy podpisali wówczas wspomniane porozumienie o polsko-chilijskiej współpracy obronnej oraz wspólny plan działań, który nadawał nowe ramy bilateralnym relacjom, między innymi przez powołanie mechanizmu dwustronnego dialogu politycznego. Ponadto przedstawiciele rządów 60 państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz UE dyskutowali o możliwościach pogłębienia współpracy⁴³. Efektem VII szczytu szefów państw i rządów UE–CELAC było przyjęcie deklaracji z Santiago, a także planu działania UE–CELAC⁴⁴. Przywódcy zebrani w stolicy Chile potwierdzili wolę wspólnego działania w celu zwalczania efektów światowego kryzysu finansowego, zwłaszcza w państwach rozwijających się, za pomocą odpowiednich instrumentów inwestycyjnych, handlowych i produkcyjnych. Podkreślono też konieczność współdziałania na arenie międzynarodowej na rzecz poszanowania praw człowieka, zasad demokracji, zwalczania terroryzmu, nieprolifracji broni masowego rażenia, przeciwdziałania zmianom klimatycznym oraz zwalczania korupcji i przemytu narkotyków⁴⁵.

Inną platformę współpracy multilateralnej stanowiły od 2010 roku coroczne spotkania Rady OECD (której Polska jest członkiem od 1996 roku, a Chile od 2010 roku)⁴⁶. Sesje odbywają się na szczepku ministerialnym (MCM) Rady, w skład której wchodzi przedstawiciele wszystkich państw członkowskich w randze ministrów gospodarki lub finansów (rządziej spraw zagranicznych). Spotkania stanowią forum wymiany poglądów na temat stanu gospodarki

---

innymi zawieraniem umów bilateralnych o wolnym handlu). Zob. *Chile. Gospodarz i triumfator*. Portal Spraw Zagranicznych. <http://www.psz.pl/118-gospodarka/chile-gospodarz-i-triumfator> [dostęp: 14.03.2017].

43 Jak podkreślił prezydent Chile Sebastian Piñera, głównym celem szczytu było przeniesienie związków między Ameryką Łacińską a UE na nowy poziom, poprzez wyjście poza dotychczasowe, asymetryczne relacje i budowę sojuszu na rzecz zrównoważonego rozwoju, z naciskiem na inwestycje. Zob. *ibidem*.

44 Zdefiniowano w niej konkretne obszary współpracy (między innymi takie, jak nauka, badania, innowacje i technologia, zrównoważony rozwój, środowisko, zmiany klimatyczne, bioróżnorodność, migracje, spójność społeczna, równość płci), a także cele, narzędzia ich realizacji i spodziewane rezultaty. Zob. *Strategiczne partnerstwo UE – Ameryka Łacińska i Karaiby potwierdzone w Santiago de Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/strategiczne_partnerstwo_ue_ameryka_lacinska_i_karaiby_potwierdzone_w_santiago_de_chile [dostęp: 13.03.2017].

45 Zob. *ibidem*; zob. też *Chile. Gospodarz i triumfator...*

46 Chile wraz z Meksykiem są jedynymi państwami Ameryki Łacińskiej należącymi do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Państwami aspirującymi do członkostwa są Kolumbia i Kostaryka.

światowej i polityki państw członkowskich, a także miejsce podejmowania decyzji o strategicznym znaczeniu dla Organizacji⁴⁷.

Chile zostało określone w rządowym dokumencie Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku, jako jedno z czterech, wraz z Brazylią, Argentyną i Meksykiem, państw priorytetowych w latynoamerykańskiej polityce Polski. W dokumencie zawarto stwierdzenie, że Chile, po latach izolacji za rządów wojskowych, jest aktywnym uczestnikiem na arenie międzynarodowej, co powoduje, że wzrosła jego atrakcyjność jako partnera w stosunkach międzypaństwowych, w tym z punktu widzenia interesów polskiej polityki zagranicznej. Zauważono, że polsko-chilijska wymiana handlowa i współpraca gospodarcza są niewielkie i, co istotne, nie odzwierciedlają możliwości tkwiących we współpracy obu krajów.

Do czynników korzystnie wpływających na rozwój stosunków Polski z Chile zaliczono: stabilną sytuację wewnętrzną tego państwa, średni wzrost PKB w latach 90. XX wieku w wysokości 5–8%, intensywną współpracę Chile z Unią Europejską na podstawie umowy o wolnym handlu⁴⁸, aktywną współpracę kulturalno-naukową między naszymi państwami. Za jedyne czynniki ograniczające współpracę z Chile uznano brak przepisów regulujących kwestie ochrony własności przemysłowej i intelektualnej w tym państwie (dotyczyło to przede wszystkim piractwa nagrań, wydawnictw, a także braku ochrony patentowej leków)⁴⁹.

W ocenie szans i perspektyw rozwoju stosunków dwustronnych priorytetowe znaczenie przyznano potrzebie rozszerzenia wymiany handlowej, której skala nie odzwierciedlała możliwości ani potencjałów obu krajów. Wskazano, że w porównaniu z wysoką dynamiką stosunków politycznych, kulturalnych i naukowych stosunki gospodarcze cechowały się znacznie mniejszą intensywnością. Zaznaczono jednocześnie, że objęcie Polski postanowieniami układu o wolnym handlu UE–Chile będzie sprzyjać intensyfikacji wzajemnych relacji ekonomicznych. W dokumencie z 2004 roku wspomniano także o działaniach podejmowanych na rzecz rozwoju polsko-chilijskiej współpracy, głównie w branży lotniczej, jak również w zakresie dostaw sprzętu specjalnego, w tym polskich urządzeń radarowych. Zwrócono uwagę na zainteresowanie strony

47 Zob. *Wizyta wicepremiera Morawieckiego w Paryżu*. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/wizyta-wicepremiera-morawieckiego-w-paryzu/> [dostęp: 11.03.2017].

48 Głównymi partnerami handlowymi Chile w UE są Włochy, Francja i Niemcy. Warto podkreślić, że UE należy do największych inwestorów w Chile. Unijne inwestycje skoncentrowane są przede wszystkim w sektorze energetycznym oraz transporcie i łączności. Zob. Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

49 Ibidem.

chilijskiej polskimi technologiami i dostawami sprzętu górniczego, a także na ewentualne możliwości eksportu polskiego węgla kamiennego do Chile (zapotrzebowanie na ten surowiec w tym kraju wynosiło około 1,5 mln ton rocznie). Wśród potencjalnych obszarów współpracy wymieniono ponadto rolnictwo i rybołówstwo (strona polska wyrażała zainteresowanie zwiększeniem importu ryb oraz stworzeniem w Polsce *joint ventures* z chilijskimi przedsiębiorstwami ich przetwórstwa)⁵⁰.

W publikacji wydanej pod auspicjami Departamentu Ameryki MSZ RP w 2015 roku *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)* Chile zostało wymienione jako jeden z kluczowych partnerów Polski w regionie latynoamerykańskim, w kontekście inicjatywy Sojusz dla Pacyfiku, którego wraz z Kolumbią, Meksykiem i Peru jest założycielem. Zaznaczono, że obszar państw założycielskich Sojuszu w perspektywie średnio- i długoterminowej powinien być jednym z głównych kierunków ekspansji gospodarczej naszego kraju w regionie. W tym kontekście zwrócono uwagę na potrzebę utworzenia w Ambasadzie RP w Santiago nowego stanowiska, z zakresem zadań obejmującym sprawy ekonomiczne i dyplomację publiczną. Podkreślono jednocześnie rosnące znaczenie Chile w latynoamerykańskiej polityce RP w XXI wieku⁵¹.

W drugiej dekadzie XXI wieku doszło do zawarcia ważnej umowy między-państwowej między Polską a Chile, świadczącej o dążeniach do rozwoju współpracy także w innych niż dotychczas dziedzinach. Memorandum o porozumieniu między Rządem RP a Rządem Republiki Chile w sprawie dwustronnej współpracy obronnej zostało podpisane w stolicy tego państwa przez ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego 27 stycznia 2013 roku, przy okazji VII szczytu UE–CELAC. Warto podkreślić, że memorandum było pierwszą

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ W tym kontekście wspomniano o największej polskiej inwestycji za granicą i czwartym co do wielkości projekcie górniczym na świecie (o wartości 4,2 mld USD), w ramach którego KGHM Polska Miedź uruchomiła w 2014 roku kopalnię miedzi, molibdenu i złota w Chile. Jak zaznaczono, inwestycja KGHM może przyciągnąć także inne polskie przedsiębiorstwa, przekształcając Chile w *hub* naszej ofensywy gospodarczej. Podobnie, jeżeli chodzi o realizację polskich interesów w ramach relacji biregionalnych między UE a Ameryką Łacińską – Chile wymieniono jako jedno z państw (wraz z Brazylią, Meksykiem, Kolumbią i Peru), z którymi w największym stopniu łączą Polskę wspólne interesy gospodarcze w zakresie unijnej polityki wobec tego regionu. Zostało także sformułowane zalecenie: „[...] powinniśmy wykorzystać w jak największym stopniu możliwości, jakie dają umowy UE o wolnym handlu z państwami / grupami państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a w szczególności z Meksykiem, Chile, Kolumbią i Peru”. Zob. *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 26–27.

umową międzynarodową określającą zasady polsko-chilijskiej współpracy obronnej i wojskowej. W ramach współpracy przewidziano między innymi: wzajemne wizyty delegacji obu krajów, wizyty okrętów marynarki wojennej i wojskowych statków powietrznych, udział personelu wojskowego i cywilnego w kursach szkoleniowych, seminariach, konferencjach i sympozjach oraz wymianę wiedzy i doświadczeń w różnych dziedzinach dotyczących spraw obronnych⁵².

Mimo że do połowy drugiego dziesięciolecia XXI wieku w stosunkach dwustronnych między naszymi państwami nie odbyła się wizyta na wysokim szczeblu, to w październiku 2014 roku zorganizowano VIII rundę polsko-chilijskich konsultacji politycznych i gospodarczych. Podsekretarz stanu Katarzyna Kacperczyk (która wraz z chilijskim wiceministrem spraw zagranicznych Edgarem Riverosem współprzewodniczyła spotkaniom) podkreśliła: „Polska i Chile to doskonałe przykłady państw o udanej transformacji polityczno-gospodarczej i dynamicznej współpracy dwustronnej, rozwijającej się pomimo geograficznego dystansu”⁵³. Zwieńczeniem pozytywnych relacji było, jak zauważyła podsekretarz stanu, utworzenie przez KGHM kopalni miedzi, molibdenu i złota Sierra Gorda⁵⁴.

W efekcie spotkań z przedstawicielami chilijskich ministerstw: energii, środowiska, górnictwa, transportu i telekomunikacji określono dziedziny, w których zacieśnienie współpracy jest możliwe i pożądane. Należą do nich między innymi sektor „zielonych technologii”, usługi okołogórniczne, transport, współpraca naukowo-techniczna oraz badawcza. Rozmowy w ramach dwustronnych konsultacji politycznych dotyczyły także zagadnień międzynarodowych, takich jak

52 *Podpisanie umów międzynarodowych z Chile i Wenezuelą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/podpisanie_umow_miedzynarodowych_z_chile_i_wenezuela;jsessionid=F2ABEEEF839E684189D2B68840001DD0.cms2 [dostęp: 12.03.2017].

53 Zob. *VIII runda polsko-chilijskich konsultacji polityczno-gospodarczych*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/amerika_lacinska_i_karaiby/viii_runda_polsko_chilijskich_konsultacji_polityczno_gospodarczych [dostęp: 5.03.2017].

54 Podczas polsko-chilijskiego seminarium gospodarczego, które odbyło się w Warszawie w lipcu 2014 roku (więcej na ten temat w podrozdziale poświęconym stosunkom gospodarczym), wiceszefowa polskiej dyplomacji Katarzyna Kacperczyk przekonywała, że otwarcie przez KGHM kopalni Sierra Gorda stanowi dobry punkt wyjścia do zacieśnienia polsko-chilijskiej współpracy w wymiarze nie tylko gospodarczym, ale także politycznym, akademickim i naukowym. Kopalnia od 1 października 2014 roku nosi imię Ignacego Domeyki. Zob. *W Warszawie polsko-chilijskie seminarium gospodarcze*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_polsko_chilijskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 11.03.2017].

reforma ONZ, konflikt rosyjsko-ukraiński czy sytuacja na Bliskim Wschodzie. Ponadto wiceminister Kacperczyk w stolicy Chile zainaugurowała polsko-chilijskie seminarium gospodarcze, w którym wzięło udział blisko 100 firm z sektora ekologicznych rozwiązań („GreenEvo”), ICT, infrastrukturalnego i doradztwa finansowego.

Podczas wizyty w Chile wiceszefowa polskiej dyplomacji wzięła udział w uroczystym otwarciu największej polskiej inwestycji zagranicznej – wspomnianej kopalni miedzi i molibdenu Sierra Gorda, zlokalizowanej w *comuna*⁵⁵ o takiej samej nazwie, w regionie Antofagasta w północnym Chile. Jak stwierdziła wiceminister, inwestycja ta może stać się impulsem dla pozostałych polskich przedsiębiorstw do zwiększenia swojej obecności w Chile. Kacperczyk zwróciła jednocześnie uwagę, że Chile jest tradycyjnie czwartym partnerem Polski w Ameryce Łacińskiej⁵⁶.

W latach 2015–2016 działania polskiej dyplomacji w regionie latynoamerykańskim były skoncentrowane na intensyfikacji relacji z wybranymi państwami, wśród których oprócz Meksyku, Kolumbii i Peru znalazło się Chile⁵⁷. Aktywnością wykazała się także polsko-chilijska grupa parlamentarna⁵⁸, która w związku z planowaną wizytą delegacji sejmu RP w Chile w 2017 roku spotkała się z Aleksandrą Piątkowską, ambasadorem RP w Chile, i Maciejem Ziętarą, pierwszym radcą w Departamencie Ameryki Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Rozmowy z udziałem polskich parlamentarzystów dotyczyły zagadnień gospodarczych (w tym perspektyw rozwoju kopalni Sierra Gorda i współpracy energetycznej), naukowych oraz związanych z ochroną środowiska⁵⁹.

W lipcu 2016 roku w Santiago odbyły się polsko-chilijskie rozmowy o stosunkach dwustronnych. Karolina Cemka, zastępca dyrektora Departamentu Ameryki, spotkała się z zastępcą dyrektora Departamentu Europy Patriciem Beckerem. Jednym z tematów rozmów przedstawicieli polskiego i chilijskiego MSZ była współpraca akademicka i gospodarcza między obu krajami. Dokonano też przeglądu bazy prawnej, między innymi w kontekście współpracy sportowej, naukowo-logistycznej w Antarktyce oraz w odniesieniu do projektu umowy o możliwości podejmowania przez studentów tymczasowej pracy zarobkowej, tzw. porozumienia „Zwiedzaj i pracuj”. Uczestnicy spotkania

55 Najmniejsza jednostka podziału administracyjnego w Chile.

56 Zob. *VIII runda polsko-chilijskich konsultacji polityczno-gospodarczych...*

57 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

58 Polsko-chilijska grupa parlamentarna ukonstytuowała się w lutym 2016 roku i liczy 20 posłów.

59 Zob. *Polscy posłowie planują wizytę w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polscy_poslowie_planuja_wizyte_w_chile [dostęp: 5.03.2017].

odnotowali znaczny postęp dotyczący wzmocnienia współpracy akademickiej (czego przejawem było podpisanie umowy przez konferencję rektorów Polski i Chile). Jednocześnie podkreślono potrzebę dywersyfikacji i wzrostu oferty eksportowej i inwestycyjnej Polski w Chile⁶⁰.

Ponadto Polska i Chile miały okazję do spotkania na forum wielostronnym podczas szczytu Sojuszu Pacyfiku (którego Polska od lipca 2015 roku jest obserwatorem), w chilijskim Puerto Varas w lipcu 2016 roku. Polskiej delegacji przewodniczyła ambasador Aleksandra Piątkowska, zaś Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP reprezentowała Karolina Cemka. Rozmowy dotyczyły między innymi edukacji, ułatwień w handlu, innowacyjności, nauki i technologii oraz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw⁶¹.

7.2. Płaszczyzna gospodarcza

Podobnie jak stosunki polityczne, polsko-chilijskie relacje gospodarcze po 1989 roku stopniowo się intensyfikowały. W tym okresie reprezentanci Chilijskiej Izby Handlu i Przemysłu (hiszp. Camara de Comercio e Industria de Chile) odwiedzili Polskę, na zaproszenie Polskiej Izby Handlu Zagranicznego. Jednocześnie w 1989 roku nasz kraj po raz pierwszy uczestniczył w międzynarodowych targach handlowych, zorganizowanych w Santiago. Rok później, Chile, jako jedyne państwo regionu Ameryki Łacińskiej, wzięło udział w międzynarodowych targach w Poznaniu, stając się tu później stałym wystawcą. Początek lat 90. XX wieku okazał się korzystny pod względem dwustronnej wymiany handlowej, w której odnotowano wzrost polskiego eksportu do Chile, który przełożył się na dodatni dla Polski bilans handlowy. W 1989 roku wartość polskiego eksportu wynosiła jedynie 4,4 mln USD, zaś w 1990 roku wzrosła ponad dwukrotnie – do 11,4 mln USD. Obserwowano jednak asymetrię, jeżeli chodzi o eksport do Chile i import z tego państwa. Wartość tego drugiego w 1990 roku osiągnęła zaledwie 1,3 mln USD⁶².

60 Podczas spotkania przekazano ofertę programową rządu RP dla krajów Sojuszu Pacyfiku, wraz z listem ministra spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego. Zob. *Polsko-chilijskie rozmowy o stosunkach dwustronnych w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_rozmowy_o_stosunkach_dwustronnych_w_santiago [dostęp: 5.03.2017].

61 *Alianza Pacífica – polityczny klucz do Ameryki Łacińskiej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/alianza_pacifica_polityczny_klucz_do_ameryki_lacinskiej [dostęp: 5.03.2017].

62 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze...*, s. 121.

Towary, jakie Polska eksportowała do Chile w początkach lat 90. XX wieku, należały do wysoko przetworzonych. Były to na przykład samochody marki Polonez, ciągniki Ursus, produkty przemysłu chemicznego, elektryczny sprzęt gospodarstwa domowego, łożyska toczne i armatura przemysłowa. Eksportowano także mleko w proszku, wyroby spirytusowe czy mączkę rybną. Ponadto na polski eksport do Chile składały się górnicze usługi budowlane. W strukturze towarowej polskiego importu z Chile przeważały natomiast owoce, herbata, obuwie sportowe oraz, w niewielkich ilościach, ruda miedzi⁶³.

W latach 90. XX wieku zainicjowano proces tworzenia formalno-prawnej podstawy bilateralnych stosunków gospodarczych. Jego przejawem było podpisanie w październiku 1991 roku, podczas wizyty wiceministra współpracy z zagranicą Zbigniewa Okońskiego w Chile, umowy o współpracy gospodarczej i wymianie handlowej. W tym okresie zawarto także umowy na budowę 34 statków do połowów morskich (kontenerowców) i wykonanie robót górniczych w Chile⁶⁴. Dzięki tym kontraktom wartość polskiego eksportu do Chile w połowie lat 90. XX wieku wyniosła 142,0 mln USD⁶⁵. Warto jednak mieć na uwadze, że tego typu kontrakty miały charakter okazjonalny i nie zapewniały stałego wzrostu we wzajemnych obrotach handlowych.

Od połowy lat 90. XX wieku wymiana handlowa między naszymi państwami podlegała dywersyfikacji. W strukturze polskiego importu nadal dominującą pozycję zajmowały artykuły spożywcze, aczkolwiek znacznie zwiększył się ich zakres oraz różnorodność. Importowano na przykład: owoce świeże, mrożone i suszone (głównie jabłka, winogrona, truskawki i porzeczki), przetwory owocowe (soki, dżemy), warzywa mrożone, grzyby (suszone i mrożone), ryby, produkty pochodzenia roślinnego, miód, przyprawy oraz alkohol (przede wszystkim chilijskie wina). Zaczęliśmy importować także: nawozy mineralne i inne produkty przemysłu chemicznego, cynk, koncentraty cynku⁶⁶ i miedzi, złoto, produkty przemysłu drzewnego, artykuły do dekoracji wnętrz⁶⁷.

W latach 1995–2000 najważniejszą, aczkolwiek nieuwidoczną w statystykach wzajemnych obrotów (sprzedaż odbywała się za pośrednictwem firm

63 Ibidem, s. 122.

64 Ibidem.

65 Warto mieć na uwadze, że dostawy polskich statków do Chile odbywały się z udziałem Niemiec i z tego powodu nie zawsze były bezpośrednio ujmowane w dwustronnym polsko-chilijskim bilansie handlowym. Za: A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 48–49, 62.

66 W połowie lat 90. XX wieku Chile zajmowało 3. miejsce wśród latynoamerykańskich eksporterów rudy cynku do Polski (9,5 tys. ton). Zob. ibidem, s. 62.

67 A.L. NORAMBUENA: *Stosunki polityczno-gospodarcze...*, s. 122.

niemieckich), pozycją w polskim eksporcie były statki. Dostarczyliśmy 21 kontenerowców i 13 masowców, za łączną sumę około 1 mld USD. Do głównych produktów eksportowanych przez Polskę do Chile w tym okresie należały także: wyroby przemysłu elektromaszynowego (w tym turbiny i kondensatory oraz maszyny i urządzenia, głównie budowlane), wyroby stalowe, sprzęt gospodarstwa domowego, chemikalia, wyroby przemysłu tekstylnego-odzieżowego oraz mleko w proszku.

Na początku lat 2000 obroty handlowe między naszymi państwami wyniosły 40,4 mln USD⁶⁸ (2003 rok). Import z Chile w 2003 roku osiągnął wartość 24,5 mln USD i przewyższył polski eksport, który zamknął się w kwocie 16,0 mln USD. Oznaczało to ujemne dla Polski saldo wymiany handlowej. W skali globalnej wymiany handlowej Polski znaczenie Chile dla polskiego eksportu i importu było jednak marginalne.

Jeszcze przed wstąpieniem do UE Polska podejmowała działania mające na celu intensyfikację wymiany handlowej oraz instytucjonalizację współpracy z Chile. W 2003 roku reaktywowano chilijsko-polską izbę handlową, a także zawarto (z polskiej inicjatywy) umowę między Polską Agencją Inwestycji Zagranicznych (PAIZ) a chilijską instytucją promocji gospodarczej ProChile o współpracy w dziedzinie promocji handlowej. Umowa obejmowała między innymi prowadzenie kampanii promocyjnych, organizację misji handlowych, wymianę specjalistów i stażystów.

Ponadto w 2003 roku PARP i Fundacja EuroChile podpisały – wspomniane już w rozdziale – memorandum. Przewidziano w nim na przykład wspólne uczestnictwo polskich i chilijskich firm w promujących udział w targach programach UE czy poszukiwanie partnerów biznesowych i wymianę informacji handlowych (umowa dotyczyła głównie małych i średnich przedsiębiorstw z obu państw).

Do inicjatyw mających na celu wspieranie rozwoju współpracy gospodarczej należało utworzenie w 2002 roku think tanku – pierwszego tego typu w kontaktach Polski z państwem regionu Ameryki Łacińskiej. Działania powołanego mechanizmu grupy eksperckiej miały koncentrować się na kwestiach zarówno politycznych, jak i gospodarczych⁶⁹.

Podstawy współpracy gospodarczej między Polską a Chile, od momentu przystąpienia naszego kraju do UE, reguluje porozumienie o stowarzyszeniu gospodarczym, konsultacjach politycznych i współpracy, zawarte między

68 Na podstawie: Strategia RP...

69 *Chile*. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice. <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3lpraca%20Mi%C4%99dzynarodowa/38.Chile.pdf> [dostęp: 7.03.2017].

wspólnotą a Chile⁷⁰ w 2002 roku (część porozumienia dotycząca wolnego handlu weszła w życie 1 lutego 2003 roku⁷¹, a całość umowy 1 marca 2005 roku)⁷².

Ponadto w stosunkach gospodarczych między Polską a Chile obowiązują następujące umowy:

- 1) umowa o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji, z 5 lipca 1995 roku (weszła w życie w 2000 roku);
- 2) umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania, z 10 marca 2000 roku (weszła w życie 1 stycznia 2004 roku)⁷³;
- 3) umowa o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych, z 28 czerwca 2007 roku (ratyfikowana w grudniu 2007 roku).

---

⁷⁰ Była to pierwsza tego typu umowa zawarta pomiędzy UE a krajem południowo-amerykańskim i druga, po Meksyku, z całego regionu Ameryki Łacińskiej. Zob. B. MI-CHALSKI: *Umowa stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2013, nr 756: „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 57: *Miejsce Polski w gospodarce światowej*, s. 393.

⁷¹ Pełne wdrożenie rozwiązań dotyczących liberalizacji handlu nastąpiło 1 stycznia 2013 roku, kiedy to wygasły okresy przejściowe, przewidziane dla stopniowego znoszenia stawek celnych na importowane z Chile ryby, bezkręgowce wodne, przetwory z nich, a także artykuły rolne (przy utrzymaniu na niektóre kwoty importowych). Zob. *ibidem*, s. 393.

⁷² Umowa jest podstawą relacji handlowych między UE a Chile i określa preferencyjne warunki współpracy w wielu dziedzinach gospodarki, takich jak przemysł, finanse, usługi, inwestycje, transport, małe i średnie przedsiębiorstwa, nauka i technologia czy społeczeństwo informacyjne. Zgodnie z jej zapisami stawki celne stosowane w obrotach handlowych z państwami członkowskimi UE (w tym z Polską) podlegają stopniowej redukcji. Ustalenia zawarte w części dokumentu dotyczącej handlu (FTA) były określane jako jedne z najbardziej nowoczesnych i kompleksowych w gospodarce globalnej. Umowa obejmuje wszystkie obszary stosunków handlowych UE-Chile i na jej mocy wprowadzono liczne uregulowania wychodzące ponad zobowiązania WTO. Znalazły się w niej między innymi regulacje dotyczące eliminacji barier pozataryfowych w handlu, planowanej liberalizacji handlu towarami i usługami, przepływów inwestycyjnych i kapitałowych oraz dostępu do zamówień publicznych. Zgodnie z zapisami umowy, dalszą redukcję stawek celnych, aż do utworzenia pełnej strefy wolnego handlu, zaplanowano do końca 2013 roku. We wrześniu 2009 roku Polska przekazała do KE stanowisko w sprawie dalszej liberalizacji handlu towarami rolnymi i przetworzonymi w ramach umowy stowarzyszeniowej UE-Chile, w tym również w zakresie ochrony GIS (Główny Inspektorat Sanitarny) na niektóre napoje spirytusowe. Zob. *Chile. Regionalna Izba Gospodarcza Katowice...*; zob. też *Komunikat Komisji – Wzmocnienie stosunków w dziedzinie lotnictwa z Chile*. EUR-Lex. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52005DCo406> [dostęp: 11.03.2017].

⁷³ Chile jest jedynym krajem w regionie Ameryki Łacińskiej, z którym Polska podpisała i ratyfikowała umowę o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji oraz o unikaniu podwójnego opodatkowania.

Tabela 7.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z Chile w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]	Udział [%]	
					eksport	import
2004	15,8	33,2	49,0	-17,4	0,02	0,04
2005	31,4	71,0	102,5	-39,6	0,04	0,07
2006	38,0	285,3	323,3	-247,4	0,03	0,23
2007	45,3	315,3	360,6	-269,4	0,03	0,19
2008	37,1	260,0	297,1	-223,0	0,02	0,12
2009	24,1	193,3	217,4	-169,3	0,02	0,13
2010	54,9	144,9	199,8	-90,0	0,03	0,08
2011	48,2	216,1	264,3	-167,9	0,03	0,10
2012	70,8	132,5	203,3	-61,7	0,04	0,07
2013	97,2	266,5	363,6	-169,3	0,05	0,13
2014	85,3	154,3	239,5	-69,0	0,04	0,07
2015	94,1	157,2	251,3	-63,0	0,05	0,08
2016	95,7	203,8	299,6	-108,1	0,05	0,10

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych GUS: Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/DBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 7.03.2017].

Przystąpienie Polski do UE, a tym samym objęcie naszych relacji handlowych z Chile umową liberalizującą⁷⁴, było impulsem, który przyczynił się do wzrostu dwustronnej wymiany handlowej⁷⁵. Tendencja wzrostowa utrzymywała się

74 Z chwilą przystąpienia naszego kraju do UE warunki współpracy gospodarczej Polski z Chile się zmieniły. Umowa stowarzyszeniowa UE–Chile z 2002 roku wprowadziła znaczną redukcję stawek celnych, co spowodowało poprawę konkurencyjności towarów pochodzących z krajów unijnych. Od wejścia w życie umowy obowiązywała zerowa stawka celna na większość towarów będących przedmiotem wymiany. Niewielka część towarów została obłożona cłem w wysokości 6%. Sytuacja ta stworzyła korzystne warunki dostępu do rynku chilijskiego także dla polskich firm. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki RP. https://www.mr.gov.pl/media/28620/Chile_4_11_2016.pdf [dostęp: 7.03.2017].

75 B. MICHAŁSKI: *Umowa stowarzyszeniowa...*, s. 395–397. Dodatkowo, w październiku 2005 roku, UE podpisała z Chile porozumienie dotyczące niektórych aspektów usług lotniczych (jest to pierwsze porozumienie, jakie UE zawarła z państwem trzecim w ramach

jednak po obu stronach jedynie do 2007 roku. Od następnego roku, przez dwa kolejne lata (do 2009 roku) obserwowano spadek w zakresie zarówno eksportu do Chile (o blisko połowę w stosunku do 2007 roku), jak i importu z tego kraju. Negatywny wpływ na wielkość polsko-chilijskich obrotów handlowych w tym czasie miało globalne spowolnienie gospodarcze. W 2010 roku zanotowano, co prawda, wzrost wartości polskiego eksportu o ponad 50% w stosunku do roku poprzedniego, jednakże tendencja spadkowa utrzymywała się w polskim imporcie, przekładając się na najniższą od 2005 roku wartość obrotów handlowych.

Mimo że wartość polsko-chilijskiej wymiany handlowej zwiększyła się w 2011 roku do ponad 260 mln USD, to nie można mówić o stałym i systematycznym wzroście obrotów między naszymi państwami. W pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku wartości eksportu i importu podlegały znacznym wahaniom. Rekordowy pod względem wartości polsko-chilijskich obrotów handlowych był rok 2013, kiedy to osiągnęły one wartość 363,6 mln USD. W kolejnym roku zanotowano jednak spadek do poziomu 239,5 mln USD. Spośród partnerów handlowych Polski z regionu Ameryki Łacińskiej Chile uplasowało się w 2014 roku na 5. miejscu pod względem wartości obrotów handlowych (po Brazylii, Argentynie, Meksyku i Ekwadorze), 4. pod względem wartości eksportu oraz 5. pod względem importu. Warto zaznaczyć, że w dwustronnej wymianie handlowej od początku XXI wieku utrzymywał się ujemny dla Polski bilans handlowy.

Począwszy od lat 90. XX wieku do końca 2016 roku nie doszło do przekroczenia wartości 1 mld USD we wzajemnych obrotach handlowych (jak to zdarzyło się w przypadku trzech największych partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej – Brazylii, Argentyny i Meksyku). Biorąc pod uwagę procentowy udział Chile w polskiej wymianie handlowej, należy stwierdzić, że w pierwszej i połowie drugiej dekady XXI wieku miał on charakter marginalny.

Wolumen wymiany towarowej począwszy od początku XXI wieku, w porównaniu do poprzedniego dziesięciolecia, zwiększał się w zakresie tradycyjnych grup produktów. W pewnym stopniu zwiększyło się także jej zróżnicowanie (zwłaszcza w odniesieniu do polskiego eksportu). Na polski eksport składały się: produkty przemysłu elektromaszynowego (urządzenia mechaniczne i elektryczne, w tym do rejestracji i odbioru dźwięku, przewody elektryczne, zespoły prądotwórcze, urządzenia dźwigowe, maszyny do wierceń, tokarki, spycharki czołowe, kotły wytwarzające parę, turbiny gazowe, urządzenia spawalnicze, sondy głębokościowe, pasy przekątnikowe, taśmy górnicze, statki powietrzne, jednostki pływające

---

nowej polityki Wspólnoty w zakresie lotnictwa cywilnego). Stworzyło to nowe możliwości rynkowe dla przewoźników polskich oraz działających w Polsce przewoźników z pozostałych państw unijnych w wykonywaniu regularnych operacji lotniczych między Polską a Chile. Zob. *Chile*. Regionalna Izba Gospodarcza...

i współdziałające urządzenia, pojazdy silnikowe, samochody turystyczne typu melex, opony autobusowe i ciężarowe, rowery, telefony komórkowe, chłodziarko-zamrażarki, paczkomaty), przemysłu chemicznego i pokrewnych oraz tworzywa sztuczne i wyroby z nich. Eksportowano też kable i drut izolowany, rusztowania, kamienie młyńskie i szlifierskie, torby papierowe typu kraft, sprzęt AGD, kosmetyki, perfumy i wody toaletowe, jak również gotowe artykuły spożywcze, mięso wieprzowe, leki, alkohol (głównie wódkę), słodycze i soki⁷⁶.

W imporcie z Chile tradycyjnie dominowały gotowe artykuły spożywcze (w tym: owoce suszone – zwłaszcza śliwki i żurawina; owoce świeże – winogrona, truskawki, jagody, jabłka, gruszki, kiwi; filety rybne – łososie pacyficzne i atlantyckie; orzechy oraz trufle), a także produkty mineralne, produkty pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, żywe zwierzęta, napoje bezalkoholowe i alkoholowe (głównie wina), tytoń, ocet. Ponadto importowaliśmy miedź w postaci rudy, koncentraty i miedź nierafinowaną, chlorek potasu, azotany potasu, węgiel bitumiczny⁷⁷.

Istnieje kilka przykładów polskich firm, które z powodzeniem rozwijają swoją działalność i inwestują na chilijskim rynku⁷⁸. Nie ulega wątpliwości, że największym polskim inwestorem w Chile jest spółka KGHM International⁷⁹. Wraz z japońskim partnerem realizowała ona w drugiej dekadzie XXI wieku projekt budowy kopalni na jednym z największych na świecie, nowo odkry-

76 Zob. *Współpraca gospodarcza...*; zob. też *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*

77 Ibidem.

78 Suma polskich inwestycji w Chile w 2013 roku wyniosła ponad 20 mld USD. Zob. D. DOLISTOWSKA: *O polsko-chilijskich możliwościach inwestycyjnych w Warszawie*. Poland, Go Global. http://www.polandgoglobal.pl/artykuly/o-polsko-chilijskich-mozliwosciach-inwestycyjnych-w-warszawie#.WMRo6Ts1_IV [dostęp: 11.03.2017].

79 Na początku grudnia 2011 roku KGHM Polska Miedź ogłosiła zakup kanadyjskiej kopalni Quadra FNX (obecnie pod nazwą KGHM International), posiadającej kopalnię i złoża w Kanadzie, USA, Chile i na Grenlandii. W 2014 roku KGHM International (55% udziałów) oraz japońskie firmy Sumitomo Metal Mining (31,5%) i Sumitomo Corporation (13,5%) przystąpiły do realizacji projektu eksploatacji złóż w kopalni Sierra Gorda. Inwestycję podzielono na dwa etapy. Pierwszy został zakończony w czerwcu 2014 roku i obejmował budowę konwencjonalnej kopalni odkrywkowej (urabianie za pomocą materiałów wybuchowych i koparek, ładunek i transport rudy do przeróbki), infrastruktury (staw osadowy, linia energetyczna, rurociąg wody słonej i inne) oraz zakładu przeróbki z instalacją separacji koncentratu molibdenu (kruszarki wysokociśnieniowe, młyny kulowe i konwencjonalna flotacja) o mocy przerobowej 110 tys. ton rudy dziennie. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*; zob. też *Poland's KGHM Polska Miedź Set to Begin Production From Its Mines in Chile*. Portal Promocji Eksportu. <https://india.trade.gov.pl/en/news/129757,poland-s-kgm-polska-miedz-set-to-begin-production-from-its-mines-in-chile.html> [dostęp: 11.03.2017].

tych złożach porfirowych miedzi i molibdenu, w Sierra Gorda⁸⁰. Oficjalna inauguracja kopalni odbyła się 1 października 2014 roku (*de facto* uruchomienie produkcji nastąpiło już w czerwcu 2014 roku), z udziałem przedstawicieli władz Polski, Chile i Japonii⁸¹. Warto przypomnieć, że kopalnia ta, o wartości 4,2 mld USD, jest największą polską inwestycją zagraniczną⁸². Jak zapewniają menadżerowie KGHM International, kopalnia, której spółka jest większościowym udziałowcem, będzie się rozwijać. Inwestycje polskiego przedsiębiorstwa w Chile zostały obliczone na dekady⁸³. Wśród polskich firm oferujących produkty dla przemysłu wydobywczego na chilijskim rynku znajdują się również Fasing, Faser, Tele-Fonika-Kable i Glinik⁸⁴.

---

80 Szacuje się, że przez ponad 20 lat w chilijskiej kopalni, co roku będzie wydobywane ponad 220 tys. ton miedzi – prawie jedną trzecią tego, co obecnie produkuje KGHM ze złóż krajowych. Ponadto, jak zaznacza prezes zarządu KGHM Polskiej Miedzi Herbert Wirth: „[...] wydobyte tony miedzi w Sierra Gorda kosztuje 2,5 tys. USD, podczas gdy w Polsce ponad 4 tys. USD. Tańsze złoża za granicą stwarzają możliwość, by opracować bardziej innowacyjne i wydajne metody wydobywania”. Zob. *Debata KGHM: polski kapitał idzie w świat*. Newsweek Polska. http://biznes.newsweek.pl/debata-newsweeka-polskie-miliardy-ida-w-swiat,artykuly,355870,1.html#utm_source=rasp&utm_medium=click&utm_campaign=sponsP [dostęp: 14.03.2017].

81 Otwarcie kopalni miało rangę państwową i odbyło się w obecności prezydent Chile Michelle Bachelet. Wśród członków polskiej delegacji (liczącej ponad 100 osób) znaleźli się między innymi wiceminister skarbu Zdzisław Gawlik oraz wiceminister spraw zagranicznych Katarzyna Kacperczyk. Rząd Japonii reprezentował z kolei wiceminister gospodarki Norohito Ishiguro. Zob. *KGHM otwiera kopalnię w Chile. Najtańsza w całym koncernie*. Wyborcza.biz. http://wyborcza.biz/Gieldy/1,114507,16737565,KGHM_otwiera_kopalnie_w_Chile_Najtansza_w_calym_koncernie.html?disableRedirects=true#ixzz3lFRzBA2 [dostęp: 19.03.2017].

82 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo... Ponadto dzięki tej transakcji spółka KGHM International awansowała do ścisłej światowej czołówki producentów surowców na świecie – na 4. miejsce pod względem złóż miedzi i 8. pod względem jej produkcji. Zob. *Debata KGHM...*

83 Wirth ocenia, że koncern jest na dobrej drodze do pozostania w Chile przez co najmniej 40 lat. Przewiduje też, że aktywność firmy zachęci kolejne polskie przedsiębiorstwa do inwestowania w tym regionie. Zob. *Koleje firmy pójdą śladem KGHM? Chilijski rynek otwarty na polskie inwestycje*. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/13/1699/Artykul/1282877,Kolejne-firmy-pojda-sladem-KGHM-Chilijski-rynek-otwarty-na-polskie-inwestycje> [dostęp: 11.03.2017]; zob. też *Kopalnia w Sierra Gorda będzie rosła w siłę*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/sierra_gorda_będzie_rosla_w_sile [dostęp: 11.03.2017].

84 W Międzynarodowych Targach Górniczych EXPOMIN 2006 uczestniczyła najliczniejsza w ich historii reprezentacja polskiego przemysłu górniczego i metalurgicznego (jako wystawcy i odwiedzający), w której znalazły się między innymi firmy: Aparator, CZG, Eltrans, Glinik Hydromel, Lubelski Węgiel „Bogdanka”, Pumar, Unico, Drumet, Elgor+Hansen+SBS, Elektrometal, Famur, Faser, Fasing, Georyt, Pioma, Kopex, Nowomag i Tele-Fonika-Kable.

Innym polskim przedsiębiorstwem działającym w Chile jest firma brokerska X-Trade Brokers Dom Maklerski z Warszawy, która w lipcu 2011 roku otworzyła oddział międzynarodowy w Santiago. Jest to pierwszy pozaeuropejski oddział tej firmy, który ma być przyczółkiem do zdobycia rynku internetowych usług maklerskich w Ameryce Południowej⁸⁵.

Ponadto pod koniec 2013 roku producent kosmetyków Inglot, w porozumieniu z siecią Falabella, otworzył trzy punkty sprzedaży w Santiago. W styczniu 2014 roku natomiast Centrum Rozwoju Energetyki otworzyło biuro konsultingowe w Coquimbo i zamierza uruchomić projekty inwestycyjne w obszarze czystej energii i recyklingu odpadów⁸⁶.

Na chilijskim rynku obecne są także polskie browary. W czerwcu 2016 roku wprowadzono kolejną markę polskiego piwa – Perłę z browaru w Lublinie⁸⁷.

Warto odnotować, że spółka Sener Polska (część hiszpańskiej firmy Sener), w wyniku wygranego przetargu na budowę urządzeń do transportu zwierciadeł w obserwatorium na Cerro Armazones w Chile, będzie współpracować przy budowie największego na świecie teleskopu optycznego na podczerwień. Polska firma będzie odpowiedzialna za zaprojektowanie, wykonanie, nadzór nad produkcją, integrację oraz przeprowadzenie testów czterech urządzeń dla dwóch zwierciadeł E-ELT (ang. European Extremely Large Telescope)⁸⁸, w tym dla największego w historii zwierciadła teleskopu astronomicznego o nazwie M2. Zakończenie jego budowy przewidziane jest na lata 2022–2024⁸⁹.

85 Zob. P. OPERACZ: *Informacje praktyczne dla polskiego eksportera – Chile*. Portal Promocji Eksportu. <https://www.trade.gov.pl/pl/vademecum-rynkowe/ameryka-poludniowa/218941,informacje-praktyczne-dla-polskiego-inwestora-chile.html> [dostęp: 13.03.2017].

86 *Współpraca gospodarcza...*

87 Jego producentem jest Perła – Browary Lubelskie, jeden z największych regionalnych producentów piwa w Polsce. Perła to piwo typu pilsner, zawierające 5,6% alkoholu, które w Chile sprzedawane jest w butelkach o pojemności 0,5 l. Chilijskim dystrybutorem polskiej marki jest firma Emporio Terramater, znana z produkcji wysokiej jakości win i oliw. Zob. *Kolejny polski browar w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/kolejny_polski_browar_w_chile [dostęp: 12.03.2017].

88 Od 2017 roku pod nazwą ELT. *Zmiana nazwy teleskopu E-ELT. Oświadczenie Dyrektora Generalnego ESO*. <https://www.eso.org/public/poland/announcements/ann17031/> [data dostępu: 29.06.2019].

89 Przetarg został rozpisany przez Europejskie Obserwatorium Południowe (ang. European Southern Observatory, ESO), którego Polska jest członkiem od 2015 roku. Zob. *Polacy będą współpracować przy budowie największego teleskopu na świecie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polacy_beda_wspolpracowac_przy_budowie_najwiekszego_na_swiecie_telemkopu_optycznego [dostęp: 14.03.2017].

Należy stwierdzić, że niewielki wolumen dwustronnej wymiany handlowej nie odzwierciedla istniejących możliwości. O potencjale i potrzebie intensyfikacji współpracy gospodarczej i inwestycyjnej między Polską a Chile wielokrotnie wspominali podczas spotkań na różnych szczeblach politycy obu państw.

W pierwszej dekadzie XXI wieku zwiększyła się współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami i instytucjami polskimi i chilijskimi w branży lotniczej oraz wydobywczej (inwestycje KGHM Polska Miedź w produkcję miedzi). W 2004 roku zostały podpisane porozumienia o współpracy między Urzędem Lotnictwa Cywilnego RP a Dyrekcją Aeronautyki Cywilnej Chile oraz Zakładami Lotniczymi Enaer (Chile) a PZL Świdnik. W ramach promocji polskiego sektora lotniczego odbyły się dwukrotnie pokazy śmigłowca Sokół w Chile (w 2004 roku w wersji do gaszenia pożarów lasów i w 2005 roku w wersji wojskowej), których zakupem zainteresowane były chilijskie Siły Zbrojne⁹⁰. Istnieją również szanse na sprzedaż kolejnych samolotów typu Dromader w wersji do gaszenia pożarów lasów.

Możliwości rozwoju polsko-chilijskich relacji gospodarczych i handlowych dotyczą także przemysłu obronnego. Strona polska była zainteresowana współpracą między siłami powietrznymi (w tym między innymi w zakresie szkolenia pilotów samolotów F-16, użytkowanych przez obie strony)⁹¹. W ofercie polskiego przemysłu zbrojeniowego dla chilijskiego partnera mieściły się natomiast nie tylko wysokiej jakości produkty, ale także wsparcie technologiczne w procesie modernizacji sił zbrojnych.

Duże szanse na wysoką sprzedaż w Chile mają również firmy związane z gospodarką morską (obsługa portów, rybołówstwo). W polskiej ofercie eksportowej znajdują się nowoczesne wyroby przemysłu stoczniowego, takie jak okręty patrolowe, okręty desantowe czy komory dekompresyjne⁹².

Inny potencjalny obszar współpracy między Polską a Chile wiąże się z bezpieczeństwem energetycznym Polski. Nasz kraj jest zainteresowany geograficzną dywersyfikacją źródeł zaopatrzenia w surowce energetyczne (w tym poszukiwaniem i wykorzystaniem na większą skalę nowych, niekonwencjonalnych nośników i źródeł energii odnawialnej⁹³). Dlatego też chilijska inicjatywa współpracy

90 Duże znaczenie będzie miała w tym zakresie oferta offsetowa PZL Świdnik, obejmująca między innymi montaż śmigłowców w Chile, szkolenie personelu czy udzielenie autoryzacji miejscowym zakładom na obsługę serwisową. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*

91 Korzystne dla polskich sił powietrznych byłoby wykorzystanie ewentualnego dostępu do poligonów chilijskich, które umożliwiają organizowanie przygotowania pilotów do lotów w warunkach pustynnych. Zob. *ibidem*.

92 *Ibidem*.

93 Według raportu Climatescope z 2016 roku, opracowanego przez New Energy Finance i Międzypaństwowy Bank Rozwoju, Chile zajęło 1. miejsce w regionie Ameryki

w zakresie gazyfikacji węgla stanowi perspektywiczną dziedzinę kooperacji między obu państwami. Szansą dla polskich firm byłby także powrót do wydobycia węgla kamiennego w Chile na większą skalę⁹⁴ (chilijskie zapotrzebowanie na ten surowiec szacuje się na około 1,5 mln ton rocznie)⁹⁵.

Ponadto możliwość zwiększenia polskiego eksportu do Chile i potencjał inwestycyjny istnieją w branżach, których dotyczy w tym kraju potrzeba modernizacji i rozwoju, jak na przykład transport kolejowy (szyny i akcesoria), infrastruktura⁹⁶ (drogowa, techniczna, rekreacyjna, socjalna⁹⁷, portowa, połączenia morskie, systemy łączności) czy budownictwo (okna, drzwi, parkiety)⁹⁸. Nie zmniejsza się także zapotrzebowanie na produkty w przemyśle wydobywczym (urządzenia)⁹⁹ oraz chemicznym (nawozy, soda kaustyczna, opony, kosmetyki).

Uwagę polskich przedsiębiorców przyciągał w Chile również sektor spożywczy¹⁰⁰. Ambasada RP w Santiago, w ramach działań wspierających polski

---

Łacińskiej w zakresie inwestycji w energię odnawialną oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Warto dodać, że chilijski rząd uruchomił program „Energia 2050”, który zakłada, że do 2050 roku co najmniej 70% krajowej produkcji energii elektrycznej będzie pochodziło ze źródeł odnawialnych (energia wiatrowa, słoneczna, wody geotermalne). Chile jest również liderem instalacji fotowoltaicznych w Ameryce Łacińskiej. Patrz: J. WŁODARCZYK: *Chile liderem w zakresie inwestycji w energię odnawialną*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/222334,chile-liderem-w-zakresie-inwestycji-w-energie-odnawialna.html> [dostęp: 12.03.2017]; zob. też *Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. <http://santiago.msz.gov.pl/resource/c5ac900a-e2a9-4f91-aa2a-a95271dc468b:JCR> [dostęp: 13.03.2017].

94 Eksploatacja złóż jest, co prawda, utrudniona (większość znajduje się głęboko pod ziemią lub w obszarze terenów trudno dostępnych), jednakże główną zaletę pozyskiwania energii z węgla kamiennego stanowi jego stosunkowo stabilna cena na rynkach światowych. Za: *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*

95 Na podstawie: Strategia RP..., s. 55–56.

96 Chile w coraz większym stopniu inwestuje w infrastrukturę. Organizowane są przetargi na realizację projektów infrastrukturalnych z terminem zakończenia do 2021 roku. Zob. *Rynek chilijski...*

97 *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu*. Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw. http://www.gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=3328 [dostęp: 12.03.2017].

98 *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*

99 Chile jest w przemyśle górniczym jednym z czołowych graczy na arenie międzynarodowej. Firmy z tej branży planują do 2024 roku zainwestować w chilijskie górnictwo około 57 mld USD. Kraj ten posiada 29,2% światowych rezerw miedzi i jest jednocześnie jej wiodącym producentem. Chile zajmuje również wysokie miejsca, jeżeli chodzi o produkcję srebra (5. miejsce na świecie w 2016 roku, według The Silver Institute), a także posiada znaczące udziały w eksploatacji naturalnego azotanu, jodu i litu. Zob. *Rynek chilijski...*

100 Chile zajęło w 2016 roku 17. miejsce w rankingu największych eksporterów żywności na skalę światową. Kraj ten eksportuje przede wszystkim świeże i suszone owoce, przetwory

biznes, wydała katalog prezentujący towary polskich firm zainteresowanych wejściem na chilijski rynek. Zawiera on informacje na temat zarówno artykułów spożywczych, jak i przedsiębiorstw produkujących maszyny do wytwarzania, przetwarzania i przechowywania żywności¹⁰¹. Organizowano też misje gospodarcze do Chile dla firm z branży rolno-spożywczej¹⁰².

W drugiej dekadzie XXI wieku znacząco rozwinęła się w Chile turystyka, co także stwarza możliwości inwestycyjne dla polskich przedsiębiorców. Warto odnotować, że kraj ten odwiedza rocznie ponad 4,5 mln turystów z całego świata. W 2015 roku Chile zajęło w regionie Ameryki Południowej 2. miejsce (po Brazylii) wśród państw najchętniej odwiedzanych przez turystów z całego świata¹⁰³.

Chile wyrażało z kolei zainteresowanie polskim przemysłem kreatywnym. We wrześniu 2016 roku Polskę odwiedzili przedstawiciele chilijskich firm starający się o nawiązanie kontaktów z polskimi producentami gier komputerowych¹⁰⁴. Według przedsiębiorców z Chile, Polska jest w tej branży jednym z najważniejszych rynków w Europie, oferujących produkty na poziomie światowym, cechujących się też największą dynamiką wzrostu¹⁰⁵ i szerokimi możliwościami

---

z winogron, oliwki, mięso, ryby (zwłaszcza łososie), produkty mleczne, wino, jak również *know-how* z zakresu biotechnologii i inżynierii spożywczej. Zob. *ibidem*.

101 *Promujemy polską branżę spożywczą*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/promujemy_polska_branze_spozywca [dostęp: 12.03.2017].

102 W 2015 roku Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego ogłosił nabór na uczestnictwo w misji gospodarczej do Chile, nastawionej na promocję firm z branży rolno-spożywczej. Program misji obejmował wizytę na międzynarodowej wystawie oraz kongresie poświęconych technologii i rozwiązaniom w dziedzinie produkcji żywności i napojów (Expo Food Process), odbywających się w Santiago, a także udział w dwustronnych seminariach gospodarczych, organizowanych wspólnie z Ambasadą RP w Santiago, spotkaniach z chilijskimi instytucjami otoczenia biznesu, jak również w spotkaniach B2B. Zob. *Misja gospodarcza do Chile dla przedsiębiorstw z Wielkopolski*. Portal Promocji Eksportu. <https://wielkopolskie.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/123759,misja-gospodarcza-do-chile-dla-przedsiębiorstw-z-wielkopolski.html> [dostęp: 14.03.2017].

103 Zob. *Rynek chilijski...*

104 Do Polski przyjechali przedstawiciele chilijskich firm Aone Games i Mister Glitch oraz chilijskiego stowarzyszenia producentów gier komputerowych.

105 W Polsce działają znane na całym świecie firmy specjalizujące się w produkcji gier komputerowych, jak na przykład CD-Project RED, Techland, CI Games czy 11 Bits Studios. Do najbardziej rozpowszechnionych na skalę międzynarodową gier wyprodukowanych w naszym kraju należą na przykład „The Witcher”, „Dead Island”, „Lords of the Fallen”, „This War is Mine” czy „Call of Juarez”. Zob. *Chile zainteresowane polskim przemysłem kreatywnym*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_zainteresowane_polskim_przemyslem_kreatywnym [dostęp: 9.03.2017].

wzajemnej współpracy. Opinia ta dotyczy zresztą nie tylko gier komputerowych, ale także *software* czy rozwiązań mobilnych. Oprócz spotkań z polskimi firmami zorganizowano rozmowy z Krakowskim Klasterem Filmowym, promującym polski przemysł kreatywny¹⁰⁶.

Od pierwszych lat XXI wieku podejmowano działania mające na celu intensyfikację dwustronnej współpracy gospodarczej i promocję polskiego biznesu w Chile. O dążeniu do rozwijania kooperacji (szczególnie w zakresie przemysłu obronnego) oraz zwiększenia inwestycji w przemyśle wydobywczym (miedź, węgiel kamienny) świadczyła rządowa delegacja, pod przewodnictwem byłego sekretarza stanu w Ministerstwie Gospodarki Adama Szejnfelda, w grudniu 2008 roku do Chile. Wzięli w niej udział również przedstawiciele firm, w ramach misji Krajowej Izby Gospodarczej. Podczas misji odbyły się spotkania z reprezentantami lokalnych przedsiębiorstw i branż, zainteresowanych współpracą i wymianą handlową z Polską¹⁰⁷.

W lutym 2010 roku, z okazji otwarcia w Polsce Biura Handlowego Chile, Ambasada Chile w Warszawie wraz z Ministerstwem Gospodarki zorganizowały seminarium dotyczące wzajemnych możliwości inwestycyjnych i handlowych. Z kolei z inicjatywy polskiego MSZ oraz ośrodka analitycznego think tanku, w marcu 2012 roku na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych odbyło się seminarium z cyklu: „*Doing business in...* Brazylia, Chile i inne rynki regionu – szanse i możliwości dla polskich firm”. Celem spotkania było zaprezentowanie strategii rozwojowych wybranych państw Ameryki Południowej oraz skutecznych modeli biznesowych, pozwalających polskim podmiotom gospodarczym czy instytucjom na zintensyfikowanie współpracy z partnerami latynoamerykańskimi. Seminarium miało się przyczynić do lepszego wykorzystania szans, jakie stwarzają dynamicznie rozwijające się rynki Brazylii, Chile i innych państw regionu¹⁰⁸.

Z inicjatywy MSZ, w dniach 15–17 kwietnia 2012 roku, przebywała w Chile polska misja gospodarcza, w której uczestniczyli przedstawiciele branży obronnej (Bumar, CTM, Lubawa-Miranda, Belma), transportowej (Pesa, Graw, Medcom, DZT), górniczej (KGHM Polska Miedź, Euro-Infor) oraz chemicznej (Krakchemia). Uczestnicy misji odbyli rozmowy w chilijskich ministerstwach: spraw zagranicznych, obrony, górnictwa oraz transportu, jak również w magistracie Santiago, Metrze Santiago oraz Chilijskich Kolejach Państwowych.

Ponadto 26 kwietnia 2012 roku w ramach misji gospodarczej Komisji Europejskiej do Chile, z udziałem 22 firm unijnych (w tym KGHM International),

106 Ibidem.

107 *Chile*. Regionalna Izba Gospodarcza...

108 *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*

odbyło się spotkanie informacyjno-promocyjne. Ze strony chilijskiej w spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele branży górniczej (Codelco, SelfaCorp, Geocom, AtlasCopco, AngloAmerican) oraz prasy specjalistycznej – „Revista Técnicos Mineros”, „Mineria Chilena”. Wizytę zorganizowała i koordynowała Delegatura UE w Chile. Warto zaznaczyć, że Ambasada RP wraz z Ambasadą Holandii były jedynymi placówkami, które aktywnie włączyły się w przygotowanie programu wizyty, w części poświęconej górnictwu¹⁰⁹.

W listopadzie 2012 roku przebywała w Chile misja handlowa uczestniczących w programie Ministerstwa Środowiska – „GreenEvo”¹¹⁰ polskich przedsiębiorców (pod przewodnictwem podsekretarz stanu w MŚ Beaty Jaczewskiej), reprezentujących 11 firm z branży „zielonych technologii”. Polskie spółki technologie i produkty ze swojej oferty podczas seminarium na Uniwersytecie Chilijskim i targów Pyme 2012, skierowanych do małych i średnich przedsiębiorstw. Ponadto polska delegacja spotkała się z przedstawicielami Fundacji EuroChile, zaś minister Jaczewska odbyła rozmowy z wiceministrami rolnictwa i środowiska oraz dyrektorem wykonawczym Centrum Energii Odnawialnych. Należy zauważyć, że polskie technologie z zakresu efektywności energetycznej, recyklingu i oczyszczania ścieków wzbudziły w Chile duże zainteresowanie, ponieważ kraj ten boryka się z problemem niedoboru energetycznego. Zdaniem Ambasady RP w Santiago korzystne byłoby podpisanie umowy o współpracy w tej dziedzinie między resortami środowiska Polski i Chile, która stwarzałaby podstawy do wzajemnej wymiany informacji, doświadczeń i *know-how* oraz tworzenia wspólnych programów¹¹¹.

O dążeniach do zwiększenia współpracy inwestycyjnej i handlowej obu krajów świadczyło zorganizowane w lipcu 2014 roku na Stadionie Narodowym w Warszawie polsko-chilijskie seminarium gospodarcze. Spotkanie poświęcone było możliwościom inwestycyjnym, jakie w połowie drugiej dekady XXI wieku otworzyły się przed polskimi przedsiębiorcami w Chile. Organizatorami wydarzenia była spółka KGHM Polska Miedź, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Ministerstwo Skarbu Państwa RP oraz Ambasada Chile w Polsce. W seminarium wzięli udział przedstawiciele administracji rządowej oraz ponad 80 polskich przedsiębiorców zainteresowanych wejściem na latynoamerykańskie rynki. Jak podkreśliła wiceminister spraw zagranicznych Katarzyna Kacperczyk, współpraca w sektorze wydobywczym sprzyja rozwijaniu trwałych relacji także w innych

109 Ibidem.

110 „GreenEvo – Akcelerator Zielonych Technologii” to projekt Ministerstwa Środowiska, stworzony w celu promocji i rozwijania międzynarodowego transferu polskich technologii środowiskowych. W ramach uczestnictwa w projekcie firmy mogą liczyć między innymi na szkolenia i usługi doradcze, a także udział w zagranicznych misjach handlowych.

111 Chile. Regionalna Izba Gospodarcza...

branżach, jak transport, usługi teleinformatyczne, budownictwo czy przemysł chemiczny. Wiceminister wyraziła też przekonanie, że polskie przedsiębiorstwa w Chile, dzięki działalności takich firm jak KGHM Polska Miedź oraz staraniom polskiej i chilijskiej administracji, dopiero zaczynają zaznaczać swój potencjał i rozwijać działalność w tym państwie, ale zdołano już (mimo dużej odległości geograficznej) nawiązać relacje na miarę strategicznego partnerstwa¹¹².

Na przełomie września i października 2014 roku zorganizowano kolejną, wielosektorową misję gospodarczą polskich przedsiębiorców do Chile, której przewodniczyła wiceminister Kacperczyk. Delegacja składała się z przedstawicieli polskiego MSZ, Ministerstwa Środowiska, a także firm z branż: transportowej (Tines), telekomunikacyjnej, IT (Comarch), budowlanej, „zielonych technologii” (projekt „GreenEvo”), rolno-spożywczej (Ursus, Bakoma) i finansowej (Bank Zachodni WBK, HSBC Bank Polska). W ramach wizyty zorganizowano w Santiago forum gospodarcze „Perspektywy biznesowe: Polska – Chile”, połączone z sesją B2B z udziałem około 70 chilijskich biznesmenów. Rezultatem spotkania było podpisanie porozumienia o współpracy, obejmującej wymianę *know-how* w zakresie użytkowania bioreaktora hydrofitowego, między polskim Instytutem Nowych Technologii Środowiskowych a chilijskim Uniwersytetem La Serena¹¹³.

Polska była także obecna (po raz drugi) na jednym z największych wydarzeń w Ameryce Południowej – Międzynarodowych Targach Morskich i Portowych Exponaval, w listopadzie 2016 roku w Valparaíso w Chile¹¹⁴. Wzięli w nich udział, między innymi: ambasador RP w Chile Aleksandra Piątkowska, *attaché* wojskowy RP w regionie Ameryki Południowej kmdr Janusz Pałka oraz delegacja Polskiej Grupy Zbrojeniowej. Otwarcie targów odbyło się w obecności prezydent Bachelet, przedstawicieli chilijskiej marynarki wojennej oraz korpusu dyplomatycznego¹¹⁵.

Współpracę gospodarczą między Polską a Chile rozwijano także na forum wielostronnym. W czerwcu 2016 roku w Paryżu, podczas corocznej sesji ministerialnej Rady OECD (Ministerial Council Meeting, MCM)¹¹⁶, wicepremier Mateusz Morawiecki i wiceminister Radosław Domagalski odbyli spotkania bilateralne z sekretarzem generalnym OECD Ángelem Gurríą oraz ministrem

112 W Warszawie polsko-chilijskie seminarium...

113 Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...

114 W 2016 roku w Targach Exponaval w Valparaíso uczestniczyło 160 wystawców i 73 delegacje z całego świata.

115 Zob. *Jesteśmy na Exponaval 2016 w Valparaíso*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jestesmy_na_exponaval_2016_w_valparaiso [dostęp: 11.03.2017].

116 Warto zaznaczyć, że podczas posiedzenia Rady OECD w 2016 roku zainaugurowano program regionalny OECD dla Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Zob. *Wizyta wicepremiera Morawieckiego w Paryżu...*

finansów Chile i przewodniczącym MCM Rodrigiem Valdéssem. Tematem rozmów były między innymi kwestie związane z bieżącą współpracą na forum organizacji oraz aktualna sytuacja geopolityczna i ekonomiczna w Europie. Morawiecki, szef polskiego resortu rozwoju, podkreślił, że OECD ma do odegrania ważną rolę w zbliżeniu Polski z państwami G20¹¹⁷.

Ponadto w zakresie organizacji misji gospodarczych do Chile współpracowały samorządy gospodarcze – polska Krajowa Izba Gospodarcza, Krajowa Izba Gospodarcza, Usług i Turystyki Chile (hiszp. Cámara Nacional de Comercio, Servicios y Turismo de Chile) oraz Izba Gospodarcza Santiago (hiszp. Cámara de Comercio de Santiago)¹¹⁸. W ramach polsko-chilijskiej współpracy gospodarczej rozwijane były także kontakty między miastami, takimi jak: Kraków i La Serena (umowa miast bliźniaczych z 1994 roku), Bielsko-Biała i Rancagua, Elbląg i Coquimbo, Kraków i Providencia, Wieliczka i Andacollo (miasta partnerskie). Przygotowywana jest również umowa o współpracy między Regionem Coquimbo a Dolnym Śląskiem¹¹⁹.

W celu ułatwienia polskim przedsiębiorcom wejścia na chilijski rynek publikowane są przewodniki i informatory rynkowe (opracowywane między innymi przez Ministerstwo Gospodarki¹²⁰ czy Ambasadę RP w Chile¹²¹, często przy wsparciu instytucji unijnych), zawierające kluczowe informacje dla polskich eksporterów. Ponadto udzielanie wsparcia polskim firmom i przedsiębiorcom w tym zakresie deklarowała Ambasada RP w Santiago¹²².

Należy zauważyć, że Chile wyróżnia się na tle Ameryki Łacińskiej pod względem otwartości gospodarczej i atrakcyjności dla inwestorów (według World Investment Report, Chile zajęło w 2015 roku 11. miejsce na świecie wśród odbiorców bezpośrednich inwestycji zagranicznych¹²³). Już w 2010 roku, według światowego rankingu wolności gospodarczej (Index of Economic Freedom), pod względem największej swobody gospodarczej kraj ten zajął 10. miejsce na świecie, zaś w 2016 roku uplasował się na 7. pozycji. Pierwsze miejsce Chile zajmowało w latach 2009–2013 w innych światowych rankingach, takich jak¹²⁴: Najlepsze

117 Ibidem.

118 *Współpraca gospodarcza...*

119 Ibidem.

120 *Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach...*

121 *Zob. Rynek chilijski...*

122 *Jak inwestować w Chile? Przeczytaj.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_inwestowac_w_chile__przeczytaj_ [dostęp: 13.03.2017].

123 Wpływy z inwestycji wyniosły ponad 20 mld USD. *Zob. Rynek chilijski...*

124 Dynamika wzrostu gospodarczego, niskie zadłużenie i stabilność makroekonomiczna Chile sprawiły, że agencja Standard and Poor's podniosła rating długookresowych zobowiązań walutowych tego kraju na 2013 rok z A+ do AA- (gdzie A+ oznacza niski poziom

Miejsce dla Biznesu (prowadzony przez Economist Intelligence Unit) czy Światowy Ranking Wolności Handlowej (przygotowany przez Heritage Foundation i redakcję „Wall Street Journal”). W 2016 roku Chile znalazło się w klasyfikacji krajów najmniejszego ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej, według „The Economist”, w pierwszej dziesiątce państw świata (8. miejsce)¹²⁵. Kraj ten od początku XXI wieku zajmował wysokie pozycje również w rankingach agencji ratingowych (w niektórych najwyższe spośród państw Ameryki Łacińskiej), pod względem wskaźników takich, jak konkurencyjność globalna, przejrzystość warunków i swoboda prowadzenia działalności gospodarczej¹²⁶.

OECD, Bank Światowy i Economist Intelligence Unit wskazywały Chile w połowie drugiej dekady XXI wieku jako najbardziej stabilne i bezpieczne pod względem inwestycyjnym państwo Ameryki Południowej, a także dobrego partnera w biznesie, promującego wolny handel i aktywnie poszukującego możliwości współpracy międzynarodowej¹²⁷. Zgodnie z danymi zawartymi w informatorach rynkowych, Chile należało w tym czasie do państw najlepiej radzących sobie ze spowolnieniem gospodarczym na świecie. Ponadto było liderem w zakresie konkurencyjności, bezpieczeństwa i stabilności¹²⁸, jak też sieci powiązań biznesowych w krajach Ameryki Łacińskiej, odnotowującym jedne z najniższych wskaźników korupcji w regionie¹²⁹.

---

ryzyka kredytowego, wysoką wiarygodność finansową i zdolność do obsługi zobowiązań, a także przeciętną odporność na wpływ niekorzystnych warunków gospodarczych w dłuższym okresie, zaś AA– oznacza bardzo niski poziom ryzyka kredytowego, wiarygodność finansową na bardzo wysokim poziomie, podobnie jak zdolność do obsługi zobowiązań oraz niską podatność na niekorzystne warunki gospodarcze). Za: *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*; zob. też *Skala ratingowa agencji ratingowej EuroRating*. EuroRating. <http://www.eurorating.com/pl/ratingi/skala-ratingowa> [dostęp: 12.03.2017].

125 Zob. *Rynek chilijski...*

126 Światowe Forum Ekonomiczne przyznało Chile 34. miejsce wśród 148 gospodarek światowych pod względem konkurencyjności globalnej w latach 2013–2014. Ranking Banku Światowego dotyczący prowadzenia działalności gospodarczej w 2014 roku pozycjonował Chile na 34. miejscu wśród 189 światowych gospodarek (najwyżej w grupie państw Ameryki Łacińskiej). W zakresie przejrzystości prowadzenia biznesu w rankingu organizacji Transparency International w 2013 roku Chile zajęło 22. miejsce (jako jedno z państw o najwyższych wskaźnikach przejrzystości biznesowej) spośród 177 światowych gospodarek. Zob. *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*

127 Ibidem.

128 Agencje ratingowe, podtrzymując wysokie notowania dla Chile, zwracały uwagę na niski poziom długu publicznego, sprawnie działający system finansowy oraz solidność instytucji publicznych. Zob. *Rynek chilijski...*

129 *Chile. Gospodarka otwarta na inwestycje*. Enterprise Europe. http://www.een.sopot.pl/templates/422/files/file/Chile_kolor_publ.pdf [dostęp: 12.03.2017]; zob. też *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*

Należy podkreślić, że chilijski system prawny oparty jest na zasadzie niedyskryminacji podmiotów zagranicznych, co ma zastosowanie również w odniesieniu do przetargów publicznych¹³⁰. Założenie firmy w tym państwie lub otworzenie filii nie wymagają wielu zezwoleń i nie spotykają się ze zbędną biurokracją. Podobnie jak w innych krajach Ameryki Łacińskiej, także w Chile zwraca się uwagę na duże znaczenie kontaktów personalnych, których nawiązanie jest niezbędne przed rozwinięciem współpracy¹³¹.

Istnieją jednak pewne utrudnienia, z którymi należy się liczyć, rozpoczynając działalność gospodarczą w Chile lub eksportując na chilijski rynek. Jednym z nich jest nieuznawanie przez rząd chilijski europejskich certyfikatów ani norm technicznych, szczególnie w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego, roślinnego, artykułów spożywczych, kosmetyków czy urządzeń i aparatów elektrycznych. Może to powodować konieczność zakupienia niektórych atestów. Kolejnym kosztem, jaki trzeba ponieść, jest podatek dochodowy, którego podstawowa stawka wynosi 17% (stan z końca 2016 roku)¹³², i choć jest to podatek roczny, to wszystkie firmy zobowiązane są do płacenia zaliczek od uzyskanych dochodów przez cały rok, a nie jednorazowo¹³³. W Chile można także napotkać utrudnienia w postaci nieprzezwyciężenia praw własności intelektualnej i przemysłowej. W szczególności dotyczy to farmaceutyków, programów komputerowych i książek. Ponadto rząd chilijski wprowadził zakaz sprowadzania do państwa niektórych towarów, takich jak na przykład używane samochody, motocykle i opony oraz azbest czy toksyczne odpady przemysłowe¹³⁴.

Jedną z form stymulowania rozwoju polsko-chilijskiej współpracy handlowej i inwestycyjnej jest działalność Dyrekcji Promocji Eksportu ProChile, podlegającej chilijskiemu Ministerstwu Spraw Zagranicznych. Instytucję tę tworzy sieć ponad 50 biur w 42 krajach świata, w tym w Polsce (gdzie funkcjonuje w ramach Ambasady Chile od 2010 roku). Otwarcie biura ProChile w naszym kraju było wyraźnym sygnałem dla polskich firm do nawiązania współpracy

130 Należy zauważyć, że udział firm zagranicznych w przetargach na takich samych prawach jak firmy krajowe nie jest regułą we wszystkich krajach latynoamerykańskich.

131 Swego rodzaju utrudnieniem w nawiązaniu i rozwoju relacji biznesowych między obu krajami może być brak bezpośredniego połączenia lotniczego między Polską a Chile.

132 Warto zaznaczyć, że spośród państw członkowskich OECD Chile posiada najniższe stawki podatku dochodowego od osób fizycznych. Zob. *Rynek chilijski...*

133 Wyjątkiem są firmy, które dopiero rozpoczynają działalność. Wówczas opłata wynosi 1% i obowiązuje przez pierwszy rok działalności.

134 Wprowadzono także ograniczenia w korzystaniu z portów (dotyczące na przykład wyładunku i składowania) dla dalekomorskich statków połowowych należących do przedsiębiorców lub firm z krajów UE i innych krajów specjalizujących się w połowie miecznika i makreli z wód południowego Pacyfiku. Zob. P. OPERACZ: *Informacje praktyczne...*; zob. też *Rynek chilijski...*

handlowej z chilijskimi przedsiębiorcami. Celem instytucji jest upowszechnianie możliwości inwestycyjnych, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, poszukiwanie szans biznesowych, wskazywanie na utrudnienia we współpracy handlowej i przedstawianie trendów gospodarczych¹³⁵. Agencja pełni także rolę mediatora handlu, identyfikując i wspierając strategicznych partnerów oraz firmy handlowe zainteresowane rozwojem działalności gospodarczej w Chile. Obsługa eksporterów jest prowadzona w trzech formach: doradztwo i informacja, promocja handlu, technologie informacyjne¹³⁶.

7.3. Płaszczyzna kulturalna

Polsko-chilijskie kontakty kulturalne zostały uregulowane zawartym 5 lipca 1995 roku memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile na lata 2003–2007. Zakres przedmiotowy dokumentu obejmował kooperację w takich dziedzinach, jak kultura, sztuka, nauka, oświata, radio, telewizja i sport. Praktyczna realizacja przyjętych postanowień miała następować poprzez organizację wystaw, konferencji, festiwali, projekcję filmów, a także wymianę naukowców, wzajemne udostępnianie informacji, dokumentacji i publikacji¹³⁷.

Następnie, 22 sierpnia 2003 roku, przyjęto program wykonawczy do memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile na lata 2003–2007¹³⁸, będący jednym z najobszerniejszych porozumień, jakie Polska

¹³⁵ Instytucja, działająca między innymi w Polsce, oferuje wsparcie zarówno dla chilijskiego, jak i polskiego biznesu: przekazuje informacje, raporty rynkowe, gromadzi i dystrybuuje próbki produktów z Chile, a także wspomaga polskich importerów i inwestorów w procedurach formalnych. Umożliwia również bezpośredni kontakt z podmiotami gospodarczymi w Chile, na przykład tworząc agendy spotkań czy udzielając wsparcia w tłumaczeniu z języka hiszpańskiego. Ponadto w zakresie bezpośrednich inwestycji zagranicznych ProChile reprezentuje Chilijski Komitet Inwestycji Zagranicznych (hiszp. Comité de Inversiones Extranjeras de Chile, CIEChile), przekazując potencjalnym inwestorom dane rynkowe, prawne i formalne oraz pośrednicząc w kontakcie między polskimi firmami a tą instytucją. Zob. *Chile – sprzyjający klimat dla biznesu...*

¹³⁶ *Chile. Gospodarka otwarta na inwestycje...*

¹³⁷ M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 83.

¹³⁸ Zob. Program Wykonawczy do Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile na lata 2003–2007. M.P. 2003 nr 51 poz. 802.

zawarła z państwem regionu Ameryki Łacińskiej w tym zakresie¹³⁹, a zarazem jedynym, w którym w preambule nawiązano do więzi kulturowych i historycznych między obu państwami oraz zbieżności zainteresowań stron w różnych obszarach. W dokumencie szczegółowo określono współpracę bilateralną w wielu dziedzinach, takich jak sztuki plastyczne¹⁴⁰, muzyka¹⁴¹, sztuki sceniczne¹⁴², sztuki audiowizualne¹⁴³, literatura i współpraca wydawnicza¹⁴⁴ czy współpraca między bibliotekami i archiwami¹⁴⁵. W porozumieniu odniesiono się do ochrony dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)¹⁴⁶, a także sztuki ludowej, deklarując kooperację na płaszczyźnie promocji wytwarzania dóbr kultury. Wyróżniono działalność Ignacego Domeyki, jako ogniwo łączące Polskę i Chile, zobowiązując się jednocześnie do upowszechniania wiedzy na temat

---

139 M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy...*, s. 84.

140 Przewidziano między innymi zorganizowanie raz na dwa lata na terytorium drugiej strony znaczącej wystawy z dziedziny sztuk plastycznych, a także organizację wystaw fotograficznych polskich i chilijskich artystów w obu krajach oraz w krajach trzecich. Zobowiązano się też do pomocy w realizacji wspólnych przedsięwzięć, wymiany specjalistów czy wspierania kontaktów między instytucjami kulturalnymi obu krajów.

141 Strony zadeklarowały poparcie dla organizacji – zarówno w Polsce, jak i w Chile – występów orkiestr, zespołów i solistów, festiwali i warsztatów muzycznych oraz wymiany artystów i dyrygentów.

142 W ramach współpracy przewiduje się wspieranie udziału artystów obu krajów w festiwalach teatralnych drugiej strony, wymianę nauczycieli i choreografów, jak również produkcji artystycznych. Chile wyraziło również gotowość do przyjęcia co najmniej jednego polskiego zespołu teatralnego.

143 Zobowiązano się między innymi do wspierania udziału artystów w międzynarodowych festiwalach filmowych odbywających się na terytorium drugiej strony, wspólnego organizowania przeglądów filmowych oraz współpracy instytucji kinematografii obu krajów (w tym archiwów filmowych, organizacji i producentów).

144 W ramach współpracy przewidziano: wzajemną wymianę pisarzy, organizowanie warsztatów, konferencji oraz wykładów, a także wspieranie współpracy towarzystw pisarzy obu krajów.

145 Państwa zobowiązały się ożywić współpracę między bibliotekami narodowymi obu krajów, w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych, takich jak obchody rocznicowe, wizyty pisarzy, wystawy książek, spotkania i warsztaty bibliotekarzy. Przewiduje się też współpracę archiwów, w tym wymianę archiwistów i ekspertów, organizację wizyt studyjnych czy realizację projektów badawczych.

146 Zaplanowano wymianę informacji technicznych na temat polityki rozwoju i zarządzania ochroną zabytków, zorganizowanie badań porównawczych ustawodawstwa związanego z dziedzictwem kulturowym obu krajów, a także udział nauczycieli akademickich, studentów i ekspertów w badaniach i propagowaniu wspólnych wartości kulturowych. Strony zadeklarowały kooperację w zakresie rewaloryzacji dziedzictwa związanego z działalnością górniczą, co tym bardziej symboliczne, ze względu na powiązanie obu krajów z górnictwem oraz bilateralną współpracę gospodarczą w tym obszarze.

jego dorobku w obu państwach. Strony zobowiązały się również do współpracy w zakresie zapobiegania przemytowi dzieł sztuki i dóbr kultury oraz innych dóbr chronionych prawem autorskim¹⁴⁷.

Mimo że Polonia chilijska ma długą historię (obecność Polaków odnotowano w tym kraju po raz pierwszy w XVIII wieku), to nigdy nie była tak liczna i dobrze zorganizowana, jak w Brazylii czy Argentynie. Pewne wydarzenia historyczne, na przykład wojny światowe, mobilizowały i integrowały środowiska polonijne w Chile. Tworzone w związku z tym organizacje czy stowarzyszenia nie miały jednak charakteru długotrwałego¹⁴⁸.

Do zwiększenia aktywności środowiska polonijnego w Chile przyczynił się wybór papieża Jana Pawła II w 1978 roku, a także zapoczątkowana w 1989 roku transformacja ustrojowa w Polsce, w wyniku której została zlikwidowana bariera polityczna utrudniająca kontakt i utożsamianie się z ojczyzną. Już w 1980 roku założono Koło Polskie im. Jana Pawła II, działające na rzecz podtrzymywania wśród mieszkających w Chile Polaków związków z krajem rodzinnym i jego kulturą. Wznowienie stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Chile w latach 90. XX wieku stało się kolejnym ważnym impulsem dla intensyfikacji dwustronnych kontaktów kulturalnych oraz działalności chilijskiej Polonii.

W 1996 roku utworzono Chilijsko-Polski Instytut Kultury, którego zadaniem było propagowanie polskiej kultury i sztuki w społeczeństwie chilijskim, jak również wspieranie współpracy bilateralnej między naszymi państwami. Swoją działalność kontynuowało (istniejące od lat 50. XX wieku) Zjednoczenie Polskie w Chile im. Ignacego Domeyki, będące reprezentantem miejscowej Polonii na forum międzynarodowym (na przykład podczas Kongresów Polonii Ameryki Łacińskiej)¹⁴⁹. W 1993 roku powstała w Chile parafia prowadzona przez polskich księży salezjanów. Z kolei w kościele Matki Boskiej Częstochowskiej w Santiago do dziś odprawiane są msze w języku polskim¹⁵⁰. W latach 90. XX wieku w Ambasadzie RP w stolicy Chile uruchomiono polską bibliotekę, a także kursy języka polskiego i kultury polskiej¹⁵¹.

Jak podaje Mariusz Malinowski, w 2002 roku społeczność polska w Chile liczyła ponad 250 osób¹⁵². W spisie powszechnym CENSO z 2012 roku

147 Na podstawie: Program wykonawczy do Memorandum...

148 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile*. W: *Relacje Polska-Chile...*, s. 59.

149 Ibidem, s. 68–69.

150 Zob. *Polonia w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polonia_w_chile/?jsessionid=5FB85E8A2471B6C51EC2D2712456BC21.cmsap1p [dostęp: 19.03.2017].

151 M. MALINOWSKI: *Polacy w Chile...*, s. 71.

152 Ibidem, s. 72.

obywatelstwo polskie wskazały w tym kraju 472 osoby¹⁵³. Z kolei zgodnie z danymi Międzynarodowej Organizacji dla Migracji (ang. International Organization for Migration, IOM) z 2015 roku w Chile mieszkało 444 Polaków, przy czym w statystykach brakowało rozróżnienia na osoby urodzone w Polsce i osoby polskiego pochodzenia¹⁵⁴.

Zgodnie z informacjami zawartymi na stronie internetowej Ambasady RP w Chile, Polacy osiedlali się przede wszystkim w stolicy kraju, Santiago. Nieliczni zaś mieszkają w mniejszych miejscowościach (w których zatrzymywali się również pierwsi przybywający do tego kraju Polacy, pod koniec XVIII i w XIX wieku), jak Valparaíso czy Puerto Montt. W czasie budowy kopalni Sierra Gorda im. Ignacego Domeyki koncern KGHM Polska Miedź zatrudniał także obywateli naszego kraju¹⁵⁵, którzy w związku z kontraktami tymczasowo przebywali na północy Chile, w regionie Antofagasta. Co istotne, oprócz kadry kierowniczej i kilkunastu górników z Polski kopalnia zatrudniała też „wiele osób z chilijskiej Polonii i osób o polskim pochodzeniu”¹⁵⁶.

Nie ulega wątpliwości, że jednym z najsłynniejszych w tym kraju Polaków był Ignacy Domeyko, przybyły do Chile w 1838 roku, który zyskał miano ojca górnictwa chilijskiego. Jego nazwisko na trwałe wpisało się w historię tego państwa oraz polsko-chilijskich kontaktów. Wiele inicjatyw podejmowanych przez polską placówkę dyplomatyczną w Santiago od 1990 roku było poświęconych właśnie pamięci Domeyki. Utworzono na przykład Centrum Dokumentacji im. Ignacego Domeyki w La Serenie, zaś we współpracy ze szkołami imienia słynnego Polaka realizowano wydarzenia kulturalne dotyczące jego życia i osiągnięć, takie jak koncerty, konkursy czy wystawy. Organizowane były także projekcje filmu dokumentalnego poświęconego dziedzictwu polskiego inżyniera i geologa¹⁵⁷.

153 M. KOŁAKOWSKI: *Sytuacja najnowszej emigracji polskiej w Santiago de Chile*. Kraków 2015, s. 24. <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/97f2fidd-77d4-470e-b7a7-13bb7452ddf9:JCR> [dostęp: 19.03.2017].

154 Zob. *World Migration*. International Organization for Migration. <http://www.iom.int/world-migration> [dostęp: 19.03.2017].

155 *KGHM otwiera kopalnię w Chile...*

156 Jak podkreślał wiceprezes zarządu Wojciech Kędzia, zatrudnianie osób polskiego pochodzenia ma dodatkowy wymiar patriotyczny. W czerwcu 2014 roku informował: „Proces rekrutacji jeszcze trwa. Mamy również tam [zatrudnionych przy budowie kopalni w Sierra Gorda – przyp. J.L.K.] Polaków z Polonii, która od wieków zasiedlała Chile. Ci ludzie są szalenie dumni z tego, że oto polska firma pojawia się jako firma globalna i w tym rejonie jest firmą cenioną. Ich dumą dodaje dodatkowej energii i przekonuje mnie o tym, że było warto wyjść za granicę”. Zob. *Rusza program wspierający zatrudnienie polskich studentów przez rodzime koncerny za granicą* [rozmowa z wiceprezesem zarządu KGHM Polska Miedź W. Kędzią]. *Biznes Newseria*. https://biznes.newseria.pl/news/rusza_program_wspierajacy;p658556685 [dostęp: 18.03.2017].

157 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

W 2014 roku, z inicjatywy KGHM Polska Miedź, zorganizowano wystawę poświęconą Domeyce oraz kopalni Sierra Gorda. Patronat honorowy nad wystawą objęły: Ambasada Chile, Biuro Handlowe ProChile w Polsce i Ministerstwo Skarbu Państwa RP. Wystawa miała na celu ukazanie przejawów polsko-chilijskich relacji kulturalnych i gospodarczych. Przedstawione fotografie prezentowały projekt Sierra Gorda oraz sylwetkę i działalność Domeyki¹⁵⁸.

Mimo niewielkiej liczebności środowisko polonijne w Chile podejmuje działania na rzecz krzewienia polskości i podtrzymywania pamięci o swoich przodkach. Jedną z prężnie działających w tym państwie organizacji polonijnych jest wspomniane Zjednoczenie Polskie w Chile im. Ignacego Domeyki¹⁵⁹. Funkcję prezesa związku pełni Andrzej Zabłocki – specjalista z zakresu górnictwa¹⁶⁰, a także współzałożyciel i pierwszy wiceprezes Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich Ameryki Łacińskiej (USOPAŁ)¹⁶¹. W swoim przemówieniu, podczas XVIII walnego zgromadzenia USOPAŁ w 2013 roku, zwrócił on uwagę, że obecna forma Zjednoczenia nie odpowiada nowym potrzebom i wyzwaniom, związanym z najnowszą polską migracją do Chile¹⁶². Poinformował również o postępie w pracach nad stworzeniem muzeum Domeyki w jego

---

158 *Polska w Chile*. Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw. https://gazeta-msp.pl/index.php?id=pokaz_artykuł&dz_id=67&indeks_artykułu=3071# [dostęp: 19.03.2017].

159 *Polonia w Chile...*

160 Zabłocki został wyróżniony i nagrodzony przez Instytut Inżynierów Górnictwa Chile (hiszp. Instituto de Ingenieros de Minas en Chile, IIMCh). Jest to nagroda przyznawana za służącym osobistościom. Zob. L. ADAMI: *Wybitny Polak wyróżniony w Chile*. USOPAL. <http://www.usopal.pl/publicystyka/585-wybitny-polak-wyrioniony-w-chile> [dostęp: 19.03.2017].

161 *Ibidem*.

162 Jak stwierdził Zabłocki: „[...] podejmujemy w Chile pilny i ważny problem tzw. nowej Polonii, czyli tych rodaków, którzy należąc do kolejnych pokoleń szukających swego miejsca poza granicami Ojczyzny, stanowią tę część naszej wspólnoty, której zainteresowania związane z działalnością polonijną niekoniecznie pokrywają się z tymi formami i strukturami, w których funkcjonowaliśmy do tej pory. Trzeba więc zaproponować im coś nowego, innego”. W ramach tych działań Zjednoczenie Polskie w Chile im. Ignacego Domeyki przygotowuje program struktur tematycznych, które mogłyby zainteresować i zachęcić do współpracy młodsze pokolenie Polonii. Tak powstała między innymi idea klubu polskich inżynierów górnictwa i geologów w Chile. Prezes wyraził także nadzieję na utworzenie kolejnych klubów tematycznych, zrzeszających na przykład polskich muzyków. Zob. Przemówienie z okazji XVIII Walnego Zebrania Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich Ameryki Łacińskiej. Andrzej Zabłocki, Prezes Zjednoczenia Polskiego w Chile im. Ignacego Domeyki, wiceprezes USOPAŁ. USOPAL. <http://www.usopal.pl/usopal/2451-przemowienie-z-okazji-xviii-walnego-zebrania-unii-stowarzysze-i-organizacji-polskich-ameryki-aciskiej-andrzej-zabocki-prezes-zjednoczenia-polskiego-w-chile-im-ignacego-domeyki-wiceprezes-usopa> [dostęp: 19.03.2017].

domu w Santiago, w którym będzie prezentowany dorobek Polaka oraz jego zasługi dla rozwoju gospodarczego i kulturalnego Chile¹⁶³.

Działalność organizacji polonijnych w Chile od początku lat 90. XX wieku była wspierana przez polską ambasadę w Santiago. W 1999 roku dotyczyło to na przykład cyklu wydarzeń w ramach obchodzonego w Chile roku Mickiewicza czy rozpowszechniania twórczości Wisławy Szymborskiej. Inicjatywą taką była też wystawa o Mikołaju Koperniku, którą prezentowano w szkołach i bibliotekach miejskich w Santiago i okolicznych miejscowościach¹⁶⁴. Polska placówka dyplomatyczna podejmowała działania na rzecz promocji naszego kraju oraz wspierania działalności kulturalnej Polonii chilijskiej, przede wszystkim poprzez organizację obchodów świąt narodowych i ważnych rocznic (na przykład związanych z upamiętnieniem wybuchu II wojny światowej czy uchwaleniem Konstytucji 3 maja), a także różnego rodzaju imprez kulturalnych, jak koncerty, pokazy filmów polskich, wystawy czy spektakle teatralne. Ambasada wydaje „Biuletyn” (w którym znajdują się informacje na temat zarówno historii Polaków w Chile, jak i bieżącej współpracy kulturalnej i gospodarczej pomiędzy obu państwami)¹⁶⁵, a od 2013 roku pod jej patronatem działa Klub Małego Polaka w Santiago¹⁶⁶. Ponadto w polskiej placówce dyplomatycznej prowadzone są kursy języka polskiego i kultury polskiej.

W ważnych wydarzeniach kulturalnych w Chile od początku XXI wieku brało udział wielu polskich artystów – aktorów, muzyków czy plastyków, na przykład w najważniejszym w Chile festiwalu teatralnym, Santiago a Mil czy festiwalu muzyki poważnej *Semanas Musicales*. W 2013 roku, dzięki wsparciu Ambasady RP w Chile, podczas pierwszej ze wspomnianych imprez wystąpił polski Teatr Ósmego Dnia, zaś w ramach *Semanas Musicales* koncertował znany chilijskiej publiczności polski pianista Łukasz Kwiatkowski, grając między innymi utwory Fryderyka Chopina i Karola Szymanowskiego¹⁶⁷. W listopadzie

163 Zob. *ibidem*.

164 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

165 Patrz np. „Biuletyn. Ambasada RP w Santiago” [grudzień 2016]. http://www.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/biuletyn/polska_wzruszajaca_nowy_biuletyn;jsessionid=EB87971B3F938A1F8FFF46A329F142A9.cmsap1p [dostęp: 28.03.2017].

166 Klub Małego Polaka to inicjatywa polonijna – matek, którym zależało na tym, by ich dzieci, wychowujące się w Chile, znały język polski. Podczas spotkań, odbywających się raz w tygodniu i prowadzonych w języku polskim, dzieci uczą się piosenek, czytają wierszyki, a także uczestniczą w grach i zabawach. Zob. *Klub Małego Polaka zaczął działać w Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/klub_malego_polaka [dostęp: 19.03.2017].

167 Łukasz Kwiatkowski koncertował już w Chile kilkakrotnie w latach 2010–2012. Zob. *Polscy artyści na najważniejszych scenach Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicz-

2016 roku z kolei, na Międzynarodowym Festiwalu Recoleta Mapocho Jazz, odbył się koncert pianisty jazzowego Kuby Stankiewicza¹⁶⁸, pod koniec zaś 2016 roku koncertowali w Chile polscy gitarzyści klasyczni Wiktoria Szubelak i Marcin Dylla¹⁶⁹. Obecni w Chile byli także polscy twórcy muzyki nowoczesnej, którzy wystąpili w październiku 2016 roku na scenach w Valparaíso, podczas XIII Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Współczesnej. Jest to jedno z najważniejszych wydarzeń muzyki eksperymentalnej w tym kraju¹⁷⁰.

W październiku 2016 roku, w jednym z centrów kulturalnych w Santiago, Matucana 100, odbył się przegląd współczesnych filmów fabularnych polskich reżyserów¹⁷¹. Podczas festiwalu Santiago a Mil w 2017 roku zorganizowano natomiast warsztaty poświęcone polskiemu teatrowi, którym towarzyszyły wideoprojekcje fragmentów wybranych spektakli¹⁷². Pod koniec 2016 roku polska artystka Julia Kurek była obecna na biennale sztuki nowoczesnej Deformes w Chile, którego główną ideą jest tworzenie platformy spotkań oraz dialogu między Ameryką Łacińską a resztą świata¹⁷³. Na wrzesień 2016 roku w Hiszpańskim Centrum Kultury w Santiago przygotowano wystawę prac

---

nych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/polscy_artystyci_na_najwazniejszych_scenach_chile_ [dostęp: 19.03.2017].

168 Zob. *Kuba Stankiewicz gwiazdą festiwalu Recoleta Mapocho Jazz*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiago_dechile_cl_a_pl/aktualnosci/kuba_stankiewicz_gwiazda_festiwalu_recoleta_mapocho_jazz [dostęp: 19.03.2017].

169 *Wiktoria Szubelak zagra koncert w La Legua*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wiktoria_szubelak_zagra_koncert_w_la_legua [dostęp: 19.03.2017]; zob. też *Gitarzyści klasyczni przed chilijską publicznością*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/gitarzysci_klasyczni_koncertuja_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

170 Zob. *Polski postmodernizm w Valparaíso*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polski_postmodernizm_w_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].

171 Zob. *Matucana 100 zaprasza na polskie kino*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/matucana_100_zaprasza_na_polskie_kino [dostęp: 19.03.2017].

172 Zob. *Od Kantora do Warlikowskiego. O polskim teatrze w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/od_kantora_do_warlikowskiego_o_polskim_teatrze_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

173 Zob. *Julia Kurek na biennale sztuki nowoczesnej Deformes w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/julia_kurek_na_biennale_sztuki_nowoczesnej_deformes_w_chile [dostęp: 19.03.2017].

mieszkającej w Chile Polki Dagmary Wyskiel, poświęconą kwestii migracji¹⁷⁴. Wyskiel jest jednocześnie dyrektorką Festiwalu Sztuki Współczesnej (SACO) w Antofagascie, którego piąta edycja odbyła się również w wrześniu 2016 roku. Jej myśl przewodnią stanowiła, podobnie, tematyka migracji, a większość artystów biorących udział w SACO przyjechało z Polski¹⁷⁵. Na koniec 2017 roku planowany jest wernisaż fotografii autorstwa polskiej podróżniczki Emilii Szulczyk. Wystawa ma być poświęcona portowemu miastu Valparaíso¹⁷⁶, w którym to (zaraz po Santiago) często osiedlali się Polacy.

Konsulat RP w Santiago także wspierał działania mające na celu promocję Polski oraz propagowanie polskiej kultury i sztuki w Chile. W sierpniu 2016 roku w placówce trwała akcja „Książka w Konsulacie”, promująca czytelnictwo polskiej literatury wśród chilijskiej Polonii i Chilijczyków¹⁷⁷. Dużą rolę w zakresie promocji Polski oraz rozwijania bilateralnych kontaktów kulturalnych odgrywała wspomniana współpraca miast partnerskich, w tym w szczególności Krakowa i Providenci (umowa o współpracy w dziedzinie kultury i edukacji) oraz Wieliczki i Andacollo.

7.4. Płaszczyzna naukowa

Jednym z pierwszych dokumentów zawartych między Polską a Chile w zakresie współpracy naukowej była umowa o współpracy naukowej i technicznej sygnowana przez Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz Rząd Republiki Chile 9 czerwca 1971 roku. Mimo że dokument ten nie wszedł w życie, to ujęte w nim kwestie zostały później doprecyzowane i stał się on wyznacznikiem kierunku zacieśniania stosunków na płaszczyźnie naukowej i technicznej między obu państwami. Zapisy w nim zawarte dotyczyły między innymi prowadzenia

---

174 Polska artystka jako jedyna na tej wystawie reprezentowała kraj niehiszpańskojęzyczny. Zob. *Wystawa Dagmary Wyskiel w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wystawa_dagmary_wyskiel_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].

175 Zob. „Bilet w jedną stronę” – sztuka w Antofagascie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/o_bilet_w_jedna_strone_sztuka_w_antofagascie [dostęp: 19.03.2017].

176 Zob. *Zapomniane wzgórza Valparaíso*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/zapomniane_wzgorza_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].

177 Zob. „Akcja Książka” w Konsulacie RP w Santiago. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/akcja_ksiazka_w_konsulacie_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].

wspólnych badań, wymiany ekspertów, wzajemnego przyznawania stypendiów naukowych oraz organizowania wspólnych ośrodków badawczych. Przewidziano także wymianę informacji, dokumentacji oraz doświadczeń, zaś dodatkowe propozycje miała uzgadniać Komisja Mieszana¹⁷⁸.

Kolejnym aktem regulującym niektóre kwestie w odniesieniu do polsko-chilijskich relacji naukowych było wspomniane już memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej, podpisane przez rządy obu państw 5 lipca 1995 roku. W zakresie kontaktów o charakterze naukowym umowa obejmowała między innymi wymianę naukowców, a także udostępnianie dokumentacji, informacji i publikacji, organizację konferencji oraz szeroko rozumiane współdziałanie na polu oświaty. Jednym z ważniejszych postanowień w odniesieniu do relacji naukowych było uzależnienie podpisania odrębnej umowy o współpracy naukowo-technicznej od poziomu jej rzeczywistego rozwoju¹⁷⁹.

Zgodnie z tym zapisem, 22 sierpnia 2003 roku w Santiago zawarto, też już wspomniany, program wykonawczy do memorandum, natomiast 17 listopada 2006 roku została podpisana umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile.

Program wykonawczy z 2003 roku poświęcony był przede wszystkim płaszczyźnie kulturalnej. Część trzecia dokumentu odnosiła się jednak do edukacji i nauki. Zawarte w niej postanowienia dotyczyły wymiany ekspertów i wzajemnego udostępniania informacji, celem przeanalizowania doświadczeń, między innymi w zakresie strategii ułatwiających dostęp do nauki, współpracy ze społecznościami lokalnymi, oceny jakości kształcenia i zarządzania szkołą czy kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz oceny ich pracy. Zadeklarowano poparcie dla wymiany studentów, nauczycieli akademickich i naukowców oraz zawierania bezpośrednich porozumień o współpracy polskich i chilijskich instytucji szkolnictwa wyższego. Strony wyraziły także wolę dalszego podejmowania wspólnych działań na forum ONZ w zakresie edukacji, nauki i kultury (UNESCO)¹⁸⁰.

Umowa z 2006 roku natomiast stworzyła formalno-prawną podstawę dla współpracy obejmującej badania naukowe i technologiczne. W dokumencie przewidziano między innymi: bezpośrednie kontakty jednostek naukowych obu państw (w tym szkół wyższych i instytucji badawczo-rozwojowych), wymianę naukowców i ekspertów technicznych, wizyty i ekspedycje badawcze, realizację

178 M.Z. OSUCHOWSKA: *Kierunki rozwoju współpracy...*, s. 83.

179 Ibidem, s. 83–84.

180 Zob. Program wykonawczy do Memorandum...

wspólnych projektów i badań (w tym wymianę dokumentacji), a także organizację konferencji, sympozjów i szkoleń. W celu sprawnej realizacji postanowień umowy powołano Wspólną Komisję do spraw współpracy w dziedzinie nauki i techniki, złożoną z przedstawicieli obu stron. Do zadań Komisji należało między innymi: określanie i przegląd form i obszarów współdziałania, tworzenie dogodnych warunków realizacji programów i projektów objętych umową, formułowanie zaleceń dotyczących priorytetowych sektorów współpracy, opracowywanie okresowych programów wykonawczych. Warto podkreślić, że we wstępie umowy znalazło się odniesienie do umowy o współpracy naukowej i technologicznej między Unią Europejską a Chile z 23 września 2002 roku oraz możliwości współpracy Polski i Chile na podstawie unijnych programów ramowych¹⁸¹.

Od początku lat 90. XX wieku intensyfikowane były polsko-chilijskie kontakty naukowe i związki akademickie. W pierwszej połowie lat 90. XX wieku organizowano seminaria dwustronne, w ramach których przedstawiciele nauk politycznych i ekonomicznych z Polski odwiedzali Chile. W związku z tym, że oba państwa przechodziły w tym okresie transformację gospodarczą i ustrojową, proces demokratyzacji stanowił jeden z obszarów wspólnych zainteresowań, w kręgu środowisk nie tylko politycznych, ale także uniwersyteckich. Wyrazem tego było zorganizowanie przez redakcję dziennika „Gazeta Wyborcza”, w Warszawie w 1999 roku, seminarium polsko-chilijskiego na temat demokratyzacji i pojednania. W wydarzeniu wziął udział prezydent Chile Patricio Aylwin¹⁸² oraz przedstawiciele chilijskich nauk politycznych.

Istotną rolę we wspieraniu rozwoju stosunków naukowych między Polską a Chile odgrywały studia latynoamerykańskie w Polsce, prowadzone przede wszystkim przez ośrodki w Warszawie i Krakowie. Od 1989 roku Centrum Studiów Latynoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW) i Andyjska Misja Archeologiczna z tego samego uniwersytetu (AMA UW)¹⁸³ wspierały wymianę akademicką z placówkami i instytucjami chilijskimi. Kontakty te zaowocowały obecnością licznej grupy uczestników chilijskich na II Kongresie Latynoamerykańskim, odbywającym się na Uniwersytecie Warszawskim

181 Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile. M.P. 2007 nr 91 poz. 988.

182 W czasie swojego pobytu w Polsce prezydent Aylwin wygłosił wykład na Uniwersytecie Warszawskim. Zob. A. DEMBICZ: *Związki akademickie...*, s. 129.

183 CESLA zaczęło tworzyć infrastrukturę polsko-chilijskich kontaktów w zakresie szeroko rozumianych studiów społecznych, natomiast AMA – w dziedzinach takich, jak archeologia, etnohistoria i antropologia.

w 1991 roku. Zawarto wówczas umowę o współpracy między Uniwersytetem Warszawskim a Uniwersytetem Chilijskim¹⁸⁴.

W 1992 roku z kolei została podpisana umowa o współpracy między Akademią Górniczo-Hutniczą w Krakowie a Uniwersytetem La Serena. Wspólnie przedsięwzięte prace i projekty badawcze obejmowały studia z zakresu nauk eksperymentalnych, geologii, chemii i biologii¹⁸⁵. AGH z Krakowa zawarła także w 1994 roku umowę o współpracy z Katolickim Północnym Uniwersyte-tem Antofagasta¹⁸⁶.

Instytucje badawczo-naukowe i ośrodki akademickie obu krajów w latach 90. XX wieku i na początku XXI wieku podejmowały wspólne działania w zakresie różnych dziedzin. Współpracę techniczną i technologiczną zainicjowały w 1993 roku Instytut Chemii i Techniki Jądrowej Polskiej Akademii Nauk oraz Chilijska Komisja Energii Jądrowej. W 1999 roku kontakty naukowe zostały nawiązane przez Instytut Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych Polskiej Akademii Nauk i Zakład Chemii Podstawowej Uniwersytetu Chilijskiego. W 2000 roku z kolei do wspólnego projektu naukowego przystąpiły Wydział Budownictwa Politechniki Częstochowskiej oraz Zakład Inżynierii Mechanicznej Uniwersytetu Chilijskiego. Ponadto program współpracy dwustronnej realizowały Zakład Biologii Antarktycznej Polskiej Akademii Nauk oraz Chilijski Instytut Antarktyki, podległy Ministerstwu Spraw Zagranicznych Chile¹⁸⁷.

W listopadzie 1999 roku oficjalną wizytę z okazji Dnia Nauki Polskiej na Uniwersytecie Chilijskim¹⁸⁸ w Santiago i Uniwersytecie La Serena złożyła delegacja z Krakowa, na czele z wiceprezydentem tego miasta. W jej skład weszła grupa profesorów reprezentujących różne ośrodki badawcze, między innymi Uniwersytet Jagielloński, Politechnikę Krakowską, Akademię Górniczo-Hutniczą, Akademię Wychowania Fizycznego, Akademię Ekonomiczną i Collegium Medicum UJ. Strony wyraziły zainteresowanie nawiązaniem instytucjonalnej współpracy uniwersyteckiej oraz wymianą materiałów uzupełniającej zbiory dokumentacji związanej z działalnością Domeyki. Podczas

---

184 A. DEMBICZ: *Związki akademickie...*, s. 130.

185 Wśród wielu realizowanych wówczas projektów wymienić można na przykład „Studia mineralogiczne rud srebra w zbiorach Ignacego Domeyki”, „Hydrochemia zamkniętych basenów śródgórskich w Andach, Region II Chile” czy „Studia porównawcze wpływu hałd opadów górnictwa miedzi na stan środowiska naturalnego w Polsce i w Chile”. Zob. *ibidem*, s. 133.

186 *Ibidem*.

187 Współpraca między tymi dwiema instytucjami została nawiązana już w 1977 roku, zaś stosowną umowę podpisano w 1994 roku. Zob. *ibidem*, s. 134–135.

188 Jest to najstarszy uniwersytet w tym kraju. Rektorem tej uczelni przez 14 lat był Ignacy Domeyko.

wizyty zorganizowano spotkania na przykład w Departamencie Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Edukacji, na Wydziale Sportu i Rekreacji Uniwersytetu Metropolitalnego Nauk o Edukacji, w Instytucie Inżynierii Lądowej na Wydziale Nauk Fizycznych i Matematycznych Uniwersytetu Chilijskiego, w Obserwatorium Astronomicznym Cerro Tololo. Polska delegacja spotkała się również z przedstawicielami środowiska polonijnego, z władzami miasta La Serena, radnymi oraz reprezentantami wielu instytucji i organizacji społecznych i kulturalnych. Wizycie towarzyszyła inauguracja działalności Konsulatu Honorowego RP w La Serenie, a także ceremonia nadania imienia Mikołaja Kopernika budynkowi muzeograficznemu i planetarium w nowym obserwatorium astronomicznym w Vicuña – Mamalluca¹⁸⁹.

W latach 1992–2002 naukowcy z Polski odbyli 14 podróży do Chile, zaś w Polsce przebywało 12 chilijskich naukowców. W ramach tej wymiany organizowano wspólnie prowadzone badania, wykłady i specjalistyczne kursy¹⁹⁰.

Do współpracy naukowej, oprócz relacji pomiędzy uniwersytetami w wymiarze dwustronnym, należy zaliczyć kontakty wynikające ze wspólnych międzynarodowych prac badawczych (w tym spotkań roboczych, kongresów, seminariów i konferencji naukowych). Intensywna współpraca akademicka między Polską a Chile była rozwijana od 1997 roku w związku z przygotowaniem do I Międzynarodowego Kongresu Amerykanistów, który odbył się w 2000 roku w Warszawie. Do Polski przyjechało wówczas ponad 40 chilijskich nauczycieli akademickich i przedstawicieli instytucji związanych z edukacją. Kolejny, II Międzynarodowy Kongres Amerykanistów odbywał się w Santiago, co sprzyjało dalszym kontaktom pomiędzy polskimi i chilijskimi uczelniami¹⁹¹.

Ze względu na brak międzypaństwowych umów o współpracy naukowej aż do początku XXI wieku ważną rolę w pogłębianiu polsko-chilijskich relacji naukowych, a także kontaktów z chilijskimi ośrodkami akademickimi w ostatniej dekadzie XX wieku odegrały skoordynowane przez CESLA UW międzynarodowe projekty badawcze, na przykład „Dialog międzyregionalny Europa Środkowo-Wschodnia – Ameryka Łacińska” (realizowany w latach 1996–2001) czy „Przestrzeń w kulturze latynoamerykańskiej” (zainaugurowany w 1995 roku)¹⁹².

---

189 W obserwatoriach astronomicznych Cerro Tololo i Las Campanas pracowali w latach 90. XX wieku polscy astronomowie. Zob. Z.J. RYN: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena*. Nasza Politechnika. https://mail.pk.edu.pl/~naszapol/archiwum/NR20/TEXT/20_23.htm [dostęp: 20.03.2017].

190 A. DEMBICZ: *Związki akademickie...*, s. 133.

191 Ibidem, s. 125–126.

192 Ibidem, s. 131.

Począwszy od pierwszej dekady XXI wieku intensyfikowano wzajemne stosunki na płaszczyźnie naukowej poprzez realizację wspólnych projektów naukowo-badawczych, a także wymianę uczniów, studentów i naukowców z obu krajów. Prowadzono również rozmowy dwustronne na temat zacieśnienia relacji na tym polu. We współpracę polsko-chilijską ze strony polskiej były zaangażowane instytucje naukowe z Warszawy, Krakowa (np. AGH, Akademia Muzyczna, Akademia Wychowania Fizycznego), Częstochowy, Wrocławia i Katowic (np. Uniwersytet Śląski), zaś ze strony chilijskiej – instytucje z Santiago, La Serena, Antofagasta y Osorno¹⁹³.

Należy jednak podkreślić, że liczba studentów przybywających z Chile do Polski jest znikoma. Na przełomie 2015 i 2016 roku były to jedynie 4 osoby. Należałoby więc, wykorzystując doświadczenia współpracy naukowej między obu państwami, podjąć działania mające na celu zachęcenie młodych Chilijczyków do przyjazdu na studia do naszego kraju¹⁹⁴.

W maju 2016 roku w Warszawie odbyło się ważne spotkanie dotyczące zacieśnienia i instytucjonalizacji wzajemnej współpracy polskich i chilijskich uczelni. Przedstawiciele konferencji rektorów z obu krajów – Rady Rektorów Uniwersytetów Chilijskich (hiszp. Consejo de Rectores de las Universidades Chilenas, CRUCH) i Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) podpisali umowę o współpracy w zakresie edukacji i nauki¹⁹⁵. Kooperacja polskich i chilijskich uczelni będzie prowadzona w ramach wielu programów, związanych między innymi z wymianą pracowników naukowo-dydaktycznych, wspólnymi projektami badawczymi, rozwojem zawodowym, udziałem w programach naukowych, szkoleniowych i konferencjach¹⁹⁶.

193 Ibidem, s. 126.

194 Za: wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki Przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, „Poland-Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation”, podczas konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce „Wzmocniony dialog Polska-Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

195 KRASP reprezentowali członkowie prezydium, na czele z przewodniczącym, rektorem Uniwersytetu Śląskiego Wiesławem Banysiem. Ze strony CRUCH w spotkaniu wzięli udział: wiceprzewodniczący Rady Aldo Valle Acevedo – rektor Uniwersytetu Valparaíso, przedstawiciele CRUCH i rektorzy uczelni – Uniwersytetu La Frontera, Uniwersytetu Metropolitalnego Nauk o Edukacji i Uniwersytetu Maule. W uroczystym podpisaniu umowy uczestniczyli także reprezentanci Ambasady Chile w Polsce, przedstawiciele polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

196 Zob. *Polskie uczelnie będą współpracować z uczelniami z Chile*. Uniwersytet Śląski w Katowicach. <https://www.us.edu.pl/polskie-uczelnie-beda-wspolpracowac-z-uczelniami-z-chile> [dostęp: 22.03.2017].

W rozdziale pierwszym pracy wspomniano o roli i znaczeniu działalności Domeyki w rozwoju Chile, a także jego wpływie na zainicjowanie kontaktów naukowych między obu państwami. Warto jednak dodać, że z jego zbiorów geologicznych i mineralogicznych do dzisiaj korzystają studenci i naukowcy. Złoża minerałów odkryte przez Domeykę są eksploatowane i stanowią główne bogactwo tego kraju¹⁹⁷. Ponadto działalność Polaka nadal inspiruje badaczy, stanowiąc pomost w dwustronnej współpracy naukowej. Przykładem jest chociażby przedsięwzięcie badaczy z Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, którzy na początku 2017 roku ruszyli śladami Domeyki. Celem podróży było nawiązanie przez Instytut kontaktu z uczelniami chilijskimi w Santiago, La Serenie i Antofagście oraz promocja dorobku zasłużonego dla Chile rodaka. Dokumentacja zgromadzona w trakcie podróży posłuży stworzeniu aplikacji na urządzenia mobilne, tzw. ścieżki geoturystycznej¹⁹⁸.

Polsko-chilijska współpraca naukowa była realizowana także w zakresie wspólnych badań na Wyspie Wielkanocnej, zainaugurowanych podpisanymi w 2013 roku umowami. W lipcu 2016 roku do Chile udała się delegacja Uniwersytetu Warszawskiego, która uczestniczyła w różnych spotkaniach, między innymi z gubernatorem Wyspy Wielkanocnej, i prowadziła rozmowy o kontynuowaniu współpracy naukowej. Polska uczelnia zadeklarowała chęć przyjęcia studentów i pracowników naukowych z Wyspy, a także organizacji wspólnych sympozjów i stworzenia międzynarodowego programu studiów magisterskich¹⁹⁹.

Rozwijaniem kontaktów z polskimi ośrodkami akademickimi były zainteresowane również chilijskie uczelnie artystyczne. W związku z tym we wrześniu 2016 roku prorektor ds. współpracy międzynarodowej Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Bogdan Achimescu odbył rozmowy z przedstawicielami trzech uniwersytetów chilijskich²⁰⁰. Do tej pory (grudzień 2016 roku) została zawarta

197 Z.J. RYN: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena...*

198 Każdy, kto pobierze aplikację, będzie mógł się dowiedzieć, jakie działania (a także: kiedy i gdzie) podejmował w Chile Domeyko, jak również poznać szczegóły jego dorobku badawczego. Zob. *Wrocławscy akademicy tropem Ignacego Domeyki*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wroclawscy_akademicy_tropem_ignacego_domeyki;jsessionid=1B C2EB165ABA148ABEC12A539F466998.cmsap1p [dostęp: 20.03.2017].

199 *Uniwersytet Warszawski bliżej Wyspy Wielkanocnej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_na_wyspie_wielkanocnej_2 [dostęp: 22.03.2017].

200 Achimescu podczas swojej wizyty w Chile uczestniczył między innymi w Tygodniu Sztuki Współczesnej SACO w Antofagście, podczas którego wystawił swoje prace i poprowadził warsztaty. Był również uczestnikiem rezydencji artystycznej w oazie Quillagua na pustyni Atacama.

umowa o współpracy pomiędzy krakowską ASP a Uniwersytetem Playa Ancha w Valparaíso²⁰¹.

Istnieją też perspektywy pogłębienia współpracy między Polską a Chile w zakresie sportu. W czerwcu 2016 roku, podczas spotkania chilijskiej minister sportu Natalii Riffo z ambasador RP w Chile Aleksandrą Piątkowską, został uzgodniony zarys umowy bilateralnej o realizacji projektów sportowych i wspierania programów aktywności fizycznej²⁰².

W ramach podejmowanych w drugiej dekadzie XXI wieku inicjatyw dotyczących dwustronnych relacji na płaszczyźnie naukowej zorganizowano także spotkanie będące świetnym przykładem połączenia nauki i biznesu. W październiku 2016 roku na Uniwersytecie Chilijskim o polsko-chilijskiej współpracy gospodarczej i dyplomacji ekonomicznej rozmawiali studenci ekonomii i stosunków gospodarczych, chilijscy i polscy przedsiębiorcy oraz przedstawiciele firm i kancelarii prawnych. Podczas spotkania przedstawiono polskie firmy działające w Chile, omawiając ich profile i oferowane produkty. Wskazano też na powiązania pomiędzy polskim i chilijskim górnictwem²⁰³.

W połowie drugiej dekady XXI wieku były realizowane także wymiany studentów. Program CEMS Master in International Management (CEMS MIM), organizowany przez stowarzyszenie Community of European Management Schools (CEMS), jest jedną z platform, dzięki której polscy i chilijscy studenci szkół ekonomicznych mogą pobierać nauki w obu krajach²⁰⁴. Inną platformą

201 *Uczelnie artystyczne z Chile chcą współpracować z Polakami*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uczelnie_artystyczne_z_chile_chca_wspolpracowac_z_polakami [dostęp: 22.03.2017].

202 Jednym z tematów poruszanych podczas spotkania był projekt „Chile Polonia Deportes”, realizowany od 2015 roku przez nauczycieli i uczniów 12 szkół w mieście Coquimbo na północy Chile. Dotyczy on systemowych rozwiązań w zakresie rozwoju dyscyplin sportowych, takich jak siatkówka i piłka ręczna. Projekt w Coquimbo jest wspólną inicjatywą władz miasta, Uniwersytetu Pedro de Valdivia oraz Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i Fundacji Jana Pawła II. Zob. *Chile chce pogłębić współpracę sportową z Polską*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_chce_poglebic_wspolprace_sportowa_z_polska [dostęp: 22.03.2017].

203 *Polsko-chilijskie relacje gospodarcze na Universidad de Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_relacje_gospodarcze [dostęp: 22.03.2017].

204 Współpraca między Szkołą Główną Handlową w Warszawie a Uniwersytetem Adolfo Ibanez w Santiago rozpoczęła się w 2014 roku, kiedy to drugi z wymienionych dołączył do stowarzyszenia CEMS. W ramach programu CEMS MIM student kształcił się dwa semestry na dwóch różnych uczelniach partnerskich oraz bierze udział w praktykach zagranicznych. Zob. *Studenci SGH zdobywają doświadczenie w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej

wymiany jest organizacja młodzieżowa Youth for Understanding, która we wrześniu 2016 roku zorganizowała pierwszy projekt wymiany uczniów między Polską a Chile, skierowany do młodzieży w wieku 15–18 lat²⁰⁵. Ponadto w lipcu 2016 roku delegacja studentów z Warsaw Latin Convention, polsko-latynoamerykańskiej inicjatywy mającej na celu wzmacnianie relacji ekonomicznych, społecznych i naukowych, udała się do Chile w ramach projektu krótkoterminowych wymian studenckich²⁰⁶.

---

w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosc/studenci_sgh_zdobywaja_doswiadczenie_w_chile [dostęp: 22.03.2017].

205 Zob. *Młodzież z YFU Chile pojedzie do Polski*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosc/mlodziej_z_yfu_chile_pojedzie_do_polski [dostęp: 22.03.2017].

206 Rewizyta polskich studentów była następstwem pobytu chilijskich reprezentantów projektu „Warsaw Latin Convention” w Warszawie, w styczniu 2016 roku. Sam projekt „Warsaw Latin Convention” jest inicjatywą studentów i wykładowców Uniwersytetu Warszawskiego, mającą na celu rozwój, wzmocnienie i utrzymanie długotrwałych relacji pomiędzy Polską a Ameryką Łacińską. Zob. *Warsaw Latin Convention w Chile*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosc/warsaw_latin_convention_w_chile [dostęp: 22.03.2017].

R o z d z i a ł 8

Kolumbia w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016

8.1. Płaszczyzna polityczna

Rozwój polsko-kolumbijskiej współpracy na gruncie politycznym po 1989 roku stanowił kontynuację wcześniejszego budowania relacji dwustronnych, intensyfikowanych już od drugiej połowy lat 60. XX wieku, kiedy to zawarto porozumienie w sprawie nawiązania stosunków konsularnych i utworzono w Bogocie Konsulat RP. Ponadto 28 lipca 1969 roku wydano komunikat o przywróceniu pomiędzy Polską a Kolumbią stosunków dyplomatycznych (zerwanych w 1952 roku w wyniku dojścia do władzy konserwatysty, Laureana Gómeza, który wprowadził w Kolumbii rządy autorytarne), z dniem ogłoszenia dokumentu. Pierwszy ambasador naszego kraju w Bogocie rozpoczął urzędowanie w 1975 roku, kiedy to nastąpiła zmiana statusu misji z poselstwa na ambasadę. Ożywienie wzajemnych relacji objęło także inne dziedziny: naukową, kulturalną, sportową oraz gospodarczą. W latach 80. XX wieku organizowano wizyty polityczne na szczeblu wiceministrów, a także podpisywano umowy dwustronne w zakresie współpracy handlowej oraz kulturalno-naukowej¹.

Nie bez znaczenia dla zbliżenia obu państw i społeczeństw była pielgrzymka Jana Pawła II do Kolumbii, który przy okazji swojej wizyty złożonej w 1986 roku spotkał się z przedstawicielami kolumbijskiej Polonii².

Po 1989 roku polityka rządu RP wobec Kolumbii odpowiadała interesom i cełom polityki zagranicznej Polski sformułowanym w odniesieniu do pozostałych

---

1 W 1970 roku podpisano umowę handlową i płatniczą, która zapoczątkowała większą wymianę towarową między naszymi państwami. Zob. H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych*. W: *Relacje Polska–Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006, s. 143–144.

2 Ibidem.

państw regionu Ameryki Łacińskiej. Nastawiona była głównie na odbudowę stosunków prawno-traktatowych, dążenie do zniesienia obowiązku wizowego, tworzenie sieci konsulatów honorowych, promocję Polski, jak również promocję wymiany handlowej z naszym krajem, a także wypracowywanie zwyczaju regularnych konsultacji politycznych na szczeblu wiceministrów spraw zagranicznych.

Należy zaznaczyć, że okres reform ustrojowych w Polsce podejmowanych po 1989 roku pokrywał się z czasem przemian demokratycznych w Kolumbii. W latach 90. XX wieku stopniowo następowała intensyfikacja współpracy dwustronnej między obu państwami na wielu różnych płaszczyznach.

W 1994 roku w Sejmie RP utworzono polsko-kolumbijską grupę parlamentarną, a także odbyły się w Warszawie, pierwsze po wznowieniu wzajemnych stosunków dyplomatycznych, polsko-kolumbijskie konsultacje polityczne na szczeblu wiceministrów spraw zagranicznych. W trakcie spotkania dokonano wymiany not potwierdzających wejście w życie dwustronnej umowy handlowej, podpisanej w 1989 roku³. Ponadto w 1996 roku w Bogocie gościła delegacja Ministerstwa Współpracy Gospodarczej z Zagranicą⁴.

W 1998 roku z wizytą do Kolumbii udał się były prezydent RP Lech Wałęsa, który przybył do tego kraju na zaproszenie Narodowego Stowarzyszenia Kupców – Fenalco (hiszp. Federación Nacional de Comerciantes). Na specjalnie zorganizowanej w Bogocie konferencji z udziałem środowisk politycznych, opiniotwórczych, związkowych i gospodarczych Wałęsa wygłosił wykład, pt. „Solidarność i pokój w nowym milenium”. Legendarny przywódca NSZZ „Solidarność” odbył także spotkanie z prezydentem tego kraju, Andrésem Pastraną, oraz politykami czołowych ugrupowań politycznych Kolumbii⁵.

Do kolejnego spotkania z Pastraną doszło w 2000 roku, kiedy to prezes rady ministrów Jerzy Buzek odbył rozmowy z głowami kilku państw latynoamerykańskich, w tym z prezydentem Kolumbii. Ponadto w 1999, 2000 i 2001 roku kontynuowane były spotkania w ramach mechanizmu dwustronnych konsultacji polityczno-gospodarczych między obu państwami⁶.

W początkach XXI wieku zainaugurowano działalność kolejnych placówek dyplomatycznych RP w Kolumbii, w randze konsulatów honorowych. W 2001 roku powstał konsulat honorowy w Medellinie⁷, rok później – w Cartagenie

3 Ibidem, s. 145.

4 Ibidem, s. 153.

5 Przy okazji wizyty w Kolumbii prezydent Wałęsa otrzymał najwyższe odznaczenie państwowe nadawane cudzoziemcom przez parlament kolumbijski. Zob. ibidem, s. 145.

6 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 432.

7 B. ZAKRZEWSKI: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002, s. 324.

de Indias⁸, następnie w 2003 roku – w Cartagenie de Indias i w 2004 roku – w Barranquilli⁹. W 2010 roku uruchomiono z kolei konsulat honorowy w Cali¹⁰. Ogółem, w Kolumbii działa 8 polskich konsulatów niezawodowych (stan z połowy 2017 roku), co plasuje ten kraj na drugim miejscu, za Meksykiem (gdzie jest ich 13), w zestawieniu krajów z największą liczbą konsulatów honorowych RP w tym regionie. Kolumbia jest także jednym z 9 krajów Ameryki Łacińskiej, w których znajduje się ambasada RP. Placówce mieszczącej się w Bogocie do niedawna podlegało jeszcze 5 państw (Panama i 4 kraje karaibskie)¹¹.

W 2002 roku odbyła się historyczna, pierwsza wizyta w Kolumbii prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Aleksandra Kwaśniewskiego, który został zaproszony przez prezydenta Pastranę. Podczas spotkania przypomniano, że w obustronnych relacjach nie występują kwestie sporne. Podpisano wspólną deklarację, w której wskazano na potrzebę intensyfikacji wymiany handlowej i dostosowanie jej do możliwości gospodarczych obu krajów¹², a także podkreślono znaczenie kontaktów naukowo-technicznych i kulturalnych. Wraz z prezydentem RP udała się do Kolumbii grupa polskich biznesmenów zainteresowanych nawiązaniem relacji handlowych i inwestycyjnych. Wizycie towarzyszyły zaawansowane rozmowy, między innymi na temat przyjęcia umów o wzajemnym wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach karnych czy o współpracy policji w zwalczaniu „prania” pieniędzy¹³.

Szef państwa polskiego podczas spotkania z prezydentem Pastraną podkreślił, że oba kraje łączy umiłowanie wolności. Przypomniał, że u schyłku XVIII wieku

8 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003, s. 342.

9 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 154.

10 *Archiwum. Wydarzenia 2010*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2010/ [dostęp: 16.05.2017].

11 W maju 2017 roku swoją działalność rozpoczęła Ambasada RP w Panamie. W kompetencji terytorialnej placówki znalazły się: Panama, Belize, Dominikana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua i Salwador. Zob. *Ambasada RP w Panamie rozpoczyna działalność*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ambasada_rp_w_panamie_rozpoczyna_dzialalnosc [dostęp: 7.05.2017].

12 Prezydenci podkreślili wagę współpracy polsko-kolumbijskiej w przemyśle górniczym, szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa kopalń i ratownictwa górniczego, wyrażając jednocześnie zainteresowanie pogłębieniem współpracy w innych sektorach górnictwa. Zob. *Oficjalna wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Republice Kolumbii – dzień trzeci*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,350,oficjalna-wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-republice-kolumbii-dzien-trzeci.html> [dostęp: 6.05.2017].

13 Zob. *Prezydent Kwaśniewski pojedzie do Ameryki Łac*. Wiadomości Wp.pl. http://wiadomosci.wp.pl/prezydent-kwasniewski-pojedzie-do-ameryki-lac-6109030501377153a?icaid=118b57&_ticrsn=3%20 [dostęp: 6.05.2017].

Polska uchwaliła pierwszą europejską konstytucję, Kolumbia zaś jest najstarszą demokracją w Ameryce Łacińskiej. Prezydent RP zaznaczył także, że u boku Simóna Bolívara walczyli polscy żołnierze, których ojczyzna nie istniała wówczas na politycznej mapie Europy. W późniejszym okresie z kolei do Kolumbii (jak również innych krajów Ameryki Łacińskiej) przybywali polscy emigranci, znajdując miejsce w tamtejszym społeczeństwie¹⁴.

Kwaśniewski odniósł się także do problemów wewnętrznych, z jakimi zmagala się na początku XXI wieku Kolumbia, które utrudniały rozwój gospodarczy i społeczny kraju. Podczas swojego przemówienia zapewnił o solidarności i poparciu dla działań rządu kolumbijskiego na rzecz pokojowego rozwiązania wewnętrznego konfliktu zbrojnego w tym państwie. Znaczącym gestem było przyłączenie się Polski do deklaracji Unii Europejskiej, w którym to dokumencie wyrażono zrozumienie dla zerwania przez władze Kolumbii negocjacji z FARC (hiszp. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Rewolucyjne Siły Zbrojne Kolumbii)¹⁵. Na zakończenie wizyty podpisano wspólną deklarację polityczną, w której obaj przywódcy wyrazili poparcie dla procesu pokojowego i polityki rządu Kolumbii wobec terrorystycznych ugrupowań partyzanckich¹⁶.

W odniesieniu do polsko-kolumbijskich stosunków dwustronnych prezydent RP wyraził wolę ich intensyfikacji na płaszczyźnie zarówno politycznej, jak i gospodarczej. Zapewnił też, że „w przededniu akcesji do Unii Europejskiej Polska nie traci z oczu rynków pozaeuropejskich i szuka możliwości dywersyfikacji wymiany handlowej”¹⁷. Szef państwa polskiego spotkał się także z ówczesnym kandydatem na urząd prezydenta Kolumbii, Álvaro Uribem Vélezem, który wyraził duże zainteresowanie polskimi reformami politycznymi, gospodarczymi i społecznymi¹⁸.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło wiele nowych możliwości rozwoju współpracy RP z krajami latynoamerykańskimi, w tym z Kolumbią. W przyjętym w związku z akcesją naszego kraju do wspólnoty dokumencie Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się,

14 Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej*. Serwis Polskich Eksporterów. http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 6.05.2017].

15 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów...*, s. 341.

16 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 148.

17 Przemówienie prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego podczas spotkania z prezydentem Andrésem Pastraną. Zob. *Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej...*

18 W 2002 roku wybory prezydenckie w Kolumbii wygrał Álvaro Uribe Vélez. Zgodnie z obietnicami wyborczymi, zaczął on wprowadzać w życie reformy, które miały na celu poprawę sytuacji społeczno-politycznej i militarnej Kolumbii, naznaczonej niemal półwieczną historią wojen partyzanckich. Zob. H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 148.

z 2004 roku, Kolumbia została wymieniona, wraz z Wenezuelą, w grupie państw określonych jako ważne.

Wśród czynników sprzyjających rozwojowi współpracy Polski z Kolumbią autorzy dokumentu wymienili: relatywnie stabilny w tym kraju wzrost ekonomiczny (w tym: przyrost PKB o 3,5%, dość niska inflacja, na poziomie 6,5%, oraz wzrost eksportu o 5,5% – dane za rok 2003), stosunkowo dobrze rozwijającą się współpracę z UE (w 2003 roku wartość eksportu Kolumbii do krajów UE wzrosła do 1,86 mld USD; dominowały w nim tradycyjne towary takie, jak węgiel, żelazonikiel, banany) oraz dynamicznie rozwijające się relacje kulturalno-naukowe między obu krajami¹⁹.

Do czynników wpływających na ograniczenie dwustronnych stosunków zaliczono słaby popyt wewnętrzny i brak określonych stałych zasad podatkowych w Kolumbii, długotrwały konflikt wewnętrzny angażujący trzy strony (rząd, lewicowe ugrupowania partyzanckie i prawicowe siły paramilitarne) i zagrażający stabilizacji tego kraju²⁰, a także wzrost przestępczości zorganizowanej, związanej między innymi z produkcją i przemysłem narkotyków.

W ocenie szans rozwoju relacji z tym latynoamerykańskim państwem odniesiono się głównie do kontaktów gospodarczych. Stwierdzono, że potencjalny obszar zwiększenia wzajemnych obrotów handlowych stanowi wydobycie węgla kamiennego. Zaznaczono, że strona kolumbijska jest zainteresowana dalszymi zakupami polskich maszyn górniczych oraz zwiększeniem liczby polskich górników zatrudnionych w miejscowych kopalniach, a także współpracą przemysłową. Zauważono też, że w 2000 roku wznowiono wzajemne kontakty w zakresie gospodarki morskiej, a także, że Kolumbia jest dobrym rynkiem dla sprzedaży samolotów transportowych. Głównym segmentem rynku, do którego powinny być skierowane działania marketingowe, jest sektor rządowy, w tym kolumbijska armia i policja²¹.

W 2004 roku nastąpiła intensyfikacja współpracy międzyparlamentarnej i wizyt dwustronnych. Już na początku tego roku (w styczniu) do Polski przyjechał przewodniczący komisji spraw zagranicznych i obrony senatu Kolumbii Jairo

---

19 Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

20 Jak zaznaczono w dokumencie, Kolumbia nie zgadza się z określeniem „wojna domowa”, które sugerowałoby podział społeczeństwa kolumbijskiego na zwalczające się obozy dążące do zdobycia władzy. Konflikt tymczasem rozgrywa się pomiędzy demokratycznie wybranym rządem a nielegalnymi ugrupowaniami partyzanckimi (finansowanymi przez przemysł narkotykowy), które w 44-milionowym kraju liczą niecałe 40 tys. osób. Zob. ibidem.

21 Zob. ibidem.

Clopatofsky. Został on przyjęty przez marszałka sejmu i wiceministra spraw zagranicznych oraz uczestniczył w specjalnym posiedzeniu sejmowej Komisji Spraw Zagranicznych poświęconemu problematyce stosunków polsko-kolumbijskich. Przedstawiciel Kolumbii odwiedził także niektóre zakłady przemysłowe. Na początku 2005 roku wizytę w Polsce złożył natomiast były przewodniczący senatu Kolumbii Germán Vargas Lleras²².

W lutym 2004 roku przebywał w naszym kraju przewodniczący izby reprezentantów Kolumbii Alfonso Acosta Osio. Doszło wówczas do spotkania z prezydentem RP, jak również rozmów z ministrem spraw zagranicznych oraz kierownictwem Sejmu i Senatu²³. W tym samym roku Polska gościła też wiceministra obrony Kolumbii Andrésa Peñatego²⁴.

W sierpniu 2004 roku w oficjalną podróż do Kolumbii udał się podsekretarz stanu MSZ Andrzej Załucki. Odbył on spotkania z miejscową Polonią, a także parlamentarzystami, naukowcami, dziennikarzami, przedstawicielami środowisk artystycznych i miejscowego biznesu²⁵.

Efektom tych wizyt było między innymi zwiększenie instytucjonalizacji stosunków bilateralnych, w postaci powołania w parlamencie kolumbijskim we wrześniu 2004 roku kolumbijsko-polskiej grupy parlamentarnej, w skład której weszło 17 deputowanych i senatorów. Dwustronne spotkania odbywały się praktycznie do końca tego roku, a ich zwieńczeniem był przyjazd do Polski w listopadzie 2004 roku szefowej dyplomacji Kolumbii Caroliny Barco. Minister uczestniczyła w rozmowach i spotkaniach zorganizowanych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, została też przyjęta przez prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego oraz marszałków Sejmu i Senatu²⁶. Należy ponadto wspomnieć o regularnie odbywających się konsultacjach polityczno-gospodarczych między obu państwami, zorganizowanych w 2004 roku²⁷, a także w kolejnych latach pierwszej dekady XXI wieku, w tym w 2005, 2007 i 2009 roku²⁸.

W dniach 3–4 lutego 2005 roku w Cartagenie de Indias spotkali się przedstawiciele państw wspierających działania kolumbijskich władz na rzecz ustabilizowania sytuacji wewnętrznej kraju, tzw. Grupa 24. W spotkaniu wzięła

22 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 149.

23 Ibidem.

24 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 432.

25 Zob. *Archiwum. Rok 2004*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2004/ [dostęp: 17.05.2017].

26 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 149.

27 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 432.

28 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Departament Ameryki MSZ. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 10–11.

udział polska delegacja pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych Andrzeja Załuckiego²⁹.

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku oficjalną wizytę w Polsce złożył wiceprezydent Kolumbii Francisco Santos Calderón, w październiku 2009 roku. W jej trakcie wiceprezydent odbył rozmowy z wicepremierem, ministrem gospodarki Waldemarem Pawlakiem. Podczas spotkań Calderónowi towarzyszyli ambasador Kolumbii w Polsce, Jorge Alberto Barrantes Ulloa, oraz I sekretarz tej placówki, Duvan Reinero Ocampo Pizón. Ze strony polskiej obecni byli przedstawiciele zainteresowanych departamentów Ministerstwa Gospodarki oraz przedstawiciele Ministerstw: Spraw Zagranicznych, Obrony Narodowej oraz Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Spotkanie było poświęcone przede wszystkim omówieniu stanu i możliwości poszerzenia współpracy gospodarczej między Polską a Kolumbią³⁰.

W 2010 roku z kolei w oficjalną podróż do Kolumbii udał się minister spraw zagranicznych RP Radosław Sikorski. Szef polskiej dyplomacji spotkał się z prezydentem Uribem Vélezem, ministrem spraw zagranicznych Jaime Bermúdezem Merizaldem oraz naczelnym dowódcą sił zbrojnych Freddyem Padillą de Leónem. Wizyta polskiego ministra świadczyła o woli intensyfikacji kontaktów dwustronnych. W trakcie spotkań poruszono kwestie dotyczące między innymi współpracy Kolumbii z Unią Europejską (w tym wielostronnej umowy handlowej oraz przygotowań do VI szczytu UE – Ameryka Łacińska i Karaiby), problematyki regionalnej oraz współpracy Polski i Kolumbii na forum ONZ. W czasie spotkania z Padillą de Leónem omówiono także możliwości współpracy Polski i Kolumbii w zakresie przemysłu obronnego³¹.

Od początku XXI wieku w polsko-kolumbijskich relacjach politycznych dochodziło również do spotkań na szczeblu wielostronnym. Tuż po wstąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej w maju 2004 roku Polska po raz pierwszy wzięła udział w szczycie UE–LAC, zorganizowanym wówczas w Guadalajarze. Była to jednocześnie okazja do spotkania prezydentów obu państw, Kwaśniewskiego i Uribe Véleza. Dwa lata później, w 2006 roku, podczas odbywającego się w Wiedniu IV szczytu UE–LAC, rozmowy z wiceprezydentem Kolumbii odbył premier RP Kazimierz Marcinkiewicz³².

29 *Archiwum. Rok 2005*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2005/ [dostęp: 16.05.2017].

30 *Notatka handlowa o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki RP, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej. Warszawa, maj 2013. Więcej na ten temat w kolejnym podrozdziale, poświęconym polsko-kolumbijskim stosunkom gospodarczym.

31 *Archiwum. Wydarzenia 2010...*

32 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 10–11.

Kolejną okazją do spotkania na forum wielostronnym był międzyregionalny szczyt w Limie w 2008 roku, na którym Polskę reprezentował prezes rady ministrów Donald Tusk. Podczas rozmów z prezydentem Uribem Vélezem polski premier uzyskał zgodę na jednostronne zniesienie obowiązku wizowego – dla Polaków wyjeżdżających do Kolumbii³³.

Forum spotkań przedstawicieli Polski i Kolumbii stanowiły też sesje Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku. We wrześniu 2012 roku, podczas LXVII sesji ZO minister spraw zagranicznych RP Radosław Sikorski spotkał się z szefową dyplomacji Kolumbii Marią Ángelą Holguín Cuellar. Przedstawiciele obu krajów omówili polsko-kolumbijskie stosunki oraz wymienili poglądy na temat bieżącej agendy międzynarodowej. Sikorski wyraził zainteresowanie poszerzeniem współpracy politycznej i gospodarczej z Kolumbią. Podkreślono, że sytuacja gospodarcza obu krajów sprzyja wzajemnej wymianie handlowej. Intensyfikacji dwustronnych kontaktów handlowych miała także służyć planowana misja gospodarcza do Kolumbii, pod przewodnictwem podsekretarza stanu w MSZ Beaty Stelmach w listopadzie 2012 roku. Podczas rozmów poruszono również kwestię kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018–2019 oraz aspiracji Kolumbii do przystąpienia do OECD³⁴. Podczas spotkania szefowie resortów spraw zagranicznych podpisali międzypaństwową umowę o zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych³⁵.

Przy okazji spotkania w Nowym Jorku minister Sikorski zaprosił Holguín Cuellar do złożenia wizyty w Polsce, co nastąpiło w lutym 2013 roku. Podczas rozmów w Warszawie poruszono z kolumbijską minister spraw zagranicznych kwestie z zakresu relacji zarówno dwustronnych, jak i multilateralnych. Omówiono między innymi sytuację społeczno-gospodarczą w Ameryce Łacińskiej, a także kwestię stosunków tego regionu z Unią Europejską. Warto zaznaczyć, że Polska poparła umowę handlową Kolumbii z UE. Szef polskiej dyplomacji zapewnił: „[...] nie przewidujemy problemów z jej ratyfikacją w polskim parlamencie”³⁶.

33 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 431–432.

34 Kolumbia i Kostaryka są w trakcie akcesji do OECD.

35 *Spotkanie Ministra Radosława Sikorskiego z Ministerem Spraw Zagranicznych Kolumbii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministra_radoslaw_a_sikorskiego_z_minister_spraw_zagranicznych_kolumbii [dostęp: 6.05.2017].

36 *Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/minister_spraw_zagranicznych_kolumbii_z_wizyta_w_pol_sce2 [dostęp: 6.05.2017].

W zakresie współpracy dwustronnej podkreślono znaczenie jej rozwoju na płaszczyźnie gospodarczej, zwłaszcza w doniesieniu do kontynuacji satysfakcjonującej obie strony kooperacji w dziedzinie górnictwa i ratownictwa górniczego. Jednocześnie zadeklarowano chęć intensyfikacji kontaktów w zakresie obronności i rolnictwa. Obydwa państwa wyraziły zainteresowanie wymianą doświadczeń w odniesieniu do eksploracji niekonwencjonalnych źródeł gazu³⁷. Wyrażono przekonanie, że rozwojowi współpracy handlowej i inwestycyjnej między Polską a Kolumbią służyć będzie podpisana 26 czerwca 2012 roku umowa handlowa między UE a Kolumbią i Peru, dzięki której (po jej ratyfikacji przez państwa członkowskie UE) zostaną wprowadzone między innymi istotne ułatwienia taryfowe i pozataryfowe³⁸.

Podczas swojego pobytu w Polsce Holguín Cuéllar spotkała się także z podsekretarz stanu Beatą Stelmach oraz towarzyszącą jej grupą polskich przedsiębiorców, którzy wzięli udział w misji gospodarczej w Kolumbii w 2012 roku. Ponadto odbyła rozmowy z wicepremierem Januszem Piechocińskim, marszałkiem senatu Bogdanem Borusewiczem, wicemarszałkiem sejmu RP Jerzym Wenderlichem, jak również przewodniczącym Komisji Spraw Zagranicznych Grzegorzem Schetyną i przewodniczącą Komisji ds. Unii Europejskiej Agnieszką Pomaską³⁹.

Odniesienia do współpracy Polski z Kolumbią pojawiły się w publikacji *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)* z 2015 roku. Jak zauważono, w ramach relacji bi-regionalnych pomiędzy Ameryką Łacińską a Unią Europejską „największe interesy ofensywne mamy w tych obszarach unijnej polityki, które dotyczą współpracy gospodarczej z Brazylią, Meksykiem, Chile, Kolumbią i Peru”⁴⁰. Według przedstawionej w opracowaniu opinii Polska powinna w jak największym stopniu wykorzystywać możliwości, jakie stwarzają umowy UE o wolnym handlu, w szczególności z Meksykiem, Chile, Peru i Kolumbią.

W publikacji poruszono kwestię współpracy z Kolumbią, głównie przez pryzmat relacji naszego kraju z Sojuszem Pacyfiku, którego państwo to jest członkiem. Wskazano na atuty funkcjonowania tego ugrupowania (jak na przykład posiadanie przez wszystkie jego państwa członkowskie, tj. Chile, Kolumbię, Meksyk i Peru, umów o wolnym handlu z UE i istniejące w związku

37 *Wspólne oświadczenie Polski i Kolumbii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. <http://www.msz.gov.pl/resource/6df2d9da-e96c-482c-a5ac-b66c4063b76a:JCR> [dostęp: 6.05.2017].

38 Ibidem.

39 *Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce...*

40 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 26–27.

z tym ułatwienia, z których mogą korzystać między innymi polskie firmy) oraz perspektywy jego rozwoju. Stwierdzono, że kraje Sojuszu należy traktować jako ważnych partnerów dialogu politycznego i relacji gospodarczych⁴¹.

W kwietniu 2016 roku w Warszawie zrealizowano kolejne polsko-kolumbijskie konsultacje polityczne na szczęblu dyrektorów MSZ. Strona polska reprezentowana była przez zastępcę dyrektora Departamentu Ameryki w MSZ Karolinę Cemkę, a strona kolumbijska – przez dyrektora Departamentu Europy Juana Guillerma Castro. Podczas rozmów poruszono między innymi kwestię sytuacji wewnętrznej Kolumbii, w tym planowanego zakończenia procesu pokojowego. Podjęto także zagadnienie możliwego zwiększenia zaangażowania polskich ekspertów i firm w ekonomizację i demokratyzację tzw. obszarów postkonfliktowych (zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym)⁴².

W związku z zakończeniem negocjacji z FARC Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w sierpniu 2016 roku pogratulowało stronie kolumbijskiej finalizacji tego procesu. Wyrażono jednocześnie nadzieję, że to historyczne porozumienie zapewni Kolumbii trwałą pokój i wszechstronny rozwój. Przy tej okazji podkreślono, że Kolumbia jest ważnym partnerem politycznym i gospodarczym Polski w Ameryce Łacińskiej⁴³.

Nietypową inicjatywą w stosunkach dwustronnych, wykraczającą poza ramy tradycyjnych kontaktów dyplomatycznych, był polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej, który realizowano w 2015 i 2016 roku z ramienia MSZ obu państw⁴⁴. W przedsięwzięciu wziął udział klub Akademickiego Związku Sportowego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Celem programu było zapewnienie wsparcia dla uczniów mieszkających w tych regionach Kolumbii, które były najbardziej dotknięte konfliktem zbrojnym⁴⁵. Głównym zamiarem

41 Ibidem.

42 *Polско-kolumbijskie konsultacje polityczne na szczęblu dyrektorów MSZ*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijskie_konsultacje_polityczne_na_szczęblu_dyrektorow_msz [dostęp: 7.05.2017].

43 *Zakończenie negocjacji pokojowych w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/zakonczenie_negocjacji_pokojowych_w_kolumbii [dostęp: 7.05.2017].

44 Program dyplomacji sportowej został uruchomiony w 2015 roku, na podstawie deklaracji w dziedzinie dyplomacji sportowej podpisanej między resortami obu państw w dniu 9 marca 2015 roku. Zob. *Dyplomacja sportowa*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/dyplomacja_sportowa_1 [dostęp: 7.05.2017].

45 W projekcie wzięło udział 14 uczniów z departamentu Putumayo w południowo-wschodniej Kolumbii. Zob. *Polско-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/

była promocja sportu jako aktywności pozytywnie angażującej dzieci i młodzież w społecznościach narażonych na działanie nielegalnych grup zbrojnych i pozwalającej kreować lokalnych liderów⁴⁶. Kolumbijska młodzież trenowała koszykówkę i siatkówkę pod opieką doświadczonych szkoleniowców. Dodatkowymi atrakcjami były między innymi spotkania z polskimi sportowcami oraz wycieczka do Krakowa⁴⁷. We wrześniu 2016 roku z kolei odbyło się spotkanie dyrektora Departamentu Ameryki MSZ Grzegorza Kozłowskiego z grupą uczniów kolumbijskich, beneficjentów projektu. W spotkaniu uczestniczyli także ambasador Kolumbii Victoria González Ariza oraz prezes AZS AWF, Maciej Hartfil. Ambasador Kolumbii podziękowała za otwartość polskiego rządu oraz wsparcie w realizacji przedsięwzięcia⁴⁸.

Oprócz projektu dyplomacji sportowej przykładem realizacji polskiej pomocy rozwojowej dla Kolumbii, w ramach programu tzw. małych grantów, była inicjatywa nastawiona na rozwój turystyki zdrowotnej w kopalni soli w Nemocon, w 2014 roku. Projekt był realizowany przez polską placówkę dyplomatyczną w współpracy z partnerami lokalnymi⁴⁹.

8.2. Płaszczyzna gospodarcza

Jak już zostało wspomniane, w lipcu 1969 roku Polska i Kolumbia wznowiły stosunki dyplomatyczne. Rok później kraje te podpisały umowę handlową i płatniczą, która przyczyniła się do zwiększenia dwustronnej wymiany handlowej. Polski import z Kolumbii obejmował wówczas głównie kawę, banany, bawełnę i tytoń, a eksport – chemikalia, łożyska, obrabiarki, wyroby walcowane, samochody i statki⁵⁰. Wśród innych ważnych umów dwustronnych, jakie zawarły

---

ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijski_projekt_dyplomacji_sportowej [dostęp: 7.05.2017].

46 *Dyplomacja sportowa...*

47 W dniach 4–14 września 2016 roku grupa nastolatków z Puerto Leguizamo y Puerto Ospina (departament Putumayo) odwiedziła Polskę w ramach polsko-kolumbijskiego projektu dyplomacji sportowej. Po raz pierwszy grupa młodzieży kolumbijskiej odbyła trening na AWF rok wcześniej, we wrześniu 2015 roku. Zob. *ibidem*.

48 Projekt został współfinansowany przez MSZ RP i MSZ Kolumbii w ramach programu „Polska Pomoc”. Polska partycypowała w finansowaniu projektu w ramach systemu małych grantów (koszt około 16 tys. USD). Zob. *Polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej...*

49 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 7.05.2017].

50 W 1981 roku Polska dostarczyła do Kolumbii 9 statków.

te dwa państwa, należy wymienić: umowę o współpracy techniczno-naukowej z dnia 22 czerwca 1967 roku i protokół dodatkowy z dnia 10 listopada 1970 roku⁵¹, a także umowę o współpracy w zakresie górnictwa węglowego, rud miedzi, fosforytów i energetyki z dnia 14 września 1983 roku⁵² oraz umowę handlową między PRL a rządem Republiki Kolumbii z dnia 26 października 1989 roku⁵³. Warto podkreślić, że w latach 70. i 80. XX wieku Kolumbia, tak jak Brazylia i Argentyna, była głównym partnerem handlowym Polski w tym regionie. W połowie lat 80. XX wieku wartość polskiego eksportu do tych trzech państw stanowiła 88% całego wywozu do Ameryki Łacińskiej⁵⁴.

Przemiany polityczne, gospodarcze i społeczne, połączone z efektami reform przeprowadzanych na początku lat 90. XX wieku zarówno w Polsce, jak i w Kolumbii, stworzyły możliwość intensyfikacji kontaktów gospodarczych oraz podjęcia działań na rzecz zwiększenia wymiany handlowej. W 1994 roku weszła w życie polsko-kolumbijska umowa handlowa. W marcu 1996 roku do Bogoty przybyła polska delegacja międzyresortowa pod przewodnictwem Jana Czai, podsekretarza stanu w Ministerstwie Współpracy Gospodarczej z Zagranicą. W listopadzie tego samego roku odbyło się w Warszawie I Forum Gospodarcze „Polska – Ameryka Łacińska”. Uczestniczyła w nim delegacja kolumbijska, w skład której weszli: minister handlu zagranicznego (jako przewodniczący) Carlos Ronderos Torres, wiceminister gospodarki i planowania Alfonso Casanova Montero oraz wiceminister handlu zagranicznego ds. promocji i współpracy międzynarodowej Hector Roberto Gonzalez Urrutia⁵⁵.

W połowie lat 90. XX wieku nastąpiło wyraźne ożywienie wymiany handlowej pomiędzy obu państwami. W dużej ilości eksportowaliśmy do Kolumbii polskie fiaty 125p, a nazwa „polski” szybko stała się synonimem, często niedostępnego dla niższych warstw społeczeństwa, samochodu osobowego⁵⁶. Ponadto sprowadzano z Polski pickupy budowane na podwoziu żuka oraz w późniejszych latach polonezy, które w ilości około 4 tys. sztuk stały się wyposażeniem

---

51 Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/32348/Kolumbia_25_01_2017.pdf [dostęp: 8.05.2017].

52 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 144.

53 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 17.

54 Ibidem, s. 43–44.

55 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 145.

56 Jak stwierdził Henryk Kobierowski (ambasador RP w Kolumbii w latach 2002–2008), słowo „polski” jako określenie samochodu marki Fiat 125p do dziś w Kolumbii oznacza (potocznie) mniej więcej to, co dla Polaków w latach 60. XX wieku oznaczała nazwa „Syrenka”. Zob. ibidem, s. 146.

miejscowej policji⁵⁷. Polska z kolei importowała z Kolumbii głównie kawę⁵⁸ i świeże owoce⁵⁹.

Rozwój relacji gospodarczych obrazowała wznosząca wartość dwustronnej wymiany handlowej. W 1995 roku obroty handlowe między naszymi państwami wyniosły 50,5 mln USD, w 1996 roku wzrosły do 55,7 mln USD, zaś w 1997 roku osiągnęły najwyższą od początku lat 90. XX wieku wartość, 75,8 mln USD⁶⁰.

Jednocześnie należy zauważyć, że w początku lat 90. XX wieku, z jednej strony pojawiły się nowe możliwości w kształtowaniu relacji między Polską a Kolumbią, a z drugiej zwiększyło się znaczenie także innych krajów Ameryki Łacińskiej w polskiej wymianie handlowej. W rezultacie częściowo przejęły one miejsce dotychczasowych, wieloletnich latynoamerykańskich partnerów Polski, w tym Kolumbii. Spowodowało to, że Kolumbia już w połowie lat 90. XX wieku utraciła swoją trzecią lokatę (na rzecz Ekwadoru) na liście państw regionu, w których przypadku Polska osiągała największe wartości obrotów handlowych⁶¹.

Dodatkowo, w latach 1999–2002, doszło do załamania się dwustronnej wymiany handlowej ze względu na kryzys gospodarczy w Kolumbii, przejawiający się spadkiem produkcji przemysłowej, wzrostem bezrobocia i spowolnieniem procesu prywatyzacji. Już w 1998 roku zanotowano niewielki spadek obrotów handlowych w porównaniu z rokiem poprzednim, gdyż wyniosły one 75,1 mln USD. W 1999 i 2000 roku natomiast, w wyniku dalszego osłabiania polsko-kolumbijskich relacji handlowych, osiągnęły one wartość odpowiednio: 45,3 mln USD i 42,0 mln USD. Dopiero w 2000 roku gospodarka kolumbijska zaczęła powoli wychodzić z recesji. Nastąpił nieznaczny wzrost PKB i produkcji w przemyśle wytwórczym oraz eksportu, zwłaszcza ropy naftowej. Poprawiła się także sytuacja w handlu i rolnictwie⁶². Tendencja spadkowa w relacjach z Polską utrzymywała się jednak do 2002 roku. W 2001 roku obroty handlowe we wzajemnej wymianie wyniosły 31,4 mln USD, zaś w 2002 osiągnęły najniższą od początku lat 90. XX wieku wartość, 29,5 mln USD⁶³.

Od początku XXI wieku rządy obu państw podejmowały działania mające na celu ożywienie bilateralnej współpracy gospodarczej. W trakcie wizyty prezydenta Kwaśniewskiego w 2002 roku w Kolumbii zorganizowano pierwsze

57 Ibidem, s. 146.

58 W połowie lat 90. XX wieku Kolumbia była głównym latynoamerykańskim dostawcą kawy do Polski (5,8 tys. ton rocznie), zaś w globalnym imporcie tego towaru do Polski zajmowała 5. miejsce. Zob. A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 61.

59 Ibidem.

60 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 147.

61 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 56–57.

62 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 146.

63 Ibidem, s. 147.

dwustronne forum gospodarcze z udziałem przedsiębiorców i przedstawicieli władz gospodarczych. Ponadto opracowano i wdrożono nowatorski System Informacji Gospodarczej (SIG), pozwalający na ekspansywne docieranie do polskich i kolumbijskich odbiorców materiałów i informacji promocyjnych.

W marcu 2003 roku powołano w Bogocie polsko-kolumbijską izbę handlową, której celem była promocja i aktywizacja stosunków gospodarczych między przedsiębiorstwami obu krajów. Pod koniec tego samego roku w Ibagué (stolicy departamentu Tolima) została utworzona filia tej izby, zrzeszająca miejscowych przedsiębiorców zainteresowanych współpracą z polskimi partnerami. Istnienie takiej izby pozwalało między innymi na aktywną obecność naszego kraju w odbywających się w Kolumbii imprezach gospodarczych, a także sprzyjało organizowaniu dwustronnych misji handlowych⁶⁴.

Tabela 8.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z Kolumbią w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]	Udział [%]	
					eksport	import
2004	19,7	32,7	52,4	-13,1	0,03	0,04
2005	18,2	55,3	73,5	-37,1	0,02	0,05
2006	25,3	66,0	91,8	-40,7	0,02	0,05
2007	32,5	104,3	136,8	-71,8	0,02	0,06
2008	31,3	206,6	237,9	-175,2	0,02	0,10
2009	20,5	109,2	129,7	-88,7	0,02	0,07
2010	21,8	176,1	197,9	-154,3	0,01	0,10
2011	52,9	140,3	193,1	-87,4	0,03	0,07
2012	46,5	63,5	110,0	-17,0	0,03	0,03
2013	48,9	63,2	112,1	-14,2	0,02	0,03
2014	62,1	83,7	145,8	-21,6	0,03	0,04
2015	65,3	114,6	179,9	-49,4	0,03	0,06
2016	98,4	132,4	230,8	-34,0	0,05	0,07

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS: Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/DBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 8.05.2017].

64 Ibidem, s. 148.

W efekcie, począwszy od 2003 roku, zaczęto obserwować stopniowy wzrost wzajemnej wymiany handlowej, która na rok przed wstąpieniem Polski do UE osiągnęła wartość 40,2 mln USD⁶⁵. Nie był to, co prawda, poziom tak wysoki jak w połowie lat 90. XX wieku, ale oznaczał zahamowanie negatywnego trendu związanego ze spadkiem wartości dwustronnej wymiany, jaki obserwowano w polsko-kolumbijskich relacjach handlowych od 1998 roku.

Istotne dla rozwoju polsko-kolumbijskich relacji gospodarczych było ustanowienie w lutym 2005 roku Domu Polskiego w Bogocie, kierowanego przez kolumbijskiego przedsiębiorcę Javiera Rodrigueza Cepedę. Zadaniem tej instytucji była promocja polskiej gospodarki w tym kraju oraz kompleksowa pomoc w tworzeniu dogodnych warunków wymiany handlowej z Polską. W tym samym roku wizytę w Kolumbii złożyła delegacja polskiej Agencji Rozwoju Przemysłu⁶⁶. Rok wcześniej z kolei, powołano polsko-kolumbijską spółkę ABC Polish Group⁶⁷.

Zarówno wejście naszego kraju do UE, jak i tworzenie od początku XXI wieku organizacji i instytucji gospodarczych mających wzmacniać wymianę handlową między Polską a Kolumbią przyczyniły się do ożywienia dwustronnych relacji ekonomicznych. W 2004 roku odnotowano dalszy wzrost w zakresie wzajemnej wymiany handlowej, której wartość z 40,2 mln USD w 2003 roku wzrosła do 52,4 mln USD w 2004 roku. W 2005 roku z kolei dwustronne obroty handlowe osiągnęły poziom sprzed kryzysu końca lat 90. XX wieku i zamknęły się kwotą 73,5 mln USD. Przyglądając się danym zawartym w tabeli 8.1, można stwierdzić, że począwszy od 2004 roku wolumen polsko-kolumbijskich obrotów handlowych systematycznie wzrastał, aż do 2008 roku, kiedy to osiągnął najwyższą w analizowanym okresie (2004–2016) wartość, 237,9 mln USD. Rok 2008 był również rekordowy, jeżeli chodzi o polski import z Kolumbii, który osiągnął wówczas wartość 206,6 mln USD. Przełożyło się to jednak na największe w analizowanym okresie ujemne dla Polski saldo handlowe (–175,2 mln USD).

W wyniku ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego dwustronne obroty handlowe w 2009 roku spadły o blisko połowę, do wartości 129,7 mln USD. Zjawisko to nie utrzymało się długo, gdyż w następnym roku ich wartość wzrosła do 197,9 mln USD. W ciągu kolejnych dwóch lat (2011, 2012) ponownie odnotowano spadek wzajemnych obrotów, które w 2012 roku uplasowały się na poziomie 110,0 mln USD, osiągając wartość najniższą od 2006 roku. Od 2013 roku następował jednak systematyczny wzrost i ożywienie wymiany handlowej, której wartość w 2016 roku zbliżyła się do rekordowego poziomu z 2008 roku,

---

65 Ibidem, s. 147.

66 Ibidem, s. 148, 154.

67 Ibidem, s. 154.

wynosząc 230,8 mln USD. W latach 2014–2016 znacznie wzrósł też polski eksport do Kolumbii, który osiągnął w ciągu tych trzech lat najwyższe od początku lat 90. XX wieku wartości (od 62,1 mln USD w 2014 roku do 98,4 mln USD w 2016 roku).

Pomimo wielu pozytywnych tendencji obserwowanych w zakresie wartości obrotów handlowych (zarówno eksport, jak i import wykazywały raczej tendencje wzrostowe, nie podlegając znacznym i częstym wahaniom, zaś okresowe spadki wartości wymiany były raczej krótkotrwałe i następnie charakteryzowały się znacznym ożywieniem) należy podkreślić istnienie od początku lat 90. XX wieku ujemnego dla Polski salda wzajemnej wymiany. Ponadto procentowy udział Kolumbii w polskim eksporcie w latach 2004–2016 nie przekroczył 0,05% (2016 rok), zaś w polskim imporcie osiągnął maksymalnie 0,10% (2008 i 2010 rok). Nie są to wartości odpowiadające potencjałowi współpracy między tymi dwoma państwami. Należy także zwrócić uwagę, że spośród partnerów gospodarczych Polski w regionie Ameryki Łacińskiej pod względem wartości obrotów handlowych Kolumbia uplasowała się w 2016 roku dopiero na 7. miejscu⁶⁸.

W strukturze towarowej polskiego eksportu do Kolumbii w połowie drugiej dekady XXI wieku przeważały: opony, w tym pneumatyczne, maszyny, części maszyn i urządzenia mechaniczne, sprzęt elektryczny, turbiny gazowe, lampy halogenowe, nawozy mineralne, metale nieszlachetne i wyroby z tych metali (kątowniki, profile, kształtowniki stalowe), produkty przemysłu chemicznego (kwas karboksylowy, soda kaustyczna, wodorotlenek potasu), wyroby farmaceutyczne, tworzywa sztuczne⁶⁹, a także preparaty kosmetyczne (perfumy i wody toaletowe, preparaty do makijażu), detergenty oraz w niewielkiej ilości produkty spożywcze (zwłaszcza zagęszczone mleko i śmietana). W 2016 roku aż 46,1% polskiego eksportu do tego kraju stanowiły monety (Mennica Polska)⁷⁰. Ponadto Kolumbia pozostawała pierwszym latynoamerykańskim użytkownikiem wyprodukowanych w Polsce helikopterów Black Hawk, których dostawy na rzecz

68 Spośród partnerów gospodarczych Polski w regionie Kolumbia zwyczajowo znajdowała się na 6.–7. miejscu pod względem wartości obrotów handlowych (po Brazylii, Argentynie, Meksyku, Chile i Bahamach oraz, incydentalnie, Antigui i Barbudzie). Zob. *Notatka handlowa o polsko-kolumbijskich stosunkach...* Trzeba jednak pamiętać, że niektóre wyższe pozycje zajmowane są przez państwa tzw. taniej bandery (jak Bahamy, Antigua i Barbuda), w których przypadku wielomilionowa wymiana handlowa wynika z transakcji dotyczących jednostek pływających (głównie remontów statków w polskich stocznicach). Zob. *ibidem*.

69 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 69.

70 *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

kolumbijskiej armii rozpoczęły się w 2013 roku (w sumie zostało zakupionych 7 maszyn, o łącznej wartości 180 mln USD)⁷¹.

Wśród towarów importowanych z Kolumbii największą grupę stanowiły produkty przemysłu rolno-spożywczego (banany i platany, owoce cytrusowe, ekstrakty kawy i kawa, tytoń, goździki, cukier trzcinowy), produkty mineralne (węgiel, w tym bitumiczny, krykiety) oraz kwiaty cięte⁷².

Polska i Kolumbia nie posiadają obecnie (koniec 2016 roku) dwustronnej umowy gospodarczej. Począwszy od dnia 1 sierpnia 2013 roku współpraca gospodarcza Polski z Kolumbią kształtowana była na podstawie zapisów podpisanej w czerwcu 2012 roku umowy o strefie wolnego handlu pomiędzy UE a Kolumbią i Peru⁷³. Porozumienie to stworzyło nowe możliwości współpracy pomiędzy Kolumbią a państwami UE, w tym także dla polskich przedsiębiorców. W umowie przewidziano między innymi poszerzenie dostępu do rynku produktów rolnych oraz do usług i rynków inwestycyjnych, ułatwienie udziału w przetargach na kontrakty państwowe, zmniejszenie barier technicznych dla handlu⁷⁴.

Ponadto w polsko-kolumbijskich stosunkach gospodarczych obowiązują wspomniane już: umowa o współpracy techniczno-naukowej (z 1967 roku) i protokół dodatkowy (z 1970 roku) oraz porozumienie w sprawie współpracy w zakresie górnictwa węglowego, rud miedzi, fosforytów i energetyki (z 1983 roku). W 2009 roku podpisano memorandum o porozumieniu między Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Republiki Kolumbii o współpracy w dziedzinie rolnictwa, zaś rok później – memorandum o porozumieniu między Ministrem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Obrony Narodowej

71 *Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [dostęp: 8.05.2017].

72 *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

73 Kolumbijski kongres ratyfikował umowę 4 czerwca 2013 roku. Regulacje dotyczące handlu weszły w życie 1 sierpnia 2013 roku. Umowa przewidywała całkowite zwolnienie unijnych eksporterów produktów przemysłowych i rybołówstwa z ceł po 10 latach, natomiast w przypadku wyrobów rolnych – po 17 latach. Zgodnie z szacunkami Komisji Europejskiej, w momencie wejścia umowy w życie 80% unijnego eksportu tych towarów uzyska pełny dostęp do rynku Peru, a 65% – do rynku Kolumbii. Peru i Kolumbia również będą korzystać z szerokiego dostępu do rynku UE, zwłaszcza w zakresie swoich głównych produktów eksportowych: bananów, cukru i rumu. Z chwilą wejścia umowy w życie UE całkowicie zniesie cła na produkty przemysłowe i produkty rybołówstwa pochodzące z Kolumbii i Peru. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

74 Zob. *Kolumbia*. Informator Ekonomiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ameryka_poludniowa/kolumbia/kolumbia;jsessionid=A242472C3D22170CAF3346A25ECCCD09.cmsap1p [dostęp: 8.05.2017].

Republiki Kolumbii o wojskowo-przemysłowej współpracy technicznej⁷⁵. Do końca 2016 roku trwały negocjacje dotyczące umowy o wzajemnym popieraniu i ochronie inwestycji, pomocy w sprawach celnych oraz unikaniu podwójnego opodatkowania⁷⁶.

Jeżeli chodzi o dwustronną współpracę inwestycyjną, to spółka Quiza, jeden z największych importerów bananów w Polsce, zaopatrujący około 15% rynku (2 mln kartonów owoców importowanych rocznie z Ameryki Łacińskiej, dostawy między innymi na zamówienie sieci sklepów Biedronka), posiada od 2012 roku własne plantacje w Kolumbii – w Urabá i Río Frío (a także w Panamie, Ekwadorze i Gwatemali). Ponadto, w związku z uruchomieniem w 2013 roku w Kolumbii sieci supermarketów Jerónimo Martins (pod marką Ara), działalność na miejscowym rynku zainaugurował jeden z polskich dostawców sieci – Instanta Colombia z siedzibą w Bogocie. Natomiast zarząd polskiej spółki Ursus, której przedstawiciele gościli w październiku 2015 roku z wizytą studyjną w Kolumbii, rozważał uruchomienie montowni ciągników i autobusów elektrycznych w tym kraju⁷⁷.

Niektóre polskie firmy z powodzeniem rozwijają swoją działalność w Kolumbii. Przykładowo w 2004 roku w Bogocie otwarto jeden z Kosmetycznych Instytutów Dr. Irena Eris, który opiera swoją działalność na imporcie kosmetyków z Polski⁷⁸. Jedną z aktywnych od wielu lat na rynku latynoamerykańskim polskich firm jest spółka Elektrim, jako dostawca stacji transformatorowych. Przedsiębiorstwo Metronex z kolei przez ponad 30 lat eksportowało do Kolumbii i Wenezueli aparaturę kontrolno-pomiarową, automaty oraz urządzenia informatyczne i biurowe⁷⁹. Sukces odniosła także działająca w branży systemów zabezpieczeń firma EBS, która, współpracując z firmą Solutec, zdobyła uznanie na rynku kolumbijskim. Co więcej produkty EBS są w sprzedaży także w innych krajach regionu latynoamerykańskiego: Brazylii, Argentynie, Chile, Meksyku i Urugwaju.

75 Ibidem.

76 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 68.

77 *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

78 Ciekawostką jest, że początkowo Kolumbia nie była docelowym kierunkiem rozwoju działalności tej międzynarodowej polskiej firmy kosmetycznej. Lokalizacja ta jest skutkiem zafascynowania pewnej Kolumbijki kremami z serii Forte, które otrzymała w prezencie z Polski od swojego syna. Polskie kosmetyki wywarły na kobiecie tak duże wrażenie, że postanowiła rozpocząć rozmowy na temat otwarcia Kosmetycznego Instytutu w Bogocie. Dzisiaj zakład, pod nazwą Dr. Irena Eris Skin Care Institute, mieści się w ekskluzywnej dzielnicy Bogoty, w pobliżu placówek dyplomatycznych, siedzib firm i hoteli. Znajdują się w nim nie tylko gabinety kosmetyczne, ale także salony masażu i zabiegów pielęgnacyjnych oraz gabinet dermatologiczny. Zob. J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 70–71.

79 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 2009, s. 34.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe stosunki gospodarcze i wymianę handlową Polski z Kolumbią, należy zauważyć, że istnieje wiele obszarów, w których dwustronna współpraca gospodarcza mogłaby zostać rozszerzona. Ministerstwo Rozwoju RP i Ambasada RP określiły możliwości zwiększenia polskiego eksportu do tego kraju. Zgodnie z opinią tych instytucji, największy potencjał w tym zakresie tkwi w branżach takich, jak górnictwo węglowe (w tym w zakresie dostaw maszyn i urządzeń, sprzętu do ratownictwa górniczego⁸⁰, usług projektowo-technicznych zagospodarowania złóż węgla oraz modernizacji dotychczasowych systemów eksploatacji⁸¹; istotne jest również duże zapotrzebowanie na wykwalifikowanych polskich górników⁸²), motoryzacja (części i akcesoria samochodowe, lakiery samochodowe), maszyny rolnicze (traktory i ciągniki – obecnie w Kolumbii nie funkcjonuje żadna montownia traktorów)⁸³, gospodarka morska (modernizacja portów morskich i rzecznych, regulacja i pogłębianie kanałów, przemysł stoczniowy, konsulting), lotnictwo (samoloty rolnicze

---

80 Początek współpracy pomiędzy polską służbą ratownictwa górniczego a jej kolumbijskim odpowiednikiem datowany jest na koniec lat 80. XX wieku. W ramach współpracy podjęto wiele działań w zakresie organizacji struktury ratownictwa górniczego w Kolumbii, polegających między innymi na utworzeniu 6 regionalnych stacji ratownictwa górniczego oraz kompleksowych szkoleniach. Należy jednak zaznaczyć, że ratownictwo górnicze w Kolumbii jest niedoinwestowane, co powinno się zmienić. Polska ma wyjątkowe w skali światowej doświadczenia w dziedzinie ratownictwa górniczego i istnieje szansa na skłonienie partnera kolumbijskiego do zakupu naszego sprzętu w większym niż dotychczas zakresie, tym bardziej, że na rynku kolumbijskim jest on znany i cieszy się dobrą opinią w kręgach specjalistów. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

81 W pierwszej i do połowy drugiej dekady XXI wieku polsko-kolumbijska współpraca gospodarcza była najbardziej zaawansowana w zakresie wydobywania węgla kamiennego. Polski sprzęt górniczy już od wielu lat jest dostępny na miejscowym rynku (jego dystrybutorem pozostaje spółka C.I. Entrelink, która oferuje między innymi urządzenia firmy Faser). Również kolumbijskie ratownictwo górnicze bazuje na polskim sprzęcie oraz polskim programie szkolenia ratowników.

82 Na podstawie: Strategia RP...

83 W dniach 26–28 października 2015 roku w Kolumbii gościli przedstawiciele firmy Ursus, którzy, przy wsparciu Ambasady RP w Bogocie, przeprowadzili rozmowy z reprezentantami kolumbijskich firm z branży motoryzacyjnej, rolnej i transportowej. Jedną z nich była spółka Transmasivo, zajmująca się produkcją karoserii oraz montażem autobusów Superpolo, zainteresowana współpracą z polskimi dostawcami i kupnem autobusów na potrzeby transportu publicznego. Rozmawiano także z organizacjami biorącymi pod uwagę zakup polskiego sprzętu rolniczego – Federacją Hodowców Bydła (Fedegán) czy Stowarzyszeniem Producentów Rolnych Kolumbii (SAC). Jest to duża szansa dla polskich eksporterów, gdyż mechanizacja produkcji rolnej w Kolumbii będzie jednym z priorytetów rządu w Bogocie po zawartym porozumieniu pokojowym z FARC w 2016 roku. Celem wizyty było też zbadanie możliwości założenia w tym kraju montowni ciągników lub autobusów elektrycznych. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

i do gaszenia pożarów, transportowe, treningowe, śmigłowce, samoloty dla sektora rządowego), kolejnictwo (szyny, tabor kolejowy, akcesoria), transport miejski (autobusy elektryczne) i infrastruktura transportowa, budownictwo, wyroby rzemiosła, artykuły dekoracyjne, ceramika użytkowa, wyroby przemysłu farmaceutycznego, kosmetycznego, rolno-spożywczego⁸⁴ (do eksportu do Kolumbii dopuszczono między innymi polskie jabłka), sprzęt gospodarstwa domowego, produkty chemiczne (w tym nawozy)⁸⁵. Duże możliwości dla polskich eksporterów na kolumbijskim rynku wiążą się także z dziedziną bezpieczeństwa (policja i wojsko kolumbijskie co roku realizują duże zamówienia na sprzęt i wyposażenie), telekomunikacji i biopaliw⁸⁶.

Mając na uwadze zamożność znacznej części kolumbijskiego społeczeństwa i związane z tym określone możliwości konsumpcyjne, można stwierdzić, że polscy dostawcy produktów i usług wysokiej jakości mogą liczyć na sukces w tym kraju. Przykładem tego jest istniejąca na tamtejszym rynku od 2004 roku, wspomniana polska firma kosmetyczna Dr. Irena Eris⁸⁷.

Omawiając kwestię możliwości wejścia polskich przedsiębiorców na rynek kolumbijski, warto mieć na uwadze, że Kolumbia należy do tych krajów Ameryki Łacińskiej (wraz z Chile, Peru czy Meksykiem), które negocjują umowy o wolnym handlu i dążą do uczestnictwa w gospodarce wolnorynkowej⁸⁸ (w przeciwieństwie do państw, które nadal stosują interwencjonizm i protekcjonizm gospodarczy, jak Brazylia, Argentyna czy Wenezuela). Jest to czynnik pozytywnie wpływający na szansę rozwoju polsko-kolumbijskich relacji handlowych i inwestycyjnych. O wolnorynkowym nastawieniu rządu w Bogocie świadczy także to, że państwo jest jednym z członków założycieli utworzonego w 2011 roku Sojuszu Pacyfiku, którego celem jest integracja gospodarczo-handlowa i uczestnictwo w gospodarce globalnej.

84 Po inauguracji przez Jerónimo Martins sieci supermarketów (pod marką Ara) w Kolumbii w 2013 roku uruchomiono dostawy polskich produktów spożywczych takich firm, jak Maspex i Instanta. Towary sprzedawane jako marka własna Jerónimo Martins to: produkty instant (kakao, czekolada, kawa, śmietanka) i draże czekoladowe. Ponadto obie wspomniane polskie firmy ustanowiły swoich przedstawicieli w Kolumbii i rozważają uruchomienie w przyszłości produkcji na miejscu, przy czym Maspex nie wyklucza dystrybucji produktów pod własną marką. Poza tym plany produkcji na potrzeby portugalskiej sieci mają inne związane z nią firmy, takie jak ZPC Otmuchów czy Mieszko. Zob. *ibidem*.

85 *Ibidem*.

86 *Dwustronna współpraca gospodarcza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/gospodarka_kolumbii/potencjalne_obszary_wspolpracy/ [dostęp: 8.05.2017].

87 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 70.

88 Przejawem tego była między innymi umowa o strefie wolnego handlu zawarta między UE a Wspólnotą Andyjską w 2012 roku.

Zgodnie z informacją Ambasady RP w Bogocie, kolumbijska gospodarka, mimo niepewnej i zmiennej koniunktury zewnętrznej, wykazywała w pierwszej dekadzie XXI wieku stabilność makroekonomiczną⁸⁹. Dlatego też od początku XXI wieku Kolumbia jest uważana za jeden z najbardziej atrakcyjnych rynków Ameryki Łacińskiej dla inwestycji zagranicznych. Państwo to, posiadające ogromne złoża surowców energetycznych (w tym ropy naftowej, gazu ziemnego i węgla kamiennego) oraz innych bogactw naturalnych, zgłaszało zapotrzebowanie na inwestycje między innymi w sektorze naftowym, infrastrukturze transportowej, produkcji biopaliw czy wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii. W związku z tym w Kolumbii wprowadzono wiele udogodnień w zakresie wymiany handlowej, jak na przykład ulgi podatkowe, specjalne strefy ekonomiczne, strefy bezcłowe czy ceny gwarantowane⁹⁰.

W kraju tym nie ma żadnych szczególnych barier (na przykład licencji czy zezwoleń administracyjnych) utrudniających zagranicznym eksporterom dostęp do rynku⁹¹. W celu rozpoczęcia działalności w sferze handlu zagranicznego, wystarczy rejestracja firmy w Ministerstwie Handlu, Przemysłu i Turystyki⁹². Jedyną formalnością jest wypełnienie ogólnodostępnego formularza, zatwierdzanego następnie przez właściwy oddział Incomeksu (Instytutu Handlu Zagranicznego)⁹³, który jest jednocześnie podstawą odprawy celnej. Na ogólną liczbę około 6700 pozycji w taryfie celnej, tylko 118 (czyli poniżej 2%) podlega administracyjnej kontroli. Pozostałe pozycje uzyskują pozwolenie na przywóz lub wywóz automatycznie (warunkiem jest jedynie poprawne wypełnienie wspomnianego formularza)⁹⁴.

89 Dynamiczny wzrost PKB został wprawdzie zahamowany w 2008 roku (2,5%), jednak już w pierwszym kwartale 2010 roku wzrost PKB wyniósł 4,4%. Gospodarka nabrała zatem dość szybko dużego tempa. Najlepiej świadczy o tym fakt, że mimo spadku dynamiki PKB rząd w Bogocie nie musiał ogłaszać planu antykrzysowego, do czego doszło na przykład w Meksyku, Chile czy Brazylii. Zob. K. WASYLEWSKA: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Kolumbii (Kolumbią)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 93–94, 107–108.

90 *Dwustronna współpraca gospodarcza...*

91 Pewnym ograniczeniom podlegają towary specjalnego przeznaczenia, na przykład broń, środki odurzające czy materiały wybuchowe oraz mające szczególne znaczenie dla społeczeństwa. Zob. J. GOŚCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 69.

92 *Kolumbia*. Informator Ekonomiczny...

93 Wszystkie niezbędne informacje oraz potrzebny do wypełnienia formularz znajdują się na specjalnym portalu internetowym, VUCE – Ventanilla Única de Comercio Exterior. Zob. www.vuce.gov.co [dostęp: 10.05.2017].

94 Odstępstwem od zasady swobodnego obrotu towarami jest konieczność wystąpienia o zgodę do odpowiednich organów władzy państwowej w odniesieniu do niektórych wyrobów, na przykład: homologacja techniczna pojazdów mechanicznych wydawana jest przez Ministerstwo Transportu, nadzór nad obrotem rybami żywymi, mrożonymi, solonymi

W celu promocji eksportu, stymulowania jego wzrostu i dywersyfikacji Kolumbia wprowadziła system zachęt i preferencji dla eksporterów. Wśród najważniejszych instrumentów proeksportowych znajduje się specjalny system importu–eksportu, nazywany planem Vallejo⁹⁵, który może być ułatwieniem również dla polskich eksporterów. Plan ten zakłada całkowite lub częściowe zwolnienie przedsiębiorstw i osób fizycznych będących eksporterami lub producentami z opłat importowych (ceł i podatków) w przypadku produktów (takich jak surowce, dobra kapitałowe, półprodukty, środki produkcji i części zamienne), które mają być użyte bezpośrednio do świadczenia usług eksportowych i produkcji eksportowej lub do wytwarzania dóbr i usług z zamiarem ich użycia przez inne kolumbijskie firmy w produkcji eksportowej.

Innym ułatwieniem dla eksporterów jest Certyfikat Zwrotu Podatkowego (CERT). Jest to otrzymywany przez producentów lub handlowców dokument, który mogą wykorzystać w regulowaniu zobowiązań celnych lub podatkowych wobec państwa, w terminie do dwóch lat od daty wystawienia. CERT jest instrumentem pobudzania przez państwo zainteresowania eksportem danych towarów i usług do określonych krajów⁹⁶.

Przeszkodą dla polskich eksporterów mogą być natomiast wysokie marże narzucane przez pośredników handlowych czy dystrybutorów oraz restrykcje w reklamie i sprzedaży niektórych produktów, na przykład napojów energetycznych⁹⁷. Przy generalnie mało restrykcyjnych przepisach celnych Kolumbii znacznym ograniczeniem dla polskiej branży alkoholowej (oraz innych

---

i suszonymi oraz owocami morza sprawuje INPA (Narodowy Instytut Rybołówstwa i Rolnictwa), kontrolę obrotu lekarstwami, sprzętem medycznym, żywnością, środkami czystości, kosmetykami, a także surowcami do ich produkcji prowadzi INVIMA (Narodowy Instytut Nadzoru nad Lekami i Żywnością). Więcej patrz: *Kolumbia*. Informator Ekonomiczny...

95 Nazwa planu pochodzi od nazwiska Joaquína Valleja Arbeláeza (1912–2005), kolumbijskiego inżyniera budownictwa, ministra rozwoju Kolumbii w 1957 roku (Vallejo pełnił tę funkcję od maja do grudnia). Jako minister rozwoju pomógł zaprojektować i wdrożyć mechanizm nazwany planem Vallejo, który pozwalał kolumbijskim firmom na import surowców, specjalistycznego sprzętu i maszyn przemysłowych w sposób bezcłowy lub z obniżonymi taryfami celnymi, jeżeli materiały te lub sprzęt były przeznaczone na produkcję towarów eksportowych. Celem tych działań było uprzemysłowienie gospodarki krajowej i otwarcie się na rynek międzynarodowy.

96 Wartość zwrotu, wyrażona procentem wartości FOB eksportowanego towaru lub usługi, jest określana przez władze dla konkretnych towarów i usług oraz krajów przeznaczenia. Wysokość zwrotu zawarta jest w przedziale od 0 do 4,5%, a produktami o najwyższej stawce zwrotu są: banany, cukier, krewetki, tuńczyk, produkty wydawnicze, olej palmowy, konfekcja bawełniana, celuloza i jej pochodne, kwiaty, materiały impregnowane polichlorkiem winylu i cementy hydrauliczne. Zob. *Kolumbia*. Informator Ekonomiczny...

97 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 70.

eksporterów z UE) mogą być wysokie cła na produkty tego typu, co obniża konkurencyjność zagranicznych wyrobów alkoholowych⁹⁸.

Jeżeli chodzi o różnego rodzaju ograniczenia taryfowe, to w odniesieniu do niektórych artykułów rolno-spożywczych, których ceny ulegają częstym zmianom, Kolumbia, tak jak inne kraje Wspólnoty Andyjskiej, wprowadziła zmienne stawki celne. W stosunku do obuwia i tkanin natomiast stosuje się szczególną procedurę importową, której celem jest ochrona rodzimej produkcji. Na towary te ustalane są urzędowe ceny minimalne i pobierane jest cło oraz inne opłaty importowe od tych wartości, a nie od cen widniejących na fakturach eksporterów⁹⁹.

Od ogólnej zasady swobody obrotu w handlu zagranicznym istnieją wyjątki, w przypadkach gdy import lub eksport określonych towarów wiąże się z koniecznością uzyskania zgody odpowiednich organów władzy państwowej. Dlatego też polscy eksporterzy muszą być przygotowani nie tylko na wysokie marże narzucane przez pośredników handlowych, ale także na różnego rodzaju podatki lokalne, które płacą dystrybutorzy towaru przewożący go z jednego departamentu do drugiego.

W zakresie polsko-kolumbijskich stosunków gospodarczych od pierwszej dekady XXI wieku podejmowana była działalność promocyjna na rzecz zacieśniania współpracy i korzystania w większym stopniu z istniejących możliwości.

W kwietniu 2006 roku przebywała z wizytą w Kolumbii delegacja PZL Świdnik, której celem była promocja śmigłowca Sokół¹⁰⁰. Wizyta ta była poprzedzona spotkaniem, jakie w marcu 2005 roku odbyli w Kolumbii przedstawiciele Agencji Rozwoju Przemysłu. W kwietniowej wizycie wzięli udział: wiceprezes ARP Wiesław Olszewski, wiceprezes spółki Cenzin Bogusław Grzejszczak, przedstawicielka PZL Mielec Olga Ratusińska i przedstawiciel PZL Świdnik Andrzej Stachyra¹⁰¹.

Promocji polskiego eksportu do Kolumbii służył udział przedstawicieli Ambasady RP oraz polskich firm w targach, które odbywały się na terenie tego kraju w 2007 roku. W lipcu w salonach wystawowych Corferias w Bogocie odbyły się XVI międzynarodowe targi Agroexpo, podczas których zaprezentowano produkty polskich firm, w tym takich jak: Primart (wyroby ciastkarskie),

---

98 Jak podaje MSZ RP, butelka polskiej Wódki Wyborowej w porcie kosztuje około 6–7 USD, a w supermarkecie w Bogocie, ze względu na marżę pośrednika, za taką samą butelkę trzeba zapłacić 25 USD. Zob. K. WASYLEWSKA: *Współpraca gospodarcza...*, s. 97; J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 70.

99 Zob. K. WASYLEWSKA: *Współpraca gospodarcza...*, s. 97.

100 Zob. D. STANISZEWSKI: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej. Charakterystyka poziomu i dynamiki rozwoju dwustronnych stosunków gospodarczych Polski z Brazylią*. Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwa Gospodarki RP. Warszawa 2013.

101 *Archiwum. Rok 2005...*

Podlaska Wytwórnia Wódek „Polmos”, Stoczek (producentów dań gotowych), Makarony Polskie oraz Provitus (branża spożywcza). W listopadzie z kolei, w Ibagué, odbyły się targi win i napojów alkoholowych (EXPO Vinos y Licores). Organizatorem targów była Regionalna Sekcja Kolumbijskiego Stowarzyszenia Małego i Średniego Przemysłu (Acopi). Podczas wydarzenia Ambasada RP prezentowała różne rodzaje polskiej wódki i promowała Polskę jako kraj interesujących możliwości handlowych i inwestycyjnych¹⁰².

7 października 2008 roku w audytorium Międzynarodowego Centrum Biznesu Izby Handlowej w stolicy Kolumbii odbyło się, z inicjatywy Ambasady RP w Bogocie, polsko-kolumbijskie forum gospodarcze. Celem przedsięwzięcia było omówienie aktualnego stanu dwustronnych stosunków handlowych oraz perspektyw ich rozwoju. Zamiarem było także przybliżenie kolumbijskim przedsiębiorcom Polski, jako kraju o dynamicznie rozwijającej się gospodarce, jak również przedstawienie doświadczeń i oczekiwań firm polskich oraz kolumbijskich w zakresie współpracy z przedsiębiorcami z kraju partnera¹⁰³.

Na przełomie października i listopada 2009 roku, w ramach misji Krajowej Izby Gospodarczej, przebywała w Kolumbii polska delegacja rządowa, pod przewodnictwem podsekretarza stanu w Ministerstwie Gospodarki Dariusza Bogdana, wraz z grupą przedstawicieli polskiego handlu. W skład misji weszli przedsiębiorcy reprezentujący różne sektory polskiej gospodarki, między innymi takie, jak produkcja samolotów i pojazdów specjalistycznych, wyposażenia dla wojska i policji, wyrobów stalowych, światłowodów, napojów alkoholowych oraz przetwórstwo owoców tropikalnych¹⁰⁴. Celem wizyty było rozpoznanie możliwości dalszego rozwoju wzajemnej współpracy gospodarczej z określeniem konkretnych sektorów i dziedzin. Przewodniczący delegacji spotkał się z wiceprezydentem Kolumbii Franciskiem Santosem Calderónem, podsekretarzem stanu w Ministerstwie

102 *Archiwum. Rok 2007*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2007/ [dostęp: 17.06.2017].

103 Forum zorganizowano w dwa bloki tematyczne. Pierwszy dotyczył kwestii makroekonomicznych (polskiej gospodarki, polsko-kolumbijskich stosunków handlowych i perspektyw ich rozwoju). Drugi natomiast został poświęcony przedstawieniu doświadczeń poszczególnych firm. W trakcie dyskusji podkreślono między innymi potrzebę rozwoju współpracy w dziedzinie turystyki i skuteczniejszej promocji walorów turystycznych obu krajów. Strona kolumbijska wskazała na możliwość współpracy w zakresie nowoczesnych technologii i inwestycji, w dziedzinie infrastruktury górniczej, drogowej, kolejowej, portowej i turystycznej. Interesujące byłyby także możliwości produkcji w Polsce soków z owoców tropikalnych importowanych z Kolumbii. Zob. *Archiwum. Rok 2008*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2008/ [dostęp: 17.05.2017].

104 *Archiwum. Rok 2009*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2009/ [dostęp: 17.05.2017].

Handlu, Przemysłu i Turystyki, podsekretarzem stanu w Ministerstwie Górnictwa i Energii oraz z przedstawicielami kierownictwa MSZ¹⁰⁵.

Członkowie delegacji wzięli udział w zorganizowanym przez bogotańską i kolumbijsko-polską izbę handlową forum gospodarczym, poświęconym prezentacji możliwości i perspektyw rozwoju dwustronnej współpracy handlowo-inwestycyjnej. Jak wynikało z rozmów, strona kolumbijska była szczególnie zainteresowana współpracą w dziedzinie ratownictwa górniczego w głębokich kopalniach węgla kamiennego oraz kontroli zabezpieczeń w tego typu kopalniach¹⁰⁶.

W październiku 2012 roku w siedzibie Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ) odbyło się seminarium „Brazylia i Kolumbia szansą dla polskich firm”¹⁰⁷. W spotkaniu, zorganizowanym z inicjatywy Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP¹⁰⁸, uczestniczyli ambasadorowie obu krajów (ze strony kolumbijskiej Victoria González-Ariza, a ze strony brazylijskiej Jorge Geraldo Kadri) oraz przedstawiciele instytucji odpowiedzialnych za promocję rodzimej gospodarki. Stronę polską reprezentowała podsekretarz stanu Beata Stelmach¹⁰⁹. Podczas rozmów podkreślono, że w 2009 roku, kiedy to w wyniku kryzysu finansowego zanotowano spadek światowego PKB o 2,1%, gospodarka

---

105 Delegacja rządowa, wraz z członkami misji gospodarczej, złożyła też wizytę w Baranquilli (stolicy departamentu Atlántico, ważnym porcie i ośrodku przemysłu, między innymi metalowego, maszynowego, chemicznego, budowlanego i odzieżowego), Cartagenie (stolicy departamentu Bolívar, porcie i ważnym ośrodku turystycznym oraz przemysłowym) i Ibagué (stolicy departamentu Tolima, w którym dominuje przemysł wydobywczy i rolno-spożywczy). Zob. D. STANISZEWSKI: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

106 Ibidem.

107 Podczas seminarium określono Kolumbię jako jednego z najważniejszych partnerów handlowych Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, obok Brazylii, Meksyku, Argentyny, Chile i Panamy. Zob. *Brazylia i Kolumbia szansą dla polskich firm*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/brazylia_i_kolumbia_szansa_dla_polskich_firm [dostęp: 11.05.2017].

108 Organizatorami spotkania byli także: Ambasada Kolumbii w Polsce, Ambasada Brazylii w Polsce, PAIiIZ i Proexport Colombia – instytucja odpowiedzialna za promocję inwestycji, eksportu i turystyki Kolumbii.

109 Bezpośrednio po zakończeniu konferencji doszło do spotkania minister Ilony Antoniszyn-Klik, Juana Carlosa, wicedyrektora kolumbijskiego biura Proexport Colombia, oraz Sergio Calderóna, dyrektora niemieckiego oddziału tej instytucji. W trakcie rozmów strona kolumbijska podzieliła się swoimi doświadczeniami w zakresie promocji eksportu, inwestycji i turystyki oraz instrumentów wsparcia oferowanych zagranicznym podmiotom przez biuro Proexport Colombia. Dzięki staraniom biura Kolumbia zdołała przyciągnąć do kraju takich inwestorów, jak HP, IBM czy portugalska sieć handlowa Biedronka. Kolumbia dąży do tego, by na jej rynku znaleźli się przedsiębiorcy także z innych krajów unijnych, w tym również z Polski. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

Kolumbii odnotowała wzrost o 1,7%, a w 2010 roku – o 4,0%, tj. powyżej prognozowanego wzrostu gospodarki światowej (3,8%)¹¹⁰. Jak stwierdzono, rozwój gospodarczy Brazylii i Kolumbii stwarza szanse dla polskiego sektora budowlanego, wydobywczego, transportu i infrastruktury, nowoczesnych technologii, energetycznego, chemicznego oraz *offshore*. Seminarium stanowiło zapowiedź planowanej pod koniec listopada 2013 roku misji gospodarczej PKPP Lewiatan do Brazylii i Kolumbii. W związku z przygotowaniem do wizyty Stelmach w Kolumbii polskie MSZ zorganizowało w listopadzie 2012 roku wizytę studyjną kolumbijskich dziennikarzy¹¹¹.

Podczas pobytu wiceminister spraw zagranicznych Stelmach w Kolumbii, w dniach 26–27 listopada 2012 roku, w odbywających się rozmowach uczestniczyli przedstawiciele Banku Gospodarstwa Krajowego oraz misja gospodarcza polskich przedsiębiorców, w której reprezentowane były sektory: górniczy, wydobywczy, obronny, farmaceutyczny, dóbr konsumpcyjnych, infrastruktury oraz transportu¹¹². W trakcie wizyty zorganizowano VI rundę polsko-kolumbijskich konsultacji politycznych, jak również spotkania w tamtejszych instytucjach państwowych, między innymi w Ministerstwie Górnictwa i Energetyki, Ministerstwie Obrony Narodowej i MSZ. Strona kolumbijska wskazała sektor górniczy oraz rolno-spożywczy jako dwa najbardziej perspektywiczne obszary współpracy ze stroną polską. Podkreślono, że Kolumbia dysponuje ogromnym potencjałem produkcji rolnej, a polskie technologie i doświadczenie mogłyby przyczynić się do rozwoju tego sektora. W przypadku sektora wydobywczego Kolumbia podejmuje działania na rzecz modernizacji systemu eksploracji surowców, wiążącego się z planami rozszerzenia działalności ekstrakcyjnej¹¹³. Polska delegacja rozmowy przeprowadziła również z przedstawicielami Ministerstwa Obrony oraz Sztabu Generalnego Kolumbii, podczas których zaprezentowała nowatorskie rozwiązania z dziedziny bezpieczeństwa cywilnego¹¹⁴.

110 Dodatkowo zauważono, że od 2003 roku wskaźnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Kolumbii wzrósł o 669%, z 1720 mln USD do 13 234 mln USD w 2011 roku. Eksport tego kraju tylko między 2009 a 2011 rokiem wzrósł natomiast o 73%. Zob. D. STANISZEWSKI: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy...*

111 Celem wizyty było zebranie materiałów do artykułów prasowych i programów radiowych, mających prezentować sukces polskiej transformacji politycznej i ekonomicznej po 1989 roku oraz korzystną na tle Europy sytuację gospodarczą kraju w początkach drugiej dekady XXI wieku.

112 Zob. *Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce...*

113 Strona kolumbijska przygotowuje się do eksploracji i eksploatacji niezbadanych geologicznie części kraju (około 50% całkowitej powierzchni Kolumbii), gdzie mogą znajdować się zasoby między innymi węgla, złota, miedzi, niklu, platyny czy uranu.

114 Szczególne zainteresowanie wzbudziły oferty firmy PIAP – na dostawę samobieżnych robotów (typu Ibis i Gryf) do unieszkodliwiania ładunków wybuchowych oraz firmy

Strona kolumbijska potwierdziła swoje zainteresowanie dalszymi dostawami helikopterów Black Hawk, produkowanymi przez PZL Mielec.

W dniach 22–23 listopada 2012 roku w Polsce przebywała prezes nowo powstałej kolumbijskiej Narodowej Agencji ds. Górnictwa, María Constanza García Botero. W związku z tą wizytą Ministerstwo Gospodarki RP zorganizowało spotkanie z udziałem polskich firm zainteresowanych rozwojem współpracy z Kolumbią, między innymi ze spółkami Kolmex Invest, Fenes i DGG Eco. Podczas pobytu Botero w Katowicach odbyły się natomiast rozmowy z kierownikami: Kompanii Węglowej (największego europejskiego dostawcy węgla kamiennego), spółek Famur i Kopex (wiodących polskich producentów maszyn i urządzeń górniczych) oraz bytomskiej Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego (CSRG)¹¹⁵.

Kolejną wizytą świadczącą o woli intensyfikacji relacji politycznych i gospodarczych był przyjazd do Polski w lutym 2013 roku minister spraw zagranicznych Kolumbii Marii Angeli Holguín Cuellar. W trakcie rozmów z ministrem gospodarki Januszem Piechocińskim oraz podsekretarzem stanu w Ministerstwie Gospodarki Iloną Antoniszyn-Klik strony podkreśliły potrzebę intensyfikacji wzajemnej współpracy gospodarczej, zarówno handlowej, jak i inwestycyjnej. Holguín wskazała na wiele podobieństw występujących między Kolumbią a Polską, zaś Piechociński poinformował o zamiarze PAIiZ podpisania umowy o współpracy z kolumbijskim odpowiednikiem w najbliższej przyszłości.

Intensyfikacji dwustronnych relacji gospodarczych służyła zorganizowana w kwietniu 2013 roku wideokonferencja na temat możliwości polsko-kolumbijskiej współpracy naukowej w ramach memorandum o porozumieniu między Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi RP a Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Republiki Kolumbii o współpracy w dziedzinie rolnictwa, podpisanego 6 października 2009 roku w Warszawie. Podczas rozmów za najbardziej

---

WB Electronics – w zakresie monitoringu trudno dostępnych terenów granicznych oraz kontroli ruchu tłumów.

¹¹⁵ W ciągu trwającej ponad 30 lat współpracy między Polską a Kolumbią w dziedzinie ratownictwa górniczego eksperci z CSRG pomagali na przykład opracować jego program oraz prowadzili szkolenia dla miejscowych górników. CSRG współpracuje także z prowadzącą działalność wydobywczą na terytorium Kolumbii spółką brazylijską. Prezes Botero wyraziła nadzieję na intensyfikację współpracy pomiędzy reprezentowaną przez nią Agencją a CSRG, podkreślając znaczenie prowadzonych przez polskich specjalistów szkoleń oraz zwracając uwagę na konieczność modernizacji kolumbijskiego sprzętu. Kolumbia planuje intensywny rozwój branży górniczej – w ciągu minionych dziesięciu lat wydobycie węgla w tym kraju wzrosło ponad dwukrotnie i w początkach drugiej dekady XXI wieku wynosiło około 90 mln ton rocznie. W samej Kolumbii zużywanych jest 5 mln ton węgla rocznie. Pozostała część produkcji trafia na eksport, dzięki czemu kraj ten znajduje się w czołówce światowych eksporterów węgla. Zob. *Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach...*

perspektywiczne obszary takiej współpracy uznano weterynarię, biotechnologię oraz produkcję włókien naturalnych.

W kolejnym, 2014 roku wiceminister rolnictwa i rozwoju wsi Tadeusz Nalewajk (w zastępstwie wiceministra gospodarki Dariusza Bogdana) złożył oficjalną wizytę w Bogocie, w dniach 3–4 czerwca. Przewodniczył on jednocześnie, zorganizowanej przez grupę Jerónimo Martins Polska, największej w historii dotychczasowych polsko-kolumbijskich relacji handlowych, misji gospodarczej przedstawicieli wiodących polskich firm spożywczych (dostawców sieci Biedronka), między innymi takich, jak: Maspex, Mlekovita, Tan Viet, Sokołów, Bakalland, Dawton, ZM Henryk Kania, Graal, Hoop, Instanta, Jutrzenka. Organizacja misji była związana z inauguracją przez Jerónimo Martins w marcu 2013 roku sieci supermarketów (pod marką Ara) w Kolumbii oraz uruchomieniem dostaw polskich wyrobów spożywczych na jej rzecz¹¹⁶.

Podczas pobytu w Bogocie polska delegacja uczestniczyła w spotkaniach z oficjalnymi przedstawicielami kolumbijskich resortów: handlu, przemysłu i turystyki, spraw zagranicznych oraz rolnictwa, na czele z wiceministrami, odpowiednio: Marią del Mar Palau, Patti Londoño i Hernánem Románem. Odbył się spotkanie z prezes Agencji Górnictwa Marią Constanzą Garcíą Bolero oraz wiceprezesem agencji ProExport Colombia (odpowiedzialnej za promocję eksportu, inwestycji oraz turystyki) Juanem Carlosem Gonzálezem. Zorganizowano także, z inicjatywy ProExportu, seminarium biznesowe na temat kolumbijskiej oferty inwestycyjnej oraz możliwości rozwoju współpracy handlowej obu krajów w sektorze rolno-spożywczym. Ze strony organizatorów w spotkaniu uczestniczyli między innymi przedstawiciele Federacji Hodowców Bydła oraz Federacji Plantatorów Kawy, jak również znanych kolumbijskich firm spożywczych, takich jak Carribean Exotic (eksporter owoców), Casa Luker (producent wyrobów na bazie kakao i kawy) czy Juan Valdez (producent kawy).

Wizyta ministra Nalewajka potwierdziła wolę stron do wzmocnienia dialogu na wysokim szczeblu politycznym oraz intensyfikacji wzajemnej współpracy handlowej i inwestycyjnej. Pobyt polskiej delegacji w Kolumbii miał także duże znaczenie poznawcze dla obu stron oraz stwarzał możliwość promocji naszego kraju i marki polskiej gospodarki. Polska oferta spotkała się z pozytywnym odbiorem i zainteresowaniem ze strony kolumbijskiej. Ponadto udział w misji umożliwił polskim przedsiębiorcom nawiązanie bezpośrednich kontaktów biznesowych, jak również zapoznanie się ze specyfiką oraz uwarunkowaniami miejscowego rynku. Oprócz eksportu na rzecz sieci Ara, część polskich firm

---

¹¹⁶ W ciągu pierwszego roku działalności Jerónimo Martins otworzyło 37 sklepów w tzw. trójkącie kawowym, obejmującym departamenty Risaralda, Caldas i Quindío, rozważając jednocześnie ekspansję na inne regiony kraju.

(w tym Maspex, Instanta) rozważała uruchomienie produkcji lokalnej¹¹⁷ oraz sprzedaż produktów pod własną marką, a także stopniową ekspansję na inne rynki Ameryki Łacińskiej.

We wrześniu 2016 roku odbyła się X edycja międzynarodowych targów rolniczych Expo Agrofuturo w Medellín. Na zaproszenie Ambasady RP w Bogocie swój udział w wydarzeniu zgłosiły takie polskie firmy, jak: Pronar (producent ciągników oraz maszyn rolniczych i komunalnych), Ursus (producent ciągników i maszyn rolniczych) i Intermag (wiodący producent preparatów i biostymulatorów do upraw rolniczych, ogrodniczych i hobbystycznych), które wysłały swoich przedstawicieli do Kolumbii. Stoisko odwiedziło wielu przedsiębiorców z Kolumbii, jak również innych krajów Ameryki Łacińskiej¹¹⁸.

Nie tylko branża rolniczo-spożywcza jest perspektywiczna, jeżeli chodzi o ekspansję polskich firm na rynek kolumbijski. W listopadzie 2015 roku, przy wsparciu Ambasady RP w Kolumbii, odbyła się w Bogocie promocja polskiej firmy kosmetycznej Inglot. Do udziału w wydarzeniu zaproszono znanego wizażystę kolumbijskiego Rodriga Sota. Chętni mogli skorzystać z darmowego doradztwa w zakresie makijażu. Przedsięwzięcie, podczas którego akcentowano polskie pochodzenie produktu oraz jego wysoką jakość, spotkało się z dużym zainteresowaniem uczestników. Miesiąc wcześniej podobną imprezę promocyjną tej firmy zorganizowano w mieście Medellín¹¹⁹.

Polskie firmy od pierwszej dekady XXI wieku uczestniczyły także w różnego rodzaju targach gospodarczych w Kolumbii. Przykładowo na przełomie sierpnia i września 2011 roku w Medellín odbyła się VII edycja międzynarodowych targów Minera Colombia (Kolumbia górnicza). To jedno z ważniejszych wydarzeń sektora górniczego w kraju zgromadziło około 300 wystawców. Wśród nich, tradycyjnie już, znalazła się Ambasada RP w Bogocie, która promowała polską gospodarkę oraz oferty polskich firm produkujących dla sektora górniczego. Dużym zainteresowaniem cieszyła się oferta bytomskiej CSRG. Stoisko odwiedziło wielu przedsiębiorców z Kolumbii, a także innych krajów Ameryki Łacińskiej¹²⁰. Z kolei we wrześniu 2016 roku odbyły się w Bogocie XXXI międzynarodowe

117 Byłoby to korzystne między innymi ze względu na niski stopień rozwoju miejscowej infrastruktury drogowej oraz brak sieci kolejowej. Koszt transportu importowanych produktów w głąb kraju jest bardzo wysoki, przekracza częstokroć wartość frachtu morskiego z Europy.

118 Zob. *Targi Expo Agrofuturo w Medellín*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/targi_expo_agrofuturo_w_medellin [dostęp: 16.05.2017].

119 Zob. *Inglot*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. <http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/inglot> [dostęp: 14.05.2017].

120 *Archiwum. Wydarzenia 2011*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2011/ [dostęp: 17.05.2017].

targi przemysłowe FIB *Exposición Industrial* (jedne z największych targów ogólnoprzemysłowych w Ameryce Łacińskiej), w których wzięło udział ponad 700 wystawców z 19 krajów, w tym 2 firmy z Polski. Na targach zaprezentowały swoją ofertę spółki Chespa (producent farb graficznych, klisz fotopolimerowych, wykrojników płaskich i rotacyjnych) oraz Troton (producent szpachlówek i chemii dla lakiernictwa samochodowego)¹²¹.

W dniach 5–7 października 2016 roku zorganizowano w Bogocie konferencję, pod auspicjami sieci ELAN (ELAN Network), „*Biotecnología y TIC: un espacio de articulación de retos y capacidades*” (Biotechnologia oraz technologia informacyjna i komunikacyjna: wyzwania i narzędzia)¹²², z udziałem przedstawiciela polskiego partnera projektu – Fundacji Partnerstwa Technologicznego „*Technology Partners*”. Celem Projektu ELAN (ang. European and Latin American Technology based Business Network) jest wspieranie europejskich przedsiębiorców w realizacji przedsięwzięć gospodarczych w Ameryce Południowej opartych na transferze technologii, poprzez organizację spotkań B2B, seminariów i konferencji¹²³.

W listopadzie 2016 roku z kolei przedstawiciele Ambasady RP w Bogocie – radca Dorota Kobierowska i ekspert ds. promocji Jorge Delgado – wzięli udział w międzynarodowym kongresie poświęconym projektom górniczym i przemysłowym, który odbył się w mieście Tunja, z inicjatywy Fundacji „*Educación para Pensar*” (Edukować, żeby myśleć). Zaprezentowali polską ofertę z zakresu górnictwa i krajowe osiągnięcia w zakresie technologii innowacyjnych i ekologicznych. Wydarzenie było okazją do nawiązania kontaktów gospodarczych

121 Podobnie jak w latach poprzednich Ambasada RP w Bogocie zorganizowała stoisko informacyjne, na którym prezentowano, oprócz materiałów promocyjnych poświęconych Polsce i jej gospodarce, katalogi i ulotki polskich firm, takich jak Izodom 2000 Polska, Pronar, PM Poland, AVIA, Belma, PAFAL i Seco/Warwick. Zob. *Udział Ambasady RP w Międzynarodowych Targach Przemysłowych FIB*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_miedzy_narodowych_targach_przemyslowych_fib [dostęp: 14.05.2017].

122 *Biotecnología y TIC: un espacio de articulación de retos y capacidades*. Observatorio Virtual de Transferencia de Tecnología. https://www.ovtt.org/2016-10-05/biotecnologia_tic_elannetwork [dostęp: 16.05.2017]; *Biotechnologia, ICT – Elan Network*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/biotechnologia_ict_elan_network [dostęp: 16.05.2017].

123 Projekt ELAN umożliwia zaprezentowanie oferty polskich przedsiębiorców oraz nawiązanie bezpośrednich kontaktów z potencjalnymi partnerami i lokalnymi instytucjami, ukierunkowanymi na udzielenie wsparcia w uruchamianiu przedsięwzięć gospodarczych. Zob. *Biotechnologia, ICT – Elan Network*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/biotechnologia_ict_elan_network [dostęp: 16.05.2017].

i promocji rozwiązań technologicznych proponowanych przez polskie przedsiębiorstwa¹²⁴. Zabrakło jednak delegacji z polskich firm z branży górniczej czy technologicznej.

Przedstawiciele polskiej firmy byli natomiast obecni na międzynarodowych targach sztuki użytkowej i rękodzieła ludowego Expoartesanias, w grudniu 2016 roku w Bogocie. Na polskim stoisku, zorganizowanym przy współudziale Ambasady RP, prezentowano polską biżuterię z bursztynu¹²⁵.

8.3. Płaszczyzna kulturalna

Formalno-prawne podstawy współpracy na płaszczyźnie kulturalnej stwarzała umowa zawarta między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej, z dnia 10 marca 1981 roku¹²⁶ (ratyfikowana i wprowadzona w życie 10 sierpnia 1983 roku). Co kilka lat opracowywane były programy wykonawcze do zawartego porozumienia. W 2004 roku odbyły się dwustronne rozmowy w sprawie podpisania programu wykonawczego na lata 2005–2007¹²⁷.

Po 1990 roku zintensyfikowano działalność na rzecz krzewienia polskiej kultury w Kolumbii. Na szczególną uwagę zasługuje współpraca w dziedzinach teatru, muzyki, plastyki i literatury.

W latach 1989–1999 pracował w Kolumbii polski reżyser z Teatru im. Juliana Tuwima w Łodzi, Piotr Nowicki. Był on jednym z założycieli teatru Compañía Estable Camerín del Carmen w Bogocie, gdzie inscenizował sztuki teatralne z repertuaru europejskiego. Znalazły się wśród nich utwory polskich twórców, jak na przykład powieść *Transatlantyk* Witolda Gombrowicza, którą wystawiono w Kolumbii w 1997 roku¹²⁸.

124 Zob. *Udział Ambasady RP w Bogocie w Kongresie poświęconym górnictwu*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_bogocie_w_kongresie_poswieconym_gornictwu [dostęp: 14.05.2017].

125 Zob. *Polska biżuteria z bursztynu na Międzynarodowych Targach EXPOARTESANIAS w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_bizuteria_z_bursztynu_na_miedzynarodowych_targach_expoartesanias_w_bogocie [dostęp: 14.05.2017].

126 Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej, podpisana w Bogocie dnia 10 marca 1981 r. Dz.U. 1983 nr 51 poz. 226.

127 D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie*. W: *Relacje Polska-Kolumbia...*, s. 117.

128 Ibidem, s. 122.

Pod koniec lat 80. i w latach 90. XX wieku rozwijały się też polsko-kolumbijskie kontakty w dziedzinie muzyki. W 1995 roku powstał w Kolumbii Instytut Chopinowski, który organizował koncerty wybitnych polskich pianistów, między innymi Piotra Palecznego, Janusza Olejniczaka czy Aleksandra Szymczaka¹²⁹. Kilkoro polskich muzyków otrzymało kontrakty dotyczące pracy w orkiestrze symfonicznej w Bogocie. Niektórzy podjęli się także pracy pedagogicznej.

W stolicy Kolumbii został zatrudniony polski fagocista i dyrygent Zbigniew Zając, który w 2006 roku pełnił funkcję pierwszego fagocisty w orkiestrze bogotańskiej filharmonii i profesora na Wydziale Muzyki Narodowego Uniwersytetu Kolumbii. W Bogocie działało zawodowo jeszcze kilku polskich muzyków, jak na przykład wiolonczelista Henryk Zarzycki (wykładowca Wydziału Muzycznego na Narodowym Uniwersytecie) czy pianistka Ludmiła Weber-Zarzycka (szefowa katedry fortepianu i muzyki kameralnej na Wydziale Muzyki Fundacji Uniwersyteckiej Juan N. Corpas). Kilku naszych rodaków pracowało w szkolnictwie i branży muzycznej w takich miastach, jak Tolima, Bucaramanga, Popayán. Polscy muzycy mieli swoje zasługi w rozwoju kultury muzycznej w Kolumbii oraz promocji muzyki polskiej w tym kraju. Dwoje z nich, Zając i Zarzycka, otrzymało odznakę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, przyznawaną za zasługi w propagowaniu kultury polskiej za granicą¹³⁰.

Od początku lat 90. XX wieku Ambasada RP w Bogocie podejmowała lub wspierała działania mające na celu rozwój kontaktów kulturalnych między obu państwami. Pierwsza dekada XXI wieku obfitowała w wiele wydarzeń o charakterze kulturalnym, jak na przykład obchody ważnych uroczystości (Święta Niepodległości, rocznicy chrztu Polski, uchwalenia Konstytucji 3 maja), koncerty i recitale polskich artystów (między innymi Pawła Kowalskiego, Karola Radziwonowicza w 2008 roku, Ewy Pobłockiej w 2009 roku¹³¹)¹³², spektakle teatralne¹³³, a także pokazy filmowe oraz wystawy malarskie¹³⁴.

129 B. PIOTROWSKI: *O Polakach i działalności polonijnej w Kolumbii*. W: *Relacje Polska-Kolumbia...*, s. 72–73.

130 D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne...*, s. 122–123.

131 Zob. *Archiwum. Rok 2009...*

132 Więcej w: *Archiwum. Rok 2008...*

133 W kwietniu 2009 roku w prestiżowym teatrze Camarín del Carmen w Bogocie odbyła się premiera sztuki Witolda Gombrowicza *Ślub* w reżyserii Pawła Nowickiego, z udziałem znanych aktorów kolumbijskich. Zob. *Archiwum. Rok 2009...*

134 W 2008 roku odbyła się w Cartagenie wystawa prac Lucilli Kossowskiej „Linearne katharsis”. Sponsorami wystawy byli: Ambasada RP w Bogocie, Urząd Miasta Opola oraz Omegair Cargo ze Szczecina. Zob. *Archiwum. Rok 2008...* Z kolei w 2010 roku w jednej z bogotańskich galerii (Café Libro) można było zapoznać się z pracami młodej polskiej artystki Magdaleny Giesek, której wystawa nosiła tytuł „Spotkania – latynoskie spojrzenie oczami Europejki”. Więcej: *Archiwum. Wydarzenia 2011...*

W grudniu 2002 roku reaktywowano prace Instytutu im. Fryderyka Chopina w Bogocie¹³⁵. Z kolei w lutym 2005 roku, z inicjatywy tej organizacji oraz Ambasady RP, odbył się w Kolumbii I Ogólnonarodowy Konkurs im. Fryderyka Chopina¹³⁶.

W 2004 roku zorganizowano w Bogocie wystawę rzeźb i obrazów Daniela Winograda, której otwarcie Ambasada RP połączyła z odznaczeniem profesora Bogdana Piotrowskiego¹³⁷, polskiego humanisty zatrudnionego na Uniwersytecie La Sabana w Bogocie, Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej¹³⁸. Bogdan Piotrowski w połowie lat 80. XX wieku osiadł na stałe w Kolumbii, gdzie prowadził działalność naukową, dydaktyczną, literacką i publicystyczną, podejmując działania na rzecz upowszechniania polskiej kultury. W uznaniu dla osiągnięć naukowych został w 2004 roku uhonorowany przyjęciem w poczet członków Kolumbijskiej Akademii Języka, a także odznaczony medalem Zasłużony dla Kultury Polskiej¹³⁹.

W dniach 3–5 maja 2005 roku, z inicjatywy władz lokalnych i uniwersytetu w stolicy departamentu Tolima, we współpracy z Ambasadą RP w Bogocie,

135 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 153.

136 Organizatorką konkursu była pianistka Ludmiła Weber-Zarzycka, która jako profesor klasy fortepianu w miejscowym konserwatorium przygotowywała pięciu kandydatów do udziału w tej imprezie. Do jury zaproszono wybitnego pianistę z Polski, Janusza Olejniczaka, który przewodniczył sądowi konkursowemu. Na zakończenie konkursu odbyło się uroczyste wręczenie nagród, połączone z koncertem laureatów, którym towarzyszyła uniwersytecka orkiestra symfoniczna pod batutą polskiego dyrygenta, Zbigniewa Zająca. Główną nagrodą dla zwycięzcy konkursu (I nagrodę zdobył Mauricio Arias, uczeń Weber-Zarzyckiej) był wyjazd do Polski na XV Międzynarodowy Konkurs Chopinowski w Warszawie, który odbył się w październiku 2005 roku. Zob. D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne...*, s. 123–124.

137 Iberysta, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Od 1997 roku pełnił funkcję dziekana Wydziału Lingwistyki i Literatury w Instytucie Nauk Humanistycznych Uniwersytetu La Sabana w Bogocie, dyrektora uniwersyteckiego czasopisma „Pensamiento y Cultura”, a także dyrektora czasopisma „Litterae” – publikacji prestiżowego Instytutu Caro y Cuervo. Obok aktywności uniwersyteckiej prowadził działalność literacką. Opracował, przetłumaczył i wydał między innymi antologię poezji polskiej z lat 1942–1981, zawierającą teksty 27 polskich poetów. Nakładem wydawnictwa Instytutu Caro y Cuervo oraz Uniwersytetu La Sabana ukazał się wybór wierszy Wisławy Szymborskiej w przekładzie profesora. Ponadto jedna z prestiżowych oficyn wydawniczych w Kolumbii, Norma, opublikowała w 2003 roku tom *Pensamientos de luz de Karol Wojtyła Juan Pablo II* (Myśli światła Karola Wojtyły – Jana Pawła II). Wyboru tekstów, tłumaczenia i opracowania również dokonał Piotrowski. Poza wydawnictwami książkowymi profesor publikował artykuły i eseje na łamach czasopism w Kolumbii, Wenezueli, Boliwii, Hiszpanii, USA i Polsce. Tematem jego publikacji była często polska literatura, polsko-kolumbijskie związki kulturowe oraz dzieje Polaków w Kolumbii.

138 Ibidem, s. 120.

139 D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne...*, s. 129–130.

odbyły się Dni Polskie, obejmujące cykl seminariów, wystawy, uroczysty koncert, zajęcia sportowe oraz spotkania z miejscowymi przedsiębiorcami¹⁴⁰.

Następnego roku, w wyniku starań polskiej placówki dyplomatycznej w Bogocie, władz miasta oraz Instytutu im. Fryderyka Chopina, w parku w pobliżu Ambasady RP w dniu Święta Narodowego 3 Maja dokonano uroczystego odsłonięcia popiersia Chopina. Również w 2006 roku odsłonięto pomnik Jana Pawła II w Ibagué (w pierwszą rocznicę śmierci papieża). Z tych okazji zostały wprowadzone w obieg przez pocztę kolumbijską znaczki z wizerunkiem obu słynnych Polaków. Trzecim w tym kraju monumentem poświęconym wybitnemu przedstawicielowi narodu polskiego jest postawiony w 1974 roku w Bogocie pomnik Mikołaja Kopernika¹⁴¹.

6 czerwca 2006 roku natomiast nastąpiło otwarcie Ośrodka Kultury Polskiej, który mieści się w budynku Kolumbijskiej Akademii Nauk w Bogocie¹⁴². W bibliotece Akademii wydzielono specjalną sekcję, w której gromadzone są nadsyłane z Polski wydawnictwa. Instytucja ma służyć zarówno miejscowej Polonii, jak i obywatelom kolumbijskim zainteresowanym sprawami polskimi¹⁴³.

Mimo że polskie kino nie jest w Kolumbii znane szerszej publiczności, to należy odnotować udział polskich twórców w międzynarodowych festiwalach filmowych w Cartagenie de Indias (FICCI) oraz pokazy organizowane przez Ambasadę RP w Bogocie. Akredytowane w Kolumbii placówki dyplomatyczne państw należących do Unii Europejskiej organizują co pewien czas festiwale kina europejskiego „Eurocine”. Przykładowo w ramach jednej z takich imprez w 2002 roku wyświetlano film Krzysztofa Zanussiego *Życie jako śmiertelna choroba przenoszona drogą płciową*. Pokazom filmu towarzyszył cykl spotkań z reżyserem¹⁴⁴. Z kolei w marcu 2016 roku, podczas LVI edycji FICCI został zaprezentowany, zrealizowany na Kubie, film Aleksandry Maciuszek *Casa Blanca*¹⁴⁵.

Rozpowszechnianiu wiedzy na temat Polski służył także przygotowany we współpracy z polską placówką dyplomatyczną przedpremierowy pokaz filmu Andrzeja Wajdy *Wałęsa. Człowiek z nadziei*, w kwietniu 2014 roku na

140 *Archiwum. Rok 2005...*

141 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 149, 150, 154.

142 Zob. *Archiwum. Rok 2006*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie – http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wydarzenia/archiwum/rok_2006/ [dostęp: 16.05.2017]. Honorowym dyrektorem Ośrodka został profesor Bogdan Piotrowski, o którym więcej w dalszej części pracy.

143 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 150, 154.

144 D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne...*, s. 124.

145 Zob. „*Casa Blanca*” Aleksandry Maciuszek na FICCI. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/o_casa_blanca__aleksandry_maciuszek_na_ficci [dostęp: 16.05.2017].

Uniwersytecie Los Andes w Bogocie. Prezentację poprzedził panel dyskusyjny „Lech Wałęsa – człowiek, który zmienił kontynent”, z udziałem wiceprezydenta Kolumbii Angelino Garzóna¹⁴⁶, dziekana Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Hugo Fazio i ambasadora Macieja Ziętary. Wydarzeniu towarzyszyła inauguracja wystawy „Dekada Solidarności 1979–1989”, urządzonej w holu uczelni¹⁴⁷.

W dniach 9–12 czerwca 2008 roku, z inicjatywy kolumbijskiej organizacji pozarządowej Grupo Andante i Ambasady RP w Bogocie, w stołecznym prestiżowym Museo „El Chicó”, zorganizowano Tydzień Kultury Polskiej. Program obejmował wydarzenia związane z Polską oraz jej historią, kulturą i sztuką, takie jak wykłady, wystawy i pokazy filmów. Ambasador Henryk Kobierowski wygłosił wykład poświęcony polskim śladom w historii Kolumbii, w tym udziałowi polskich oficerów w walkach o niepodległość tego kraju. Z kolei wspomniany Bogdan Piotrowski przedstawił sylwetkę papieża Jana Pawła II, a w szczególności jego myśl filozoficzną oraz twórczość literacką. W trakcie Tygodnia Kultury Polskiej codziennie wyświetlane były filmy promocyjne, na przykład *Tourist Highlights of Poland* czy *W 60 minut dookoła Polski*¹⁴⁸.

Propagowaniu polskiej kultury i historii w Kolumbii sprzyjał udział przedstawicieli Ambasady RP w II edycji Międzynarodowych Targów Kulturalnych, odbywających się we wrześniu 2009 roku na prestiżowym Uniwersytecie Luis Amigó w Medellín. Polska placówka dyplomatyczna zaprezentowała tam trzy wystawy. Dwie z nich związane były z obchodami w 2009 roku 20. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości i upadku komunizmu w Europie Środkowej – „Początki Solidarności” oraz „Dekada Solidarności 1979–1989”. Trzecią z ekspozycji był „Polski plakat filmowy”. Sekretarz Ambasady Paweł Woźny wygłosił w audytorium Uniwersytetu wykład dotyczący historii Polski w XX wieku, zwłaszcza zagadnień II wojny światowej, okresu socjalizmu, przemian

146 Jak stwierdził wiceprezydent Garzón, największym dziedzictwem Solidarności i Lecha Wałęsy jest konsekwentna droga do zmian politycznych, poprzez negocjacje z władzą i wyrzeczenie się przemocy. W tym sensie Solidarność powinna być przykładem także dla Kolumbii, gdzie od 1948 roku toczył się konflikt wewnętrzny. Wyemitowano również wypowiedź Andrzeja Wajdy, przygotowaną specjalnie na tę okazję i skierowaną do publiczności południowoamerykańskiej, w której reżyser opowiedział między innymi o genezie filmu oraz znaczeniu przywódcy Solidarności dla przemian demokratycznych w Polsce. Zob. „Lech Wałęsa – człowiek, który zmienił kontynent”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium___lech_walesa___czlowiek___ktory_zmienil_kontynent__ [dostęp: 21.05.2017].

147 Wydarzenie można było również śledzić na kanale Uniwersytetu Los Andes. Zob. *Kultura*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 21.05.2017].

148 *Archiwum. Rok 2008...*

demokratycznych w Polsce oraz drogi państwa do Unii Europejskiej. Zaprezentowano też film promocyjny na temat atrakcji turystycznych naszego kraju¹⁴⁹.

Do dziś polscy twórcy biorą udział w różnego rodzaju wydarzeniach kulturalnych w Kolumbii, ciesząc się zainteresowaniem tamtejszej publiczności. Jeden z uznanych polskich zespołów uniwersyteckich, Chór Kameralny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu¹⁵⁰, odbył w lipcu 2014 roku *tournee* po Kolumbii, występując w Bogocie, Medellín i Santa Marta. Do Kolumbii został zaproszony jako gość specjalny XIII Międzynarodowego Festiwalu Chóralnego w Medellín „José Maria Bravo Márquez”¹⁵¹.

W kwietniu 2016 roku odbył się w Bogocie, współorganizowany przez Ambasadę RP, recital polskiej pianistki Anny Miernik. Artystka interpretowała dzieła Chopina, Paderewskiego, Szymanowskiego i innych wielkich polskich kompozytorów¹⁵².

W ramach Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Sakralnej w Bogocie, 7 września 2016 roku, wybitny polski kompozytor i dyrygent Krzysztof Penderecki poprowadził inauguracyjne wydarzenie koncert orkiestry stołecznej filharmonii. Następnego dnia koncert pod batutą polskiego maestro odbył się w prestiżowym teatrze Julio Mario Santo Domingo w Bogocie¹⁵³.

W Kolumbii organizowane są również występy polskich twórców muzyki rozrywkowej, jak na przykład jazzowo-rockowy zespół Pink Freud, który we wrześniu 2015 roku odbył w tym kraju dwutygodniową trasę koncertową. Była to już druga wizyta muzyków w Kolumbii. Grupa wystąpiła wówczas między innymi na Mompox Jazz Festival. Członkowie zespołu przeprowadzili też warsztaty na Narodowym Uniwersytecie Kolumbii¹⁵⁴.

Ponadto Polska kultura i sztuka promowane były w Kolumbii poprzez twórczość polskich zespołów folklorystycznych. W sierpniu 2012 roku Zespół Pieśni

149 *Archiwum. Rok 2009...*

150 Chór Kameralny UAM pod dyrekcją Krzysztofa Szydzisza rozpoczął swoją działalność w 1992 roku. W skład Chóru wchodzi studenci, absolwenci i młodzi pracownicy naukowcy UAM oraz innych poznańskich uczelni. Już od ponad 20 lat zespół zaskakuje publiczność różnorodnością wykonywanych utworów, czerpiąc na przykład z repertuaru Kabaretu Starszych Panów, śpiewając muzykę żydowską czy cygańską.

151 Zob. *Kultura...*

152 Zob. *Recital polskiej pianistki Anny Miernik*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/recital_polskiej_pianistki_anny_miernik_ [dostęp: 16.05.2017].

153 Zob. *Wybitny kompozytor Krzysztof Penderecki w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/wybitny_kompozytor_krzysztof_penderecki_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].

154 *Pink Freud w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/pink_freud_w_kolumbii_1 [dostęp: 16.05.2017].

i Tańca „Jawor” z Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie został zaproszony na dwa międzynarodowe festiwale folklorystyczne – X Międzynarodowy Festiwal „Colombia Baila” w mieście Florida (w departamencie Valle del Cauca) oraz Festiwal „Eje Cafetero” w mieście Armenia (stolicy departamentu Quindío)¹⁵⁵.

Polscy artyści byli też obecni na XV Iberoamerykańskim Festiwalu Teatralnym w Bogocie, odbywającym się w marcu 2016 roku. Podczas wydarzenia Teatr „Pieśń Kozła” z Wrocławia zaprezentował współczesną wersję *Króla Leara* Szekspira¹⁵⁶.

W czerwcu 2016 roku natomiast ambasadorowie Polski i Izraela w Kolumbii, Maciej Ziętara i Marco Sermoneta, zainaugurowali wystawę „Samarytanie z Markowej” w Carmel Club Campestre w Bogocie¹⁵⁷. Dwa miesiące wcześniej, w szkole San José Norte w stolicy, dyplomaci otwarli wystawę Tomasza Bogackiego „Król dzieci”, poświęconą Januszowi Korczakowi. Zaprezentowany został także izraelski film dokumentalny *Ostatnie dziecko Korczaka*, którego bohaterem jest wychowanek słynnego pedagoga¹⁵⁸.

Jeżeli chodzi o Polonię, to należy podkreślić, że Kolumbia przeważnie nie była miejscem docelowym polskiej emigracji. Nieliczni nasi rodacy przybywali tam w XIX wieku, by walczyć o niepodległość tego kraju u boku Simóna Bolívara. Następnie, w latach 40. i 50. XX wieku, w Kolumbii osiadła nieznaczna liczba polskich emigrantów z czasów II wojny światowej. Niektórzy z nich zasłużyli się dla rozwoju miejscowego życia kulturalnego¹⁵⁹, jednakże ich działalność raczej nie

155 *Kultura...*

156 Zob. *Polska na XV Iberoamerykańskim Festiwalu Teatralnym w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_na_xv_iberoamerykanskim_festiwalu_teatralnym_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].

157 Otwarcie wystawy było pokłosiem nadania Muzeum Polaków Ratujących Żydów na Podkarpaciu imienia Rodziny Ulmów z Markowej, którzy w czasie II wojny światowej udzielili schronienia dwóm żydowskim rodzinom. W dniu 24 marca 1944 roku żandarmeria niemiecka rozstrzelała całą rodzinę Ulmów oraz ukrywaną przez nich rodzinę Żydów. Heroiczna postawa Ulmów stała się symbolem poświęcenia wszystkich Polaków, którzy podczas wojny ratowali Żydów. Izraelski Instytut Pamięci Męczenników i Bohaterów Holocaustu, Yad Vashem, w 1995 roku przyznał pośmiertnie rodzinie Ulmów medal Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata. Dla uczczenia tamtych wydarzeń, w 2004 roku odsłonięto pomnik upamiętniający męczeńską śmierć tej rodziny. Uroczyste otwarcie Muzeum w Markowej nastąpiło w marcu 2016 roku. Zob. *Samarytanie z Markowej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/samarytanie_z_markowej [dostęp: 16.05.2017]. Patrz też: *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Muzeum Ulmów w Markowej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/sprawiedliwi_wsrod_narodow_swiatego_muzeum_ulmow_w_markowej [dostęp: 16.05.2017].

158 Zob. *Janusz Korczak – Król Dzieci*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/j_korczak [dostęp: 16.05.2017].

159 Jednym z najbardziej znanych i zasłużonych dla rozwoju życia kulturalnego Kolumbii Polaków był historyk i krytyk sztuki Kazimierz Eiger. Został on rozślawiony jako „ojciec

wykraczała poza sferę indywidualną, pomimo kilku prób tworzenia organizacji polonijnych. Również w latach 80. XX wieku podejmowano działania na rzecz stowarzyszenia żyjących w Kolumbii Polaków. Sprowadzały się one jednak głównie do nieformalnych spotkań, odbywających się w polskiej restauracji Kurnik na przedmieściach stolicy¹⁶⁰. Czynnikiem, który sprzyjał jednoczeniu kolumbijskiej Polonii, a także ożywieniu pamięci i poczucia tożsamości narodowej, była wizyta papieża Jana Pawła II w tym kraju w 1986 roku.

W połowie pierwszej dekady XXI wieku liczbę Polaków w Kolumbii szacowano na około 3,5 tysiąca. Zamieszkiwali oni różne miejscowości w całym kraju, największymi skupiskami były Barranquilla, Medellín, Bogota i Cartagena de Indias¹⁶¹. Potomkowie Polaków przybyłych do Kolumbii w latach 30. XX wieku (w wyniku emigracji zarobkowej)¹⁶² oraz po wojnie w większości przypadków nie znają języka polskiego, choć niektórzy podkreślają jeszcze swoje polskie pochodzenie.

Jak już wspomniano, od wielu lat czyniono starania mające na celu założenie polonijnej organizacji w Kolumbii, co we wrześniu 2006 roku udało się zrealizować, powołując w tym kraju Stowarzyszenie Polaków¹⁶³. Zrzeszenie to zostało wpisane do Polsko-Kolumbijskiej Izby Handlowej. Zgodnie z opinią Piotrowskiego, najbardziej aktywna Polonia w Kolumbii jest jednak nieliczna i stanowi grupę około 30 osób działających w samej Bogocie. Przyczyniają się oni zarówno do rozwoju Kolumbii, jak i wzmacniania kontaktów z krajem pochodzenia. Ich potomkowie również zachowują więzi z krajem swoich przodków, odwiedzają Polskę, dążą do poznania jej kultury i tradycji¹⁶⁴.

---

współczesnej sztuki kolumbijskiej”. Był założycielem dwóch pierwszych zawodowych galerii sztuki w Kolumbii – El Callejón i Arte Moderno. Kierował także programami radiowymi oraz publikował artykuły poświęcone sztuce w gazetach i czasopismach bogotańskich. Według Bogdana Piotrowskiego, Eiger był w latach 50. XX wieku pierwszym i najbardziej cenionym krytykiem sztuki w Kolumbii. Warto też zaznaczyć, że po śmierci posła Mieczysława Chałupczyńskiego to właśnie Eiger reprezentował polski rząd londyński przed rządem w Kolumbii i Ekwadorze. Więcej na ten temat: B. PIOTROWSKI: *O Polakach i działalności polonijnej...*, s. 64–65.

160 Ibidem, s. 70.

161 Należy zaznaczyć, że w liczbie tej większość stanowi grupa wyznania mojżeszowego w drugim i trzecim pokoleniu; 820 osób posiada uregulowany stosunek do kraju, tj. poświadczony przez władze polskie obywatelstwo i paszport. Zob. ibidem, s. 74–75.

162 Warto nadmienić, że Kolumbia prowadziła politykę kontroli emigrantów. W 1936 roku wprowadzono ustawę, zgodnie z którą nie można było przyjąć więcej niż 20% robotników obcokrajowców w przedsiębiorstwach zagranicznych i do 10% w przedsiębiorstwach krajowych. W kolejnych latach ograniczenia wjazdu do Kolumbii zaostrzały się i zostały utrzymane także po II wojnie światowej. Zob. ibidem, s. 60–61.

163 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 150, 154.

164 B. PIOTROWSKI: *O Polakach i działalności polonijnej...*, s. 75.

Ambasada RP w Bogocie podejmuje działania na rzecz rozpowszechniania informacji na temat wydarzeń mających miejsce w Polsce oraz propagowania języka polskiego. Od listopada 2002 roku w polskiej placówce dyplomatycznej funkcjonuje szkółka języka polskiego dla dzieci polonijnych¹⁶⁵. W stolicy znajduje się również kilku nauczycieli języka polskiego, udzielających lekcji dla dorosłych¹⁶⁶. W maju 2016 roku z kolei uruchomiono nową wersję portalu Poland.pl, którego zadaniem jest dostarczanie najnowszych informacji z Polski i na jej temat¹⁶⁷.

8.4. Płaszczyzna naukowa

Rozwój polsko-kolumbijskich kontaktów naukowych nastąpił w latach 40. XX wieku. Początkowo odbywał się on na gruncie indywidualnej działalności polskich badaczy (głównie geografów i botaników), a także naukowców i pedagogów. W drugiej połowie XX wieku natomiast w zakresie współpracy bilateralnej prowadzone były badania naukowe (głównie przez Polaków mieszkających na stałe w Kolumbii), a także odbywały się wymiany stypendialne (w ramach studiów magisterskich, doktoranckich i podyplomowych), realizowano czasowe pobyty w ramach międzyuniwersyteckich lub międzywydziałowych porozumień oraz wspólne prace naukowo-dydaktyczne¹⁶⁸. Naukowcy z Polski od połowy lat 70. XX wieku prowadzili w Kolumbii badania etnograficzne i archeologiczne. Zorganizowano kilka wypraw naukowo-badawczych, w tym gdańską wyprawę speleologiczno-alpinistyczną „Andy 1975/1976”. Odbywały się także wizyty badawcze pracowników naukowych, cykle wykładów, kongresy i konferencje. W 1985 roku badacze z Polski uczestniczyli w Międzynarodowym Kongresie Amerykanistów, który odbył się w Bogocie.

Kontakty naukowe między obu państwami, będące pokłosiem porozumień międzyrządowych, wynikały z pierwszych dwustronnych umów zawartych jeszcze w latach 60. XX wieku. W dniu 22 czerwca 1967 roku w Warszawie rządy Polski i Kolumbii zawarły umowę o współpracy technicznej i naukowej, która przewidywała wymianę ekspertów i doradców, przyznawanie stypendiów,

165 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 153.

166 Zob. *Nauka języka polskiego w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jezyka_polskiego/ [dostęp: 16.05.2017].

167 Zob. *Rusza portal informacyjny Poland.pl*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. [dostęp: 16.05.2017].

168 K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią*. W: *Relacje Polska-Kolumbia...*, s. 155–156.

wzajemne odbywanie praktyk oraz realizację wspólnych badań ekonomiczno-technicznych. Następnie, 10 listopada 1970 roku w Bogocie, podpisano protokół dodatkowy do Umowy o współpracy technicznej i naukowej, stanowiący integralną jej część¹⁶⁹. Kwestie działalności naukowej obejmowała też umowa o współpracy kulturalnej i naukowej z dnia 10 marca 1981 roku¹⁷⁰. W latach 90. XX wieku ani później nie sporządzono żadnej bilateralnej umowy międzyrządowej, która regulowałaby kontakty w tej dziedzinie współpracy. Odnowienie porozumień międzypaństwowych oraz zwiększenie liczby umów międzyinstytucjonalnych z pewnością sprzyjałoby zacieśnieniu polsko-kolumbijskiej współpracy na płaszczyźnie naukowej.

Od początku lat 90. XX wieku relacje naukowe między obu państwami były intensyfikowane. Przejawiały się one między innymi uczestnictwem polskich badaczy w kongresach i konferencjach naukowych odbywających się w ośrodkach naukowych w Kolumbii, a także udziałem w Międzynarodowych Kongresach Amerykanistów. Sprzyjało to zacieśnianiu współpracy między polskimi i kolumbijskimi ośrodkami. Odbywały się również dwustronne wizyty przedstawicieli nauk humanistycznych, ścisłych i stosowanych, podczas których realizowano liczne wykłady i spotkania w gronie środowisk akademickich¹⁷¹. Wydawano także wspólne publikacje¹⁷².

Kontakty pomiędzy polskimi i kolumbijskimi uniwersytetami stawały się po 1989 roku coraz bardziej sformalizowane, czego wyrazem było podpisanie w latach 1996–2006 kilkunastu umów o współpracy, jak na przykład: porozumienie między Akademią Ekonomiczną w Krakowie a Katolickim Uniwersytetem

169 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 17.

170 Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej... W 1989 roku wygasła ważność programu współpracy kulturalnej i naukowej między Polską a Kolumbią, który obowiązywał przez dwa lata.

171 W latach 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku polskie uczelnie gościły wielu kolumbijskich badaczy i naukowców, którzy wygłaszali wykłady i odbywali spotkania ze studentami. Przykładowo w 1996 roku na Uniwersytecie Warszawskim przebywał kolumbijski pisarz Roberto Burgos Cantor, a także przedstawiciele kolumbijskiego Instytutu Studiów Politycznych i Stosunków Międzynarodowych. Równoległe polscy naukowcy m.in. z Uniwersytetu Warszawskiego i Jagiellońskiego czy Politechniki Warszawskiej składali wizyty w Kolumbii. Kilkakrotnie między 1996 a 2006 rokiem przebywał w tym kraju polski fizyk Zbigniew Jaroszewicz. W latach 1997–2000 pracował on na Wydziale Nauk Ścisłych Uniwersytetu Narodowego w Medellín, jako profesor – laureat konkursu „Generación 125 años”. Zob. K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej...*, s. 161. Więcej na temat działalności naukowej Jaroszewicza zob. *Zastępca Dyrektora ds. Naukowych – prof. dr hab. Zbigniew Jaroszewicz*. Państwowy Instytut Badawczy, Instytut Łączności. <https://www.itl.waw.pl/instytut-kierownictwo/836-zastpca-dyrektora-ds-naukowych-prof-dr-hab-zbigniew-jaroszewicz> [dostęp: 20.05.2017].

172 K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej...*, s. 160–161.

Kolumbii (w Bogocie), umowa między Instytutem Zoologii Uniwersytetu Jagiellońskiego a jego odpowiednikiem na Uniwersytecie La Sabana w Cundinamarca, porozumienie o współpracy między Akademią Polonijną w Częstochowie a Uniwersytetem La Sabana czy porozumienie między Instytutem Optyki Stosowanej w Warszawie i Politechniką Warszawską a Uniwersytetem Narodowym w Medellín i Grupą Optyki i Fotoniki Uniwersytetu Antioquia. Ponadto podpisano kilka listów intencyjnych o współpracy, w tym między Wydziałem Geografii Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego a Wydziałem Geografii Uniwersytetu Valle w Cali oraz między Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW) a Instytutem Studiów Politycznych i Stosunków Międzynarodowych (IEPRI) Narodowego Uniwersytetu Kolumbii, a także osobny list, sygnowany przez CESLA UW i Międzynarodowe Centrum Komunikacji¹⁷³.

Należy zaznaczyć, że skala polsko-kolumbijskiej wymiany stypendialnej, w ostatnich dwóch dekadach XX i na początku XXI wieku nie była duża. Przy tym z możliwości takiego wyjazdu częściej korzystali Kolumbijczycy. W latach 1980–2000 liczba stypendystów kolumbijskich rządu RP wyniosła ponad 130 osób. W momencie szczytowym, przypadającym na lata 1985–1990, liczba nowych stypendystów kolumbijskich nie przekroczyła jednak 30 osób rocznie¹⁷⁴. Według Departamentu Wymiany Międzynarodowej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu RP, w latach 1995–1996 w Polsce kształciło się 21 stypendystów z Kolumbii, co w porównaniu do liczby studentów z innych krajów Ameryki Łacińskiej w tym samym okresie stawiało Kolumbię na 2. miejscu (więcej studentów pochodziło tylko z Peru – 23). Dla porównania, w przypadku Argentyny było to jedynie 5 osób, Meksyku – 11, a Wenezueli – 12 osób¹⁷⁵. W następnych latach liczba kolumbijskich studentów przyjeżdżających do Polski w ramach umów międzyrządowych się zmniejszała¹⁷⁶.

W drugiej dekadzie XXI wieku nastąpił wzrost liczby kolumbijskich studentów w Polsce. Na przełomie 2015 i 2016 roku w Polsce studiowało 34 Kolumbijczyków.

173 Ibidem, s. 160.

174 Ibidem, s. 158.

175 A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną. W: Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 95–96.

176 W pierwszej dekadzie XXI wieku do cieszącego się wcześniej zainteresowaniem kolumbijskich studentów Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w Łodzi nie przyjechał żaden obywatel Kolumbii. Strona kolumbijska z kolei, za pośrednictwem Kolumbijskiego Instytutu ds. Stypendiów Naukowych i Studiów Technicznych za Granicą (ICETEX – Instituto Colombiano de Crédito Educativo y Estudios Técnicos en el Exterior), przyznała w 2005 roku jedynie 2 stypendia dla studentów z Polski, z których skorzystała tylko jedna osoba, Ewa Kulak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zob. K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej...*, s. 158.

Kolumbia w omawianym okresie pod względem liczby studentów pochodzących z krajów Ameryki Łacińskiej w Polsce ustępowała miejsca jedynie Brazylii (82) i Meksykowi (45)¹⁷⁷.

Z myślą o zachęceniu młodych Kolumbijczyków do podjęcia nauki w naszym kraju we wrześniu 2016 roku uruchomiono kolejną edycję Programu Stypendialnego im. Ignacego Łukasiewicza. W ramach przedsięwzięcia 12 kolumbijskich studentów otrzymało stypendia, umożliwiające im podjęcie studiów magisterskich w Polsce¹⁷⁸.

Odniesienia do współpracy naukowej z Kolumbią znalazły się w rządowym dokumencie Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku. Dynamicznie rozwijające się relacje dwustronne na tej płaszczyźnie zostały tam określone jako czynnik sprzyjający intensyfikacji współpracy bilateralnej między obu państwami. Zaznaczono, że podejmowane są działania na rzecz wspólnych inicjatyw w obszarze nauki i techniki, w tym mające na celu stworzenie możliwości wymiany profesorskiej i utworzenie w Kolumbii międzyuczelnianego ośrodka akademickiego, zajmującego się problematyką polską¹⁷⁹.

W pierwszej dekadzie XXI wieku w ramach polsko-kolumbijskich kontaktów naukowych odbyło się wiele spotkań i sympozjów. Przykładowo w maju 2004 roku w Bogocie gościł Ryszard Kapuściński. Światowej sławy dziennikarz

177 Warto nadmienić, że wśród najlepszych uniwersytetów w Ameryce Łacińskiej w 2016 roku, według QS University Rankings: Latin America, w pierwszej dziesiątce znalazły się dwie kolumbijskie uczelnie – Uniwersytet Los Andes (8. miejsce) i Narodowy Uniwersytet Kolumbii (10. miejsce). Więcej uczelni w ramach pierwszych dziesięciu pozycji rankingu pochodziło tylko z Brazylii (4 uczelnie). Z Chile i Meksyku, podobnie jak z Kolumbii, znalazły się w zestawieniu po 2 uczelnie. Zob. *QS University Rankings: Latin America 2016*. TopUniversities. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/latin-american-university-rankings/2016> [dostęp: 21.05.2017].

178 Kolumbijscy stypendiści zostali wyłonieni w drodze konkursu, w ramach programu stypendialnego rządu RP, pt. „Ignacy Łukasiewicz”, by kształcić się na polskich uczelniach na kierunkach ścisłych i inżynierskich. Konkurs był skierowany do obywateli państw, które są beneficjentami oficjalnej pomocy rozwojowej. W pierwszej kolejności oferta stypendialna adresowana była do obywateli: Angoli, Etiopii, Indonezji, Kenii, Kolumbii, Meksyku, Mjanmy, Mongolii, Mozambiku, Nigerii, Palestyny, Republiki Południowej Afryki, Senegal, Tanzanii i Wietnamu. Studia mają być poprzedzone rocznym kursem języka polskiego. Zob. *Program stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/program_stypendialny_im_ignacego_lukasiewicza_ [dostęp: 21.05.2017]. Więcej na temat Programu Stypendialnego zob. *Ruszył nabór do Programu Stypendialnego im. Ignacego Łukasiewicza (edycja 2016/2017)*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/ruszył_nabor_do_programu_stypendialnego_im_ignacego_lukasiewicza [dostęp: 21.05.2017].

179 Strategia RP...

podczas swojego pobytu w Kolumbii odbył spotkania z przedstawicielami miejscowej Polonii, środowisk twórczych i uniwersyteckich (w tym z młodzieżą akademicką, zwłaszcza ze studentami dziennikarstwa kolumbijskich uczelni wyższych)¹⁸⁰ oraz mediów. Podczas wizyty Kapuściński promował swoją książkę *Pięć zmysłów dziennikarza*¹⁸¹.

Z kolei w maju 2005 roku, w siedzibie Akademii Historii Kolumbijskiej w Bogocie, odbyło się sympozjum naukowe „Udział Polaków w Wojnie Niepodległościowej oraz rozwoju gospodarczym, naukowym i kulturalnym Kolumbii”¹⁸². Rok później, z inicjatywy ówczesnego ambasadora RP w tym kraju, historyka i członka Hispanoamerykańskiej Akademii Nauk w Kolumbii, Henryka Kobierowskiego, odbyło się w Akademii Historyków Kolumbijskich kolejne sympozjum poświęcone zasługom Polaków dla rozwoju kraju. Podczas spotkania omówiono udział naszych rodaków, walczących u boku Simóna Bolívara, w wojnie wyzwoleniczej oraz w rozwoju gospodarczym i kulturalnym tego kraju. Seminarium zrealizowano pod auspicjami Akademii i Ambasady RP w Bogocie. W jego pracach, obok przedstawicieli miejscowej Polonii oraz historyków kolumbijskich, wzięli także udział historycy z Polski – Teresa i Zbigniew Jaroszewiczowie, z CESLA UW. Warto wspomnieć, że polscy naukowcy podczas swojego pobytu w stolicy przeprowadzili prace badawczo-historyczne na jednym z cmentarzy bogotańskich, gdzie spoczywają prochy polskich żołnierzy poległych w początkach XIX wieku w walkach o wyzwolenie Kolumbii¹⁸³.

Na zaproszenie władz Uniwersytetu Katolickiego w Chía, w maju 2008 roku przedstawiciele Ambasady RP oraz Bogdan Piotrowski wzięli udział w sympozjum poświęconym Polsce. W spotkaniu uczestniczyli reprezentanci władz Uniwersytetu, kadry akademickiej oraz liczna grupa studentów. Ambasador Kobierowski wygłosił wykład poświęcony historii stosunków polsko-kolumbijskich oraz działalności Polaków, która zaznaczyła się w historii Kolumbii. Piotrowski przedstawił z kolei myśl filozoficzną i sylwetkę papieża Jana Pawła II. Dziekan Wydziału Technologii Uniwersytetu Katolickiego Hernan Gonzalez Pardo w rozmowie z przedstawicielami Ambasady RP wyraził zainteresowanie nawiązaniem współpracy z uczelniami wyższymi w Polsce. Zgodnie z deklaracjami, współpraca taka miałaby obejmować staże naukowe, wymianę studentów i wykładowców oraz realizację wspólnych projektów naukowych¹⁸⁴.

W pierwszej dekadzie XXI wieku kontynuowane były działania mające na celu nawiązywanie i zacieśnianie współpracy między ośrodkami akademickimi

180 D. RYCERZ: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne...*, s. 131, 132.

181 *Archiwum. Rok 2004...*

182 Zob. H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 150.

183 *Archiwum. Rok 2006...*

184 *Archiwum. Rok 2008...*

obu krajów. W czerwcu 2006 roku w Kolumbii przebywał z wizytą ks. Andrzej Kryński, rektor Akademii Polonijnej w Częstochowie¹⁸⁵. Zostały wówczas nawiązane kontakty z kilkoma uniwersytetami kolumbijskimi, w tym z uczelniami wyższymi w Ibagué i Tunja. Ksiądz Kryński wziął udział w spotkaniach z przedstawicielami duchowieństwa, między innymi z przewodniczącym Konferencji Episkopatu Kolumbijskiego Luisem Augustem Castro, a także w okolicznościowym spotkaniu z miejscową Polonią, zorganizowanym w Ambasadzie RP¹⁸⁶.

W czerwcu 2007 roku natomiast w podróż do Kolumbii udał się Aimé F. Caekelbergh, przewodniczący rady nadzorczej Akademii Polonijnej w Częstochowie. Wizyta zaowocowała podpisaniem umów o współpracy, w tym z Uniwersytetem Juan de Castellanos w Tuja oraz uniwersytetami bogotańskimi: De America, La Sabana, Sergio Arboleda i De Bolívar¹⁸⁷.

Ponadto, z ramienia Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), podejmowane były działania na rzecz zacieśnienia współpracy między polskimi i kolumbijskimi uczelniami. W marcu 2014 roku przewodniczący KRASP, rektor Uniwersytetu Śląskiego Wiesław Banyś, spotkał się z ambasadorem Kolumbii Victorią González Arizą. Podczas rozmów poruszono kwestię wyzwania, jakie stoją przed współczesnym szkolnictwem wyższym, a także systemami edukacyjnymi obu krajów¹⁸⁸.

Rok wcześniej z kolei (w grudniu 2013 roku) w Cartagenie de Indias odbyła się druga konferencja stowarzyszeń uniwersyteckich, zamykająca trzy lata współpracy dwudziestu partnerów z Ameryki Łacińskiej i Europy, w ramach projektu „Alfa Puentes”¹⁸⁹.

Należy podkreślić, że polska placówka dyplomatyczna w Bogocie również angażowała się we wspieranie działalności naukowo-dydaktycznej. Przykładowo literaturoznawca Adam Elbanowski, pełniący funkcję ambasadora RP w Kolumbii w latach 1993–1997, prowadził wykłady na temat Polski i relacji polsko-kolumbijskich na Uniwersytecie La Sabana, a także w Instituto Caro y Cuervo oraz innych ośrodkach akademickich tego kraju. W listopadzie 2016 roku natomiast Ambasada RP w Bogocie, we współpracy z Uniwersytetem Sergio Arboleda, zorganizowała w siedzibie uczelni konwersatorium „Nubes

---

185 H. KOBIEROWSKI: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków...*, s. 154; zob. też K. DEMBICZ: *Zarys współpracy naukowej...*, s. 162.

186 *Archiwum. Rok 2006...*

187 *Archiwum. Rok 2007...*

188 *Komunikaty. Przewodniczący KRASP spotka się z JE Ambasador Kolumbii.* KRASP. <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].

189 *Komunikaty. Second Bi-regional Conference „A Europe-Latin America Partnership for Innovative, Responsive and Sustainable Universities”.* KRASP. <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].

grises sobre Europa del Este: una aproximación desde Polonia” (Ciemne chmury nad Europą Wschodnią. Perspektywa Polski). Było to pierwsze z planowanych wydarzeń, w ramach realizowanego przez Ambasadę cyklu „O Polsce”. Gościem specjalnym konwersatorium był Paweł Kowal, były sekretarz stanu w MSZ i ekspert ds. zagadnień dotyczących Europy Środkowej i Wschodniej. W panelu uczestniczyli także: ambasador RP w Kolumbii Agnieszka Frydrychowicz-Tekieli, dziekan Wydziału Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Sergio Arboleda Miguel Ceballos oraz prodziekan tej samej uczelni Santiago Castro. Debata, w której wzięli udział kolumbijscy studenci i przedstawiciele korpusu dyplomatycznego, pokazała wysokie zainteresowanie polską oceną sytuacji w Europie Wschodniej w kontekście działań Rosji w tym regionie i wynikających z nich zagrożeń dla porządku i bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁹⁰.

---

¹⁹⁰ *Konwersatorium nt. polskiej polityki wschodniej z udziałem Pawła Kowala*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium_z_udzialem_p_kowala [dostęp: 21.05.2017].

Wenezuela w polityce zagranicznej Polski w latach 1989–2016

9.1. Płaszczyzna polityczna

Stosunki polsko-wenezuelskie mają skromną, aczkolwiek długą tradycję¹. Polacy brali udział w wojnie o niepodległość Wenezueli, a w czasie, gdy podzielona Polska zniknęła z map świata, kraj ten przyjął w XIX wieku wielu polskich emigrantów, którzy przyczynili się później do jego rozwoju². W drugiej połowie XIX wieku do Wenezueli przybywało wielu wybitnych polskich naukowców (botaników, archeologów, geologów, paleontologów), lekarzy, architektów, a także podróżników i eksploratorów. Kolejny napływ naszych rodaków nastąpił po II wojnie światowej, wtedy też zaczęto tu tworzyć pierwsze organizacje polonijne.

Stosunki dyplomatyczne między obu państwami zostały nawiązane w 1933 roku. Pierwszym posłem Stanów Zjednoczonych Wenezueli w Rzeczypospolitej

---

1 Francisco de Miranda (wenezuelski rewolucjonista, uważany za poprzednika Simóna Bolívara, nazywany prekursorem niepodległości Ameryki Łacińskiej) w latach 80. XVIII wieku przyjechał do Polski, by złożyć wizytę polskiemu królowi Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu. Wywarł na nim tak duże wrażenie, że polski król postanowił wysłać do Caracas wielu polskich dowódców, którzy wspierali później powstanie niepodległej Wenezueli. Zob. *Polska–Wenezuela. Historia i współczesność. Opracowanie z okazji 80. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych*. Tekst i oprac. graficzne M. SZCZEPAŃCZYK. Warszawa 2013. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/resource/49278e63-67e2-4e4c-8f49-69b9682fcfd1:JCR> [dostęp: 10.04.2017].

2 Wybitne zasługi dla rozwoju wenezuelskiej urbanistyki, transportu i gospodarki miał Polak Wojciech (Alberto) Lutowski (1809–1871), który zaprojektował, wytyczył i zbudował sieć pierwszych dróg kołowych w Wenezueli oraz mosty wiszące. Jego syn, Augusto Lutowski (1852–1916), był generałem, szefem sztabu generalnego i dowódcą dywizji armii wenezuelskiej, a następnie gwardii prezydenckiej. Pełnił też funkcję ministra rozwoju, był gubernatorem i senatorem. Zob. *ibidem*.

Polskiej był Carlos Aristimuño-Coll, zaś pierwszym przedstawicielem Polski w Wenezueli – Zygmunt Merdinger. Przy rządzie Wenezueli akredytowani byli przedstawiciele dyplomatyczni RP rezydujący w Meksyku, a od kwietnia 1942 roku do kwietnia 1944 roku – w stolicy Kolumbii, Bogocie. Przedstawiciele dyplomatyczni Stanów Zjednoczonych Wenezueli w II RP na stałe rezydowali w Berlinie, podlegały im konsulaty w Warszawie i w Wolnym Mieście Gdańsku. W 1939 roku otwarto stałe poselstwo wenezuelskie w Warszawie³.

Po zakończeniu II wojny światowej stosunki dyplomatyczne między obu państwami zostały wznowione w 1945 roku, jednak nie na długo. Już w 1952 roku, za rządów Marcosa Péreza Jiménez, zawiesiła je strona wenezuelska. Ponownie zostały przywrócone w 1960 roku. W kolejnych latach zorganizowano wiele wizyt na szczeblu ministrów, które wpływały na intensyfikację kontaktów dwustronnych.

W 1973 roku strony podpisały umowę podstawową o współpracy kulturalnej, a w 1988 roku umowę o współpracy naukowo-technicznej. W grudniu 1980 roku w Wenezueli przebywał, wraz z delegacją związków zawodowych, przewodniczący NSZZ „Solidarność” Lech Wałęsa. Ponownie gościł on w tym państwie w 1989 roku. Przyszły polski prezydent został wówczas odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Francisco de Miranda⁴. Stan i dynamika stosunków polsko-wenezuelskich po II wojnie światowej zmieniały się w zależności od koniunktur politycznych w danym okresie zimnej wojny. Przemiany polityczne i gospodarcze, jakie następowały na świecie po 1990 roku, stworzyły możliwość kształtowania nowej jakości stosunków między Polską a Wenezuelą. Należy jednak podkreślić, że w polityce zagranicznej obu państw relacje bilateralne nie stanowiły wówczas priorytetu, stąd też nie można mówić o intensywnym ich rozwoju⁵.

Począwszy od 1993 roku tworzone formalno-prawne podstawy dwustronnej współpracy. W listopadzie 1993 roku podpisano w Caracas porozumienie o ustanowieniu stałego mechanizmu konsultacji na szczeblu wysokich funkcjonariuszy Ministerstw Spraw Zagranicznych Polski i Wenezueli⁶. W listopadzie 1996 roku

3 Ibidem.

4 Ibidem.

5 *Stosunki polityczne*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna/?printMode=true [dostęp: 10.04.2017].

6 Po nawiązaniu przez Polskę stosunków dyplomatycznych z Wenezuelą w 1933 roku najważniejszą formą dialogu politycznego były, począwszy od 1966 roku, dwustronne konsultacje na szczeblu podsekretarzy stanu MSZ. Zob. Zapytanie nr 1959 do ministra spraw zagranicznych w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariańską Republiką Wenezueli z dnia 19 czerwca 2008 roku. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/316D1026> [dostęp: 16.04.2017].

z kolei, podczas polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych w Caracas, które odbywały się na szczelbu wiceministrów spraw zagranicznych, dokonano wymiany not na temat zniesienia wiz dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych i służbowych (umowa weszła w życie 21 grudnia 1996 roku). W maju 1999 roku ukonstytuowała się natomiast w Warszawie polsko-wenezuelska grupa parlamentarna⁷. Należy zauważyć, że poza umowami o współpracy kulturalno-naukowej, a także w dziedzinie nauki i techniki oraz o współpracy gospodarczej, brakuje traktatowego uregulowania wielu kwestii w stosunkach dwustronnych.

Okazją do spotkania stron była zorganizowana, między innymi przez Polskę i Chile, międzynarodowa konferencja „Ku wspólnocie demokracji”, która odbyła się w czerwcu 2000 roku w Warszawie. Wzięła w niej udział delegacja wenezuelska, pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych Jorge Hidalgo Valera Briceña.

W pierwszej dekadzie XXI wieku stosunki polityczne Polski z Wenezuelą nie należały do intensywnych, czego powodem był między innymi głęboki kryzys wewnętrzny w tym państwie. Mimo to można wskazać kilka ważnych dla stosunków międzypaństwowych wydarzeń politycznych. W 2002 roku uruchomiono Konsulat Honorowy RP w Maracaibo⁸. Ponadto w tym samym roku przebywał w Wenezueli z wykładami, na zaproszenie organizacji pozarządowych, były prezydent RP Lech Wałęsa⁹. Należy jednak zaznaczyć, że po 1989 roku (do końca 2016 roku) nie doszło do żadnej oficjalnej wizyty na najwyższym szczelbu ani ze strony polskiej, ani wenezuelskiej. Warte odnotowania natomiast jest to, że odbyły się, pierwsze po wielu latach, konsultacje polityczno-gospodarcze, na szczelbu wiceministrów spraw zagranicznych, w czerwcu 2002 roku w Warszawie. Stronę polską, reprezentował podsekretarz stanu Andrzej Załucki, a wenezuelską – wiceminister Arévalo Méndez Romero. W ramach systemu regularnych konsultacji, w listopadzie 2003 roku przebywała w Wenezueli polska delegacja (ponownie pod kierownictwem wiceministra Załuckiego), która przeprowadziła rozmowy z wiceministrem Méndezem i spotkała się z przedstawicielami rządu oraz wenezuelskich firm¹⁰.

W opracowanym w związku z przystąpieniem Polski do UE rządowym dokumencie z 2004 roku Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się Wenezuela została zaklasyfikowana, wraz z Kolumbią, do grupy państw ważnych w latynoamerykańskiej polityce Polski. Dokonując oceny sytuacji politycznej wybranych krajów regionu latynoamerykańskiego,

7 *Stosunki polityczne...*

8 J. PERLIN: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003, s. 342.

9 *Ibidem*.

10 *Stosunki polityczne...*

autorzy dokumentu zaznaczyli, że Wenezuelę charakteryzuje napięta sytuacja wewnętrzna, podając za przykład konflikt rządu z opozycją¹¹.

W odniesieniu do stosunków dwustronnych Polski z Wenezuelą uwagę zwrócono przede wszystkim na znaczenie współpracy gospodarczej. Zaznaczono, że od wielu lat w wymianie handlowej obu państw utrzymuje się dodatni dla Polski bilans handlowy. W przypadku 2003 roku polski eksport wyniósł 12,1 mln USD, zaś import 10,8 mln USD, saldo wzajemnych obrotów zamknęło się zatem kwotą 3,5 mln USD na korzyść naszego kraju. Głównymi pozycjami polskiego eksportu na początku pierwszej dekady XXI wieku były samoloty transportowe (łącznie sprzedano 24 maszyny) i części zamienne. Ponadto wśród towarów eksportowanych znajdowały się wodomierze, prądomierze, wyroby hutnicze oraz produkty żywnościowe (wódka, sery). Podkreślono, że w Wenezueli brakuje inwestorów z Polski. Prowadzone były jednak rozmowy dotyczące zwiększenia wolumenu wymiany handlowej poprzez podjęcie takich polskich przedsięwzięć, jak sprzedaż kolejnych samolotów, montaż autobusów oraz uruchomienie wydobycia fosforytów i budowy fabryki kwasu fosforowego w stanie Tachira¹².

W dokumencie stwierdzono: „[...] niestabilna sytuacja polityczna, napięcia społeczne oraz trudności gospodarcze Wenezueli spowodowały ograniczenie polsko-wenezuelskich kontaktów politycznych”¹³. Kwestie te zostały także wymienione wśród czynników ograniczających i utrudniających współpracę Polski z Wenezuelą. Wskazano na „złożoną i napiętą sytuację społeczno-polityczną” w tym kraju, która w ciągu ostatnich dwóch lat (2002–2004) doprowadziła do destabilizacji systemu politycznego, głębokiego kryzysu gospodarczego (w tym spadku PKB o 8,9%) oraz silnego osłabienia pozycji i wiarygodności Wenezueli na arenie międzynarodowej (między innymi znacznego ograniczenia napływu inwestycji zagranicznych, głównie ze względu na kryzys gospodarczy i kontrolę obrotu dewizowego). Jako czynnik ograniczający współpracę z Caracas wymieniono także spadek popytu importowego, ograniczenia eksportowe i importowe (wysokie podatki i cła, licencje na niektóre artykuły spożywcze), jak również biurokratyczne przepisy, dotyczące prowadzenia dokumentacji eksportowo-importowej¹⁴.

Tylko jeden czynnik został uznany w strategii za sprzyjający rozwojowi relacji polsko-wenezuelskich – znaczne zasoby surowców naturalnych w tym kraju (w tym: ropa naftowa, gaz, ruda żelaza, boksyty)¹⁵.

11 Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.

12 Ibidem.

13 Ibidem, s. 56.

14 Ibidem.

15 Ibidem.

W ocenie szans i zagrożeń związanych z dalszą współpracą Polski z Caracas skupiono się przede wszystkim na możliwościach kooperacji gospodarczej. Strona polska mogłaby, według wskazań zawartych w dokumencie, rozważyć import ropy naftowej, aluminium oraz niektórych wyrobów przemysłu chemicznego z Wenezueli. Ofertę eksportową mogłaby z kolei zwiększyć w zakresie sprzętu latającego (z możliwością zainstalowania miejscowej montowni)¹⁶, systemów łączności i wyrobów hutniczych, jak również uczestnictwa polskiego przemysłu w budowie linii kolejowych i przemysłowych oraz rurociągów gazowych¹⁷.

W październiku 2006 roku w Warszawie odbyła się kolejna runda polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych. Wiceminister spraw zagranicznych Wenezueli Rodrigo Chaves, spotkał się wówczas z wiceszefem resortu spraw zagranicznych RP Witoldem Waszczykowskiem, a także gospodarki Andrzejem Kaczmarkiem¹⁸.

We wrześniu 2006 roku w Parlamencie RP zawiązała się polsko-wenezuelska grupa parlamentarna, pod przewodnictwem senatora Jacka Włosowicza. W sierpniu 2007 roku natomiast w wenezuelskim Zgromadzeniu Narodowym podpisano akt powstania parlamentarnej grupy przyjaźni Wenezuela–Polska. W dniu 19 czerwca 2008 roku przewodniczący polsko-wenezuelskiej grupy parlamentarnej poseł Tomasz Grabowski wystosował zapytanie do ministra spraw zagranicznych RP w sprawie planów MSZ dotyczących przyszłej polityki zagranicznej Polski wobec Wenezueli oraz ewentualnej intensyfikacji dotychczasowej współpracy w dziedzinie gospodarki z tym państwem¹⁹.

W odpowiedzi podsekretarza stanu (z upoważnienia ministra) w MSZ Andrzeja Kremera pojawiło się zapewnienie, że Polska jest zainteresowana rozwojem relacji z Wenezuelą. Wśród ważnych z tego punktu widzenia płaszczyzn wymieniono dialog polityczny, współpracę gospodarczą, kulturalną, naukową i akademicką. Stwierdzono, że za intensyfikacją współpracy dwustronnej przemawia wiele czynników. Wskazano przede wszystkim na spełnienie przez Wenezuelę standardów demokratycznych we wszystkich procesach wyborczych w poprzednich latach, potwierdzone przez międzynarodowych obserwatorów (w tym z krajów UE). Ponadto w grudniu 2007 roku naród wenezuelski odrzucił w referendum propozycję zmian w konstytucji, które mogłyby osłabić funkcjonowanie demokracji w tym kraju, co zostało uznane przez ekipę rządzącą²⁰.

16 Caracas wyraziło zainteresowanie zakupem polskich samolotów i helikopterów.

17 Ibidem.

18 *Stosunki polityczne...*

19 Zapytanie nr 1959...

20 Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra – na zapytanie nr 1959 w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariąską Republiką Wenezueli, z dnia 8 sierpnia 2008 roku. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/35502457> [dostęp: 16.04.2017].

Odniesiono się także do obaw, jakie mogą budzić „niektóre działania i dążenia” prezydenta Hugo Cháveza Fríasa (w tym koncepcja budowy „socjalizmu XXI wieku”). W tym kontekście pojawiła się informacja, że polityka Unii Europejskiej wobec Caracas, ze względu na charakter „rewolucji boliwariańskiej” i związane z nią zaniepokojenie dotyczące poszanowania praw człowieka i zasad państwa prawa, zakłada konstruktywne zaangażowanie i rozwój kontaktów w celu pozytywnego oddziaływania na wenezuelskie kręgi władzy i społeczeństwo. Jednocześnie zapewniono, że Polska również „może i pragnie wywierać pozytywny wpływ” na sytuację w Wenezueli, odwołując się do doświadczenia naszego kraju wiążącego się zarówno z latami reżimu totalitarnego, jak i z okresem przejścia do systemu demokratycznego²¹.

Podsekretarz stanu zaznaczył w swojej odpowiedzi, że Wenezuela jest jednym z ważnych partnerów gospodarczych Polski w Ameryce Łacińskiej, głównie ze względu na posiadane zasoby bogactw naturalnych (zwłaszcza ropy naftowej)²², a także stanowi interesujący rynek zbytu²³.

W lipcu 2008 roku odbyła się w Caracas piąta już runda polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych na szczelbu podsekretarzy stanu. Delegacji polskiej przewodniczyli podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Ryszard Schnepf oraz podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki Rafał Baniak. Delegacji towarzyszyła grupa polskich przedsiębiorców reprezentujących różne branże, zainteresowanych nawiązaniem kontaktów z firmami wenezuelskimi. Wiceminister Schnepf i wiceminister ds. Europy w MSZ Wenezueli Alexandro Fleming podpisali protokół z konsultacji, w którym obie strony zadeklarowały wolę zawarcia w najbliższym czasie umowy ramowej o współpracy w różnych dziedzinach²⁴.

Należy jednak zauważyć, że w stosunkach Polski z Wenezuelą brakuje realizacji spójnej i konsekwentnej polityki oraz koordynacji działań polskich ministerstw. Skutkiem tego jest często utrata szans na rozwój bilateralnych relacji handlowych czy politycznych. Przykładowo w 2008 roku w związku z wdrażaniem planu zdefiniowania instrumentów wsparcia dla polskich inwestorów i eksporterów w krajach, w których istnieją ograniczenia wolnego

21 Ibidem.

22 Wenezuela ma szóste co do wielkości rozpoznane rezerwy „lekkiej” ropy naftowej na świecie oraz największe na świecie rezerwy „ciężkiej” ropy i bitumenu. Ponadto kraj ten posiada bogate zasoby gazu ziemnego, żelaza, niklu, węgla, boksytów, fosfatów, cynku, a także miedzi, złota i diamentów. Zob. *Wenezuela*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2/ [dostęp: 16.04.2017].

23 Podkreślono także, że największym partnerem handlowym Wenezueli jest USA, wiele zaś państw członkowskich Unii Europejskiej rozwija relacje gospodarcze z Caracas.

24 Odpowiedź podsekretarza stanu...

rynku, Departament Polityki Ekonomicznej MSZ spośród państw Ameryki Łacińskiej wybrał właśnie Wenezuelę. W celu ustalenia warunków i zakresu współpracy na poziomie międzyrządowym oraz uzyskania gwarancji dalszego uczestnictwa w niej podmiotów wenezuelskich Departament przyjął plan działań aktywizujących współpracę gospodarczą z Wenezuelą na bazie Średnio-okresowej strategii rozwoju współpracy gospodarczej z wybranymi krajami rozwijającymi się w latach 2008–2010²⁵. Określono w niej nie tylko potencjalne sektory współpracy i instytucje zobowiązane do jej realizacji, ale także terminy finalizacji poszczególnych zadań. Niestety, w tym samym czasie, kiedy polski resort spraw zagranicznych dążył do podpisania newralgicznej umowy ramowej o współpracy gospodarczej z Caracas, polscy delegaci resortu gospodarki podejmowali w Brukseli działania mające na celu skreślenie Wenezueli z listy GSP+²⁶ (specjalnego programu w ramach Generalnego Systemu Preferencji)²⁷.

Sytuacja ta świadczyła, z jednej strony, o braku spójności i koordynacji polskich instytucji, z drugiej zaś, można domniemywać, że była ona efektem poddawania się decydującym polskiej polityki zagranicznej presji ze strony Stanów Zjednoczonych Ameryki, co przejawiało się między innymi niechęcią do podejmowania rozmów z wenezuelskim prezydentem²⁸. Oznacza to, że współpraca Polski z Caracas była analizowana nie pod kątem potencjalnych korzyści, ale globalnej polityki, której uwzględnianie, choć istotne, to nie powinno prowadzić do całkowitego uzależnienia jednej relacji od drugiej. Tym bardziej że jest to

25 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 442.

26 W sierpniu 2009 roku Wenezuela została wykreślona z unijnej listy GSP+. W uzasadnieniu decyzji Komisja Europejska stwierdziła, że kraj ten nie spełniła wszystkich warunków zamieszczonych w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady nr 732/2008, tj. nie ratyfikował i nie implementował konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji w terminie do 31 grudnia 2008 roku (termin wynikający z ww. przepisu unijnego). Wykreślenie Wenezueli z listy beneficjentów GSP+ nie oznaczało jednak całkowitego odebrania unijnych preferencji celnych. Nadal mogła ona korzystać z systemu GSP UE, na zasadach ogólnych. Zob. *Wenezuela...*

27 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 440–442.

28 Utrzymuje się napięcie w stosunkach dwustronnych pomiędzy Wenezuelą a USA. Od 2010 roku nieobsadzone pozostają stanowiska ambasadorów – USA w Caracas i Wenezueli w Waszyngtonie. Relacje między tymi dwoma państwami były szczególnie napięte w pierwszym kwartale 2015 roku, kiedy to prezydent Maduro zażądał redukcji personelu dyplomatycznego ambasady USA w Caracas, ze 100 do 17 funkcjonariuszy, czyli tyle, ile liczy personel ambasady wenezuelskiej w Waszyngtonie. W odpowiedzi prezydent Barack Obama wprowadził sankcje wobec 7 wysokich rangą funkcjonariuszy wenezuelskiego aparatu władzy, obarczając ich odpowiedzialnością za korupcję i łamanie praw człowieka. Przed odbywającym się w kwietniu 2015 roku w stolicy Panamy szczytem obu Ameryk Obama złagodził jednak swoje stanowisko, stwierdzając, że Wenezuela nie stwarza zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego USA. Za: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 11.

polityka znacznie różniąca się od tej, którą prowadzą pozostałe kraje europejskie wobec wenezuelskiego partnera.

Należy zwrócić uwagę, że Wenezuela jest krajem, który pod koniec pierwszej dekady XXI wieku przeżywał intensywne przemiany zarówno polityczne, jak i gospodarcze oraz społeczne. Dystans polskich polityków i przedsiębiorców wobec tego państwa wiąże się z obawami dotyczącymi nieprzestrzegania przez Caracas demokratycznych standardów państwa prawa i praw człowieka, a także realizowanych programów nacjonalizacyjnych czy niestabilności polityczno-gospodarczej. Nie bez znaczenia dla stosunków Polski z Wenezuelą, jest też polityka Stanów Zjednoczonych wobec tego państwa. Jednocześnie należy zauważyć, że Wenezuela ma wiele do zaoferowania zagranicznym inwestorom. Wskutek decyzji Cháveza zwiększono dywersyfikację partnerów handlowych (w 2010 roku ponad 40% eksportu kierowane było do USA) oraz rozwinąć ropy naftowej sektory gospodarki kraju. Ze względu jednak na kontrolę kluczowych sektorów ze strony wenezuelskiego rządu, dla wsparcia ekspansji polskiego eksportu i inwestycji konieczny jest intensywny dialog polityczny, bez którego rozwój współpracy gospodarczej z tym państwem będzie znacznie utrudniony²⁹.

Zgodnie ze stwierdzeniem polskiego MSZ: „[...] ze względu na problematykę bezpieczeństwa oraz kwestie związane z poszanowaniem demokracji i praw człowieka, sytuacja [...] w Wenezueli stanowi priorytet na forum unijnym i w relacjach transatlantyckich”³⁰. Departament Ameryki MSZ zapewniał, że polityka Polski wobec Wenezueli oparta jest na dwutorowości. Z jednej strony, polega na prowadzeniu dialogu z władzami, a z drugiej, na wspieraniu demokratycznej opozycji w tym państwie³¹. Trudno jednak odnieść wrażenie, że założenia tej polityki są rzetelnie realizowane. Świadczy o tym chociażby niska częstotliwość bilateralnych spotkań na różnych szczeblach czy niewielki zakres działań podejmowanych przez stronę polską w odniesieniu do wenezuelskiego partnera. Jest to tym bardziej zastanawiające, że Wenezuela w strategii rządowej z 2004 roku została przecież zakwalifikowana do grupy państw ważnych, co sugerowałoby wolę rozwoju stosunków dwustronnych i dialogu.

Od początku pierwszej dekady XXI wieku dochodzi do spotkań polskich i wenezuelskich polityków na forum wielostronnym. Jednym z nich był, odbywający się w kwietniu 2008 roku w Limie, V szczyt przywódców i szefów rządów państw Unii Europejskiej oraz Ameryki Łacińskiej i Karaibów (UE-LAC). Był na nim obecny zarówno premier Polski, Donald Tusk, jak i prezydent Wenezueli,

29 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 440–442.

30 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. „Dokumenty Robocze CESLA” Warszawa 2009, s. 10.

31 Ibidem.

Hugo Chávez. Polskie media nagłośniły wydarzenie dlatego, że miejsce premiera Tuska przy stole obrad znalazło się tuż obok oskarżanego o autorytaryzm i wspieranie terroryzmu wenezuelskiego szefa państwa, a także ze względu na „sensacyjne” zdjęcie uścisku dłoni obu polityków. Odnosząc się do tej kwestii, szef polskiego rządu oznajmił, że nie można tego nazwać „wpadką”, gdyż zarówno uścisk dłoni, jak i sposób, w jaki politycy zasiadali przy stole obrad, wynikały z protokołu dyplomatycznego. Ponadto, zdaniem polskiego premiera, Chávez został zaproszony na szczyt właśnie po to, aby bliżej poznać polityków Unii Europejskiej i by nie wyrażać się o nich w tak krytyczny sposób, jak wcześniej³².

Kolejną okazją do spotkania przedstawicieli obu państw na forum wielostronnym był VII szczyt Unii Europejskiej oraz Wspólnoty Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (UE–CELAC), w styczniu 2013 roku w Santiago de Chile. Zawarta wówczas przez ministrów spraw zagranicznych Polski i Wenezueli, Radosława Sikorskiego i Elíasa J. Jaury, umowa ramowa o współpracy (podpisana w Santiago 27 stycznia 2013 roku) była określana jako zwiastun nowej dynamiki w stosunkach między obu państwami³³.

Umowa stanowiła dobrą podstawę do dalszej kooperacji w obszarach wspólnego zainteresowania. Określono w niej możliwość rozwoju relacji w takich dziedzinach, jak: gospodarka, energetyka, rolnictwo, infrastruktura, turystyka i ochrona środowiska³⁴. Zgodnie z przyjętymi postanowieniami,

32 Zob. *Tusk i Chávez – serdeczności*. Gazeta.pl. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5227972.html> [dostęp: 10.04.2017]; *Kronika wypadków Tuska*. Gazeta.pl. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5241284.html> [dostęp: 10.04.2017]. Przywódcę Wenezueli z szefami państw zachodnich łączyły chłodne i napięte stosunki. Chávez stwierdził na przykład, że partia Angeli Merkel stosuje hitlerowskie metody. Prezydenta USA Geорга Busha nazywał z kolei „diabłem”. Duży rozgłos medialny zyskała sytuacja, kiedy to podczas XVII szczytu iberoamerykańskiego, w Santiago de Chile w 2007 roku, król Hiszpanii Juan Carlos zwrócił się do Hugo Cháveza ostrymi słowami: „¿Por qué no te callas?”, co w dosłownym tłumaczeniu oznacza: „Dlaczego nie zamilkujesz?”, jednak w rzeczywistości słowa te wyrażały: „Zamknij się w końcu!”. Wcześniej Chávez określił byłego hiszpańskiego premiera José Marií Aznara faszystą i obwiniał hiszpańskie przedsiębiorstwa o wspieranie w 2002 roku próby przeprowadzenia puczu w Wenezueli. Zob. *El Rey a Chávez: „¿Por qué no te callas?”*. El País. http://internacional.elpais.com/internacional/2007/11/10/actualidad/1194649213_850215.html [dostęp: 10.04.2017]. Na V szczyście UE–LAC w Limie Chávez pozdrowił jednak hiszpańskiego monarchę Juana Carlosa i przeprosił kanclerz Niemiec Angelę Merkel. W odniesieniu do zdjęcia, na którym widoczny był uścisk dłoni polskiego premiera i wenezuelskiego przywódcy, a co polskie media określiły jako „żywienie ciepłych uczuć wobec polskiego premiera”, rzeczniczka prasowa rządu Agnieszka Liszka oznajmiła: „żadnych komentarzy”. Zob. *Tusk i Chávez...*

33 *Polska–Wenezuela...*

34 *Podpisanie umów międzynarodowych z Chile i Wenezuelą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/podpisanie_umow_miedzynarodowych_z_chile_i_wenezuela [dostęp: 11.04.2017].

intensyfikacja współpracy miała odbywać się poprzez wspieranie delegacji gospodarczych i handlowych, jak również udział podmiotów gospodarczych (z sektora publicznego i prywatnego), przedstawicieli instytucji i organizacji rządowych oraz społeczeństw w wystawach, targach handlowych, konferencjach i seminariach. Strony zadeklarowały także dążenie do rozwoju i dywersyfikacji bilateralnej wymiany handlowej oraz wzmocnienia kontaktów między publicznymi i prywatnymi instytucjami, organizacjami i przedsiębiorstwami obu państw³⁵.

W celu sprawnej realizacji postanowień umowy zdecydowano o przyjmowaniu wspólnych programów wykonawczych oraz dwustronnych komplementarnych instrumentów prawnych, wskazujących między innymi na szczegółowe cele, harmonogram prac i zobowiązania każdej ze stron. Ponadto przewidziano powołanie Komisji Mieszanej ds. Współpracy, składającej się z przedstawicieli organów administracji rządowej i instytucji rządowych Polski i Wenezueli, pod przewodnictwem ministrów spraw zagranicznych. Posiedzenia Komisji miały odbywać się raz na dwa lata, naprzemiennie w obu krajach. Wśród zadań tego organu znalazły się między innymi: przegląd bieżącego stanu współpracy i ukierunkowywanie dalszego jej rozwoju, opracowywanie wspólnych projektów, koordynacja i implementacja podejmowanych decyzji oraz rekomendacji w związku z realizacją umowy, powoływanie specjalnych komitetów i grup roboczych dla poszczególnych obszarów współpracy, monitorowanie działań, programów i projektów, jak również pośredniczenie w kontaktach z instytucjami, właściwymi dla danego państwa³⁶.

W publikacji *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020)*, wydanej w 2015 roku, Wenezuela wraz z Kubą zostały wymienione w rozdziale poświęconym głównym kierunkom i celom polityki zagranicznej RP wobec regionu jako odrębna grupa państw (niezaliczonych ani do grupy tzw. kluczowych, ani tzw. powracających partnerów Polski)³⁷.

Wenezuela tradycyjnie była partnerem latynoamerykańskim, z którym polska dyplomacja wiązała duże nadzieje. Głównie ze względu na takie uwarunkowania dotyczące tego kraju, jak posiadanie największych na świecie certyfikowanych złóż ropy naftowej³⁸, zajmowanie 7. miejsca pod względem gospodarczym

35 Umowa ramowa o współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Boliwariańską Republiką Wenezueli, podpisana w Santiago dnia 27 stycznia 2013 r. Dz.U. 2013 poz. 1252.

36 Ibidem.

37 Na podstawie: *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*

38 Podstawą wenezuelskiej gospodarki jest wydobywanie oraz eksport ropy naftowej, a także rud żelaza i ich przetworów. Kraj ten jest jednym z 5 członków założycieli organizacji OPEC.

pośród państw Ameryki Łacińskiej (z możliwością awansu na 5. pozycję) oraz duże uzależnienie od importu towarów³⁹.

W drugiej dekadzie XXI wieku sytuacja wewnętrzna Wenezueli, jak wskazano w publikacji, uległa jednak pogorszeniu⁴⁰. Świadczyły o tym między innymi: zadłużenie zagraniczne tego kraju, brak płynności walutowej, jeden z najwyższych wskaźników inflacji na świecie, brak podstawowych artykułów (jak żywność, leki czy środki czystości), dekapitalizacja znacznej części bazy produkcyjnej i wzrost uzależnienia od eksportu ropy naftowej. Zgodnie ze stanowiskiem opozycji, doprowadziły do tego takie zjawiska, jak populizm gospodarczy, nacjonalizacja, wywłaszczenia, złe zarządzanie i korupcja⁴¹. Ponadto niskie ceny ropy na świecie nie sprzyjały wyjściu Wenezueli z zapaści gospodarczej. Towarzyszyła temu niestabilna sytuacja wewnętrzna państwa (w tym wysoki stopień przestępczości i słabość systemu sądownictwa⁴²) oraz polaryzacja społeczeństwa⁴³.

Mimo że w stosunkach Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego raczej nie występują kwestie sporne, to w przypadku Wenezueli (oraz Kuby),

39 Warto pamiętać, że w połowie drugiej dekady XXI wieku Wenezuela, wraz z Brazylią, Meksykiem i Argentyną, znalazła się na liście 30 największych gospodarek, pod względem wielkości PKB. Na podstawie: *ibidem*.

40 Przed odbywającym się w kwietniu 2015 roku szczytem Ameryk w Panamie prezydenci 14 państw Ameryki Łacińskiej oraz byli premierzy Hiszpanii (José María Aznar i Felipe González) wydali wspólne oświadczenie, w którym wyrazili zaniepokojenie kryzysem politycznym i społecznym, jakim dotknięta jest Wenezuela, pod rządami Nicolása Madura. Sygnatariusze dokumentu wezwali władze wenezuelskie do demokratyzacji systemu władzy, zapewnienia niezależności sądownictwa, zaprzestania prześladowania opozycji, położenia kresu działalności prorządowych ugrupowań paramilitarnych i uwolnienia więźniów politycznych (według szacunków opozycji i organizacji pozarządowych, uwięzionych ze względu na przekonania polityczne jest 80 osób). Deklarację podpisało ostatecznie 31 byłych przywódców 15 państw, reprezentujących różne opcje polityczne (lewicowe, centrowe, liberalne i prawicowe). Władze wenezuelskie odrzuciły jednak stawiane im zarzuty. Zob. *ibidem*.

41 Według rankingu Social Progress Imperative, organizacji badającej rozwój społeczny krajów, Wenezuela w połowie drugiej dekady XXI wieku zajmowała 7. miejsce na liście najbardziej skorumpowanych krajów świata. Zob. *ibidem*.

42 Sądownictwo gospodarcze w Wenezueli dzieli się na zwyczajne i specjalne. W trybie zwyczajnym sprawy rozstrzygają, zgodnie z kompetencją miejscową, sądy handlowe pierwszej instancji. Sądownictwo specjalne polega z kolei na rozstrzygnięciu kwestii spornych poprzez arbitraż. Jego podstawową instytucją jest stołeczna Izba Handlowa. W zależności od zapisów w umowach handlowych strony mogą poddać się arbitrażowi instytucji międzynarodowych, z pominięciem Izby Handlowej. Od 2008 roku jednak Wenezuela stopniowo dąży do rewizji zapisów dotyczących międzynarodowego arbitrażu w istniejących i przyszłych umowach, na rzecz zwiększenia roli wenezuelskich trybunałów w rozstrzygnięciu spraw spornych w umowach dwustronnych. Zdaniem niektórych wenezuelskich prawników, międzynarodowy arbitraż stoi w sprzeczności z art. 1 konstytucji Wenezueli, który definiuje niezawisłość kraju jako niezbywalne prawo narodu do samostanowienia. Zob. *Wenezuela...*

43 Zob. *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 37–38.

ze względu na nieprzestrzeganie praw człowieka i zasad demokracji, pojawiają się pewne kontrowersje. Biorąc pod uwagę aktualną sytuację w Wenezueli, trudno oczekiwać, by w perspektywie krótko- lub średniookresowej powstały okoliczności sprzyjające intensyfikacji wzajemnych kontaktów politycznych czy współpracy gospodarczej i inwestycyjnej. Nie oznacza to jednak, że nie należy podejmować działań na rzecz polepszenia stosunków Polski z Wenezuelą czy ożywienia relacji dwustronnych.

W opracowaniu podkreślono, że w obrotach handlowych z Caracas tradycyjnie odnotowujemy znaczne nadwyżki (przykładowo w 2013 roku było to 49 mln USD, zaś w 2014 roku – 44 mln USD). Ten pozytywny bilans handlowy powinien zostać utrzymany. Dodatkowo podkreśla się istnienie potencjału rozwoju współpracy dwustronnej w takich dziedzinach, jak zielone technologie, inwestycje w sektorze górnictwym, eksport żywności i lekarstw⁴⁴.

Zgodnie z wytycznymi zawartymi w publikacji, priorytetowymi obszarami współpracy Polski z Wenezuelą w perspektywie krótkookresowej powinny być działania z zakresu dyplomacji publicznej i kulturalnej. Należałoby skoncentrować wysiłki na promowaniu w tym kraju polskich doświadczeń transformacji ustrojowej, rozwijaniu kontaktów społecznych oraz popularyzowaniu polskiej kultury i promowaniu Polski jako marki.

Na istotność bezpośrednich kontaktów polsko-wenezuelskich zwrócił także uwagę ambasador Polski w Wenezueli (w latach 2012–2016) Piotr Kaszuba. W przedmowie do opracowania wydanego w 2013 roku z okazji 80-lecia nawiązania stosunków dyplomatycznych między obu państwami wskazywał on: „[...] mając przed sobą [...] historię naszych relacji, czas spojrzeć na siebie znów z bliska i zastanowić się, jak możemy lepiej wykorzystać nasze wspólne atuty. Najlepiej służyć temu mogą bezpośrednie kontakty Polaków i Wenezuelczyków”⁴⁵.

O możliwościach rozwoju wzajemnych relacji rozmawiano podczas polsko-wenezuelskich konsultacji politycznych, które odbyły się na szczepku dyrektorów w maju 2016 roku w Caracas. Podczas spotkania poruszono kwestię intensyfikacji współpracy na wielu różnych płaszczyznach, w tym politycznej, gospodarczej, kulturalnej, sportowej oraz turystycznej, a także w ramach projektów rozwojowych, realizowanych przez stronę polską w Wenezueli. Strony podkreśliły poprawę, jaka nastąpiła w zakresie współpracy handlowej (wzrost polskiego eksportu o 10% w 2015 roku w stosunku do roku poprzedniego), a także postępy w przygotowywaniu umów o współpracy sportowej oraz porozumienia dotyczącego zatrudniania członków rodzin dyplomatów⁴⁶.

44 Ibidem, s. 38.

45 *Polska–Wenezuela...*

46 Ponadto polska delegacja spotkała się z posłem Edgarem Zambranem, desygnowanym na przewodniczącego polsko-wenezuelskiej grupy przyjaźni parlamentarnej w wenezuelskim

W ramach problematyki wielostronnej omówiono między innymi: stan negocjacji pomiędzy UE a Mercosurem, doświadczenia Wenezueli w UNASUR, stan przygotowań do szczytu NAM (ang. Non-Aligned Movement – Ruch Państw Niezaangażowanych), proces wyborów na stanowisko sekretarza generalnego ONZ, a także kandydaturę Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ⁴⁷.

We wrześniu 2016 roku zainaugurowano natomiast w wenezuelskim parlamencie powstanie Grupy Przyjaźni Polsko-Wenezuelskiej. Podpisanie aktu jej utworzenia odbyło się w budynku Zgromadzenia Narodowego w obecności ważnych członków parlamentu, jak Luis Florido, przewodniczący Komitetu Zagranicznego, a także przedstawiciele Ambasady RP w Caracas i lokalnych mediów. Podczas uroczystości ambasador Piotr Kaszuba przekazał przewodniczącemu Grupy Przyjaźni replikę polskiej konstytucji z 1791 roku, która jest symbolem demokracji i równych praw. Następnie dokonano uroczystego otwarcia wystawy poświęconej polskiemu konstytucjonalizmowi i 1050. rocznicy chrztu Polski. Powołanie polsko-wenezuelskiej grupy parlamentarnej ocenia się jako powrót do dobrej tradycji, która przyczyni się do wzmocnienia więzi i kontaktów między obu państwami⁴⁸. Ponadto jej istnienie miało sprzyjać dokonaniu przeglądu oraz niezbędnych uzupełnień bazy traktatowej, w ramach współpracy bilateralnej⁴⁹.

Kaszuba w swoim przemówieniu inauguracyjnym powstanie Grupy, odnosząc się do różnych aspektów historii naszego kraju, oznajmił: „Poland looks to Venezuela as a friendly country with great potential for development” (Polska

---

Zgromadzeniu Narodowym. Obie strony wyraziły chęć utworzenia takiej grupy, kontynuując doświadczenia poprzedniego zgromadzenia. Inaugurację grupy zaplanowano na rok 2017. Zob. *Polsko-wenezuelskie konsultacje w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_wenezuelskie_konsultacje_w_caracas [dostęp: 18.04.2017].

47 *Konsultacje polsko-wenezuelskie na szczeblu dyrektorów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_kariby/konsultacje_polsko_wenezuelskie_na_szczeblu_dyrektorow;jsessionid=A2F9F26ECEAE91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 11.04.2017]. Dodatkowo odbyło się spotkanie z ambasadorami państw karaibskich, akredytowanymi w Wenezueli (Jamajki, Saint Vincent i Grenadyn, Gujany, Surinamu i Barbadosu). W jego trakcie dokonano prezentacji kandydatury Polski na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, na kadencję 2018–2019. Ambasadorowie wyrazili duże zainteresowanie wzmocnieniem relacji z Polską, zwłaszcza w kontekście współpracy naukowej, gospodarczej i turystycznej. Zob. *Polsko-wenezuelskie konsultacje...*

48 *Inauguration of the Polish-Venezuelan Parliamentary Friendship Group*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://caracas.mfa.gov.pl/en/news/inauguration_of_the_polish_venezuelan_parliamentary_friendship_group [dostęp: 11.04.2017].

49 República Bolivariana de Venezuela, Asamblea Nacional. <http://www.asambleanacional.gob.ve/noticia/show/id/16228> [dostęp: 11.04.2017].

postrzega Wenezuelę, jako przyjazny kraj o dużym potencjale rozwoju; tłum. J.Ł.K.)⁵⁰. Zaznaczył też, że przedstawiciele ministerstw spraw zagranicznych obu krajów spotkali się w 2016 roku w Caracas, w celu poczynienia przygotowań do wdrożenia umowy o współpracy. Ambasador wyraził nadzieję, że w 2017 roku odbędzie się pierwsza sesja wspólnej komisji utworzonej na podstawie tej umowy i delegacja wenezuelskich przedsiębiorców do Polski. Stworzyłoby to dobrą okazję do poszukiwania nowych możliwości intensyfikacji stosunków dwustronnych. Ambasador zadeklarował chęć przyczynienia się strony polskiej do rozwoju wenezuelskiej gospodarki. Nasz kraj, jak stwierdził, ma do zaoferowania między innymi nowoczesne technologie. Wyraził także przekonanie, że Polska, podobnie, jest atrakcyjnym partnerem dla wenezuelskich przedsiębiorców i inwestorów. Przedstawiciel naszego kraju wskazywał, że obecność delegacji RP w Zgromadzeniu Narodowym Wenezueli jest wyrazem chęci i gotowości do wzmocnienia relacji dwustronnych z Caracas⁵¹.

W lutym 2016 roku natomiast, na zaproszenie organizacji pozarządowych walczących o uwolnienie więźniów politycznych w Wenezueli, przybył do tego kraju były prezydent RP Lech Wałęsa. Na specjalnej sesji, zatytułowanej „Amnestia i pojednanie”, wygłosił on 18 lutego przemówienie przed wenezuelskim Zgromadzeniem Narodowym⁵². Nawiązując do przemian, jakie następowały w Europie Środkowej i Wschodniej, a także na świecie w latach 90. XX wieku, w związku z rozpadem systemu dwubiegunowego, stwierdził, że wciąż jest jeszcze do usunięcia wiele podziałów, które hamują rozwój świata i państw. Działacz „Solidarności” z lat 80. XX wieku zaznaczył, że przyjechał do Wenezueli nie po to, by pouczać tamtejszych polityków, ale by podzielić się swoimi doświadczeniami z okresu walki o wolną Polskę. W swoim przemówieniu podkreślił też znaczenie bogactw i możliwości Wenezueli, które nie są jednak, w jego przekonaniu, w pełni wykorzystywane. W tym kontekście były prezydent RP negatywnie ocenił działalność niektórych wenezuelskich decydentów politycznych i odejście od mechanizmów wolnorynkowych⁵³.

50 *Inauguration...* – tam zob. link do treści przemówienia w języku angielskim.

51 Zob. *ibidem*.

52 Wraz z byłym polskim prezydentem w wizycie tej wziął udział były prezydent Kostaryki (także laureat Pokojowej Nagrody Nobla) Óscar Arias oraz córka południowoafrykańskiego biskupa Desmond Tutu, Naomi Notombi Tutu.

53 Jak stwierdził Wałęsa: „[...] wasi politycy doprowadzili do rozstrojenia się wielu rzeczy. Często w dobrych intencjach: pomagali, finansowali, wspierali. Ale nie ma gorszej rzeczy, jak odejście od mechanizmów wolnorynkowych. W moim kraju, w całym komunizmie też wspomagaliśmy, opiekowaliśmy się. I zawsze były braki: od jedzenia, do wszystkiego innego”. Zob. *Lech Wałęsa przed Parlamentem Wenezueli*. Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2016/02/lech-walesa-parlament-wenezuela/> [dostęp: 12.04.2017].

Wąłęsa mówił również o konieczności porozumienia się różnych sił politycznych na drodze rozmowy i dochodzenia do kompromisu, niezależnie od różnic. Przestrzegał, że utrzymywanie się obecnej sytuacji polityczno-gospodarczej w Wenezueli⁵⁴, w obliczu braku solidarności i porozumienia, może doprowadzić do wojny domowej. Laureat pokojowej nagrody Nobla odniósł się także do sytuacji więźniów politycznych w tym kraju. Jak stwierdził, nie należy podejmować zbyt daleko idących rozliczeń powodujących konflikty i antagonizmy w społeczeństwie, gdyż często kończy się to osadzaniem ludzi w więzieniach, ze względu na ich przekonania polityczne. Za przykład podał walkę opozycyjną i przemiany ustrojowe w Polsce, które opierały się przede wszystkim na rozmowach pokojowych ze wszystkimi siłami politycznymi, gdyż jak stwierdził: „[...] nie ma innej drogi dochodzenia do wolności”⁵⁵. Na koniec przemówienia Wąłęsa zaoferował swoją pomoc w osiągnięciu kompromisu i porozumienia politycznego w tym kraju.

Można stwierdzić, że wizyta oraz podniosłe i przerywane brawami członków wenezuelskiego parlamentu przemówienie byłego prezydenta RP odpowiadają postulatam zamieszczonym w *Wyzwaniach dla polityki zagranicznej*, dotyczącym promowania polskich doświadczeń transformacji, które może i powinno stanowić ważny element w procesie zacieśniania więzi i zbliżenia między obu państwami.

Należy zaznaczyć, że od połowy drugiej dekady XXI wieku, sytuacja wewnętrzna Wenezueli stawała się coraz bardziej napięta⁵⁶. Ze względu na kryzys polityczny i gospodarczy (wysoka inflacja, dewaluacja waluty, brak dostępu do podstawowych produktów⁵⁷ odbywały się masowe protesty w tym państwie⁵⁸, w których wyniku dochodziło do starć z policją, przynoszących ofiary

54 Wąłęsa zwrócił między innymi uwagę na konieczność obniżenia cen paliwa, które określił jako absurdalne. Zob. ibidem.

55 Były prezydent RP, wyraził to słowami: „Wiecie przecież dobrze, że w moim kraju pilnowało nas 200 tys. żołnierzy sowieckich. [...] Naokoło Polski stało ponad milion żołnierzy sowieckich! I silosy z bronią nuklearną! A my, pokojowo, rozmowami, walką na argumenty, grzecznością, solidarnością doprowadziliśmy do wolności!”. Zob. ibidem.

56 Zob. *7 datos para entender la crisis politica en Venezuela*. El Economista. <http://economista.com.mx/internacional/2016/10/26/7-datos-entender-actual-crisis-politica-venezuela> [dostęp: 13.08.2017].

57 Ponadto występują utrudnienia w komunikacji, transporcie, dostawach energii elektrycznej oraz wody pitnej. Zob. *Informacja o stanie bezpieczeństwa Wenezueli*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/informacja_o_stanie_bezpieczenstwa_w_wenezueli [dostęp: 22.04.2017].

58 Zob. *Más cerca de la Libertad en Venezuela*. El Mundo. <http://www.elmundo.es/internacional/2017/07/11/596520a922601d577e8b460d.html> [dostęp: 13.11.2017].

śmiertelne⁵⁹. W związku z pogarszającym się stanem bezpieczeństwa w całym państwie, a zwłaszcza w dużych miastach (jak Caracas, Valencia, Maracaibo czy Barquisimeto), 9 czerwca 2016 roku Ambasada RP w Caracas zamieściła, na swojej oficjalnej stronie internetowej, informację wraz z zaleceniem „ograniczenia podróży do tego kraju do niezbędnego minimum”⁶⁰. Taka sytuacja w kraju z pewnością nie sprzyjała podtrzymywaniu i rozwojowi kontaktów politycznych czy gospodarczych RP z wenezuelskim partnerem.

9.2. Płaszczyzna gospodarcza

W latach 70. i 80. XX wieku Wenezuela znajdowała się w grupie państw (z Meksykiem, Peru, Panamą i Urugwajem), z którymi w Polsce odnotowywano stosunkowo wysokie obroty handlowe⁶¹, przy jednoczesnej nadwyżce polskiego eksportu nad importem z tego kraju. Początek lat 90. XX wieku nie był jednak korzystny, jeżeli chodzi o wielkość dwustronnej wymiany handlowej. Zwiększyła się ona dopiero w 1996 roku, w związku z realizacją kontraktu na sprzedaż samolotów Skytruck, produkowanych przez PZL Mielec dla wenezuelskiej Gwardii Narodowej⁶².

W pierwszej połowie lat 90. XX wieku do głównych towarów eksportowanych z Polski do Wenezueli należały (obok wspomnianych samolotów): sprzęt elektroniczny (między innymi liczniki zużycia prądu i wody), półwyroby ze stali stopowej, wyroby walcowane na gorąco, sztaby i pręty ze stali niestopowej, kątowniki, druty ze stali⁶³. Do Polski z kolei importowano z Wenezueli głównie surowce mineralne, aluminium i produkty pochodne (folię), jak również wyroby chemiczne. W 1991 roku zakupiono od wenezuelskiego partnera znaczne ilości rudy żelaza⁶⁴. Sprowadzano też, choć w niewielkich ilościach, zabawki dla dzieci,

59 Zob. *Zamieszki w Wenezueli*. „Tam jest po prostu bieda”. PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/130/4963/Artykul/1755426,Zamieszki-w-Wenezueli-Tam-jest-po-prostu-bieda> [dostęp: 22.04.2017].

60 Jak można przeczytać w informacji o stanie bezpieczeństwa Wenezueli, na stronie internetowej polskiej Ambasady w Caracas: „[...] turyści często padają ofiarą zorganizowanych grup wyłudaczy. Coraz częściej dochodzi też do porwań dla okupu oraz napadów z wykorzystaniem broni palnej, które mogą zakończyć się śmiercią. Bezwzględnie należy unikać podróżowania po zmroku i wykorzystywać wyłącznie zaufane środki transportu”. Zob. *Informacja o stanie bezpieczeństwa Wenezueli...*

61 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 43.

62 *Polska–Wenezuela...*

63 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 55.

64 Ibidem, s. 54.

tytoń i karmę dla zwierząt. Z wyjątkiem 1998 roku jednak, kiedy to ponownie zakupiono dużą ilość rudy żelaza, polski przywóz z Wenezueli był niewielki i nie przewyższał 0,2% polskiego importu z Ameryki Łacińskiej⁶⁵.

Na początku XXI wieku wartość polsko-wenezuelskich obrotów handlowych uległa zmniejszeniu. W 2000 roku wartość wymiany handlowej między państwami wyniosła 73,1 mln USD. W 2001 roku spadła do 44,4 mln USD, zaś w 2002 roku osiągnęła jedynie 20,3 mln USD, co oznaczało spadek o ponad 50% w porównaniu do roku poprzedniego. W 2003 roku obroty nieznacznie wzrosły, do wysokości 23,0 mln USD. Mimo że udało się zahamować negatywny trend związany ze spadkiem wartości wymiany handlowej, to jej zakres wciąż znajdował się poniżej możliwości tkwiących w potencjale współpracy obu państw. Udział Polski w wenezuelskim eksporcie w 2003 roku wyniósł zaledwie 0,05%, a w imporcie – 0,1%. Na początku XXI wieku utrzymywał się korzystny dla naszego kraju bilans handlowy – w 2002 roku saldo wyniosło 16,2 mln USD. W 2003 roku natomiast wzrósł import z Wenezueli przy jednoczesnym spadku polskiego eksportu, w wyniku czego dodatkowo dla Polski saldo wyniosło 1,3 mln USD⁶⁶.

W latach 2002–2003 nie doszło do sprzedaży samolotów Skytruck, stanowiących wcześniej główną pozycję w polskim wywozie do Wenezueli. Wpłynęło to negatywnie na wielkość dwustronnych obrotów handlowych. Sytuacja ta była spowodowana przede wszystkim spadkiem popytu i siły nabywczej na wenezuelskim rynku, w wyniku kryzysu gospodarczego i napiętej sytuacji politycznej w państwie oraz ograniczeń w obrocie dewizowym⁶⁷.

W 2004 roku obroty handlowe z Wenezuelą wzrosły w stosunku do 2003 roku o ponad 37 mln USD, osiągając wartość 60,8 mln USD. Utrzymywało się dodatkowo dla Polski saldo handlowe (17,8 mln USD), którego poziom również był znacznie wyższy w porównaniu z rokiem 2003. Wzrost obrotów dwustronnych (a także wenezuelskiego importu), był w dużym stopniu rezultatem wychodzenia Wenezueli z głębokiego kryzysu gospodarczego, szybkiego wzrostu PKB w tym kraju, jak również wysokich cen ropy naftowej na rynku światowym, co pozytywnie wpłynęło na popyt importowy (pomimo utrzymujących się ograniczeń w obrocie dewizowym)⁶⁸.

Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 9.1, od 2004 roku do 2008 roku można było obserwować systematyczny wzrost polskiego eksportu do Wenezueli, a także dwustronnych obrotów handlowych. Import z tego państwa podlegał w tym czasie wahaniom. W 2008 roku obroty wyniosły 123,2 mln USD, co było

65 *Stosunki gospodarcze i handlowe z Polską*. Wenezuela.pl. http://www.wenezuela.pl/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=61 [dostęp: 13.04.2017].

66 Ibidem.

67 Ibidem.

68 Ibidem.

najwyższą wartością uzyskaną w dwustronnej wymianie handlowej, od początku lat 90. XX wieku. Załamanie się tej wymiany w 2009 roku było spowodowane przede wszystkim znacznym pogorszeniem się sytuacji gospodarczej w Wenezueli na skutek światowego kryzysu finansowego⁶⁹.

Tabela 9.1. Wartość obrotów handlowych Polski w wymianie z Wenezuelą w latach 2004–2016

Rok	Eksport [mln USD]	Import [mln USD]	Obroty [mln USD]	Saldo [mln USD]	Udział	
					eksport [%]	import [%]
2004	39,3	21,5	60,8	17,8	0,05	0,02
2005	53,2	10,4	63,6	42,7	0,06	0,01
2006	60,8	7,3	68,1	53,5	0,05	0,01
2007	81,9	10,8	92,7	72,0	0,06	0,01
2008	118,9	4,3	123,2	114,6	0,07	0,00
2009	25,4	2,5	27,9	22,9	0,02	0,00
2010	23,3	34,1	57,4	-10,8	0,01	0,02
2011	57,0	47,9	104,9	9,1	0,03	0,02
2012	100,9	40,7	141,6	60,3	0,06	0,02
2013	83,9	35,1	119,0	48,8	0,04	0,02
2014	80,5	36,4	116,9	44,1	0,04	0,02
2015	91,4	23,4	114,8	68,0	0,05	0,01
2016	19,9	21,8	41,8	-1,9	0,01	0,01

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS: Handel Zagraniczny. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/DBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 13.04.2017].

Kolejne lata przyniosły poprawę sytuacji, mimo że w 2010 roku, po raz pierwszy od dwóch dekad, import z Wenezueli przewyższył wartość polskiego eksportu, co przełożyło się na ujemny dla Polski bilans handlowy (-10,8 mln USD). Od 2010 roku obserwowano jednocześnie wzrost obrotów handlowych. W 2011 roku ich wartość zwiększyła się o blisko 50% w stosunku do roku poprzedniego (z 57,4 mln USD w 2010 roku do 104,9 mln USD w 2011 roku). Najwyższą wartość wymiany w analizowanym okresie (w latach 2004–2016) odnotowano

69 Wenezuela...

w 2012 roku, kiedy to obroty handlowe wyniosły 141,6 mln USD. W tym też roku, w porównaniu do poprzedniego, wartość polskiego eksportu się podwoiła.

Począwszy od 2013 roku obserwowano jednak spadek wartości obrotów – z 119,0 mln USD w 2013 roku do 41,8 mln USD w 2016 roku. W 2016 roku zanotowano jednocześnie znaczny spadek wartości polskiego eksportu w stosunku do roku poprzedniego (w 2015 roku polski eksport wyniósł 91,4 mln USD, a w 2016 roku osiągnął zaledwie 19,9 mln USD). Obroty handlowe z kolei, w stosunku do 2015 roku, obniżyły się prawie trzykrotnie (ze 114,8 mln USD w 2015 roku do 41,8 mln USD w 2016 roku). Rok 2016 był najbardziej niekorzystny, jeżeli chodzi o wartość polskiego eksportu (począwszy od 2004 roku), a także wzajemnych obrotów handlowych oraz importu (począwszy od 2010 roku). Znaczny spadek wartości wymiany w 2016 roku wynikał z pogłębiającego się kryzysu gospodarczego Wenezueli (inflacja w tym kraju zbliżyła się do poziomu 700%, utrudniony był dostęp do podstawowych artykułów żywnościowych i leków)⁷⁰.

W strukturze polskiego eksportu do Wenezueli po 2000 roku znajdowały się: wyroby przemysłu chemicznego (35% całego eksportu), nawozy (31%), metale nieszlachetne i wyroby z nich (27%), maszyny i urządzenia mechaniczne (22%) oraz maszyny i urządzenia elektryczne (18%), w tym wodomierze i prądomierze. Ponadto Polska eksportowała do Wenezueli: oleje mineralne i produkty ich destylacji, chemikalia nieorganiczne, wyroby z żeliwa i stali, drewno i wyroby z drewna, wyroby hutnicze, meble oraz niektóre produkty spożywcze (ser, mleko w proszku)⁷¹. W 2004 roku nie doszło natomiast do sprzedaży kolejnych samolotów Skytruck ani też nie zrealizowano kontraktu na dostawę części zamiennych⁷². Na import z Wenezueli składały się głównie trzy grupy towarów: aluminium i wyroby z aluminium (50% całego importu), chemikalia organiczne (39%) oraz tytoń (9%)⁷³.

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej przestała obowiązywać umowa handlowa zawarta między Rządem PRL a Rządem Republiki Wenezueli, podpisana w Caracas 2 lutego 1988 roku⁷⁴. Przejawem dążeń do zacieśnienia dwustronnej współpracy gospodarczej oraz uregulowania jej podstaw formalno-prawnych było zawarcie w dniu 27 stycznia 2013 roku wspomnianej już umowy ramowej między Rzeczpospolitą Polską a Boliwariańską Republiką Wenezueli o współpracy gospodarczej (która weszła w życie 6 sierpnia 2013 roku).

⁷⁰ *Zamieszki w Wenezueli...*

⁷¹ *Wenezuela...*

⁷² Dzięki staraniom Ambasady RP w Caracas władze wenezuelskie wpłaciły zaliczkę dla PZL Mielec w wysokości 3,4 mln USD, za części zamienne do samolotów Skytruck. Zob. *Stosunki gospodarcze i handlowe...*

⁷³ *Wenezuela...*

⁷⁴ *Ibidem.*

Akt został podpisany przez ministrów spraw zagranicznych, Radosława Sikorskiego i Eliása Jauę, podczas VII szczytu UE–CELAC, w Santiago de Chile⁷⁵.

Jak już wspomniano, umowa dotyczyła współpracy między Polską a Wenezuelą w zakresie gospodarki, energetyki, rolnictwa, infrastruktury, turystyki i ochrony środowiska. Rządy obu państw zobowiązały się między innymi do wspierania delegacji gospodarczych i handlowych, a także udziału podmiotów gospodarczych (sektora publicznego i prywatnego), przedstawicieli instytucji i organizacji rządowych oraz społeczeństw w ważnych wydarzeniach, takich jak wystawy, targi handlowe, konferencje naukowe czy seminaria, organizowanych w celu ożywienia stosunków handlowych. Założeniem było również zapewnienie firmom polskim i wenezuelskim minimum bezpieczeństwa prawnego i wsparcia instytucjonalnego w dwustronnych kontaktach⁷⁶, co, biorąc pod uwagę różnego rodzaju czynniki utrudniające współpracę gospodarczą z tym krajem, jest szczególnie istotne.

Jeżeli chodzi o obecność polskich firm na rynku Wenezueli, to przedsiębiorstwem, które jeszcze przed 1990 rokiem eksportowało do tego kraju aparaturę kontrolno-pomiarową, automaty oraz urządzenia informatyczne i biurowe, był Metronex⁷⁷. Na początku lat 90. XX wieku swoje produkty do Wenezueli sprzedawał też Stalexport SA⁷⁸. Swoją działalność w tym kraju prowadzą także dwie polskie firmy z branży spożywczej – J.T. Suppliers (produkująca kiełbaski i musztardę) oraz VelFel (marynaty i czekoladki)⁷⁹.

Należy zaznaczyć, że w Wenezueli nie prowadzono jak dotąd żadnych polskich inwestycji bezpośrednich ani też nie działają spółki z udziałem polskiego kapitału (podobnie, jeżeli chodzi o inwestycje i spółki wenezuelskie w przypadku naszego kraju). Brakuje też przejawów dwustronnej kooperacji na szczeblu regionalnym i samorządów gospodarczych. Rozwojowi współpracy nie sprzyja brak polsko-wenezuelskich izb handlowych⁸⁰.

Dostęp do wenezuelskiego rynku dla polskich inwestorów, usług i towarów, jest utrudniony. Rozwojowi wymiany handlowej i inwestycyjnej nie sprzyja

---

75 *Polska zacieśnia współpracę gospodarczą z Wenezuelą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/polska_zaciesnia_wspolprace_gospodarcza_z_wenezuela;jsessionid=F9EDD49C82C3226D32C38A412391AE19.cmsap2p [dostęp: 15.04.2017].

76 *Wenezuela...*

77 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 434.

78 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych...*, s. 68.

79 *Ambasada RP w „Expo-Gastronomia”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w__expo_gastronomia_ [dostęp: 22.04.2017].

80 *Wenezuela...*

niekorzystna sytuacja gospodarcza w tym państwie ani też brak niezbędnego bezpieczeństwa prawnego i większych bodźców podatkowych do inwestycji oraz słabość instytucji gwarantujących ich ochronę⁸¹.

W Wenezueli nie ma obowiązku spełnienia wstępnych wymagań przed planowaną inwestycją. Zgodnie z konstytucją (art. 299), inwestycje prywatne prowadzone w warunkach wolnej konkurencji są postrzegane w tym kraju jako czynnik sprzyjający niskiemu bezrobociu, wzrostowi PKB oraz poprawie życia ludności. Zakłada się także równe i sprawiedliwe traktowanie inwestycji prywatnych, krajowych i zagranicznych. W praktyce jednak rząd wenezuelski kontroluje kluczowe sektory gospodarki, do których należą na przykład: sektor energetyczny (zwłaszcza naftowy), przemysł wydobywczy i aluminiowy, usługi publiczne, radio i telewizja oraz prasa hiszpańskojęzyczna⁸². Nieco większy liberalizm występuje w przypadku inwestycji w wenezuelski gaz ziemny⁸³.

Warto podkreślić, że obowiązujące (w połowie drugiej dekady XXI wieku) wenezuelskie ustawodawstwo dopuszcza możliwość nacjonalizacji, wywłaszczeń i konfiskaty własności prywatnej, w imię nadrzędnego interesu publicznego. Wprowadzany przez prezydenta Cháveza model „socjalizmu XXI wieku” zakładał istotne zmniejszenie udziału własności prywatnej na rzecz własności państwowej i spółdzielczej w gospodarce narodowej. Fale nacjonalizacji i wywłaszczeń z lat 2009–2012 objęły niemal wszystkie główne sektory gospodarki wenezuelskiej⁸⁴. Z kolei zapisy o stosunkowo liberalnym systemie prawnym mogą być mylące, gdyż w praktyce nie są respektowane⁸⁵. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że w Wenezueli nadal będzie realizowana polityka interwencjonizmu państwowego i roztaczania parasola ochronnego nad rodzimym rynkiem

81 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 441.

82 *Wenezuela...*

83 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 441.

84 Nacjonalizacje i wywłaszczenia objęły sektory: spożywczy (między innymi zakłady przetwórstwa ryżu i palarnie kawy), rolniczy (przejęcie ponad 450 tys. hektarów ziem będących własnością prywatną, na których prowadzono gospodarkę rolno-hodowlaną), naftowy (upaństwowienie majątku 60 przedsiębiorstw, w tym wielu zagranicznych, świadczących usługi wobec państwowego koncernu naftowego PDVSA) i bankowy (przejęcie jednego z największych wenezuelskich banków – Banco de Venezuela, należącego do hiszpańskiej grupy Santander). W odróżnieniu od wcześniejszych nacjonalizacji, z lat 2007–2008, które wiązały się z wypłacaniem odszkodowań i odbywały się za porozumieniem stron, nacjonalizacje w 2009 roku przebiegały przy aktywnym udziale wojska i w większości przypadków bez rekompensaty finansowej ze strony państwa. Łącznie w ramach rządowej strategii walki z sektorem prywatnym i implementacji modelu socjalistycznego w gospodarce rząd przejął w ostatnich pięciu latach 1551 firm i prywatnych gospodarstw rolnych. Zob. *Wenezuela...*

85 *Ibidem*.

i krajowymi przedsiębiorcami (tak jak dzieje się to na przykład w Brazylii czy Argentynie)⁸⁶.

Według Delegacji UE w Caracas, sam proces założenia w Wenezueli firmy lub przedstawicielstwa firmy zagranicznej nie jest zbyt problematyczny. Trudności pojawiają się jednak na dalszym etapie działalności. Są one przede wszystkim związane z mechanizmem kontroli wymiany walut (CADIVI)⁸⁷, słabością systemu prawnego, brakiem jakichkolwiek specjalnych gwarancji dla własności prywatnej czy inwestycji zagranicznych, niewydolną biurokracją, korupcją oraz wysokim stopniem przestępczości, którego skutków doświadczają również przedsiębiorcy zagraniczni. Niestabilność wenezuelskiego systemu prawnego oraz wadliwe działanie systemu sądownictwa są wymieniane przez działające w Wenezueli firmy z krajów Unii Europejskiej jako poważna bariera w funkcjonowaniu przedsiębiorstw. Ponadto przepisy prawne dotyczące działania firm zagranicznych często są zmieniane, mają krótkie *vacatio legis*, a ich zapisy bywają nieprecyzyjne, co otwiera furtkę do różnej ich interpretacji na szczeblu administracyjnym. Szybkie i częste zmiany przepisów uniemożliwiają firmom zagranicznym strategiczne planowanie działań biznesowych⁸⁸.

Z uwagi na postępujący w Wenezueli proces centralizacji władzy gospodarczej oraz nacjonalizacji strategicznych sektorów podstawą rozwoju polsko-wenezuelskich kontaktów handlowych pozostaje zawarta w 2013 roku międzyrządowa umowa ramowa o współpracy gospodarczej, która może przyczynić się do zmniejszenia istniejących barier w dostępie na wenezuelski rynek.

Rozwojowi obustronnej współpracy gospodarczej z pewnością nie sprzyja brak jakiegokolwiek formalnego porozumienia handlowego Wenezueli z Unią

86 Zob. *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 12.

87 CADIVI – Państwowa Komisja ds. Administrowania Dewizami, kontrolująca przepływ dewiz w warunkach sztywnego kursu walutowego. Każda firma (wenezuelska lub zagraniczna, państwowa lub prywatna), aby otrzymać dewizy niezbędne do zakupu towarów importowanych, musi zostać zarejestrowana w CADIVI. Sprowadzany towar natomiast powinien znajdować się na liście towarów priorytetowych dla rozwoju kraju, tworzonej przez resorty gospodarki. Import produktów, które nie znajdują się na liście, jest możliwy dopiero po otrzymaniu specjalnego certyfikatu – wystawionego przez właściwe ministerstwo – o braku lub niewystarczającej produkcji krajowej danego towaru. Normą jednak jest przewlekłość procedur związanych z wydawaniem potrzebnych zezwoleń oraz duża ilość formalności biurokratycznych, narzuconych przez CADIVI. Firmy unijne działające w Wenezueli problemy w kontaktach z CADIVI wymieniają na pierwszym miejscu wśród barier utrudniających sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstw. W niektórych przypadkach, zwłaszcza w odniesieniu do małych firm unijnych o niskiej płynności finansowej, nieotrzymanie na czas dewiz było przyczyną ogłoszenia upadłości lub zakończenia działalności w Wenezueli. Zob. *Wenezuela...*

88 Ibidem.

Europejską. Po podjęciu decyzji o wystąpieniu kraju ze Wspólnoty Andyjskiej (CAN) w 2006 roku⁸⁹ prezydent Chávez skupił się na rozbudowie i konsolidacji założonych wcześniej przez Wenezuelę bloków i porozumień regionalnych (jak ALBA czy Petrocaribe), które nie wypracowały instytucjonalnej płaszczyzny współpracy z UE. Jednocześnie, zgodnie z nieoficjalnym stanowiskiem wysokich urzędników Komisji Europejskiej, Unia Europejska nie jest, póki co, zainteresowana tworzeniem nowych ram współpracy instytucjonalnej dla ugrupowań regionalnych powoływanych z inicjatywy Caracas. W związku z tym państwa Unii Europejskiej współpracują z Wenezuelą na podstawie umów dwustronnych⁹⁰.

Pozytywnym aspektem w kontekście współpracy gospodarczej i inwestycyjnej z Wenezuelą jest to, że kraj ten posiada dobrze rozwiniętą bazę prawną w zakresie ochrony własności przemysłowej i intelektualnej. Po przystąpieniu Caracas do Grupy Andyjskiej w 1973 roku zaadaptowano do prawa wewnętrznego zbiór przepisów prawnych dotyczących tej dziedziny⁹¹.

Zgodnie ze stanowiskiem podsekretarza stanu w MSZ Andrzeja Kremera (przedstawionym 8 sierpnia 2008 roku), pomimo dodatniego salda wymiany handlowej polsko-wenezuelskie obroty handlowe nie odpowiadają potencjałowi współpracy obu państw. Tymczasem, jak zauważono, wykorzystanie istniejących możliwości mogłoby przynieść znaczące korzyści polskim przedsiębiorcom⁹².

Należy zauważyć, że w Wenezueli istnieje zapotrzebowanie na polskie towary oraz inwestycje w różnych sektorach. Jako przykład można wskazać projekt rozbudowy i modernizacji stoczni Dianca w Puerto Cabello, a także inwestycje w rozwój infrastruktury kolejowej w tym kraju⁹³. Atrakcyjnymi obszarami dla

89 Decyzję o wystąpieniu ze Wspólnoty Wenezuela ogłosiła oficjalnie w 2006 roku. Okres wypowiedzenia wynosi jednak pięć lat, dlatego też dopiero 22 kwietnia 2011 roku formalnie kraj przestał być członkiem tej organizacji. W związku z tym nie może dalej korzystać z ulg celnych i ułatwień handlowych z tytułu przynależności do CAN. Przyczyną wystąpienia Wenezueli z organizacji było zawarcie przez Kolumbię i Boliwię porozumień o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi.

90 Wśród głównych partnerów handlowych UE na świecie Wenezuela zajmowała w połowie drugiej dekady XXI wieku 38. miejsce, jeśli chodzi o import, i 41. w przypadku eksportu. Natomiast dla tego kraju UE była 3. największym partnerem, zarówno w zakresie importu, jak i eksportu (po USA i Kolumbii). Wenezuela eksportowała do UE głównie produkty i surowce energetyczne. W strukturze importu z UE znajdowały się z kolei, maszyny i środki transportu oraz produkty chemiczne. Zob. *Wenezuela...*

91 Podstawą zaimplementowanych regulacji prawnych jest rozporządzenie nr 344 układu z Cartageny, które w zakresie własności przemysłowej i intelektualnej oparte jest na przepisach Światowej Organizacji Handlu. Całością spraw związanych z ochroną własności przemysłowej i intelektualnej w Wenezueli zajmuje się, działający w strukturach Ministerstwa Przemysłu Lekkiego i Handlu, Serwis Autonomiczny ds. Własności Intelektualnej (SAPI). Zob. *ibidem*.

92 Odpowiedź podsekretarza stanu...

93 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół..., s. 13.

inwestorów z Polski, przy odpowiedniej pomocy i wsparciu ze strony polskiego rządu, mogłyby stać się również: sektor górniczy, przemysł lotniczy, energetyczny, stoczniowy, chemiczny, spożywczy oraz telekomunikacja i turystyka. Warto zaznaczyć, że prowadzone są rozmowy na temat eksportu do Wenezueli polskich autobusów⁹⁴. Ponadto, zgodnie z informacjami przekazanymi przez Ambasadę RP w Caracas, istnieje duże zapotrzebowanie w tym kraju na polskie mleko w proszku (eksportowane z Polski do wielu krajów Ameryki Łacińskiej). Państwowy importer CASA jest zainteresowany nawiązaniem współpracy z nowymi dostawcami tego produktu. Aby uzyskać możliwość sprzedaży tego towaru, należy najpierw dokonać rejestracji firmy w Corpoveksie (instytucji odpowiadającej za udzielenie zezwolenia importowego). Po przejściu tej procedury firma będzie uprawniona do przedstawienia swojej oferty. Warto podkreślić, że w celu sprzedaży mleka w proszku nie jest wymagana inspekcja sanitarna. O wsparciu ofert polskich firm zapewnił ambasador Wenezueli w Polsce⁹⁵.

Przejawem woli intensyfikacji współpracy handlowej Polski z Wenezuelą był udział Ambasady RP w wydarzeniu Expo-Gastronomia, które odbyło się w tym kraju na przełomie czerwca i lipca 2016 roku. Przedstawiciele placówki dyplomatycznej promowali tam polski przemysł spożywczy. Ponadto swoje produkty zaprezentowały dwie, wspomniane już wcześniej, polskie firmy działające w Wenezueli i produkujące wyroby na zasadzie łączenia polskich receptur oraz miejscowych składników – J.T. Suppliers i VelFel⁹⁶.

We wrześniu 2016 roku z kolei, w siedzibie Federacji Izb i Stowarzyszeń Handlu i Produkcji (Fedecámaras) w Caracas, odbyło się seminarium poświęcone polskiej gospodarce. Zaprezentowano na nim jej główne sektory oraz firmy zainteresowane wejściem na wenezuelski rynek. Przy okazji omawiania możliwości rozwoju współpracy dwustronnej szczegółowo przedstawiono sektor żywnościowy oraz maszyn rolniczych (ze szczególnym uwzględnieniem produkcji traktorów), a także sektor elektroniczny, komunikacyjny i transportowy. Prezydent Federacji wyraził zainteresowanie zorganizowaniem misji gospodarczej do Polski z udziałem grupy wenezuelskich przedsiębiorców, w celu nawiązania bezpośrednich kontaktów z polskimi firmami⁹⁷.

94 *Stosunki gospodarcze i handlowe...*

95 *Informacja o dużym zapotrzebowaniu Wenezueli na mleko w proszku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/ambasada_rp_w_caracas_informuje_o_duzym_zapotrzebowaniu_wenezueli_na_mleko_w_proszku_;jsessionid=A2F9F26ECEAEB91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 15.04.2017].

96 *Ambasada RP w „Expo-Gastronomia”...*

97 *Zob. Seminarium nt. polskiej gospodarki w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fedecamaras> [dostęp: 22.04.2017].

Dążąc do intensyfikacji współpracy gospodarczej z Wenezuelą, trzeba jednak pamiętać o dwóch istotnych kwestiach. Po pierwsze, bez wsparcia ze strony rządowej dla sektora prywatnego zintensyfikowanie kontaktów gospodarczych z tym państwem będzie niezwykle trudne. Po drugie, jak pokazują doświadczenia innych krajów europejskich we współpracy z Caracas i jak słusznie zauważył Marcin F. Gawrycki, jakiegokolwiek inwestycje (zwłaszcza w mogących interesować Polskę strategicznych sektorach, takich jak górnictwo czy przemysł stoczniowy) wymagają ożywionego dialogu politycznego na różnych szczeblach oraz regularnych kontaktów, na przykład w postaci mechanizmu konsultacji polityczno-gospodarczych. Bez udziału władz, jak twierdzi Gawrycki, droga do współpracy gospodarczej i handlowej polskich przedsiębiorców ze stroną wenezuelską będzie zamknięta. Powodem tego jest fakt, że potencjalna kooperacja z Wenezuelą dotyczy głównie państwowych podmiotów gospodarczych, zaś kontrakty uzależnione są od decyzji politycznych podejmowanych w Caracas na najwyższym szczeblu, przy czym preferowane są firmy z państw zaprzyjaźnionych⁹⁸. Dlatego też, ze względu na brak możliwości pozyskania wiarygodnych partnerów gospodarczych bez akceptacji wenezuelskiej strony rządowej, konieczne jest uzgodnienie warunków i zakresu współpracy na poziomie międzyrządowym⁹⁹. Należy dążyć także do dalszego rozwoju bazy traktatowej i dwustronnych porozumień o współpracy.

Stanowisko to podziela podsekretarz stanu w MSZ Andrzej Kremer. Stwierdził on, że dla rozwoju współpracy gospodarczej naszego kraju z Caracas niezbędne są działania polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, którego zadaniem jest tworzenie sprzyjających warunków politycznych dla rozwoju relacji na różnych płaszczyznach. Jest to szczególnie istotne we współpracy z wenezuelskim partnerem, ze względu na „wysoki poziom ingerencji państwa w gospodarkę i kontrolę nad jej sektorami”. Jak podkreślił Kremer, „wsparcie polityczne jest nieodzowne dla dotarcia polskich firm do wenezuelskich kręgów decyzyjnych i pozyskania korzystnych kontraktów”. Ponadto, z punktu widzenia polskiego MSZ, intensyfikacja polsko-wenezuelskich kontaktów parlamentarnych może stanowić ważny komponent w rozwoju relacji politycznych i gospodarczych Polski z tym krajem¹⁰⁰.

---

98 Odpowiedź podsekretarza stanu...

99 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 441–442.

100 Odpowiedź podsekretarza stanu...

9.3. Płaszczyzna kulturalna

Formalno-prawną podstawę współpracy polsko-wenezuelskiej na gruncie kulturalnym stanowiła zawarta 14 maja 1973 roku w Caracas umowa podstawowa o współpracy kulturalnej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Wenezueli. Umowa dotyczyła zacieśniania współpracy w takich dziedzinach, jak kultura, nauka, oświata, sztuka, kultura fizyczna, prasa, radio, telewizja i film. Realizacja współpracy obejmowała między innymi: kooperację instytucji naukowych, kulturalnych, artystycznych i oświatowych; przyznawanie stypendiów; wymianę naukowców i specjalistów (w tym: artystów, pisarzy, dziennikarzy, sportowców, przedstawicieli świata kultury, radia i telewizji); wymianę publikacji o tematyce powiązanej z zapisami umowy; wymianę informacji i materiałów naukowych, technicznych, kulturalnych, oświatowych, artystycznych i innych w zakresie radiofonii, prasy i telewizji¹⁰¹.

Ponadto w umowie przewidziano ułatwianie obywatelom drugiej strony korzystania z bibliotek, archiwów, muzeów, laboratoriów oraz innych placówek naukowych, kulturalnych, artystycznych, oświatowych i sportowych, jak również podejmowanie działań na rzecz rozpowszechniania wiedzy na temat szeroko rozumianej kultury i sztuki drugiej strony. Państwa zadeklarowały też wspieranie odpowiednich instytucji w celu wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw szkół wyższych oraz tytułów i stopni naukowych. W celu sprawnej realizacji postanowień umowy utworzono komisję mieszaną, która spotykała się na przemian w Polsce i w Wenezueli. Zadaniem Komisji było opracowywanie odpowiednich okresowych planów¹⁰².

W dokumencie z 1973 roku brakowało jednak szczegółowych uregulowań, które pozwalałyby na rozwój tego rodzaju współpracy. W późniejszym okresie (po 1989 roku) rządy Polski i Wenezueli nie podpisały żadnego nowego dokumentu, który sankcjonowałby i uwzględniał zadania i cele współpracy na płaszczyźnie kulturalnej.

Od czasów zimnowojennych rozwijały się natomiast bezpośrednie kontakty kulturalne obu państw. W latach 1972–1974 przebywała w Wenezueli grupa 30 polskich muzyków, w ramach kontraktu Polskiej Agencji Artystycznej PARGART z orkiestrą symfoniczną w Maracaibo. Wielu z nich wzięło udział w projekcie stworzenia pionierskiego systemu orkiestr dziecięcych i młodzieżowych. Jednym z pedagogów i koordynatorem naukowym projektu (od 1976 roku) był

101 Umowa podstawowa o współpracy kulturalnej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Rządem Republiki Wenezueli, podpisana w Caracas dnia 14 maja 1973 r. Dz.U. 1974 nr 42 poz. 252.

102 Ibidem.

polski wiolonczelista Wojciech Gajzler, który osiadł w Wenezueli w 1972 roku i został współpracownikiem ministra kultury. Pełnił on również funkcję szefa katedry wiolonczeli Konserwatorium Muzycznego Simóna Bolívara w Caracas, a także został profesorem zwyczajnym na stołecznym Uniwersytecie Muzycznym. Gajzler wykształcił wielu wybitnych muzyków wenezuelskich i był propagatorem muzyki polskiej w tym kraju. Od 1973 roku organizował polskie koncerty symfoniczne, na które zapraszał muzyków i pedagogów z całej Polski. W 1997 roku Wojciech Gajzler otrzymał nagrodę państwową za wybitną działalność kulturalną i pedagogiczną. Został także odznaczony Krzyżem Zasługi i odznaką honorową „Zasłużony Dla Kultury Polskiej”, za wkład w promowanie polskiej muzyki w Wenezueli¹⁰³.

Wznowienie polsko-wenezuelskich stosunków dyplomatycznych w 1990 roku korzystnie wpłynęło na intensyfikację relacji kulturalnych między obu państwami. Na szczególne podkreślenie zasługuje dobrze układająca się współpraca z najważniejszą i największą wenezuelską instytucją kultury i edukacji – Państwową Fundacją Krajowego Systemu Orkiestr Młodzieżowych i Dziecięcych Wenezueli (FESNOJIV), znaną na świecie pod nazwą El Sistema. Dzięki zaangażowaniu FESNOJIV odbyły się w Wenezueli liczne koncerty z udziałem Krzysztofa Pendereckiego oraz koncerty polskiego pianisty Mariana Sobuli. Ponadto wiele wydarzeń kulturalnych zorganizowano wspólnie z takimi instytucjami, jak: Towarzystwo „Espacio Ana Frank”, Kinoteka Narodowa, Centrum Kultury (CELARG), Muzeum Klawiatury, Szkoła Muzyczna „Mozarteum”, Towarzystwo Kulturalne im. Aleksandra von Humboldta, Centrum Kultury i Księgarnia „Trasnocho Cultural”, a także ze stowarzyszeniem Circuito Gran Cine oraz stowarzyszeniem studenckim i wirtualnym uniwersytetem INUSEV, który działa na kilku uczelniach w całym kraju¹⁰⁴.

W Wenezueli koncertowało wielu wybitnych polskich muzyków, jak na przykład: pianistka Regina Smendzianka (1924–2011), skrzypaczka Kaja Danczowska (ur. 1949) czy dyrygent Stanisław Wisłocki (1921–1998)¹⁰⁵. Karierę muzyczną w tym kraju zrobił także polski wiolonczelista i kompozytor Bogdan Trochanowski (1946–2009), znany jako Dan Savicha. Od 1990 roku Trochanowski był profesorem Konserwatorium im. José Lorenzo Llamozasa w Caracas, a od 1994 roku pełnił w tym mieście funkcję asesora artystycznomuzycznego w Centrum Badań i Informacji o Muzyce Współczesnej. W 1997 roku został natomiast dyrektorem artystycznym Atma Music International w Caracas. Odbywał liczne

103 *Polska–Wenezuela...*

104 *Ibidem.*

105 Odznaczony w 1973 roku wenezuelskim Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Andrésa Bello.

koncerty, komponował i nagrywał dla radia i TV, w Polsce i Wenezueli. Za działalność koncertową został odznaczony w Wenezueli w 1981 roku medalem i uhonorowany pamiątkową tablicą w Cumaná¹⁰⁶.

W 2007 roku natomiast mistrzowski kurs wiolonczelowy (prowadzony przez uznanego wenezuelskiego wiolonczelistę Williama Molinę) w Caracas ukończyła Anna Wróbel. Polka została przyjęta w poczet członków elitarniej Latinoamerykańskiej Akademii Wiolonczelowej. W maju 2016 roku zagrała w towarzystwie słynnej młodzieżowej Orkiestry Symfonicznej Simóna Bolívara, w ramach Festiwalu Solistów Unii Europejskiej w Wenezueli, który wpisał się na stałe w coroczną agendę kulturalną polskiej placówki dyplomatycznej¹⁰⁷.

Światowej sławy polski kompozytor i dyrygent Krzysztof Penderecki (ur. 1933) przez wiele lat dyrygował gościnnie Orkiestrą Symfoniczną Simóna Bolívara. Kompozytor, w uznaniu dla życia muzycznego Wenezueli, nazwał ten kraj kolebką współczesnej muzyki¹⁰⁸.

Ambasada RP po 1989 roku organizowała (lub współorganizowała) wiele wydarzeń o charakterze kulturalnym służących promocji polskiej kultury, historii i tradycji. Przykładem takiej działalności jest organizacja obchodów 1050-lecia chrztu Polski w Caracas¹⁰⁹ (innym razem w związku z obchodami rocznicy tego samego wydarzenia otwarto wystawę prezentującą historię Polski,

¹⁰⁶ *Polska–Wenezuela...*

¹⁰⁷ *Koncert polskiej wiolonczelistki Anny Wróbel w ramach Festiwalu Solistów Unii Europejskiej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_polskiej_wiolonczelistki_anny_wrobel_w_ramach_festiwalu_solistow_unii_europejskiej [dostęp: 22.04.2017].

¹⁰⁸ Również w Polsce odbywały się występy wenezuelskich artystów. Światowej sławy dyrygent młodego pokolenia, wychowanek José Antonia Abreu, Gustavo Dudamel (ur. 1981) wystąpił w 2010 roku w naszym kraju z Orkiestrą Symfoniczną Simóna Bolívara. Sam Abreu otrzymał w 2013 roku tytuł doktora *honoris causa* Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie. Z Polską związany jest także wenezuelski reżyser, scenarzysta i producent filmowy Franco de Peña (ur. 1966). Autor wielokrotnie nagradzanego filmu *Masz na imię Justine* studiował reżyserię w warszawskiej Akademii Teatralnej. Z kolei kierownikiem Zakładu Teatru i Dramatu Krajów Romańskich na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie jest Wenezuelczyk Carlos Dimeo. Ponadto w Polsce mieszkał i studiował bohater narodowy Wenezueli, szpadzista Rubén Dario Limardo Gascón (ur. 1985). Gascón trenował i występował w zespole Piasta Gliwice. W 2006 i 2008 roku zdobył on tytuł indywidualnego mistrza polski w szpadzie, był też kilkakrotnym medalistą igrzysk panamerykańskich. W 2012 roku otrzymał złoty medal na igrzyskach olimpijskich w Londynie (zdobywając pierwsze od 44 lat olimpijskie złoto dla Wenezueli). Zob. *Polska–Wenezuela...*

¹⁰⁹ Zob. *Obchody 1050-lecia chrztu Polski w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_1050_lecia_chrztu_polski_w_caracas_1 [dostęp: 22.04.2017].

na Uniwersytecie im. Rafaela Urdanety w Maracaibo)¹¹⁰, a także święta Konstytucji 3 maja, w tym samym mieście¹¹¹. W różnych częściach kraju (na przykład w Barquisimeto czy w gminie El Hatillo) prezentowano z kolei wystawę fotograficzną „Un Fénix de las Cenizas” (Feniks z popiołów), ukazującą zniszczenia Warszawy, a następnie jej odbudowę po II wojnie światowej¹¹².

W 2010 roku, w ramach obchodów 200-lecia urodzin Fryderyka Chopina, Ambasada RP w Caracas oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, we współpracy z gminą Baruta w dystrykcie Caracas oraz władzami stanu Miranda, zrealizowały artystyczny projekt graffiti – mural, pod nazwą *Fryderyk Chopin – muzyka łączy kultury* (hiszp. *Frederic Chopin – la música conecta las culturas*). Mural został zaprojektowany i wykonany przez grupę polskich i wenezuelskich artystów. Oprócz podobizny pianisty znalazły się na nim wizerunki ważnych i znanych w obu krajach postaci, takich jak Simón Bolívar, José Antonio Abreu¹¹³ i Gustavo Dudamel¹¹⁴ oraz Jan Paweł II, Józef Piłsudski i Krzysztof Penderecki¹¹⁵. W marcu 2016 roku z kolei odsłonięto popiersie Chopina w stolicy wenezuelskiej wyspy Margarita, La Asunción¹¹⁶.

110 Zob. *Inauguracja wystawy o chrzcie Polski w Maracaibo*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracja_wystawy_o_chrzcie_polski_w_maracaibo [dostęp: 22.04.2017].

111 W obchodach wzięli udział przedstawiciele Polonii, dyplomatów, biznesmenów oraz świata kultury. Zob. *Obchody święta Konstytucji 3 maja w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_swie_ta_konstytucji_3_maja_w_caracas [dostęp: 22.04.2017].

112 Zob. *Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w El Hatillo*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy_feniks_z_popiolow_w_el_hatillo [dostęp: 22.04.2017]; zob. też *Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w mieście Barquisimeto*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy_feniks_z_popiolow_w_miescie_barquisimeto;jsessionid=E63Bo47522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsap1p [dostęp: 22.04.2017].

113 Założyciel El Sistema – Państwowej Fundacji Krajowego Systemu Orkiestr Młodzieżowych i Dziecięcych Wenezueli. Podstawą przedsięwzięcia jest innowacyjna metoda edukacji młodzieży, a jego celem stanowi poprawa sytuacji społecznej i intelektualnej poprzez muzykę.

114 Jeden z najlepszych absolwentów El Sistema i zarazem jeden z najbardziej cenionych współczesnych dyrygentów na świecie. Pełnił funkcję dyrygenta Orkiestry Symfonicznej Göteborga oraz dyrektora muzycznego filharmonii w Los Angeles.

115 *Chopin in Caracas*. Latamcity.com. <http://www.latamcity.com/category/walls/murals/> [dostęp: 19.04.2017]; zob. też *Mural Chopin 2010*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/chopin_2010_150/mural_chopin_2010_153/ [dostęp: 19.04.2017].

116 Stolica wyspy Margarita została wybrana do realizacji projektu „7 popiersi dla 7 stolic”, polegającym na zbudowaniu pomników z popiersiem Chopina w siedmiu różnych stolicach pięciu kontynentów. W ramach programu działań kulturalnych, z okazji odsłonięcia popiersia polskiego kompozytora w stolicy stanu Nueva Esparta, na Uniwersytecie Margarity odbyły

W ramach zacieśniania kontaktów kulturalnych państw i promocji polskiej sztuki w Wenezueli urządzano tam wystawy prac polskich malarzy, grafików, rzeźbiarzy i plastyków¹¹⁷. Artyści z Polski zaznaczyli swą obecność także na międzynarodowym festiwalu w Teatrze Narodów w Caracas. W wydarzeniu wzięły udział teatry Cricot 2 Tadeusza Kantora (1915–1990) i Studio Józefa Szajny (1922–2008).

W 2013 roku Polska i Wenezuela obchodziły 80-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych. Z tej okazji w Casa Amarilla w Caracas – reprezentacyjnej siedzibie wenezuelskiego Ministerstwa Władzy Ludowej ds. Stosunków Zagranicznych odbył się koncert polskiego pianisty Michała Karola Szymanowskiego, który zagrał utwory Paderewskiego, Chopina i Wieniawskiego. Podczas uroczystości wystąpili także studenci Akademii Baletu Klasycznego Niny Novak – mieszkającej od lat w Caracas światowej sławy polskiej primabaleriny¹¹⁸. Od strony dyplomatycznej nasz kraj reprezentował ambasador RP w Caracas Piotr Kaszuba, a Wenezuelę wiceminister spraw zagranicznych ds. Europy Calixto Ortega¹¹⁹.

Promocji polskiej kultury w Wenezueli służyły także projekcje polskich filmów, przygotowane przy współpracy z Ambasadą RP w Caracas. W 2014 i 2016 roku¹²⁰ przedstawiono cykl filmów Andrzeja Wajdy, w Cines Paseo – Trasncho

---

się zajęcia poświęcone jego życiu i twórczości. Zob. *Popiersie Fryderyka Chopina na Wyspie Margarita*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/popiersie_fryderyka_chopina_na_wyspie_margarita [dostęp: 22.04.2017].

117 Między innymi Tadeusza Dominika i Teresy Pągowskiej w 1974 roku oraz Wincentego Kućmy w 1981 roku.

118 Nina Novak – przedstawicielka Polonii wenezuelskiej i założycielka akademii tańca w tym kraju. Od ponad 60 lat poświęca się baletowi klasycznemu i angażuje w budowę polsko-wenezuelskich relacji poprzez sztukę i kulturę. W 2015 roku została uhonorowana nagrodą Premio Municipal de Danza año 2015 (Okręgowa Nagroda Tańca za rok 2015), dla wybitnych muzyków oraz artystów tanecznych w Wenezueli, w kategorii: najlepsza grupa tańca klasycznego. W 2016 roku z kolei polska baletnica została wybrana przez dziennik „El Nacional” jako jedna z trzech Postaci Roku 2015, w dziedzinie kultury. Zob. *Nagroda tańca – balet klasyczny Nina Novak*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nagroda_tanca_balet_klasyczny_nina_novak?printMode=true [dostęp: 24.04.2017]. Patrz też: *Nina Novak Postacią Roku 2015*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nina_novak_postacia_roku_2015;jsessionid=F145DoF4E5A220B7B6D3DE5ED40F4029.cmsap1p [dostęp: 24.04.2017].

119 Zob. *Koncert z okazji 80-lecia stosunków dyplomatycznych między Polską i Wenezuelą*. Tierralatinapl. <http://www.tierralatinapl.com/2013/11/koncert-z-okazji-80-lecia-stosunkow-dyplomatycznych-miedzy-polska-i-wenezuela/> [dostęp: 23.04.2017].

120 Zob. *Filmem „Katyń” zainicjowano tygodniowy pokaz filmów Wajdy*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/hold_dla_andrzeja_wajdy_w_trasncho_cultural [dostęp: 22.04.2017].

Cultural¹²¹. Polska, tradycyjnie, była też jednym z państw, które prezentowały swoje filmy podczas cyklicznie odbywających się Festiwalu Kina Europejskiego „Euroscopio”, w Caracas. W 2015 i 2017 roku wenezuelska publiczność miała okazję obejrzeć filmy *Różyczka* (reż. Jan Kidawa-Błoński), *Hiszpanka* (reż. Łukasz Barczyk)¹²² oraz *W ciemności* (reż. Agnieszka Holland)¹²³. Ponadto w 2015 roku, na wenezuelskiej wyspie Margarita, odbył się, zorganizowany przez Ambasadę RP oraz Circuito Gran Cine, Festiwal Kina Polskiego, z okazji 70. rocznicy zakończenia II wojny światowej¹²⁴.

W 2015 roku w Puerto Cabello zorganizowano też koncert polskiej i wenezuelskiej muzyki klasycznej, w wykonaniu Młodzieżowej Orkiestry¹²⁵.

W ramach wydarzeń kulturalnych „Noches en el Palacio” otwarto w 2016 roku wystawę przedstawiającą gry wideo tworzone przez Polaków i wyświetlono film dokumentalny *Digital Dreamers*. Film ukazuje historię i ewolucję polskich gier wideo, począwszy od najstarszych, jak Robbo, kończąc na *The Witcher III*¹²⁶.

Ambasada RP w Caracas organizowała także w swojej placówce spotkania poświęcone promocji artystów polonijnych. W lutym 2016 roku można było

121 Zob. *Kultura*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 22.04.2017].

122 Zob. *Polska na Festiwalu Kina Europejskiego „Euroscopio”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_na_festiwalu_kina_europejskiego_euroscopio_ [dostęp: 22.04.2017].

123 *Europejskie filmy dostępne dla wszystkich podczas XIII Festiwalu Euroscopio 2017*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/europejskie_filmy_dostepne_dla_wszystkich_podczas_xiii_festiwalu_euroscopio_2017 [dostęp: 22.04.2017].

124 Podczas Festiwalu wyświetlono 8 polskich filmów, wśród których znalazły się: *Człowiek z żelaza* i *Człowiek z marmuru* Andrzeja Wajdy, *Trzy kolory. Niebieski, Trzy kolory. Biały i Trzy kolory. Czerwony* Krzysztofa Kieślowskiego i *Różyczka* Jana Kidawy-Błońskiego. Zob. *Polska podbija Nową Hiszpanię... Filmowo!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_podbija_nueva_esparte_filmowo_ [dostęp: 22.04.2017].

125 Koncert został zorganizowany w celu upamiętnienia bitwy o Puerto Cabello z 1823 roku, która była ostatnim polem walki o niepodległość Wenezueli, a w której brał udział, u boku Francisca de Miranda, Polak – Gustaw Adolf Bergud. Zob. *Polska muzyka klasyczna w Puerto Cabello*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/tytul_strony_7 [dostęp: 24.04.2017].

126 Zob. *Polska kreatywność w stanie Nowa Hiszpania*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_kreatywnosc_w_stanie_nueva_esparta [dostęp: 22.04.2017]; zob. też *Wystawa nt. historii rozwoju polskich gier komputerowych w Centrum Kultury Chacao*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_w_centro_cultural_chacao_historia_rozwoju_gier_komputerowych_w_polsce [dostęp: 22.04.2017].

tam obejrzyć prace polskiego malarza Leonarda Gerulewicza¹²⁷, zaś w maju tego samego roku odbył się wernisaż wystawy malarstwa Jimiego Szymańskiego, który uświetnił recital fortepianowy Wenezuelczyka Efraima Contrerasa¹²⁸.

W listopadzie 2014 roku Ambasada RP w Caracas, we współpracy ze Zgromadzeniem Hebrajskim B’Nai B’Rith i Federacją Stowarzyszeń Izraelitów w Wenezueli, z okazji 100. rocznicy urodzin Jana Kozielowskiego (który przeszedł do historii jako Jan Karski), zorganizowała konferencję na temat jego życia i działalności, zatytułowaną „Jan Karski – człowiek, który chciał zatrzymać Holokaust”. Udział w seminarium wzięła liczna wspólnota żydowska, a także przedstawiciele korpusu dyplomatycznego, przedstawiciele Polonii oraz byli studenci Karskiego¹²⁹. Warto dodać, że w grudniu 2016 roku prezydent Andrzej Duda nadał pośmiertnie Karskiemu stopień generała brygady Wojska Polskiego¹³⁰. W maju 2016 roku z kolei, w siedzibie Ambasady RP w Caracas, została zainaugurowana wystawa „Samarytanie z Markowej”, przedstawiająca czyny i historię polskiej rodziny Ulmów, która niosła pomoc żydowskim sąsiadom w czasie II wojny światowej¹³¹.

Pierwsze organizacje polonijne w Wenezueli powstały po zakończeniu II wojny światowej, w związku z napływem Polaków do tego kraju. Utworzono wówczas Zjednoczenie Polaków w Wenezueli. W 2006 roku powstało natomiast Towarzystwo Przyjaźni Wenezuelsko-Polskiej, a w 2010 roku – Stowarzyszenie Polaków w Wenezueli, które stało się głównym reprezentantem Polonii w tym

127 *Doroczne spotkanie z dziennikarzami i wystawa polskiego malarza Leonardo Gerulewicza (LEO)*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/doroczne_spotkanie_z_dziennikarzami_i_wystawa_polskiego_malarza_leonardo_gerulewicza__leo_ [dostęp: 23.04.2017].

128 Zob. *Spotkanie w Ambasadzie RP w Caracas promujące polonijnych artystów*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jimi> [dostęp: 23.04.2017].

129 *Kultura...*

130 Jan Karski część swojego życia spędził w Wenezueli. W Ambasadzie RP w Caracas wystawiono pamiątkową monetę Banku Narodowego poświęconą bohaterowi. W 2012 roku prezydent USA Barack Obama uhonorował pośmiertnie Karskiego (zmarłego 13 lipca 2000 roku w Waszyngtonie) Medalem Wolności – najwyższym cywilnym odznaczeniem amerykańskim. Polskiemu kurierowi przyznano także, między innymi, Order Orła Białego czy tytuł Sprawiedliwego wśród Narodów Świata. Więcej zob. *Prezydent Andrzej Duda nominował pośmiertnie Jana Karskiego na stopień generała brygady Wojska Polskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/karski2> [dostęp: 24.04.2017].

131 Wystawa prezentowała historię rodziny Ulmów, mieszkańców Markowej, którzy zostali w czasie wojny zamordowani przez hitlerowców, ponieważ udzielali schronienia Żydom. Zob. *Inauguracja wystawy „Samarytanie z Markowej”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracjon_de_la_exhibicion__samaritanos_de_markowa_ [dostęp: 24.04.2017].

kraju. Celem działalności Stowarzyszenia była integracja Polaków żyjących w Wenezueli, a także wymiana informacji oraz promocja i kultywowanie polskiej kultury, historii i języka, zarówno wśród Polaków, jak i wśród Wenezuelczyków¹³². Inicjatywy te wspierała Ambasada RP w Caracas, w której siedzibie od września 2014 roku odbywały się „spotkania z kulturą i językiem polskim”. W ramach tych spotkań można było zapoznać się z kinem współczesnym, literaturą, architekturą, historią oraz geografią Polski¹³³. Dla zainteresowanych pogłębianiem znajomości języka polskiego oraz polskiej literatury i kultury od 2012 roku na wyspie Margarita organizowano Narodowe Czytanie. W 2016 roku czytano fragmenty powieści Henryka Sienkiewicza *Quo vadis*, a także wyświetlane były fragmenty filmu będącego ekranizacją powieści, w reżyserii Jerzego Kawalerowicza¹³⁴. Inicjatywa spotkała się z dużym entuzjazmem i planuje się jej kontynuację w innych wenezuelskich miastach.

Współpraca w dziedzinie kultury ma istotne znaczenie w rozwoju relacji między obu państwami. Świadczy o tym fakt, że przy okazji polsko-wenezuelskich konsultacji polityczno-gospodarczych w Caracas, które odbyły się w czerwcu 2016 roku, podkreślono znaczenie relacji kulturalnych, a także wyrażono duże zainteresowanie nawiązaniem kontaktów w obszarze kształcenia młodzieży w zakresie muzyki klasycznej. Rozmawiano także o potrzebie pogłębienia współpracy między Uniwersytetem Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie a fundacją Fundamusical, zraszającą orkiestry młodzieżowe Wenezueli¹³⁵.

9.4. Płaszczyzna naukowa

Polsko-wenezuelskie kontakty naukowe mają długą tradycję. Wśród polskiej emigracji do Wenezueli znalazło się wielu badaczy i naukowców, którzy przyczynili się zarówno do rozwoju tego kraju¹³⁶, jak i do pogłębienia bilateralnych stosunków na kanwie naukowej. Przykładowo polski lekarz Edward Krulig był

132 Stowarzyszenie Polaków w Wenezueli [profil na portalu Facebook]. <https://web.facebook.com/poloniawenezuelska/> [dostęp: 10.04.2017].

133 *Kultura...*

134 W poprzednich edycjach Narodowego Czytania prezentowano między innymi fragmenty dzieł Adama Mickiewicza, Aleksandra Fredry, Henryka Sienkiewicza i Bolesława Prusa. Zob. *Narodowe Czytanie w Wenezueli*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/narodowe_czytanie_w_wenezueli [dostęp: 24.04.2017].

135 *Polsko-wenezuelskie konsultacje...*

136 Ciekawostką jest, że polski przyrodnik Wacław Szumkowski (1891–1967), który po II wojnie światowej objął katedrę botaniki na wenezuelskim Uniwersytecie w Maracay, odkrył biologiczną metodę zwalczania szkodników bawełny. Dzięki jego odkryciu wenezuelska bawełna, wcześniej krótkowłóknista, osiągnęła pod względem długości włókien 2. miejsce na świecie

jednym z twórców wenezuelskiej medycyny estetycznej i rekonstruktywnej, a także odkrywcą nowej metody leczenia za pomocą peelingu. Przyczynił się on do nawiązania współpracy przez ośrodki medycyny estetycznej i stowarzyszenia naukowe Polski i Wenezueli¹³⁷.

Polskie ośrodki akademickie organizowały wyprawy naukowe do tego kraju, z udziałem geologów, speleologów, ekologów i biologów. Przykładowo w 1975 roku prace badawcze prowadziła w Wenezueli ekspedycja geograficzna z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z kolei specjalista od ochrony zasobów wodnych i eutrofizacji wód powierzchniowych Stanisław Wróbel, również z ośrodka krakowskiego, odbył staż naukowy na Uniwersytecie Centralnym w Caracas (w „Ekologii Polskiej” w 1980 roku opublikował artykuł *Chemical Changes in the Water of Diked Savanna at Mantecal, Venezuela*). W latach 1978–1979 ekolog z Uniwersytetu Warszawskiego Jan Pinowski był kierownikiem zespołu ds. badań nad rolą ptaków na meliorowanych sawannach, na Uniwersytecie Centralnym w Caracas. Wykłady na stołecznej uczelni w 1978 roku prowadził także Ryszard Kapuściński¹³⁸.

Umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki Polska i Wenezuela zawarły jeszcze w 1988 roku. Też przed 1990 rokiem kontakty z uczelniami tego latynoamerykańskiego kraju nawiązały Uniwersytet Warszawski, Polska Akademia Nauk czy Uniwersytet Jagielloński. Wielu polskich naukowców (między innymi prawników, neurologów, fizyków) prowadziło wykłady lub miało odczyty na wenezuelskich uczelniach. Po 1990 roku podtrzymywano dwustronną współpracę akademicką, aczkolwiek nie nastąpiła jej znaczna intensyfikacja. W latach 1995–1996 w polskich szkołach wyższych kształciło się jedynie 12 studentów z Wenezueli¹³⁹. Z kolei w roku 2015/2016 do Polski na studia przyjechało tylko 9 Wenezuelczyków¹⁴⁰.

Po 2000 roku organizowane były różnego rodzaju wyprawy badawczo-naukowe do Wenezueli, z ośrodków akademickich z całej Polski. Przykładowo

---

(po uprawianej w Egipcie). Wenezuelczycy na cześć Szumkowskiego nazwali jego nazwiskiem nowy gatunek bawełny, a także wioskę, gdzie przeprowadzał badania. Zob. *Polska–Wenezuela...*

137 Ibidem.

138 Zob. *Śladami Polaków po świecie. Polacy w Wenezueli*. Przegląd Australijski. <http://przeglad.australink.pl/literatura/slადami/kaluski9.pdf> [dostęp: 23.04.2017].

139 Dla porównania, w tych samych latach kształciło się w Polsce 23 studentów z Peru i 21 z Kolumbii. Mniejsza liczba studentów przybyła natomiast z Meksyku i było to 11 osób. Zob. A. DEMBICZ: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996, s. 95–96.

140 Wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej, „Poland–Mexico. Potencial for academic and scientific cooperation”, podczas konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.

w październiku 2002 roku wyruszyła do Wenezueli ekspedycja naukowo-eksploratorska, nazwana „Tepui – Wenezuela 2002”¹⁴¹. Jej organizatorami byli naukowcy z Instytutu Botaniki Uniwersytetu Gdańskiego oraz Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie. Celem wyprawy było wejście na szczyt płaskowyżu w trudno dostępnej dżungli, na pograniczu Wenezueli i Brazylii (na którym wcześniej nie stanął jeszcze żaden człowiek)¹⁴² i zebranie endemicznych gatunków flory i fauny¹⁴³. W 2012 roku z kolei polsko-wenezuelska ekspedycja dotarła na położony w południowo-wschodniej Wenezueli szczyt Tramen Tepui. Biolożka z Uniwersytetu Jagiellońskiego Izabela Stachowicz dokonała w trakcie tej wyprawy odkrycia endemicznych gatunków żab i motyli¹⁴⁴.

W ramach polsko-wenezuelskiej współpracy naukowej w XXI wieku odbywały się także wizyty studyjne badaczy i ekspertów z obu krajów. Na przełomie kwietnia i maja 2012 roku wizytę naukową, na zaproszenie Ambasady RP w Caracas, złożył Karol Derwich, z Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (WSMiP UJ) w Krakowie. Celem wizyty, podczas której zainaugurowano cykl wykładów „Introducción a la problemática de la transformación en Polonia” (Wprowadzenie do problematyki transformacji w Polsce), było rozpoczęcie szerszej współpracy między środowiskiem akademickim w Caracas a naukowcami z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zamiarem była także popularyzacja tematyki związanej z Polską w Wenezueli, realizacja wspólnych projektów badawczych, a w dalszej perspektywie stworzenie studiów

141 Więcej na ten temat: *Tajemniczy świat wenezuelskich tepui*. Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2011/04/wenezuela-tajemnicze-tepui/> [dostęp: 25.04.2017].

142 Na płaskowyżu znajduje się kilkaset *tepui*, z których do końca XX wieku zbadano zaledwie kilkanaście, ze względu na wyjątkowo trudny dostęp na szczyty (ściany skalne są wysokie na blisko kilometr).

143 Ciekawostką jest, że podczas wyprawy, po raz pierwszy w Ameryce Południowej, wykorzystano motolotnię startującą i lądującą na wodzie. Została ona skonstruowana przez instruktora motolotniarstwa z Gdańska, Marka Rudowskiego, specjalnie dla potrzeb tej podróży. Za jej pomocą prowadzono prace rekonesansowe, wykonano fotografie z powietrza oraz film. Zob. *Śladami Polaków...*

144 Mała, trzycycentymetrowa czarna żaba została zakwalifikowana jako nowy gatunek, podobnie jak wielobarwny motyl, niebędący bliżej spokrewnionym z żadnym ze znanych naukowcom gatunków występujących w Andach. Pomocy przy identyfikacji zwierząt udzieliło podróżnikom Muzeum Zoologiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na podstawie: *Tramen Tepui '2012*. <https://tramentepui2012.wordpress.com/> [dostęp: 25.04.2017]; *Polacy odkrywają Wenezuelę*. Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2012/01/wenezuela-polska-wyprawa-tramen/> [dostęp: 25.04.2017]; *Polish-Venezuelan Scientific Exploration Team Reached Tramen Tepui Summit in Venezuela*. Science&Scholarship in Poland. <http://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news,388484,polish-venezuelan-scientific-exploration-team-reached-tramen-tepui-summit-in-venezuela.html> [dostęp: 25.04.2017].

nad problematyką polską w tym kraju. W trakcie swojego pobytu Derwich poprowadził wykłady na wielu uczelniach, w tym na Uniwersytecie Simóna Bolívara, Uniwersytecie Monteávila, Uniwersytecie Santa María czy Centralnym Uniwersytecie Wenezueli. Odbyły się też dwa wykłady dla stowarzyszenia INUSEV, skupiającego studentów i pracowników akademickich z różnych uczelni¹⁴⁵. Wymiernym efektem wizyty było nawiązanie współpracy z pracownikami naukowymi wspomnianych uczelni, a także zaplanowana rewizyta dwóch z nich na Uniwersytecie Jagiellońskim¹⁴⁶.

Na przełomie listopada i grudnia 2012 roku Derwich kolejny raz udał się do Wenezueli z wizytą naukową. Stanowiła ona kontynuację współpracy nawiązanej między Wydziałem Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (WSMiP UJ) i Ambasadą RP w Caracas a uczelniami wyższymi w Wenezueli. Tym razem tematyka wykładów koncentrowała się wokół relacji transatlantyckich w ramach trójkąta: Unia Europejska – Stany Zjednoczone – Ameryka Łacińska („Relaciones transatlánticas: la Union Europea y las Americas”). Wykłady odbyły się na następujących uniwersytetach: Uniwersytet Zulia (Maracaibo), Uniwersytet Dr. Rafael Belloso Chacín (Maracaibo), Uniwersytet Bliskiego Wschodu w stanie Nueva Esparta, Uniwersytet Simóna Bolívara oraz Centralny Uniwersytet Wenezueli. W trakcie wizyty zorganizowano intensywny kurs „Las relaciones transatlánticas”¹⁴⁷ (Relacje transatlantyckie), w ramach Latinoamerykańskiego Instytutu Studiów Europejskich, dla studentów z różnych uniwersytetów w Caracas. Wizyta stanowiła również okazję do zaprezentowania działalności Latinoamerykańskiego Instytutu Studiów Europejskich (hiszp. Instituto Latinoamericano de los Altos Estudios Europeos), stanowiącego międzyuczelnianą platformę popularyzacji wiedzy na temat Europy, w którym decydującą rolę ma odgrywać współpraca z WSMiP UJ¹⁴⁸.

145 Warto zaznaczyć, że wykłady cieszyły się dużym zainteresowaniem. Szczególnie widoczne było to na Universidad Monteávila, gdzie w każdym z dwóch wykładów uczestniczyło około 100 osób. Również na Uniwersytecie Santa María i Uniwersytecie Simóna Bolívara frekwencja była wysoka, na wykłady przybyło kilkadziesiąt studentów.

146 Informacje pozyskane dzięki uprzejmości i na podstawie rozmowy z dr. Karolem Derwichem z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, przeprowadzonej 26 kwietnia 2017 roku.

147 W trakcie kursu poruszono wiele zagadnień związanych z relacjami transatlantyckimi, między innymi takich, jak: relacje transatlantyckie przed II wojną światową; relacje transatlantyckie podczas zimnej wojny; rzeczywistość po zakończeniu zimnej wojny; 11 września 2001 roku – nowa epoka w relacjach pomiędzy Europą i Ameryką; kwestia podziałów w Europie i problemów Unii Europejskiej; relacje pomiędzy Unią Europejską a Ameryką Łacińską.

148 Informacje pozyskane dzięki uprzejmości i na podstawie rozmowy z dr. Karolem Derwichem z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, przeprowadzonej 26 kwietnia 2017 roku.

Można stwierdzić, że w zakresie współpracy akademickiej strona polska nawiązała kontakty ze wszystkimi ważniejszymi uczelniami w Wenezueli, w tym z Centralnym Uniwersytem Wenezueli (UCV), Uniwersytem Santa María, Uniwersytem Metropolitalnym, Uniwersytem im. Simóna Bolívara, Uniwersytetami w Maracaibo, Uniwersytem Katolickim im. Andresa Bello czy Uniwersytem Margarita (UNIMAR) na wyspie Margarita.

Od 2011 roku, w ramach promocji sukcesu polskiej transformacji, a także zacieśniania kontaktów akademickich z Wenezuelą, odbywał się konkurs skierowany do studentów, polegający na debacie na wybrany temat dotyczący historii i gospodarki naszego kraju. Laureaci otrzymywali bilet do Polski i mieli możliwość odbycia wizyty studyjnej na jednej z polskich uczelni. Projekt był organizowany przez stowarzyszenie studenckie i Uniwersytet Wirtualny INUSEV¹⁴⁹.

W grudniu 2016 roku polska badaczka z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i doktorantka w Wenezuelskim Instytucie Badań Naukowych (El Instituto Venezolano de Investigaciones Científicas, IVIC) Izabela Stachowicz, zainaugurowała, przy współpracy z Ambasadą RP w Caracas i Fundacją Muzeów Narodowych, wystawę fotograficzną w Muzeum Nauki w Caracas. Przedstawiała ona autorskie zdjęcia ptaków i ssaków z Gran Sabany, leżącej na południu Wenezueli. W wydarzeniu wzięli udział badacze, naukowcy oraz przedstawiciele polskiego korpusu dyplomatycznego¹⁵⁰.

W zakresie promocji polskich uczelni, a także zacieśniania polsko-wenezuelskich kontaktów naukowych, w grudniu 2016 roku na Centralnym Uniwersytecie Wenezueli (a na początku 2017 roku także na Uniwersytecie UCAB w Montalbán¹⁵¹) zainaugurowano wystawę z okazji obchodów 200. rocznicy powstania Uniwersytetu Warszawskiego, pt. „Dwa stulecia. Dobry początek”, przedstawiającą historię i całokształt działań UW na przestrzeni 200 lat¹⁵².

149 *Polska–Wenezuela...*

150 Zob. Polka, Izabela Stachowicz opowiada o wystawie: *Sekretne życie Gran Sabany*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_izabela_stachowicz_opowiada_o_ukrytym_zyciu_gran_sabany_ [dostęp: 25.04.2017].

151 Zob. *Uniwersytet Warszawski zaprezentowany na UCAB*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/universytet_warszawski_zaprezentowany_na_ucab;jsessionid=E63Bo47522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsapip [dostęp: 25.04.2017].

152 Zob. *Obchody 200 rocznicy Uniwersytetu Warszawskiego na Wenezuelskim Uniwersytecie Centralnym UCV*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_200_rocznicy_universytetu_warszawskiego_na_wenezuelskim_universytecie_centralnym_ucv [dostęp: 25.04.2017].

R o z d z i a ł 1 0

Współpraca Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w drugiej dekadzie XXI wieku – problemy i wyzwania, perspektywy, rekomendowane działania

Zgodnie z zapewnieniami decydentów polityki zagranicznej Polski relacje naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej stanowiły ważny obszar polskiej polityki zagranicznej po 1989 roku¹. Jak wynika z przeprowadzonej w pracy analizy, faktycznie jednak państwa tego regionu nigdy nie zajmowały w polityce zagranicznej Polski adekwatnego do istniejącego potencjału i możliwości współpracy miejsca. Wręcz przeciwnie – można mówić o ich marginalizacji w polityce zewnętrznej RP.

Przyczyn takiego stanu rzeczy można upatrywać w czynnikach o charakterze zarówno obiektywnym, jak i subiektywnym, wewnątrzpolskich, jak również tych występujących po stronie państw Ameryki Łacińskiej. Wśród czynników

---

1 Przykładowo w 2007 roku minister spraw zagranicznych Polski Anna Fotyga zapewniała w swoim *exposé*: „[...] w stosunkach z Ameryką Łacińską będziemy dążyć do zwiększania wymiany handlowej i utrzymywania wysokiego poziomu dialogu politycznego”. Z kolei w artykule opracowanym przez Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów w Departamencie Ameryki MSZ *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby* zawarto stwierdzenie, że „Ameryka Łacińska jest ważnym obszarem polskiej polityki zagranicznej”. Zob. *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Departament Ameryki MSZ. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 9. W dokumencie MSZ *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*, z marca 2012 roku, określono natomiast Amerykę Łacińską jako ważny obszar zaangażowania Polski, wśród najważniejszych zaś dziedzin współpracy wymieniono projekty z zakresu polityki klimatycznej i energetycznej oraz rozbudowanie relacji gospodarczych. Tego typu zapewnienia, dotyczące istotnego znaczenia Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej RP, pojawiały się wielokrotnie w wypowiedziach polskich polityków oraz różnego rodzaju dokumentach wydawanych po 1990 roku. Zob. *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych]. Warszawa, marzec 2012. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 27.08.2016].

o charakterze obiektywnym należy wymienić między innymi: odległość geograficzną, niestabilność polityczną i gospodarczą niektórych państw regionu, niewielki potencjał naszego kraju, jeżeli chodzi o ekspansję na dalekie rynki, czy brak wystarczającego wsparcia dla polskich eksporterów. Część obaw, które utrudniają rozwój współpracy, ma jednak charakter stereotypowy i opiera się na przekonaniu, że państwa Ameryki Łacińskiej są zacofane gospodarczo, a współpraca z nimi obciążona jest zbyt dużym ryzykiem. Owszem, kraje latynoamerykańskie, podobnie jak wiele innych, nie są wolne od problemów natury politycznej czy gospodarczej. Błędem jednak jest przecenianie tych kwestii, przy jednoczesnym niedostrzeganiu korzyści i szans związanych ze współpracą Polski z państwami regionu oraz jego rosnącej roli na arenie międzynarodowej. W dzisiejszym, zglobalizowanym świecie sama odległość geograficzna również nie powinna być przeszkodą w rozwoju wzajemnych relacji. Tym bardziej że dystans, jaki dzieli nasz kraj na przykład od Stanów Zjednoczonych czy Chin, nie jest przeszkodą w intensyfikacji kontaktów bilateralnych. Jednym z głównych powodów marginalizacji państw Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej po 1990 roku jest brak wystarczającej woli politycznej po stronie polskich decydentów.

Polityczne i gospodarcze przemiany zachodzące zarówno w Polsce, jak i na świecie od przełomu 1989 i 1990 roku implikowały dwojakiego rodzaju konsekwencje dla relacji naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej. Z jednej strony, możliwość kształtowania suwerennej polityki zagranicznej stwarzała szansę na zbudowanie nowej jakości wzajemnych stosunków, na podstawie pragmatycznej współpracy. Z drugiej jednak strony, wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polityki zagranicznej i Polski, i państw Ameryki Łacińskiej nie sprzyjały zainteresowaniu stron intensyfikacją kontaktów dwustronnych.

Oslabiona gospodarczo i pozbawiona kapitału inwestycyjnego Polska nie była w stanie prowadzić w latach 90. XX wieku szerokiej ekspansji ekonomicznej. Stan gospodarki nie wymagał również ani znaczącego dostępu do rynków, ani importu zaopatrzeniowego z krajów Ameryki Łacińskiej. Nadrzędnym celem w polskiej polityce zagranicznej była integracja RP ze strukturami zachodnioeuropejskimi (zwłaszcza z Unią Europejską i NATO), a także doprowadzenie do silniejszego związania interesów amerykańskich z Polską oraz Europą Środkową i Wschodnią. Dążono ponadto do wzmocnienia pozycji regionalnej kraju poprzez osiągnięcie statusu strategicznego partnera Stanów Zjednoczonych w tej części Europy². Jednym z głównych zamierzeń

---

2 R. KUŹNIAR: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008, s. 224.

określających polską politykę zagraniczną było też budowanie i zacieśnianie relacji z naszymi sąsiadami na Wschodzie.

Państwa Ameryki Łacińskiej, podobnie jak Polska, koncentrowały się na reformach wewnętrznych oraz współpracy regionalnej, czego wyrazem było na przykład tworzenie różnego rodzaju struktur integracyjnych. Ponadto nie wykazywały one zainteresowania nawiązaniem szerszych kontaktów z Europą Środkową, gdyż rywalizowały z krajami tego regionu o inwestycje zagraniczne i pomoc rozwojową ze strony USA³.

Uwarunkowania te powodowały, że polska polityka zagraniczna i dyplomacja ekonomiczna były ukierunkowane głównie na tradycyjnych partnerów naszego kraju. Dalekie, pozaeuropejskie kierunki (jak Ameryka Łacińska, Azja czy Afryka) zasadniczo pozostawały poza obszarem zainteresowania decydentów. Należy jednak postawić pytanie: czy znaczenie dalekich kierunków (w tym Ameryki Łacińskiej) w polskiej polityce zagranicznej nie powinno w XXI wieku wzrosnąć?

Już w 1996 roku wybitny badacz Ameryki Łacińskiej i założyciel Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego (CESLA UW), Andrzej Dembicz, w swoim artykule poświęconym relacjom Polski z krajami Ameryki Łacińskiej stwierdził, że stan stosunków polsko-latynoamerykańskich, ocenianych z punktu widzenia interesów naszego kraju, pretendującego do roli aktywnego członka wspólnoty międzynarodowej, szczególnie zaś wspólnoty europejskiej, trzeba określić jako niezadowolający. Konstatował, że jest to rezultatem zarówno zaszłości historycznych w stosunkach dwustronnych Polski z państwami latynoamerykańskimi, jak i niedostatecznej wiedzy obu stron na temat potencjału współpracy i korzyści wynikających z pogłębiania wzajemnych kontaktów. Dembicz zauważył jednocześnie, że w odróżnieniu od Polski, większość krajów rozwiniętych, w tym należących do Unii Europejskiej, intensyfikuje współpracę z krajami regionu latynoamerykańskiego na różnych płaszczyznach i w różnych wymiarach⁴.

Trudno stwierdzić, że spostrzeżenia badacza i wybitnego znawcy regionu latynoamerykańskiego, dotyczące ostatniej dekady XX wieku, straciły na aktualności. Od tamtej pory polityka Polski względem Ameryki Łacińskiej zasadniczo się nie zmieniła i nadal nie odzwierciedla w pełni potencjału współpracy na tym kierunku. Jednocześnie należy wskazać na istnienie przesłanek przemawiających za zwróceniem większej uwagi na państwa regionu oraz wynikającą

3 J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 387–388; zob. też W. DOBRZYCKI: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*. Warszawa 2000, s. 394.

4 A. DEMBICZ: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 169.

z tego potrzebę redefinicji polityki zagranicznej naszego kraju względem nich. W drugiej dekadzie XXI wieku zaistniało wiele czynników, które mogą mieć wpływ na dynamizację polityki RP wobec krajów latynoamerykańskich.

Zasadne jest dokonanie klasyfikacji owych przesłanek, z rozróżnieniem na te, które wynikają z potrzeby dostosowania polskiej polityki zagranicznej do zmieniających się trendów i uwarunkowań o charakterze globalnym, oraz te, które są związane z możliwościami tkwiącymi w rozwijaniu dwustronnych stosunków, jak również atrakcyjnością państw latynoamerykańskich jako partnerów współpracy na wielu płaszczyznach.

Podstawowe cele i założenia polityki zagranicznej RP z ostatniej dekady XX wieku zostały w dużej mierze zrealizowane. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej, a wcześniej NATO. Nasz kraj stara się w coraz większym stopniu budować pozycję aktywnego uczestnika stosunków międzynarodowych, podejmującego działania zarówno w wymiarze lokalnym (poprzez regionalne inicjatywy i struktury współpracy), jak i o zasięgu globalnym (między innymi we współpracy ze Stanami Zjednoczonymi czy czołowymi partnerami Polski w ramach struktur europejskich).

Wydaje się jednak, że blisko dwie dekady od wejścia Polski do NATO i ponad dekadę od przystąpienia do Unii Europejskiej politykę zagraniczną naszego kraju można określić jako nazbyt przypisaną do tradycyjnych kierunków aktywności międzynarodowej. Polska dyplomacja koncentruje się głównie na obszarach działań z lat 90. XX wieku, tj. na obszarze Unii Europejskiej, krajach wschodniego sąsiedztwa oraz relacjach transatlantyckich.

O ile znaczenie tych kierunków w polskiej polityce zagranicznej jest zrozumiałe, o tyle należy mieć na uwadze, że trudno kształtować skuteczną politykę zagraniczną państwa, odpowiadającą zmieniającym się uwarunkowaniom środowiska międzynarodowego, a także postępującym procesom globalizacyjnym i rosnącym potrzebom szeroko rozumianego rozwoju państwa i jego bezpieczeństwa, ograniczając się jedynie do współpracy z dotychczasowymi partnerami i nie doceniając przy tym znaczenia innych państw i kierunków w polityce światowej. Prymarnym celem polityki zagranicznej Polski w drugiej dekadzie XXI wieku jest umocnienie pozycji naszego kraju zarówno w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, jak i na forum Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej. Należałoby w związku z tym podjąć działania mające na celu wykroczenie poza krąg tradycyjnych (politycznych i gospodarczych) partnerów RP i aktywne kształtowanie naszych relacji i polityki wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej.

Już w 2011 roku minister spraw zagranicznych RP Radosław Sikorski, omawiając najważniejsze kierunki polityki zagranicznej naszego kraju (wskazał tu przede wszystkim na Europę Środkową i Wschodnią), zaznaczył, że Polska

posiada interesy polityczne i gospodarcze także w innych regionach świata oraz że „to od aktywności w tamtych częściach globu, zależeć będzie, czy nasz kraj pozostanie ważnym podmiotem Europy czy tylko partnerem regionalnym”⁵.

W 2015 roku z kolei Grzegorz Schetyna poświęcił sporo miejsca w swoim *exposé* potrzebie zwrócenia większej uwagi na państwa położone poza Europą. Konieczność wzmocnienia pozaeuropejskiego wymiaru polityki zagranicznej Polski argumentował między innymi rolą RP w kształtowaniu unijnej polityki zewnętrznej, która obliguje nasz kraj między innymi do większej aktywności poza kontynentem europejskim. Podkreślił także istnienie „ogromnego potencjału gospodarczego” rynków pozaeuropejskich oraz wyraził przekonanie, że lepsze zakotwiczenie polskiej gospodarki i polskiego biznesu w globalnym systemie współpracy zapewni Polsce dodatkowy impuls rozwojowy po 2020 roku⁶. Jak zauważył minister spraw zagranicznych Polski, jeszcze 20–30 lat temu wystarczało być krajem europejskim, by zapewnić sobie wysoką pozycję w społeczności międzynarodowej. Jednak za sprawą zmian demograficznych, technologicznych i gospodarczych rośnie znaczenie państw spoza naszego kręgu cywilizacyjnego⁷, zaś powstały po II wojnie światowej porządek polityczny i gospodarczy, oparty na dominacji Zachodu, coraz częściej bywa kwestionowany. Zgodnie z przekonaniem ówczesnego szefa polskiej dyplomacji, otwarcie się na rynki pozaeuropejskie jest naturalną potrzebą i konsekwencją rozwoju naszego kraju. Zdaniem Schetyny, Polska stoi w związku z tym przed wyzwaniem – albo stanie się krajem zdolnym do zajęcia ważnego miejsca we współpracy między Europą a innymi kontynentami, albo będzie skazana na niszowość i ograniczenie się do spraw własnego regionu, a w dalszej perspektywie na marginalizację⁸.

Mimo że Schetyna obszernie odniósł się w swoim *exposé* do potrzeby zwiększenia obecności naszego kraju na rynkach pozaeuropejskich, w kontekście zmieniających się uwarunkowań międzynarodowych, to wskazywał głównie

5 Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, na temat polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2011/ [dostęp: 12.06.2017].

6 Czyli wtedy, gdy dobiegnie końca perspektywa finansowa Unii Europejskiej przewidziana do 2020 roku.

7 Przejawia się to przede wszystkim wzrostem udziału tych krajów w wytwarzaniu światowego PKB, w światowej wymianie handlowej i działalności inwestycyjnej, wzrostem ich pozycji w rankingach innowacyjności czy jakości nauki, jak również wzrostem ich autorytetu politycznego.

8 Minister Grzegorz Schetyna o priorytetach polskiej dyplomacji. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_grzegorz_schetyna_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji_1 [dostęp: 13.06.2017].

na kierunek azjatycki i afrykański. Biorąc pod uwagę bogate doświadczenia historyczne współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, bliskość cywilizacyjną i kulturową, obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach tego regionu, a także istniejące podstawy formalno-prawne (choć w niektórych przypadkach wymagające weryfikacji, uzupełnienia i aktualizacji), trzeba stwierdzić, że stawianie państw latynoamerykańskich na końcu listy pozaeuropejskich kierunków polskiej polityki zagranicznej świadczy o niedocenianiu ich znaczenia i potencjału tkwiącego we wzajemnej współpracy, a także jej wpływu na kształtowanie pozycji naszego kraju w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej. Tymczasem warto zauważyć, że ze względu na wspomniane czynniki państwa Ameryki Łacińskiej jako potencjalny partner w relacjach międzynarodowych Polski zajmują pozycję wyższą niż wiele innych państw pozaeuropejskich.

Należy przy tym mieć na uwadze, że region Ameryki Łacińskiej jest politycznie i cywilizacyjnie bliski dwóm najważniejszym partnerom w polityce zagranicznej RP – Unii Europejskiej i Stanom Zjednoczonym. Oznacza to między innymi, że stosunki Polski z krajami latynoamerykańskimi mogą mieć pośredni wpływ na siłę i pozycję naszego kraju zarówno na europejskiej, jak i na globalnej scenie politycznej.

Poprzez członkostwo naszego kraju w Unii Europejskiej Polska zyskała nowe możliwości politycznego i gospodarczego oddziaływania w relacjach z państwami Ameryki Łacińskiej. Są to między innymi różnego rodzaju mechanizmy ułatwiające nawiązanie czy intensyfikację współpracy (UE tworzy strefę wolnego handlu z krajami członkowskimi SICA, Meksykiem, Chile, Peru i Kolumbią, zapowiadane jest wznowienie negocjacji – wymiana oferty handlowej z Mercosurem). Jednocześnie, z punktu widzenia państw latynoamerykańskich, akcesja naszego kraju do UE wzmocniła jego pozycję jako wiarygodnego i stabilnego gospodarczo partnera. Przyczyniło się to także do wzrostu wymiany handlowej między Polską a krajami regionu po 2004 roku.

Niestety decydenci polskiej polityki wobec Ameryki Łacińskiej w niewielkim stopniu korzystają z narzędzi, jakie daje członkostwo w UE. Jednym ze sposobów budowania znaczenia i pozycji Polski w tej części świata, zgodnie z wytycznymi zawartymi w publikacji *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020)*, powinno być między innymi zwiększenie pomocy rozwojowej, z wykorzystaniem systemu małych grantów, w celu wspierania projektów z zakresu edukacji, aktywizacji zawodowej, społeczeństwa obywatelskiego, zdrowia itp.⁹. Istnieje także potrzeba

⁹ *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 38.

wzmocnienia udziału Polski we współdecydowaniu o docelowym modelu współpracy pomiędzy UE a państwami latynoamerykańskimi. Zaangażowanie UE w regionie andyjskim i tworzenie stref wolnego handlu z innymi regionami Ameryki Łacińskiej mogą mieć istotny wpływ na polskie interesy gospodarcze. Gdyby przedstawiciele polskiej dyplomacji skorzystali z tych szans, nasz kraj mógłby się stać ważnym partnerem w tworzeniu wspólnej polityki UE wobec Ameryki Łacińskiej.

Dodatkowym argumentem przemawiającym za wyjściem poza krąg tradycyjnych, politycznych i handlowych partnerów Polski jest to, że w obliczu kryzysów, z jakimi zмага się obecnie Unia Europejska (jak między innymi kryzys tożsamości, integracji i przywództwa, kryzys strefy euro czy kryzys migracyjny)¹⁰, zaistniała potrzeba prowadzenia polityki dwu- lub nawet wielotorowości. Z jednej strony, pożądane są działania ukierunkowane na wspieranie integralności i podstawowych wartości organizacji, której Polska jest członkiem, z drugiej zaś, zasadne jest poszukiwanie nowych możliwości wzmocnienia politycznej i gospodarczej pozycji oraz bezpieczeństwa naszego kraju w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz na arenie międzynarodowej, poprzez docenienie znaczenia także innych, pozaeuropejskich kierunków.

Zwracając uwagę na zmiany, jakie zachodziły w środowisku międzynarodowym w drugiej dekadzie XXI wieku, można zauważyć, że następowało zmniejszenie się zaangażowania Stanów Zjednoczonych w Europie, na rzecz kierunku azjatyckiego i rozwijających się gospodarek tych państw¹¹. Wątpliwości co do charakteru przyszłej obecności Stanów Zjednoczonych na kontynencie europejskim wzbudza także polityka 45. prezydenta USA Donalda Trumpa, którego niektóre wypowiedzi mogą wskazywać na zmniejszenie zainteresowania regionem w polityce zagranicznej tego supermocarstwa. Tym bardziej zasadne byłoby zwiększenie pragmatyzmu w polskiej polityce zagranicznej oraz zdywersyfikowanie naszych partnerów zewnętrznych, w zakresie współpracy zarówno politycznej, jak i gospodarczej oraz szeroko rozumianego bezpieczeństwa Polski.

Wzrastająca potrzeba rozszerzenia zakresu oddziaływania Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej wiąże się także z realizacją żywotnych interesów

10 T. BEDNARZAK: *Siedem kryzysów zagraża UE. Prof. B. Góralczyk: chcąc Unię ratować, trzeba ją wymyślić na nowo*. Wiadomości WP. <https://wiadomosci.wp.pl/siedem-kryzysow-zagraza-ue-prof-b-goralczyk-chcac-unie-ratowac-trzeba-ja-wymyslic-na-nowo-6027744380170881a?ticaid=117e32> [dostęp: 12.06.2017].

11 J. TOMASZEWSKI: *Zmiany w polityce bezpieczeństwa USA*. „Bezpieczeństwo Narodowe” 2012, nr 3–4 (23–24). <https://www.bbn.gov.pl/download/1/12757/kbns91-115Zmianywpolityce.pdf>, s. 92–98 [dostęp: 12.06.2017]; zob. też K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. W: „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2005, s. 204.

naszego kraju. Zalicza się do nich między innymi potrzeba umiędzynarodowienia polskiej gospodarki oraz dywersyfikacji partnerów handlowych, celem zwiększenia bezpieczeństwa energetyczno-surowcowego Polski.

Mimo że Polska stara się odgrywać rolę lidera w Europie Środkowej i Wschodniej oraz zwiększać swoją obecność na arenie międzynarodowej, to gospodarka naszego kraju charakteryzuje się niewielkim udziałem w globalnym handlu i światowym PKB, a także niskim stopniem zaawansowania współpracy z państwami rozwijającymi się. Obserwuje się nadmierną koncentrację polskiej wymiany handlowej w obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej, kosztem gospodarek pozaeuropejskich, zarówno rozwiniętych, jak i słabo bądź średnio zaawansowanych¹².

Pomimo zauważalnego po wstąpieniu Polski do UE wzrostu obrotów handlowych RP z kluczowymi partnerami naszego kraju w regionie latynoamerykańskim, poziom współpracy dwustronnej nadal pozostaje niezadowolający. Eksport do państw Ameryki Łacińskiej stanowi zaledwie 1,0% całości polskiego eksportu, zaś import jedynie 1,7% całkowitego importu. Tendencją praktycznie permanentnie utrzymującą się w przypadku większości państw tego regionu jest ujemny dla Polski bilans handlowy. Ponadto oferta proponowana krajom latynoamerykańskim przez polskie przedsiębiorstwa nie odpowiada w pełni zapotrzebowaniu, jakie zgłaszają, ani też nie odzwierciedla polskich możliwości eksportowych, co prowadzi do niewykorzystywania wielu szans ożywienia dwustronnych obrotów handlowych czy zaistnienia polskich firm na rynkach latynoamerykańskich.

Handel zagraniczny Polski jest ściśle powiązany z rynkami krajów europejskich, do których trafia największa część polskiego eksportu i które stanowią główne rynki importowe naszego kraju (zwłaszcza Niemcy, Wielka Brytania, Czechy, Francja i Włochy). Pomimo że w ostatnich latach procentowy udział Europy w eksporcie Polski stale się obniżał, to nadal stanowi on blisko 90%. Do krajów UE trafia ponad 78% polskiej sprzedaży eksportowej. Duże znaczenie krajów Unii Europejskiej w polskiej wymianie handlowej skłania do dwojakiego rodzaju refleksji. Niewątpliwie, pozytywnym aspektem jest kwestia dużej zasobności tych państw, a także ich wiarygodności oraz bogactwa strefy euro. Z drugiej jednak strony, zbyt duże uzależnienie od jednej grupy krajów powoduje, że w warunkach gorszej koniunktury gospodarczej zasadniczo wpływają one na wyniki polskiego handlu zagranicznego oraz kondycję polskiej gospodarki¹³.

---

¹² Ibidem.

¹³ P. RUBAJ: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013, s. 329–330.

Podczas I forum gospodarczego Meksyk–Polska, które odbyło się w 2012 roku, wiceprzewodniczący bilateralnej grupy polsko-meksykańskiej Adam Szejnfeld powiedział: „[...] kryzys [ogólnoświatowy kryzys gospodarczy na rynkach finansowych i bankowych, który rozpoczął się w połowie 2007 roku – przyp. J.Ł.K.] powinien nauczyć nas dywersyfikacji wymiany handlowej, tak aby nie zależeć od rynków Unii Europejskiej. Ostatnio, Polska uaktywniła się w Azji i Rosji, teraz czas na Amerykę Łacińską, która jest naszą ziemią do odkrycia”. Szejnfeld podkreślił również znaczenie wzajemnych inwestycji zagranicznych, które, jak argumentował, pociągają za sobą wzrost wymiany handlowej¹⁴.

Za cel strategiczny można w związku z tym uznać dążenie do zmniejszenia bezpośredniego wpływu sytuacji gospodarczej w Europie na tempo wzrostu i rozwoju w Polsce. Ponadto samo zwiększenie stopnia geograficznego zróżnicowania kierunków ekspansji handlowej RP mogłoby świadczyć o poprawie poziomu konkurencyjności polskiego sektora eksportowego¹⁵.

Faktem jest, jak twierdzi Marcin F. Gawrycki, że polscy inwestorzy i eksporterzy nie wykazują przeświadczenia co do tego, że ryzyko prowadzenia działalności na nowych rynkach wiąże się z potencjalnie większym zyskiem¹⁶. Należy jednak potraktować tę kwestię w kategorii wyzwania, jakie stoi przed polskim rządem i dyplomacją, by z jednej strony zwiększać bezpieczeństwo inwestycyjne, poprzez odpowiednią podbudowę formalno-prawną (w tym weryfikację i uzupełnianie bazy traktatowej), z drugiej zaś usprawnić instrumenty finansowe wspierania eksportu (jak poręczenia, gwarancje, dopłaty do oprocentowania kredytów czy kredyty rządowe). Pożądane jest również tworzenie sieci placówek handlowych przez Ministerstwo Gospodarki (na przykład Wydziałów Promocji Handlu i Inwestycji), a także dwustronnych izb handlowych oraz wspieranie działalności polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych w krajach regionu latynoamerykańskiego.

Marek Mobius – prezes Templeton Asset Management i zarządzający portfelem funduszu FTIF Templeton Latin America Fund – podkreślał: „[...] nie należy postrzegać Ameryki Łacińskiej jako niekonwencjonalnego miejsca do inwestowania. W czasach globalizacji tak duży region może oferować inwestorom przyjmującym duży horyzont inwestycyjny atrakcyjne możliwości

14 *Meksyk: Forum Gospodarcze Meksyk–Polska*. Wiadomości Onet. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/meksyk-forum-gospodarcze-meksyk-polska/n62tp> [dostęp: 13.06.2017].

15 B. MICHAŁSKI: *Umowa Stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2013, nr 57, s. 392. http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/57-2013/FRFU-57-389.pdf [dostęp: 13.06.2017].

16 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 444.

dywersyfikacji oraz potencjał wzrostu wartości kapitału, dzięki rozwojowi tamtejszych przedsiębiorstw¹⁷.

W przypadku Polski zwrócenie większej uwagi na państwa Ameryki Łacińskiej powinno być motywowane nie tylko chęcią dywersyfikacji partnerów zagranicznych, ale także dążeniem do pogłębienia kontaktów z regionem, z którym łączą nasz kraj zarówno historyczne doświadczenia i tradycje współpracy, jak i wspólne wartości kulturowe i cywilizacyjne. Są to czynniki stanowiące znaczne ułatwienie w nawiązywaniu i utrzymywaniu kontaktów politycznych i biznesowych oraz dające tym państwom przewagę wśród innych pozaeuropejskich partnerów RP.

Nie tylko wzrastające potrzeby polityczne i ekonomiczne stawiają przed latynoamerykańską polityką Polski wiele nowych wyzwań. Jednym z najważniejszych procesów zachodzących w systemie międzynarodowym, począwszy od pierwszej dekady XXI wieku, jest – związany z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego – systematyczny wzrost znaczenia mocarstw wschodzących. Już w 2012 roku w przyjętym przez radę ministrów dokumencie *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016* zawarto stwierdzenie, że „prymat USA został zakwestionowany, a asertywność gospodarek wschodzących wzrasta”¹⁸.

Rosnące potęgi (w tym kraje BRICS) wywierają coraz większy wpływ na zmiany w globalnych strukturach gospodarczych i układach politycznych. Według analityków banku Goldman Sachs, to właśnie te kraje (w tym Brazylia¹⁹), posiadają potencjał, by stać się w przyszłości największymi gospodarkami XXI wieku²⁰. Decydenci naszego kraju powinni zatem mieć na uwadze, że kraje rozwijające się stają się motorem zmian w gospodarce światowej i niebawem mogą kształtować nowy porządek światowy i ekonomiczny²¹.

W Ameryce Łacińskiej do grona mocarstw wschodzących zaliczana jest przede wszystkim Brazylia, jednakże nie jest to jedyny kraj tego regionu, którego aspiracje i potencjał rosną. Państwa Ameryki Łacińskiej, które w ubiegłym wieku rozpoczęły intensywny proces przemian politycznych, gospodarczych i społecznych, dynamicznie rozwijając się, zyskują od początku XXI wieku

17 U. KLONOWSKA: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010, s. 10.

18 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej*...

19 Więcej zob. Y. CAHYA: *Brazil's Role in BRICS*. http://www.academia.edu/12880436/Brazils_Role_in_BRICS [dostęp: 10.07.2017].

20 *Building Better Global Economic BRICs*. W: „Global Economics Paper” No. 66. [2011], s. 3. <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [dostęp: 24.06.2017].

21 T. SKOWRONEK: *BRICS – 5 potęg*. Portal Geopolityka.org. <http://geopolityka.org/analizy/tomasz-skowronek-brics-5-poteg> [dostęp: 13.06.2017].

na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych. Świadczy o tym stabilność polityczna i makroekonomiczna większości państw latynoamerykańskich oraz otwieranie się na gospodarkę globalną takich krajów, jak Meksyk, Chile, Peru, Kolumbia, Panama czy Kostaryka. Z kolei Brazylia, Meksyk i Argentyna należą do grupy G20, zaś Chile i Meksyk są państwami członkowskimi OECD (w trakcie akcesji jest Kolumbia i Kostaryka). O rosnącej pozycji państw regionu na arenie międzynarodowej świadczy także to, że współpracę z nimi intensyfikują nie tylko tradycyjni partnerzy (jak Stany Zjednoczone, państwa europejskie czy Rosja), ale też dynamicznie rosnące gospodarki azjatyckie (na przykład Chiny, Indie, Indonezja, Wietnam, Korea Południowa, Singapur)²².

Należy również podkreślić, że państwa Ameryki Łacińskiej w coraz większym stopniu uniezależniają się spod amerykańskiej kurateli i starają się, między innymi poprzez integrację regionalną, umacniać swoją pozycję na arenie międzynarodowej, dywersyfikując jednocześnie swoich partnerów politycznych i gospodarczych.

Z problemami polityczno-gospodarczymi zmagają się w regionie w drugiej dekadzie XXI wieku Brazylia i Wenezuela. Nie należy jednak zapominać o wieloletnich, pozytywnych efektach reform i przemian, jakie następowały w ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszym dziesięcioleciu kolejnego stulecia w wielu państwach tej części świata. To właśnie skuteczna polityka makroekonomiczna pozwoliła wyjść z nędzy wielu milionom ludzi, przyczyniając się do wzrostu poziomu życia oraz dobrobytu znacznej części latynoamerykańskich społeczeństw. Przykładem w tym zakresie jest również Brazylia. Okresy *prosperity* sprawiły, że dzisiaj narody tych państw, poprzez masowe protesty, wyraźnie artykułują swój sprzeciw wobec działań rządzących, wykraczających poza normy prawne i obyczajowe. Ma to niezwykle istotne znaczenie, zważywszy na fakt, że jeszcze niedawno korupcja była w tych państwach zjawiskiem, na które istniało społeczne przyzwolenie. Brazylia natomiast wielokrotnie już udowodniała, że potrafi podnieść się z kryzysów. Znaczna część brazylijskiego społeczeństwa, które zaznało dobrobytu, będzie dążyć do powrotu do określonego standardu życia. Można zatem wyrazić nadzieję, że obecne problemy polityczno-gospodarcze tych państw są przejściowe.

Należy zdać sobie sprawę, że Ameryka Łacińska nie stanowi już jedynie zaplecza surowcowego dla największych gospodarek światowych. Według niektórych prognoz (między innymi ekspertów holdingu finansowego HSBC) wynika, że w najbliższych dekadach wzrost PKB *per capita* w krajach tego

---

22 J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014, s. 52.

regionu będzie szybszy niż w rozwiniętych krajach UE. Zwiększy to możliwości handlowe (zwłaszcza w zakresie eksportu do Ameryki Łacińskiej) i inwestycyjne na rynkach latynoamerykańskich. Z tej szansy powinny skorzystać również polskie firmy²³.

Zainteresowanie światowych graczy Ameryką Łacińską potęgują jej złoża naturalne, duże zasoby surowcowo-energetyczne, a także strategiczne położenie (na przykład Kolumbia posiada dostęp do wybrzeży zarówno Pacyfiku, jak i Oceanu Atlantyckiego, co zwiększa atrakcyjność tego kraju w zakresie tranzytu między Stanami Zjednoczonymi, krajami Europy, Azji i Ameryki Łacińskiej). Kraje latynoamerykańskie stanowią obecnie duży i chłonny rynek (ponad 600 mln konsumentów)²⁴, z rosnącą siłą nabywczą i coraz liczniejszą klasą średnią. W interesie Polski znajduje się intensyfikacja współpracy i wymiany handlowej z państwami regionu, którego zapotrzebowanie wpisuje się w polską ofertę eksportową. Co więcej poszerza się ono o nowe, korespondujące z tą ofertą produkty²⁵. Istotne znaczenie ma dostateczna komplementarność gospodarek polskiej i latynoamerykańskich, stwarzająca możliwość zwiększenia dwustronnych obrotów handlowych. Nasz kraj powinien również skoncentrować wysiłki na zbudowaniu swojej konkurencyjności w tym regionie.

Polska może odegrać znaczącą rolę w rozwoju państw Ameryki Łacińskiej. Przeprowadzane są w nich reformy sektorów strategicznych i poszukiwane w związku z tym nowoczesne i konkurencyjne technologie, między innymi w Europie, w tym w Polsce. W krajach regionu systematycznie zwiększa się napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Istnieje duże zapotrzebowanie na wyspecjalizowane inwestycje i *know-how* w zakresie transformacji, a także na rozwój współpracy w sektorze rolno-spożywczym, wydobywczym, w dziedzinie infrastruktury drogowej, kolejowej, budownictwa socjalnego, energetyki odnawialnej, telekomunikacji, utylizacji wody²⁶, jak również w sektorze usług²⁷. Ważne, by Polska nie utraciła szansy na wzmocnienie swojej pozycji

23 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 15.

24 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/titul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 14.06.2017].

25 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990–2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 25.

26 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

27 Relatywnie niskie koszty pracy w sektorze usług skłaniają koncerny do lokowania centrów usług w krajach Ameryki Łacińskiej. Do najbardziej atrakcyjnych pod tym względem należą: Brazylia, Chile, Meksyk, Kostaryka, Argentyna, Kolumbia, Peru i Panama. W grupie 30 najkorzystniejszych lokalizacji usług offshoringu, według Gartnera (instytucji

w krajach Ameryki Łacińskiej, ponieważ jak można się spodziewać, w niedługiej perspektywie miejsce na rynkach latynoamerykańskich zajmą te państwa, które już dzisiaj budują swoją pozycję w tym regionie, przez co znacznie trudniej byłoby Polsce uzyskać tam znaczące wpływy.

Warto wziąć pod uwagę, że wiele mniej zamożnych państw tego regionu może stanowić doskonały rynek zbytu polskich produktów charakteryzujących się stosunkowo niższą jakością (a zatem nie spełniających na przykład sztywnych standardów unijnych) i ceną²⁸. Polskie firmy mogą być w związku z tym bardziej konkurencyjne względem firm z Europy Zachodniej czy USA. Warto też zaznaczyć, że kraje Ameryki Łacińskiej nie wymagają spełniania takich standardów jakościowych, jeżeli chodzi o import, jakie obowiązują na przykład w USA.

Od początku pierwszej dekady XXI wieku korporacje latynoamerykańskie znajdują się na drodze intensywnego rozwoju²⁹. Warto w związku z tym zwrócić uwagę kapitału państw tej części świata na atrakcyjność rynku polskiego. Służyć temu może organizacja forów inwestycyjnych w Polsce, z udziałem latynoamerykańskich instytucji promocji gospodarczej. Warto przypomnieć, że Polska znajduje się wśród krajów uznanych za priorytetowe przez brazylijską Agencję Promocji i Inwestycji APEX, która uruchomiła w Warszawie, jedno z trzech centrów dystrybucji towarów brazylijskich w Europie³⁰.

Jak stwierdził prezydent RP Andrzej Duda, podczas swojej wizyty w Meksyku w kwietniu 2017 roku, do intensyfikacji wzajemnych relacji gospodarczych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej zachęca wiele czynników. Wymienił przede wszystkim stabilność makroekonomiczną tych państw, która stwarza możliwości rozwoju dla polskich przedsiębiorców. W połączeniu z otwartą polityką handlową i inwestycyjną, prowadzoną przez większość państw regionu,

---

zajmującej się badaniem rynku offshoringu na świecie), w 2010 roku znalazły się – już tradycyjnie – Brazylia, Meksyk i Kostaryka. Na ocenę atrakcyjności lokalizacji z punktu widzenia usług biznesowych złożyły się m.in.: znajomość języków, wsparcie rządowe, zasoby pracy, infrastruktura, edukacja, koszty pracy, polityka gospodarcza, kompatybilność kulturowa, bezpieczeństwo, ochrona własności intelektualnej oraz prawne aspekty prowadzenia biznesu. Szerzej zob. S.M. SZUKALSKI: *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu...*, s. 131–142.

28 J. GOCLÓWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 60.

29 Już w 2006 roku, według CEPAL (Komisji Gospodarczej Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów), Brazylia była pierwszym inwestorem kapitałowym, spośród wszystkich krajów regionu latynoamerykańskiego (inwestycje tego państwa za granicą przekroczyły 28,2 mld USD). Zagraniczne inwestycje kapitałowe wszystkich latynoamerykańskich państw wyniosły wówczas 40,6 mld USD, tj. aż dwukrotnie więcej niż w 2005 roku.

30 L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce...*, s. 29.

oraz ze wzrostem siły nabywczej lokalnych konsumentów stwarza to atrakcyjny rynek dla polskich usług i towarów. Podkreślono, że w Ameryce Łacińskiej tworzone są różnorodne inicjatywy integracyjne. Począwszy od Mercosuru po Sojusz Pacyfiku (w którym Polska od lipca 2015 roku jest obserwatorem). Należy również pamiętać, że według prognoz grupy finansowej Goldman Sachs, dwie największe gospodarki latynoamerykańskie – Brazylia i Meksyk staną się do 2050 roku jednymi z ośmiu największych gospodarek świata. Do dalszego rozwoju współpracy gospodarczej naszego kraju z Ameryką Łacińską zachęcają również obowiązujące we wzajemnych relacjach preferencje taryfowe, wynikające z zawartych przez Unię Europejską umów o wolnym handlu z państwami tego regionu³¹.

Wszystkie te czynniki powinny wpłynąć na zmianę sposobu postrzegania Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej. Region, w związku ze zmianami zachodzącymi na arenie międzynarodowej, a także ze względu na potencjalne korzyści w polsko-latynoamerykańskich relacjach bilateralnych, powinien zająć bardziej znaczące niż dotychczas miejsce w polityce zagranicznej RP. W tym celu należałoby podjąć skoordynowane i systematyczne działania w czterech kluczowych obszarach:

- 1) w sferze dialogu politycznego, zorientowanego na budowę trwałych relacji z państwami Ameryki Łacińskiej, na forum zarówno dwu-, jak i wielostronnym (w tym przede wszystkim Unii Europejskiej i ONZ);
- 2) w dziedzinie gospodarczej, wykorzystując szanse i możliwości wzmocnienia współpracy handlowej i inwestycyjnej z krajami regionu;
- 3) w obszarze kulturalnym, zwiększając szeroko rozumianą promocję naszego kraju, kultury oraz dziedzictwa narodowego w państwach latynoamerykańskich, dzięki czemu Polska stanie się lepiej rozpoznawalna i rozumiana poza obszarem europejskim; przyczyni się to także do sprzyjającego rozwojowi współpracy międzypaństwowej lepszemu poznaniu się stron;
- 4) w sferze naukowej, organizując wymianę doświadczeń i informacji, realizując wspólne badania i projekty, a także zacieśniając kontakty poprzez wymianę kadry akademickiej i ekspertów (w ramach think tanków) oraz studentów.

W każdej z tych dziedzin i obszarów można wskazać zarówno wiele wyzwań, jak i wiele problemów, jakie towarzyszyły rozwojowi współpracy Polski z państwami regionu latynoamerykańskiego w drugiej dekadzie XXI wieku.

---

31 Zob. „W Meksyku widzimy szansę na rozwój dla polskiego biznesu”. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,194,prezydent-w-meksyku-widzimy-szanse-na-rozwoj-dla-polskiego-biznesu.html> [dostęp: 13.06.2017].

10.1. Największe problemy i wyzwania

10.1.1. Płaszczyzna polityczna

Niewątpliwie, polityka zagraniczna Polski w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej wymaga redefinicji. Punktem wyjścia w rozważaniach nad zwiększeniem znaczenia państw tej części świata w polityce zagranicznej RP jest wzrost świadomości elit kształtujących politykę naszego kraju w zakresie potencjalnych korzyści (dwu- i wielostronnych), jakie stwarza intensyfikacja współpracy z tymi państwami. Należy również mieć na uwadze możliwość poniesienia ewentualnych strat (politycznych, gospodarczych czy wizerunkowych) w sytuacji dalszej marginalizacji regionu latynoamerykańskiego w polskiej polityce zagranicznej.

W podstawowym dokumencie dotyczącym stosunków Polski między innymi z państwami Ameryki Łacińskiej, jakim jest Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się z 2004 roku, charakter tych stosunków został określony zbyt ogólnie i tylko w przypadku wybranych państw. Ponadto dokument wymaga aktualizacji, z uwzględnieniem współczesnych uwarunkowań i najważniejszych aspektów relacji dwustronnych oraz możliwości ich rozwoju w perspektywie średnio- i długookresowej³².

Biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne Polski i krajów latynoamerykańskich, jak również trendy międzynarodowe występujące współcześnie w środowisku globalnym, istnieje potrzeba określenia na nowo celów, szans i możliwości naszej współpracy z tymi krajami, jak również barier i problemów stojących na drodze jej rozwoju. Warunkiem skutecznej realizacji długofalowych celów polityki zagranicznej RP wobec regionu, rozwijającego się i zyskującego na znaczeniu w stosunkach międzynarodowych, jest rzetelna debata na temat roli, jaką mógłby on odegrać w relacjach zewnętrznych Polski w wymiarze wielopłaszczyznowym. Należałoby zracjonalizować stanowisko naszego kraju na temat miejsca Ameryki Łacińskiej, określając całościową wizję polityki RP wobec tego regionu na miarę rzeczywistych możliwości współpracy. To wymaga z kolei nie tylko współpracy i zaangażowania organów państwowych, ale również zaproszenia do udziału w kształtowaniu nowej koncepcji przedstawicieli środowisk biznesowych, naukowych, kulturalnych i eksperckich, które powinny mieć równie ważny głos w dyskusji na ten temat.

³² Godna uwagi jest wydana pod auspicjami MSZ i opracowana w 2015 roku przez Krzysztofa J. Hinza publikacja *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)* – przywoływana wielokrotnie w niniejszej książce. Choć w rzetelny sposób przedstawiono w niej główne kierunki i cele polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej, to, zgodnie z informacją podaną we wstępie przez podsekretarza stanu Leszka Soczewicę, nie stanowi ona wykładni stanowiska polskiego MSZ.

Stworzenie kompleksowej strategii określającej główne kierunki, cele i zadania polityki zagranicznej Polski względem państw Ameryki Łacińskiej, zarówno w wymiarze krótkookresowym, jak i w perspektywie długofalowej, oraz efektywne funkcjonowanie organów i instytucji odpowiedzialnych za realizację strategii stanowiłyby czynnik optymalizujący dylemat wyboru między konkurencyjnymi wewnętrznymi celami krótkookresowymi, w warunkach intensywnych przemian w gospodarce światowej oraz zmieniających się tendencji międzynarodowych³³. Mogłyby także przyczynić się do zmniejszenia ilości działań doraźnych i przypadkowych w polityce RP wobec regionu oraz zwiększenia koordynacji aktywności podejmowanych przez MSZ wraz z innymi resortami w zakresie jej realizacji. W związku z dynamiką stosunków międzynarodowych strategia powinna podlegać systematycznej aktualizacji i modyfikacji, z uwzględnieniem zmieniających się uwarunkowań globalnych i zróżnicowania regionu (odejścia od postrzegania krajów Ameryki Łacińskiej *en block*) oraz zachodzących w nim zmian.

W latynoamerykańskiej polityce Polski istnieje też potrzeba dalszej weryfikacji i uzupełniania bazy prawno-traktatowej. Mimo zawarcia pod koniec XX i w początkach XXI wieku wielu ważnych umów regulujących dwustronną współpracę polityczną, gospodarczą, a także kulturalną i naukową z państwami Ameryki Łacińskiej niezbędna jest aktualizacja porozumień w zakresie różnych dziedzin (w tym w szczególności dotyczących współpracy gospodarczej, ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania czy współpracy naukowej i kulturalnej).

Wśród wyzwań o charakterze politycznym należy wskazać na konieczność intensyfikacji dwustronnego dialogu, a także zapewnienia odpowiedniej częstotliwości wzajemnych wizyt na najwyższym szczeblu z głównymi partnerami latynoamerykańskimi Polski. Ma to istotne znaczenie między innymi ze względu na fakt, że w przypadku takich krajów, jak Argentyna, Brazylia, Boliwia, Ekwador czy Wenezuela, decyzje dotyczące dwustronnej współpracy (w tym dużych kontraktów gospodarczych) zapadają najczęściej na najwyższym szczeblu rządowym. Za równie ważne w podtrzymywaniu i pogłębianiu relacji dwustronnych należy też uznać prowadzenie regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów oraz umacnianie współpracy międzyparlamentarnej.

Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej jest także kontynuacja dialogu i współpracy na forach międzynarodowych. Warto podkreślić, że w wielu kwestiach o wymiarze globalnym występuje zbieżność stanowisk Polski i krajów latynoamerykańskich, na przykład w zakresie zmian klimatycznych i ochrony środowiska, bezpieczeństwa

---

33 K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna...*, s. 200.

komunikacji w internecie, reformy ONZ, nieproliferaacji broni masowego rażenia czy problematyki zrównoważonego rozwoju. Istotne jest podtrzymanie tradycji udzielania sobie wzajemnego poparcia w przypadku członkostwa lub stanowisk w organizacjach międzynarodowych. Jej przejawem było na przykład udzielenie (nie po raz pierwszy) poparcia Polsce przez państwa Ameryki Łacińskiej w procesie ubiegania się naszego kraju o niestałe członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018–2019. Korzystnym dla rozwoju polsko-latynoamerykańskiej współpracy na forum wielostronnym byłoby także uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora w CARICOM (ang. The Caribbean Community and Common Market – Karaibska Wspólnota i Wspólny Rynek).

Ważne, by Polska, intensyfikując współpracę polityczną ze swoimi priorytetowymi partnerami w Ameryce Łacińskiej (do których, według strategii z 2004 roku, zaliczono Brazylię, Argentynę, Chile i Meksyk), nie traciła z pola widzenia pozostałych zainteresowanych współpracą, takich jak Peru, Ekwador, Boliwia, Paragwaj, Urugwaj, Kolumbia, Wenezuela czy kraje Ameryki Środkowej (w szczególności Panamy, Kostaryki i Gwatemali) i Karaibów (istotna jest rewitalizacja dialogu politycznego z Kubą). Pożądane byłoby wznowienie regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów, między innymi z Kubą i Wenezuelą.

Celem politycznym RP w odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej powinno być wywieranie większego wpływu na kształtowanie polityki Unii Europejskiej wobec tego regionu (między innymi poprzez pogłębianie partnerstwa politycznego, współpracy gospodarczej, relacji o charakterze kulturalnym i naukowym). Polska mogłaby na przykład kontynuować wspieranie dialogu politycznego UE z Kubą, a także aktywnie uczestniczyć w negocjacjach umów o wolnym handlu z Chile i Meksykiem. Dalsza liberalizacja handlu z tymi państwami przyniosłaby korzyści również polskim firmom zainteresowanym ekspansją na rynki latynoamerykańskie. Tym bardziej że największa (do końca 2016 roku) inwestycja zagraniczna Polski (kopalnia KGHM) znajduje się właśnie w Chile. Prawdopodobnie kraj ten będzie przyciągał uwagę coraz większej liczby polskich przedsiębiorców, przede wszystkim z branży górniczej³⁴. Perspektywiczny dla Polski jest również rynek meksykański (dodany do listy Ministerstwa Gospodarki w 2014 roku) – od 2004 roku do 2016 roku polski eksport do tego kraju zwiększył się ponad siedmiokrotnie.

---

34 K. BRUDZIŃSKA: *Niewykorzystany potencjał współpracy UE z Ameryką Łacińską i Karaibami*. „Biuletyn PISM” 2015, nr 57 (1294), s. 2. https://www.pism.pl/files/?id_plik=19984 [dostęp: 23.06.2017].

Polska mogłaby w większym stopniu niż dotychczas korzystać w odniesieniu do państw latynoamerykańskich z unijnych instrumentów i programów na rzecz realizacji różnego rodzaju projektów wielostronnych (na przykład związanych z demokratyzacją czy z wdrażaniem reform społecznych, w tym edukacyjnych). Korzystnie wpłynęłoby to zarówno na relacje dwustronne naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi, jak i na umocnienie pozycji Polski jako ważnego gracza UE w tym regionie.

Chcąc skutecznie zwiększyć swoją aktywność w krajach Ameryki Łacińskiej, Polska powinna być obecna na spotkaniach, jakie odbywają się pomiędzy UE a państwami tego regionu, jak również na ogólnoamerykańskich konferencjach. Należy zaznaczyć, że w takich szczytach uczestniczą nie tylko kraje zachodniej półkuli, ale także inne, zainteresowane pogłębianiem współpracy z krajami Ameryki Łacińskiej, jak na przykład Węgry (podobnie jak na szczytach UE–CELAC obecne są Stany Zjednoczone czy Kanada, mimo że nie należą one do żadnej z tych organizacji, co jednoznacznie wskazuje na istotne znaczenie krajów członkowskich w kontekście polityki amerykańskiej)³⁵.

Należy przy tym mieć na uwadze, że chociaż Polska jest od lat 90. XX wieku najważniejszym partnerem latynoamerykańskim spośród krajów Europy Środkowej i Wschodniej, to wiele z nich rozważa modyfikację swojej polityki handlowej względem państw Ameryki Łacińskiej, pragnąc wyprzedzić w tym zakresie potencjalnych konkurentów z naszego regionu³⁶.

Polska od lat aspiruje do roli lidera w Europie Środkowej i Wschodniej. Taką pozycję zapewnia jednak nie tylko wielkość państwa i jego potencjał ludnościowy czy gospodarczy, ale także interesy, jakie posiada, i sposób, w jaki je realizuje w skali regionalnej oraz globalnej, co przekłada się na możliwość oddziaływania w jego bliższym i dalszym środowisku międzynarodowym.

Niektórzy badacze wyrażają wątpliwość, czy Polska ma szansę rozwijać współpracę z państwami Ameryki Łacińskiej na większą skalę, tak jak czynią to Niemcy, Francja, Hiszpania czy Holandia. Jak stwierdził Marcin F. Gawrycki – realna szansa na rzeczywiste zwiększenie zainteresowania polskiej dyplomacji Ameryką Łacińską jest raczej wątpliwa. I dalej: „Polska jest zbyt małym krajem, o zbyt niskim potencjale, aby mogła myśleć o zwiększeniu swojego znaczenia w tym regionie świata. Wiąże się to zarówno z kwestią ograniczonych środków na promocję kraju w latynoamerykańskich stolicach, jak i wielkością polskiej gospodarki”³⁷.

35 Na podstawie rozmowy z J. Goćłowską-Bolek, styczeń 2017 roku.

36 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 36.

37 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010, s. 444.

Wątpliwość ta byłaby zasadna, gdyby nie to, że współpracę z tym regionem zacieśniają inne państwa Europy Środkowej, o mniejszym niż Polska potencjale ludnościowym i gospodarczym, takie jak Czechy, Słowacja czy Węgry³⁸. Warto przypomnieć, że są to kraje, które wraz z Polską przystąpiły do struktur unijnych w 2004 roku i z powodzeniem korzystają z mechanizmów oraz możliwości, jakie stwarza polityka UE wobec Ameryki Łacińskiej.

Dembicz przekonywał z kolei, że Polska ze swoim „latynoamerykańskim dorobkiem” (informacyjnym, analitycznym, indywidualnym i instytucjonalnym) jest jednym z kilku krajów UE³⁹, które mają możliwość większego wpływu i oddziaływania w Ameryce Łacińskiej. Tyle tylko, że – jak zauważył badacz – Słowacja nie oddała swojej polityki wobec regionu „w pacht Hiszpanii, lecz [...] w przemyślny sposób, także za pośrednictwem programów współpracy akademickiej, z jej doświadczeń korzysta”⁴⁰. Paradoxem jednocześnie jest to, że słowacką latynoamerykanistkę tworzono w latach 90. XX wieku, w Bratysławie, przy walnym udziale naukowców i ekspertów z Warszawy⁴¹.

Jeżeli zaś chodzi o możliwość skutecznej promocji służącej zwiększeniu obecności naszego kraju w Ameryce Łacińskiej, to nie należy pomijać faktu istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w kilku najbardziej liczących się w polskiej polityce zagranicznej państwach latynoamerykańskich (która, we współpracy z polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi, od lat podejmuje liczne inicjatywy promujące polski potencjał gospodarczy, osiągnięcia transformacji ustrojowej, a także polską tradycję i kulturę), jak również historycznych doświadczeń współpracy Polski z państwami regionu.

Pozytywnym przejawem w stosunkach RP z krajami Ameryki Łacińskiej jest fakt, że w relacjach bilateralnych praktycznie nie występują żadne poważniejsze kwestie sporne. Nie zmienia to jednak tego, że relacje te są obarczone kilkoma problemami, których rozwiązanie należy uznać za jedno z wyzwań polskiej polityki w odniesieniu do państw latynoamerykańskich.

Do najbardziej newralgicznych, ze względu na nieprzestrzeganie standardów demokratycznego państwa prawa oraz praw człowieka, należą stosunki Polski z Kubą i Wenezuelą. Należy podkreślić, że zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku stanowisko i działania polskiego rządu są w dużej mierze zależne od polityki Stanów Zjednoczonych wobec tych państw.

38 J. GOCŁOWSKA-BOLEK: *Ameryka Łacińska...*, s. 71.

39 Oprócz Polski do grona tych państw Dembiczy zaliczył Francję, Hiszpanię, Holandię, Niemcy, Szwecję, Wielką Brytanię i Włochy.

40 A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009. W: Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 8.

41 Ibidem.

Mimo że niewątpliwie kwestie praw człowieka czy potrzeba przestrzegania podstawowych zasad demokracji i państwa prawa stanowią istotne obszary w działaniach i polityce naszego kraju na arenie międzynarodowej, to należy zadać pytanie, czy ograniczanie relacji z Kubą i Wenezuelą przyczynia się do urzeczywistnienia w tych państwach eksponowanych przez Polskę wartości? Wydaje się, że skuteczniejszym sposobem oddziaływania byłby dialog polityczny oraz polityka dwutorowości. Powinna ona, z jednej strony, polegać na współpracy bilateralnej, a z drugiej, na podejmowaniu działań na rzecz pożądaných przemian (na przykład przez promocję rządów prawa i demokratycznych wartości oraz doświadczeń polskiej transformacji w ramach działań z zakresu współpracy rozwojowej i dyplomacji publicznej, a także stałe monitorowanie zagrożeń bezpieczeństwa regionalnego oraz sytuacji w zakresie praw człowieka)⁴². Tym bardziej że tego typu działania (mimo niebezpiecznej oceny wobec polityki wewnętrznej Kuby) praktykują inne kraje europejskie, takie jak Hiszpania, Włochy, Niemcy, Słowacja, Czechy czy Węgry. Warto również zauważyć, że kwestie nieprzestrzegania praw człowieka nie stoją na przeszkodzie, by polskie grupy rządzące uczestniczyły w rozwijaniu efektywnej współpracy i dążeniu do osiągnięcia strategicznego partnerstwa na przykład z Chinami, w którym to państwie problem występuje na większą skalę niż w przypadku Hawany czy Caracas.

Ponadto tworzenie dodatkowych polityczno-gospodarczych powiązań zapewnia wiele nowych możliwości i mechanizmów wywierania wpływu, a skuteczna i pragmatyczna polityka Polski wobec Hawany, na co zwróciła uwagę Beata Wojna, mogłaby przyczynić się do kształtowania spójnej polityki unijnej wobec innych państw autorytarnych, na przykład Białorusi⁴³. Polska w obliczu przemian następujących na Kubie na skutek działań podejmowanych przez rząd Raula Castro, a także w obliczu procesu normalizacji stosunków tego kraju ze Stanami Zjednoczonymi, powinna dążyć, podobnie jak inne kraje UE⁴⁴, do wzmocnienia swojej obecności w tym państwie. Istotne są między innymi: podjęcie dialogu politycznego z przedstawicielami władz kubańskich na

42 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 40.

43 B. WOJNA: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, nr 4 (32), s. 58–59.

44 Przejawem wzmocnienia współpracy między UE a Kubą było podpisanie przez nie 12 grudnia 2016 roku umowy o dialogu i współpracy. Zob. Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Union and its Member States of the one part and the Republic of Cuba of the other part. Council of the European Union. 12504/16. Brussels, 25 November 2016. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12504-2016-INIT/en/pdf> [dostęp: 24.06.2017].

różnych szczeblach, weryfikacja i uzupełnienie bazy traktatowej, prowadzenie regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych na szczeblu wiceministrów (podobnie jak czynią to inne kraje członkowskie UE, na przykład Francja, Hiszpania, Holandia czy Węgry)⁴⁵, jak również zwiększenie współpracy gospodarczej w różnych sektorach, przy jednoczesnym wspieraniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Jak wskazuje praktyka polityczna, ważnym wyznacznikiem polityki zagranicznej Polski na arenie międzynarodowej jest stanowisko jednego z najważniejszych partnerów naszego kraju, Stanów Zjednoczonych. Należy jednak mieć na uwadze, że niechęć do kształtowania autonomicznej wobec Kuby czy Wenezueli polityki w rzeczywistości nie przekłada się na uzyskanie znaczących korzyści w stosunkach naszego kraju z USA, a jednocześnie uniemożliwia rozwój współpracy z tymi państwami. Teresa Łoś-Nowak słusznie podkreśla, że Polska ze względu na skomplikowany charakter współzależności geopolitycznych w Europie, w których na relacje sąsiedzkie zaczęły nakładać się powiązania sojusznicze, musi wypracować racjonalny model polityki zagranicznej, w którym jej interes narodowy nie będzie pochodną racji i interesów partnerów z UE i NATO⁴⁶.

Został już zaznaczony problem kumulowania stanowisk w placówkach dyplomatycznych czy też likwidowania takich placówek w krajach latynoamerykańskich⁴⁷. Jak zauważył Lubomir W. Zyblikiewicz, mimo wzrostu środków finansowych przeznaczanych na działalność placówek zagranicznych liczba ambasad i konsulatów generalnych utrzymywanych w państwach pozaeuropejskich, w tym w Ameryce Łacińskiej, zmalała⁴⁸. W 2008 roku zlikwidowano polskie placówki dyplomatyczne w randze ambasad w Urugwaju, Kostaryce i Panamie (działalność tej ostatniej wznowiono w maju 2017 roku) oraz konsulaty generalne w São Paulo i Rio de Janeiro. Dla rozwoju efektywnej współpracy RP z państwami latynoamerykańskimi pożądane byłoby zwiększenie obecności dyplomatycznej naszego kraju w regionie, nie tylko poprzez wznowienie działalności zamkniętych placówek, ale także uruchomienie nowych ambasad, na przykład w Ekwadorze. Zasadne byłoby również wykorzystanie w większym stopniu rozległej sieci konsulatów honorowych na rzecz promocji Polski

45 K. BRUDZIŃSKA: *Niewykorzystany potencjał...*, s. 2.

46 T. ŁOŚ-NOWAK: *Przestrzeń międzynarodowa versus środowisko międzynarodowe: nowe zjawiska, nowe wyzwania dla polityki zagranicznej RP*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. ŁAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014, s. 32.

47 Kwestie te zostały poruszone w rozdziale 3 pracy.

48 L.W. ZYBLIKIEWICZ: *Polska wobec zmian w układzie sił w gospodarce i polityce światowej w latach 2001–2013*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski...*, s. 58.

w Ameryce Łacińskiej oraz zwiększenie środków finansowych na promocję stosunków dwustronnych.

Kolejnym czynnikiem, który nie sprzyja rozwojowi współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej po 1989 roku, jest stereotypowe postrzeganie państw tego regionu przez część polskich kręgów politycznych i polskiego społeczeństwa. Jak stwierdził Schetyna w swoim *exposé* z 2015 roku, „skuteczna polityka pozaeuropejska to również działania edukacyjne w kraju”⁴⁹. Tymczasem w polskim programie nauczania na różnych etapach edukacji przewidziano niewiele miejsca na problematykę państw Ameryki Łacińskiej oraz doświadczeń współpracy polsko-latynoamerykańskiej. Nie sprzyja to zwiększaniu wiedzy polskiego społeczeństwa na temat tego regionu ani przekonania o potrzebie i zasadności umocnienia współpracy z nim. Ponadto w polskich mediach, które w przypadku odległych geograficznie kierunków odgrywają istotną rolę w kształtowaniu społecznych wyobrażeń, prezentowany jest głównie negatywny i stereotypowy obraz Ameryki Łacińskiej, widzianej przez pryzmat kryzysów i problemów – politycznych, społecznych, gospodarczych oraz związanych ze środowiskiem naturalnym. Wszystko to przekłada się na postrzeganie krajów Ameryki Łacińskiej jako zbyt odległych, egzotycznych i zacofanych gospodarczo.

Polska i Ameryka Łacińska, jak podkreśla Andrzej Dembicz, powinny traktować się w polityce globalnej partnersko, do czego niezbędne jest rozwijanie bezpośrednich kontaktów i wzajemne, stałe poznawanie się. Według badacza, pozytywne tendencje w polsko-latynoamerykańskich stosunkach dwustronnych po 1989 roku utrzymywały się w latach 90. XX wieku i do połowy pierwszej dekady kolejnego stulecia. Zmiana, która nastąpiła później, nie wynikała, jego zdaniem, z akcesji Polski do UE, wszak organizacja ta, utrzymując bliskie stosunki z regionem Ameryki Łacińskiej, zachęca poszczególne państwa członkowskie do aktywnego udziału w dotyczącej go polityce wspólnotowej. To, co spowodowało, że zaprzestano intensyfikacji kontaktów z krajami latynoamerykańskimi, mimo istniejących ku temu przesłanek i możliwości, to brak zainteresowania i wystarczającej woli politycznej wśród decydentów polskiej polityki zagranicznej. Jak zauważył badacz, z tego powodu Polska była praktycznie niezauważalna na IV szczycie Europa – Ameryka Łacińska i Karaiby, w Wiedniu 2006 roku, zaś jej udział w V szczycie, w Limie w 2008 roku⁵⁰, przez część

49 *Minister Grzegorz Schetyna...*

50 Mimo że podczas wizyty premiera Donalda Tuska w Limie miały miejsce istotne dla wzmocnienia stosunków bilateralnych wydarzenia (jak na przykład spotkanie z prezydentem tego kraju Alanem Garcíą oraz zawarcie wielu porozumień o współpracy, między innymi w dziedzinie turystyki, kultury, nauki i obrony na lata 2008–2011), to do polskiej opinii publicznej przedostały się przede wszystkim, podawane w żartobliwej (czy wręcz prześmiewczej) formie informacje na temat odznaczenia, jakie premier Donald Tusk otrzymał z rąk

przedstawiciele polskich elit politycznych i mediów zlekceważony, stał się przedmiot niestosownych żartów w stabilizowanych polskich mediach prasowych i elektronicznych⁵¹.

O takim lekceważącym podejściu świadczyła wypowiedź ministra spraw zagranicznych RP Witolda Waszczykowskiego, udzielona po spotkaniach z ambasadorami państw członkowskich ONZ, które odbyły się w Stanach Zjednoczonych, w listopadzie 2016 roku. Po rozmowach, w których minister zabiegał o poparcie (między innymi u przedstawicieli państw latynoamerykańskich) dla naszego kraju w uzyskaniu niestałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2018–2019, w wypowiedzi dla polskich mediów oznajmił, że dyplomacja RP miała okazję „po raz pierwszy chyba w historii” spotkać się z przedstawicielami takich karaibskich państw, jak „San Escobar czy Belize”. Jak dalej podkreślił szef polskiej dyplomacji: „[...] każdy z tych krajów to jest jeden głos w Zgromadzeniu Ogólnym” ONZ⁵².

Problem w tym, że pierwszy z wymienionych przez Waszczykowskiego krajów nie istnieje, a minister miał na myśli spotkanie z delegacją kraju Ameryki Środkowej, położonego na Morzu Karaibskim, o nazwie Saint Kitts and Nevis.

---

peruwiańskiego prezydenta El Sol de Perú (Słońce Peru). Trzeba wiedzieć, że otrzymany w stopniu najwyższym przez polskiego premiera order jest najważniejszym odznaczeniem peruwiańskim, za cywilne i wojskowe zasługi na rzecz tego kraju. Szef polskiego rządu pytany przez polskich dziennikarzy, dlaczego to właśnie on je otrzymał, odparł, że sam nie ma żadnych szczególnych zasług dla Peru, a odznaczenie to traktuje jako zbiorowe uhonorowanie Polaków, którzy zapisali się w historii tego kraju. Premier wymienił w tym kontekście Ernesta Malinowskiego (projektanta i budowniczego kolei transandyjskiej) oraz Edwarda Habicha (twórcę pierwszej politechniki w Peru i całej Ameryce Południowej). Warto dodać, że Słońce Peru otrzymali w przeszłości pośmiertnie polscy franciszkanie (w 1991 roku) Michał Tomaszek i Zbigniew Strzałkowski, zamordowani przez bojowników maoistowskiej organizacji partyzanckiej Świetlisty Szlak podczas swojej służby misyjnej w peruwiańskiej wiosce Paricoto. Ponadto do grona odznaczonych tym orderem należą między innymi były kanclerz Niemiec Willy Brandt, prezydent Chile Eduardo Frei Ruiz-Tagle czy norweski antropolog Thor Heyerdahl. Zob. *Premier Donald Tusk dostał Słońce Peru*. Wiadomości WP. <https://wiadomosci.wp.pl/premier-donald-tusk-dostal-slonce-peru-6037826134569601a> [dostęp: 20.06.2017].

51 A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce...*, s. 7–8.

52 Wszystkie cytaty za: *Waszczykowski – San Escobar*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=OuYCxaiObDM> [dostęp: 20.06.2017]; zob. też: „*San Escobar*” – wpadka ministra Witolda Waszczykowskiego w Nowym Jorku. Rzecznik MSZ tłumaczy przejęzyczenie. Wiadomości WP. <https://wiadomosci.wp.pl/san-escobar-wpadka-ministra-witolda-waszczkowskiego-w-nowym-jorku-rzecznik-msz-tlumaczy-przejezyczenie-6078723689665153a> [dostęp: 20.06.2017]; *Waszczykowski tłumaczy się z „San Escobar”*: miałem na myśli San Cristobal albo Christopher. TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/waszczkowski-tlumaczy-sie-z-san-escobar,706224.html> [dostęp: 20.06.2017].

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP tłumaczyło pomyłkę szefa polskiej dyplomacji zmęczeniem odbytą podróżą. Dodatkowo pomyłkę Witolda Waszczykowskiego próbowała wytłumaczyć rzeczniczka polskiego resortu dyplomacji Joanna Wajda. Na Twitterze zamieszczono w związku z tym informację, że „San Escobar to przejęzyczenie”, a ministrowi chodziło o państwo (hiszp.) San Cristóbal y Nieves. Trzeba jednak wiedzieć, że oficjalną nazwą państwa, o którym mówił polski minister spraw zagranicznych, jest (ang.) Saint Kitts and Nevis lub Saint Christopher and Nevis, gdyż kraj ten jest byłą brytyjską kolonią (niepodległą od 1983 roku) i jedynym oficjalnym językiem jest tam angielski. Hiszpańska nazwa tego kraju nie funkcjonuje.

Pomyłka szefa polskiej dyplomacji, a następnie niefortunne próby jej sprostowania, prowadzą do mało optymistycznej konstatacji o niewystarczającej wiedzy na temat państw latynoamerykańskich, z którymi Polska, według deklaracji wielu naszych polityków, chce intensyfikować relacje dwustronne. Dodatkowo tego typu sytuacje powodują, że Ameryka Łacińska (podobnie jak przy okazji wizyty premiera Donalda Tuska w Peru w 2008 roku) pojawia się w polskiej telewizji, prasie i mediach społecznościowych głównie w kontekście żartów. I oczywiście nie przysłużyło się to kształtowaniu pozytywnego wizerunku Polski w regionie, zwłaszcza w samym Saint Kitts and Nevis.

Tadeusz Łepkowski zwrócił uwagę na istotny problem związany z europejskim spojrzeniem na daleki, lecz „zbliżający się ku nam kontynent” amerykański. Jak stwierdził badacz, zawiera ono trochę fascynacji, nieco więcej zaciekawienia, sporo lekceważenia i wiele ignorancji, obrosłej „grubą warstwą stereotypów”. W kontekście politycznym i gospodarczym zaś Ameryka Łacińska często postrzegana jest w Europie jako strefa wpływów Stanów Zjednoczonych⁵³. Przemyslenia autora pochodzą wprawdzie z lat 80. XX wieku, ale jeżeli chodzi o stosunek do krajów tego regionu w kręgach części polskich elit politycznych i polskiego społeczeństwa, to niestety zasadniczo się on nie zmienił.

10.1.2. Płaszczyzna gospodarcza

Po upadku dwubiegunowego podziału świata, rywalizacja i współpraca państw na arenie międzynarodowej koncentruje się przede wszystkim na płaszczyźnie gospodarczej. Pojawienie się nowych, silnych aktorów międzynarodowych generuje potrzebę podjęcia przez Polskę działań na rzecz utrzymania względnego poziomu konkurencyjności. W celu umocnienia naszej pozycji regionalnej, a także na scenie europejskiej oraz globalnej, konieczne jest zwiększenie zdolności

53 T. ŁEPKOWSKI: *Cywilizacja latynoamerykańska*. W: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. T. 3. Red. R. STEMPOWSKI. Warszawa 1983, s. 594–596.

adaptacyjnych naszego kraju do zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym, w tym do głównych trendów występujących w gospodarce światowej⁵⁴. Wiąza się one między innymi ze wzrastającą rolą i znaczeniem gospodarek wschodzących i państw rozwijających się w międzynarodowych stosunkach gospodarczych.

Podobnie jak w wymiarze politycznym, również (a może przede wszystkim) w gospodarczym konieczne jest rozszerzenie zakresu współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi i wyjście poza krąg tradycyjnych i głównych partnerów naszego kraju w tym regionie. W przypadku Ameryki Łacińskiej nastąpiła wyraźna koncentracja na rynkach priorytetowych, do których zalicza się Brazylię, Meksyk, Argentynę i Chile (na kraje te przypada największy odsetek wartości obrotów handlowych Polski z Ameryką Łacińską, około 75%), w mniejszym stopniu Kolumbię i Wenezuelę.

Nie są to jednak jedyne kraje Ameryki Łacińskiej, które wyrażają zainteresowanie polskimi produktami i z którymi warto ożywić współpracę gospodarczą i wymianę handlową. Do potencjalnie ważnych dla Polski kierunków ekspansji gospodarczej w tym regionie należy również zaliczyć: Peru, Panamę, Gwatemalę, Kostarykę, Ekwador, Boliwię, Urugwaj, Paragwaj, a także otwierającą się na kontakty zewnętrzne Kubę, jak również Jamajkę oraz Trynidad i Tobago. Państwa te, pominięte w Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się z 2004 roku, w coraz większym stopniu otwierają się na rynki zagraniczne. Obserwuje się ich rosnące możliwości handlowe i inwestycyjne, w przyszłości więc mogą odgrywać ważną rolę w stosunkach gospodarczych w skali globalnej.

Jak stwierdził podczas pierwszych polsko-boliwijskich konsultacji politycznych, odbywających się w marcu 2015 roku, wiceminister Leszek Soczewica – 80. rocznica nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Boliwią jest dobrą okazją do zacieśnienia wzajemnych relacji. Przede wszystkim zwrócono uwagę na możliwość rozwoju współpracy w zakresie wymiany akademickiej i projektów kulturalnych, a także wzmocnienia kontaktów gospodarczych i finansowych. Strona boliwijska wyraziła zainteresowanie współpracą między innymi w dziedzinie infrastruktury oraz produkcji plastiku, żelaza i żywności. Intratne mogą być też inwestycje w sektorze budownictwa socjalnego. Podsekretarz stanu zapewnił, że Polska jest gotowa podzielić się swoimi doświadczeniami transformacyjnymi z Boliwią na przykład w zakresie podnoszenia innowacyjności. Warto przypomnieć, że Boliwia jest najważniejszą odbiorcą polskiej pomocy rozwojowej w Ameryce Łacińskiej⁵⁵.

54 K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna...*, s. 203.

55 *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/

Innym potencjalnym kierunkiem ekspansji polskiej gospodarki w regionie jest Peru, z którym Polska utrzymuje tradycyjnie dobre relacje i gdzie jest obecna za sprawą nie tylko funkcjonowania polskiej placówki dyplomatycznej, ale także działalności licznych polskich badaczy⁵⁶. Wskazuje się na znaczną komplementarność gospodarek polskiej i peruwiańskiej, co stwarza dobre podstawy do pogłębienia wzajemnej wymiany handlowej⁵⁷. Jak stwierdził wiceminister Soczewica przy okazji swojej wizyty w Limie w 2015 roku, ze względu na ponad 90-letnie, historyczne doświadczenia współpracy Polski i Peru, istnieje potrzeba regularnych konsultacji dwustronnych na wysokim szczeblu. Podkreślono, że umowa o wolnym handlu z UE oraz planowane zniesienie reżimu wiz krótkoterminowych pomiędzy UE a Peru stwarzają szansę na rozwój relacji gospodarczych i turystycznych między obu krajami⁵⁸. Rozwojowi współpracy polsko-peruwiańskiej może służyć także to, że – od lipca 2015 roku – nasz kraj posiada status obserwatora w regionalnym ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku (SP), którego Peru jest jednym z członków założycieli (wraz z Chile, Meksykiem i Kolumbią). Według niektórych ekspertów, państwa założyciele SP w nieodległej przyszłości staną się kluczowymi partnerami gospodarczymi Europy. Aktywne działania Polski na tych rynkach mogą przyczynić się do zwiększenia dwustronnej współpracy z tymi państwami w głównych obszarach zainteresowania SP, takich jak: bezpieczeństwo surowcowe, swobodny przepływ towarów, usług, kapitału i osób, a także nauka i technologia oraz małe i średnie przedsiębiorstwa. Istotnym krokiem w intensyfikacji współpracy Polski z państwami SP powinno być również stworzenie dodatkowego etatu – do spraw ekonomicznych i dyplomacji publicznej w Ambasadzie RP w Chile (kraju, który nie tylko zainicjował proces tworzenia SP, ale też jest odbiorcą największej polskiej inwestycji zagranicznej, kopalni miedzi, molibdenu i złota KGHM)⁵⁹.

Możliwości rozwoju polsko-latynoamerykańskiej współpracy występują także w przypadku Urugwaju. Mimo że jest to niewielki kraj, to funkcjonują w nim stabilne rządy demokratyczne i charakteryzuje go jednostajny wzrost gospodarczy, co sprzyja umacnianiu się klasy średniej. Wizytę w tym kraju złożyła w 2013 roku wiceminister Beata Stelmach, która w tamtejszym Ministerstwie

---

ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru [dostęp: 22.06.2017].

56 M.F. GAWRYCKI: *Polityka Polski...*, s. 428–429.

57 U. MIRSKA-STREBSKA: *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Radca Ministra, Departament Międzynarodowej Współpracy Dwustronnej, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Warszawa 2011. [DWD-1-531-158-11].

58 *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru...*

59 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 34.

Przemysłu, Energii i Górnictwa podkreśliła, że: „wymiana handlowa pomiędzy Urugwajem i Polską to zaledwie 54 mln USD, wynik, który może być dużo wyższy z uwagi na potencjał obu krajów”⁶⁰. Podczas wizyty polskiej delegacji swoją ofertę zaprezentowały polskie firmy z sektorów: medycznego, budowlanego, energetycznego i górniczego⁶¹. Warto podkreślić, że politykę gospodarczą Montevideo cechuje otwarcie na handel międzynarodowy, dążenie do liberalizacji przepływu towarów i usług, korzystny klimat dla działań biznesowych (w tym różnego rodzaju zachęty dla inwestorów zagranicznych, jak zwolnienia z podatków, uproszczone procedury prawne, brak dyskryminacji firm zagranicznych w przetargach itp.) oraz nowoczesna infrastruktura. Szansy na rozwój relacji gospodarczych Polski z tym krajem upatruje się także w sektorze energetycznym i wydobywczym, jak również rolnictwie, ochronie środowiska i renowacji zabytków⁶².

Warto też zwrócić uwagę na Ekwador, który z uwagi na tempo wzrostu gospodarczego (5,8% w 2015 roku) oraz aktywność w UNASUR (hiszp. Unión de Naciones Suramericanas, port. UNASUL, União de Nações Sul-Americanas – Unia Narodów Południowoamerykańskich) staje się państwem o rosnącym znaczeniu w Ameryce Południowej. W 2015 roku pełnił on rolę gospodarza spotkań międzynarodowych (między innymi UN-Habitat), sprawował prezydencję w CELAC (hiszp. Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños – Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów) i był współorganizatorem szczytu Unii Europejskiej z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów. W 2015 roku wiceminister Soczewica odbył konsultacje polityczne w Quito, podczas których omówiono możliwości zacieśnienia dwustronnej współpracy akademickiej i gospodarczej. Strona ekwadorska wyraziła zainteresowanie zaangażowaniem Polski w przemysł wydobywczy i paliwowy, a także w inicjatywy i projekty „GreenEvo”. Zwrócono uwagę na możliwość wymiany doświadczeń w zakresie innowacyjności. Ponadto podkreślono potrzebę poszerzenia bazy prawno-traktatowej między obu państwami, zwłaszcza w dziedzinach kulturalnej i finansowej⁶³. Ekwador należy do tych państw Ameryki Łacińskiej,

60 *Rozmowy o współpracy gospodarczej z Argentyną i Urugwajem*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/rozmowy_o_wspolpracy_gospodarczej_z_argentyna_i_urugwajem [dostęp: 22.06.2017].

61 Ibidem.

62 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 37.

63 *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_panamie_i_ekwadorze [dostęp: 22.06.2017].

które poszukują możliwości dywersyfikacji gospodarki oraz dążą do zmiany „miksu” energetycznego kraju (który charakteryzuje między innymi przemysłownie i obniżenie udziału przemysłu wydobywczego w całości PKB). Polska mogłaby stać się ważnym partnerem Quito w podnoszeniu kwalifikacji kapitału ludzkiego, zwłaszcza w zakresie studiów technicznych. Istnieje też szansa zainteresowania partnera ekwadorskiego sprzedażą sprzętu i materiałów dla górnictwa i petrochemii oraz maszyn dla przemysłu rolno-spożywczego (w tym ciągników, samolotów rolniczych i transportowych, śmigłowców i statków rybackich)⁶⁴.

Szerokie możliwości rozwoju współpracy gospodarczej zarysowały się w drugiej dekadzie XXI wieku również w relacjach z Panamą – naszym największym partnerem gospodarczym w Ameryce Środkowej. Podczas spotkania, jakie podsekretarz stanu Leszek Soczewica odbył w tym kraju w marcu 2015 roku, zadeklarowano ustanowienie mechanizmu konsultacji polityczno-gospodarczych oraz podkreślono potrzebę przywrócenia odpowiedniej dynamiki kontaktów dwustronnych, na szczeblu zarówno rządowym, jak i parlamentarnym⁶⁵. W przypadku Panamy warto docenić nie tylko geostrategiczną pozycję i rolę tego państwa w regionie latynoamerykańskim, ale także jego dynamiczny i perspektywiczny rozwój gospodarczy, stwarzający wiele możliwości handlowych i inwestycyjnych dla polskich przedsiębiorców. Ze względu na specyfikę panamskiej gospodarki, opartej na usługach, aspiruje ona do miana Hongkongu Ameryki Łacińskiej. Możliwości inwestycyjnych upatruje się ponadto w realizacji projektów związanych z trwającym poszerzaniem Kanału Panamskiego, jak również w budownictwie miejskim i rozwoju infrastruktury komunikacyjnej. Zainteresowanie światowego biznesu przyciągają strefa wolnocłowa w Colón i panamski sektor bankowy⁶⁶. Przejawem woli intensyfikacji relacji Polski z Panamą było ponowne otwarcie ambasady RP w tym kraju (w maju 2017 roku). Jest to tym bardziej istotne, że wkrótce Panama (a także inny środkowoamerykański kraj, Kostaryka) stanie się państwem członkowskim Sojuszu Pacyfiku, co nie tylko wzmocni jej pozycję regionalną i międzynarodową, ale też będzie sprzyjało zacieśnianiu relacji z Polską, która jest obserwatorem tego ugrupowania. Ponadto Panama jest dobrym partnerem politycznym. Kraj ten promuje swoją neutralność i często podejmuje się roli mediatora w konfliktach regionalnych. Pięciokrotnie już Panama zajmowała miejsce niestałego członka w Radzie Bezpieczeństwa ONZ (w osiągnięciu tym wyprzedzają ją tylko Brazylia – 10-krotnie,

---

64 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 36.

65 *Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze...*

66 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 35.

Argentyna – 8-krotnie i Kolumbia – 7-krotnie), co może być miarą międzynarodowego uznania dla Panamy⁶⁷.

Warto mieć na uwadze, że szanse rozwoju współpracy gospodarczej istnieją również w przypadku innych państw Ameryki Środkowej, takich jak Belize czy Gwatemala (która jest największym rynkiem w Ameryce Środkowej; w jej stolicy siedzibę ma SIECA; hiszp. Secretaría de Integración Económica Centroamericana – Sekretariat ds. Środkowoamerykańskiej Integracji Gospodarczej⁶⁸), a także Kostaryka (zaliczana do grupy *like-minded countries*⁶⁹), Honduras, Nikaragua i Salvador.

Przed polską polityką zagraniczną i dyplomacją ekonomiczną pojawiło się w drugiej dekadzie XXI wieku wiele nowych wyzwań, jeżeli chodzi o relacje naszego kraju z Kubą. W połowie XX wieku intensyfikacja relacji polsko-kubańskich wynikała z określonej koniunktury polityczno-ideologicznej i gospodarczej, będącej pochodną ówczesnego układu sił na świecie. Nie ma wątpliwości co do tego, że w historii dwustronnej współpracy to właśnie druga dekada XXI jest czasem najbardziej sprzyjającym rozwojowi relacji Polski z Kubą. W interesie Polski znajduje się zbudowanie na nowo stosunków politycznych, gospodarczych, kulturalnych i naukowych z największym krajem Karaibów,

67 Ibidem, s. 35.

68 Sekretariat ds. Środkowoamerykańskiej Integracji Gospodarczej (hiszp. Secretaría de Integración Económica Centroamericana, SIECA) jest organem odpowiedzialnym za promowanie wysiłków na rzecz stopniowej integracji gospodarczej Kostaryki, Salwadoru, Hondurasu, Gwatemali, Nikaragui i Panamy. SIECA promuje gospodarczy i zrównoważony rozwój krajów Ameryki Środkowej polegający na transformacji i modernizacji jej struktur, podnoszeniu konkurencyjności i umożliwiającą włączenie Ameryki Środkowej do gospodarki międzynarodowej. SIECA została utworzona na mocy Tratado General de Integración Económica Centroamericana (Układu ogólnego o integracji gospodarczej Ameryki Środkowej), podpisanego w 1960 roku. Jest organem odpowiedzialnym za zapewnienie prawidłowego stosowania instrumentów prawnych dotyczących integracji gospodarczej w Ameryce Środkowej. Pełni również funkcję sekretariatu technicznego i administracyjnego Rady Ministrów Integracji Gospodarczej (hiszp. Consejo de Ministros de Integración Económica, COMIECO) oraz Sektorowej Rady Ministrów Transportu Ameryki Środkowej (hiszp. Consejo Sectorial de Ministros de Transporte de Centroamérica, COMITRAN). Zob. Tratado General de Integración Económica Centroamericana. <http://www.sice.oas.org/Trade/sica/PDF/TratadoGralIntegracion60.pdf> [dostęp: 22.06.2017]; *Secretaría de Integración Económica Centroamericana (SIECA)*. <https://www.tfafacility.org/es/secretaria-de-integracion-economica-centroamericana-sieca> [dostęp: 22.06.2017]; *SIECA*. <https://www.sieca.int/index.php/acerca-de-la-sieca/informacion-general/que-es-la-sieca/> [dostęp: 22.06.2017].

69 Like Minded Group of Developing Countries (LMDC) – grupa złożona z państw rozwijających się, które w celu realizacji wspólnych interesów tworzą bloki negocjacyjne w organizacjach międzynarodowych, takich jak ONZ czy WTO. Stanowią one reprezentację ponad 50% populacji świata.

który w wyniku stopniowego otwierania się na świat (głównie po wznowieniu stosunków dyplomatycznych z USA, aczkolwiek pewne symptomy osłabienia polityczno-ekonomicznego reżimu Hawany i stopniowej liberalizacji systemu obserwowano za rządów Raula Castro już wcześniej⁷⁰) będzie w coraz większym stopniu zainteresowany pozyskiwaniem nowych partnerów zagranicznych. Istnieje możliwość zwiększenia na Kubie obecności polskiego przemysłu lotniczego (w zakresie produkcji samolotów dla rolnictwa i ich wyposażenia), chemicznego i farmaceutycznego, jak również sektora zielonych technologii. Duże możliwości inwestycyjne tkwią także w sektorze usług, zwłaszcza w hotelarstwie, gastronomii i turystyce. W rozwoju stosunków polsko-kubańskich powinniśmy w większym stopniu wykorzystywać mechanizm współpracy rozwojowej i system małych grantów (a zwłaszcza w odniesieniu do projektów z zakresu wspierania społeczeństwa obywatelskiego, edukacji i aktywizacji zawodowej)⁷¹.

Mimo wielu pozytywnych tendencji ekonomicznych występujących w krajach Ameryki Łacińskiej nie należy zapominać o problemach gospodarczych, z jakimi niektóre z nich się borykają, jak między innymi zadłużenie zagraniczne, nierównomierny podział dochodu narodowego oraz zagrożenie silnymi

---

70 Już w 2008 roku, w chwili objęcia rządów przez brata Fidela, Raúla Castro, podejmowano decyzje świadczące o przemianach, które w najbliższych latach miały nastąpić na Kubie. Najpierw zniesiono zakaz użytkowania infrastruktury turystycznej przez Kubańczyków (tj. pobytu w hotelach dla turystów zagranicznych), a także wynajmu aut, zakupu sprzętu komputerowego i telefonów komórkowych. W 2009 roku ustanowiono instytucję (hiszp. Contraloría General de la República de Cuba – Generalny Urząd Kontroli Republiki Kuby), której zadaniem było między innymi zwalczanie korupcji. W 2010 roku kubański rząd zaczął zwalniać więźniów politycznych, skazanych podczas tzw. czarnej wiosny w 2003 roku, oraz ogłosił restrukturyzację gospodarki i zatrudnienia w sektorze państwowym, czego konsekwencją było stopniowe otwieranie się na działalność prywatną. Rząd wprowadził ponadto zmiany w prawie gospodarczym i zezwolił na zatrudnianie osób w prywatnych przedsiębiorstwach, jak również zwiększył listę zawodów, w ramach których można podejmować prywatną działalność. Rok później banki państwowe ogłosiły, że będą udzielać niewielkich kredytów prywatnym rolnikom. Kolejnym krokiem Raúla Castro było zniesienie zakazu handlu nieruchomościami i samochodami używanymi. Oczywiście, liberalizacja miała niepełny zakres, a handel nadal regulowany był różnego rodzaju ograniczeniami (na przykład wprowadzono zasadę, że jedna osoba może być właścicielem tylko jednej nieruchomości). W 2012 roku rząd ogłosił reformę prawa migracyjnego, przewidującą ułatwienia w zakresie wyjazdu z Kuby dla obywateli kubańskich oraz przyjazdu Kubańczyków, którzy wcześniej nie mieli prawa wjazdu do państwa. Wydłużono także dozwolony czas pobytu Kubańczyków za granicą. Zob. K. DEMBICZ: *Małe podsumowanie 5 lat rządów Raula Castro. ¿Quo Vadis Kuba? Blog Naukowy*. <http://quovadiskubapl.blogspot.com/2013/02/mae-podsumowanie-5-lat-rzadow-raula.html> [dostęp: 22.06.2017].

71 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 38–39.

wahaniami koniunktury, inflacji i destabilizacji walut. Niekorzystny dla naszego kraju bilans w polsko-latynoamerykańskich relacjach handlowych jest związany także z ograniczeniami protekcyjnymi (taryfowymi i biurokratycznymi) występującymi w niektórych krajach regionu.

Faktem jest, że pozaeuropejskie kierunki (z wyjątkiem Stanów Zjednoczonych) nigdy nie należały do priorytetowych obszarów w polskiej polityce zagranicznej. Dotyczy to nie tylko Ameryki Łacińskiej, ale też Azji czy Afryki, które należą do obszarów marginalizowanych w polskiej dyplomacji. Dokonując przeglądu dokumentów rządowych, takich jak Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się z 2004 roku, *exposé* poszczególnych szefów rządów po 1990 roku czy też opracowany w 2012 roku dokument Priorytety polskiej polityki zagranicznej w latach 2012–2016, można jednak odnieść wrażenie, że na mapie pozaeuropejskich partnerów Polski Ameryka Łacińska zajmuje ostatnie miejsce. W dokumentach tych pojawia się znacznie mniej odniesień do krajów tego regionu i są one bardziej lakoniczne niż w przypadku innych pozaeuropejskich partnerów Polski. Podobnie, jeżeli chodzi o różnego rodzaju programy rządowe, których zadaniem jest wspieranie polskiego eksportu na rynki pozaeuropejskie, jak na przykład Go Africa⁷², Go China⁷³, Go Asean⁷⁴, Go Arctic⁷⁵, Go India⁷⁶ czy Go Iran⁷⁷. Nie ma wśród nich programu Go Latin America czy chociażby ukierunkowanego na najważniejszego partnera Polski w tym regionie, Brazylię – Go Brasil.

Można wyrazić ubolewanie z tego powodu, gdyż programy te umożliwiają polskim eksporterom i inwestorom zapoznanie się z kluczowymi informacjami między innymi na temat funkcjonowania danego rynku, zasad dotyczących prowadzenia tam działalności (w tym wymogów formalnych), a także możliwości ekspansji i branż, które miałyby szansę rozwoju, czy towarów, na które w danym kraju istnieje popyt. Brak takiego programu, który dotyczyłby współpracy Polski z regionem Ameryki Łacińskiej, może dziwić tym bardziej, że wiele czynników, takich jak bliskość kulturowa i cywilizacyjna, tradycje i historyczne doświadczenia współpracy polsko-latynoamerykańskiej, dominująca religia katolicka czy liczebność Polonii i organizacji polonijnych w krajach tego regionu, sprzyja rozwojowi współpracy, czyniąc jej warunki dogodniejszymi niż chociażby w przypadku partnerów afrykańskich czy azjatyckich. Wydawane

72 *Go Africa*. <http://www.goafrica.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].

73 *Go China*. <http://www.gochina.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].

74 *Go Asean*. <http://www.goasean.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

75 *Go Arctic*. <http://www.paih.gov.pl/GoArctic/Aktualnosci> [dostęp: 23.06.2017].

76 *Go India*. <http://www.goindia.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

77 *Go Iran*. <http://www.goiran.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].

są, co prawda, informatory rynkowe i przewodniki ekonomiczne, zawierające informacje na temat niektórych krajów Ameryki Łacińskiej oraz możliwości rozwoju współpracy z nimi, jednak w porównaniu do wspomnianych rządowych programów są one rzadziej aktualizowane i zawierają skromniejszą wiedzę na temat danego państwa i perspektyw wejścia na określony rynek.

Mimo że w stosunkach gospodarczych Polski z państwami Ameryki Łacińskiej istnieje wiele potencjalnych dziedzin współpracy, to zarówno jeżeli chodzi o państwa priorytetowe, jak i w odniesieniu do pozostałych partnerów naszego kraju w tym regionie mówi się przede wszystkim o niewykorzystanych szansach zwiększenia wymiany handlowej, adekwatnie do istniejących możliwości i potencjału. Brakuje nie tylko strategii określającej kierunki rozwoju współpracy bilateralnej, ale także pragmatycznych i konkretnych działań, stanowiących rzeczywiste wsparcie dla polskich eksporterów i inwestorów, pozwalające zmniejszyć ich obawy przed wejściem na odległy rynek.

Oprócz ożywienia wymiany handlowej Polski z krajami Ameryki Łacińskiej (zwłaszcza w kontekście zwiększenia polskiego eksportu) potrzebne jest podjęcie działań mających na celu wspieranie ekspansji małych i średnich przedsiębiorstw na rynki tego regionu. Istotne jest również zachęcenie partnerów latynoamerykańskich do inwestowania w naszym kraju. Intensyfikacji współpracy gospodarczej Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, a także umacnianiu dobrego wizerunku i marki naszego kraju w tej części świata może służyć organizacja misji gospodarczych między innymi w takich państwach, jak Peru, Panama czy Ekwador, oraz podejmowanie kampanii promocyjnych, połączonych z wizytami studyjnymi dziennikarzy. Pożądany jest ponadto udział przedstawicieli polskich firm w międzynarodowych targach odbywających się w krajach Ameryki Łacińskiej czy też wspieranie rozwoju już istniejących inwestycji poprzez serwisowanie innych polskich podmiotów.

Należałoby także zwiększyć zakres korzystania z unijnych instrumentów współpracy z regionem Ameryki Łacińskiej, takich jak unijne sieci informacji, narzędzia i środki Komisji Europejskiej oraz możliwości, jakie stwarzają unijne programy współpracy regionalnej. Korzystne byłoby pozycjonowanie polskich firm w Google na stronach latynoamerykańskich⁷⁸. Warto też mieć na uwadze, że w kulturze wielu państw Ameryki Łacińskiej niezwykle istotny przed zainaugurowaniem współpracy jest bezpośredni kontakt pomiędzy kontrahentami.

---

⁷⁸ *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 41–43.

10.1.3. Płaszczyzna kulturalna i naukowa

Rozwój współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie kulturalnej i naukowo-technicznej powinien być ważnym obszarem działania w ramach intensyfikacji relacji dwustronnych. Współpraca w zakresie obu tych dziedzin korzystnie wpływa na stosunki zarówno polityczne, jak i gospodarcze, a także sprzyja lepszemu poznawaniu się państw i narodów (zwiększenie wiedzy na temat siebie nawzajem jest jednym z wyzwań, jakie stoją przed latynoamerykańską polityką Polski w perspektywie średnio- i długookresowej).

Polskie placówki dyplomatyczne, często we współpracy z miejscową Polonią, podejmują inicjatywy z zakresu dyplomacji publicznej i kulturalnej mające na celu promocję polskiej historii i kultury w krajach Ameryki Łacińskiej. Należy do nich między innymi organizacja wydarzeń i imprez kulturalnych, w tym tygodni kultury polskiej, przeglądów filmów, wystaw malarskich i fotograficznych, koncertów czy spektakli teatralnych. Tego typu działania powinny być intensyfikowane, gdyż są one jednym z najbardziej skutecznych mechanizmów rozpowszechniania wiedzy na temat naszego kraju.

W większym stopniu należałoby uwzględnić rolę organizacji pozarządowych, w tym środowisk akademickich i kulturalnych, jako ważnych aktorów kształtowania i rozwoju polsko-latynoamerykańskich kontaktów kulturalnych i naukowych.

Istnieje potrzeba tworzenia Instytutów Polskich w krajach Ameryki Łacińskiej. Naczelnym zadaniem tego typu instytucji jest upowszechnianie polskiej kultury, wiedzy o historii i dziedzictwie narodowym, a także promocja współpracy w dziedzinie kultury, edukacji, nauki i życia społecznego. W wielu krajach na świecie Instytuty Polskie pełnią rolę wydziałów ds. kultury i nauki ambasad RP. Celem działalności tych placówek jest między innymi nawiązywanie trwałych kontaktów między polskimi i zagranicznymi partnerami (w tym również z przedstawicielami mediów) w zakresie wymiany kulturalnej i naukowej. Ośrodki te pracują też na rzecz udziału polskiej kadry naukowej w procesie kształcenia młodzieży w kraju urzędowania⁷⁹. Do końca 2016 roku najwięcej Instytutów Polskich w państwach pozaeuropejskich znajdowało się w Azji (a konkretnie w Chinach, Indiach i Japonii). Jeżeli chodzi o Amerykę Łacińską, to instytucja taka mogłaby powstać na przykład w São Paulo czy w stolicy Meksyku. Jak dotąd jednak w krajach regionu nie powołano ani jednej tego typu placówki.

⁷⁹ Zob. *Instytuty Polskie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/instytuty_polskie/instytuty_polskie/___rpxox2Content!143030@16575_pageNo/2? [dostęp: 23.06.2017].

Jednym z problemów i jednocześnie wyzwani w latynoamerykańskiej polityce Polski na gruncie relacji kulturalnych jest fakt, że wśród potomków polskich emigrantów w Ameryce Łacińskiej zanika znajomość języka polskiego. W interesie naszego kraju jest, by potomkowie tak licznie przybywających niegdyś do państw tego regionu Polaków podtrzymywali zainteresowanie historią i kulturą kraju swoich przodków. Ma to istotne znaczenie w kontekście wzmacniania polsko-latynoamerykańskich więzi, a także promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. Ponadto sprzyjałoby to nawiązywaniu kontaktów biznesowych z krajami tego regionu. Należałoby zatem w większym stopniu wykorzystać fakt istnienia licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach latynoamerykańskich, podejmując inicjatywy na rzecz krzewienia polskości w społecznościach, w których następuje jej zanik.

W umacnianiu polsko-latynoamerykańskich więzi, a także poszerzaniu wiedzy o Polsce, istotne jest podjęcie działań zachęcających młodych ludzi z krajów tego regionu, w tym potomków polskich emigrantów, do podjęcia studiów w naszym kraju. Dypłomacja akademicka powinna zająć w tym względzie równie ważne miejsce co ekonomiczna. Polska ma wiele do zaoferowania studentom pochodzącym z krajów Ameryki Łacińskiej, jeżeli chodzi o ofertę edukacyjną. Może być dla nich atrakcyjna także ze względu na istniejące więzi historyczne, możliwość uzyskania dyplomu europejskiego, jak również stosunkowo niskie koszty utrzymania.

Warunkiem efektywnego rozwoju współpracy uniwersyteckiej i naukowej jest zapewnienie wzajemnej uznawalności dyplomów oraz uwzględnienia różnic w systemie bolońskim i poszczególnych krajów latynoamerykańskich. Bez odpowiednich uregulowań prawnych, gwarantujących uznawalność uzyskanych w Polsce certyfikatów, trudno będzie zachęcić młodych Latynosów do podjęcia studiów w naszym kraju⁸⁰. W 2016 roku (stan z 30 listopada) studiowało w Polsce 259 osób z Ameryki Łacińskiej. Jeśli wziąć pod uwagę, że ogólna liczba studentów zagranicznych w naszym kraju sięgnęła w tym okresie 65 793, to nie jest to satysfakcjonujący wynik. Podobnie jak w roku akademickim 2015/2016, Brazylia i Meksyk wiodły prym, jeżeli chodzi o liczbę studentów z Ameryki Łacińskiej w Polsce – z każdego z tych krajów przyjechało po 57 osób. Na 3. miejscu uplasowała się Kolumbia, z liczbą 39 studentów,

---

80 J. GOĆŁOWSKA-BOLEK: *Programy stypendialne w krajach Ameryki Łacińskiej – szansa na skuteczną internacjonalizację polskich uczelni*. W: *Czas internacjonalizacji. Wyzwania dla polskich uczelni*. Red. B. SIWIŃSKA, M. ZIMNAK. Warszawa 2016, s. 135–145; EADEM: *Uczelnie latynoamerykańskie – atrakcyjni i wymagający partnerzy polskiej internacjonalizacji*. W: *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*. Red. B. SIWIŃSKA, G. MAZUREK. Warszawa 2017, s. 218–229.

następnie Ekwador, z którego na studia do Polski przyjechało 19 osób, oraz Peru – 17 osób⁸¹.

W kontekście budowania wizerunku polskiej nauki i uczelni w krajach Ameryki Łacińskiej warto wspomnieć o ważnej i ciekawej inicjatywie Uniwersytetu Warszawskiego, jaką jest Rok Nauki Polskiej za Granicą, planowany na 2018 rok. Będzie to świetna okazja dla uczelni z całej Polski do promocji wybitnych osiągnięć naukowych polskich badaczy, a także zaprezentowania swojego dorobku oraz infrastruktury badawczej i oferty akademickiej na świecie, między innymi w wybranych krajach regionu latynoamerykańskiego (w ramach programu mają się znaleźć wydarzenia naukowe w mieście Meksyk, Buenos Aires, Santiago de Chile, Kurytybie i Brasílii). Rok Nauki ma być zorganizowany przy współudziale Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Polskiego Instytutu Stosunków Międzynarodowych⁸². Polska stała się też aktywnym partnerem w budowaniu Europejskiej Przestrzeni Akademickiej (uczestnictwo w przygotowaniu Academic Summit EU–LAC w 2015 roku w Brukseli oraz Knowledge Summit EU–LAC w 2017 roku w San Salvador).

Wśród działań o charakterze priorytetowym w zakresie intensyfikacji dwustronnych stosunków na płaszczyźnie kulturalnej i naukowej powinna znaleźć się weryfikacja i aktualizacja umów międzyrządowych o współpracy kulturalnej i naukowo-technicznej, jak również porozumień zawieranych pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi uniwersytetami. Korzystne byłoby też zawarcie z głównymi partnerami Polski w regionie Ameryki Łacińskiej umów ułatwiających współpracę w zakresie turystyki oraz zapewniających bezpośrednie połączenia lotnicze. Sprzyjałoby to zarówno nawiązywaniu kontaktów biznesowych, jak i wzajemnemu poznawaniu się narodów. Istotne dla rozwoju relacji kulturalnych i naukowych (a także gospodarczych) jest rozszerzenie polsko-latynoamerykańskiej współpracy w zakresie miast partnerskich.

Istotne znaczenie w pogłębianiu dwustronnych kontaktów naukowych ma dalszy rozwój współpracy za pośrednictwem Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP). Zawierane pomiędzy polskimi i latynoamerykańskimi uczelniami porozumienia dotyczą szerokiego spektrum współpracy obejmującej między innymi projekty badawcze, wymianę pracowników naukowo-dydaktycznych, rozwój zawodowy, a także udział w programach

---

81 Dla porównania: z Wenezueli pochodziło 8 studentów, z Chile – 7, z Argentyny (podobnie jak z Gwatemali, Jamajki i Nikaragui) – 6, z Hondurasu i Salwadoru – po 5, z Dominikany – 4, natomiast z Kostaryki, Kuby, Haiti i Boliwii – po 3. Najmniej studentów przyjechało z Panamy, Gujany (po 2), Paragwaju, Urugwaju, Dominiki oraz Trynidad i Tobago (po 1). Na podstawie danych GUS oraz rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, czerwiec 2017 roku.

82 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, styczeń 2017 roku.

naukowych, szkoleniowych i konferencjach. Warto przypomnieć, że współpraca KRASP z partnerami z Ameryki Południowej została zapoczątkowana w ramach unijnego programu „Alfa Puentes”, którego celem była integracja systemów szkolnictwa wyższego oraz rozwijanie współdziałania w różnych formach między uczelniami europejskimi i latynoamerykańskimi. Dzięki nawiązaniu kontaktów z Radą ds. Rozwoju Naukowego i Technologicznego (hiszp. Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico, CNPq) Polska mogła na przykład przystąpić do brazylijskiego programu stypendialnego „Ciência sem fronteiras” (Nauka bez granic), w 2013 roku. W ostatnich latach z ramienia KRASP podpisano umowy z partnerami brazylijskimi, chilijskimi i argentyńskimi. W najbliższym czasie planuje się natomiast sformalizowanie współpracy w postaci umowy międzynarodowej, z odpowiednikami KRASP w Meksyku i Kolumbii⁸³.

Pożądaną jest pogłębienie kooperacji naukowo-badawczej i uniwersyteckiej (w tym w zakresie wspólnych projektów badawczych, wizyt studyjnych, stypendiów oraz wymian studentów i kadry naukowej) z głównymi partnerami latynoamerykańskimi Polski, a także zainicjowanie takich kontaktów z innymi państwami tego regionu. Jest to dobra okazja do nawiązania współpracy naukowej między innymi z Panamą, gdzie istnieje duże zapotrzebowanie w zakresie nowych technologii i rozwoju nauki, a jednocześnie kraj ten posiada środki finansowe, by zapewnić swoim studentom stypendia naukowe za granicą, i jest zainteresowany podejmowaniem takich inicjatyw w przypadku naszego kraju⁸⁴.

Rozważając wzrost zaangażowania Polski w regionie Ameryki Łacińskiej w XXI wieku, warto mieć na uwadze znaczenie relacji kulturalnych i naukowych dla rozwoju stosunków bilateralnych na innych płaszczyznach, w tym przede wszystkim gospodarczej. Rozwój relacji kulturalnych sprzyja promocji naszego kraju w państwach regionu, a także przyczynia się do bliższego poznawania się społeczeństw. Ma to korzystny wpływ na zrationalizowanie obaw dotyczących współpracy bilateralnej oraz zmniejszenie udziału stereotypów we wzajemnej percepcji Polaków i Latynosów. Może się to przyczynić do skuteczniejszej ekspansji polskich firm na rynki latynoamerykańskie. Z kolei współpraca uniwersytecka i w dziedzinie badań naukowych nie tylko sprzyjają istotnej wymianie informacji i doświadczeń między Polską a państwami regionu, ale też stanowią ceną podbudowę dla intensyfikacji stosunków gospodarczych i wymiany handlowej.

83 *Program Rządu Brazylijskiego, Science without Borders*. KRASP. http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 28.06.2017].

84 Na podstawie rozmowy z J. Gocłowską-Bolek, styczeń 2017 roku.

10.2. Perspektywy rozwoju współpracy

Uwzględniając obecne uwarunkowania środowiska międzynarodowego, a także determinanty wewnętrznej polityki Polski oraz państw Ameryki Łacińskiej, można nakreślić kilka potencjalnych scenariuszy rozwoju relacji polsko-latynoamerykańskich oraz wskazać kilka możliwych wariantów, jeśli chodzi o miejsce, jakie państwa tego regionu zajmą w polskiej polityce zagranicznej w bliższej i dalszej przyszłości.

W pesymistycznej wizji rozwoju polityki Polski wobec Ameryki Łacińskiej władze naszego kraju, nie doceniając rosnącego znaczenia państw tego regionu ani potencjału współpracy z nimi, bądź też wychodząc z założenia, że Polska jest zbyt małym krajem o zbyt niskim potencjale gospodarczym, nie podejmą bardziej zdecydowanych działań w kierunku ożywienia wzajemnych stosunków. Polityka Polski wobec Ameryki Łacińskiej będzie w dużej mierze pozostawała w sferze deklaracji lub działań doraźnych i przypadkowych, pozbawionych kompleksowej strategii rozwoju relacji dwustronnych.

Przełoży się to na spadek częstotliwości kontaktów politycznych i wizyt na wysokim szczeblu, rezygnację z umacniania obecności dyplomatycznej Polski w krajach latynoamerykańskich, a także zmniejszenie wymiany handlowej i pogłębienie ujemnego dla Polski salda obrotów handlowych. Wzajemne relacje nadal będą ograniczane do głównych partnerów Polski w Ameryce Łacińskiej.

Realizacja takiego scenariusza byłaby niekorzystna z punktu widzenia relacji bilateralnych. Ponadto, w perspektywie długookresowej, mogłoby to wpłynąć na osłabienie pozycji i roli Polski w regionie Europy Środkowej i Wschodniej, a także w Unii Europejskiej i na arenie międzynarodowej. Krótkowzroczność w polskiej polityce zagranicznej mogłaby doprowadzić do utraty szans na zaistnienie na, coraz bardziej liczących się w międzynarodowych stosunkach gospodarczych, rynkach latynoamerykańskich, na których istnieje zapotrzebowanie na polskie produkty, towary i usługi. Skutkiem dalszej marginalizacji państw Ameryki Łacińskiej byłoby osłabienie więzi, które łączą z nimi Polskę, a co za tym idzie, zaprzepaszczenie pozytywnych doświadczeń współpracy, sięgających końca XVIII wieku.

Optymistyczny scenariusz rozwoju polityki zagranicznej Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej zakłada znaczący wzrost aktywności i intensyfikację polityki RP względem tej części świata. Władze Polski, wychodząc z założenia, że w zglobalizowanym świecie relacje z państwami pozaeuropejskimi oraz tzw. gospodarkami wchodzącymi będą w coraz większym stopniu decydować o układzie sił na arenie międzynarodowej oraz wpływać na pozycję państw uczestniczących w globalnej rywalizacji, zwiększą obecność polityczną,

dyplomatyczną, gospodarczą oraz kulturalną i naukową w krajach latynoamerykańskich. We współpracy z przedstawicielami i ekspertami ze świata biznesu, nauki i kultury, polski rząd, uwzględniając tendencje międzynarodowe i uwarunkowania wewnętrzne Polski oraz państw Ameryki Łacińskiej, wypracuje długofalową strategię polityki RP wobec tych państw. W dokumencie zostanie kompleksowo nakreślona wizja naszej obecności w regionie w bliższej i dalszej perspektywie, z uwzględnieniem zarówno szans, jak i zagrożeń współpracy, a także obszarów i możliwości zwiększenia kooperacji w wymiarze dwu- i wielostronnym.

Polscy decydenci, wykorzystując sprzyjające rozwojowi współpracy uwarunkowania (w tym bliskość cywilizacyjną i kulturową, komplementarność gospodarek polskiej i latynoamerykańskich, obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii, długie tradycje współpracy, brak kwestii spornych w stosunkach dwustronnych), zintensyfikują relacje zarówno z głównymi partnerami Polski w tym regionie (tj. z Brazylią, Argentyną, Chile, Meksykiem, Kolumbią i Wenezuelą), jak i z krajami zajmującymi dotychczas w polityce zagranicznej RP drugoplanowe miejsce, takimi jak Peru, Panama, Kostaryka, Paragwaj, Urugwaj, Ekwador czy Boliwia. Pierwszym krokiem w realizacji tych zamierzeń będzie weryfikacja i uzupełnienie istniejącej bazy traktatowej, stanowiącej formalno-prawną podstawę dwustronnych stosunków.

Mając na uwadze zmieniające się tendencje międzynarodowe, związane z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego, a także potencjalne korzyści wynikające z naszej obecności w regionie latynoamerykańskim, miejsce deklaracji i zapewnień zajmą konkretne i pragmatyczne działania. Ich przejawem będzie między innymi wypracowanie (na wzór innych państw europejskich) niezależnej od Stanów Zjednoczonych, pragmatycznej polityki wobec Kuby i Wenezueli. Wskazane byłoby podjęcie przez polski rząd działań dwutorowych w odniesieniu do Hawany i Caracas. Z jednej strony, koncentrowałyby się one na wspieraniu przemian demokratycznych i umacnianiu gospodarki wolnorynkowej oraz społeczeństwa obywatelskiego w tych krajach, z drugiej zaś, na wzmacnianiu współpracy na różnych płaszczyznach, zarówno w wymiarze dwu-, jak i wielostronnym (w tym zwłaszcza na forum UE).

W optymistycznej wizji rozwoju polityki RP względem Ameryki Łacińskiej zwiększy się także intensywność wizyt dwustronnych na różnych szczeblach, w tym najwyższym, i będą kontynuowane regularne konsultacje polityczno-gospodarcze. Wzmocniona zostanie obecność dyplomatyczna Polski w krajach latynoamerykańskich. W trosce o rozwój współpracy i dialogu politycznego Polska nie tylko stanie się aktywniejszym uczestnikiem szczytów UE – Ameryka Łacińska i Karaiby, ale też (wzorem między innymi Węgier) będzie uczestniczyła w ogólnoamerykańskich konferencjach z udziałem przedstawicieli najwyższych

władz państwowych, jak również w pełni wykorzysta swój status członka obserwatora w Sojuszu Pacyfiku.

Polski rząd, realizując swoje deklaracje, będzie wspierał przedsiębiorców i eksporterów w wejściu na nowe i wymagające rynki latynoamerykańskie (czy to przez wprowadzenie systemu gwarantowanych lub ubezpieczonych kredytów rządowych, czy przez rozszerzanie sieci wydziałów promocji i inwestycji pod auspicjami Ministerstwa Gospodarki, jak również tworzenie dwustronnych izb handlowych odpowiedzialnych za współpracę pomiędzy przedsiębiorcami obu stron oraz aktualizację informatorów rynkowych). Korzystając z faktu komplementarności gospodarek polskiej i latynoamerykańskich, Polska wkroczy na rynki Ameryki Łacińskiej, oferując nowe usługi i produkty. Przełoży się to na dynamiczny wzrost polsko-latynoamerykańskich obrotów handlowych i polskich inwestycji w tym regionie, a także zwiększenie polskiego eksportu.

Warto w tym miejscu przypomnieć deklarację prezydenta RP Andrzeja Dudy, złożoną podczas jego oficjalnej wizyty w Meksyku w kwietniu 2017 roku. Prezydent stwierdził wówczas, że głównym celem jego podróży było wspieranie polskiego biznesu, polskiej gospodarki oraz firm, które mogą się otworzyć na rynek meksykański i na ten rynek wejść. Wskazał także: „[...] poza rynkiem unijnym eksport jest trudniejszy, gdyż są to rynki bardziej ryzykowne, ale zarazem ogromne, na których bardzo wiele państw dynamicznie się rozwija i na których warto zainwestować”. Prezydent, zachęcając do tego polskich przedsiębiorców, zapewnił, że istnieje wola, by w tym zakresie otrzymali wsparcie ze strony państwa⁸⁵.

Polska zacznie w większym stopniu wpływać na latynoamerykańską politykę UE, jak również wykorzystywać unijne narzędzia i programy w realizacji polityki RP wobec państw Ameryki Łacińskiej. Zwiększy się zakres polskiej pomocy rozwojowej wobec tego regionu, w ramach systemu małych grantów (co byłoby pożądane między innymi w odniesieniu do Gwatemali, Hondurasu, Haiti oraz krajów karaibskich, takich jak Jamajka, Surinam, Grenada czy Trynidad i Tobago). Aktywna będzie postawa Polski w wypracowywaniu umów i porozumień handlowych pomiędzy UE a państwami Ameryki Łacińskiej oraz w podejmowaniu działań mających na celu wspieranie przemian demokratycznych, gospodarczych i społecznych w tych państwach. W perspektywie długookresowej przełoży się to nie tylko na umocnienie polsko-latynoamerykańskich relacji dwustronnych, ale także pozycji i znaczenia Polski w UE i na świecie jako ważnego gracza angażującego się w problematykę międzynarodową.

---

⁸⁵ *Drugi dzień wizyty w Meksyku*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,160,drugi-dzien-wizyty-w-meksyku.html> [dostęp: 24.06.2017].

Ponadto Polska mogłaby pełnić w Europie Środkowej i Wschodniej rolę potentata w stosunkach z Ameryką Łacińską. Rozwijany jest intensywny dialog pomiędzy UE a Ameryką Łacińską, a także UE i Mercosurem. Jednakże w regionie Europy Środkowej i Wschodniej brakuje instytucji odpowiedzialnej za relacje o charakterze międzyregionalnym czy międzyinstytucjonalnym z krajami latynoamerykańskimi. CEFTA (środkowoeuropejskie porozumienie o wolnym handlu), będąc jedynie porozumieniem, a nie organizacją, takiej funkcji nie pełni, a poza tym tej inicjatywie przyświecają inne cele. Dlatego też wspomniane relacje opierają się głównie na współpracy bilateralnej czy realizowanej za pośrednictwem UE. Polska, aspirując do roli regionalnego lidera, mogłaby przyczynić się do wypracowania wspólnego dla naszego regionu dialogu z Ameryką Łacińską i pełnić w nim rolę przewodnią⁸⁶.

Aktywna promocja i dyplomacja Polski w regionie latynoamerykańskim, zarówno ekonomiczna, jak i kulturalna oraz akademicka, przyczyniłyby się do zwiększenia zainteresowania naszym krajem i jego ofertą eksportową. Informowanie zaś polskiej opinii publicznej o skutecznych działaniach polskiego rządu w krajach Ameryki Łacińskiej byłoby korzystne w procesie zmiany ich percepcji w polskim społeczeństwie, często bowiem są one postrzegane stereotypowo, głównie przez pryzmat dużej odległości, egzotyki, a także problemów politycznych i gospodarczych oraz kryzysów i konfliktów.

Najbardziej prawdopodobną i realistyczną wizją rozwoju polskiej polityki zagranicznej jest natomiast stopniowe dostrzeganie zmian zachodzących w międzynarodowym układzie sił, które w sposób ewolucyjny wymuszają zwiększenie zainteresowania kierunkami pozaeuropejskimi, w tym Ameryką Łacińską. Już wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku miało swoje pozytywne konsekwencje w tym zakresie. Wiązały się one chociażby z koniecznością stworzenia strategii w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, w której uwzględniono zagadnienie relacji RP z państwami Ameryki Łacińskiej. Przystąpienie Polski do UE korzystnie wpłynęło także na wzrost polsko-latynoamerykańskich obrotów handlowych. Intensyfikację polityki Polski wobec tego regionu w XXI wieku będą wymuszały zmiany związane z kształtowaniem się ładu wielobiegunowego i rosnącym znaczeniem mocarstw wschodzących. W unijnych strategiach również zakłada się pogłębienie współpracy politycznej i gospodarczej z państwami Ameryki Łacińskiej⁸⁷. Można w związku z tym oczekiwać, że zarówno

86 A. DEMBICZ et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1997, s. 89–91.

87 Należy mieć na uwadze, że powstanie stref wolnego handlu UE–Mercosur może mieć też pewne negatywne konsekwencje z punktu widzenia polskich interesów gospodarczych. Otwarcie unijnego rynku na produkty rolne spowoduje, że bardziej konkurencyjne będą na nim towary brazylijskie niż polskie. Dlatego też Polska powinna podjąć działania

wzrost znaczenia tych państw na arenie międzynarodowej, jak i fakt uczestnictwa Polski w strukturach unijnych w coraz większym stopniu będą odgrywały rolę czynników zwiększających znaczenie problematyki latynoamerykańskiej z punktu widzenia polskich interesów gospodarczych i politycznych.

W dłuższej perspektywie, zakładając, że Polska nadal będzie aspirowała do pełnienia roli ważnego i liczącego się członka UE, a także lidera w Europie Środkowej i Wschodniej, będzie trzeba podjąć wyzwanie wyjścia poza krąg tradycyjnych partnerów zagranicznych kraju. Nie należy jednak oczekiwać, że państwa Ameryki Łacińskiej zyskają znaczenie priorytetowe w polskiej polityce zagranicznej. Zarówno odległość geograficzna, jak i określone możliwości ekspansji naszego państwa powodują, że region ten prawdopodobnie również w przyszłości będzie zajmował miejsce drugoplanowe.

W drugiej dekadzie XXI wieku wystąpiło kilka pozytywnych tendencji, świadczących o tym, że polscy decydenci zaczęli doceniać rosnące znaczenie państw latynoamerykańskich na świecie i podjęli działania mające na celu intensyfikację współpracy z nimi.

Świadczyło o tym, na przykład, uzyskanie przez Polskę w lipcu 2015 roku statusu obserwatora w jednym z najbardziej perspektywicznych ugrupowań Ameryki Łacińskiej – w Sojuszu Pacyfiku⁸⁸. Warto podkreślić, że wszyscy jego członkowie zawarli umowy o wolnym handlu z UE. Posiadanie tego statusu może korzystnie wpłynąć na pogłębienie i rozwój relacji naszego kraju nie tylko z Chile, Meksykiem i Kolumbią (tj. państwami zaliczanymi do kluczowych partnerów Polski w regionie latynoamerykańskim), ale także z Peru, pominiętym w strategii RP z 2004 roku. W czerwcu 2017 roku, z inicjatywy Krajowej Izby Gospodarczej (KIG) we współpracy z Departamentem Ameryki MSZ, w siedzibie KIG odbyło się seminarium gospodarcze dotyczące możliwości biznesowych polskich przedsiębiorstw w krajach Sojuszu Pacyfiku, pt. „Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski”⁸⁹. Zgodnie z zapewnieniami polskiego MSZ, współpraca z tym ugrupowaniem jest jednym z prio-

dypłomatyczne mające na celu uniknięcie negatywnych konsekwencji takiej sytuacji. Jak słusznie zauważyła Wojna, duże znaczenie miałaby w tym względzie współpraca z Francją, która w obawie przed brazylijską ekspansją od lat zabiega o skuteczną ochronę interesów swojego sektora rolnego. Zob. B. WOJNA: *Polska polityka...*, s. 65.

88 W połowie drugiej dekady XXI wieku około 50% wymiany handlowej Polski z państwami Ameryki Łacińskiej przypadało na kraje Sojuszu Pacyfiku. Zob. *Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/sojusz_pacyfiku___gospodarcze_wyzwanie_dla_polski [dostęp: 24.06.2017].

89 Seminarium skierowane było w szczególności do małych i średnich przedsiębiorstw, zainteresowanych eksportem i inwestowaniem w krajach SP. Szerzej zob. *Relacja: Seminarium Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski, 20.06.2017*. Krajowa Izba

rytetów rządu RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej. Prezes KIG w swoim przemówieniu inauguracyjnym seminarium zaznaczył, że blok SP to wielki rynek, o olbrzymim potencjale gospodarczym, liczący ponad 200 milionów konsumentów i stanowiący strefę wolnego handlu towarowo-usługowego, zorganizowanego w systemie bezwizowym. Seminarium, skierowane głównie do środowisk biznesowych, poświęcone było dwóm tematom – internacjonalizacji małych i średnich przedsiębiorstw oraz innowacyjności w biznesie pod kątem potrzeb krajów Sojuszu⁹⁰.

Inną ważną decyzją, która może przynieść Polsce określone korzyści i która świadczyła o dostrzeganiu potrzeby wzmocnienia polskiej obecności w Ameryce Łacińskiej, było wznowienie działalności, zlikwidowanej w 2008 roku, Ambasady RP w Panamie (planowane jest także otwarcie polskiej ambasady w Ekwadorze). Utworzenie polskiej placówki dyplomatycznej w maju 2017 roku stwarza szanse nie tylko na intensyfikację relacji Polski z tym dynamicznie rozwijającym się krajem, ale także na zacieśnienie kontaktów dwustronnych z innymi państwami Ameryki Środkowej, w której to od 2008 roku nie było żadnego polskiego przedstawicielstwa.

Wydarzeniem świadczącym o docenianiu przez polskie władze rosnącego znaczenia państw Ameryki Łacińskiej na świecie oraz potencjału we współpracy RP z krajami tego regionu, była historyczna wizyta na najwyższym szczeblu, złożona w kwietniu 2017 roku w Meksyku przez prezydenta RP Andrzeja Dudę. Jak podkreślił szef państwa polskiego: „[...] celem wizyty jest szukanie dla Polski nowych partnerów biznesowych na świecie. Odpowiedzialny rozwój wymaga dzisiaj także pozyskiwania globalnych partnerów gospodarczych”⁹¹. Zarówno sama wizyta, jak i podpisane w jej trakcie umowy stanowiły swego rodzaju przypieczętowanie tzw. nowego otwarcia w stosunkach Polski z Meksykiem. Pozwala to mieć nadzieję na intensyfikację pragmatycznej współpracy z tym państwem w przyszłości.

Pozytywne tendencje zaobserwowano w drugiej dekadzie XXI wieku również w relacjach Polski z Kubą. W maju 2015 roku zostały zorganizowane w Hawanie

---

Gospodarcza. <http://kig.pl/relacja-seminarium-sojusz-pacyfiku-gospodarcze-wyzwanie-dla-polski-20-06-2017/> [dostęp: 24.06.2017].

⁹⁰ W seminarium wzięli udział dyplomaci z krajów SP: Kolumbii, Meksyku, Chile i Peru, a także profesorowie zajmujący się tematyką Ameryki Łacińskiej (m.in. Florence Pinot z ESCP Europe Business School w Paryżu), urzędnicy administracji RP oraz biznesmeni i naukowcy, zaangażowani w propagowanie i promocję współpracy Polski z rynkiem latynoamerykańskim. Zob. *ibidem*.

⁹¹ „Wizyta w Meksyku wpisuje się w dyplomację gospodarczą prezydenta”. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,668,wizyta-w-meksyku-wpisuje-sie-w-dyplomacje-gospodarcza-prezydenta.html> [dostęp: 24.06.2017].

polsko-kubańskie konsultacje polityczne. W czerwcu 2017 roku natomiast reaktywowano dialog na wysokim szczeblu, kiedy to odbyła się pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji w tym państwie.

Jak informowało polskie MSZ, majowe konsultacje wpisywały się, z jednej strony, w nową sytuację dotyczącą uwarunkowań wewnętrznych Kuby, związaną między innymi ze zmianami ekonomiczno-społecznymi w tym państwie, z drugiej zaś, w szerszą strategię wzmacniania relacji Polski z regionem Ameryki Łacińskiej oraz rosnące zainteresowanie polskiego biznesu rozwojem kontaktów gospodarczych z Kubą⁹². W trakcie konsultacji obie strony zgodziły się, że pomimo dzielących oba kraje różnic ideologicznych wzajemne relacje powinny charakteryzować się podejściem pragmatycznym, przejawiającym się między innymi w realizacji konkretnych projektów dwustronnych⁹³.

Podczas wspomnianej czerwcowej wizyty z 2017 roku podpisano z kolei protokół w sprawie ustanowienia konsultacji politycznych między ministerstwami spraw zagranicznych obu krajów, a także porozumienie o współpracy w dziedzinie turystyki. Parafowano również umowę o transporcie morskim. Rozmowy ministrów spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego i Brunona Rodrígueza dotyczyły między innymi perspektyw intensyfikacji dwustronnych stosunków w dziedzinie gospodarczej, turystycznej, kulturalnej i akademickiej.

Jak stwierdził szef polskiej dyplomacji, Kuba stanowi obiecujący rynek dla eksportu naszych towarów i polskich inwestycji, zwłaszcza w kontekście zmian gospodarczych, jakie zachodziły w drugiej dekadzie XXI wieku w tym

92 Nie bez znaczenia dla realizacji wizyty pozostawał kontekst międzynarodowy: negocjacje porozumienia o dialogu politycznym i współpracy UE–Kuba, stopniowa normalizacja stosunków USA–Kuba, zintensyfikowane wizyty przedstawicieli państw europejskich w Hawanie oraz planowana wizyta papieża Franciszka na Kubie.

93 Omówiono możliwości podjęcia negocjacji w sprawie podpisania 3 umów sektorowych (o współpracy w obszarach: gospodarczym, transportu morskiego, sportu) oraz uregulowania kubańskiego długu wobec Polski. Wskazano na potencjał rozwoju stosunków gospodarczych, czemu ma służyć między innymi realizacja misji biznesowych (na czerwiec 2015 roku zaplanowano misję KIG na Kubie), a także na potrzebę dalszej promocji polskiego wizerunku na Kubie w obszarze kultury (przewidziano organizację Tygodnia Kultury Polskiej w Hawanie, w maju 2015 roku) oraz rozwoju stosunków akademickich (zacieśnianie współpracy Uniwersytetu Warszawskiego z Uniwersytetem Hawańskim). Poruszono kwestię możliwości podzielenia się polskimi doświadczeniami w zakresie nowych technologii farmaceutycznych, rolniczych i energii odnawialnych. W trakcie wizyty zrealizowano spotkania w ministerstwach handlu zagranicznego, rolnictwa i przemysłu żywnościowego oraz w Biurze Historyka Miasta Hawany. Zob. *Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanskie_konsultacje_polityczne [dostęp: 24.06.2017].

kraju. Podczas spotkań z kubańskim ministrem spraw zagranicznych, a także ministrem handlu i inwestycji zagranicznych Rodrigiem Malmiercą zostały omówione możliwości rozwoju współpracy gospodarczej, w tym zwiększenia i zróżnicowania polskiego eksportu na Kubę, między innymi o ofertę maszyn rolniczych, żywności, leków, produktów biochemicznych i technologii energetycznych ze źródeł odnawialnych. Nawiązując do regularnie organizowanych od trzech lat polskich misji gospodarczych na Kubie, minister Waszczykowski zapowiedział kolejną misję polskich przedsiębiorców w tym kraju, na jesień 2017 roku. Poinformował też o wspólnej ofercie polskiego MSZ i Uniwersytetu Warszawskiego (UW), skierowanej do pracowników naukowych Uniwersytetu Hawańskiego (UH). W projekcie tym przewidziano na początek roku akademickiego 2017/2018 pobyt studyjny dwóch pracowników naukowych UH, umożliwiający zapoznanie się z funkcjonowaniem polskich instytucji naukowo-badawczych⁹⁴.

W zakresie stosunków kulturalnych szef polskiej dyplomacji omówił z głównym konserwatorem zabytków miasta Hawany Eusebiem Lealem możliwości rozwoju kontaktów kulturalnych i promocji kultury polskiej w stolicy Kuby, jak również reaktywacji polsko-kubańskiej współpracy w dziedzinie restauracji zabytków (w tym z wykorzystaniem doświadczeń polskiej szkoły konserwacji i technik laserowych w odbudowie Hawany)⁹⁵.

Dobrą praktyką, zainicjowaną w grudniu 2016 roku, były polsko-hispańskie konsultacje na temat Ameryki Łacińskiej, które odbyły się w Madrycie, na szczęblu kierownictwa departamentów MSZ odpowiadających za kwestie latynoamerykańskie. Podczas spotkań strona polska, reprezentowana przez zastępcę dyrektora Departamentu Ameryki MSZ Karolinę Cemkę, przybliżyła hiszpańskim rozmówcom cele polskiej polityki zagranicznej w zakresie relacji z Ameryką Łacińską. Omówiono także bieżącą sytuację polityczną, społeczną i gospodarczą krajów tego regionu oraz jego stosunki zewnętrzne (między innymi z USA i UE). Ze względu na fakt, że Ameryka Łacińska zajmuje szczególne miejsce w polityce zagranicznej Hiszpanii, pożądane jest organizowanie i wspieranie tego typu spotkań, gdyż mogą one korzystnie wpłynąć na kształt i intensyfikację stosunków Polski z państwami latynoamerykańskimi. Warto

94 Zob. *Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 24.06.2017].

95 Zob. *Polsko-kubańska współpraca kulturalna*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/c/MOBILE/aktualnosci/wiadomosci/polsko_kubanska_wspolpraca_kulturalna [dostęp: 24.06.2017].

dodać, że polityka Madrytu w stosunku do regionu ma charakter wielowymiarowy, a relacje z krajami Ameryki Łacińskiej są intensywne⁹⁶.

Z optymizmem na rozwój polsko-latynoamerykańskich stosunków pozwala także spojrzeć to, że polscy przedsiębiorcy coraz częściej postrzegają kraje Ameryki Łacińskiej jako potencjalnych odbiorców towarów i usług, między innymi w sektorach: budownictwa, energetyki, transportu, górnictwa, przemysłu stoczniowego, zbrojeniowego, lotniczego oraz nowych technologii⁹⁷. Coraz częściej też właściciele polskich firm inwestujący w tym regionie działają w sektorach, które do tej pory nie były eksplorowane (w przeszłości ograniczano się do branży motoryzacyjnej, surowców i eksploatacji surowców mineralnych). Inwestycje takich polskich firm, jak Inglot (branża kosmetyczna), eSky (sektor ICT) czy InPost (usługi pocztowe), są dobrym tego przykładem. Dodatkowo rozwojowi relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej sprzyjają zainteresowanie Brazylii polskim rynkiem i powstające w związku z tym powiązania gospodarcze i naukowe. W dłuższej perspektywie może to być przesłanką zachęcającą polskie władze do prowadzenia aktywniejszej polityki, zarówno wobec partnera brazylijskiego, jak i wobec całego regionu latynoamerykańskiego.

10.3. Rekomendowane działania

Przed polityką Polski wobec Ameryki Łacińskiej w XXI wieku pojawia się wiele nowych wyzwań. Wynikają one zarówno z rosnącej roli i znaczenia państw tego regionu na świecie, jak i ze zwiększającej się potrzeby aktywizacji polskiej polityki zagranicznej na kierunkach pozaeuropejskich. Na początku lat 90. XX wieku stosunki Polski z państwami latynoamerykańskimi zajmowały marginalne miejsce w polskiej polityce zagranicznej. Jednakże wzrastające w drugiej dekadzie XXI wieku potrzeby ekonomiczne i polityczne naszego kraju, wzmacnane członkostwem w Unii Europejskiej oraz procesami zmian w globalnym układzie sił, skłaniają do redefinicji polityki zagranicznej RP względem strefy poza euroatlantyckiej, w tym Ameryki Łacińskiej.

---

96 Królestwo Hiszpanii jest członkiem Wspólnoty Iberoamerykańskiej oraz najstarszym państwem obserwatorem w Organizacji Państw Amerykańskich (OPA). Zob. *Polsko-hiszpańskie konsultacje nt. Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_hiszpańskie_konsultacje_nt_ameryki_lacinskiej_i_karaibow_jsessionid=98ECDF6A62258E3C14730E54DAF2634D.cmsap2p [dostęp: 24.06.2017].

97 *Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo...

Tabela 10.1. Rekomendowane działania dotyczące rozwoju współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie politycznej

STAN RELACJI	REKOMENDOWANE DZIAŁANIA
Formalno-prawne podstawy relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej	
<ul style="list-style-type: none"> – Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się, z 2004 roku. – Umowy dwustronne o współpracy, zawarte z częścią państw Ameryki Łacińskiej, wymagające aktualizacji. 	<ul style="list-style-type: none"> – Rewizja polityki zagranicznej Polski wobec Ameryki Łacińskiej. – Stworzenie strategii rozwoju współpracy z państwami regionu latynoamerykańskiego, w której zostaną uwzględnione cele krótko- i długoterminowe, a także potencjalne obszary intensyfikacji relacji, związane z nią szanse i zagrożenia, jak również organy i instytucje odpowiedzialne za jej realizację. – Zaproszenie do udziału w tworzeniu strategii polskiej polityki zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej przedstawicieli środowisk biznesowych, naukowych, kulturalnych i eksperckich. – Weryfikacja, uzupełnienie i aktualizacja bazy prawno-traktatowej, między innymi w relacjach z Argentyną, Kolumbią, Wenezuelą, Peru, Panamą, Urugwajem, Paragwajem, Ekwadorem, Boliwią i Kubą (w szczególności w kontekście współpracy gospodarczej, ochrony inwestycji i unikania podwójnego opodatkowania oraz współpracy naukowej i kulturalnej).
Obecność dyplomatyczna Polski w regionie Ameryki Łacińskiej	
<p>W krajach regionu latynoamerykańskiego działa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 9 ambasad RP (w Argentynie, Brazylii, Chile, Kolumbii, Meksyku, Panamie, Peru, Wenezueli i na Kubie); – 1 konsulat generalny (w Kurytybie); – 47 konsulatów honorowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie obecności dyplomatycznej Polski w regionie Ameryki Łacińskiej. – Utworzenie placówki dyplomatycznej w Ekwadorze i przywrócenie Ambasad RP w Urugwaju i Kostaryce. – Przywrócenie Konsulatów Generalnych RP w São Paulo i Rio de Janeiro. – Ograniczenie kumulowania stanowisk dyplomatycznych i pełnienia przez akredytowanych przedstawicieli w określonych krajach funkcji ambasadorów w innych państwach regionu. – Efektywne wykorzystanie sieci konsułów honorowych na rzecz promocji naszego kraju w Ameryce Łacińskiej.

cd. tab. 10.1

Dialog polityczny na najwyższym szczeblu i niższych	
<ul style="list-style-type: none"> – Zbyt niska częstotliwość dwustronnych wizyt na różnych szczeblach. – W drugiej dekadzie XXI wieku obserwowano przejawy dążenia do intensyfikacji relacji politycznych i gospodarczych Polski z: Meksykiem (historyczna wizyta prezydenta RP w kwietniu 2017 roku), Panamą (otwarcie placówki dyplomatycznej RP w maju 2017 roku) i Kubą (wizyta ministra spraw zagranicznych RP w czerwcu 2017 roku). – Niewystarczająca koordynacja międzyresortowa w realizacji polityki RP wobec regionu Ameryki Łacińskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Intensyfikacja dialogu i zapewnienie odpowiedniej częstotliwości wzajemnych wizyt na najwyższym szczeblu w relacjach polsko-latynoamerykańskich. – Wzmocnienie relacji politycznych z priorytetowymi (Brazylia, Argentyna, Meksyk, Chile) i ważnymi (Kolumbia, Wenezuela) partnerami Polski w regionie latynoamerykańskim; zgodnie z klasyfikacją przyjętą w Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się (dokument z 2004 roku). – Rewitalizacja dialogu politycznego z Kubą oraz zacieśnianie kontaktów z innymi państwami karaibskimi (Jamajką, Surinamem, Grenadą, Trynidadem i Tobago, Haiti). – Intensyfikacja kontaktów z państwami Ameryki Środkowej (zwłaszcza z Panamą, Kostaryką i Gwatemalą). – Inicjowanie i kontynuowanie organizowania regularnych konsultacji polityczno-gospodarczych z państwami regionu latynoamerykańskiego. – Zawiązywanie i pogłębianie współpracy parlamentarnej z latynoamerykańskimi partnerami politycznymi i gospodarczymi RP. – Usprawnienie mechanizmów koordynacji i nadzoru realizacji polityki Polski na kierunku latynoamerykańskim. – Odejście od działań doraźnych i przypadkowych w polityce RP wobec Ameryki Łacińskiej. – Prowadzenie polityki wobec regionu bardziej niezależnej od stanowiska Stanów Zjednoczonych, zwłaszcza w odniesieniu do Kuby i Wenezueli.
Współpraca na forum wielostronnym	
<ul style="list-style-type: none"> – Udział Polski w szczytach EU–LAC od 2004 roku (od 2013 roku w formule EU–CELAC). – Uzyskanie przez Polskę statusu obserwatora w ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku, w 2015 roku. – Spotkania i współpraca Polski 	<ul style="list-style-type: none"> – Bardziej aktywna postawa Polski w kształtowaniu unijnej polityki wobec Ameryki Łacińskiej. – Udział Polski w szczytach obu Ameryk. – Uzyskanie statusu obserwatora w CARICOM. – Wykorzystanie w pełni statusu członka-obserwatora w Sojuszu Pacyfiku, między innymi w zakresie intensyfikacji współpracy dwustronnej z Limą.

<p>i państw Ameryki Łacińskiej na forum ONZ i WTO.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wzmocnienie dialogu nt. bezpieczeństwa globalnego, między innymi w kontekście konfliktów regionalnych, w tym konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. – Wzmocnienie dialogu nt. zmian klimatycznych i bezpieczeństwa energetycznego. – Współpraca z pozostałymi państwami Europy Środkowej w zakresie pogłębiania kontaktów z państwami Ameryki Łacińskiej. – Podtrzymanie tradycji udzielania sobie wzajemnego poparcia z partnerami latynoamerykańskimi dotyczącego kandydatur w przypadku członkostwa lub stanowisk w organizacjach międzynarodowych.
<p>Zaangażowanie w politykę UE wobec krajów Ameryki Łacińskiej</p>	
<ul style="list-style-type: none"> – Realizacja niewielkich projektów rozwojowych na rzecz Peru, Brazylii, Wenezueli, Meksyku, Surinamu, Kuby, Jamajki, Saint Kitts i Nevis, Grenady. – Wspieranie dążeń do podpisania wielostronnej umowy handlowej UE z Peru i Kolumbią. – Udział w przygotowaniach do negocjacji zmodernizowanej umowy UE–Meksyk oraz negocjacji części handlowej umowy stowarzyszeniowej UE–Mercosur. – Opowiadanie się za ustanowieniem strategicznego partnerstwa z Brazylią. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie współpracy rozwojowej w ramach systemu małych grantów. – Wykorzystanie w większym stopniu instrumentów i programów unijnych na rzecz realizacji wielostronnych projektów rozwojowych i programów współpracy regionalnej. – Zwiększenie zakresu korzystania z unijnych sieci informacji oraz narzędzi i środków Komisji Europejskiej. – Wspieranie dialogu politycznego UE z Kubą. – Aktywne uczestnictwo w negocjacjach umów o wolnym handlu UE z Chile i Meksykiem. – Aktywne uczestnictwo w realizacji unijnych projektów demokratyzacyjnych w państwach Ameryki Łacińskiej (w tym wdrażanie reform społecznych i edukacyjnych, promocja rządów prawa, praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego), a także promowanie doświadczeń polskiej transformacji w ramach działań z zakresu pomocy rozwojowej i dyplomacji publicznej. – Monitorowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa regionalnego i sytuacji w dziedzinie praw człowieka. – Wywieranie większego wpływu na kształtowanie polityki unijnej wobec regionu latynoamerykańskiego poprzez pogłębianie partnerstwa politycznego, rozwój wymiany handlowej, intensyfikację relacji kulturalnych i naukowych.

cd. tab. 10.1

Postrzeganie krajów Ameryki Łacińskiej w Polsce	
<ul style="list-style-type: none"> – W polskich mediach dominują negatywne informacje na temat regionu Ameryki Łacińskiej (odnoszą się one głównie do kryzysów politycznych i gospodarczych, konfliktów czy katastrof naturalnych). – Informacje na temat Ameryki Łacińskiej czy stosunków polsko-latynoamerykańskich często są przekazywane w sposób prześmiewczy, co negatywnie wpływa na wizerunek krajów tego regionu w polskim społeczeństwie. – Postrzeganie krajów Ameryki Łacińskiej, jako zbyt odległych i egzotycznych. – Niewielka liczba godzin lekcyjnych (na etapie szkoły podstawowej i średniej) poświęconych Ameryce Łacińskiej i stosunkom polsko-latynoamerykańskim. 	<ul style="list-style-type: none"> – Odejście od postrzegania krajów latynoamerykańskich <i>en bloc</i> (dostrzeżenie ich różnorodności politycznej, gospodarczej i kulturowej). – Zwiększenie działań edukacyjnych mających na celu wzrost w społeczeństwie polskim wiedzy na temat Ameryki Łacińskiej i polsko-latynoamerykańskich stosunków dwustronnych. – Rzetelne i kompleksowe przekazywanie informacji przez polskie media na temat wydarzeń w państwach Ameryki Łacińskiej. – Informowanie polskiej opinii publicznej o działaniach i polityce rządu RP dotyczących państw regionu latynoamerykańskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 10.2. Rekomendowane działania dotyczące rozwoju współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie gospodarczej

STAN RELACJI	REKOMENDOWANE DZIAŁANIA
Współpraca gospodarcza i wymiana handlowa Polski z państwami Ameryki Łacińskiej	
<ul style="list-style-type: none"> - Dwustronne umowy o współpracy gospodarczej, zawarte z częścią państw Ameryki Łacińskiej, w większości przypadków wymagające aktualizacji. - Eksport do państw Ameryki Łacińskiej stanowi zaledwie 1% całości polskiego eksportu, zaś import – jedynie 1,7% całkowitego importu naszego kraju (wymiana handlowa stanowi około 1,5% ogólnych obrotów handlowych Polski). - Ujemny dla Polski bilans handlowy, utrzymujący się od początku lat 90. XX wieku, w przypadku większości kluczowych partnerów naszego kraju w regionie latynoamerykańskim. - Brak wystarczającego wsparcia dla polskich eksporterów i inwestorów ze strony polskiego rządu. - Niewystarczająca liczba dwustronnych izb handlowych w stosunkach polsko-latynoamerykańskich. - Istnienie niewykorzystanych obszarów i możliwości rozwoju współpracy gospodarczej i wymiany handlowej Polski z państwami latynoamerykańskimi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pogłębienie współpracy gospodarczo-handlowej z kluczowymi partnerami Polski w regionie Ameryki Łacińskiej: Brazylią, Argentyną, Meksykiem i Chile. - Otwarcie się na nowych partnerów handlowych w Ameryce Łacińskiej, zainteresowanych intensyfikacją współpracy z Polską (jak Peru, Panama, Kuba, Kostaryka, Ekwador, Urugwaj, Paragwaj czy Boliwia). - Przyciągnięcie do Polski inwestycji bezpośrednich z Ameryki Łacińskiej. - Zwiększenie polskiego eksportu do krajów Ameryki Łacińskiej. - Zmniejszenie ujemnego dla Polski bilansu handlowego w relacjach z państwami latynoamerykańskimi. - Koncentracja na budowie konkurencyjności polskich towarów i usług w regionie latynoamerykańskim. - Tworzenie dwustronnych izb handlowych z państwami Ameryki Łacińskiej. - Wspieranie rozwoju już istniejących inwestycji, na podstawie serwisowania innych polskich podmiotów.

cd. tab. 10.2

Obecność polskich firm i inwestycji w regionie Ameryki Łacińskiej	
<p>Przykłady polskich firm z powodzeniem działających w Ameryce Łacińskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Selena (chemia budowlana, Brazylia); - Famur (przemysł maszynowy, Meksyk i Brazylia); - KGHM (producent miedzi, molibdenu i złota, największa polska inwestycja zagraniczna, Chile); - Dr Irena Eris (branża kosmetyczna, Kolumbia); - Melex (branża motoryzacyjna, Argentyna); - Wódka Wyborowa (branża monopolowa, obecna w większości państw latynoamerykańskich); - Ciech (producent sody kalcyonowanej, sody oczyszczonej, soli, żywicy poliestrowej, produktów szklanych oraz chemikaliów); - Polservice (dostawca usług inżynierskich, szczególnie w branży budowlano-montażowej); - Elektrim (działa w Ameryce Łacińskiej od 30 lat, dostawca między innymi wyposażenia dla podstacji trakcyjnych kolei brazylijskich i stacji transformatorowych w Kolumbii, a także osprzętu elektrycznego i telefonów w Meksyku, Chile, Argentynie, Paragwaju, Peru i Urugwaju); - Laktopol (eksport wyrobów mleczarskich do większości państw regionu Ameryki Łacińskiej); - Stalexport (import rud żelaza i eksport wyrobów polskiego hutnictwa); - Rolimpex (handel produktami rolnymi); - Ingot (branża kosmetyczna); - eSky (sektor ICT); - InPost (usługi pocztowe). 	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie ekspansji na rynki latynoamerykańskie małych i średnich przedsiębiorstw. - Lepsze wykorzystanie szans, możliwości i potencjału współpracy poprzez jej intensyfikację w sektorach: rolno-spożywczym, farmaceutycznym, wydobywczym, infrastruktury drogowej, kolejowej, lotnictwa, budownictwa socjalnego, energetyki odnawialnej, telekomunikacji, utylizacji wody oraz usług (gastronomia, hotelarstwo i turystyka). - Wyspecjalizowane inwestycje i <i>know-how</i> transformacji. - Transfer nowoczesnych technologii.

Promocja i dyplomacja ekonomiczna Polski w regionie Ameryki Łacińskiej	
<ul style="list-style-type: none"> – Dwustronne misje gospodarcze, organizowane w Polsce i w krajach Ameryki Łacińskiej. – Udział polskich przedsiębiorców i firm w targach organizowanych na terenie krajów latynoamerykańskich. – Polska znajduje się wśród krajów uznanych za priorytetowe przez brazylijską Agencję Promocji i Inwestycji APEX (w Warszawie funkcjonuje jedno z trzech centrów dystrybucji towarów brazylijskich w Europie). 	<ul style="list-style-type: none"> – Umacnianie marki Polska i dobrego wizerunku naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. – Zwiększenie udziału polskich przedsiębiorców w targach handlowych i inwestycyjnych odbywających się w regionie. – Kontynuacja dwustronnych misji gospodarczych oraz wizyt studyjnych dziennikarzy. – Organizowanie kampanii promocyjnych w celu umacniania marki naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. – Tworzenie sieci placówek handlowych przez Ministerstwo Gospodarki RP (np. Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji) w krajach regionu. – Organizacja forów inwestycyjnych z udziałem latynoamerykańskich instytucji promocji gospodarczej.
Wsparcie dla polskich przedsiębiorców i inwestorów	
<ul style="list-style-type: none"> – Informatory i przewodniki rynkowe, opracowywane w przypadku niektórych państw Ameryki Łacińskiej. Tylko niektóre są aktualizowane. 	<ul style="list-style-type: none"> – Aktualizacja informatorów rynkowych, zawierających kluczowe informacje dotyczące wejścia na dany rynek latynoamerykański. – Zainicjowanie programu rządowego „Go Latin America”, wspierającego polski eksport i inwestorów w wejściu na rynki latynoamerykańskie. – Uzupełnianie bazy traktatowej poprzez zawieranie umów i porozumień regulujących stosunki gospodarcze Polski z państwami regionu. – Zwiększenie zakresu wspierania polskiego eksportu za pomocą różnego rodzaju instrumentów, na przykład poręczeń, gwarancji, dopłat do oprocentowania kredytów czy kredytów rządowych. – Zwiększenie liczby bezpośrednich spotkań z potencjalnymi kontrahentami (nawiązywanie bezpośredniego kontaktu ma w kulturze krajów Ameryki Łacińskiej duże znaczenie, w zakresie budowania zaufania i realizacji wspólnych przedsięwzięć).

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 10.3. Rekomendowane działania dotyczące rozwoju współpracy Polski z państwami Ameryki Łacińskiej na płaszczyźnie naukowej i kulturalnej

STAN RELACJI	REKOMENDOWANE DZIAŁANIA
Współpraca kulturalna	
<ul style="list-style-type: none"> – Dwustronne umowy o współpracy kulturalnej, zawarte z częścią państw Ameryki Łacińskiej, w większości przypadków wymagające aktualizacji. – Działalność polskich placówek dyplomatycznych we współpracy z miejscową Polonią, promująca polską historię, kulturę i doświadczenia polsko-latynoamerykańskiej współpracy. 	<ul style="list-style-type: none"> – Weryfikacja i aktualizacja umów dwustronnych z państwami latynoamerykańskimi w dziedzinie kultury, edukacji, nauki i sportu. – Zawarcie porozumień ułatwiających współpracę w zakresie turystyki oraz zapewniających bezpośrednie połączenia lotnicze między Polską a głównymi partnerami naszego kraju w regionie. – Zwiększenie polsko-latynoamerykańskiej współpracy w zakresie miast partnerskich. – Wymiana doświadczeń i informacji. – Zwiększenie liczby organizowanych imprez i wydarzeń poświęconych polskiej kulturze w krajach Ameryki Łacińskiej, w tym: tygodni kultury polskiej, przeglądów filmów, wystaw malarskich i fotograficznych, koncertów i spektakli teatralnych.
Rozpowszechnianie wiedzy na temat Polski w krajach Ameryki Łacińskiej	
<ul style="list-style-type: none"> – Obecność licznej i dobrze zorganizowanej Polonii w krajach Ameryki Łacińskiej (zwłaszcza w Brazylii i Argentynie). – Niewystarczające możliwości pobierania nauki języka polskiego w krajach regionu. – Zanikanie posługiwania się językiem polskim wśród potomków polskich emigrantów w krajach latynoamerykańskich. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pogłębianie współpracy kulturalnej i promocja polskiej historii, kultury i nauki w krajach Ameryki Łacińskiej. – Utworzenie Instytutów Polskich w Ameryce Łacińskiej (między innymi w São Paulo i Meksyku). – Aktywne działania z zakresu dyplomacji kulturalnej i akademickiej. – Podejmowanie wspólnych działań przez środowiska polonijne, polskie placówki dyplomatyczne oraz instytucje latynoamerykańskie, mających na celu rozpowszechnianie wiedzy o Polsce i wspólnej polsko-latynoamerykańskiej historii. – Zwiększenie środków finansowych na promocję naszego kraju w Ameryce Łacińskiej. – Skorzystanie w większym stopniu z faktu istnienia licznej i dobrze zorganizowanej

	<p>Polonii w krajach Ameryki Łacińskiej, a także doświadczeń polsko-latynoamerykańskiej współpracy oraz bliskości kulturowej i cywilizacyjnej – w intensyfikacji kontaktów między państwowymi na różnych płaszczyznach.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Krzewienie polskość w społecznościach, w których obserwuje się jej zanik. – Zwiększenie możliwości pobierania nauki języka polskiego przy ambasadach RP w Ameryce Łacińskiej, zarówno przez dzieci, jak i przez dorosłych.
Współpraca naukowa	
<ul style="list-style-type: none"> – Umowy dwustronne o współpracy naukowej i naukowo-technicznej, zawarte z częścią państw regionu Ameryki Łacińskiej, w większości wymagające aktualizacji. – Niewielki zakres wymiany stypendialnej i mała liczba studentów z Ameryki Łacińskiej pobierających naukę na polskich uczelniach (w 2016 roku było to 259 osób na 65 793 studentów zagranicznych w Polsce). – Polska stała się aktywnym partnerem w budowaniu Europejskiej Przestrzeni Akademickiej (uczestnictwo w przygotowaniu Academic Summit EU–LAC w 2015 roku w Brukseli oraz Knowledge Summit EU–LAC w 2017 roku w San Salvador). – Porozumienia o współpracy naukowej zawierane przez KRASP z jego latynoamerykańskimi odpowiednikami (między innymi w przypadku Brazylii, Argentyny i Chile). – Współpraca z państwami latynoamerykańskimi w ramach unijnego programu „Alfa Puentes”. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zainicjowanie działań zachęcających młodych Latynosów do podjęcia studiów w Polsce. – Zapewnienie wzajemnej uznawalności dyplomów, po uwzględnieniu różnic w systemie bolońskim oraz poszczególnych krajów latynoamerykańskich – wspieranie działań unijnych przez Polskę w tym zakresie. – Podejmowanie inicjatyw, takich jak planowany na 2018 rok Rok Nauki Polskiej za Granicą, będących okazją dla uczelni z całej Polski do promocji wybitnych osiągnięć naukowych polskich badaczy, zaprezentowania swojego dorobku, infrastruktury badawczej oraz oferty akademickiej. – Dalszy rozwój współpracy za pośrednictwem KRASP z partnerami latynoamerykańskimi, sformalizowanie współpracy w postaci umowy międzynarodowej z odpowiednikami KRASP w Meksyku i Kolumbii. – Pogłębienie współpracy naukowo-badawczej i uniwersyteckiej (w tym: realizowanie wspólnych projektów badawczych oraz dwustronnych wizyt studyjnych ekspertów i naukowców, przyznawanie stypendiów, wymiany studentów i kadry naukowej, a także organizacja wspólnych konferencji, kongresów, seminariów i sympozjów, celem wymiany doświadczeń, informacji i poglądów).

cd. tab. 10.3

<ul style="list-style-type: none"> – Przystąpienie Polski do brazylijskiego programu stypendialnego „Ciência sem fronteiras” (Nauka bez granic), w 2013 roku. – Kontakty w sferze nauki są w dużej mierze rozwijane indywidualnie, z inicjatywy zainteresowanych uczelni lub pracowników naukowych, mających kontakty z latynoamerykańskimi instytucjami szkolnictwa wyższego. 	<ul style="list-style-type: none"> – Nawiązanie współpracy naukowej z potencjalnymi partnerami Polski w Ameryce Łacińskiej (między innymi z Panamą, w której istnieje duże zapotrzebowanie na pozyskanie nowych technologii i rozwój nauki, a jednocześnie kraj ten posiada środki finansowe, by zapewnić swoim studentom stypendia naukowe za granicą i jest zainteresowany nawiązaniem współpracy w tym zakresie z Polską).
--	--

Źródło: Opracowanie własne.

Warunkiem *sine qua non* zwiększenia znaczenia Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej naszego kraju jest jednak wzrost świadomości jej decydentów dotyczącej zwiększającej się roli i znaczenia państw tego regionu na świecie oraz tkwiącego we współpracy z nimi potencjału. Aby nastąpiła intensyfikacja współpracy Polski z państwami latynoamerykańskimi, odpowiednio do istniejących możliwości, niezbędna jest wola polityczna polskiego rządu.

Kraje Ameryki Łacińskiej, ze względu na ich położenie geograficzne, a także wielkość i możliwości gospodarczej oraz finansowej ekspansji Polski na rynki pozaeuropejskie, pozostaną w polskiej polityce zagranicznej partnerami o charakterze drugoplanowym. Nie oznacza to jednak, że ich miejsce powinno być marginalizowane. W interesie naszego kraju leży intensyfikacja kontaktów z państwami regionu latynoamerykańskiego, którego rola i znaczenie na świecie rosną. Ponadto przemawia za tym potrzeba poszukiwania nowych obszarów i partnerów w zakresie zarówno efektywnej kooperacji w skali pozaeuropejskiej i globalnej, jak i umocnienia pozycji Polski w regionie Europy Środkowej, w Unii Europejskiej oraz na arenie międzynarodowej.

Zakończenie

Miejsce i znaczenie państw Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej Polski determinowane były wieloma czynnikami i na przestrzeni lat podlegały zmianom. Pierwsze kontakty naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi, nawiązane już w XVIII i XIX wieku, umacniały się w wyniku kolejnych fal emigracji Polaków do tego regionu. Zapoczątkowanych w drugiej dekadzie XX wieku relacji międzypaństwowych¹ nie rozwijano na dużą skalę, ani jeżeli chodzi o płaszczyznę polityczną, ani w zakresie współpracy gospodarczej. Nie oznacza to jednak, że Ameryka Łacińska pozostawała poza obszarem zainteresowania polskiej dyplomacji. Liczna i dobrze zorganizowana Polonia w krajach regionu sprzyjała podtrzymywaniu polsko-latynoamerykańskich więzi. Polacy, których nazywano tu ambasadorami naszego kraju, przyczyniali się zarówno do rozwoju państw swojego pobytu, jak i do wspierania kontaktów z Polską.

---

¹ Stosunki polityczne między Polską a państwami Ameryki Łacińskiej liczą ponad 90 lat. Inicjowanie czy utrzymywanie takich kontaktów bezpośrednio po zakończeniu walk niepodległościowych w regionie latynoamerykańskim było niemożliwe ze względu na brak istnienia suwerennego państwa polskiego. Pierwszymi państwami, z którymi Polska nawiązała w drugiej dekadzie XX wieku stosunki dyplomatyczne, były: Brazylia (1920), Argentyna (1922) i Meksyk (1924). W latach 1925–1937 dołączyły do tej grupy wszystkie pozostałe państwa latynoamerykańskie, aczkolwiek w okresie międzywojennym w regionie Ameryki Łacińskiej funkcjonowały tylko trzy polskie poselstwa w Brazylii, Argentynie i Meksyku. Na czele placówek w Rio de Janeiro i Buenos Aires stał poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny. W mieście Meksyk natomiast funkcję tę pełnił *chargé d'affaires*, gdyż przed II wojną światową wysyłanie przedstawicieli dyplomatycznych w randze niższej niż ambasador było powszechną praktyką. Wyjątek stanowiły państwa o większym znaczeniu międzynarodowym, jak USA, Francja, Wielka Brytania, Japonia czy Rosja, gdzie przedstawicielstwa podnoszono do rangi ambasad. Zob. J. PERLIN: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski z Ameryką Łacińską*. Cz. 1. „Ameryka Łacińska” 1996, nr 2 (12), s. 101–102.

Po II wojnie światowej, aż do rozpadu układu bipolarnego (za moment ten uznaje się lata 1989–1991), stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej były podporządkowane regułom rywalizacji zimnowojennej. Intensyfikowano wówczas relacje z państwami latynoamerykańskimi, w których przypadku istniała zbieżność polityczno-ideologicznych interesów, przede wszystkim z Kubą (po rewolucji kubańskiej w 1959 roku)², w umiarkowanym zaś stopniu z pozostałymi.

Rok 1989, rozpoczynający polską transformację ustrojową, wyznaczył istotną cezurę w polityce zagranicznej RP, w tym na kierunku latynoamerykańskim. Warto zaznaczyć, że koniec lat 80. XX wieku to okres schyłku autorytaryzmu w Ameryce Łacińskiej i czas zastępowania dyktatur systemem demokracji parlamentarnej. Proces ten przebiegał dwutorowo, w Ameryce Środkowej był on rezultatem pokojowego rozstrzygnięcia konfliktów zbrojnych, zaś w Ameryce Południowej – upadku dyktatur wojskowych³. W związku z tym Polska oraz kraje regionu zyskały szansę na stworzenie i odbudowanie stosunków bilateralnych niezależnie od zimnowojennych uwarunkowań i na solidnych fundamentach.

Wyznaczone w latach 90. XX wieku priorytety polityki zagranicznej w przypadku zarówno Polski, jak i państw Ameryki Łacińskiej nie były jednak ukierunkowane na intensywny rozwój relacji bilateralnych. Stosunki polsko-latynoamerykańskie w ostatniej dekadzie XX wieku cechowały się zmienną dynamiką. Intensyfikację wzajemnych relacji obserwowano mniej więcej do połowy lat 90. XX wieku. Następnie kontakty ulegały osłabieniu, zaś miejsce państw Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – marginalizacji. Wynikało to między innymi ze specyfiki celów, jakie w pierwszych latach polskiej transformacji zostały wyznaczone wobec tego regionu. Koncentrowano się na odbudowaniu stosunków z krajami latynoamerykańskimi głównie poprzez zawieranie umów dwustronnych czy tworzenie sieci konsulatów honorowych. Były to założenia mające charakter krótkoterminowy. W latach 90. XX wieku decydenci polskiej polityki zagranicznej nie zadbali o wypracowanie kompleksowej i długofalowej strategii w odniesieniu do Ameryki Łacińskiej⁴.

2 Z socjalistyczną Kubą zawarto szereg porozumień, między innymi o uznawalności dyplomów i ruchu bezwizowym. Realizowane były również polsko-kubańskie wizyty na najwyższym szczeblu (w 1972 roku Polskę odwiedził Fidel Castro, który spotkał się z Edwardem Gierkiem i Piotrem Jaroszewiczem; trzy lata później politycy ci złożyli rewizytę w Hawanie; w 1975 roku Przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński był obecny na I Zjeździe Komunistycznej Partii Kuby w Hawanie). Zob. J. PERLIN: *Stosunki polityczne Polski z państwami Ameryki Łacińskiej*. W: *Emigracja, Polonia, Ameryka Łacińska. Procesy emigracji i osadnictwa Polaków w Ameryce Łacińskiej i ich odzwierciedlenie w świadomości społecznej*. Red. T. PAŁEczNY. Warszawa 1996, s. 118.

3 K. KRZYWICKA: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009, s. 28.

4 J. SPYRA: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006, s. 390.

W efekcie pod koniec lat 90. XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku Ameryka Łacińska była praktycznie nieobecna w polskiej debacie publicznej i politycznej. Daleki od zadowalającego pozostawał także stan stosunków gospodarczych i wolumen wymiany handlowej Polski z państwami regionu. W 1989 roku w polskich kręgach rządowych powszechna była opinia o konieczności zwiększenia obrotów i poprawy bilansu handlowego. Dziesięć lat później zwracano uwagę na ten sam problem, z tą tylko różnicą, że w 1989 roku deficyt handlowy naszego kraju był czterokrotnie niższy niż w 1999 roku.

Takie krótkoterminowe działania polskich władz i brak w latach 90. XX wieku długofalowej koncepcji kształtowania relacji z regionem miały negatywny wpływ na wzajemne relacje w późniejszym okresie. Mimo przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i związanego z tym wzrostu możliwości realizacji skutecznej i aktywnej polityki wobec państw latynoamerykańskich niewiele w tej kwestii się zmieniło.

Tradycyjne kierunki polityki zagranicznej Polski (tj. relacje z państwami położonymi w bliskim sąsiedztwie RP, Unią Europejską oraz Stanami Zjednoczonymi) wciąż określają przestrzeń zainteresowań i kontaktów zewnętrznych naszego kraju. Świadczy to o niewystarczającym dostosowaniu polskiej polityki zagranicznej do zmieniających się trendów międzynarodowych. Niekorzystnym z punktu widzenia interesów RP zjawiskiem jest marginalizowanie w wymiarze globalnym regionów pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej (cywilizacyjnie i politycznie niezwykle bliskiej dwóm najważniejszym partnerom Polski – Stanom Zjednoczonym i krajom Unii Europejskiej). O ile jeszcze ćwierć wieku temu takie postawy i decyzje miały w pewnym sensie swoje uzasadnienie, o tyle obecnie trudno znaleźć dla nich wytłumaczenie.

W drugiej dekadzie XXI wieku pojawiło się wiele przesłanek przemawiających za zwiększeniem znaczenia Ameryki Łacińskiej w polityce zagranicznej naszego kraju. Polska, jako liczące się państwo Europy Środkowej, chcąc odgrywać ważną rolę na forum międzynarodowym, nie powinna ograniczać się do współpracy ze swoimi tradycyjnymi partnerami. Zacieśnianie stosunków z państwami latynoamerykańskimi, prowadzone według długoterminowej i kompleksowej wizji polityki RP wobec tej części świata, sprzyjałoby zarówno dywersyfikacji partnerów zagranicznych Polski, jak i zwiększeniu polskiej aktywności dyplomatycznej na kierunkach pozaeuropejskich.

Polska, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, jest w posiadaniu wielu mechanizmów i instrumentów, które mogą ułatwiać intensyfikację relacji z krajami Ameryki Łacińskiej. Współpraca UE (będącej obecnie drugim, po USA, partnerem handlowym dla państw latynoamerykańskich ujmowanych całościowo, a pierwszym dla Mercosuru i Chile) z Ameryką Łacińską odbywa się na dwóch poziomach – regionalnym i dwustronnym. Prowadzony jest intensywny

dialog z ugrupowaniami integracyjnymi, takimi jak Mercosur (który zyskuje coraz silniejszy wymiar polityczny i jest czwartym co do wielkości podmiotem gospodarczym świata) czy Wspólnota Andyjska⁵. Trwają także negocjacje umów stowarzyszeniowych UE z państwami regionu. Współpraca Polski z Ameryką Łacińską realizowana na gruncie unijnym jest tym ważniejsza, że wśród priorytetów polskiej polityki zagranicznej na lata 2012–2016 znalazło się umacnianie roli i znaczenia Polski w UE poprzez aktywne uczestnictwo we wspólnotowych procesach decyzyjnych, w perspektywie możliwych sukcesów na arenie europejskiej i korzyści płynących z aktywności państw unijnych na arenie globalnej⁶.

Istotna jest również świadomość negatywnych konsekwencji ponoszonych przez Polskę w sytuacji, w której rezygnuje ona z rozwijania kontaktów z krajami pozaeuropejskimi. Oprócz straconych szans na umocnienie pozycji i roli Polski w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz w Unii Europejskiej, są to także straty o charakterze gospodarczym, związane z niewykorzystaniem możliwości zaistnienia na odległych rynkach, dywersyfikacji polskiego eksportu i ekspansji inwestycyjnej, a co za tym idzie – zwiększenia bezpieczeństwa ekonomicznego naszego kraju.

Jak zauważyła w 2005 roku Katarzyna Kacperczyk, późniejsza wiceminister spraw zagranicznych RP, aktywność polskiej polityki zagranicznej na kierunkach pozaeuropejskich warunkowana była po 1990 roku trzema zależnościami: 1) realizacją głównych celów strategicznych wytyczonych w kraju na początku lat 90. XX wieku, takich jak uzyskanie członkostwa w NATO i UE; 2) wewnętrznymi przemianami w Polsce, jak reformy polityczne i gospodarcze, konieczność redefinicji polityki zagranicznej po zakończeniu zimnej wojny; 3) intensyfikowaniem się procesów globalizacji i współzależności międzypaństwowych⁷.

Świat w drugiej dekadzie XXI wieku obfituje w nowe trendy gospodarcze, polityczne i społeczne. Zachód, którego prymat coraz częściej się kwestionuje, jest zmuszony dokonać rewizji swojej roli, wizerunku i narzędzi wpływu, by sprostać pojawiającym się w skali globalnej wyzwaniom. Również Europa staje przed dylematem: pogłębienie integracji czy jej spłytenie, a w konsekwencji – zmniejszenie znaczenia UE na arenie międzynarodowej⁸. Z kolei kraje

---

5 W dniu 21 czerwca 2012 roku w Brukseli Polska podpisała wielostronną umowę o handlu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi a Kolumbią i Peru.

6 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa 2012. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 3.07.2017].

7 K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2005, s. 202–203.

8 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej...*

rozwijające się zostały w większym stopniu włączone do światowego obrotu handlowego. Wiele z nich posiada duży potencjał gospodarczy, nie tylko ze względu na sprzyjające warunki koniunktury międzynarodowej, ale także w wyniku wewnętrznych procesów stabilizacyjnych, a ich rola w globalnym układzie sił systematycznie wzrasta⁹.

Trzeba mieć na uwadze, że zachodzące procesy międzynarodowe nie mają gwałtownego czy krótkotrwałego charakteru. Są one pochodną ogólnoświatowych tendencji obserwowanych od kilkudziesięciu lat, a ostatnio jedynie wyraźnie nasilonych. Dlatego też należy liczyć się z trwaniem, a nawet przyspieszeniem się tych procesów w kolejnych dekadach.

Przed polską polityką zagraniczną stoją zatem nowe wyzwania. Dotyczą one między innymi kwestii strategicznych, takich jak: przyszłość rynku wewnętrznego, bezpieczeństwo energetyczne, tempo rozszerzenia UE, rozwiązanie problemów demograficznych czy presji migracyjnych, jak również bezpieczeństwo obywateli. W nadchodzących latach Polska powinna na nowo zdefiniować swoją rolę i miejsce w wymiarze regionalnym oraz na scenie globalnej, czego pochodną będzie jakość stosunków transatlantyckich, relacje z partnerami strategicznymi, a także z dynamicznie rozwijającymi się mocarstwami wschodzącymi, w tym z państwami latynoamerykańskimi¹⁰. Jak wskazano w publikacji MSZ *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*, polityka zagraniczna RP wobec regionu powinna być podporządkowana w średniej i długiej perspektywie dążeniu do dywersyfikacji rynków zbytu i zwiększenia bezpieczeństwa ekonomicznego naszego kraju oraz wzmocnienia jego pozycji w UE i na arenie międzynarodowej¹¹.

Wzrost współzależności międzypaństwowych i dynamika światowej gospodarki spowodowały konieczność szerszego włączenia się Polski w międzynarodowe procesy i mechanizmy współpracy. Zgodnie z opinią Katarzyny Kacperczyk, szczególnie istotne w tym kontekście jest efektywne dyskонтowanie członkostwa w Unii Europejskiej i aktywna działalność w ramach tej organizacji, utrzymującej szeroką sieć powiązań z Ameryką Łacińską, w tym silniejsze akcentowanie polskiej obecności w procesie decyzyjnym dotyczącym polityki wobec tego regionu. Zjednoczona Europa może być dla Warszawy pomostem w stosunkach z krajami latynoamerykańskimi. Trzeba również pamiętać, że miejsce i znaczenie Polski w nowym układzie geopolitycznym, kształtującym się po zakończeniu zimnej wojny, zależy w znacznym stopniu

9 K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna...*, s. 203.

10 *Priorytety polskiej polityki zagranicznej...*

11 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku)*. Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015, s. 31.

od wykształcenia globalnego podejścia w polityce zagranicznej RP, z uwzględnieniem zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych zmian porządku międzynarodowego¹².

W konsekwencji ewolucji uwarunkowań w skali światowej i procesów globalizacji polska polityka zagraniczna podlega coraz większemu umiędzynarodowieniu, co wymaga szybkiej reakcji na bodźce i sygnały pochodzące z otoczenia zewnętrznego. Jest to istotne wyzwanie, między innymi ze względu na stosunkowo krótki okres adaptacji do nowych warunków, a także realne, a więc ograniczone zasoby sił i środków naszego kraju¹³.

Jak zaznaczył Lubomir W. Zyblikiewicz, istnieje potrzeba zasadniczej reorientacji polskiej polityki zagranicznej, jako procesu ciągłego, i dostosowania jej do zmieniających się gospodarki i polityki światowej¹⁴.

Wczesne rozpoznanie nowych trendów międzynarodowych, a także pojawiających się szans i zagrożeń w polityce zagranicznej państwa, umożliwia odpowiednie dostosowanie polityki zewnętrznej, a przez to zwiększenie efektywności wykorzystywania posiadanych narzędzi i mechanizmów. W dłuższej perspektywie pozwala to na lepszą realizację interesów narodowych państwa¹⁵.

Koncentracja wyłącznie na wydarzeniach bieżących i krótkofalowych niesie ryzyko przeoczenia ważnych, długoterminowych procesów globalnych. Uznając, że skuteczność prowadzenia polityki zagranicznej państwa zależy, między innymi, od zdolności adaptacji do zmian zachodzących w jego otoczeniu¹⁶, tym bardziej wskazana i zasadna jest rewizja polityki RP wobec państw pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej, i docenienie potencjału tkwiącego w relacjach z partnerami zza Atlantyku. Przyczyniłoby się to do wykorzystania szansy nie tylko na zaistnienie na tamtejszych dynamicznie rozwijających się rynkach, ale także na wzmocnienie gospodarczej, regionalnej i międzynarodowej pozycji oraz bezpieczeństwa energetycznego kraju.

Minister spraw zagranicznych RP Witold Waszczykowski podczas spotkania z szefem kubańskiej dyplomacji w czerwcu 2017 roku w Hawanie przekonywał, że „region Ameryki Łacińskiej i Karaibów jest ważnym partnerem w naszym

---

12 K. KACPERCZYK: *Polska polityka zagraniczna...*, s. 201.

13 Ibidem, s. 204.

14 Szerzej zob. L.W. ZYBLIKIEWICZ: *Polska wobec zmian w układzie sił w gospodarce i polityce światowej w latach 2001–2013*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014, s. 65.

15 A. GRADZIUK, P. KUGIEL: *Polska w wielobiegunowym świecie. Szanse i perspektywy rozwoju stosunków Polski z głównymi mocarstwami wschodzącymi. Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*. Warszawa 2012. http://www.pism.pl/files/?id_plik=11059 [dostęp: 12.06.2016], s. 7.

16 Ibidem.

poszukiwaniu równowagi między skupieniem uwagi na Europie a globalnym zaangażowaniem¹⁷. Należy jednak podkreślić, że w porównaniu z krajami europejskimi obecność Polski w Ameryce Łacińskiej pozostaje zdecydowanie mniejsza i w obecnych warunkach geopolitycznych dalece niewystarczająca. Mimo że badacze stosunków polsko-latynoamerykańskich zwracali na to uwagę już w latach 90. XX wieku, to nadal można mówić o niewykorzystanym potencjale w relacjach Polski z państwami tej części świata, zarówno w wymiarze politycznym, jak i w zakresie wymiany handlowej czy stosunków kulturalnych i naukowych. Istotne są również kwestie takie, jak niewystarczająca wiedza o sobie nawzajem wśród społeczeństw obu stron czy też zanikanie znajomości języka polskiego wśród potomków polskich emigrantów¹⁸.

W związku z intensyfikacją stosunków politycznych i gospodarczych Polski z kluczowymi partnerami kraju w Ameryce Łacińskiej (w tym z Brazylią, Meksykiem i Chile), uzyskaniem statusu obserwatora w ugrupowaniu Sojusz Pacyfiku, a także uwzględnieniem w polskiej polityce zagranicznej państw pozostających dotąd w jej cieniu (jak Panama i Kuba) wkroczyliśmy w drugiej dekadzie XXI wieku na drogę umacniania relacji z krajami tego regionu. Istnieją plany zacieśniania dotychczasowych kontaktów, czy to w przypadku Ameryki Południowej (na przykład Ekwadoru), czy to w odniesieniu do Ameryki Środkowej (między innymi Kostaryki) i Karaibów (zwłaszcza Kuby). Może to oznaczać, że odległość geograficzna przestaje być przeszkodą w rozwijaniu współpracy z regionem latynoamerykańskim, mogącej się przyczynić do wzrostu znaczenia Polski w Europie Środkowej, w UE oraz na arenie międzynarodowej.

Mimo pozytywnych tendencji świadczących o wzroście świadomości polskich decydentów dotyczącej rosnącej roli i znaczenia państw Ameryki Łacińskiej na świecie, należy pamiętać o podejmowaniu dalszych wysiłków na rzecz intensyfikacji kontaktów z tradycyjnymi i nowymi partnerami Polski w tej części świata. Istotne jest uważne poprowadzenie dotychczasowych inicjatyw, tak by w pełni wykorzystać pojawiające się we współpracy szanse, a także ograniczyć działania doraźne i przypadkowe. Niezwykle ważna w procesie umacniania obecności naszego kraju w Ameryce Łacińskiej jest promocja Polski jako

17 *Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.ms.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 2.07.2017].

18 Z ankiety przeprowadzonej w 18 krajach Ameryki Łacińskiej w połowie pierwszej dekady XXI wieku przez ośrodek badań publicznych Latinobarometro wynikało, że jedynie 7% Meksykanów i 6% Chilijczyków kojarzyło nazwę Polska. W innych krajach tego regionu wiedza o Polsce była bliska zeru. Zob. L. MIODEK: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990–2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 25.

marki (politycznej, gospodarczej, naukowej i kulturalnej). Można w tym celu w większym stopniu wykorzystać kapitał, jakim są historyczne doświadczenia współpracy oraz obecność w regionie licznej i dobrze zorganizowanej Polonii.

Brak całościowej i długofalowej strategii Polski w omawianym zakresie jest przejawem niedoceniań zmian zachodzących w gospodarce światowej oraz roli, jaką państwa latynoamerykańskie zaczynają odgrywać we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Istotna zdaje się być ponowna adaptacja założenia przyjętego w 1994 roku, podczas konferencji poświęconej polskiej polityce zagranicznej wobec Ameryki Łacińskiej, zgodnie z którym Polska, chcąc rozwijać współpracę z regionem, powinna zmierzać do postrzegania krajów latynoamerykańskich jako odgrywających równoprawne i partnerskie role w polityce globalnej, a nie deprecjonować ich znaczenie¹⁹.

Realizacja takiego założenia wymaga intensyfikowania bezpośrednich kontaktów na różnych szczeblach, tworzenia platform wymiany doświadczeń oraz wspólnego działania na rzecz realizacji zbieżnych interesów, zarówno w układach dwustronnych, jak i multilateralnych. Ważne, by decydenci polskiej polityki zagranicznej dostrzegli szansę umocnienia pozycji gospodarczej i politycznej Polski w wymiarze regionalnym oraz globalnym poprzez rozwijanie współpracy z latynoamerykańskimi partnerami. Dotyczy to państw, z którymi łączy nasz kraj historyczne więzi i doświadczenie współpracy, a także kontakty utrzymywane z mniejszym lub większym natężeniem, jak również innych dynamicznie rozwijających się gospodarek regionu. Niewystarczająca obecność dyplomatyczna i gospodarcza Polski w Ameryce Łacińskiej może doprowadzić do nieodwracalnej utraty wpływów naszego kraju w tym regionie, przy rosnącej konkurencji ze strony państw członkowskich UE²⁰.

Jak zaznaczono w głównej tezie pracy, stosunki Polski z państwami Ameryki Łacińskiej w latach 90. XX wieku charakteryzowały się niską intensywnością w stosunku do istniejących wówczas możliwości. Jednakże zmieniające się globalne uwarunkowania, w tym związane z kształtowaniem się na świecie ładu wielobiegunowego, oraz narastająca potrzeba odgrywania przez Polskę roli aktywnego członka Unii Europejskiej, zdolnego do wpływania na jej politykę zewnętrzną, a także umocnienia pozycji kraju na arenie międzynarodowej, stawiają przed polityką zagraniczną RP w kolejnych dekadach XXI wieku wiele nowych wyzwań. Na podstawie przeprowadzonej w pracy analizy autorce udało się wykazać słuszność przyjętej tezy o konieczności redefinicji latynoamerykańskiej

---

19 A. DEMBICZ: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009, s. 7.

20 *Wyzwania dla polityki zagranicznej RP...*, s. 29.

polityki Polski oraz zwiększenia zaangażowania naszego kraju w regionie Ameryki Łacińskiej, jako implikacjach zmieniających się uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych polskiej polityki zagranicznej, a także tendencji występujących w stosunkach globalnych w pierwszym i drugim dziesięcioleciu XXI wieku.

Istnieje potrzeba zrjonalizowania polskiej polityki zagranicznej na kierunku latynoamerykańskim, będącego wynikiem przewartościowania stanowiska RP na temat roli i znaczenia Ameryki Łacińskiej na świecie. W drugiej dekadzie XXI wieku pojawiło się wiele przesłanek przemawiających za intensyfikacją relacji Polski z państwami Ameryki Łacińskiej, a także wystąpiły sprzyjające temu uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe. Do argumentów za rozwojem wzajemnej współpracy zalicza się między innymi bliskość cywilizacyjną i kulturową (w tym prymat religii katolickiej), podobne struktury instytucji demokratycznych i porównywalny charakter reform przeprowadzonych w latach 90. XX wieku, bliskie stosunki państw tego regionu z Unią Europejską czy też komplementarność gospodarek polskiej i wielu państw Ameryki Łacińskiej (w tym kluczowych w tej części świata partnerów naszego kraju). Inne wynikają z tendencji międzynarodowych i sprowadzają się do potrzeby, z jednej strony, poszukiwania nowych kontaktów i dywersyfikacji relacji gospodarczych Polski, z drugiej zaś, docenienia znaczenia i potencjału dynamicznie rozwijających się państw latynoamerykańskich, wśród nich Brazylii, uznawanej za tzw. potęgę wschodzącą.

Sformułowane na przełomie XX i XXI wieku główne zadania w polityce zagranicznej w przypadku zarówno RP, jak i państw Ameryki Łacińskiej zostały w znacznej mierze zrealizowane. Obecnie Polska oraz większość krajów tego regionu znajdują się na etapie kształtowania swojego miejsca na arenie międzynarodowej i otwierania się na gospodarkę światową, poszukiwania nowych partnerów zewnętrznych w celu dywersyfikacji kontaktów zagranicznych. Sprzyja temu proces kształtowania się systemu wielobiegunowego, w którym gospodarki wschodzące zyskują coraz bardziej na znaczeniu w globalnym systemie politycznym i gospodarczym.

Jednocześnie Polska i kraje Ameryki Łacińskiej starają się poprzez integrację wzmacniać swoją pozycję regionalną (państwa latynoamerykańskie w ramach takich struktur, jak Mercosur czy Sojusz Pacyfiku, Polska zaś w ramach Unii Europejskiej, a także Grupy Wyszehradzkiej czy Trójkąta Weimarskiego) i międzynarodową. W ich interesie leży zacieśnianie współpracy i tylko od nich zależy, czy w obliczu sprzyjających temu okoliczności w większym stopniu wykorzystają potencjał stosunków dwustronnych, uzyskując dzięki temu obopólne korzyści w wymiarze dwu- i wielostronnym.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe trendy, a także prognozy rozwoju gospodarczego państw Ameryki Łacińskiej oraz właściwą im aktywność na arenie

międzynarodowej, można domniemywać, że ich znaczenie w wymiarze globalnym będzie nadal rosło. Istotny jest fakt, że w związku z przemianami zachodzącymi w systemie światowym (między innymi takimi, jak zmiana wektora polityki USA z kierunku europejskiego na azjatycki, umacnianie się pozycji i roli Rosji czy wzrost znaczenia krajów rozwijających się, zwłaszcza tzw. mocarstw wschodzących) wiele państw kształtuje na nowo swoją politykę zagraniczną, w tym wobec partnerów latynoamerykańskich. Zjawisko to dotyczy nie tylko europejskich potęg, ale także krajów o mniejszym potencjale gospodarczym, ustępujących pod tym względem również Polsce, takich jak Czechy, Słowacja czy Węgry.

W związku z przesunięciami występującymi w globalnym układzie sił w wymiarze gospodarczym, politycznym, a także w innych obszarach stosunków międzynarodowych, przy istniejącym niewykorzystanym potencjale współpracy Polski z krajami latynoamerykańskimi, decydenci polskiej polityki zagranicznej powinni podejmować odpowiednie i systematyczne wysiłki na rzecz zacieśnienia relacji naszego kraju z państwami Ameryki Łacińskiej i zwiększenia obecności Polski w tym regionie. Powinni także mieć na uwadze, że w dzisiejszym, coraz bardziej zglobalizowanym świecie nie wystarczy być członkiem organizacji międzynarodowej, lecz należy aktywnie kształtować jej strategię i politykę, wzmacniając tym samym szansę na skuteczną realizację żywotnych interesów swojego państwa. Jeżeli Polska ma być aktywnym i istotnym graczem na arenie międzynarodowej, trzeba budować – nie tylko na naszym kontynencie – wizerunek kraju jako ważnego członka Unii Europejskiej, zdolnego do wpływania na politykę zewnętrzną wspólnoty.

Mając na uwadze uwarunkowania międzynarodowe, związane między innymi ze wzrostem roli i znaczenia tzw. mocarstw wschodzących, jak również aktywną politykę Unii Europejskiej na kierunku latynoamerykańskim, budowanie pełniejszych ilościowo i jakościowo stosunków z państwami Ameryki Łacińskiej przestaje być ważne jedynie w kontekście systemu tych relacji, a staje się wyzwaniem dotyczącym szerszego wymiaru polityki zagranicznej i gospodarczej Polski. Intensyfikacja relacji naszego kraju z państwami latynoamerykańskimi powinna być zatem w XXI wieku traktowana jako zadanie strategiczne w polityce zagranicznej RP i koncepcji kształtowania miejsca Polski na arenie regionalnej i międzynarodowej.

Akty prawne, dokumenty, ekspertyzy, raporty, przemówienia, wywiady

- BACARIA J., SBERNO S.: *La Unión Europea y América Latina. Historia de una relación y diez propuestas para reactivarla. Documento de Trabajo IEIE (Institute de Estudio de la Integración Europea)*. Mexico 2003.
- BEDNARZAK T.: *Siedem kryzysów zagraża UE. Prof. B. Góralczyk: chcąc Unię ratować, trzeba ją wymyślić na nowo*. Zob. Wiadomości WP. <https://wiadomosci.wp.pl/siedem-kryzysow-zagraza-ue-prof-b-goralczyk-chcac-unie-ratowac-trzeba-ja-wymyslic-na-nowo-6027744380170881a?ticaid=117e32> [dostęp: 12.06.2017].
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 2013.
- „Boletim da Embaixada da República da Polónia” 2012, n° 2. <http://brasil.msz.gov.pl/resource/c972d1bo-d437-40b7-a128-dae666c06fe2:JCR> [dostęp: 28.08.2016].
- Brazylia: państwo Boga?* [rozmowa z J. Gocłowską-Bolek]. EurActiv. <http://www.euractiv.pl/demokracja/arttykul/brazylia-pastwo-boga-008858> [dostęp: 4.09.2016].
- Brazylia. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne*. Regionalna Izba Gospodarcza w Katowicach. <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3C5%82praca%20Mi%C4%99dzynarodowa/11.%20Brazylia.pdf> [dostęp: 15.11.2016].
- Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits*, 23 June 2017. OECD. <http://www.oecd.org/trade/xcred/cre-crc-current-english.pdf> [dostęp 30.08.2017].
- Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednio za granicą – 2014 (EUR)*. Narodowy Bank Polski. <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].
- Cykliczne materiały analityczne NPB. Polskie inwestycje bezpośrednio za granicą – 2015 (EUR)*. Narodowy Bank Polski. <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/pib/pib.html> [dostęp: 12.12.2016].
- Doing Business 2017. Equal Opportunity for All. A World Bank Group Flagship Report*. <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf> [dostęp: 5.02.2017].

- Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej 1936, nr 11. <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication?id=40976&tab=3> [dostęp: 15.09.2016].
- Emergencia pública. Ley 27200. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/250000-254999/254341/norma.htm> [dostęp: 11.01.2017].
- Emergencia pública. Ley 27200/2015. Boletín Oficial de la República Argentina. <https://www.boletinoficial.gob.ar/web2/utills/pdfView?file=%2Fpdf%2Fnorma%2F11496220%2Fnull%2FPrimera%2FqC5xxdYw3B2uPlfXeJDRiy1bLS1JV1ibLYuqE1cr%2BTLcsnAtYWn%2BSoc%3D%2F1> [dostęp: 9.01.2017].
- Emergencia pública y reforma del régimen cambiario. Ley 25.561. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/71477/norma.htm> [dostęp: 9.01.2017].
- Emergencia Ocupacional Nacional. Decreto 165/2002. Ministerio de Justicia y Derechos Humanos. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/71847/norma.htm> [dostęp: 9.01.2017].
- Exposé minister spraw zagranicznych Anny Fotygi w Sejmie – 11 maja 2007 r.* <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1112-expos-minister-spraw-zagranicznych-anny-fotygi-w-sejmie-11-maja-2007-r> [dostęp: 12.06.2016].
- Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Krzysztofa Skubiszewskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 26 kwietnia 1990 roku.* <http://www.stosunki-miedzynarodowe.pl/teksty-zrodlowe/przemowienia/1133-expose-ministra-spraw-zagranicznych-krzysztofa-skubiszewskiego-w-sejmie-26-kwietnia-1990-r> [dostęp: 23.01.2017].
- Exposé ministra spraw zagranicznych Polski Radosława Sikorskiego wygłoszone w Sejmie w dniu 29 marca 2012 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2012/ [dostęp: 7.11.2016].
- Exposé premiera Tadeusza Mazowieckiego* [fragmenty dotyczące pomocy zagranicznej i stosunków międzynarodowych]. W: *Stosunki międzynarodowe 1989–2002. Wybór tekstów źródłowych i materiałów*. Wybór, red. i oprac. naukowe Z. LESZCZYŃSKI, A. KOSESKI. Pułtusk 2001.
- FELDSTEIN M.: *Niepewna przyszłość Chile*. Obserwator Finansowy.pl. <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/niepewna-przyszlosc-chile/> [dostęp: 22.12.2016].
- Fragment przemówienia hrabiego Ksawerego Orłowskiego, wygłoszonego 27 maja 1920 roku przy okazji składania listów uwierzytelniających na ręce ówczesnego prezydenta Brazylii. Zob. Współpraca dwustronna [zakładka]. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brazylii. http://brasil.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ [dostęp: 28.12.2016].
- GRADZIUK A., KUGIEL P.: *Polska w wielobiegowym świecie. Szanse i perspektywy rozwoju stosunków Polski z głównymi mocarstwami wschodzącymi. Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*. Warszawa 2012. http://www.pism.pl/files/?id_plik=11059 [dostęp: 12.06.2016].
- Informacja Ministra Spraw Zagranicznych nt. polityki zagranicznej RP w 2011 roku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. <http://www.msz.gov.pl/resource/6fd9aoco-79ef-4eac-82ef-5fbc4202948e:JCR> [dostęp: 10.06.2016].

- Informacja Ministra Spraw Zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, na temat polskiej polityki zagranicznej w 2011 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2011/ [dostęp: 12.06.2016].
- Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku, wygłoszona w Sejmie 20 marca 2013 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2013/ [dostęp: 8.11.2016].
- Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Radosława Sikorskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku, wygłoszona w Sejmie 8 maja 2014 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2014/ [dostęp: 7.11.2016].
- Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Grzegorza Schetyny, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015 roku, wygłoszona w Sejmie w dniu 23 kwietnia 2015 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose_2015/ [dostęp: 7.11.2016].
- Informacja ministra spraw zagranicznych Polski, Witolda Waszczykowskiego, o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2016 roku, wygłoszona w Sejmie 29 stycznia 2016 roku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/priorytety_polityki_zagr_2012_2016/expose2/expose2016/ [dostęp: 7.11.2016].
- Informacja o sytuacji gospodarczej i stosunkach gospodarczych z Polską, 2012.* [Publikacja Ministerstwa Gospodarki].
- Informator Ekonomiczny. Argentyna.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg/ [dostęp: 28.12.2016].
- The International Financial Crisis and Its Implications for Latin America and the Caribbean.* Santiago 2012.
- Kolumbia.* Informator Ekonomiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych. http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ameryka_poludniowa/kolumbia/kolumbia;jsessionid=A242472C3D22170CAF3346A25ECCCD09.cmsap1p [dostęp: 8.05.2017].
- Komunikat Komisji – Wzmocnienie stosunków w dziedzinie lotnictwa z Chile.* EUR-Lex. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52005DCo406> [dostęp: 11.03.2017].
- Kontakty międzynarodowe.* Diariusz Senatu RP. <http://ww2.senat.pl/k4/dok/diar/71/7104.htm> [dostęp: 28.02.2017].
- Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i od majątku.* 1976. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/8eb922a7-cd32-4c2b-b28e-b31b988ef4c5:JCR> [dostęp: 5.03.2017].
- Konwencja o przekazywaniu osób skazanych sporządzona w Strasburgu, dnia 21 marca 1983 r.* Dz.U. 1995 nr 51 poz. 279.
- KRASIŃSKI W.: *Argentyna. Przewodnik po rynku.* [Buenos Aires] 2009.

- Lech Wałęsa przed Parlamentem Wenezueli*. Tierralatin.pl. <http://www.tierralatin.pl/2016/02/lech-walesa-parlament-wenezuela/> [dostęp: 12.04.2017].
- MIRSKA-STREBSKA U.: *Notatka o polsko-peruwiańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Radca Ministra, Departament Międzynarodowej Współpracy Dwustronnej. Warszawa 2011. [DWD-1-531-158-11].
- MONROE J.: Seventh Annual Message [orędzie prezydenta Jamesa Monroego wygłoszone 2 grudnia 1823 roku na forum Kongresu]. The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29465> [dostęp: 4.06.2016].
- Notatka handlowa o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki RP, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej. Warszawa 2013.
- Notatka informacyjna o polsko-argentyńskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/25306/Argentyna_25_08_2016.pdf [dostęp: 1.01.2017].
- Notatka informacyjna o polsko-brazylijskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/28621/Brazylia_4_11_2016.pdf [dostęp: 6.12.2016].
- Notatka informacyjna o polsko-chilijskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki RP. https://www.mr.gov.pl/media/28620/Chile_4_11_2016.pdf [dostęp: 7.03.2017].
- Notatka informacyjna o polsko-kolumbijskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/32348/Kolumbia_25_01_2017.pdf [dostęp: 8.05.2017].
- Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach gospodarczych*. Ministerstwo Rozwoju RP. https://www.mr.gov.pl/media/24568/Meksyk_07_2016.pdf [dostęp: 22.01.2017].
- Notatka informacyjna o polsko-meksykańskich stosunkach handlowych i gospodarczych*. Ministerstwo Gospodarki RP.
- Notatka Rządu RP na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej*. Ministerstwo Gospodarki RP. <http://www.mg.gov.pl/files/upload/16602/Brazylia%2029.05.2013.doc> [dostęp: 28.08.2016].
- Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na zapytanie nr 2663 w sprawie stosunków dyplomatycznych utrzymywanych przez Rzeczpospolitą Polską z innymi państwami oraz uznawania innych podmiotów terytorialnych za państwa. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/oBD2AB71> [dostęp: 10.09.2016].
- Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych – z upoważnienia ministra – na zapytanie nr 1959 w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariąską Republiką Wenezueli, z dnia 8 sierpnia 2008 roku. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/35502457> [dostęp: 16.04.2017].
- Oświadczenie Prezydenta RP po rozmowach plenarnych Polska–Chile (Warszawa, 20 kwietnia 1999 r.)*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2000-i-starsze/art,904,oswiadczenie-prezydenta-rp-po-rozmowach-plenarnych-polska-chile-warszawa-20-kwietnia-1999-r-.html> [dostęp: 7.03.2017].
- Parlament odwoła prezydenta Wenezueli?* [rozmowa z J. Gocłowską-Bolek]. Polskie-Radio.pl. <http://www.polskieradio.pl/9/863/Artykul/1685251,Parlament-odwoła-prezydenta-Wenezueli> [dostęp: 22.12.2016].

- Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Union and its Member States of the one part and the Republic of Cuba of the other part. Council of the European Union. 12504/16. Brussels, 25 November 2016. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12504-2016-INIT/en/pdf> [dostęp: 24.06.2017].
- Polska 2015. Raport o stanie handlu zagranicznego*. Warszawa 2015. Ministerstwo Gospodarki RP. https://www.mr.gov.pl/media/15696/ROHZ2015_20150827_druk_ost.pdf [dostęp: 17.09.2016].
- Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport Roczny 2009*. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Departament Współpracy Rozwojowej]. Warszawa 2010. https://www.polskapomoc.gov.pl/files/2010%20!MSZ_raport_roczny_2009_www.pdf [dostęp: 16.09.2016].
- Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2014*. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. [Warszawa 2015]. https://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Raport2014/raport_2014.pdf [dostęp: 16.09.2016].
- Polski biznes w Brazylii* [rozmowa z K. Brudzińską – PISM]. Radio Poland. <http://www.radiozagranica.pl/8/84/Artykul/119719,Polski-biznes-w-Brazylii> [dostęp: 6.12.2016].
- Polskie inwestycje bezpośrednie w 2012 roku*. Departament Strategii i Analiz, Ministerstwo Gospodarki. Warszawa 2014. https://www.mr.gov.pl/media/15478/Polskie_inwestycje_bezposrednie_2012.pdf [dostęp: 12.12.2016].
- Polskie inwestycje bezpośrednie za granicą w 2005 roku*. Narodowy Bank Polski, Departament Statystyki. Warszawa 2006. <http://www.nbp.pl/publikacje/pib/pib2005.pdf> [dostęp: 12.12.2016].
- Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych]. Warszawa, marzec 2012. https://www.polskapomoc.gov.pl/download/files/Dokumenty_i_Publikacje/Priorytety_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2012-2016.pdf [dostęp: 27.08.2016].
- Program współpracy kulturalnej i edukacyjnej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Argentyńskiej na lata 2005–2008, podpisany w Warszawie dnia 22 kwietnia 2005 r. Dz.U. 2007 nr 30 poz. 198.
- Program Wykonawczy do Memorandum o porozumieniu w sprawie współpracy kulturalnej i naukowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Chile na lata 2003–2007. M.P. 2003 nr 51 poz. 802.
- Program Wykonawczy do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy kulturalnej na lata 2013–2015, podpisany w Brasílii dnia 26 listopada 2012 r. Dz.U. 2013 poz. 158.
- Przemówienie z okazji XVIII Walnego Zebrania Unii Stowarzyszeń i Organizacji Polskich Ameryki Łacińskiej. Andrzej Zabłocki, Prezes Zjednoczenia Polskiego w Chile im. Ignacego Domeyki, wiceprezes USOPAL. USOPAL. <http://www.usopal.pl/usopal/2451-przemowienie-z-okazji-xviii-walnego-zebrania-unii-stowarzysze-i-organizacji-polskich-ameryki-aciskiej-andrzej-zabocki-prezes-zjednoczenia-polskiego-w-chile-im-ignacego-domeyki-wiceprezes-usopa> [dostęp: 19.03.2017].
- Recomendaciones para el fortalecimiento de la relación entre México y Polonia – Zalecenia dotyczące wzmocnienia relacji między Polską a Meksykiem. [Secretaría de Relaciones Exteriores de México – Ministerstwo Spraw Zagranicznych Polski]. Ciudad de Mexico 2016.

- Rezultaty VII Szczytu Szefów Państw i Rządów Unii Europejskiej – Ameryki Łacińskiej i Karaibów [wypowiedź K. Brudzińskiej (PISM) dla TOK FM]. <http://www.pism.pl/PISM-w-mediach/wywiady/Rezultaty-7-szczytu-szefow-panstw-i-rzadow-UE-Ameryki-Lacinskiej-i-Karaibow-Kinga-Brudzinska-dla-TOKFM#>. Link do rozmowy: <http://bi.gazeta.pl/im/3/13318/m13318853.mp3> [dostęp: 12.09.2016].
- Rusza program wspierający zatrudnienie polskich studentów przez rodzime koncerny za granicą [rozmowa z wiceprezesem zarządu KGHM Polska Miedź W. Kędzia]. *Biznes Newseria*. https://biznes.newseria.pl/news/rusza_program_wspierajacy_p65856685 [dostęp: 18.03.2017].
- Skala ratingowa agencji ratingowej EuroRating. EuroRating. <http://www.eurorating.com/pl/ratingi/skala-ratingowa> [dostęp: 12.03.2017].
- STANISZEWSKI D.: *Notatka na temat polsko-brazylijskiej współpracy gospodarczej. Charakterystyka poziomu i dynamiki rozwoju dwustronnych stosunków gospodarczych Polski z Brazylią*. Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwa Gospodarki. Warszawa 2013.
- Strategia polskiej współpracy na rzecz rozwoju. Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 października 2003 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. Warszawa, październik 2003. <https://www.polskapomoc.gov.pl/Archiwum,dokumentow,polskiej,pomocy,1058.html> [dostęp: 15.09.2016].
- Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się. [Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP]. Warszawa, listopad 2004.
- Tratado General de Integración Económica Centroamericana. <http://www.sice.oas.org/Trade/sica/PDF/TratadoGralIntegracion60.pdf> [dostęp: 22.06.2017].
- TROJANOWSKI S.: *Brazylia – spadająca gwiazda z gwiazdozbioru BRIC*. www.pb.pl/atta/2135-brazylia-raport-tekst-.doc.doc [dostęp: 4.09.2016].
- TVEVAD J.: *Ameryka Łacińska i Karaiby*. Parlament Europejski. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.2.html [dostęp: 11.09.2016].
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacyjnej Republiki Brazylii o współpracy w dziedzinie nauki i techniki. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/wspolpraca-z-zagranica/wspolpraca-dwustronna/mapa-swiata/brazylia/umowa-miedzy-rzadem-rzeczypospolitej-polskiej-a-rzadem-federacyjnej-republiki-brazyliei-o-wspolpracy-w-dziedzinie-nauki-i-techniki_16272.html [dostęp: 18.12.2016].
- Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Republiki Kolumbii o współpracy kulturalnej i naukowej. Dz.U. 1983 nr 51 poz. 226.
- Umowa o współpracy w dziedzinie nauki i techniki między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej a Państwową Komisją Badań Naukowych i Technologicznych Republiki Chile. M.P. 2007 nr 91 poz. 988.
- Umowa podstawowa o współpracy kulturalnej między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Rządem Republiki Wenezueli, podpisana w Caracas dnia 14 maja 1973 r. Dz.U. 1974 nr 42 poz. 252.
- Umowa ramowa o współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Boliwariańską Republiką Wenezueli, podpisana w Santiago dnia 27 stycznia 2013 r. Dz.U. 2013 poz. 1252.
- La Unión Europea y América Latina: Una asociación de actores globales*. Bruselas 2009.

- World Population Prospects. The 2015 Revision. Key Findings and Advance Tables.* New York 2015. Department of Economic and Social Affairs, United Nations. http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf [dostęp: 18.09.2016].
- Wspólna deklaracja „W kierunku partnerstwa strategicznego między Polską i Meksykiem”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. <http://www.meksyk.msz.gov.pl/resource/fif57624-680c-4c84-9ffd-ee563305ccba:JCR> [dostęp: 4.06.2017].
- Wspólne oświadczenie Polski i Kolumbii. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. <http://www.msz.gov.pl/resource/6df2d9da-e96c-482c-a5ac-b66c4063b76a:JCR> [dostęp: 6.05.2017].
- Wystąpienie A. Negrína Muñoza, ambasadora Meksyku w Polsce, na konferencji „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.
- Wystąpienie B. Turnera, przewodniczącego Katcon Polska, na konferencji „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.
- Wystąpienie J. Gocłowskiej-Bolek, pełnomocniczki przewodniczącego KRASP ds. Ameryki Łacińskiej „Poland-Mexico. Potential for academic and scientific cooperation”, podczas Konferencji pod patronatem MSZ i Ambasady Meksyku w Polsce „Wzmocniony dialog Polska–Meksyk: nowe otwarcie w relacjach dwustronnych”, 29 września 2016 roku, Warszawa.
- Wystąpienie prezydenta w czasie spotkania z meksykańską Polonią.* Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,198,wystapienie-prezydenta-w-czasie-spotkania-z-meksykanska-polonia.html> [dostęp: 4.06.2017].
- Wyzwania dla polityki zagranicznej RP wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2015–2020 i po 2020 roku).* Oprac. K.J. HINZ. Warszawa 2015.
- Zamieszki w Wenezueli. „Tam jest po prostu bieda”.* PolskieRadio.pl. <http://www.polskie-radio.pl/130/4963/Artykul/1755426,Zamieszki-w-Wenezueli-Tam-jest-po-prostu-bieda> [dostęp: 22.04.2017].
- Zapytanie nr 1959 do ministra spraw zagranicznych w sprawie polityki zagranicznej Polski z Boliwariańską Republiką Wenezueli z dnia 19 czerwca 2008 roku. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/316D1026> [dostęp: 16.04.2017].

Monografie autorskie

- BARTCZAK A.: *Struktura Instytucjonalna MERCOSUR na tle struktur instytucjonalnych Unii Europejskiej i NAFTA.* Warszawa 2005.
- BIELEŃ S.: *Polityka w stosunkach międzynarodowych.* Warszawa 2010.
- BONUSIAK W.: *Trzecia Rzeczpospolita (1989–2007).* Rzeszów 2008.
- BORKOWSKI P.J.: *Polityczne teorie integracji międzynarodowej.* Warszawa 2007.
- BRZEZIŃSKI Z.: *Beżład. Polityka światowa na progu XXI wieku.* Przeł. K. MURAWSKI. Warszawa 1993.
- BRZEZIŃSKI Z.: *Druga szansa. Trzej prezydenci i kryzys amerykańskiego supermocarstwa.* Przeł. M. SZUBERT. Warszawa 2008.

- BRZEZIŃSKI Z.: *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*. Przeł. K. SKONIECZNY. Kraków 2013.
- BRZEZIŃSKI Z.: *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*. Przeł. T. WYŻYŃSKI. Warszawa 1998.
- BRZEZIŃSKI Z.: *Wybór. Dominacja czy przywództwo*. Przeł. B. PIETRZYK. Kraków 2004.
- CAHYA Y.: *Brazil's Role in BRICS*. http://www.academia.edu/12880436/Brazils_Role_in_BRICS [dostęp: 13.09.2016].
- CALVOCORESSI P.: *Polityka międzynarodowa po 1945 roku*. Przeł. W. BOLIMOWSKA-GARWACKA et al. Warszawa 1998.
- CIURUŚ E.: *Polacy w Brazylii*. Lublin 1977.
- CHASTEEN J.Ch.: *Ogień i krew. Historia Ameryki Łacińskiej*. Przeł. K. BARTUZI. Warszawa 2007.
- CHWAŁBA A.: *Historia powszechna 1989–2011*. Warszawa 2011.
- CHWIEJ E.: *Mercosur. Organizacja regionalnej współpracy gospodarczej w Ameryce Południowej*. Kraków 2010.
- CORBO V.: *Reformy gospodarcze w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2002.
- CZACHÓR Z.: *Kryzys i zaburzona dynamika Unii Europejskiej*. Warszawa 2013.
- CZAPUTOWICZ J.: *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*. Warszawa 1998.
- DEMBICZ A.: *Filozofia poznawania Ameryki. Studium idei i koncepcji poznawania i interpretowania Ameryki od czasów najdawniejszych po współczesne studia latyno-amerykańskie*. Warszawa 2006.
- DOBOSIEWICZ Z.: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1979.
- DOBOSIEWICZ Z., RÓMMEL W.: *Polonia w Ameryce Łacińskiej*. Lublin 1977.
- DOBRYZCKI W.: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Warszawa 1989.
- DOBRYZCKI W.: *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*. Warszawa 2000.
- DOBRYZCKI W.: *System międzyamerykański*. Warszawa 2002.
- DOMAGAŁA A.: *Integracja Polski z Unią Europejską*. Warszawa 2008.
- DUDEK A.: *Historia polityczna Polski 1989–2005*. Kraków 2007.
- EAKIN M.C.: *Historia Ameryki Łacińskiej. Zderzenie kultur*. Kraków 2009.
- FRANKOWSKI P.: *Hegemonia Stanów Zjednoczonych Ameryki w warunkach turbulencji*. Toruń 2006.
- FUKUYAMA F.: *Budowanie państwa. Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku*. Przeł. J. SERWAŃSKI. Poznań 2005.
- GARTEN J.E.: *The Big Ten. The Big Emerging Markets and How They Will Change Our Lives*. New York 1997.
- GAWRYCKI M.F.: *Podglądając innego. Polscy trawelebrycy w Ameryce Łacińskiej*. Warszawa 2011.
- GAWRYCKI M.F.: *Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*. Warszawa 2004.
- GAWRYCKI M.F., BLOCH N.: *Kuba*. Warszawa 2010.
- GIDDENS A.: *Europa w epoce globalnej*. Przeł. M. KLIMOWICZ, M. HABURA. Warszawa 2009.
- GŁUCHOWSKI K.: *Materiały do problemu osadnictwa polskiego w Brazylii*. Warszawa 1927.

- GOCŁOWSKA-BOLEK J.: *Los procesos de integración en América Latina. Tendencias y barreras*. Warszawa 2007.
- GRODZKI R.: *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku. Główne kierunki – Fakty – Ludzie – Wydarzenia*. Zakrzewo 2009.
- GROSSE T.G.: *Europa na rozdrożu*. Warszawa 2008.
- GRUDZIŃSKI P.: *Państwo inteligentne. Polska w poszukiwaniu międzynarodowej roli*. Toruń 2009.
- GUIRA J.: *MERCOSUR. Trade and Investment Amid Financial Crisis*. London 2003.
- GWIAZDA A.: *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*. Toruń 2000.
- HINZ K.J.: *Kuba. Syndrom Wyspy*. Warszawa 2016.
- HUNTINGTON S.P.: *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*. Przeł. H. JAN-KOWSKA. Warszawa 1997.
- IWANEK J.: *Konflikt o Kanał Panamski*. Warszawa 2013.
- IWANEK J.: *Polityka kulturalna i propaganda zagraniczna USA w Ameryce Łacińskiej*. Katowice 1984.
- IWANEK J.: *Problemy Kanału Panamskiego w stosunkach bilateralnych między Panamą a Stanami Zjednoczonymi*. Katowice 1989.
- KAGAN R.: *Potęga i raj. Ameryka i Europa w nowym porządku świata*. Przeł. W. TUROPOLSKI. Warszawa 2003.
- KALIŃSKI J.: *Transformacja gospodarki polskiej w latach 1989–2004*. Warszawa 2004.
- KAMIŃSKI S.: *Przegląd bezpieczeństwa narodowego w planowaniu strategicznym Polski*. Warszawa 2015.
- KATZ J.M.: *Structural Reforms, Productivity and Technological Change in Latin America*. Chile 2001.
- KISSINGER H.: *Dyplomacja*. Przeł. S. GŁĄBIŃSKI, G. WOŹNIAK, I. ZYCH. Warszawa 1996.
- KIWIERSKA J.: *Gra o Europę. Bezpieczeństwo europejskie w polityce Stanów Zjednoczonych pod koniec XX wieku*. Poznań 2000.
- KIWIERSKA J.: *Rozchodzenie się dwóch światów. Stany Zjednoczone i relacje transatlantyckie 1989–2012*. Poznań 2013.
- KIWIERSKA J.: *Świat w latach 1989–2009. Wydarzenia – konflikty – procesy*. Poznań 2009.
- KOŁAKOWSKI M.: *Sytuacja najnowszej emigracji polskiej w Santiago de Chile*. Kraków 2015. <http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/resource/97f2fidd-77d4-470e-b7a7-13bb7452ddf9:JCR> [dostęp: 19.03.2017].
- KRZYWICKA K.: *Ameryka Łacińska u progu XXI wieku*. Lublin 2009.
- KUKUŁKA J.: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*. Warszawa 1996.
- KUKUŁKA J.: *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Warszawa 1980.
- KULA M.: *Polonia brazylijska*. Warszawa 1981.
- KUPIECKI R., SZCZEPANIK K.: *Polityka zagraniczna Polski 1918–1994*. Warszawa 1995.
- KUŹNIAR R.: *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa 2008.
- KUŹNIAR R.: *Porządek międzynarodowy u progu XXI w. Wizje – koncepcje – paradygmaty*. Warszawa 2005.
- KUŹNIAR R.: *Pozimnowojenne dwudziestolecie 1989–2010. Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*. Warszawa 2011.

- LANDES D.S.: *Bogactwo i nędza narodów. Dlaczego jedni są tak bogaci, a inni tak ubodzy*. Przeł. H. JANKOWSKA. Warszawa 2000.
- LEGOMSKA-DWORNIAK E.: *Polska, Kuba. Gospodarka, współpraca*. Warszawa 1975.
- LIPOWSKI A.: *Polityka przemysłowa a wzrost konkurencyjności. Doświadczenia azjatyckich tygrysów i wnioski dla Polski*. Warszawa 1997.
- LOMBORG B.: *Latin American Development Priorities*. Cambridge 2009.
- LUTTWAK E.: *Turbokapitalizm. Zwycięzcy i przegrani światowej gospodarki*. Przeł. E. KANIA. Wrocław 2000.
- ŁASTAWSKI K.: *Polska racja stanu po wstąpieniu do Unii Europejskiej*. Warszawa 2009.
- ŁEPKOWSKI T.: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. Warszawa 1986.
- ŁEPKOWSKI T.: *Polska–Meksyk 1918–1939*. Wrocław 1980.
- ŁOŚ-NOWAK T.: *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*. Wrocław 2006.
- ŁOŚ-NOWAK T.: *Wstęp do teorii stosunków międzynarodowych*. Poznań 1999.
- MADERA A.J.: *Polska polityka zagraniczna. Europa Środkowo-Wschodnia 1989–2003*. Kraków 2003.
- MALAMUD C.: *Las relaciones entre la Unión Europea y América Latina en el siglo XXI: entre el voluntarismo y la realidad*. W: „Working Paper” [Platforma Democrática]. No. 6. [São Paulo] 2010.
- MALINOWSKI M.: *Ruch polonijny w Argentynie i Brazylii w latach 1989–2000*. Warszawa 2005.
- MARSH S., REES W.: *The European Union in the Security of Europe*. Abingdon 2011.
- MATERSKI W., MICHOWICZ W.: *Historia dyplomacji polskiej*. T. 6: 1944/1945–1989. Warszawa 2010.
- MOGUILLANSKY G., BIELSCHOWSKY R.: *Investment and Economic Reform in Latin America*. Chile 2001.
- MONDRY J.: *Powrót geopolityki. Ameryka, Europa i Azja w XXI wieku*. Warszawa 2010.
- MORAWSKI T.: *Więźniowie. Ekwador, kokaina i...* Poznań 2008.
- MOREIRA MATINS A.: *La visión europea de las relaciones entre la UE y el Grupo de Río*. Miami 1995.
- MORGENTHAU H.J.: *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa 2010.
- MORLEY S.: *The Income Distribution Problem in Latin America and the Caribbean*. Chile 2001.
- NAWROT W.: *Globalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*. Warszawa 2009.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN*. T. 1. Warszawa 1995.
- NOWICKI J.: *Ameryka Łacińska. Rozwój społeczno-ekonomiczny*. Warszawa 1977.
- NYE J.S.: *Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*. Przeł. J. ZABOROWSKI. Warszawa 2007.
- OBERDA-MONKIEWICZ A.: *Polityka USA wobec Ameryki Łacińskiej po zimnej wojnie*. Warszawa 2009.
- OCAMPO J.A.: *Growth with Stability. Financing for Development in the New International Context*. Chile 2002.
- OCAMPO J.A.: *The History and Challenges of Latin American Development*. Chile 2013.
- OCIEPKA B.: *Dyplomacja publiczna*. Wrocław 2008.
- OCIEPKA B.: *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*. Warszawa 2013.

- OLSZEWICZ B.: *Poland and the Discovery of America*. Poznań 1931.
- ONICHIMOWSKI L.: *Ameryka Łacińska*. Warszawa 1980.
- PARADOWSKA M.: *Podróżnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa 1984.
- PARADOWSKA M.: *Polacy w Ameryce Południowej*. Wrocław 1977.
- PARADOWSKA M.: *Polacy w Meksyku i Ameryce Środkowej*. Wrocław 1985.
- PARZYMIES S.: *Stosunki międzynarodowe w Europie 1945–2009*. Warszawa 2009.
- PELLEGRINO A.: *Migration from Latin America to Europe: Trends and Policy Challenges*. W: „IOM Migration Research Series”. Geneva 2004.
- PRZEWORSKI A.: *Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge 1993.
- ROTFELD A.D.: *Polska w niepewnym świecie*. Warszawa 2006.
- SAINT ÉTIENNE Ch.: *Potęga albo śmierć. Europa wobec imperium amerykańskiego*. Przeł. A. NICA-ZDANIUK, B. ZDANIUK. Warszawa 2004.
- SAPIR J.: *Nowy XXI wiek. Od „wieku Ameryki” do powrotu narodów*. Przeł. M. WILK. Warszawa 2009.
- SKRZYPEK R.: *Dyplomatyczne dzieje PRL w latach 1956–1989*. Pułtusk–Warszawa 2010.
- STEMPŁOWSKI R.: *Ameryka Łacińska. Dyskusja o rozwoju*. Warszawa 1987.
- STEMPŁOWSKI R.: *Imigranci polscy w Brazylii podczas II wojny światowej*. Kraków 1978.
- STEMPŁOWSKI R.: *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej RP*. T. 1. Warszawa 2007.
- STEMPŁOWSKI R.: *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 2015.
- STOLARCZYK M.: *Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992–2015*. Katowice 2016.
- STOLARCZYK M.: *Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989–2009*. Katowice 2010.
- SZYMAŃSKI W.: *Świat i Polska wobec wyzwań*. Warszawa 2015.
- TELLA G. DI: *América Latina y La Unión Europea. Una nueva etapa político-económica en América Latina* 1995. Santiago de Chile 1996.
- TODD E.: *Schylek imperium. Rozważania o rozkładzie systemu amerykańskiego*. Przeł. A. SZEPTYCKI, K. MĄCZYŃSKA. Warszawa 2003.
- WALTZ K.: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*. Warszawa 2010.
- WELLER J.: *Economic Reforms, Growth and Employment. Labour Markets in Latin America and the Caribbean*. Chile 2001.
- WĘC J.J.: *Spór o kształt instytucjonalny Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej 1950–2005. Między ideą ponadnarodowości a współpracą międzyrządową. Analiza politologiczna*. Kraków 2006.
- ZACMIŃSKI A.: *Historia, polityka, stosunki międzynarodowe: wybrane zagadnienia*. Bydgoszcz 2010.
- ZAJĄC J., ZIĘBA R.: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945–1989*. Toruń 2005.
- ZIĘBA R.: *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Warszawa 2008.
- ZIĘBA R.: *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa 2010.
- ZIĘBA R.: *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcje – struktury – funkcjonowanie*. Warszawa 1999.
- ZIĘBA R.: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*. Warszawa 2013.

Prace zbiorowe i artykuły w pracach zbiorowych

- Ameryka Łacińska XXI wieku. Nowe oblicza, nowe struktury, nowe tożsamości.* Red. A. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- Ameryka Łacińska wobec wyzwań globalizacji.* Red. M.F. GAWRYCKI. Toruń 2006.
- Ameryka Północna i Południowa 1918–2007. Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator.* T. 2. Red. K. SZCZEPANIK, A. HERMAN-ŁUKASIK, B. JANICKA. Warszawa 2008.
- BARTKOWIAK D.: *Życie i działalność inż. Ernesta A. Malinowskiego w Peru.* W: *Relacje Polska–Peru. Historia i współczesność.* Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998.
- BIELECKA M.: *Role międzynarodowe państwa.* W: *Wstęp do polityki zagranicznej państwa.* Red. R. ZIĘBA. Toruń 2005.
- BORKOWSKI P.: *Procesy integracyjne we współczesnym świecie – przypadek Ameryki Łacińskiej.* W: *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej.* Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2007.
- BUSTILLO I., VELLOSO H.: *Debt Financing Rollercoaster. Latin American and Caribbean Access to International Bond Markets since the Debt Crisis, 1982–2012.* Chile 2013.
- CHWIEJ E.: *Czynniki wpływające na aktualną pozycję Ameryki Łacińskiej i Karaibów w stosunkach międzynarodowych.* W: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych.* Red. M. LISIŃSKA, B. BELIAVSKA. Kraków 2015.
- CZORNIK K., LAKOMY M.: *Polityczny i wojskowy wymiar stosunków polsko-amerykańskich w pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku.* W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku.* Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- CZORNIK K., LAKOMY M., STOLARCZYK M.: *Wstęp.* W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku.* Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- DEMBICZ A.: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce. Z perspektywy CESLA 2009.* W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce.* W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.
- DEMBICZ A.: *Współpraca naukowa między Polską i Argentyną.* W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność.* Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- DEMBICZ A.: *Związki akademickie między Polską a Chile. Doświadczenia i stan obecny.* W: *Relacje Polska–Chile. Historia i współczesność.* Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- DEMBICZ A. et al.: *Stan i perspektywy stosunków gospodarczych Polski z krajami Ameryki Łacińskiej.* Warszawa 1997.
- DEMBICZ K.: *Zarys współpracy naukowej między Polską a Kolumbią.* W: *Relacje Polska–Kolumbia. Historia i współczesność.* Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- DOBRYZCKI W.: *Polityka zagraniczna Meksyku – tradycja i współczesność.* W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej.* Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- DOROCCI S., BRZEGOWY P.: *Zarys polsko-meksykańskich stosunków politycznych i gospodarczych w XX i XXI wieku.* W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura.* Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014.
- Doświadczenie demokracji w Ameryce Łacińskiej.* Red. M. KANIA, A. KAGANIEC-KAMIENSKA. Kraków 2008.
- 20 lat polityki zagranicznej Polski Ludowej.* Red. A. KRUCZKOWSKI et al. Warszawa 1964.
- Dzieje Ameryki Łacińskiej.* T. 3: 1930–1975/1980. Red. R. STEMPLOWSKI. Warszawa 1983.

- Emigracja Polska w Brazylii 100 lat osadnictwa. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Warszawa 1971.
- GAWRYCKI M.F.: *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne*. W: *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*. Red. R. KUŹNIAR. Warszawa 2005.
- GAWRYCKI M.F.: *Miejsce i rola Ameryki Łacińskiej we współczesnym świecie*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- GAWRYCKI M.F.: *Polityka Polski wobec państw Ameryki Łacińskiej*. W: *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i UE*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2010.
- GNIADEK J.: *Współpraca gospodarcza Polski z Federacyjną Republiką Brazylii (Brazylią)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- GNIADEK J., WASYLEWSKA K.: *Kraje Ameryki Łacińskiej – krótka charakterystyka*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- GOĆLOWSKA-BOLEK J.: *Ameryka Łacińska jako region niewykorzystanych możliwości dywersyfikacji polskiego eksportu*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014.
- GOĆLOWSKA-BOLEK J.: *Nowy Mercosur. Integracja gospodarcza jako próba odpowiedzi na wyzwania globalizacji*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- GOĆLOWSKA-BOLEK J.: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej gospodarce i wymianie handlowej*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.
- GOĆLOWSKA-BOLEK J.: *Programy stypendialne w krajach Ameryki Łacińskiej – szansa na skuteczną internacjonalizację polskich uczelni*. W: *Czas internacjonalizacji. Wyzwania dla polskich uczelni*. Red. B. SIWIŃSKA, M. ZIMNAK. Warszawa 2016.
- GOĆLOWSKA-BOLEK J.: *Uczelnie latynoamerykańskie – atrakcyjni i wymagający partnerzy polskiej internacjonalizacji*. W: *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*. Red. B. SIWIŃSKA, G. MAZUREK. Warszawa 2017.
- GRĄCIK-ZAJĄCZKOWSKI M.: *Ameryka Łacińska w WTO*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- GRZYWACZ A.: *BRICS – przejawy brazylijskiej mocarstwowości w procesie kształtowania nowego ładu międzynarodowego*. W: *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2013.
- GUGAŁA J.: *Ewolucja stosunków gospodarczych w zachodniej hemisferze*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- HAGOPIAN F., MAINWARING S.: *The Third Wave of Democratization in Latin America. Advances and Setbacks*. Cambridge 2005.
- HALIŻAK E.: *Południe (państwa rozwijające się – Trzeci Świat)*. W: *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*. Red. E. HALIŻAK, R. KUŹNIAR. Warszawa 2006.
- KAWKA M.: *Polska obecność w Brazylii*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.

- KĘPKA H.: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Argentyńską (Argentyną)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- KLARNER-KOSIŃSKA I.: *Polonia w Chile*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- KLARNER-KOSIŃSKA I.: *Polonia w Ekwadorze*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- KLARNER-KOSIŃSKA I.: *Polonia w Kolumbii*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- KLONOWSKA U.: *Wstęp*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- KOBIEROWSKI H.: *Historia polsko-kolumbijskich stosunków dyplomatycznych i gospodarczych*. W: *Relacje Polska–Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- KOŃCZYK E.: *Polska–Argentyna. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- KOŃCZYK E.: *Polska–Brazylia. Stosunki gospodarcze*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- KOPIJ M., SKOCZ M.: *Ameryka Łacińska w stosunkach międzynarodowych*. W: *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Red. T. ŁOŚ-NOWAK. Wrocław 2008.
- KRAWCZUK M.: *Percepcja Ameryki Łacińskiej i stosunków polsko-latynoamerykańskich w polskiej prasie*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.
- KRZYWICKA K.: *Ameryka Łacińska: między integracją a marginalizacją*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- KULA M.: *Polonia brazylijska w świetle stanu badań prowadzonych w Polsce*. W: *Obecność polska w Brazylii. Materiały z Sympozjum Brazylia–Polska, Kurytyba 1988*. Warszawa 1996.
- KULA M.: *Polonia na Kubie*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- LAKOMY M.: *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*. W: *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2015.
- LICHOTA T.: *Kalendarium polsko-chilijskich stosunków politycznych*. W: *Relacje Polska–Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- LINZ J.J., STEPAN A.: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, Latin America and Postcommunist Europe*. London 1996.
- LIZAK W., SPYRA J.: *Azja, Bliski Wschód i Ameryka Łacińska w polityce zagranicznej RP*. W: *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*. Red. R. KUŹNIAR, K. SZCZEPANIK. Warszawa 2002.
- ŁAPAJ J.: *Brazylia w polskiej polityce zagranicznej w drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2016.

- ŁAPAJ J.: *Największe wyzwania i problemy Polski w relacjach z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów po 1990 roku*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- ŁEPKOWSKI T.: *Cywilizacja latynoamerykańska*. W: *Dzieje Ameryki Łacińskiej*. T. 3. Red. R. STEMPŁOWSKI. Warszawa 1983.
- ŁEPKOWSKI T.: *Polonia meksykańska*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- ŁOŚ-NOWAK T.: *Przestrzeń międzynarodowa versus środowisko międzynarodowe: nowe zjawiska, nowe wyzwania dla polityki zagranicznej RP*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- ŁUGOWSKA U.: *Problem narkotykowy w Ameryce Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- MAKOWSKI J.: *Argentyna – środowisko, ludność i przestrzeń*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- MALCZEWSKI Z.: *Duchowieństwo i duszpasterstwo polskie w Brazylii*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- MALINOWSKI M.: *Polacy w Chile*. W: *Relacje Polska–Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- MALINOWSKI M.: *Polonia na Kubie*. W: *Relacje Polska–Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- Międzynarodowe stosunki polityczne*. Red. W. MALENDOWSKI, C. MOJSIEWICZ. Poznań 1996.
- MILEWSKA E.: *Polsko-brazylijskie związki literackie*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- MIODEK L.: *Obecność Ameryki Łacińskiej w polskiej polityce zagranicznej – przegląd stosunków wzajemnych w latach 1990–2005*. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.
- MIODEK L.: *Polsko-kubańskie relacje polityczne i gospodarcze w kontekście sytuacji międzynarodowej*. W: *Relacje Polska–Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- MOŁOZNIK M.P.: *Stosunki dyplomatyczne polsko-meksykańskie z perspektywy historycznej*. W: *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- NORAMBUENA A.L.: *Stosunki polityczno-gospodarcze między Polską a Chile*. W: *Relacje Polska–Chile. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2002.
- OCAMPO A., MARTIN J.: *Globalization and Development. A Latin American and Caribbean Perspective*. Stanford 2003.
- OCAMPO J.A., UTHOFF A.: *Gobernabilidad e integración financiera. Ámbito global y regional*. Chile 2004.
- OLCHA A.: *Słowo wstępne*. W: W. WÓJCIK: *Moje życie w Brazylii*. Warszawa 1961.
- OLEKSUJ A., VASHCHENKO M.: *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne: gospodarcze wyzwania XXI wieku*. Warszawa 2010.
- OLSZEWICZ B.: *Pierwsze wiadomości o odkryciu Ameryki w literaturze polskiej*. „Ziemia” 1910, nr 21, s. 321–323.
- OSTROWSKA D.: *Stosunki polityczne polsko-brazylijskie*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.

- OSUCHOWSKA M.Z.: *Kierunki rozwoju współpracy kulturalnej i naukowej w świetle umów bilateralnych podpisanych przez Polskę z państwami latynoamerykańskimi*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014.
- Państwo i polityka w Ameryce Łacińskiej. Zarys systemów politycznych państw latynoamerykańskich*. Red. P. ŁACIŃSKI. Warszawa 2013.
- PEREIRA CARRERO R.: *Polityka zagraniczna Argentyny*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- PERLIN J.: *Stosunki polityczne Polski z państwami Ameryki Łacińskiej*. W: *Emigracja, Polonia, Ameryka Łacińska. Procesy emigracji i osadnictwa Polaków w Ameryce Łacińskiej i ich odzwierciedlenie w świadomości społecznej*. Red. T. PAŁECCZYNY. Warszawa 1996.
- PERLIN J., OBERDA A.: *Polityka zagraniczna Wenezueli*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- PIŁKA R.: *Integracja gospodarcza w Ameryce Południowej – w poszukiwaniu drogi rozwoju*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- PIOTROWSKI B.: *O Polakach i działalności polonijnej w Kolumbii*. W: *Relacje Polska–Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- POLAŃSKI E.: *Stosunki polityczne polsko-argentyńskie*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*. Red. A. ŻUKOWSKI. Olsztyn 1999.
- Polska w stosunkach międzynarodowych*. Red. S. BIELEŃ. Warszawa 2007.
- RUBAJ P.: *Atrakcyjność biznesowa krajów Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- RYCERZ D.: *Polsko-kolumbijskie związki kulturalne i literackie*. W: *Relacje Polska–Kolumbia. Historia i współczesność*. Red. T. SOŃTA-JAROSZEWICZ. Warszawa 2006.
- RYCERZ D.: *Polsko-meksykańskie związki w dziedzinie kultury*. W: *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- RYCERZ D.: *Relacje kulturalne Polska–Kuba, przeszłość i teraźniejszość*. W: *Relacje Polska–Kuba. Historia i współczesność*. Red. K. DEMBICZ. Warszawa 2013.
- RYCERZ D.: *Związki kulturalne między Polską a Argentyną*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.
- RYCERZ D.: *Związki kulturalne między Polską a Brazylią*. W: *Relacje Polska–Brazylia. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ, M. KULA. Warszawa 1996.
- RYNKOWSKA M.: *Rola dyplomacji parlamentarnej w kontekście polsko-meksykańskich stosunków parlamentarnych*. W: *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- SCHREIBER H., GAWRYCKI M.F.: *Cywilizacja latynoamerykańska – zarys problematyki*. W: *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2011.
- SMOLANA K.: *Wspólnie poprzez historię. Zarys historyczny stosunków polsko-argentyńskich*. W: *Relacje Polska–Argentyna. Historia i współczesność*. Red. A. DEMBICZ. Warszawa 1996.

- SMOLANA K.: *Za ocean po lepsze życie*. W: *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Red. M. KULA. Wrocław 1983.
- SMYK R., GRUDZIŃSKI A.: *Stosunki gospodarcze Meksyk–Polska*. W: *Relacje Polska–Meksyk. Historia i współczesność*. Red. F.V. PORRAS. Warszawa 2007.
- SPRYSAK J.: *Kryteria konsensusu waszyngtońskiego*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- SPYRA J.: *Polityka zagraniczna Brazylii*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- SPYRA J.: *Polityka zagraniczna Chile*. W: *Polityka zagraniczna państw Ameryki Łacińskiej*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- SPYRA J.: *Stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej*. W: *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*. Red. M.F. GAWRYCKI. Warszawa 2006.
- STEMPŁOWSKI R.: *Ameryka Łacińska. Dyskusja o rozwoju*. Warszawa 1987.
- Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Oprac. Zespół Ameryki Łacińskiej i Karaibów Departament Ameryki MSZ. W: *Ameryka Łacińska w polskiej polityce*. W: „Dokumenty Robocze CESLA”. Warszawa 2009.
- STRYJEK J.: *Współpraca gospodarcza Mercosur z Unią Europejską*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- SZUKALSKI S.M.: *Ameryka Łacińska na światowym rynku offshoringu usług biznesowych*. W: *Ameryka Łacińska. W poszukiwaniu konsensusu*. Red. K.A. KŁOSIŃSKI, M. CZARNACKI. Lublin 2013.
- TOMASZEWCY M. i W.: *Polacy w Peru*. W: *Relacje Polska–Peru. Historia i współczesność*. Red. F. RODRIGUEZ. Warszawa 1998.
- Unia Europejska i Polska wobec dylematów integracyjnych na początku XXI wieku*. Red. M. STOLARCZYK. Toruń 2006.
- WACHOWICZ R.Ch.: *Aspekty polityczne i ideologiczne polskiej imigracji do Brazylii 1869–1964*. W: *Obecność polska w Brazylii*. Warszawa 1996.
- WAHLERS G.: *América Latina y la Unión Europea*. Santiago de Chile 2007.
- WASYLEWSKA K.: *Współpraca gospodarcza Polski z Republiką Kolumbii (Kolumbią)*. W: *Rynki zagraniczne dla polskiego biznesu. Kraje Ameryki Łacińskiej. Argentyna, Brazylia, Kolumbia*. Red. U. KLONOWSKA. Warszawa 2010.
- Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*. Red. R. ZIĘBA. Toruń 2005.
- WÓJCIK W.: *Moje życie w Brazylii*. Warszawa 1961.
- ZYBLIKIEWICZ L.W.: *Polska wobec zmian w układzie sił w gospodarce i polityce światowej w latach 2001–2013*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice 2014.
- ZYBLIKIEWICZ L.W.: *Reorientacja polityki zagranicznej Polski w latach 1989–2008*. W: *Polityka zagraniczna, decyzje, procedury, instytucje*. Red. J.J. PIĄTEK, R. PODGÓRZAŃSKA. Toruń 2009.
- ŻURAWSKA M.: *Polsko-meksykańska wymiana handlowa w okresie prezydentury Carlosa Salinas de Gortari oraz Vicente Foxa*. W: *Polska – Ameryka Łacińska. Historia – polityka – gospodarka – kultura*. Red. M. DRGAS, J. KNOPEK, A. RATKE-MAJEWSKA. Toruń 2014.

Artykuły w czasopismach specjalistycznych

- BOGDZIEWICZ P.: *Stosunki dwustronne Polski. Meksyk*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002.
- BRUDZIŃSKA K.: *Niewykorzystany potencjał współpracy UE z Ameryką Łacińską i Karaibami*. „Biuletyn PISM” 2015, nr 57 (1294). https://www.pism.pl/files/?id_plik=19984 [dostęp: 23.06.2017].
- Building Better Global Economic BRICs*. W: „Global Economics Paper”. No. 66. [2011]. <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [dostęp: 24.06.2017].
- CARO J.: *Extremismos de derecha y movimientos neonazis como actores internacionales*. „Diplomatica” 2004, no. 99.
- CIESIELSKA I.: *Działalność traktatowa Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992.
- CZIOMER E.: *Wprowadzenie: przesłanki i następstwa kryzysu Unii Europejskiej dla Europy i świata*. „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 4 (9).
- DEMBICZ A.: *Stosunki z krajami Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996.
- DEMBICZ A.: *Stosunki Polski i Europy Środkowej z Ameryką Łacińską w kontekście poszerzania Unii Europejskiej*. „Studia i Materiały. Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych” 1998, nr 10 (16).
- DÍAZ DE RIVERA S.: *The Challenges in the Relationship Between State and Nation. The Mexican Case*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 2011.
- DUMAŁA H.: *Polska – Ameryka Łacińska. Powojenne stosunki dyplomatyczno-konsularne*. „Annales. Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 1997.
- Działalność prezydenta Lecha Wałęsy w sferze polityki zagranicznej. Rok 1995, bilans 1991–1995*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996.
- GOĆŁOWSKA-BOLEK J.: *Spotkanie na Szczycie Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. „Nauka”. http://www.academia.edu/30597747/SPOTKANIE_NA_SZCZYCIE_UNIA_EUROPEJSKA-AMERYKA_%C5%81ACI%C5%83SKA_I_KARAIBY [dostęp: 11.09.2016].
- KACPERCZYK K.: *Polska polityka zagraniczna w świetle Strategii RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2005.
- KLIMEK A.: *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów wschodzących do Polski*. „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2013, nr 315. <http://wir.bg.ue.wroc.pl/docstore/download.seam;jsessionid=4D8491CC4F4058783B4BBE99E5521E22?fileId=WUT826ebdd9cdf42bf803382cc9299ccdf> [dostęp: 6.12.2016].
- KLUZA W.: *Polska–Brazylia, 90 lat stosunków dyplomatycznych*. „Realia i Co Dalej...” 2010, nr 3.
- Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2010 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2011.
- KUGIEL P.: *Polska współpraca na rzecz rozwoju w latach 2004–2009*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2010.

- KUREČIĆ P., BANDOV G.: *The Contemporary Role and Perspectives of the BRIC States in the World-Order*. „Electronic Journal of Political Science Studies” 2011, vol. 2, no. 2. https://bib.irb.hr/datoteka/565021.The_Contemporary_Role_and_Perspectives_of_the_BRIC_States_in_the_World-Order.pdf [dostęp: 5.06.2017].
- LICHOTA T.: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001.
- ŁAPAJ J.: *Polacy w Brazylii. Aspekty historyczne i współczesność*. „Pisma Humanistyczne” 2013, z. 10: *Brazylia*.
- ŁAPAJ J.: *Sytuacja Polaków osadzonych w ekwadorskich więzieniach za przemyt narkotyków w kontekście kryzysu wymiaru sprawiedliwości w Ekwadorze*. „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2016, t. 16.
- ŁAWACZ M.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1999 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2000.
- ŁAWACZ M.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2000 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001.
- MANAUT R.B.: *Organized Crime and National Security in México*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 2010.
- MICHALSKI B.: *Umowa stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2013, nr 756: „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 57: *Miejsce Polski w gospodarce światowej*.
- MILCZAREK D.: *Rola międzynarodowa Unii Europejskiej jako „mocarstwa niewojskowego”*. „Studia Europejskie” 2003, nr 1.
- ONIS J.: *Brazil’s Big Moment*. „Foreign Affairs” 2008, no. 6 (87).
- PAJOVIĆ S.: *Particularities of International Insertion of Latin American Countries During the Last Decade of XX Century and Beginning of XXI Century*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K: Politologia” 2010.
- PERLIN J.: *Historia stosunków dyplomatycznych Polski z Ameryką Łacińską*. Cz. 1. „Ameryka Łacińska” 1996, nr 2 (12).
- PERLIN J.: *Państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2003.
- Las Relaciones América Latina – Unión Europea: Antecedentes de la Importancia e Institucionalización del Diálogo Político*. „Revista de Ciencia Política” 2002, vol. 22, no. 2.
- Sesja Robocza. Ameryka Łacińska w polskiej polityce w kontekście współczesnych procesów regionalnych i globalnych; możliwe kierunki zainteresowań i studiów*. Wstęp, podsumowanie A. DEMBICZ. „Ameryka Łacińska” 1994, nr 4 (6).
- SKUBISZEWSKI K.: *Polska polityka zagraniczna*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1991.
- SPOREK T.: *Gospodarka Brazylii na przełomie XX i XXI wieku*. „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2015, nr 218.
- STACHURA-ŚWIEŻAWSKA A.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2004.
- STACHURA-ŚWIEŻAWSKA A.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2005.

- STACHURA-ŚWIEŻAWSKA A.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2007.
- STELMACH M.: *Actitud del ejército guatemalteco en relación a la población indígena en el periodo de la guerra civil y de la paz*. „Estudios Latinoamericanos” 2011, vol. 31.
- STOLARCZYK M.: *Implikacje kryzysu Unii Europejskiej dla dalszego procesu integracji*. W: „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 3 (9).
- TARNOGÓRSKI R.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2007 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2008.
- TOMASZEWSKI J.: *Zmiany w polityce bezpieczeństwa USA*. „Bezpieczeństwo Narodowe” 2012, nr 3–4 (23–24). <https://www.bbn.gov.pl/download/1/12757/kbns91-115Zmianywpolityce.pdf> [dostęp: 12.06.2017].
- WIZIMIRSKA B.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1995 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996.
- WIZIMIRSKA B.: *Kronika stosunków zagranicznych Polski w 2003 roku, stosunki dwustronne*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2004.
- WIZIMIRSKA B.: *Polityka Polski wobec państw Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992.
- WIZIMIRSKA B.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998.
- WIZIMIRSKA B.: *Stosunki traktatowe Polski*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2001.
- WOJNA B.: *Polska polityka wobec Ameryki Łacińskiej i Karaibów – bilans możliwości rozwoju stosunków z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej Polski*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2006, nr 4 (32).
- ZAKRZEWSKI B.: *Państwa Ameryki Łacińskiej*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2002.
- ZIELENIEC A.: *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 2008 roku*. „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2009.
- ZIĘBA R.: *Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*. „Stosunki Międzynarodowe” 2011, nr 1–2.

Artykuły w prasie codziennej i publikacje internetowe

- ADAMI L.: *Wybitny Polak wyróżniony w Chile*. USOPAL. <http://www.usopal.pl/publi-cystyka/585-wybitny-polak-wyroniony-w-chile> [dostęp: 19.03.2017].
- „Akcja Książka” w Konsulacie RP w Santiago. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/akcja_ksiazka_w_konsulacie_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].
- Alfa Puentes. <http://alfapuentes.org/portal> [dostęp: 9.02.2017].
- Alfa Puentes. KRASP. http://www.krasp.org.pl/pl/projekty_eua_alfa/alfa_puentes [dostęp: 19.09.2016].
- Alianza Pacífica – polityczny klucz do Ameryki Łacińskiej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/alianza_pacifico_polityczny_klucz_do_ameryki_lacinskiej [dostęp: 5.03.2017].
- Ambasada RP uprzejmie informuje, że dla upamiętnienia 167. Rocznicy śmierci F. Chopina z recitalem wystąpi Szymon Nehring 19.10 w Palacio Paz w ramach Festiwalu Chopiniana

2016. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_uprzejmie_informuje_o_recitalu_szymona_nehringa_19_pazdziernika_w_palacio_paz_w_ramach_miedzynarodowego_festiwalu_chopiniana_2016 [dostęp: 14.01.2017].
- Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na recital fortepianowy Sławomira Dobrzańskiego 21 września 2016 r. godz. 19:30.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_recital_forte_pianowy_slawomira_dobrzanski_go_21_wrzesnia_2016_r_godz_19_30_1 [dostęp: 14.01.2017].
- Ambasada RP w Buenos Aires uprzejmie zaprasza na spektakl teatralny pod tytułem „Idzie Nowe” poświęcony 1050. rocznicy chrztu Polski.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_buenos_aires_uprzejmie_zaprasza_na_spektakl_teatralny_pod_tytułem_idzie_nowe_poswiecony_1050_rocznicy_chrztu_polski [dostęp: 14.01.2017].
- Ambasada RP w „Expo-Gastronomia”.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasada_rp_w_expo_gastronomia_ [dostęp: 22.04.2017].
- Ambasada RP w Panamie rozpoczyna działalność.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ambasada_rp_w_panamie_rozpoczyna_dzialalnosc [dostęp: 7.05.2017].
- Ambasador Marek Pernal wygłosił 29 sierpnia 2016 r. wykład poświęcony Polsce.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_marek_pernal_wyglosil_29_sierpnia_2016_r_wyklad_poswiecony_polsce [dostęp: 16.01.2017].
- Ambasador RP w Buenos Aires, Marek Pernal odsłonił w m. San Juan Pomnik Ofiar Shoah i Bohaterów Powstania w Getcie Warszawskim.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/ambasador_rp_w_buenos_aires_marek_pernal_odslonil_w_m_san_juan_pomnik_ofiar_shoah_i_bohaterow_powstania_w_getcie_warszawskim_ [dostęp: 14.01.2017].
- Ambasady i Konsulaty Polski. <http://www.ambasadyikonsulaty.pl/argentina/> [dostęp: 28.12.2016].
- Ameryka Łacińska i Karaiby.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ [dostęp: 8.09.2016].
- Ameryka Łacińska obszarem nowych możliwości dla polskiej gospodarki.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/ameryka_lacinska_obszarem_nowych_mozliwosci_dla_polskiej_gospodarki [dostęp: 16.09.2016].
- Apex Brasil. <http://www.apexbrasil.com.br/> [dostęp: 6.12.2016].
- Archiwum. Rok 2004.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2004/ [dostęp: 17.05.2017].
- Archiwum. Rok 2005.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2005/ [dostęp: 16.05.2017].
- Archiwum. Rok 2006.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wydarzenia/archiwum/rok_2006/ [dostęp: 16.05.2017].

- Archiwum. Rok 2007.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2007/ [dostęp: 17.06.2017].
- Archiwum. Rok 2008.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2008/ [dostęp: 17.05.2017].
- Archiwum. Rok 2009.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2009/ [dostęp: 17.05.2017].
- Archiwum. Wydarzenia 2010.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2010/ [dostęp: 16.05.2017].
- Archiwum. Wydarzenia 2011.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/archiwum/rok_2011/ [dostęp: 17.05.2017].
- Área Territorial Brasileira.* Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE). http://www.ibge.gov.br/home/geociencias/cartografia/default_territ_area.shtm [dostęp: 18.09.2016].
- Argentyna: Buenos Aires – wystawa o dziejach powojennej Polonii.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonია/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentina_buenos_aires_wystawa_o_dziejach_po_wojennej_polonii [dostęp: 14.01.2017].
- Argentyna niedawno zbankrutowała, teraz z powodzeniem emituje obligacje.* Polskie Radio.pl. <http://www.polskieradio.pl/42/3889/Artykul/1610513,Argentyna-niedawno-zbankrutowala-teraz-z-powodzeniem-emituje-obligacje> [dostęp: 4.01.2017].
- Argentyna: Odślonięcie muralu na siedzibie Towarzystwa Polskiego w Wandzie.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polonია/wydarzenia/ameryka_poludniowa/argentina_odsloniecie_muralu_na_siedzibie_towarzystwa_polskiego_w_wandzie [dostęp: 14.01.2017].
- Będzie historyczna wizyta Andrzeja Dudy w Meksyku? Szczerski: „Prezydent podjął decyzję, że będzie chciał tę pierwszą, historyczną wizytę odbyć”.* Wpolityce.pl. <http://wpolityce.pl/polityka/312826-bedzie-historyczna-wizyta-andrzeja-dudy-w-meksyku-szczerski-prezydent-podjal-decyzje-ze-bedzie-chcial-te-pierwsza-historyczna-wizyte-odbyc> [dostęp: 25.01.2017].
- „Bilet w jedną stronę” – sztuka w Antofagacie.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/o_bilet_w_jedna_strone_sztuka_w_antofagacie [dostęp: 19.03.2017].
- Biotechnologia, ICT – Elan Network.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/biotechnologia_ict_elan_network [dostęp: 16.05.2017].
- Biotechnología y TIC: un espacio de articulación de retos y capacidades.* Observatorio Virtual de Transferencia de Tecnología. https://www.ovtt.org/2016-10-05/biotechnologia_tic_elannetwork [dostęp: 16.05.2017].
- „Biuletyn. Ambasada RP w Santiago” [grudzień 2016].* http://www.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/biuletyn/polska_wzruszajaca_nowy_biuletyn_njsessionid=EB87971B3F938A1F8FFF46A329F142A9.cmsapip [dostęp: 28.03.2017].
- Braspol.* <http://www.braspol.org.br/index2.php> [dostęp: 21.09.2016].
- Brazylia. Przewodnik rynkowy dla przedsiębiorców.* <http://www.parp.gov.pl/brazylia-przewodnik-rynkowy-dla-przedsiębiorcow-3> [dostęp: 11.12.2016].

- Brazylia i Kolumbia szansą dla polskich firm.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/brazylia_i_kolumbia_szansa_dla_polskich_firm [dostęp: 11.05.2017].
- Brazylijskie wyzwanie – CESLA wszystkie ręce na pokład!* Study in Poland. http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=3370%3Abrazylijskie-wyzwanie-cesla-wszystkie-rce-na-pokad&catid=184%3A92-newsletter-2013&Itemid=100143 [dostęp: 21.12.2016].
- „Casa Blanca” Aleksandry Maciuszek na FICCI.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/o_casa_blanca__aleksan-dry_maciuszek_na_ficci [dostęp: 16.05.2017].
- Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW. <http://www.cesla.uw.edu.pl/cesla/> [dostęp: 27.10.2016].
- Chcemy ściągnąć studentów z Brazylii.* „Głos Wielkopolski” 14.11.2013.
- Chile. Gospodarka otwarta na inwestycje.* Enterprise Europe. http://www.een.sopot.pl/templates/422/files/file/Chile_kolor_publ.pdf [dostęp: 12.03.2017].
- Chile. Gospodarz i triumfator.* Portal Spraw Zagranicznych. <http://www.psz.pl/118-gospodarka/chile-gospodarz-i-triumfator> [dostęp: 22.12.2016].
- Chile: powrót prawicy. Zmiana pilota, nie kursu.* Polityka Globalna.pl. <http://www.politykaglobalna.pl/2010/01/chile-powrot-prawicy-zmiana-pilota-nie-kursu/> [dostęp: 22.12.2016].
- Chile.* Regionalna Izba Gospodarcza Katowice. <http://rig.katowice.pl/files/Wsp%C3%B3lpraca%20Mi%C4%99dzynarodowa/38.Chile.pdf> [dostęp: 7.03.2017].
- Chile chce pogłębić współpracę sportową z Polską.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_chce_poglebic_wspolprace_sportowa_z_polska [dostęp: 22.03.2017].
- Chile – sprzyjający klimat dla biznesu.* Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw. http://www.gazeta-msp.pl/?id=pokaz_artykul&indeks_artykulu=3328 [dostęp: 12.03.2017].
- Chile zainteresowane polskim przemysłem kreatywnym.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/chile_zainteresowane_polskim_przemyslem_kreatywnym [dostęp: 9.03.2017].
- Chopin in Caracas.* Latamcity. <http://www.latamcity.com/category/walls/murals/> [dostęp: 19.04.2017].
- COP19: wszystko o szczycie klimatycznym w Warszawie.* Premier.gov.pl. <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/cop19-wszystko-o-szczycie-klimatycznym-w-warszawie-faq.html> [dostęp: 17.09.2016].
- Debata KGHM: polski kapitał idzie w świat.* Newsweek Polska. http://biznes.newsweek.pl/debata-newsweeka-polskie-miliardy-ida-w-swiat,artykuly,355870,1.html#utm_source=rasp&utm_medium=click&utm_campaign=sponsP [dostęp: 14.03.2017].
- DEMBICZ K.: *Małe podsumowanie 5 lat rządów Raula Castro.* ¿Quo Vadis Kuba? Blog Naukowy. <http://quovadis.kubapl.blogspot.com/2013/02/mae-podsumowanie-5-lat-rzadow-raula.html> [dostęp: 22.06.2017].

- Dni Muzyki Polskiej w Meksyku*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/titul_strony_1 [dostęp: 7.02.2017].
- Dni Polskie w Argentynie – prowincja Mendoza w bialo-czerwonych barwach*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/dyplomacja_publiczna/prowincja_mendoza_w_bialo_czerwonych_barwach [dostęp: 14.01.2017].
- DOLISTOWSKA D.: *O polsko-chilijskich możliwościach inwestycyjnych w Warszawie*. Poland Go Global. http://www.polandglobal.pl/artykuly/o-polsko-chilijskich-mozliwosciach-inwestycyjnych-w-warszawie#.WMRo6Ts1_IV [dostęp: 11.03.2017].
- Doroczne spotkanie z dziennikarzami i wystawa polskiego malarza Leonardo Gerulewicza (LEO)*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/doroczne_spotkanie_z_dziennikarzami_i_wystawa_polskiego_malarza_leonardo_gerulewicza__leo_ [dostęp: 23.04.2017].
- Dowbor.org. <http://dowbor.org/blog/wp-content/uploads/2015/01/15Szalony-%C5%9Bwiat-wymyka-si%C4%99-z-r%C4%85k.pdf> [dostęp: 28.06.2017].
- Dr hab. Rafał Molencki na spotkaniu ALFA-PUENTES w Kolumbii*. Uniwersytet Śląski w Katowicach. <http://www.us.edu.pl/dr-hab-rafal-molencki-na-spotkaniu-alfa-puentes-w-kolumbii> [dostęp: 19.09.2016].
- Drugi dzień wizyty w Meksyku*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,160,drugi-dzien-wizyty-w-meksyku.html> [dostęp: 4.06.2017].
- Dwustronna współpraca gospodarcza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/gospodarka_kolumbii/potencjalne_obszary_wspolpracy/ [dostęp: 8.05.2017].
- Dwustulecie Uniwersytetu Warszawskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/dwustulecie_uniwersytetu_warszawskiego [dostęp: 8.02.2017].
- Dynamiczny rozwój gospodarki Meksyku szansą dla polskich eksporterów*. Otoprzetargi.pl. [http://otoprzetargi.pl/news/dynamiczny-rozwoj-gospodarki-meksyku-szansa-dla-polskich-eksporterow#.WJ\]bobBvhDIW](http://otoprzetargi.pl/news/dynamiczny-rozwoj-gospodarki-meksyku-szansa-dla-polskich-eksporterow#.WJ]bobBvhDIW) [dostęp: 5.02.2017].
- Dyplomacja ekonomiczna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/ [dostęp: 31.12.2016].
- Dyplomacja sportowa*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/dyplomacja_sportowa_1 [dostęp: 7.05.2017].
- El Rey a Chávez: „¿Por qué no te callas?”*. El País. http://internacional.elpais.com/internacional/2007/11/10/actualidad/1194649213_850215.html [dostęp: 10.04.2017].
- Europejskie filmy dostępne dla wszystkich podczas XIII Festiwalu Euroscopio 2017*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/europejskie_filmy_dostepne_dla_wszystkich_podczas_xiii_festiwalu_euroscopio_2017 [dostęp: 22.04.2017].
- Fenomen „Solidarności” budzi żywe zainteresowanie meksykańskich studentów*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fenomen__solidarnosci__budzi_zywe_zainteresowanie_meksykanskich_studentow [dostęp: 9.02.2017].

- Festiwal filmu polskiego BAB CINE 2016*. Polski Instytut Sztuki Filmowej. <https://www.pisf.pl/aktualnosci/festiwal-filmu-polskiego-bap-cine-2016> [dostęp: 14.01.2017].
- Film „Niewinne” zainauguruje 4. edycję Festiwalu Kina Polskiego w Buenos Aires BAP Cine 2016*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film_niewinne_zainauguruje_4_edycje_festiwalu_kina_polskiego_w_buenos_aires_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].
- Film „Obce niebo” wygrał nagrodę Transatlantyk dla najlepszego filmu na Festiwalu Kina Polskiego BAP CINE 2016*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/film_obce_niebo_wygral_nagrode_transatlantyk_dla_najlepszego_filmu_na_festiwalu_kina_polskiego_bap_cine_2016 [dostęp: 14.01.2017].
- Filmem „Katyń” zainicjowano tygodniowy pokaz filmów Wajdy*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/hold_dla_an_drzeja_wajdy_w_trasnocho_cultural [dostęp: 22.04.2017].
- FISCHBACH J.: *Kurytyba – stolica brazylijskiej Polonii*. Magazyn Polonia. http://www.magazynpolonia.com/artykul/polonia-swiat,kurytyba-stolica-brazylijskiej-polonii_51337047d6e24 [dostęp: 6.11.2016].
- Forum Ekonomiczne Meksyk–Polska*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/forum_ekonomiczne_meksyk_polska [dostęp: 2.02.2017].
- FUENTES C.: *Democracia latinoamericana: anhelo, realidad y amenaza*. El País. https://elpais.com/diario/2001/05/15/internacional/989877616_850215.html [dostęp: 10.07.2017].
- Fundacja Argentyńska*. Ngo.pl. <http://bazy.ngo.pl/profil/7197/Fundacja-Argentynska> [dostęp: 15.01.2017].
- Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/projekt_polonijny_nostra_polonia_realizowany_przez_fundacje_dzielo_nowego_tysiaclecia [dostęp: 16.01.2017].
- GADOMSKI W., GORDA S., ŻBIKOWSKA I.: *KGHM otwiera kopalnię w Chile. Najtansza w całym koncernie*. Wyborcza.biz. http://wyborcza.biz/Gieldy/1,114507,16737565,KGHM_otwiera_kopalnie_w_Chile__Najtansza_w_calym_koncernie.html?disableRedirects=true#ixzz3lFRzBat2 [dostęp: 19.03.2017].
- GDP (current US\$) – Poland*. World Bank Data. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PL&most_recent_year_desc=false&view=chart [dostęp: 30.10.2016].
- GDP per capita, PPP (current international \$) Poland*. World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=PL> [dostęp: 19.09.2016].
- GDP, PPP (current international \$) – Brazil*. World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=BR> [dostęp: 30.10.2016].
- GDP, PPP (current international \$) – United Kingdom*. World Bank Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?end=2015&locations=GB&start=2003&view=chart> [dostęp: 30.10.2016].
- GIERAŃCZYK K.: *17 września 2015 r. Forum Biznesu Polska–Brazylia z udziałem Wiceprezydenta p. Michaela Temera oraz Wicepremiera, Ministra Gospodarki, p. Janusza Piechocińskiego*. Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/>

- aktualnosci/126189,17-wrzesnia-2015-r-forum-biznesu-polska-brazylia-z-udzialem-wiceprezydenta-p-michaela-temera-oraz-wicepremiera-ministra-gospodarki-p-janusza-piechocinskiego.html [dostęp: 5.12.2016].
- GIERAŃCZYK K.: *Współpraca gospodarcza Polska-Brazylia*. Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/188901,wspolpraca-gospodarcza-polska-brazylia-2015-rok.html> [dostęp: 12.06.2016].
- Gitarzyści klasyczni przed chilijską publicznością*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/gitarzysci_klasyczni_koncertuja_w_chile [dostęp: 19.03.2017].
- Go! Poland*. Ministry of Science and Higher Education. <http://www.go-poland.pl/> [dostęp: 21.12.2016].
- Go Africa*. <http://www.goafrica.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].
- Go Arctic*. <http://www.paih.gov.pl/GoArctic/Aktualnosci> [dostęp: 23.06.2017].
- Go Asean*. <http://www.goasean.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].
- Go China*. <http://www.gochina.gov.pl/> [dostęp: 23.06.2017].
- Go India*. <http://www.goindia.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].
- Go Iran*. <http://www.goiran.gov.pl/strona-glowna> [dostęp: 23.06.2017].
- Handel Zagraniczny [dane GUS]. <http://swaid.stat.gov.pl/SitePagesDBW/HandelZagraniczny.aspx> [dostęp: 15.09.2016, 6.12.2016, 7.03.2017, 4.02.2017, 13.04.2017, 8.05.2017].
- Handel zagraniczny Polski w 2015 roku – dane wstępne*. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-2015-roku-dane-wstepne/> [dostęp: 2.02.2017].
- Handel zagraniczny Polski w styczniu 2016 r. (wg wstępnych danych GUS)*. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/handel-zagraniczny-polski-w-styczniu-2016-r-wg-wstepnych-danych-gus/> [dostęp: 2.02.2017].
- HAWRYLUK J.: *Gospodarka Chile*. Rzeczpospolita. <http://www.rp.pl/artukul/1042570-Gospodarka-Chile.html#ap-1> [dostęp: 22.12.2016].
- Historyczny dzień w Kolumbii. Po pół wieku koniec wojny domowej*. TVP Info. <http://www.tvp.info/27084770/historyczny-dzien-w-kolumbii-po-pol-wieku-koniec-wojny-domowej> [dostęp: 22.12.2016].
- IMF Praises Chile as One of the Most Stable and Prosperous Nations in the Region*. Merco Press. South Atlantic News Agency. <http://en.mercopress.com/2012/12/14/imf-praises-chile-as-one-of-the-most-stable-and-prosperous-nations-in-the-region> [dostęp: 22.12.2016].
- Inauguracja wystawy o chrzcie Polski w Maracaibo*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracja_wystawy_o_chrzcie_polski_w_maracaibo [dostęp: 22.04.2017].
- Inauguracja wystawy „Samarytanie z Markowej”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/inauguracion_de_la_exhibicion_samaritanos_de_markowa [dostęp: 24.04.2017].
- Inauguration of the Polish-Venezuelan Parliamentary Friendship Group*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://caracas.mfa.gov.pl/en/news/inauguration_of_the_polish_venezuelan_parliamentary_friendship_group [dostęp: 11.04.2017].
- Informacja o dużym zapotrzebowaniu Wenezueli na mleko w proszku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/

- zagranczna_polityka_ekonomiczna/ambasada_rp_w_caracas_informuje_o_du-
zym_zapotrzebowaniu_wenezueli_na_mleko_w_proszku_?sessionid=A2F9F26EC
EAEB91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 15.04.2017].
- Informacja o stanie bezpieczeństwa Wenezueli.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej
w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/informacja_o_stanie_bezpieczenstwa_w_wenezueli [dostęp: 22.04.2017].
- Informações Consulares. Cursos de idioma polonês.* Konsulat Generalny Rzeczypospolitej
Polskiej w Kurytybie. http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pt/informacoes_consulares/cursos_de_idioma_polones/cursos_de_idioma_polones [dostęp: 21.10.2016].
- Ingłot.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. <http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/inglot> [dostęp: 14.05.2017].
- Instytuty Polskie.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagranczna/dyplomacja_publiczna/instytuty_polskie/instytuty_polskie/_rpx2Content!143030@16575_pageNo/2? [dostęp: 23.06.2017].
- International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/index.htm> [dostęp: 20.09.2016].
- Jak inwestować w Chile? Przeczytaj.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_inwestowac_w_chile_przeczytaj_ [dostęp: 13.03.2017].
- Jak Pan chciałby być zapamiętany?* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jak_pan_chcialby_byc_zapamietany_ [dostęp: 14.01.2017].
- Janusz Korczak – Król Dzieci.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/j_korczak [dostęp: 16.05.2017].
- Jesteśmy na Exponaval 2016 w Valparaíso.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jestesmy_na_exponaval_2016_w_valparaiso [dostęp: 11.03.2017].
- Julia Kurek na biennale sztuki nowoczesnej Deformes w Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/julia_kurek_na_biennale_sztuki_nowoczesnej_deformes_w_chile [dostęp: 19.03.2017].
- Już ponad 57 tysięcy studentów zagranicznych w Polsce.* Forum Akademickie. <https://forumakademickie.pl/aktualnosci/2016/4/11/3489/juz-ponad57-tysiecy-studentow-zagranicznych-w-polsce/> [dostęp: 18.12.2016].
- KARCZEWSKI K.: *Bolsa Familia – brazylijski sposób na biedę.* Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2010/09/bolsa-familia-brazylijski-sposob-na-biede/> [dostęp: 24.09.2017].
- Klub Małego Polaka zaczął działać w Chile.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/klub_malego_polaka [dostęp: 19.03.2017].
- Koleje firmy pójdą śladem KGHM? Chilijski rynek otwarty na polskie inwestycje.* PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/13/1699/Artykul/1282877,Kolejne-firmy-pojsda-sladem-KGHM-Chilijski-rynek-otwarty-na-polskie-inwestycje> [dostęp: 11.03.2017].
- Kolejny polski browar w Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/kolejny_polski_browar_w_chile [dostęp: 12.03.2017].

- Kolumbia: jest nowe porozumienie pokojowe między rządem i FARC.* PolskieRadio.pl. <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1691531,Kolumbia-jest-nowe-porozumienie-pokojowe-miedzy-rzadem-i-FARC> [dostęp: 22.12.2016].
- Kolumbia: nie będzie porozumienia z FARC.* Kresy.pl. <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/kolumbia-nie-bedzie-porozumienia-z-farc> [dostęp: 22.12.2016].
- Kolumbia: rząd podpisał układ pokojowy z FARC.* PAP. <http://www.pap.pl/aktualnosci/news,655326,kolumbia-rzad-podpisal-uklad-pokojowy-z-farc.html> [dostęp: 22.12.2016].
- Komunikaty. Przewodniczący KRASP spotka się z JE Ambasador Kolumbii.* KRASP. <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].
- Komunikaty. Second Bi-Regional Conference „A Europe – Latin America Partnership for Innovative, Responsive and Sustainable Universities”.* KRASP. <http://www.krasp.org.pl/pl/komunikaty/komunikaty> [dostęp: 21.05.2017].
- Koncert Polska–Meksyk.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/koncert_polska_meksyk [dostęp: 7.02.2017].
- Koncert polskiej wiolonczelistki Anny Wróbel w ramach Festiwalu Solistów Unii Europejskiej.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_polskiej_wiolonczelistki_anny_wrobel_w_ramach_festiwalu_solistow_unii_europejskiej [dostęp: 22.04.2017].
- Koncert z okazji 80-lecia stosunków dyplomatycznych między Polską i Wenezuelą.* Tierlatina.pl. <http://www.tierlatina.pl/2013/11/koncert-z-okazji-80-lecia-stosunkow-dyplomatycznych-miedzy-polska-i-wenezuela/> [dostęp: 23.04.2017].
- Koncert zorganizowany przez Ambasadę RP w Buenos Aires z okazji 98. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/koncert_zorganizowany_przez_ambasade_rp_w_buenos_aires_z_okazji_98_rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske_ [dostęp: 14.01.2017].
- Konferencja poświęcona Polsce i polskiemu szkolnictwu.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/konferencja_poswiecona_polsce_i_polskiemu_szkolnictwu_ [dostęp: 9.02.2017].
- Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Boliwii i w Peru.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wiceministra_leszka_soczewicy_w_boliwii_i_w_peru [dostęp: 30.12.2016].
- Konsultacje polityczne wiceministra Leszka Soczewicy w Panamie i Ekwadorze.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polityczne_wice_ministra_leszka_soczewicy_w_panamie_i_ekwadorze [dostęp: 30.12.2016].
- Konsultacje polsko-wenezuelskie na szczeblu dyrektorów.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/konsultacje_polsko_wenezuelskie_na_szczeblu_dyrektora;jsessionid=A2F9F26ECEAE91361975981240F6590.cmsap6p [dostęp: 11.04.2017].

- Konwersatorium nt. polskiej polityki wschodniej z udziałem Pawła Kowala.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium_z_udzialem_p_kowala [dostęp: 21.05.2017].
- Kopalnia w Sierra Gorda będzie rosła w siłę.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sierra_gorda_bedzie_rosla_w_sile [dostęp: 11.03.2017].
- KRAJEWSKI J.: *Są duże możliwości zwiększenia współpracy z Brazylią.* Businessnow.pl. <http://businessnow.pl/6650.sa-duze-mozliwosci-zwiekszenia-wspolpracy-z-brazylia.html> [dostęp: 10.12.2016].
- Kronika wypadków Tuska.* Gazeta.pl. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5241284.html> [dostęp: 10.04.2017].
- Krzysztof Penderecki w Buenos Aires!!!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/krzysztof_penderecki_w_buenos_aires [dostęp: 14.01.2017].
- Kto i gdzie inwestuje?* Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/inwestycje/5,kto-i-gdzie-inwestuje.html.pdf> [dostęp: 5.12.2016].
- Kuba Stankiewicz gwiazdą festiwalu Recoleta Mapocho Jazz.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/kuba_stankiewicz_gwiazda_festiwalu_recoleta_mapocho_jazz [dostęp: 19.03.2017].
- Kultura.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 21.05.2017].
- Kultura.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/ [dostęp: 22.04.2017].
- „*Lech Wałęsa – człowiek, który zmienił kontynent*”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/konwersatorium_lech_walesa_czlowiek_ktory_zmienil_kontynent [dostęp: 21.05.2017].
- LIBERSKA B.: *Wielkie zmiany na globalnym rynku.* „Rzeczpospolita” 22–24.03.2008.
- Link to Poland. <http://linktopoland.com/pl/author/fischbach/> [dostęp: 6.11.2016].
- „*Los ríos*” – film dokumentalny o pobycie Ryszarda Kapuścińskiego w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/o_los_rios_film_dokumentalny_o_pobycie_ryszarda_kapuscinskiego_w_meksyku;jsessionid=9185711E227A5719C5B289939B949904.cmsap6p [dostęp: 7.02.2017].
- MACKIEWICZ A.: *Co kupić, a co sprzedać?* Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/364,co-kupic-a-co-sprzedac.html> [dostęp: 3.01.2017].
- MACKIEWICZ A.: *Co warto wiedzieć o gospodarce.* Portal Promocji Eksportu. <https://brazil.trade.gov.pl/pl/gospodarka/3,co-warto-wiedziec-o-gospodarce.html> [dostęp: 9.09.2016].
- Maflow Mexico.* Maflow Boryszew Group. <http://www.maflow.com/art/275/mexico.html> [dostęp: 5.02.2017].
- MALCZEWSKI Z.: *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w Brazylii. Zarys historyczny i współczesność Polonii brazylijskiej. Polonia w Brazylii.* Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie. http://www.kurytyba.msz.gov.pl/pl/polonia_w_brazylia/polonia_w_brazylia/ [dostęp: 3.09.2015].

- Más cerca de la Libertad en Venezuela.* El Mundo. <http://www.elmundo.es/internacional/2017/07/11/596520a922601d577e8b460d.html> [dostęp: 13.11.2017].
- Matucana 100 zaprasza na polskie kino.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/matucana_100_zaprasza_na_polskie_kino [dostęp: 19.03.2017].
- MAZUREK J.: *Brazylia i Polska – 90 lat stosunków dyplomatycznych.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brasílii. <http://brasilia.msz.gov.pl/resource/2oad2be9-962b-44ae-b906-6661b5ff7830:JCR> [dostęp: 4.09.2015].
- Melex – 45 lat elektrycznego fenomenu z Mielca.* Portal Przemysłowy Polski Przemysł. <http://polskiprzemysl.com.pl/przemysl-motoryzacyjny/melex-45-lat-elektrycznego-fenomenu-z-mielca/> [dostęp: 30.12.2016].
- Meksyk: Forum Gospodarcze Meksyk – Polska.* Wiadomości Onet. <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/meksyk-forum-gospodarcze-meksyk-polska/n62tp> [dostęp: 2.02.2017].
- Meksyk i Polska podpisują umowę o wymianie studenckiej i badawczej.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/meksyk_i_polska_podpisuja_umowe_o_wymianie_studenckiej_i_badawczej_ [dostęp: 9.02.2017].
- Międzynarodowy Festiwal Pianistyczny Chopiniana 2016 w Buenos Aires.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/międzynarodowy_festiwal_pianistyczny_chopiniana_2016_w_buenos_aires [dostęp: 14.01.2017].
- Minister Grzegorz Schetyna o priorytetach polskiej dyplomacji.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_grzegorz_schetyna_o_priorytetach_polskiej_dyplomacji_1 [dostęp: 13.06.2017].
- Minister Radosław Sikorski na VII Szczycie UE – Ameryka Łacińska i Karaiby.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_radoslaw_sikorski_na_vii_szczycie_ue_amerika_lacinska_i_karaiby?printMode=true [dostęp: 10.09.2016].
- Minister Sikorski z wizytą w Brazylii, depesza PAP 25.11.2012.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/minister_sikorski_z_wizyta_w_brazylia__depesza_pap_25_11_2012 [dostęp: 23.11.2016].
- Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii z wizytą w Polsce.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/amerika_lacinska_i_karaiby/minister_spraw_zagranicznych_kolumbii_z_wizyta_w_polsce2 [dostęp: 6.05.2017].
- Minister spraw zagranicznych Meksyku w Warszawie.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_spraw_zagranicznych_meksyku_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].
- Minister Witold Waszczykowski na Szczycie UE–CELAC.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Hawanie. http://www.hawana.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/minister_witold_waszczykowski_na_szczycie_ue_celac;jsessionid=8276DDCAACD63F59EBFB32EFA125E2E9.cmsap6p [dostęp: 20.11.2016].
- Misja gospodarcza do Chile dla przedsiębiorstw z Wielkopolski.* Portal Promocji Eksportu. <https://wielkopolskie.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/123759,misja-gospodarcza-do-chile-dla-przedsiębiorstw-z-wielkopolski.html> [dostęp: 14.03.2017].

- Młodzież z YFU Chile pojedzie do Polski.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/mlodziez_z_yfu_chile_pojedzie_do_polski [dostęp: 22.03.2017].
- Monodram poświęcony Marii Skłodowskiej-Curie.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/monodram_powiecony_marii_sklodowskiej_curie [dostęp: 7.02.2017].
- Mural Chopin 2010.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/chopin_2010_150/mural_chopin_2010_153/ [dostęp: 19.04.2017].
- Nabór wniosków objętych 75%-dofinansowaniem na udział w targach branżowych w Brazylii w 2014 roku!* GospodarkaMorska.pl. <http://www.gospodarkamorska.pl/wydarzenia/juz-trwa-nabor-wnioskow-objetych-75--dofinansowaniem-na-udzial-w-targach-branzowych-w-brazylia-w-2014-roku.html> [dostęp: 7.12.2016].
- Nagroda Tańca – Balet Klasyczny Nina Novak.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nagroda_tanca_balet_klasyczny_nina_novak?printMode=true [dostęp: 24.04.2017].
- Narodowe Czytanie w Wenezueli.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/narodowe_czytanie_w_wenezueli [dostęp: 24.04.2017].
- Nauka języka polskiego.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jez_polskiego/ [dostęp: 14.01.2017].
- Nauka języka polskiego w Kolumbii.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/nauka_jezyka_polskiego/ [dostęp: 16.05.2017].
- Nina Novak Postacią Roku 2015.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nina_novak_postacia_roku_2015;jsessionid=F145DoF4E5A220B7B6D3DE5ED40F4029.cmsap1p [dostęp: 24.04.2017].
- Nominacje dla ambasadorów RP w Argentynie i Uzbekistanie.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/nominacje_dla_ambasadorow_rp_w_argentyinie_i_uzbekistanie [dostęp: 28.12.2016].
- Nowy Biuletyn Ambasady.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/nowy_biuletyn_ambasady [dostęp: 14.01.2017].
- Nowy Styl – rekordowe wyniki sprzedaży.* Biznes Meblowy. http://www.biznesmeblowy.pl/rynek_mebli/111/nowy_styl_rekordowe_wyniki_sprzedazy,1000645.html [dostęp: 2.02.2017].
- Obama rozpoczyna historyczną wizytę. O uwagę rywalizuje z Mickiem Jaggerem.* TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/kuba-barack-obama-z-wizyta-na-wyspie,628764.html> [dostęp: 4.09.2016].
- Obchody 200 rocznicy Uniwersytetu Warszawskiego na Wenezuelskim Uniwersytecie Centralnym UCV.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_200_rocznicy_uniwersytetu_warszawskiego_na_wenezuelskim_uniwersytecie_centralnym_ucv [dostęp: 25.04.2017].

- Obchody 1050-lecia chrztu Polski w Caracas.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_1050___lecia_chrtu_polski_w_caracas_1 [dostęp: 22.04.2017].
- Obchody Święta Konstytucji 3 Maja w Caracas.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/obchody_swieta_konstytucji_3_maja_w_caracas [dostęp: 22.04.2017].
- Obroty handlu zagranicznego według krajów i kontynentów.* Główny Urząd Statystyczny. <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych/handel-zagraniczny/> [dostęp: 25.11.2016].
- Obroty towarowe POLSKA-ARGENTYNA [USD] w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 z podziałem na Grupy Scalonej Nomenklatury CN.* WPHI Buenos Aires. https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266640 [dostęp: 3.01.2017].
- Od Kantora do Warlikowskiego. O polskim teatrze w Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/od_kantora_do_warlikowskiego_o_polskim_teatrze_w_chile [dostęp: 19.03.2017].
- OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/47/29/3782900.pdf> [dostęp: 1.12.2017].
- Oficializaron la prórroga de la emergencia social hasta el 31 de diciembre de 2019.* Política. <http://www.telam.com.ar/notas/201612/174419-oficializaron-prorroga-emergencia-social.html> [dostęp: 11.01.2017].
- Oficjalna wizyta Prezydenta Federacyjnej Republiki Brazylii z Małżonką.* Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,72,oficjalna-wizyta-prezydenta-federacyjnej-republiki-brazylia-z-malzonka.html> [dostęp: 23.11.2016].
- Oficjalna wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Republice Kolumbii – dzień trzeci.* Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,350,oficjalna-wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-republice-kolumbii-dzien-trzeci.html> [dostęp: 6.05.2017].
- Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ogolna_charakterystyka/?printMode=true [dostęp: 22.12.2016].
- OPERACZ P.: *Informacje praktyczne dla polskiego eksportera – Chile.* Portal Promocji Eksportu. <https://www.trade.gov.pl/pl/vademecum-rynkowe/ameryka-poludniowa/218941,informacje-praktyczne-dla-polskiego-inwestora-chile.html> [dostęp: 13.03.2017].
- Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w El Hatillo.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy___feniks_z_popiolow__w_el_hatillo [dostęp: 22.04.2017].
- Otwarcie wystawy „Feniks z popiołów” w mieście Barquisimeto.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/otwarcie_wystawy___feniks_z_popiolow__w_miescie_barquisimeto;jsessionid=E63Bo47522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsap1p [dostęp: 22.04.2017].
- VIII runda polsko-chilijskich konsultacji polityczno-gospodarczych.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/viii_runda_polsko_chilijskich_konsultacji_polityczno_gospodarczych [dostęp: 5.03.2017].

- PACEWICZ A., PACEWICZ P.: *Szalony świat wymyka się z rąk*. „Gazeta Wyborcza”, 11.08.2012, dodatek: „Magazyn Świąteczny”. Wyborcza.pl. http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,12274921,Szalony_swiat_wymyka_sie_z_rak.html [dostęp: 28.06.2017].
- Papież Franciszek dziękuje Polsce za gościnność*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/papiez_franciszek_dziekuje_polsce_za_goscinnosc_1 [dostęp: 14.01.2017].
- Pierwsza od 30 lat wizyta szefa polskiej dyplomacji na Kubie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/pierwsza_od_30_lat_wizyta_szefa_polskiej_dyplomacji_na_kubie [dostęp: 4.07.2017].
- Pierwsza polska inwestycja w Peru*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/lima_pe_a_pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ac_stag?channel=www [dostęp: 16.09.2016].
- Pierwszy dzień wizyty Pary Prezydenckiej w Meksyku*. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,159,pierwszy-dzien-wizyty-pary-prezydenckiej-w-meksyku.html> [dostęp: 4.06.2017].
- Pink Freud w Kolumbii*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/pink_freud_w_kolumbii_1 [dostęp: 16.05.2017].
- Podpisanie umów międzynarodowych z Chile i Wenezuelą*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/podpisanie_umow_miedzynarodowych_z_chile_i_wenezuela;jsessionid=F2ABEEEF839E684189D2B68840001DD0.cms2 [dostęp: 12.03.2017].
- Podsekretarz Stanu Robert Grey o priorytetach Polski wobec regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_stanu_robert_grey_o_priorytetach_polski_wobec_regionu_ameryki_lacinskiej_i_karaibow [dostęp: 29.12.2016].
- Podsekretarz stanu Robert Grey wziął udział w konsultacjach politycznych w Meksyku*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/podsekretarz_stanu_robert_grey_wzial_udzial_w_konsultacjach_politycznych_w_meksyku;jsessionid=9F6CD5636F9E8A6B39223C7B243ACFoo.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].
- PODSIEDZIK T.: *Struktura towarowa importu do Polski z Argentyny w 2014 r.* Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/171262,struktura-towarowa-importu-do-polski-z-argentyny-w-2014-r-.html> [dostęp: 3.12.2017].
- Polacy będą współpracować przy budowie największego teleskopu na świecie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polacy_beda_wspolpracowac_przy_budowie_najwiekszego_na_swiecie_teleskopu_optycznego [dostęp: 14.03.2017].
- Polacy odkrywają Wenezuelę*. Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2012/01/wenezuela-polska-wyprawa-tramen/> [dostęp: 25.04.2017].
- Polish-Venezuelan Scientific Exploration Team Reached Tramen Tepui Summit in Venezuela*. Science&Scholarship in Poland. <http://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news,388484,polish-venezuelan-scientific-exploration-team-reached-tramen-tepui-summit-in-venezuela.html> [dostęp: 25.04.2017].

- Polka, Izabela Stachowicz opowiada o wystawie: Sekretne życie Gran Sabany.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polka_izabela_stachowicz_opowiada_o_ukrytym_zyciu_gran_sabany_ [dostęp: 25.04.2017].
- Polonia w Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago de Chile. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polonia_w_chile/?jsessionid=5FB85E8A2471B6C51EC2D2712456BC21.cmsap1p [dostęp: 19.03.2017].
- Polscy artyści na najważniejszych scenach Chile.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/polscy_artystyci_na_najwazniejszych_scenach_chile_ [dostęp: 19.03.2017].
- Polscy posłowie planują wizytę w Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polscy_poslowie_planuja_wizyte_w_chile_ [dostęp: 5.03.2017].
- Polska Ambasada w Panamie będzie znów otwarta.* TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wizyta-prezydenta-panamy-w-polsce,664576.html> [dostęp: 17.10.2016].
- Polska biżuteria z bursztynu na Międzynarodowych Targach EXPOARTESANIAS w Bogocie.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_bizuteria_z_bursztynu_na_miedzynarodowych_targach_expoartesantias_w_bogocie [dostęp: 14.05.2017].
- Polska gościem honorowym na XIV Międzynarodowym Biennale Plakatu w Meksyku.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polska_gosciem_honorowym_na_xiv_miedzynarodowym_biennale_plakatu_w_meksyku [dostęp: 7.02.2017].
- Polska kreatywność w stanie Nueva Esparta.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_kreatywnosc_w_stanie_nueva_esparta [dostęp: 22.04.2017].
- Polska misja edukacyjna w Brazylii.* Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP. <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polska-misja-edukacyjna-w-brazylia.html> [dostęp: 12.10.2016].
- Polska muzyka klasyczna w Puerto Cabello.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/tytul_strony_7 [dostęp: 24.04.2017].
- Polska na XV Iberoamerykańskim Festiwalu Teatralnym w Bogocie.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/polska_na_xv_iberoamerykanskim_festiwalu_teatralnym_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].
- Polska na Festiwalu Kina Europejskiego „Euroscopio”.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_na_festiwalu_kina_europejskiego_euroscopio_ [dostęp: 22.04.2017].
- Polska podbija Nową Hiszpanię... Filmowo!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_podbija_nueva_esparte_filmowo_ [dostęp: 22.04.2017].
- Polska siódmą gospodarką Unii Europejskiej. Przegoniliśmy Szwecję.* Portal Money.pl. <http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/artukul/polska-siodma-gospodarka-unii-europejskiej,75,0,1794123.html> [dostęp: 27.08.2016].

- Polska uczestniczy w targach PAACE Automechanika.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polska_uczestniczy_w_targach_paace_automechanika [dostęp: 11.02.2017].
- Polska uzyskała status obserwatora w Sojuszu Pacyfiku.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polska_uzyskala_status_observatora_w_sojuszu_pacyfiku;jsessionid=42EEBCAF8C2770FEEA092123FFDD20C5.cmsap2p [dostęp: 15.09.2016].
- Polska w Chile.* Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw. https://gazeta-msp.pl/index.php?id=pokaz_artykul&dz_id=67&indeks_artykulu=3071# [dostęp: 19.03.2017].
- Polska–Wenezuela. Historia i współczesność. Opracowanie z okazji 80. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych.* Tekst i oprac. graficzne M. SZCZEPAŃCZYK. Warszawa 2013. Ambasada RP w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/resource/49278e63-67e2-4e4c-8f49-69b9682fcfd1:JCR> [dostęp: 10.04.2017].
- Polska wybrana na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ.* TVN24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/polska-wybrana-na-niestalego-czlonka-rady-bezpieczenstwa-onz,745534.html> [dostęp: 4.06.2017].
- Polska zacieśnia kontakty gospodarcze, polityczne i naukowo-kulturalne z Brazylią.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_zaciesnia_kontakty_gospodarcze__polityczne_i_naukowo_kulturalne_z_brazylia [dostęp: 13.06.2016].
- Polska zacieśnia współpracę gospodarczą z Wenezuelą.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/polska_zaciesnia_wspolprace_gospodarcza_z_wenezuela;jsessionid=F9EDD49C82C3226D32C38A412391AE19.cmsap2p [dostęp: 15.04.2017].
- Polski eksport do Ameryki Łacińskiej rośnie w dwucyfrowym tempie* [rozmowa z dr Joanną Gocłowską-Bolek]. Interia Biznes. <http://biznes.interia.pl/makroekonomia/news/polski-eksport-do-ameryki-lacinskiej-rosnie-w-dwucyfrowym,2313641,2156> [dostęp: 24.01.2017].
- Polski koncert w Palacio de Bellas Artes.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_koncert_w_palacio_de_bellas_artes [dostęp: 7.02.2017].
- Polski postmodernizm w Valparaíso.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polski_postmodernizm_w_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].
- Polski zespół Jawor prezentuje się w Meksyku.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/polski_zespol_jawor_prezentuje_sie_w_meksyku [dostęp: 8.02.2017].
- Polskie placówki za granicą.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/informacje_konsularne/polskie_placowki/placowki [dostęp: 8.09.2016].
- Polskie uczelnie będą współpracować z uczelniami z Chile.* Uniwersytet Śląski w Katowicach. <https://www.us.edu.pl/polskie-uczelnie-beda-wspolpracowac-z-uczelniami-z-chile> [dostęp: 22.03.2017].

- Polskie uczelnie promowane w Brazylii.* Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. <http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/polskie-uczelnie-promowane-w-brazylia.html> [dostęp: 12.10.2016].
- Polsko-argentyńska współpraca dwustronna.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńska_współpraca_dwustronna [dostęp: 28.12.2016].
- Polsko-argentyńskie kontakty.* Uniwersytet Warszawski. <http://www.uw.edu.pl/polsko-argentyńskie-kontakty/> [dostęp: 27.10.2016].
- Polsko-argentyńskie rozmowy o współpracy gospodarczej i technologicznej.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_argentyńskie_rozmowy_o_współpracy_gospodarczej_i_tehnologicznej;jsessionid=026AFA074713B090FA88637D60EDDCAC.cmsap5p [dostęp: 31.12.2016].
- Polsko-argentyńskie seminarium gospodarcze.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://www.buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_argentyńskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 28.12.2016].
- Polsko-brazylijska Konferencja Nauki i Technologii.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/ii_polsko_brazylijska_konferencja_nauki_i_tehnologii;jsessionid=CFBCCB5754C6A00FoBBAC9248C76BAE.cmsap4p [dostęp: 29.12.2016].
- Polsko-brazylijska współpraca intensywniejsza dzięki misjom gospodarczym.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_brazylijska_współpraca_intensywniejsza_dzieki_misjom_gospodarczym [dostęp: 28.12.2016].
- Polsko-chilijskie relacje gospodarcze na Universidad de Chile.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_relacje_gospodarcze [dostęp: 22.03.2017].
- Polsko-chilijskie rozmowy o stosunkach dwustronnych w Santiago.* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_chilijskie_rozmowy_o_stosunkach_dwustronnych_w_santiago [dostęp: 5.03.2017].
- Polsko-ekwadorskie konsultacje w Warszawie.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_ekwadorskie_konsultacje_w_warszawie [dostęp: 15.09.2016].
- Polsko-hiszpańskie konsultacje nt. Ameryki Łacińskiej i Karaibów.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_hiszpańskie_konsultacje_nt_ame_ryki_lacinskiej_i_karaibow;jsessionid=98ECDF6A62258E3C14730E54DAF2634D.cmsap2p [dostęp: 24.06.2017].
- Polsko-kolumbijski projekt dyplomacji sportowej.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijski_projekt_dyplomacji_sportowej [dostęp: 7.05.2017].
- Polsko-kolumbijskie konsultacje polityczne na szczeblu dyrektorów MSZ.* Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kon

- tyenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kolumbijskie_konsultacje_polityczne_na_szczebelu_dyktorow_msz [dostęp: 7.05.2017].
- Polsko-kubańska współpraca kulturalna*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/c/MOBILE/aktualnosci/wiadomosci/polsko_kubanska_wspolpraca_kulturalna [dostęp: 24.06.2017].
- Polsko-kubańskie konsultacje polityczne w Hawanie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_kubanskie_konsultacje_polityczne [dostęp: 15.09.2016].
- Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_;jsessionid=FEF3BBE4E9097E107066412A2F303BED.cmsap1p [dostęp: 24.01.2017].
- Polsko-meksykańskie konsultacje polityczne w Warszawie*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_meksykanskie_konsultacje_polityczne_w_warszawie [dostęp: 24.01.2017].
- Polsko-wenezuelskie konsultacje w Caracas*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/polsko_wenezuelskie_konsultacje_w_caracas_ [dostęp: 18.04.2017].
- Popiersie Fryderyka Chopina na Wyspie Margarita*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/popiersie_fryderyka_chopina_na_wyspie_margarita [dostęp: 22.04.2017].
- Poradnik eksportera Brazylii 2005*. <http://www.piit.org.pl/documents/10181/25243/2974.pdf> [dostęp: 12.12.2016].
- Premier Donald Tusk dostał Słońce Peru*. Wiadomości WP. <https://wiadomosci.wp.pl/premier-donald-tusk-dostal-slonce-peru-6037826134569601a> [dostęp: 20.06.2017].
- Premier Donald Tusk wrócił z „podróży życia”*. Wiadomości WP. <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Premier-Donald-Tusk-wrocil-z-podrozy-zycia,wid,9974721,wiadomosc.html?ticaid=118b88> [dostęp: 2.03.2017].
- Premiera „Ferdydurke” W. Gombrowicza w stołecznym Teatrze Tardón 20.08.16*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/premiera__ferdydurke__w__gombrowicza_w__stolecznym__teatrze__tradon_20_08_16 [dostęp: 14.01.2017].
- Prezydent Andrzej Duda nominował pośmiertnie Jana Karskiego na stopień generała brygady Wojska Polskiego*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/karski2> [dostęp: 24.04.2017].
- Prezydent Kwaśniewski pojedzie do Ameryki Łac*. Wiadomości WP. <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Prezydent-Kwasniewski-pojedzie-do-Ameryki-Lac,wid,254722,wiadomosc.html?ticaid=118b57&tictsrn=3> [dostęp: 18.02.2017].
- Program Rządu Brazylijskiego, Science without Borders*. KRASP. http://www.krasp.org.pl/pl/miedzynarodowe_swb/swb [dostęp: 19.09.2016].
- Program stypendialny dla studentów polskiego pochodzenia*. Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia. <http://www.kurytyba.msz.gov.pl/resource/3d52adb1-794b-4a05-ac45-3b6eed407622:JCR> [dostęp: 19.09.2016].

- Program stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/program_stypendialny_im_ignacego_lukasiewicza_ [dostęp: 21.05.2017].
- Promujemy polską branżę spożywczą*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/promujemy_polska_branze_spozywcza [dostęp: 12.03.2017].
- „Przeciw pisarzom”: *Widowisko dedykowane Witoldowi Gombrowiczowi odbyło się w Buenos Aires w wypełnionym po brzegi Teatrze Globo 16 sierpnia*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/o_przeciw_pisarzom_widowisko_dedykowane_witoldowi_gombrowiczowi_odbylo_sie_w_buenos_aires_w_wypelnionym_po_brzegi_teatrze_globo_16_sierpnia [dostęp: 16.09.2016].
- Przed 2015 rokiem Brazylia piątą gospodarką świata*. Forbes. <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/Wydarzenia/przed-2015-r--brazylia-piata-gospodarka-swiata,22833,1> [dostęp: 30.10.2016].
- Przewodnik eksportera po rynku Republiki Argentynskiej*. https://argentina.trade.gov.pl/pl/f/download/fobject_id:266647 [dostęp: 3.01.2017].
- Przewodnik eksportera po rynku Republiki Brazylii*. <http://docplayer.pl/5977928-Przewodnik-eksportera-po-rynku-republiki-brazylia-spis-tresci.html> [dostęp: 11.12.2016].
- QS University Rankings: Latin America 2016*. TopUniversities. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/latin-american-university-rankings/2016> [dostęp: 21.05.2017].
- Ranking największych gospodarek w Unii Europejskiej*. Euro-dane. <http://euro-dane.com.pl/wydarzenia-gospodarcze-428> [dostęp: 27.08.2016].
- Recital polskiej pianistki Anny Miernik*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/recital_polskiej_pianistki_anny_miernik_ [dostęp: 16.05.2017].
- Relacja: Seminarium Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski, 20.06.2017*. Krajowa Izba Gospodarcza. <http://kig.pl/relacja-seminarium-sojusz-pacyfiku-gospodarcze-wyzwanie-dla-polski-20-06-2017/> [dostęp: 24.06.2017].
- República Bolivariana de Venezuela, Asamblea Nacional. <http://www.asambleanacional.gob.ve/noticia/show/id/16228> [dostęp: 11.04.2017].
- Rok Chopinowski 2010*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_chopinowski_2010/ [dostęp: 14.01.2017].
- Rok Korczaka 2012*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rokkorczaka2012/> [dostęp: 14.01.2017].
- Rok Marii Skłodowskiej-Curie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/rok_curie/ [dostęp: 14.01.2017].
- Rok Miłozza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/kultura/milosz/> [dostęp: 14.01.2017].
- Rosario: „Polska: 1050. Rocznica Chrztu. Fotografie”*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/rosario_polska_1050_rocznica_chrztu_fotografie_ [dostęp: 14.01.2017].

- Rozmowy o polsko-argentyńskiej współpracy gospodarczej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/rozmowy_o_polsko_argentyńskiej_współpracy_gospodarczej [dostęp: 31.12.2016].
- Rozmowy o współpracy gospodarczej z Argentyną i Urugwajem. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/rozmowy_o_współpracy_gospodarczej_z_argentyna_i_urugwajem [dostęp: 15.09.2016].
- Rusza portal informacyjny Poland.pl. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/rusza_portal_informacyjny_poland_pl [dostęp: 16.05.2017].
- Ruszył nabór do Programu Stypendialnego im. Ignacego Łukasiewicza (edycja 2016/2017). Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/ruszył_nabor_do_programu_stypendialnego_im_ignacego_lukasiewicza [dostęp: 21.05.2017].
- RYN Z.J.: *Królewski Kraków i kolonialna La Serena*. Biuletyn AGH. http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum_bip/_2000/_78/14_78.html [dostęp: 20.03.2017].
- Rynek chilijski. Przewodnik dla polskich przedsiębiorców. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. <http://santiago.msz.gov.pl/resource/c5ac900a-e2a9-4f91-aa2a-a95271dc468b:JCR> [dostęp: 13.03.2017].
- Samarytanie z Markowej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/samarytanie_z_markowej [dostęp: 16.05.2017].
- „San Escobar” – wpadka ministra Witolda Waszczykowskiego w Nowym Jorku. Rzecznik MSZ tłumaczy przejęzyczenie. Wiadomości WP. <https://wiadomosci.wp.pl/san-escobar-wpadka-ministra-witolda-waszczykowskiego-w-nowym-jorku-rzecznik-msz-tlumaczy-przejęzyczenie-6078723689665153a> [dostęp: 20.06.2017].
- Secretaría de Integración Económica Centroamericana (SIECA). <https://www.tfafacility.org/es/secretaria-de-integracion-economica-centroamericana-sieca> [dostęp: 22.06.2017].
- Seminarium na temat możliwości podejmowania działalności gospodarczej w Ameryce Środkowej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/seminarium_nt_mozliwosci_podejmowania_dzialalnosci_gospodarczej_w_ameryce_srodkowej [dostęp: 29.12.2016].
- Seminarium nt. polskiej gospodarki w Caracas. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/fedecamaras> [dostęp: 22.04.2017].
- Seminarium z okazji wizyty P. Gretty Shelley, Dyrektor ProMéxico, 08.02.2017 r. Krajowa Izba Gospodarcza. <http://kig.pl/uslugi/znajdz-zagranicznego-partnera/wizyty-zagranicznych-przedsiębiorców-w-polsce/szczegoly/5397/> [dostęp: 2.02.2017].
- SIECA. <https://www.sieca.int/index.php/acerca-de-la-sieca/informacion-general/que-es-la-sieca/> [dostęp: 22.06.2017].
- 7 datos para entender la crisis política en Venezuela. El Economista. <http://eleconomista.com.mx/internacional/2016/10/26/7-datos-entender-actual-crisis-politica-venezuela> [dostęp: 13.08.2017].
- SIKORSKI T.: *Gorąca Kuba kusi biznes*. Bankier.pl. <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Goraca-Kuba-kusi-biznes-1788438.html> [dostęp: 29.09.2016].

- SKOWRONEK T.: *BRICS – 5 potęg*. Portal Geopolityka.org. <http://geopolityka.org/analizy/tomasz-skowronek-brics-5-poteg> [dostęp: 13.06.2017].
- Sojusz Pacyfiku – gospodarcze wyzwanie dla Polski*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/sojusz_pacyfiku___gospodarcze_wyzwanie_dla_polski [dostęp: 24.06.2017].
- „*Społeczność polska w Chaco*” wystawa fotograficzna na ogrodzeniu Ogrodu Botanicznego od strony Placu Włoskiego w Buenos Aires przy wejściu do Metra będzie prezentowana miesiąc. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/o_spolecznosc_polska_w_chaco___wystawa_fotograficzna_na_ogrodzeniu_ogrodu_botanicznego_od_strony_placu_wloskiego_w_buenos_aires_przy_wejsciu_do_metra_bedzie_prezentowana_miesiac;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].
- Spotkanie ministerialne państw Sojuszu Pacyfiku z krajami obserwatorami*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministerialne_panstw_sojuszu_pacyfiku_z_krajami_obserwatorami;jsessionid=2E57F86C49C10FoEo8FAED5D2BBFFDCD.cmsap4p [dostęp: 15.09.2016].
- Spotkanie Ministra Radosława Sikorskiego z Minister Spraw Zagranicznych Kolumbii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_ministra_radoslaw_a_sikorskiego_z_minister_spraw_zagranicznych_kolumbii [dostęp: 6.05.2017].
- Spotkanie ministra Witolda Waszczykowskiego z ambasadorami krajów Ameryki Południowej i Karaibów*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_ministra_witolda_waszczykowskiego_z_ambasadorami_krajow_ameryki_poludniowej_i_karaibow [dostęp: 15.09.2016].
- Spotkanie ministrów UE–CELAC, Santo Domingo 25–26.10.2016*. Rada Europejska – Rada Unii Europejskiej. <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2016/10/25-26/> [dostęp: 24.01.2017].
- Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Brazylii*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_brazylia [dostęp: 23.11.2016].
- Spotkanie szefów dyplomacji Polski i Panamy*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_szefow_dyplomacji_polski_i_panamy [dostęp: 21.11.2016].
- Spotkanie w Ambasadzie RP w Caracas promujące polonijnych artystów*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. <http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/jimi> [dostęp: 23.04.2017].
- Spotkanie z ambasadorami państw SICA*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/spotkanie_z_ambasadorami_panstw_sica [dostęp: 29.12.2016].
- Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Muzeum Ulmów w Markowej*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/sprawiedliwi_wsrod_narodow_swiaata___muzeum_ulmow_w_markowej [dostęp: 16.05.2017].

- Stosunki gospodarcze i handlowe z Polską*. Wenezuela.pl. http://www.wenezuela.pl/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=61 [dostęp: 13.04.2017].
- Stosunki gospodarcze Polski z Meksykiem i Ameryką Środkową*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/ekonomia/ambasada_rp_w_meksyku_340/?printMode=true [dostęp: 28.08.2016].
- Stosunki polityczne*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_polityczna/?printMode=true [dostęp: 10.04.2017].
- Stosunki Polska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/tytul_strony;jsessionid=6365BCE66A1210B71089D3C80B6D2448.cmsap2p [dostęp: 10.09.2016].
- Stosunki Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/stosunki_dwustronne_ameryka_lacinska_karaiby/wspolpraca_ue___ameryka_lacinska_i_karaiby [dostęp: 15.09.2016].
- Stowarzyszenie Kulturalne Argentyno-Polskie i Ambasada RP mają zaszczyt zaprosić 17 listopada o godz. 18:00 do udziału w OKRĄGLYM STOLE*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/stowarzyszenie_kulturalne_argentyngo_polskie_i_ambasada_rp_maja_zaszcyt_zaprosic_17_listopada_o_godz__18_00_do_udzialu_w_okraglym_stole_ [dostęp: 14.01.2017].
- Stowarzyszenie Polaków w Wenezueli [profil na Portalu Facebook]. <https://web.facebook.com/poloniawenezuelska/> [dostęp: 10.04.2017].
- Strategiczne Partnerstwo UE – Ameryka Łacińska i Karaiby potwierdzone w Santiago de Chile*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/strategiczne_partnerstwo_ue_ameryka_lacinska_i_karaiby_potwierdzone_w_santiago_de_chile [dostęp: 15.09.2016].
- Studenci SGH zdobywają doświadczenie w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/studenci_sgh_zdobywaja_doswiadczenie_w_chile [dostęp: 22.03.2017].
- Sukces Krzysztofa Pendereckiego w Buenos Aires!!!* Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/sukces_krzysztofa_pendereckiego_w_buenos_aires_____ [dostęp: 14.01.2017].
- SYNTHOS SA Ujawnienie informacji poufnej, której przekazanie do publicznej wiadomości zostało opóźnione*. PAP. <http://centrumprasowe.pap.pl/cp/pl/news/info/33735,5,synthos-sa-ujawnienie-informacji-poufnej-ktorej-przekazanie-do-publicznej-wiadomosci-zostalo-opoznio> [dostęp: 6.12.2016].
- Szczyt biznesowy UE–CELAC*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/zagraniczna_polityka_ekonomiczna/szczyt_biznesowy_ue___celac [dostęp: 15.09.2016].
- Szczyt klimatyczny w Paryżu: państwa przyjęły historyczne porozumienie*. PolskaTimes. <http://www.polskatimes.pl/artykul/9184397,szczyt-klimatyczny-w-paryzu-panstwa-przyjely-historyczne-porozumienie,id,t.html> [dostęp: 17.09.2016].

- VI runda polsko-argentyńskich konsultacji politycznych. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/vi_runda_polsko_argentyńskich_konsultacji_politycznych [dostęp: 28.12.2016].
- Śladami Polaków po świecie. Polacy w Wenezueli. Przegląd Australijski. <http://przeglad.australink.pl/literatura/sladami/kaluski9.pdf> [dostęp: 23.04.2017].
- Tajemniczy świat wenezuelskich tepui. Tierralatina.pl. <http://www.tierralatina.pl/2011/04/wenezuela-tajemnicze-tepui/> [dostęp: 25.04.2017].
- Targi Expo Agrofuturo w Medellin. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/targi_expo_agrofuturo_w_medellin [dostęp: 16.05.2017].
- Tramen Tepui '2012. <https://tramentepui2012.wordpress.com/> [dostęp: 25.04.2017].
- Transteatralidades. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/kultura/wydarzenia_kulturalne/transteatralidades [dostęp: 7.02.2017].
- Tusk i Chávez – serdeczności. Gazeta.pl. <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5227972.html> [dostęp: 10.04.2017].
- XXXIX spotkanie ATCM (Antarctic Treaty Consultative Meeting) konsultatywne państw – stron Traktatu Antarktycznego. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawo_miedzynarodowe/xxxix_spotkanie_atcm_antarctic_treaty_consultative_meeting_konsultatywne_panstw_stron_traktatu_antarktycznego [dostęp: 28.12.2016].
- Uczelnie artystyczne z Chile chcą współpracować z Polakami. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uczelnie_artystyczne_z_chile_chca_wspolpracowac_z_polakami [dostęp: 22.03.2017].
- Udział Ambasady RP w Bogocie w Kongresie poświęconym górnictwu. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_bogocie_w_kongresie_poswieconym_gornictwu [dostęp: 14.05.2017].
- Udział Ambasady RP w Międzynarodowych Targach Przemysłowych FIB. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/udzial_ambasady_rp_w_miedzynarodowych_targach_przemyslowych_fib [dostęp: 14.05.2017].
- Universidade de Brasília. <http://www.il.unb.br> [dostęp: 21.10.2016].
- Universidade Federal do Ceara. <http://www.ufc.br> [21.10.2016].
- Universidade Federal do Paraná. <http://www.humanas.ufpr.br/portal/letras/graduacao/> [dostęp: 21.10.2016].
- Uniwersytet Warszawski bliżej Wyspy Wielkanocnej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_na_wyspie_wielkanocnej_2 [dostęp: 22.03.2017].
- Uniwersytet Warszawski zaprezentowany na UCAB. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uniwersytet_warszawski_zaprezentowany_na_ucab;jsessionid=E63Bo47522F91BCBD59A9A4FF186C9B5.cmsap1p [dostęp: 25.04.2017].
- Uroczystości w Buenos Aires z okazji 98. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov>.

- pl/pl/aktualnosci/uroczystosci_w_buenos_aires_z_okazji_98__rocznicy_odzyskania_niepodleglosci_przez_polske_ [dostęp: 14.01.2017].
- Uroczystość wręczenia odznaczeń w Ambasadzie RP w Buenos Aires. Maciaszkowo. www.maciaszkowo.com.ar/ [dostęp: 14.01.2017].
- Uroczyscie obchodzono 90. rocznicę utworzenia Związku Polaków w Republice Argentyńskiej (wcześniej Dom Polski) w stołecznej siedzibie 16 września. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/uroczyscie_obchodzono_90_rocznice_uwrotzenia_zwiazku_polakow_w_republice_argentyńskiej__wczesniej_dom_polski__w_stolecznej_siedzibie_16_wrzesnia [dostęp: 14.01.2017].
- VUCE – Ventanilla Única de Comercio Exterior. www.vuce.gov.co [dostęp: 10.05.2017].
- W Meksyku widzimy szansę na rozwój dla polskiego biznesu. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,194,prezydent-w-meksyku-widzimy-szanse-na-rozwoj-dla-polskiego-biznesu.html> [dostęp: 4.06.2017].
- W Polskiej Macierzy Szkolnej w Buenos Aires zakończył się intensywny kurs doskonalący dla nauczycieli języka polskiego w Argentynie prowadzony przez Prof. Jolantę Tambor i Prof. Danutę Opacką-Walasek. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_polskiej_macierzy_szkolnej_w_buenos_aires_zakonczył_sie_intensywny_kurs_doskonalacy_dla_nauczycieli_jezyka_polskiego_w_argentyinie_prowadzony_przez_prof__jolante_tambor_i_prof__danute_opacka_walasek;jsessionid=66F41B4356DF9189B290A7BD9B92C8C4.cmsap1p [dostęp: 14.01.2017].
- W siedzibie Biblioteki Domeyki w Buenos Aires prof. Marcin Pałys, rektor Uniwersytetu Warszawskiego wręczył zestaw słowników hiszpańsko-polskich prezesowi Polskiej Macierzy Szkolnej. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires – http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/w_siedzibie_biblilteki_domeyki_w_buenos_aires_prof__marcin_palys_rektor_uniwersytetu_warszawskiego_wreczył_zestaw_sownikow_hiszpańsko_polskich_prezesowi_polskiej_macierzy_szkolnej [dostęp: 16.01.2017].
- W Warszawie o relacjach gospodarczych Polska-Peru. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_o_relacjach_gospodarczych_polska__peru [dostęp: 16.09.2016].
- W Warszawie polsko-chilijskie seminarium gospodarcze. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/w_warszawie_polsko_chilijskie_seminarium_gospodarcze [dostęp: 11.03.2017].
- Warsaw Latin Convention w Chile. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/warsaw_latin_convention_w_chile [dostęp: 22.03.2017].
- Waszczykowski – San Escobar. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=OuYCxaiObDM> [dostęp: 20.06.2017].
- Waszczykowski tłumaczy się z „San Escobar”: miałem na myśli San Cristobal albo Christopher. TVN.24. <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/waszczykowski-tlumaczy-sie-z-san-escobar,706224.html> [dostęp: 20.06.2017].
- WĄSOWSKI M.: Trzy sytuacje pokazują, jak bardzo cierpi Wenezuela. Business Insider Polska. <http://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wenezuela-pograza-sie-w-kryzysie-gospodarczym/69wdgnv> [dostęp: 22.12.2016].

- Wenezuela. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2/ [dostęp: 16.04.2017].
- Wenezuela i Brazylia winne recesji gospodarki Ameryki Łacińskiej w 2016 roku. PAP. <http://interpresspai.pl/pl/ameryka-poludniowa/item/1928-wenezuela-i-brazylia-winne-recesji-ameryki-lacinskiej-w-2016-roku> [dostęp: 23.11.2016].
- Wiceminister Beata Stelmach z wizytą w Meksyku. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/wiceminister_beata_stelmach_z_wizyta_w_meksyku;jsessionid=CB196CFFD37853189625EEC75C4A2FBF.cms2 [dostęp: 24.01.2017].
- Wiceminister Marek Ziółkowski o wzmocnionym dialogu polsko-meksykańskim. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceminister_marek_ziolkowski_o_wzmocnionym_dialogu_polsko_meksykanskim [dostęp: 24.01.2017].
- Wiceprezydent Brazylii w Polsce: głównym tematem jest wymiana gospodarcza. Polskie Radio.pl. <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/1506096,Wiceprezydent-Brazylia-w-Polsce-glownym-tematem-jest-wymiana-gospodarcza> [dostęp: 13.06.2016].
- Wiceprezydent Brazylii z wizytą w MSZ. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wiceprezydent_brazylia_z_wizyta_w_msz [dostęp: 12.06.2016].
- Wiceszefowa MSZ w Argentynie i Urugwaju zachęcała do interesów z Polską, depesza PAP 12.04.2013. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/msz_w_mediach/wiceszefowa_msz_w_argentynie_i_urugwaju_zachecala_do_interesow_z_polska_depesza_pap_12_04_2013 [dostęp: 31.12.2016].
- Wiktoria Szubelak zagra koncert w La Legua. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wiktoria_szubelak_zagra_koncert_w_la_legua [dostęp: 19.03.2017].
- Wizyta ambasadora Meksyku Alejandro Negrina. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/wizyta_ambasadora_meksyku_alejandro_negrina [dostęp: 24.01.2017].
- Wizyta ministra Krzysztofa Szczerskiego w Meksyku. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Meksyku. http://www.meksyk.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_krzysztofa_szczerskiego_w_meksyku [dostęp: 7.02.2017].
- Wizyta Ministra Radosława Sikorskiego w Brazylii zakończona. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brazylii. http://brasilia.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_ministra_sikorskiego_w_brazylia_zakonczona [dostęp: 12.06.2016].
- Wizyta oficjalna Prezydenta Meksykańskich Stanów Zjednoczonych z Małżonką. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2004/art,257,wizyta-oficjalna-prezydenta-meksykanskich-stanow-zjednoczonych-z-malzonka.html> [dostęp: 24.01.2017].
- Wizyta oficjalna Prezydenta Republiki Chile. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,556,wizyta-oficjalna-prezydenta-republiki-chile.html> [dostęp: 2.03.2017].
- Wizyta oficjalna Prezydenta RP z Małżonką w Federacyjnej Republice Brazylii – dzień trzeci. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci>

- ci/rok-2002/art,156,360,wizyta-oficjalna-prezydenta-rp-z-malzonka-w-federacyjnej-republice-brazylia-dzien-trzeci-.html [dostęp: 23.11.2016].
- Wizyta premiera Tuska w Chile. Bankier.pl. <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Wizyta-premiera-Tuska-w-Chile-1768694.html> [dostęp: 2.03.2017].
- Wizyta Prezydenta RP w Ameryce Południowej. Serwis Polskich Eksporterów. http://www.exporter.pl/kraje/k_ampd/prze_prezydent_02.html [dostęp: 28.02.2017].
- Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień drugi. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,361,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-drugi.html> [dostęp: 23.11.2016].
- Wizyta Prezydenta RP z Małżonką w Ameryce Południowej – dzień pierwszy. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/rok-2002/art,365,wizyta-prezydenta-rp-z-malzonka-w-ameryce-poludniowej-dzien-pierwszy.html> [dostęp: 23.11.2016].
- Wizyta przedstawicieli Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) w Argentynie. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wizyta_pprzedstawicieli_konferencji_rektorow_akademickich_szkol_polskich_krasp_w_argentyinie___ [dostęp: 16.01.2017].
- Wizyta w Polsce minister obrony Republiki Chile. Ministerstwo Obrony Narodowej. <http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/artykul/490> [dostęp: 2.03.2017].
- „Wizyta w Meksyku wpisuje się w dyplomację gospodarczą prezydenta”. Prezydent.pl. <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,668,wizyta-w-meksyku-wpisuje-sie-w-dyplomacje-gospodarcza-prezydenta.html> [dostęp: 4.06.2017].
- Wizyta wicepremiera Morawieckiego w Paryżu. Ministerstwo Rozwoju RP. <https://www.mr.gov.pl/strony/aktualnosci/wizyta-wicepremiera-morawieckiego-w-paryzu/> [dostęp: 11.03.2017].
- WŁODARCZYK J.: *Argentyna ma szansę stać się pierwszym producentem litu na świecie*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/217804,argentyna-ma-szanse-stac-sie-pierwszym-producentem-litu-na-swiecie.html> [dostęp: 2.01.2017].
- WŁODARCZYK J.: *Argentyna ponownie pojawia się na radarze inwestorów*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/185854,argentyna-ponownie-pojawia-sie-na-radarze-inwestorow-powrot-na-droge-wzrostu-gospodarczego-nie-bedzie-jednak-natychmiastowy.html> [dostęp: 2.12.2017].
- WŁODARCZYK J.: *Chile liderem w zakresie inwestycji w energię odnawialną*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/222334,chile-liderem-w-zakresie-inwestycji-w-energie-odnawialna.html> [dostęp: 12.03.2017].
- WŁODARCZYK J.: *Możliwość współpracy handlowej z Argentyną – branża budowlana i oświetleniowa*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/201472,mozliwosc-wspolpracy-handlowej-z-argentyna-branza-budowlana-i-oswietleniowa.html> [dostęp: 2.12.2016].
- WŁODARCZYK J.: *Prezydent Argentyny odbywa podróż po Europie*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/202605,prezydent-argentyny-odbywa-podroz-po-europie.html> [dostęp: 29.12.2016].

- WŁODARCZYK J.: *Program odbudowy kolei towarowej w Argentynie na lata 2016–2019*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/205991,program-odbudowy-kolei-towarowej-w-argentyinie.html> [dostęp: 2.01.2016].
- WŁODARCZYK J.: *Rząd Argentyny wprowadził nowe regulacje dotyczące importu*. Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/172714,rzad-argentyiny-wprowadzil-nowe-regulacje-dotyczace-importu.html> [dostęp: 3.01.2017].
- WŁODARCZYK J.: *Struktura towarowa eksportu z Polski do Argentyny w 2015 r.* Portal Promocji Eksportu. <https://argentina.trade.gov.pl/pl/wymiana-handlowa/206927,struktura-towarowa-eksportu-z-polski-do-argentyiny-w-2015-r-.html> [dostęp: 3.12.2017].
- WOŁANGIEWICZ M.: *Brazylię nawiedziły ekonomiczne plagi. „Kapitalizm koleistów” otworzy się na liberalizm?* TVN24 BiS. <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/brazylia-w-gospodarczych-tarapatach-nawiedzily-ja-ekonomiczne-plagi,525390.html> [dostęp: 6.12.2016].
- World Migration*. International Organization for Migration. <http://www.iom.int/world-migration> [dostęp: 19.03.2017].
- Wrocławscy akademicy tropem Ignacego Domeyki*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wroclawscy-akademicy-tropem-ignacego-domeyki;jsessionid=1BC2EB165ABA148ABEC12A539F466998.cmsap1p [dostęp: 20.03.2017].
- Współpraca dwustronna*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. <http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca;jsessionid=C22B7EDB74AA8CD759677203AAoA0187.cmsap2p> [dostęp: 14.01.2017].
- Współpraca gospodarcza*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago de Chile. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wspolpraca_gospodarcza/ [dostęp: 11.03.2017].
- Współpraca gospodarcza głównym tematem rozmów premiera z prezydent Chile*. Premier.gov.pl. <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/wspolpraca-gospodarcza-glownym-tematem-rozmow-premiera-z-prezydent-chile.html> [dostęp: 2.03.2017].
- Wybitny kompozytor Krzysztof Penderecki w Bogocie*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/wybitny_kompozytor_krzysztof_penderecki_w_bogocie [dostęp: 16.05.2017].
- Wybory w Chile – koniec strachu przed Pinochetem?* Polityka Globalna.pl. <http://www.politykaglobalna.pl/2010/07/wybory-w-chile-%E2%80%93-koniec-strachu-przed-pinochetem/> [dostęp: 22.12.2016].
- Wystawa Dagmary Wyskiel w Santiago*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/wystawa_dagmary_wyskiel_w_santiago [dostęp: 19.03.2017].
- Wystawa nt. historii rozwoju polskich gier komputerowych w Centrum Kultury Chacao*. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Caracas. http://www.caracas.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_w_centro_cultural_chacao_historia_rozwoju_gier_komputerowych_w_polsce [dostęp: 22.04.2017].
- Wystawa Polska i Brazylia, bliższe niż się wydaje*. Macunaima. www.macunaima.com.pl/WystawaTPB.pdf [dostęp: 22.11.2016].

- Wystawa „Społeczność polska w Chaco”. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa__spolecznosc_polska_w_chaco__ [dostęp: 14.01.2017].
- Wystawa zatytułowana „Miradas Textiles” została otwarta 20 października w Muzeum Narodowym Człowieka w Buenos Aires. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wystawa_zatytuowana__miradas_textiles__zostala_otwarta_20_pazdziernika_w_muzeum_narodowym_czlowieka_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].
- Z Ambasadorami GRULAC o wzmocnieniu relacji Polski z regionem Ameryki Łacińskiej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/inne_kontynenty/ameryka_lacinska_i_karaiby/z_ambasadorami_grulac_o_wzmocnieniu_relacji_polski_z_regionem_ameryki_lacinskiej [dostęp: 29.12.2016].
- Zakończenie negocjacji pokojowych w Kolumbii. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Bogocie. http://www.bogota.msz.gov.pl/pl/wydarzenia/zakonczenie_negocjacji_pokojowych_w_kolumbii [dostęp: 7.05.2017].
- Zapomniane wzgórza Valparaíso. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Santiago. http://www.santiagodechile.msz.gov.pl/pl/p/santiagodechile_cl_a_pl/aktualnosci/zapomniane_wzgorza_valparaiso [dostęp: 19.03.2017].
- Zapraszamy na recital fortepianowy polskiego artysty Karola Przybyłowicza w La Scali w San Telmo, dzielnicy Buenos Aires 19 listopada o godz. 20:00 wstęp wolny. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zapraszamy_na_recital_fortepianowy_polskiego_artysty_karola_przybylowicza_w_la_scali_w_san_telmo__dzielnicy_buenos_aires_19_listopada_o_godz_20_00_wstep_wolny [dostęp: 14.01.2017].
- Zaproszenie Katedry Polonistyki UFPR w Kurytybie. Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kurytybie. http://kurytyba.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/zaproszenie_katedry_polonistyki_ufpr_w_kurytybie [dostęp: 21.10.2016].
- Zastępca Dyrektora ds. Naukowych – prof. dr hab. Zbigniew Jaroszewicz. Państwowy Instytut Badawczy, Instytut Łączności. <https://www.itl.waw.pl/instytut-kierownictwo/836-zastpca-dyrektora-ds-naukowych-prof-dr-hab-zbigniew-jaroszewicz> [dostęp: 20.05.2017].
- Zmiana nazwy teleskopu E-ELT. Oświadczenie Dyrektora Generalnego ESO. <https://www.eso.org/public/poland/announcements/ann17031/> [data dostępu: 29.06.2019].
- Znany polski reżyser teatralny Michał Znaniecki zaprosił nas na swoje magiczne próby do Teatru Colón w Buenos Aires. Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Buenos Aires. http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/znany_polski_rezyser_teatralny_michal_znaniecki_zaprosil_nas_swoje_magiczne_proby_do_teatru_colon_w_buenos_aires_ [dostęp: 14.01.2017].

Justyna Łapaj-Kucharska

Poland's Foreign Policy towards Latin America in the Post-Cold War Period

S u m m a r y

The work is a compendium of information and a study of Polish-Latin American relations, with particular emphasis on the implications of Poland's accession to the structures of the European Union in the context of the country's policy towards Latin America. The monograph is the first in the literature on the subject in which the title issue has been presented within the framework of the entire post-cold war period, i.e. 1989/1990–2016, and in a comprehensive way, on the political, economic, scientific and cultural levels.

The author has focused on the analysis of bilateral relations with Brazil, Argentina, Chile, Mexico, Colombia and Venezuela. The determinant of such a choice was the desire to discuss Poland's relations with its main Latin American partners. In accordance with the government document *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się* [Strategy of the Republic of Poland with regard to non-European developing countries] of 2004, Brazil, Argentina, Chile and Mexico were included among the priority partners, while Colombia and Venezuela were defined as important. These are the Latin American countries with which Poland conducts political dialogue both bilaterally and multilaterally (within the EU or the Pacific Alliance, which includes three of the countries listed in the Strategy – Mexico, Chile and Colombia), and Brazil, Argentina, Mexico and Chile account for the largest percentage of Poland's trade with the region (about 75%). As far as the historical experience of mutual contacts is concerned, it should be noted that these countries, especially Brazil and Argentina, were the main directions of emigration from Poland to Latin America. The work also mentions Poland's relations with other countries of the region, such as Cuba, Peru, Panama and Ecuador.

The study is devoted to the post-war period, but it takes into account the context of Poland's earlier policy towards Latin America, divided into the most characteristic stages, corresponding to continuity and change in the bilateral relations. It discusses Poland's contacts with the countries of this region in the 17th and 18th centuries, as well as in the 19th century, when there was an increased emigration of Poles, especially to Brazil (the so-called Brazilian fever) and Argentina.

The title issue has been presented in the bilateral and multilateral dimension, taking into account the formal and legal basis and the results of meetings at the highest and

lowest levels. Factors hindering and facilitating relations between Poland and Latin American countries and the position of these countries in the foreign policy of Poland have been identified. Determinants and tendencies in Polish policy towards the Latin American region, its manifestations, as well as dilemmas and challenges that appeared in the 21st century have been presented. Moreover, arguments for intensification of mutual relations in bilateral and multilateral forums and potential areas of cooperation in the field of political, economic, scientific and cultural relations have been indicated.

Justyna Łapaj-Kucharska

Política exterior de Polonia hacia América Latina después de la Guerra Fría

R e s u m e n

El trabajo es un compendio de información y un estudio sobre las relaciones polaco-latinoamericanas, con énfasis puesto en las implicaciones que ha tenido para ellas la adhesión de Polonia a la Unión Europea. La monografía es la primera, entre la literatura sobre el tema, en presentar el desarrollo de dichas relaciones durante todo el periodo de post-Guerra Fría, es decir, en los años 1989/1990–2016, y en hacerlo desde un enfoque complejo, que abarca los ámbitos político, económico, educativo y cultural.

La autora se centra en analizar las relaciones bilaterales con Brasil, Argentina, Chile, México, Colombia y Venezuela, por ser los principales socios de Polonia en América Latina. Según el documento gubernamental *Strategia RP w odniesieniu do pozaeuropejskich krajów rozwijających się* [Estrategia de la República de Polonia frente a los países no europeos en vías de desarrollo], de 2004, entre los socios más importantes están Brasil, Argentina, Chile y México, y como importantes se clasifican Colombia y Venezuela. Se trata de aquellos países latinoamericanos con los cuales Polonia mantiene un diálogo político en el foro tanto bilateral como multilateral (en el marco de la Unión Europea o el de la Alianza del Pacífico, de la cual son miembros tres de los cuatro países enumerados en la Estrategia: México, Chile y Colombia); a Brasil, Argentina, México y Chile les corresponde el mayor porcentaje del valor del intercambio comercial de Polonia con la región (un 75%). En lo que se refiere a la experiencia histórica de las relaciones mutuas, cabe subrayar que dichos países, y especialmente Brasil y Argentina, se convirtieron en los principales destinos de la emigración polaca hacia América Latina. En el trabajo hay también referencias a las relaciones de Polonia con otros países de la región, como, por ejemplo, Cuba, Perú, Panamá o Ecuador.

El trabajo está dedicado al periodo de post-Guerra Fría, sin embargo incluye también el contexto de la política desarrollada por Polonia hacia América Latina antes de él; dividimos dicho contexto en las etapas más características, que se corresponden con la continuación o con el cambio en las relaciones bilaterales. Se presentan los contactos que mantuvo Polonia con los países de la región en los siglos XVII y XVIII, y asimismo en el siglo XIX, cuando se produjo una mayor emigración de polacos a América Latina, especialmente a Brasil (la llamada fiebre brasileña) y a Argentina.

El asunto lo mostramos en dos dimensiones: bilateral y multilateral, tomando en consideración los fundamentos formales y legales de las relaciones y los resultados de las reuniones de alto nivel y otras. Se señalan los factores que dificultan y facilitan las relaciones de Polonia con los países de América Latina, y también la posición de estos países en la política exterior polaca. Se presentan los determinantes y las tendencias de la política polaca hacia la región latinoamericana, sus manifestaciones, y también los dilemas y retos surgidos en el siglo XXI. Por otra parte, se exponen los argumentos a favor de la intensificación de las relaciones en el foro bilateral y el multilateral, y las posibles áreas de cooperación en el campo de la política, economía, educación y cultura.

Polityka zagraniczna Polski wobec Ameryki Łacińskiej w okresie pozimnowojennym

Praca stanowi ważne kompendium informacji oraz studium relacji polsko-latynoamerykańskich w okresie pozimnowojennym, czyli po 1989 roku, ze szczególnym uwzględnieniem okresu po wejściu Polski do struktur Unii Europejskiej. Będzie to bezspornie istotna pozycja w literaturze z zakresu studiów latynoamerykańskich, politycznych i historycznych, w znacznej mierze wyczerpująca temat stosunków Polski z tym regionem. Z premedytacją użyłam słów „w znacznej mierze”, mając na uwadze fakt, iż intencją autorki było przedstawienie polityki zagranicznej Polski oraz stosunków gospodarczych, politycznych, kulturalnych i naukowych naszego kraju w przypadku regionu Ameryki Łacińskiej jako całości oraz najważniejszych z perspektywy gospodarczej i politycznej państw tego obszaru.

*dr hab. Katarzyna Dembic, Uniwersytet Warszawski
(z recenzji wydawniczej)*

Justyna Łapaj-Kucharska

doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autorka kilkudziesięciu artykułów naukowych z zakresu stosunków międzynarodowych, uczestniczka kilku grantów uczelnianych i projektów naukowo-badawczych poświęconych zróżnicowanej tematyce z pogranicza mediów, teoretycznych aspektów demokracji, funkcjonowania Unii Europejskiej oraz relacji międzynarodowych. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół polityki zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym wobec państw europejskich i pozaeuropejskich, w tym Ameryki Łacińskiej oraz Bliskiego Wschodu (ze szczególnym uwzględnieniem Izraela), a także kultury żydowskiej.

